FLAVIUS
JOSEPHUS

ISTORIA RĂZBOIULUI IUDEILOR ÎMPOTRIVA ROMANILOR

EDITURA HASEFER

FLAVIUS IOSEPHUS

ISTORIA
RĂZBOIULUI IUDEILOR ÎMPOTRIVA ROMANILOR

Prefață de RĂZVAN THEODORESCU
Traducere de GHENELI WOLF și ION ACSAN

Cuvânt asupra ediției și note
explicative de ION ACSAN

PREFAȚĂ

Cu câțiva ani în urmă, într-o zi toridă de vară, mă aflam la Masada, impunătoarea fortăreață de la hotarul răsăritean al Israelului, ridicată pe o stâncă la 500 de metri deasupra celui mai jos loc din lume, „Lacul de asfalt" sau Marea Moartă.

Aproape orbit de soare, mă străduiam să cuprind cu ochii, până departe, un peisaj halucinant în pustietatea sa, cu deșertul pietros al Iudeii prelungit spre Iordania, cu locuri legate de amintirea biblicului rege David sau de începuturile creștine, precum Qumranul esenienilor și al celebrelor manuscrise aici descoperite în nisip.

Privind steagul alb-albastru purtând steaua abia amintitului rege evreu înaintea căruia aici, la Masada, depun jurământul soldații din trupele blindate ale statului Israel, ascultam cuvintele ghidului.

Ele evocau ultimul moment al rezistenței înaintea forței romane care se consumase în acest decor împietrit, în primăvara anului 73, după ce Titus cucerise Ierusalimul și năruise templul gigantic al lui Herodes, ridicat pe temeliile celui, aproape legendar, al lui Solomon.

Era povestea unui gest eroic, al zeloților de la Masada conduși de Eleazar ben Iair, apărători ai acestei ultime cetăți independente a vechiului Israel — înaintea spulberării evreilor în toate punctele cardinale —, ce au preferat moartea prin sinucidere robiei pe viață.

Era, de fapt, o istorie pe care — mi-am amintit-o brusc atunci — o citisem ca student, comparând sfârșitul iudeilor de la Marea Moartă cu cel al dacilor din Carpați, tot înaintea acvilei romane, câteva decenii mai târziu. Așa mi-a revenit în minte finalul *Războiului iudaic* al lui Iosephus Flavius, martor al înfrângerilor evreiești de acum aproape două milenii, în acea zi în care, la Masada, am înțeles cel mai bine, poate, cultul memoriei din civilizația evreilor de astăzi.

În felul său Iosephus Flavius a fost un personaj tragic. Membru al unei familii preoțești a Templului, rudă cu dinastia elenistică a Hașmoneilor, cunoscător al Torei și al practicilor ascetice din deșert, apropiat al fariseilor din Ierusalim și exaltator al iudaismului, Iosef ben Matitiahu a fost, în același timp, produsul unui sincretism cultural, admirând greco-romanitatea și forța imperiului roman.

Un imperiu care i-a înfruntat și nimicit patria, dar despre care el, evreul scriind în aramaică și tălmăcindu-și opera în grecește — adoptând

chiar modelul Tucidide, recunoscut în discursurile presărate prin tot textul, nu s-a sfiit să vorbească cu respect. Ca și Herodes ziditorul de temple și amfiteatre unde au fost înălțate statui — ne aflăm, nu trebuie uitat, într-o lume unde legea mozaică interzicea chipul cioplit —, Iosephus Flavius a fost un „modern", un om al timpului său. Considerat de tradiția rabinică un duplicitar și un trădător, el a fost, în fapt, un lucid între mulți fanatici sau așteptători ai lui Mesia. A fost un om al păcii într-o vreme a războiului, el însuși fiind chemat de coreligionari să organizeze trupele evreiești din Galileea, ce s-au opus zadarnic lui Flavius Vespasianus, generalul lui Nero, devenit la rându-i împărat în iulie 69. Era același Vespasianus care l-a luat prizonier pe autorul nostru după asediul cetății Iotapata, care l-a eliberat apoi dându-i și numele genetic al Flaviilor, care l-a ținut în preajma sa și a fiului său Titus, în Orient ca și la Roma. Aici și-a scris Iosephus, între 75 și 79 ceea ce romanii au numit *Bellum Iudaicum* și tot aici a încheiat către 93-94, așijderea în greceşte, *Antichitățile iudaice* — în spiritul celor romane scrise de Dionisie din Halicarnas —, operă în care gustul pentru precizie și detaliu al istoricului evreu s-a aflat în largu-i.

Nu mai puțin, între scrierile sale grecești elaborate în răstimpul petrecut în „caput mundi" — și care au fost, pe cât se pare, realizate grație mecenatului unui bogat cărturar, studios al lui Homer, Epaphroditos — încă se prenumără *Contra lui Apion*, operă polemică făcând apologia iudaismului și dând informații pline de interes despre antisemitismul primului secol al Principatului roman, ca și cunoscuta autobiografie, „Viața" sa, ce pare a fi fost adăugată unei a doua ediții a „Antichităților" dacă judecăm după propria-i mărturisire: „Trebuie, cred, să adaug aici — scria Iosephus — tot ce am făcut în viața mea și care nu a fost consemnat în *Războiul iudaic*" (Flavius Iosèphe, Autobiogaphie, Ed. A. Pelletier, Paris, 1959, LXXIV, 43).

Pragmatic, realist, el știa și afirma — cu un curaj din care nu a lipsit, desigur, o undă de firesc oportunism — că Roma este o putere mult prea mare pentru a fi înfruntată, că evreii sunt meniți unei înțelegeri cu stăpânii lumii. Și culmea, o spunea acest iudeu în chiar timpul când patria sa devenea locul fundamentalei și definitivei negări a trecătoarei împărății a Cezarilor, în favoarea celeilalte împărății, cerești, a lui Mesia, cel anunțat de profeții *Vechiului Testament*; dar, curios, o spunea fără a ști ceva semnificativ despre ceea ce făptuiseră întru spirit, pe pământul Palestinei, evreul Isus Cristos și discipolii săi în vremea apostolică și evanghelică. Paradoxal, Iosephus Flavius — cel născut în chiar anul când celebrul Pontius Pilat era rechemat în Italia, cel trecut prin mediul esenienilor atât de legați de epoca iudeo-creștină, cel ajuns la Roma în chiar anul incendierii neroniene puse în seama creștinilor — rămâne un izvor decisiv pentru istoria evreiască, dar neașteptat de tăcut în ceea ce privește acea parte creștină, crescută din iudaism, care a contribuit esențial la

clădirea unei noi civilizații. Pentru a extinde paradoxul, voi adăuga că tocmai marii cărturari și teologi creștini ai epocii patristice au fost cei care, folosind din plin scrierile sale, au fost cei care au făcut elogiul european al lui Iosephus Flavius: pentru Eusebiu din Cesarea el a fost cel mai celebru evreu al timpului său, iar pentru Ieronim numele ce i se potrivea era cel de „Tit Liviu grec" (Graecus Livius).

Cu o eleganță stilistică din care nu lipsește filonul de retorism — un exeget modern scria undeva că Iosephus s-a născut pentru a fi rabin, dar soarta l-a făcut retor! —, autorul nostru nu are spirit critic foarte ascuțit, se complace în autoflatări, pozează adesea în salvator, în timp ce narațiа sa este punctată de descrieri de comploturi, de preziceri și de vise, ceea ce a făcut ca textele lui Iosef ben Matitiahu să fi fost la fel de mult dezbătute și controversate, ca și personalitatea autorului.

Ceea ce nu i se poate răpi însă istoricului evreu este meritul, pe care abia epoca modernă îl va înțelege mai bine, de a fi făcut *istorie contemporană* în sensul cel mai strict al cuvântului. Era o calitate pe care, orgolios, și-o recunoaște, înaintea altora, în chiar textul „Vieții" sale, acum o mie nouă sute de ani: „am oferit volumele mele împăraților înșiși, pe când evenimentele erau încă aproape sub ochii noștri" (op. cit., LXV, 361).

Acest apologet lucid al adversarului care ni-l amintește întrucâtva pe bizantinul Cristobul din Imbros, un alt imitator al lui Tucidide, ce elogia pe dușmanul Bizanțului și cuceritorul acestuia, Mahomed al II-lea, a fost un autor foarte bine știut în Europa Bizantină și grecofilă a Renașterii: ediția princeps a scrierilor lui Josephus Flavius apărea, în grecește, la Basel în 1544, cu traducere franceză în 1558 și germană în 1592, cu multe reeditări în mediile protestante din Olanda, Elveția și Germania secolelor XVII și XVIII.

Ca o curiozitate, aproape, autorul *Războiului iudaic* a fost știut de români pe o filieră maghiară a epocii Luminilor, unul dintre tălmăcitorii asidui ai Școlii Ardelene, Ioan Barac — elev al reformaților din Aiud și Cluj — publicând la București, în 1821, „răsipirea cea de pe urmă a Ierusalimului... scoasă din cartea lui Iosif Flavie", cu o versificație simplă, săltăreață, de coloratură folclorică: „Întâi s-au stricat Gadara,/ Care s-a topit ca ceara".

Traducerea română ce urmează s-a făcut inițial după o versiune germană, realizată în buna descendență a marilor ediții Iosephus Flavius datorate savanților germani (cea de la Berlin 1885-1894, cea de la Leipzig 1886-1896), fiind revăzută după originalul elin și confruntată cu alte ediții mai recente.

Răzvan Theodorescu

CUVÂNT ASUPRA EDIȚIEI

În urmă cu 1960 de ani, când cel de al doilea împărat al Romei, Tiberiu, murea probabil asasinat la Misenum, lăsându-și tronul, pentru scurtă vreme, nepotului său poreclit de soldați Caligula „Cizmuliță", la Ierusalim venea pe lume Iosephus, care avea să ocupe un loc de seamă în galeria celebrilor istorici ai antichității greco-romane. Destinul său aparte prezintă tulburătoare asemănări cu unii dintre ei: comandantul de cavalerie din Liga aheană Polybios din Megalopolis s-a numărat printre cei 1000 de ostateci, aduși la Roma după încheierea celui de-al treilea război macedonean. Împrietenindu-se cu Publius Cornelius Scipio Aemilianus, alături de care participă la blocada și cucerirea Cartaginei și la asediul Numanției, din dușman al romanilor, ajunge autorul unei istorii universale în 40 de cărți în care urmărește fantastica ascensiune a Romei republicane de la o simplă putere locală, la invincibila stăpână a întregului bazin mediteranean. Gloria lui n-a fost contestată de compatrioții săi, supuși de romani, sub învinuirea de înaltă trădare, ci s-a bucurat de stima posterității, opera sa neajungând, din păcate, în întregime, până la noi. Modelul lui Polybios a fost atenianul Tucidide: înainte de a deveni istoricul *Războiului peloponesiac*, numit de concetățenii săi strateg și comandant de escadră, el n-a reușit să împiedice cucerirea cetății aliate Amphipolis, fiind biruit de mai destoinicul general spartan Brasidas. Această înfrângere i-a adus lui Tucidide un exil de 20 de ani, răgaz în care nenorocosul strateg s-a documentat temeinic asupra războiului dintre Atena și Sparta biruitoare, descriindu-l într-o capodoperă, din păcate neterminată.

Tatăl lui Iosephus făcea parte dintr-un trib sacerdotal iar, prin mama lui, el descindea din familia regilor Hașmonei. A fost el însuși preot al Templului din Ierusalim; străvechii editori ai operei sale în grecește și în latinește îl denumeau: „hierosolymitanus sacerdos" și „heroicus", spre a sublinia eroismul de care a dat dovadă în timpul participării sale la războiul iudeilor împotriva romanilor, de jugul cărora să scape cu orice preț.

Cât de precoce și strălucită a fost inteligența lui o dovedește faptul că încă de pe când era foarte tânăr, rabinii veneau să-l consulte în

probleme juridico-religioase. S-a inițiat în doctrinele principalelor secte ale vremii: saduchei, esenieni și farizei — prezentate pe larg în scrierile sale — oprindu-se la ultima, cea mai moderată, care îi îngăduia să ducă o viață activă. Spre a desăvârși aleasa educație a fiului, tatăl său l-a încredințat pe Iosephus pentru câțiva ani învățătului ascet Banus. Prima lui misiune a fost una diplomatică pe când de-abia împlinise 26 de ani. Pe tronul Romei se perindaseră rând pe rând Caligula și Claudius, iar domnia turbulentului Nero se apropia de dezastruosul ei sfârșit. Procuratorul roman Felix trimisese în fața judecății numeroși preoți iudei și Iosephus trebuia să obțină eliberarea lor. Astfel a ajuns el pentru prima oară la Roma, unde a petrecut vreo doi ani (64-66). Prin mijlocirea unei actrițe, a ajuns până la Poppaea Sabina, cea de a doua soție a lui Nero, și misiunea a fost dusă la bun sfârșit, cu mijloace adecvate epocii. Iosephus a fost, firește, secondat de compatrioții săi aflați în mare număr la Roma și, grație influenței lor, și-a creat numeroase relații utile, fără să-și neglijeze propria instruire și buna însușire a culturii latine. Abia întors acasă, a fost prins în vălmășagul revoltei anti-romane, care cuprinsese întreaga Iudee. După ce demonstrase calități de diplomat, Iosephus trebuia să-și etaleze și virtuțile sale militare într-un război necruțător. A fost numit comandantul Galileei și a consolidat cetățile sale, primele care urmau să înfrunte vitregiile războiului. Titus Flavius Vespasianus, cel mai experimentat general roman, a fost pus de Nero în fruntea legiunilor romane, trimise să reprime răscoala. Asediat la Iotapata, Iosephus i-a ținut piept vreme de 47 de zile, uimindu-l și exasperându-l pe Vespasianus cu tenacitatea și abilitatea lui strategică. Când fortăreața a fost în sfârșit cucerită, Iosephus s-a refugiat într-o cisternă, de unde a scăpat ca prin minune de la moarte, predându-se romanilor. Vespasianus a ținut să-l cunoască și să-l trimită lui Nero, la Roma. Ilustrul său captiv l-a sfătuit să n-o facă și i-a prezis că acel ce l-a luat prizonier ca general, îl va elibera ca... împărat. Iosephus s-a dovedit un vizionar, care continua tradiția profeților din *Vechiul Testament*, și nu un lingușitor de circumstanță. O dată cu adeverirea prezicerii sale, Iosephus a fost eliberat de Vespasianus, pe care l-a însoțit la Alexandria. Întemeietorul unei noi dinastii, a Flaviilor, s-a îndreptat spre Roma, încredințând fiului și succesorului său la tron, Titus, sarcina cuceririi Ierusalimului. Cât timp a fost socotit mort, compatrioții săi l-au proclamat erou. Admirația lor s-a preschimbat într-o ură crâncenă după reapariția lui în statul major al lui Titus, sub

zidurile Ierusalimului asediat. Ca translator al dușmanilor și mediator, Iosephus s-a străduit însă zadarnic să-și salveze de la dezastru orașul natal și neasemuitul său Templu. Căpeteniile extremiștilor zeloți, împărțiți în tabere rivale, pentru cucerirea supremației, s-au coalizat în fața primejdiei, opunându-se cu îndârjire capitulării i-au terorizat și lichidat pe susținătorii înțelegerii cu inamicul. Foametea bântuia nu numai populația, ci s-a abătut și asupra zeloților care smulgeau ultimele rezerve de mâncare din gura oamenilor simpli, asediul căpătând dimensiuni paroxistice. Prin intermediul transfugilor norocoși, care înșelaseră vigilența străjilor zelote, Iosephus a fost la curent cu tragicele evenimente petrecute îndărătul zidurilor străpunse rând pe rând de berbecii asediatorilor. A memorat sau a notat totul pentru o viitoare istorie a războiului iudeilor cu romanii. În vara anului 70, Templul a fost incendiat și orașul cucerit în întregime, din strămoșescul Ierusalim nerămânând nici piatră peste piatră, așa cum preziseseră odinioară profeții. După ce fusese diplomat, general, prizonier și intermediar, între compatrioții care îl urau și dușmanii care îl prețuiau la justa lui valoare, Iosephus și-a descoperit adevăratul țel al vieții sale zbuciumate: acela de cronicar al războiului iudeo-roman, la care participase direct și al cuceririi și distrugerii Ierusalimului, al cărui martor ocular fusese, fără posibilitatea de a mai salva ceva. Prin scrierile sale, Iosephus a sperat să șteargă acuzația de trădare, care îl stigmatiza pe nedrept, transmițând posterității o lucidă și îndurerată narațiune a evenimentelor adânc gravate în memoria lui.

Iosephus și-a luat numele de Flavius, devenind „libertul" și „clientul" lui Vespasianus, care i-a acordat cetățenia romană, o substanțială pensie anuală și un domeniu în Iudeea natală. A revenit la Roma cu biruitorul Titus, care, alături de părintele său imperial, și-a sărbătorit Triumful, imortalizat apoi prin Arcul purtându-i numele. El l-a încurajat pe Flavius Iosephus să scrie *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor* (*Peri tou ioudaikou polemou*, în elină și *Bellum iudaicum*, în latină). După ce a elaborat-o mai întâi în limba lui maternă, aramaica, versiune destinată parților, babilonienilor și coreligionarilor de dincolo de Eufrat, autorul a transpus lucrarea, revizuită și adăugită, în limba lui Tucidide și Polybios, cu ajutorul unor cărturari care stăpâneau limba greacă mai bine decât el. Primul traducător în latină, Rufinus din Aquileia, a fost contemporan cu Iosephus Flavius, cel de al doilea fiind sanctificatul episcop Ambrosius (secolul IV). Ea a circulat în Evul Mediu, atribuită lui

Hegesipos, forma alterată a numelui lui Iosephus Flavius. Cele șapte cărți descriu în circa 600 de pagini, istoria Iudeei elenistice, de la victorioasa răscoală a Macabeilor, prezentată în finalul *Vechiului Testament*, și până la sfârșitul Hașmoneilor, domnia lui Herodes cel Mare, perioada procuratorilor și mai ales, primul război al evreilor (68-73), culminând cu tragica cucerice a Masadei, adică aproape două secole și jumătate de istorie densă. Următoarea lucrare: *Iudaikè Archaiologhia* (*Antichități iudaice*), în 20 de cărți, urmărește destinul evreilor, socotit drept cel mai vechi popor, de la facerea lumii și până la Nero (anul 66), îmbinând tradițiile biblice cu relatările scriitorilor greci și romani. Ea a fost terminată în timpul domniei lui Domitianus, fratele lui Titus, care își pusese apostila pe *Războiul iudeilor*, domnia lui durând doar doi ani (79-81). Detractorilor și antisioniștilor din Alexandria, din rândul cărora făcea parte și Apion, le-a răspuns prin scurta lui lucrare polemică, intitulată *Contra lui Apion* (Kata Apiónos). Ambele opere au fost dedicate de prestigiosul istoric ocrotitorului său, Epaphroditus, care număra printre sclavii săi pe filosoful Epictet, fostul secretar al lui Nero, fiind executat din ordinul lui Domitianus. Ultima scriere care ne-a parvenit se numește *Ioséphou bios* (Autobiografie). Moartea lui a survenit la Roma, probabil în timpul primului război al lui Traianus cu dacii...

Manuscrisul unei traduceri românești a *Antichităților ebraice* de Iosif Flaviu, făcută probabil din latinește, se afla prin 1805 în posesia preotului Lebu din Brașov, de unde a ajuns după șapte decenii în mâinile poetului. I. A. Lepădat (1876-77). El s-a interesat și de Ioan Barac, autorul unui poem în 9 cânturi, în stihuri (cu valoare documentară), înfățișând tot după Iosif Flaviu *Risipirea cea de pe urmă a Ierusalimului*, cu involuntară naivitate: „Numai singurel Sionul,/ rămăsese trist ca tronul, / ca o vădană săracă/ ce în lacrimi se îneacă..."

Primul care s-a încumetat să transpună în românește vasta lucrare a lui Flavius Iosephus a fost Gheneli Wolf. Necunoscând limba elină și nefiind nici filolog, lucrarea lui avea carențe stilistice și artistice, fără să distingă plasticele descrieri și magistrale discursuri fictive, de narațiunile predominante. Sursa ei era o traducere germană centenară: *Geschichte des Jüdischen Krieges, Übersetzt und mit Einleitung und Anmerkungen versehen von Dr. Heinrich Clementz, Halle, Verlag von Otto Hendel.* Prefața traducătorului german data din mai 1900. Cu un an înainte, tipărise la aceeași editură, în două volume masive,

Jüdische Altertümer. În ambele cazuri, Heinrich Clementz apelase la ediția greco-latină a lui W. Dindorf, apărută la Paris în 1847 și reeditată în 1865. Didacticele titluri ale capitolelor erau împrumutate dintr-o ediție a lui Havercamp, care văzuse lumina tiparului la Amsterdam în 1726.

Solicitat de Editura Hasefer să revizuiesc manuscrisul, nu m-am mărginit să stilizez traducerea unei traduceri și am mers la originalul grec, complicându-mi mult misiunea. Dificilul autor atât de controversat m-a cucerit, stimulându-mă să învinge obstacolele pe care mi le punea în cale. Cu unele excepții, am păstrat notele de subsol ale traducerii lui H. Clementz, indicate prin n.t., renunțând la titlurile capitolelor. Pentru a facilita înțelegerea textului original, am adăugat propriile mele note (n.e.). Ediția lui Clementz prezintă lacune, pe care le-am completat, multiplicând explicațiile indispensabile cititorului modern, pentru înțelegerea evenimentelor istorice. Numeroasele personaje omonime se particularizaseră, conform tradiției iudaice, după ascendența paternă a fiecăruia, nu după locul de baștină, ca în cazul scriitorilor din Grecia antică. Caracterul explicativ al *Indicelui alfabetic de nume* face superfluă trimiterea la pagina unde apare personajul vizat. Am păstrat grafia numelor din original, folosind pentru cronologie, Horia C. Matei: *Enciclopedia Antichității*, Editura Meronia, București, 1995, 495 pag.. ION ACSAN.

CARTEA ÎNTÂI

EXORDIU

1. Războiul dintre iudei și romani este cel mai crâncen în comparație nu numai cu înfruntările desfășurate în vremurile noastre, ci și cu cele de care am aflat că au fost odinioară, fie că aceste războaie s-au purtat între o cetate cu altă cetate sau între un popor cu alt popor; unii, ce nici nu fuseseră martori ai evenimentelor, au însăilat niște fapte neserioase și contradictorii, bazate pe simple pălăvrăgeli, pe care apoi le-au prelucrat după moda sofiștilor[1]; alții, mânați de slugărnicie față de romani sau de ura lor față de iudei, deși luaseră parte la întâmplări, au răstălmăcit lucrurile, astfel încât scrierile lor conțin pe de o parte învinuiri, pe de altă parte laude, nicăieri însă fidela redare a istoriei. Tocmai de aceea eu — Iosephus, fiul lui Matthias, (iudeu prin naștere), originar din Ierusalim, preot, participant mai întâi la luptele împotriva romanilor, constrâns mai apoi de împrejurări să însoțesc bătăliile ulterioare — mi-am propus ca, întru folosul celor ce viețuiesc sub stăpânirea romanilor, să transpun în grecește[2] istoria acestui război, pe care în prealabil am trimis-o neamurilor străine din interiorul Asiei[3], scrisă în limba maternă.

2. Căci atunci când s-a produs această clătinare, cum am mai spus, foarte puternică, statul roman era bântuit de un rău interior, în vreme ce la iudei, cei ce se gândeau la schimbarea stării existente, fără să ducă lipsă de ostași și de mijloace bănești, profitând de situația atât de tulbure, au stârnit o răscoală: astfel că, datorită dezordinii gene-

---

[1] Adică de a etala în scrierile lor numai talentul oratoric cu care se făleau (n.t.).

[2] Flavius Iosephus precizează într-o altă lucrare (*Contra lui Apion*, I, 50) că s-a folosit de câțiva colaboratori în „grecizarea" operei sale care n-a fost pur și simplu tradusă, semitismele fiind absente (n.e.).

[3] Limba maternă a autorului nu era ebraica, ci aramaica și „neamurile negrecești" (în original „barbare") sunt în primul rând frații de sânge și de credință care locuiau în Babilon. În paragraful 2 se face aluzie și la parți, mesopotamieni ș.a. (n.e.).

rale, Orientul a inspirat unora speranța cuceririi lui, iar altora spaima pierderii definitive: căci iudeii trăgeau nădejdea că înruditele popoare de dincolo de Eufrat vor pune mâna pe arme o dată cu ei, în vreme ce romanilor le dădeau de furcă vecinii lor, galii[4] și nici celții nu se potoleau deloc[5]. Pretutindeni se răspândise revolta după moartea lui Nero[6], ceea ce a oferit multora prilejul să aspire la dobândirea tronului, iar schimbarea domnilor era întotdeauna binevenită pentru armata ahtiată de câștiguri. Așadar mi s-a părut nedrept să admit nepăsător ca adevărul despre evenimente atât de importante să rămână de izbeliște și nici ca parții, babilonienii, arabii aflați la mare depărtare, precum și confrații noștri de dincolo de Eufrat și cei din Adiabene[7] să nu cunoască exact datorită lucrării mele, din ce pricini a pornit, prin ce încercări a trecut în desfășurarea lui și cum s-a încheiat acest război; așijderi grecii și romanii care n-au luat parte la campania militară n-ar fi aflat ce s-a întâmplat aievea, rămânând dependenți de lactura unor scrieri confecționate sub imboldul minciunii și al lingușelilor.

3. Autorii nu se sfiesc, totuși, să intituleze „Istorii" mâzgăliturile lor care, nu numai că nu relatează fapte sigure, dar sunt de-a dreptul lipsite de noimă. Căci ei vor să înfățișeze măreția romanilor și nu contenesc să micșoreze isprăvile iudeilor și să-i înjosească: numai că eu nu înțeleg cum pot să pară atât de mari cei care au biruit niște pitici. Reiese că ei nu țin seama nici de durata războiului, nici de multitudinea oștilor romane care au trudit în bătălii, nici de faima comandanților militari care au asudat din greu sub zidurile Ierusalimului, strălucirea faptelor acestora fiind știrbită, după părerea mea, de către dânșii.

4. Țelul urmărit de mine nu este să rivalizez cu cei ce exaltă actele de bravură ale romanilor și, în schimb, să ridic în slăvi isprăvile

---

[4] În original „galatii", termen folosit de greci pentru celții stabiliți în Galatia, regiune din centrul Asiei Mici. Dar celții au migrat și în Galia. Textul se referă însă la Caius Iulius Vindex, guvernatorul Galliei Lugudunensis, care s-a răzvrătit împotriva lui Nero (68 e.n.), fiind înfrânt de forțele rămase fidele împăratului în bătălia de la Vesontio (n.e.).

[5] Aluzie la Caius Iulius Civilis, principe batav care a declanșat în anul 69 o răscoală a triburilor germanice și galice, urmărind întemeierea unui stat independent la Roma. A fost învins la sfârșitul anului 70 e.n.(n.e.).

[6] Ultimul suveran din dinastia Iulio-claudică s-a sinucis la 9 iunie 68, după ce Senatul l-a recunoscut ca împărat pe Servius Sulpicius Galba (n.e.).

[7] Regat din nordul Mesopotamiei, situat între afluenții fluviului Tigru, râurile Zabu Mare și Zabu Mic, ajungând să denumească apoi teritoriul fostei Asirii. A devenit principat vasal Regatului Seleucid, ulterior suveranilor parți. Regii din Adiabene trecuseră la credința iudaică, adăpostind colonii evreiești în țara lor (n.e.).

compatrioților mei, ci să descriu cu exactitate faptele ambelor tabere; totuși, în ceea ce am de spus privitor la evenimente, voi plăti tribut simțămintelor personale, prin îngăduința pe care mi-o iau, de a-mi exprima durerea întru deplângerea nenorocirilor abătute asupra patriei mele. Căci doar discordiile interne poartă vina prăbușirii sale, chiar tiranii iudei[8] sunt cei ce au atras asupra Templului Sfânt brațele înarmate și torțele romanilor care doreau să-l cruțe, după cum mărturisește nimicitorul orașului, împăratul Titus însuși: de-a lungul întregului război i-a fost milă de popor, care era ținut în frâu de niște răzvrătiți; adeseori, din proprie inițiativă, el a tot amânat asaltul final, prelungind astfel asediul pentru a da posibilitate vinovaților să se răzgândească. Dacă mă va calomnia cineva pentru învinuirile aduse tiranilor și jafurilor săvârșite de ei, sau pentru faptul că am suspinat datorită nenorocirilor patriei mele, acela să-mi trateze cu îngăduință durerea, deși ea a înflăcărat datina scrierii istoriei. Deoarece, dintre toate orașele care au fost supuse de romani, numai al nostru a fost hărăzit să atingă culmea prosperității, pentru a fi mai apoi prăvălit în cea mai adâncă nenorocire. Într-adevăr, luând toate calamitățile care au avut loc de-a lungul timpului, spre a le compara cu cea pe care au îndurat-o iudeii, după părerea mea nu s-ar găsi nici măcar una care s-o întreacă; și, întrucât nici un străin nu poartă vina ei, cu atât mai greu mi-a fost să-mi domolesc suspinele. Dacă se ivește vreun judecător mai aspru, nevrând să se lase înduplecat de milă, acela fie îndreptățit să pună faptele pe seama istoriei, iar suspinele, pe seama istoricului.

5. La rândul meu, aș avea întemeiate motive să aduc critici învățaților greci: contemporanii unor evenimente atât de importante încât, dacă ar fi să le comparăm, războaiele de odinioară ajung să pară fără însemnătate, ei își asumă rolul de judecători ai acelor evenimente, denigrându-i pe cei ce s-au ostenit cu cercetarea lor și care rămân mai prejos prin elocvență, dar stau mai presus în expunerea faptelor relatate. Chiar acești greci eruditi s-au încumetat să scrie despre faptele asirienilor și mezilor, de parcă autorii din vechime nu le-ar fi redat cu destulă măiestrie; de fapt, precursorii nu le sunt inferiori nici în privința talentului și nici a concepției lor. Căci osârdia fiecăruia dintre înaintași era să consemneze în scris întâmplările vremii sale: faptul de a fi contemporani cu evenimentele constituia o garanție că povestirea lor va căpăta limpezimea dorită și ar fi fost înjositor pentru ei ca să-și

[8] Aluzie la conducătorii zeloților pe care autorul îi socotește principalii vinovați de catastrofala desfășurare a războiului (n.e.).

amăgească cititorii care erau la curent cu cele întâmplate. Fără nici o îndoială, conservarea amintirii faptelor nepovestite anterior și transmiterea către urmași a evenimentelor vremii tale — iată ce socotesc eu demn de toată lauda pentru un istoric: nu depune o muncă harnică și meritoasă cel ce remodelează planul și ordinea unei lucrări însușite de la altul, ci numai acela care relatează lucruri noi și alcătuiește o istorie în întregime originală. Așa am procedat și eu, care, deși străin, nu mi-am drămuit banii și eforturile, oferind grecilor și romanilor memorialul unor mari fapte războinice. Grecii de baștină, cum li se oferă prilejul să câștige bani sau să pledeze în procese, au întotdeauna gura larg deschisă și o limbă nestrunită; când vine vorba însă de istorie, unde trebuie să spui adevărul și faptele sunt adunate cu multă trudă, buzele lor rămân mute și ei lasă pe seama unor oameni fără talent și nefamiliarizați cu starea lucrurilor — sarcina de-a scrie despre isprăvile comandanților de oști. Cinstirea adevărului istoric să rămână așadar în grija noastră, de vreme ce grecii nu se mai sinchisesc de el!

6. Să scriu despre obârșia iudeilor, despre ce fel de popor a fost, despre felul cum s-a înfăptuit exodul din Egipt, despre ținuturile pe care le-a cutreierat, despre regiunile pe care le-a cucerit, pentru a pleca din nou de acolo[9] — socot că acum nu este momentul potrivit și de altfel asta nici nu-și mai are rostul de vreme ce mulți iudei au tratat anterior cu exactitate istoria strămoșilor mei, iar cei câțiva greci care le-au tradus scrierile în limba lor, nu s-au abătut prea mult de la adevăr. Ca atare, lucrarea mea începe să depene șirul evenimentelor de acolo de unde ele au fost părăsite de istorici și de profeții noștri. Numai partea privitoare la războiul contemporan trăit de mine, o voi prezenta pe îndelete și cu toată exactitatea de care sunt în stare. Doar cele petrecute înainte de vremea mea vor fi străbătute mai pe scurt.

7. Voi spune cum Antioh, supranumit Epiphanes[10], a luat cu asalt Ierusalimul și, după ce l-a stăpânit vreme de trei ani și șase luni, a fost alungat din țară de către fiii lui Hașmoneus; apoi, cum urmașii acestora, în disputele lor pentru succesiunea la tron, i-au atras în treburile lor pe romani și pe Pompeius și cum Herodes, feciorul lui Antipater, apelând la ajutorul lui Sossius[11], a pus capăt dinastiei lor;

---

[9] În acest paragraf introductiv, Flavius Iosephus prefigurează ampla sa lucrare în 20 de cărți: *Antichități iudaice* referindu-se nu numai la scrierile biblice, ci și la cele ale unor autori elini: Filon, Demetrios, Eupolemos (n.e.).

[10] Antioh IV Epiphanes, suveran al Regatului Seleucid (175-163 î.e.n.), într-unul din războaiele sale siriene (170-165 î.e.n.), a cucerit temporar o mare parte din Egipt, precum și Ierusalimul (n.e.).

[11] Guvernator al Siriei, numit de Marcus Antonius(n.e.).

cum, după moartea lui Herodes, poporul s-a răzvrătit atunci când Augustus cârmuia la Roma, iar Quintilus Varus era guvernatorul provinciei[12] aşijderi cum, în al doisprezecelea an al domniei lui Nero, a izbucnit războiul, ce anume s-a petrecut sub Cestius[13] şi câte localităţi au fost luate cu asalt de către iudei la începutul ostilităţilor.

8. Apoi voi relata cum iudeii şi-au fortificat oraşele învecinate; cum Nero, temându-se că înfrângerile lui Cestius îi ameninţă autoritatea, a încredinţat conducerea războiului lui Vespasianus şi cum acesta însoţit de fiul său cel mai vârstnic, a pătruns în ţara iudeilor; adaug şi cât de numeroasă era armata aflată sub comanda lui, precum şi câte trupe auxiliare i-au stat la dispoziţie când a cotropit întreaga Galilee; cum au ajuns sub dominaţia lui Vespasianus oraşele acestui ţinut, parte dintre ele doar cu ajutorul forţei armate, parte prin tratative de capitulare. Ajuns aici, voi descrie care este tactica de luptă a romanilor, deosebita instruire a legiunilor, întinderea şi caracteristicile naturale ale celor două Galilei[14], graniţele Iudeii, particularităţile ţării, lacurile şi izvoarele de pe teritoriul ei; voi cerceta în amănunţime, în cadrul fiecărui oraş cucerit, soarta prizonierilor iudei, potrivit cu cele văzute de mine: nu voi trece sub tăcere nici una din nenorocirile prin care am trecut eu însumi, fiindcă mă adresez unor oameni care cunosc cum stau lucrurile.

9. Voi arăta cum, situaţia iudeilor devenind între timp critică, Nero s-a stins din viaţă, iar Vespasianus, care tocmai se afla în marş forţat spre Ierusalim, a fost readus înapoi de succesiunea sa la tronul imperiului; ce fel de semne fatidice i-au prevestit această înălţare şi tulburările care au avut loc la Roma; cum el însuşi, în pofida voinţei sale, a fost proclamat împărat de către soldaţi; apoi cum în vreme ce era plecat în Egipt pentru punerea la punct a treburilor statului roman, printre iudei au izbucnit aprige dispute; cum tiranii au pus mâna pe putere, luptând unii împotriva altora.

10. Urmează felul cum, venind din Egipt, Titus a năvălit iarăşi în ţara iudeilor; cum şi de unde şi-a strâns trupele sale şi care era mulţimea lor; cât a avut de suferit oraşul de pe urma conflictelor interne, la sosirea lui acolo; câte asalturi a dispus să se facă şi câte

---

12 Publius Quintilius Varus a guvernat Siria între anii 6-4 î.e.n., fiind unul dintre favoriţii lui Augustus (n.e.).

13 Gallus Cestius, în calitatea lui de guvernator al Siriei, a pornit un război împotriva iudeilor, mărşăluind înspre Ierusalim, unde va asalta fără succes Templul Sfânt (n.e.).

14 Aluzie la Galileea de Sus şi Galileea de Jos (cea de Nord şi cea de Sud) (n.e.).

parapete de asediu a înălțat; voi înfățișa și tripla incintă a zidurilor și dimensiunile acestora, temeinicia fortificațiilor Ierusalimului, planul Sanctuarului și al Templului, proporțiile acestor construcții, ca și cele ale altarului, toate fiind descrise amănunțit; unele datini ale zilelor de sărbătoare, cele șapte purificări[15], atributele religioase ale sacerdoților, precum și odăjdiile lor și cele ale Marelui Preot, alcătuirea Sanctuarului din Templu: în privința lor, nimic nu va fi tăinuit, nimic nu li se va alătura.

11. În sfârșit, voi descrie cruzimea tiranilor față de propriii lor compatrioți și atitudinea moderată a romanilor față de niște străini; de câte ori Titus, din dorința lui de a salva orașul și Templul, a chemat taberele răzvrătiților să ajungă la o înțelegere; cu deosebire, voi expune pe îndelete chinurile și năpastele îndurate de popor și din nenorocirile care i-au silit să capituleze, cât revine războiului, cât anume certurilor interne și cât foametei propriu-zise. Nu voi trece sub tăcere nici amarnica soartă a transfugilor, nici aspra pedepsire a prizonierilor, nici incendierea Templului, fără încuviințarea Caesarului, nici câte obiecte de cult au fost smulse din flăcări, nici distrugerea întregului oraș, nici semnele și minunile prevestitoare ale dezastrului, așijderi capturarea tiranilor, mulțimea celor vânduți ca sclavi și ce soartă a avut fiecare în parte; nici cum romanii au suprimat ultimele rămășițe ale împotrivirii, dărâmând din temelii fortificațiile locale și cum Titus a străbătut toată țara pentru a institui ordinea: nu voi omite nici reîntoarcerea împăratului la Roma și sărbătorirea triumfului său.

12. Toate aceste fapte au fost pe larg înfățișate în șapte cărți pentru a nu oferi vreun prilej de reproș sau de învinuire celor care cunosc bine faptele și au participat la război: am scris pentru iubitorii de adevăr, nu pentru cei ce citesc doar pentru desfătarea lor. Voi începe așadar povestirea propriu-zisă potrivit rezumatului făcut la începutul capitolelor lucrării mele.

---

[15] Ritualul celor șapte trepte de purificare se referea la preoții care slujeau în marele sanctuar din Ierusalim, ele fiind dependente de zonele lui de acces (n.e.).

CAPITOLUL I

1. În vremea aceea[1], pe când Antioh Epiphanes se războia cu Ptolemeu VI[2] pentru stăpânirea Siriei întregi[3], între iudeii de rang înalt izbucnise o dezbinare cu privire la întâietatea puterii, deoarece nici unul dintre cei investiți cu onoruri nu catadixea să se supună celuilalt, de o seamă cu el; Onias[4], unul dintre Marii Preoți, a obținut până la urmă câștig de cauză, izgonind din oraș pe fiii lui Tobias. Aceștia și-au aflat refugiul la Antioh, pe care l-au rugat stăruitor să invadeze Iudeea, propunând să fie ei înșiși conducătorii oștilor sale. Regele s-a lăsat lesne convins fiindcă asta era și o veche dorință a lui[5]; așadar, punând în mișcare o armată mare, a luat cu asalt Ierusalimul[6] și a măcelărit un mare număr de susținători ai lui Ptolemeu, acordând soldaților săi deplina libertate de a jefui orașul; el însuși a prădat Templul și vreme de trei ani și șase luni a interzis jertfele zilnice. Marele Preot Onias[7] s-a refugiat la Ptolemeu și a obținut de la dânsul

---

1 În 174 î.e.n.(n.t.).

2 Așa-numitul Philometor (180-145 î.e.n.); el nu era în stare să-i smulgă lui Antioh obiectul aflat în dispută — Siria — pe care o pierduse datorită fratelui și predecesorului acestuia, Seleucos IV (Philopator) (n.t.).

3 Aici ea cuprinde: Coelesiria (Siria meridională, între Liban și Antiliban), împreună cu Fenicia și Iudeea (vezi *Contra lui Apion*, II, 5). Pe atunci, Iudeea era sub dominația Seleucizilor (n.t.).

4 Nu Onias ci Iesus (Iason) i-a alungat pe fiii lui Tobias (vezi *Antichități iudaice*, XII, 5, I) (n.t.).

5 Constrâns prin presiuni ale diplomației romane, să părăsească Egiptul, pe care îl și cucerise în mare parte, proclamându-se regent, Antioh IV găsește prilejul să-și răzbune pierderile teritoriale și să se răfuiască cu iudeii din tabăra favorabilă Ptolemeilor. Pretextul religios acoperă pe deplin țelurile politice reale (n.e.).

6 Potrivit *Antichităților iudaice*, XII, 5, 3 și 4, Antioh a cucerit orașul în două rânduri: prima oară prin trădare și, după alți doi ani, prin viclesug. Flavius Iosephus se referă aici la cea de-a doua cucerire a orașului (170 î.e.n.) (n.t.).

7 Fiul Marelui Preot Onias III. De fapt, el n-a apucat să fie niciodată Mare Preot, dar a fost numit ca atare în virtutea faptului că ar fi fost îndreptățit să ocupe această demnitate (n.t.).

un teritoriu în noma Heliopolis[8], unde el și-a construit un orășel aidoma Ierusalimului, precum și un templu după modelul aceluiași oraș. Dar despre asta vom vorbi mai pe larg la momentul potrivit [9].

2. Dar Antioh nu s-a mulțumit doar cu nesperata cucerire a cetății, nici cu jafurile și marile vărsări de sânge, ci, amețit de patimi și stârnit de amintirea celor îndurate de el în timpul asediului, i-a silit pe iudei ca, încălcând datinile strămoșești, să-și lase copiii necircumciși și să jertfească porci pe altarele lor. Împotriva acestei porunci s-a răzvrătit întregul popor, iar cetățenii cei mai de vază au căzut pradă sabiei călăului. Numit de Antioh comandantul trupelor de ocupație, Bacchides[10] nu-și precupețea cruzimea înnăscută în aplicarea ordinelor păgâne: fără a evita excesul de zel în încălcarea legilor, rând pe rând a supus torturilor pe iudeii cei mai de seamă, și a pus în fața privirii tuturor cetățenilor spectrul distrugerii orașului lor, până într-atât încât, întrecând orice măsură a nelegiuirii, a făcut să încolțească în asupriții săi cutezanța răzbunării.

3. Astfel că, Matthias, fiul lui Hașmoneus[11], un preot din satul Modein[12], a înjghebat o ceată bine înarmată împreună cu cei din familia lui — căci el avea cinci feciori — și l-a răpus cu jungherul pe Bacchides[13]. Fără să mai zăbovească, temându-se de numeroasele trupe de ocupație, s-a și refugiat în munți. Dar, după ce o mare mulțime de oameni din popor s-a adunat în jurul lui, acesta a prins curaj, s-a pogorât din munți și i-a învins în luptă pe comandanții lui Antioh, izgonindu-i din Iudeea. Norocoasa faptă militară i-a asigurat putere și prestigiu, iar compatrioții lui l-au ales bucuroși suveranul lor

---

8 La detaliile legate de poziția orașelor și a teritoriilor mai mari, mă voi referi aici, ca și în următoarele mele relatări istorice, la *Indicele alfabetic de nume* de la sfârșitul lucrării (n.t.).

9 Vezi Cartea a șaptea, X, 2, unde se vorbește despre distrugerea templului din Heliopolis (n.e.).

10 *Cartea întâi a Macabeilor* (7,8), menționează acest personaj ca dregător al regelui abia în 162 î.e.n., sau opt ani mai târziu. Neconcordanțe în cronologia Macabeilor și a Hașmoneilor, întâlnite și în alte locuri, par să arate că Flavius Iosephus nu s-a ghidat după izvoarele biblice (n.e.).

11 După *Antichități iudaice*, XII, 6, 1, *Matthatias* (în loc de Matthias) era fiul lui Ioannes, fiul lui Simon, fiul lui Hașmoneus: adică strănepotul acestuia (n.e.).

12 În *Antichități iudaice: Modii* (n.t.).

13 În *Antichități iudaice*, XII, 6, 2, cel înjunghiat se numește Apelles, nu Bacchides (n.t.).

drept recunoștință pentru că îi eliberase de jugul străinilor; la moartea lui[14], el a lăsat comanda supremă fiului său mai vârstnic, Iudas[15].

4. Acesta, presupunând firește că Antioh nu va sta cu mâinile încrucișate, a pregătit o oaste constituită din compatrioți de-ai săi, a încheiat o alianță cu romanii — fiind primul care a făcut acest lucru — și l-a învins pe Antioh cu pierderi mari atunci când el a năvălit iarăși în țară. Înflăcărat de recenta sa victorie, el s-a năpustit după aceea asupra garnizoanei orașului, care nu fusese încă nimicită, a alungat-o din orașul de sus înspre orașul de jos, denumit Akra[16], a ocupat templul, curățând întregul teritoriu din jur, l-a împrejmuit cu un zid, a confecționat noi obiecte de cult, întrucât cele vechi fuseseră profanate, aducându-le pe acestea în Templu, apoi a făurit și un alt altar, unde a reînceput aducerea de jertfe. Tocmai când orașul de-abia apucase să se bucure iar de slujbele religioase solemne, a survenit moartea lui Antioh, dar urmașul tronului precum și al urii sale față de iudei a devenit fiul său Antioh[17].

5. În fruntea unei armate de 50.000 de pedestrași, vreo 5.000 de călăreți și 80 de elefanți[18], acesta a pătruns în Iudeea până în ținuturile muntoase. A cucerit orășelul Bethsura; dar în localitatea numită Bethzacharia, unde trecătoarea se îngustează, l-a întâmpinat Iudas cu trupele sale. Mai înainte ca oștile să se încaiere, Eleazar, fratele lui Iudas, a observat un elefant mai înalt decât ceilalți, înzestrat cu un turn semeț, și cu parapete aurite; convins că pe spinarea acestuia s-ar afla Antioh, s-a avântat mult mai în față decât oștenii săi, a străbătut rândurile dușmanilor, ajungând până la elefantul cu pricina. Datorită faptului că n-a putut ajunge până la presupusul rege, având în vedere înălțimea unde stătea cocoțat, el a rănit atunci la burtă namila care s-a prăvălit asupra lui, strivindu-i trupul sub propria-i greutate. În felul acesta ce altceva a realizat decât că și-a primejduit viața, mânat de cutezanța unei fapte mari. Dar călăuza elefantului nu era decât un soldat de rând. Dacă din întâmplare ar fi dat de Antioh, războinicul

---

14 În 167 î.e.n. (n.t.).

15 Iudas, numit și Macabeul, era în realitate cel de-al treilea fiu, fiind precedat de Ionan și Simon și urmat de Eleazar și Ionatan. Prin tatăl lor, aparțineau familiei sacerdotale Joiarib (n.e.).

16 „Cetățuia" — o fortificație a stăpânirii siriene din orașul Ierusalim (n.e.).

17 Urmașul lui Antioh IV Epiphanes la tronul Seleucizilor a fost fiul său Antioh V Eupator, care a avut o domnie scurtă: 164-162 î.e.n. (Iosephus Flavius îl confundă cu Antioh VI Epiphanes) (n.e.).

18 În *Cartea I a Macabeilor* (6, 30), armata seleucidă numără 100.000 de pedestrași, 20.000 de călăreți și 32 de elefanți deprinși cu războiul (n.e.).

viteaz n-ar fi dobândit decât gloria de a-și fi riscat viața în speranța că va comite o faptă mare. Întâmplarea a însemnat pentru fratele său o prefigurare a rezultatului bătăliei: căci iudeii se împotriviră cu îndârjire multă vreme, dar trupele regelui, superioare ca număr și favorizate de noroc, ieșiră victorioase. După ce a suferit pierderi mari, Iudas împreună cu supraviețuitorii au fugit în toparhia[19] Gophna. La rândul său, Antioh a mărșăluit spre Ierusalim; el n-a rămas acolo decât câteva zile, din pricina lipsei proviziilor; apoi, lăsând în oraș o garnizoană socotită destul de puternică, a plecat, ducând restul armatei sale la iernat în Siria.

6. Dar, după retragerea regelui, Iudas n-a rămas inactiv. Cu sprijinul numeroșilor compatrioți care i se alăturaseră, pe lângă cei pe care îi adusese el însuși, a dat o nouă bătălie lângă satul Adasa[20] împreună cu conducătorii oastei lui Antioh și, după ce a săvârșit minuni de vitejie, ucigând o mulțime de dușmani, și-a găsit în cele din urmă moartea. După câteva zile, fratele său Ioannes a fost atacat mișelește de partizanii lui Antioh și răpus la rândul său.

---

19 „Toparhul" era conducătorul unui stat sau ținut grecesc, „toparhia" denumind nu numai prima magistratură rurală sau urbană ci și „districtul" sau regiunea (n.e.).

20 Iudas Macabeul n-a căzut în lupta de la Adasa (sau Akedasa), unde l-a răpus pe Nikanor, ci în cea de la Eleasa, sau Berrethos, care a avut loc în martie 160 î.e.n. (n.e.).

CAPITOLUL II

1. Lui Iudas i-a urmat la domnie fratele său Ionathan[1] care, în privința intereselor compatrioților săi, a luat deosebite măsuri de precauție, dar a înțeles să-și consolideze puterea printr-o alianță cu romanii, împăcându-se cu Antioh cel tânăr[2]. Dar toate acestea nu i s-au părut îndestulătoare pentru siguranța lui. Căci tiranul Tryphon, tutorele lui Antioh cel tânăr, care uneltea mai demult împotriva lui și urmărea să se descotorosească de prietenii săi. Astfel el l-a prins cu viclenie când Ionathan s-a deplasat spre Ptolemais, la Antioh, însoțit de o escortă slabă, l-a pus în lanțuri și a pornit apoi lupta împotriva Iudeei. Când însă a fost respins de Simon, fratele lui Ionathan, supărat pentru înfrângerea suferită, a dispus uciderea prizonierului.

2. Simon, care a preluat cu bărbăție treburile ocârmuirii[3], a cucerit învecinatele orașe Gazara, Ioppe și Iamnia și a distrus Akra, silind garnizoana să capituleze. Apoi s-a aliat cu Antioh[4] împotriva lui Tryphon, pe care regele îl asedia în cetatea Dora înaintea plecării sale în expediția contra mezilor[5]. Cu toată contribuția lui la înfrângerea lui Tryphon, el n-a izbutit să domolească lăcomia regelui. La scurtă vreme după aceea, Antioh l-a trimis pe generalul său Cendebeus în fruntea unei armate ca să jefuiască Iudeea și să-l înrobească pe Simon. Dar acesta, în pofida vârstei sale înaintate, a condus războiul cu o energie tinerească. Și-a trimis feciorii înaintea dușmanilor împreună cu trupele sale cele mai bune, în vreme ce el însuși,

[1] În 160 î.e.n. (n.t.).

[2] Antioh VI Epiphanes (145-142 î. e. n.) în loc de Antioh V Eupator (n.e.).

[3] Între 142-134 î.e.n. (n.e.).

[4] Fostul tutore regal a uzurpat tronul seleucid (142-138 î.e.n.), succesorul său legitim fiind Antioh VII, Euergetes Sidetes (139-129 î.e.n.) (n.e.).

[5] Prin mezi trebuie să înțelegem, de fapt, pe parții conduși de Arsacidul Fraate II, care a respins ofensiva seleucidă de recucerire a Mesopotamiei, frontiera apuseană a Parției fiind stabilită pe fluviul Eufrat (n.e.).

cu restul armatei, avansa dintr-o altă direcție. A întins nenumărate capcane până-n munți, închizându-le astfel trecătorile toate. După strălucita sa victorie, Simon a fost ales Mare Preot, fiind cel care i-a eliberat pe iudei — după un interval de 170 de ani — de dominație macedoneană.

3. Dar și el a pierit, victima unui complot pus la cale în timpul unui ospăț[6] de către propriu-i ginere Ptolemeu care a azvârlit-o în închisoare și pe soția lui împreună cu doi dintre fiii săi, trimițând oameni anume tocmiți să-l răpună și pe cel de al treilea, Ioannes, numit și Hyrcanos. Dar tânărul a aflat între timp de apropiata sosire a ucigașilor și s-a îndreptat grabnic spre oraș, cu ferma convingere că poporul nu dăduse uitării eroicele fapte ale tatălui său, tuturora fiindu-le odioasă nelegiuirea lui Ptolemeu. Dar și Ptolemeu se zorea să intre în Ierusalim pe o altă poartă, el a fost însă respins de popor, care îl și primise degrabă pe Hyrcanos cu brațele deschise. Ptolemeu se retrase numaidecât într-o cetate mai sus de Ierihon, căreia i se zicea Dagon. În schimb Hyrcanos a preluat funcția de Mare Preot, deținută de propriu-i tată, pornind repede împotriva lui Ptolemeu, spre a sări în ajutorul mamei și a fraților săi.

4. Cu toate că, la asedierea cetății, superioritatea lui era vădită, îl încerca o suferință pe deplin justificată. Ori de câte ori se vedea încolțit, Ptolemeu scotea afară, pe metereze, cât mai la vedere, atât pe mama cât și pe fiii lui Hyrcanos, îi supunea biciuirilor, amenințând că-i va prăvăli de pe ziduri dacă asediatorii nu se retrag degrabă. Urmarea a fost că mila și teama s-au arătat a fi mai puternice decât mânia lui Hyrcanos. Fără să se lase intimidată nici de loviturile primite, nici de amenințările cu moartea, mama își conjura feciorul, cu mâinile întinse spre el, să nu fie impresionat de spectacolul supliciului ei și nu cumva să-l menajeze pe nelegiuitul acela; cică ar fi preferat chiar și nemuririi, o moarte prin mâna lui Ptolemeu, cu condiția ca sceleratul să plătească pentru mârșăviile pe care le-a săvârșit împotriva familiei sale. Iar Ioannes, ori de câte ori constata neclintitul curaj și auzea rugămințile mamei, pornea cu îndârjire să asalteze cetatea; când însă vedea cum era bătută și snopită sărmana, atunci inima lui se înmuia pe dată și se simțea copleșit de tristețe. În vreme ce asediul se prelungea în felul acesta, iată că a sosit și leatul de repaos, care este sărbătorit de iudei la fiecare șapte ani, la fel ca și cea de-a șaptea zi a săptămânii — Sabatul. Așadar Ptolemeu a scăpat de asediu, i-a ucis

[6] În anul 134 î.e.n. (n.t.).

pe frații lui Ioannes împreună cu mama acestuia și s-a refugiat la Zenon poreclit Cotylas: el era tiranul din Philadelphia[7].

5. Între timp Antioh, încă supărat de înfrângerile pe care i le pricinuise Simon, a intrat cu oastea în Iudeea, ridicându-și tabăra în fața Ierusalimului, unde îl asedia pe Hyrcanos. Dar acesta a deschis mormântul lui David, care a întrecut pe toți regii în bogăție, a scos din cavou peste 3.000 de talanți[8] convingându-l pe Antioh să ridice asediul prin plata sumei de 300 de talanți. Banii rămași i-au înlesnit angajarea de mercenari străini: de fapt, el a fost primul iudeu care a făcut așa ceva.

6. Mai apoi, când Antioh, ca urmare a războiului său împotriva mezilor, i-a oferit prilej de răzbunare, Hyrcanos s-a năpustit fără întârziere asupra orașelor siriene pe care, după propriile sale așteptări, spera să le găsească părăsite de războinici încercați, ceea ce s-a și întâmplat. Astfel, el a cucerit Medaba și Samaga[9] împreună cu orașele învecinate, de asemeni Sikima[10] și Garizim, supunându-i și pe urmașii huteilor[11], care locuiau în preajma unui lăcaș sfânt, imitând templul din Ierusalim. A cucerit și nu prea puține orașe din Iudeea , printre care Adoreos și Marisa.

7. A înaintat apoi până în Samaria, acolo unde se află Orașul Sebaste, întemeiat de regele Herodes, l-a înconjurat de jur împrejur cu o întăritură, încredințând apoi asediul fiilor săi Aristobul și Antigonus. Aceștia i-au supus unui asediu necruțător așa că de îndată a izbucnit în oraș o foamete atât de crudă încât locuitorii se înfruptau din bucatele cele mai neobișnuite. De accea, ei l-au chemat în ajutor pe Antioh, supranumit Aspendius[12], care i-a și răspuns cu promptitudine, dar a fost învins de trupele lui Aristobul. Cei doi frați îl urmăriră până la Skythopolis, dar el izbuti să scape de aceștia. Amândoi s-au întors iarăși împotriva Samariei, i-au închis din nou pe locuitori în întăritură și, după cucerirea orașului, l-au ras din temelii, vânzând pe locuitorii săi ca sclavi. Fiindcă norocul i-a favorizat, ei nu și-au slăbit

---

[7] Nume elenizat al străvechiului oraș Rabbath Ammon (actualul Amman) (n.e.).

[8] Monedă greacă de argint a cărei valoare a variat în jurul sumei de 60 de mine sau 6.000 de drahme (circa 4710 mărci, după aprecierea traducătorului) (n.e.).

[9] Unele manuscrise optează pentru Samaea, forma elenizată a semiticului *samaja* (n.e.).

[10] *Sichem* din *Vechiul Testament*; templul de la Garizim a fost construit cu aprobarea lui Alexandru cel Mare (n.e.).

[11] Așa-zișii samariteni, proveniți din amestecul izraeliților cu străinii (n.e.).

[12] Nu este vorba de Antioh VIII (Grypos), al cărui loc de baștină era Aspendos din Pamphilia, ci de Antioh IX (Cycikenos) (n.e.).

zelul deloc, ci au înaintat până la Skythopolis cu oastea lor, au asaltat orașul, prădând întreaga regiune situată la miazăzi de muntele Carmel.

8. Dar invidia stârnită de norocul lui Ioannes însuși, precum și al fiilor săi a provocat o răscoală în rândurile localnicilor. Ei au ținut întruniri îndreptate împotriva acestora și nu s-au potolit până ce nu s-a ajuns la lupte fățișe, în decursul cărora răzvrătiții au fost până la urmă învinși. În restul zilelor sale, Ioannes a avut parte de un trai din cale afară de fericit și după o desăvârșită domnie de 33 de ani[13], a murit, lăsând în urma lui cinci feciori[14]. Acest bărbat norocos a fost demn de toată lauda, drumul său prin viață nedându-i nici un motiv să se plângă de soarta lui. Într-o singură persoană, el a întruchipat trei dintre cele mai înalte demnități: cea de cârmuitor al poporului său, cea de Mare Preot și harul de profet. Căci Dumnezeirea a tăinuit cu el, încât nimic nu i-a rămas ascuns în privința viitorului. De aceea a prevăzut și prezis celor doi fii mai mari ai săi că ei nu vor rămâne multă vreme în fruntea statului. Merită să ne dăm osteneala de a înfățișa tragica lor cădere, deoarece norocul lor a fost foarte departe de cel al părintelui lor.

---

[13] După *Antichități iudaice*, XIII, 10, 7: 31 de ani; după c. XX, 10 a aceleiași lucrări: 30 de ani (n.t.).

[14] În anul 106 î.e.n. (n.t.).

CAPITOLUL III

1. După moartea tatălui lor, Aristobul, cel mai vârstnic dintre frați, a schimbat forma de domnie în una regească, fiind primul Hașmoneu care și-a încins fruntea cu o diademă la 471 de ani de la reîntoarcerea poporului iudeu în țară, după eliberarea lui din captivitatea babiloniană. Pe Antigonos, fratele născut imediat după el, față de care, aparent, părea atașat, îl trata ca de la egal la egal, în vreme ce pe ceilalți frați ai săi îi ținea întemnițați și sub strictă supraveghere. A pus-o în lanțuri până și pe mama lui, cu care se afla în conflict din pricina domniei, fiindcă Ioannes o numise propriu-zis pe ea în fruntea treburilor statului. Aristobul a împins cruzimea până într-atât încât a lăsat-o să moară de foame în cătușe.

2. Răzbunarea s-a revărsat repede asupra fratelui său Antigonos, pe care îl îndrăgea, făcându-și-l părtaș la domnie. Căci pe acesta l-a ucis datorită unor calomnii care au fost născocite de niște nelegiuiți aciuați la curtea regească. La început, Aristobul n-a vrut să dea crezare zvonurilor, în parte fiindcă era într-adevăr atașat de fratele său, în parte fiindcă socotea că sursa majorității bârfelor era invidia. Dar într-o zi Antigonus s-a întors dintr-o acțiune militară, venind în ținută de gală la o serbare unde, potrivit datinii străbune, se înălțau tabernacole în cinstea lui Dumnezeu: s-a întâmplat ca tocmai atunci, Aristobul să fie țintuit la pat de o boală. Spre sfârșitul serbării, Antigonos, însoțit de garda sa bine înarmată, a suit până la templu gătit cu cele mai frumoase veșminte, pentru a se ruga din toată inima pentru fratele său. Cu acest prilej intriganții aceia s-au prezentat în fața regelui, zugrăvindu-i pomposul cortegiu al celor bine înarmați ca și atitudinea prea trufașă a lui Antigonos, mai mult decât ar fi cadrat cu un subaltern; susțineau că el venise cu o ceată atât de numeroasă anume pentru a-l omorî pe rege; mai arătau că Antigonos nu se mai

mulțumește doar cu onorurile regești, socotindu-se în stare de a lua în stăpânire tronul.

3. Mai mult împotriva voinței sale, puțin câte puțin, Aristobul a început să dea crezare acestor vorbe; dar, pentru a nu-și trăda fățiș bănuielile și ca să se asigure pentru orice eventualitate, a poruncit gărzii sale personale să se posteze într-una din încăperile subterane și întunecoase ale palatului în care se afla — căci el zăcea într-un turn denumit mai întâi *Baris*[1] pentru ca apoi să se cheme Antonia — cu dispoziția ca, dacă Antigonos va veni înarmat, să fie ucis pe loc; totodată, a trimis lui Antigonos o solie prin care îi cerea să se prezinte la dânsul neînarmat. Atunci regina împreună cu uneltitorii au întocmit un plan viclean. Ei au înduplecat pe solii regelui să-i tăinuiască porunca și să-l vestească pe Antigonos că fratele său, auzind de excepționalul său echipament militar, confecționat în Galileea, pe care n-a avut ocazia să-l admire din pricina bolii, crede că acum, când acesta intenționează să se deplaseze, arzătoarea lui dorință este de a-l vedea în armura de gală.

4. La primirea acestui mesaj, Antigonos — care știa că purtarea de până acum a fratelui său față de el nu-i oferea nici un temei de bănuială — a pornit la drum echipat în armură, ca la o paradă militară. Când a ajuns în întunecatul pasaj care se chema Turnul lui Straton, el a fost ucis de soldații gărzii, aducând încă o dovadă certă că binevoitoarele legături ale naturii sunt frânte de calomnie și că nici unul dintre cele mai bune sentimente nu este atât de trainic încât să se împotrivească la nesfârșit invidiei.

5. În această jalnică întâmplare stârnește uimire pățania unui anume esenian[2] care n-a făcut niciodată precizări false sau mincinoase. Atunci când acesta l-a zărit pe Antigonos care tocmai trecea prin acea încăpere a Templului, s-a adresat astfel învățăceilor săi, nu puțini la număr, strânși în juru-i: „Vai mie! Mai bine m-aș fi aflat la ora asta printre cei morți, deoarece iată, adevărul a decedat înaintea mea, iar una din propriile-mi preziceri nu se adeverește deloc: încă mai este în viață Antigonos care trebuia să moară astăzi. Locul ales de soartă pentru asasinarea lui este Turnul lui Straton, dar acesta este situat la vreo șase sute de stadii[3] depărtare de aici și suntem deja la cea de a

---

[1] „Fortăreața" destinată să apere latura nordică a templului a fost denumită de Herodes cel Mare „Antonia", după prietenul său roman Antonius (n.e.).

[2] Prima menționare a unui esenian, Iudas, care își inițiază elevii în arta profeției, fiind în bune relații cu oficialitățile iudaice ale vremii (n.e.).

[3] Un stadiu elin = 186 m (n.t.).

patra oră a zilei. Ce-i drept, timpul expirat zădărnicește prezicerea!" După rostirea acestor vorbe bătrânul, cu fața încruntată, se cufundă din nou într-o tăcere meditativă și puțin mai târziu se răspândi știrea uciderii lui Antigonos în pasajul subteran ce se numea Turnul lui Straton[4] la fel ca și Caesarea de lângă mare: această coincidență îl derutase pe prezicător.

6. Regretul stârnit de nelegiuirea comisă l-a îmbolnăvit și mai rău pe Aristobul. Permanentele mustrări de conștiință pricinuite de asasinat i-au agravat boala până ce supărarea excesivă a atras după ea sfârtecarea intestinelor, ducând la o sângerare abundentă. Când micul sclav care îl îngrijea s-a dus să arunce sângele adunat, el a alunecat chiar pe locul unde fusese răpus mișelește Antigonos, sângele ucigașului amestecându-se cu petele lăsate de sângele celui răpus, așa cum hotărâse providența divină. Cei care au fost martorii întâmplării au scos numaidecât strigăte de groază, de parcă micul sclav ar fi vărsat dinadins în locul acela sângele ca o libație. Când însă regele, care auzise aceste strigăte, a vrut să știe pricina lor și, întrucât nimeni n-a cutezat să-i dezvăluie motivul, dorința suveranului de a-l afla a devenit și mai puternică. În sfârșit, de-abia când regele a amenințat că va lua măsuri de constrângere, i s-a dezvăluit adevărul. Ochii săi s-au umplut atunci de lacrimi și, suspinând atât cât îi îngăduiau puterile slăbite de boală, a cuvântat astfel: „Așadar, nelegiuirile mele n-au rămas ascunse puternicului ochi al lui Dumnezeu și degrabă mă ajunge din urmă pedeapsa pentru uciderea rudelor mele! Câtă vreme, mârșavul meu trup, îmi vei reține sufletul condamnat de o mamă și de un frate? Până când va trebui să aduc, drept ofrandă, sângele meu, picătură cu picătură? Mai bine să se ia totul dintr-o dată și Dumnezeirea să nu mai batjocorească răposații prin libații pornite din măruntaiele mele!" Curând după rostirea acestor cuvinte, el s-a stins din viață, durata domniei sale fiind de un singur an.

[4] Herodes cel Mare va reconstrui așa-zisul Turn al lui Straton, dându-i denumirea de Caesarea (n.e.).

CAPITOLUL IV

1. Soția lui Aristobul a eliberat apoi din închisoare pe frații acestuia, numindu-l ca rege pe Alexandru[1] care părea să-i întrecă pe ceilalți prin vârsta și prin purtarea sa cumpătată. Dar, de îndată ce s-a urcat pe tron, a poruncit uciderea unuia dintre frații lui, pe care îl socotea ahtiat de guvernare în vreme ce pe supraviețuitorii, mulțumiți să ducă o viață retrasă, i-a cinstit cum se cuvine.

2. După aceea el a avut o bătălie cu Ptolemeu, poreclit Lathyros, care cucerise orașul Asochis; în pofida faptului că a răpus o mulțime de dușmani, victoria a înclinat de partea lui Ptolemeu. Totuși, atunci când ultimul, pus pe fugă de mama sa Cleopatra, s-a retras în Egipt[2], Alexandru a reușit după un asediu să ia în stăpânire Gadara, mai apoi citadela Amathus, de bună seamă cea mai importantă fortăreață situată dincolo de Iordan, unde erau păstrate cele mai prețioase comori ale lui Theodorus, fiul lui Zenon. Dar Theodorus, apărut pe neașteptate, și-a recuperat propriile sale comori, a luat chiar și bagajele regelui, omorând aproape zece mii de iudei. În schimb Alexandru s-a refăcut din lovitura primită, s-a îndreptat spre țărmul mării și a cucerit Gaza și Rafia și Anthedonul, pe care regele Herodes l-a numit mai târziu Agrippias.

3. De-abia subjugase aceste orașe când împotriva sa a izbucnit o răscoală a poporului iudeu în decursul unei ceremonii. Căci îndeobște la ei revolta izbucnește cu prilejul celebrării marilor sărbători. Și se pare că el n-ar fi reușit să înăbușe această uneltire dacă nu l-ar fi ajutat trupele de mercenari, precum pisidienii și cilicienii, fiindcă pe sirieni regele nu-i angajase din pricina urii lor față de poporul iudeu. După

---

[1] Văduva lui Aristobul, Salomeea Alexandra, a devenit soția lui Alexandru Iannaios care a domnit în Iudeea între anii 103 și 76 î.e.n. (n.e.).

[2] Ptolemeu IX Soter II Lathyros a fost alungat din Egipt și domnea în Cipru, de unde l-au chemat locuitorii din Ptolemais, să-i apere de Antioh (n.e.).

ce a ucis peste 6.000 de răzvrătiți, Alexandru a năvălit în Arabia, unde i-a supus pe galaadiți și pe moabiți[3], impunându-le un tribut, după care s-a întors să atace iar Amathus. Theodorus s-a înspăimântat de succesele războinice ale dușmanului: Alexandru a găsit citadela părăsită, făcând-o una cu pământul.

4. Apoi el a avut o ciocnire cu regele Arabiei, Obedas[4], care l-a atras într-o ambuscadă lângă Gaulana[5]. În această bătălie, Alexandru și-a pierdut întreaga lui armată, care a fost împinsă într-o prăpastie adâncă, fiind apoi strivită de mulțimea cămilelor. El singur a scăpat teafăr, fugind la Ierusalim. Acolo însă poporul, care îl detesta de multă vreme, s-a răsculat împotriva lui, folosindu-se de gravitatea dezastrului provocat de el. Chiar și de data asta, Alexandru a ieșit iarăși biruitor, într-o rapidă succesiune de lupte măcelărind nu mai puțin de 50.000 de iudei în răstimp de șase ani. Aceste victorii nu-i aduceau nici o bucurie de vreme ce ele iroseau puterile propriei sale țări așa că, renunțând la forța armelor, căută să se împace cu supușii săi prin forțe pașnice. Dar această schimbare a concepției precum și nestatornicia comportării sale n-au făcut altceva decât să sporească ura mulțimilor. Iar atunci când s-a interesat de cauza acestei antipatii, întrebând ce ar trebui să facă pentru a-i îmbuna pe iudei, aceștia i-au răspuns astfel: „N-ai decât să mori, cu toate că pe unul care a săvârșit atâtea ticăloșii ne va veni tare greu să-l iertăm chiar și după ce a intrat în rândul morților!" Numaidecât aceștia l-au chemat în ajutor pe Demetrius poreclit Akairos[6]. Când el, nădăjduind să obțină avantaje deosebite, a răspuns bucuros chemării lor și s-a apropiat cu trupele sale, iudeii s-au unit cu aliații lor din Sikima.

5. Cu toate acestea, Alexandru i-a înfruntat și pe unii, și pe alții cu o mie de călăreți și 10.000 mii de pedestrași mercenari. Avea de partea lui și 10.000 de iudei bine intenționați. Potrivnicii săi aveau 3.000 de călăreți și 14.000 pedestrași. Înainte de a ajunge la încăierare, ambii regi au încercat prin solii lor să-i facă pe adversari să dezerteze: Demetrius trăgea speranța să-i ademenească pe mercenarii lui Alexandru, iar Alexandru, să-i atragă de partea lui pe iudeii aflați

---

[3] Galaadiții și moabiții locuiau dincolo de țărmul răsăritean al Iordanului (n.e.).

[4] Urmașul lui Aretas II, care a domnit în Nabatea între anii 96-87 î.e.n. sub numele de Obodas sau Obedas I (n.e.).

[5] În *Antichități iudaice*, XIII, 13, 5 se vorbește de satul galaadit cu numele de Gadara (n.t.).

[6] Demetrius III, fiul lui Antioh VIII (Grypphos), rege al Damascului, avea porecla de „Eukairos" — „Venit la momentul potrivit", schimbată batjocoritor în „Akairos" — „Inoportunul", în consonanță cu evoluția evenimentelor relatate (n.e.).

în tabăra lui Demetrius. Dar fiindcă iudeii nu-și calmară mânia, nici grecii nu-și încălcară fidelitatea, n-a rămas altă soluție decât ca armele să decidă totul. A ieșit biruitor Demetrius, cu toate că mercenarii lui Alexandru au dat numeroase dovezi ale vitejiei și puterii lor. Dar sfârșitul bătăliei a avut un deznodământ care a diferit mult de ceea ce a așteptat și unul, și celălalt: căci iudeii care îl chemaseră pe Demetrius nu i-au fost credincioși, cu toate că el învinsese, ci, înduioșați de soarta care îl lovise, 6.000 de iudei trecură de partea lui Alexandru, alăturându-i-se în munții, unde el își găsise refugiul. Demetrius n-a putut suporta această întorsătură a lucrurilor și, convins că Alexandru este din nou gata de luptă, întregul popor fiind de partea lui, a făcut mai apoi cale-ntoarsă.

6. În pofida faptului că aliații se retrăseseră, restul mulțimii n-a încetat câtuși de puțin ostilitățile, ci au fost într-un război permanent cu Alexandru până când regele, după ce i-a ucis pe cei mai mulți dintre ei, pe ceilalți i-a îngrămădit în Bemeselis[7], pentru ca, după distrugerea orașului, prizonierii rămași să fie aduși la Ierusalim. Furia lui n-a mai cunoscut atunci limite, astfel încât și-a împins cruzimea până la sacrilegiu. Căci, pironind pe cruce vreo 800 dintre captivi, chiar în centrul orașului, a pus să li se ucidă soțiile și copiii sub ochii lor: el însuși asista la aceste scene golind cupe de vin și benchetuind în mijlocul concubinelor sale. Atât de cumplită a fost spaima care a cuprins poporul încât în noaptea următoare 8.000 de oameni din tabăra adversă au trecut degrabă dincolo de granițele Iudeii întregi, exilul acestora luând sfârșit abia după moartea lui Alexandru. Numai prin asemenea măsuri, târziu și anevoios, a instaurat în regatul său liniștea, găsind prilejul să pună armele deoparte.

7. A fost însă trezit din tihna lui de către Antioh, poreclit Dionysus[8], fratele lui Demetrius, ultimul Seleucid. Când acesta a pornit într-o expediție împotriva arabilor, Alexandru s-a temut și a dispus ca pe toată întinderea de le zona muntoasă, situată mai sus de Antipatris[9] și până la țărm, lângă Ioppe să se sape un șanț adânc: în fața șanțului s-a construit un zid prevăzut cu turnuri de lemn pentru a stăvili atacurile în porțiunile ușor accesibile. N-a reușit, totuși, să-l împiedice pe Antioh: căci acesta a incendiat turnurile și a astupat

---

[7] Cetate din Iudeea neidentificată (n.e.).

[8] Antioh Dionysus, fratele lui Demetrius III, adică Antioh XII, n-a fost „ultimul seleucid", rol jucat de Antioh XIII, care a domnit până în 65 î.e.n. (n.e.).

[9] Potrivit *Antichităților iudaice*, (XIII, 15, 1) orașul se numea pe atunci Chabarraba (sau Kapharsaba) (n.t.).

șanțul, străbătând cu oastea sa Iudeea. Hotărât să se răzbune mai târziu pe cel care îi barase trecerea, s-a îndreptat numaidecât împotriva arabilor. Regele acestora s-a retras însă într-o regiune mai propice pentru luptă, a făcut apoi o cotitură bruscă împreună cu călăreții săi — care erau în număr de 10.000 — atacând oastea lui Antioh, mai înainte ca aceasta să se fi așezat în ordine de luptă. S-a dezlănțuit o crâncenă bătălie, unde trupele lui Antioh s-au împotrivit vitejește, atâta timp cât regele a supraviețuit, cu toate că arabii i-au măcelărit în număr mare. Dar, după pieirea lui — căci el se avânta mereu unde era mai primejdios, pentru a sări în ajutor celor ce băteau în retragere — toți au rupt-o la fugă. Cea mai mare parte a armatei a pierit fie în luptă, fie în timpul retragerii, pe când rămășițele ei s-au refugiat în satul Cana, murind acolo din lipsa proviziilor, cu excepția câtorva.

8. Atunci locuitorii Damascului, mânați de ura lor împotriva lui Ptolemeu, fiul lui Mennaeus[10], l-au chemat pe Aretas[11], numindu-l rege al Coelosiriei. Aretas a întreprins de îndată o expediție împotriva Iudeei și l-a învins pe Alexandru, încheind apoi cu el o înțelegere, după care s-a întors acasă. La rândul său, Alexandru a cucerit Pella[12] și, încă ahtiat după comorile lui Theodorus, a înaintat până la Gerasa, a încercuit garnizoana cu un zid triplu, supunând apoi orașul fără luptă. A devastat după aceea Gaulana[13] și Seleucia, precum și așa-numita „vale a lui Antioh"; a cucerit așijderi puternica fortăreață Gamala, l-a demis din funcțiile sale pe comandantul acesteia Demetrius, ca urmare a numeroaselor plângeri împotriva lui și, după un război care a durat trei ani întregi, s-a întors în Iudeea. Acolo a fost primit cu entuziasm de popor, datorită strălucitelor sale fapte războinice. Tocmai când ar fi putut să se refacă după ostenelile războiului, a fost lovit de o boală. Și fiind el amarnic chinuit de friguri intermitente, a socotit că va putea scăpa de ele prin reluarea îndeletnicirilor războinice. Cu o asemenea intenție a întreprins o expediție militară, dar pe o vreme nefavorabilă și, solicitându-și trupul cu mult peste puterile sale, și-a grăbit sfârșitul. Astfel a murit în toiul luptelor după o domnie de 27 de ani[14].

---

10 Orașul Chalkis din Coelesiria era sub ocârmuirea lui (n.e.).

11 Rege al arabilor. Lupta dintre Aretas și Alexandru Iannaios a avut loc la Adida. Aretas III a fost suveranul arab cu cele mai multe victorii (n.e.).

12 Nume cu rezonanță elenistică, datând probabil din vremea instaurării dominației macedonene: la Pella s-a născut Alexandru cel Mare (336 î.e.n.) (n.e.).

13 Este vorba de Golan, cartier mărginaș aparținând de Gaulanitis, localitate situată la nord de Iarmuc (n.e.).

14 În 76 î.e.n. (n.t.).

CAPITOLUL V

1. Și-a lăsat tronul soției sale Alexandra, ferm convins că iudeii îi vor arăta cea mai zeloasă supunere, căci mai întâi, ea era pe deplin străină de cruzimea soțului, mai apoi, prin faptul că se opunea încălcării legilor, își asigurase din capul locului stima poporului. Și prevederile nu l-au contrazis câtuși de puțin. Această femeiușcă a ținut în mâinile sale hățurile domniei datorită evlaviei de care dădea dovadă: ea a urmat cu strictețe strămoșeștile datini ale mulțimii și chiar de la început a înlăturat din funcțiile lor pe cei ce se abăteau de la tradițiile sfinte. Dintre cei doi fii pe care îi avea de la Alexandru, pe cel mai mare, Hyrcanos, l-a numit Mare Preot pe temeiul vârstei și a faptului că, fiind prea apatic, putea să-i provoace dificultăți în domeniul guvernării; iar pe mezin, Aristobul, l-a expediat în viața particulară din pricina temperamentului său focos.

2. Foarte strânsă participare la guvernarea ei au avut-o farizeii[1], o sectă iudaică a căror membrii treceau drept oameni mai evlavioși decât ceilalți și deosebit de priceputi în interpretarea legilor. După aceștia s-a orientat într-o măsură prea mare Alexandra în stăruitoarele-i preocupări privitoare la Dumnezeu. Insinuându-se treptat în sufletul naiv al acestei femei, ei au ajuns să cârmuiască toate treburile statului astfel încât, după bunul lor plac, exilau sau rechemau din surghiun, legând sau dezlegând pe oricine. Într-un cuvânt ei se înfruptau din foloasele regalității, spezele și ponoasele rămânând în contul Alexandrei. În realitate, ea era destoinică în conducerea marilor treburi de stat: mereu preocupată să-și sporească trupele, a reușit să dubleze numărul lor, angajând în serviciul ei și mercenari din țări străine, ast-

[1] Flavius Iosephus îi judecă cu asprime pe farizei, cu toate că a făcut și el parte din tabăra lor, atât la începutul carierei lui de om de stat (56-57 e.n.), cât și la întoarcerea lui de la Roma, în primăvara anului 66 (n.e.).

fel încât a majorat pe de o parte forța de apărare a poporului ei, iar pe de altă parte a stârnit spaima suveranilor învecinați. Așadar ea deținea puterea asupra altora, ea însăși aflându-se în puterea farizeilor.

3. Astfel, ei au pus la cale executarea lui Diogene, bărbat de vază și bun prieten al lui Alexandru, sub învinuirea de a-l fi sfătuit pe rege să pironească pe cruce pe cei 800 de răzvrătiți. Tot ei au stăruit pe lângă Alexandra să trimită la moarte și pe alții care îl incitaseră pe Alexandru împotriva celor hărăziți crucificării. Stăpânită de teamă religioasă, Alexandra s-a supus fără crâcnire farizeilor, așa că aceștia au predat călăului pe cine au vrut ei. Cei mai de vază bărbați din rândul celor expuși primejdiei de moarte și-au căutat refugiul la Aristobul, iar acesta a convins-o pe mama lui să-i cruțe în virtutea înaltelor lor funcții, urmând ca dânsa, în cazul când nu-i va găsi nevinovați, să le îngăduie măcar expulzarea din oraș. După ce li s-a acordat scutirea de pedeapsă, aceștia s-au împrăștiat încolo și încoace, prin întreaga țară. Apoi Alexandra, invocând pretextul că Ptolemeu hărțuiește necontenit Damascul[2], a trimis împotriva lui o oaste, iar aceasta a cucerit orașul care n-a întreprins nimic demn de menționat pentru propria-i apărare[3]. Pe regele Armeniei, Tigrane[4] instalat înaintea orașului Ptolemais, unde o asedia pe Cleopatra, a căutat să-l convingă prin tratate și cadouri, să se retragă[5]. Dar regele a plecat repede din proprie inițiativă, datorită tulburărilor din țara lui, Lucullus invadând tocmai atunci Armenia[6].

4. Cum între timp Alexandra zăcea doborâtă de boală, fiul ei mezin Aristobul a profitat de ocazie slujindu-se de partizanii lui, care erau numeroși și pe deplin atașați elanului său tineresc: cu ajutorul lor, el a ocupat toate fortărețele; cu banii pe care i-a găsit acolo, și-a procurat mercenari, proclamându-se singur rege. Când Hyrcanos a deplâns cele întâmplate, mama lui a dat ordin ca soția lui Aristobul, împreună cu copiii săi, să fie închiși în citadela Antonia. Aceasta era o

---

2 Se pare că Damascul obținuse o oarecare autonomie netolerată de vecinii lui (n.e.).

3 Potrivit altei traduceri, armata Alexandrei a trebuit să se retragă fără să înfăptuiască mare lucru (n.e.).

4 Războinicul Tigrane II, rege armean din dinastia Artașizilor (95-55 î.e.n.) a întreprins o expediție împotriva Cleopatrei Selene, fiica lui Ptolemeu VII Fisco, care fusese căsătorită cu mai mulți domnitori seleucizi (n.e.).

5 Spre a nu invada cumva Iudeea (n.t.).

6 Generalul roman Caius Licinius Lucullus l-a învins pe Tigrane cel Mare în bătăliile de le Tigranocerta și Artaxata (69 și respectiv 68 î.e.n.). lăsând apoi lui Cnaeus Pompeius gloria pacificării Orientului (n.e.).

fortăreață alipită la panta de miazănoapte a Templului, care, anterior după cum am mai spus, s-a chemat Baris; mai apoi, sub domnia lui Antonius, a împrumutat numele acestuia, la fel cum orașele Sebaste și Agrippias au primit noi denumiri în locul celor de odinioară, potrivit cu Sebastos[7] și Agrippa. Dar mai înainte ca să poată interveni împotriva lui Aristobul din pricina alungării fratelui său de pe tron, Alexandra a murit după o domnie de 9 ani[8].

[7] Denumirea grecească pentru Augustus (n.t.). Marcus Vipsanius Agrippa (63-12 î.e.n.) a fost prietenul din tinerețe și cel mai apropiat sfetnic al acestuia (n.e.).

[8] Între 76-67 î.e.n. (n.e.).

CAPITOLUL VI

1. Moștenitorul legitim al tronului era, de fapt, Hyrcanos, căruia mama lui îi transmisese domnia înainte de a-și găsi sfârșitul; dar Aristobul îl întrece prin vigoarea și spiritul său. La întâlnirea lor de la Ierihon, unde își disputau domnia pe calea armelor, majoritatea partizanilor lui Hyrcanos l-au părăsit, trecând în tabăra lui Aristobul. Împreună cu cei care-i mai rămăseseră credincioși, Hyrcanos a fugit, ajungând primul la turnul Antonia, unde a pus mâna pe niște ostateci în măsură să-i asigure salvarea: aceștia erau soția și copiii lui Aristobul. Mai înainte ca să se petreacă lucruri și mai grave, el a încheiat cu fratele său un legământ care prevedea ca Aristobul să fie rege, iar Hyrcanos, renunțând la tron, să se bucure de toate onorurile revenind de drept fratelui unui rege. Când ei s-au împăcat în Templu, prin adoptarea acestor condiții, s-au îmbrățișat călduros în fața poporului, schimbându-și locuințele: Aristobul s-a instalat în palatul regal, Hyrcanos în casa lui Aristobul.

2. Nesperata urcare pe tron a lui Aristobul a stârnit spaima adversarilor săi, în primul rând lui Antipater, care de mult era o aschie în ochii săi. Născut din părinți idumeeni[1], prin bogăția și alte atribute ale autorității, el era cel dintâi reprezentant al neamului său. Acest Antipater, pe de o parte, l-a înduplecat pe Hyrcanos să-și caute refugiul la curtea lui Aretas, regele arabilor; spre a-și recuceri demnitatea regală; pe de altă parte, l-a convins pe Aretas să-l primească pe Hyrcanos, spre a-l readuce pe tronul său. Pe cât de rău a ponegrit firea

[1] Idumeenii sau edomiții (de la strămoșul lor Esau sau Edom) erau de origine arabă și țara lor se întindea ca un îngust lanț de munți între pustiul din est și vestul Arabiei nisipoase, ajungând până la Golful elamitic. Ioannes Hyrcanos i-a supus, obligându-i să adopte circumcizia (*Antichități iudaice*, XIII, 9, 1). De fapt, ei erau închinători la idoli (*Antichități iudaice*, XV, 7, 9). Antigonos îl numește pe idumeanul Herodes (cel Mare) un „semi-iudeu" (*Antichități iudaice*, XIV, 15, 2) (n.t.).

lui Aristobul, pe atât de mult l-a ridicat în slăvi pe Hyrcanos, spre a-l determina pe rege să-i ofere o primire deosebită oaspetelui său. Lui Aretas i-a mai arătat cât de potrivit este ca suveranul unui regat atât de strălucitor să-și întindă ocrotitorul său braț asupra unui oprimat. Oricum, Hyrcanos a fost într-adevăr nedreptățit prin faptul că a fost deposedat de tronul care i se cuvenea prin dreptul primului născut. După ce prin asemenea mijloace i-a câștigat pe amândoi, el a părăsit în miez de noapte orașul, împreună cu Hyrcanos și, în mare goană, a ajuns cu bine în cetatea Petra[2] — care este capitala Arabiei. Acolo l-a încredințat pe Hyrcanos lui Aretas și prin șuvoiul de vorbe rostite, ca și prin numeroasele daruri oferite, l-a convins pe rege să pună la dispoziția oaspetelui o oaste care să-i redea tronul; rândurile ei erau alcătuite de-a valma din 50.000 de pedestrași și călăreți. Acestor trupe n-a izbutit să li se opună Aristobul și, învins încă de la prima ciocnire, a fost urmărit până la Ierusalim, unde ar fi căzut fără îndoială în mâna dușmanilor săi dacă generalul roman Scaurus nu s-ar fi slujit de ocazia favorabilă, obținând ridicarea asediului. De fapt, el fusese trimis din Armenia în Siria de către Pompeius Magnus[3], care ducea război împotriva lui Tigrane. Scaurus sosea din Damasc, recent cucerit de către Metellus și Lollius și, după trimiterea acestora în altă parte, aflând ce anume se petrecea în Iudeea, a pornit degrabă într-acolo, de parcă l-ar fi așteptat un mare chilipir.

3. De îndată ce a pășit pe pământul țării, s-au și prezentat la el soli din partea ambilor frați, fiecare cerându-i sprijinul pentru cauza lui. Dar mai mult decât dreptatea propriu-zisă au cântărit în balanță cei 300 de talanți aduși de Aristobul[4]. După încasarea acestei sume, Scaurus i-a amenințat prin solii lor atât pe Hyrcanos cât și pe arabi cu intervenția romanilor și a lui Pompeius dacă nu vor pune capăt asediului pe care îl porniseră. Înspăimântat, Aretas s-a retras din Iudeea la Philadelphia, pe când Scaurus s-a întors la Damasc. Fără a se mulțumi cu faptul că a scăpat din captivitate, Aristobul în schimb și-a urmărit

[2] Denumit în arabă Batra, acest oraș caravanier din nord-vestul Peninsulei arabice, între Marea Roșie și Marea Moartă, a devenit din secolul II î.e.n. capitala Regatului Nabateilor. În ebraică *Sela* = *stâncă* (n.e.).

[3] Cnaeus Pompeius (106-48 î.e.n.) a primit *cognomentul* (poreclă oficializată) de *Magnus* când și-a sărbătorit la Roma, printr-un fastuos triumf, îndelungata lui expediție în Orient, încununată de atâtea izbânzi. „Cel mare" a fost poreclit și unul dintre învinșii lui Pompeius: Tigrane II, regele Armeniei (n.e.).

[4] Din *Antichitățile iudaice*, XIV, 2, 3 reiese că fiecare dintre cei doi frați ar fi oferit câte 400 de talanți, preferat de Scaurus fiind totuși Aristobul, deoarece acesta cerea cele mai mici contraservicii (n.t.).

cu toate trupele dușmanii și lângă lacul Papyron a avut loc o încăierare, unde el a ucis vreo 6.000 de oameni printre care și pe fratele lui Antipater, Phallion.

4. Lipsiți astfel de sprijinul arabilor, Hyrcanos și Aristobul și-au mutat speranța în tabăra opusă și de îndată ce Pompeius, după marșul său prin Siria, a ajuns la Damasc, și-au căutat refugiul la dânsul: fără daruri, ci doar pe temeiul acelorași drepturi pe care le-au invocat și înaintea lui Aretas, ei l-au implorat să condamne abuzul de putere al lui Aristobul, redând tronul celui îndritruit să-l aibă prin vârsta și moravurile sale. Firește, n-a zăbovit nici Aristobul ci, bizuindu-se pe banii dați pentru mituirea lui Scaurus, s-a înfățișat el însuși, cu fast regesc, etalat prin cele mai prețioase podoabe. Dar, întrucât socotea nedemn de el să se umilească și fiind deloc înclinat să-și slujească interesele printr-o supușenie nepotrivită cu măreția lui, a părăsit orașul Dion[5].

5. Indignat de această purtare și asediat de rugămințile lui Hyrcanos și ale susținătorilor lui, Pompeius a pornit cu armata romană și numeroase trupe siriene auxiliare împotriva lui Aristobul. După ce a trecut de Pella și de Skythopolis, a sosit la Coreai[6], de unde începe Iudeea pentru cei ce merg spre interiorul țării. Acolo a aflat că Aristobul s-a refugiat la Alexandrion[7], o fortăreață foarte bine înzestrată cu arme și situată pe creasta unui munte. Pompeius i-a dat ordin să coboare numaidecât. La primirea acestei porunci atât de trufașe, Aristobul nu s-a arătat prea dispus să se supună, fiind pregătit să înfrunte orice riscuri. Dar el i-a văzut pe toți cei din jur stăpâniți de frică și pe prietenii săi sfătuindu-l să țină seama de forța de neînvins a romanilor. S-a lăsat astfel convins și a coborât până la Pompeius. În fața lui și-a prezentat amănunțit justificatele sale pretenții asupra tronului, apoi s-a reîntors în fortăreață, fără să fie împiedicat de Pompeius. La cererea fratelui său, el a coborât din nou, a discutat cu acesta despre probleme de drept, apoi a revenit la fortăreața lui, tot fără împotrivirea lui Pompeius. Șovăind între teamă și speranță, Aristobul a ieșit iarăși din fortăreață spre a-l îndupleca prin rugăminți pe Pompeius să-i accepte cererile, dar a revenit la cetățuie, dornic să nu dea impresia greșită că ar fi renunțat prea devreme la propria-i apărare. Dar când

---

[5] Oraș cucerit de Alexandru Iannaios, unde începea regatul lui Aristobul, care nu voia să apară ca vasal al unui străin în propria lui țară (n.e.).

[6] Localitate situată la vreo 30 km mai la nord de Ierihon (n.e.).

[7] Cetate din Iudeea construită de Alexandru Iannaios pe o creastă de munte (n.e.).

Pompeius i-a impus să-și părăsească fortărețele, silindu-l să semneze un ordin către toți comandanții acestora — care aveau consemnul să respecte numai ordinele scrise ale regelui în vederea abandonării lor — ce-i drept a cedat, plin de indignare, retrăgându-se în Ierusalim, spre a fi gata înarmat pentru lupta împotriva lui Pompeius.

6. Acesta, fără să-i lase răgazul necesar pregătirilor, a pornit numaidecât în urmărirea lui: ceea ce îi sporea și mai mult avântul era știrea morții lui Mithridates[8], care i-a parvenit la Ierihon, regiune a Iudeii unde pământul este nespus de fertil, făcând să crească din belșug palmieri și copăcei de balsam. Mirositoarea rășină se obține prin despicarea cu pietre ascuțite a tulpinii arbustului în partea de jos, culegându-se apoi picăturile care se scurg din crestăturile acelea. Pompeius și-a instalat tabăra în ținutul acesta pentru o singură noapte, și în zorii zilei următoare s-a și îndreptat spre Ierusalim. Înspăimântat de sosirea lui, Aristobul i-a ieșit înainte spre a i se închina și, făgăduindu-i bani și asigurându-l că atât el cât și întregul oraș sunt gata să se predea în mâinile sale, a potolit apriga mânie a lui Pompeius. Totuși, el nu și-a respectat nici una din promisiunile sale iar atunci când Gabinius[9] a venit să încaseze suma făgăduită, partizanii lui Aristobul nici nu i-au dat voie să intre în oraș.

---

[8] Mithridates VI Eupator Dionysos (132-63 î.e.n.), suveran al regatului Pontului, a purtat trei războaie împotriva romanilor, fiind adversarul lor cel mai temut; învins de Cnaeus Pompeius în bătălia pe râul Lycos, el s-a refugiat în Crimeea, fiind silit să se sinucidă la Panticapaion (n.e.).

[9] Aulus Gabinius, tribun și prieten al lui Pompeius, a fost guvernatorul Siriei între anii 57-55 î.e.n. (n.e.).

CAPITOLUL VII

1. Cu mânia ajunsă în pragul indignării pentru această purtare, Pompeius a dispus capturarea lui Aristobul și, apropiindu-se mai mult de oraș, a cercetat cu grijă punctul cel mai potrivit pentru atacarea lui. Astfel, și-a dat seama că luarea cu asalt a zidurilor va fi greu de înfăptuit datorită trainicei lor construcții și că ele sunt înconjurate de înspăimântătoare șanțuri adânci așa încât sanctuarul, situat dincolo de prăpastie, reprezenta o fortificație așa de puternică, oferind adversarilor un loc sigur de refugiu chiar după căderea orașului.

2. În vreme ce multă vreme el a șovăit în luarea unei decizii, între orășeni au izbucnit certuri: partizanii lui Aristobul erau în favoarea războiului și a eliberării regelui lor, în vreme ce susținătorii lui Hyrcanos se pronunțau pentru deschiderea porților în fața lui Pompeius. Numărul celor din urmă sporea datorită fricii, mai ales că aveau în fața ochilor pildele date de disciplina romanilor în timpul luptelor. Tabăra lui Aristobul, de îndată ce s-a dovedit mai slabă, s-a retras în Templu, a distrus punțile de legătură cu orașul, pregătindu-se de o rezistență armată dusă până la capăt. Ceilalți i-au primit pe romani în oraș, predându-le palatul regal și, pentru ocuparea lui, Pompeius l-a trimis pe Pison, unul dintre comandanții săi, împreună cu o parte a trupelor din subordine. Acestea au instalat gărzi în diferite puncte ale orașului și, deoarece n-au reușit să convingă pe nici unul dintre cei ce se refugiaseră în Templu să accepte propunerile de pace, au pregătit pentru asediu terenul din jur; dovedindu-și cu prisosință zelul, susținătorii lui Hyrcanos i-au sprijinit cu sfaturile și serviciile lor.

3. Pompeius însuși a dat ordinul ca în latura de miazănoapte să fie umplut atât șanțul cât și întreaga râpă, în vederea cărui fapt soldații cărau materiale. Munca de umplere a adânciturilor, era deosebit de trudnică, mai întâi pentru mărimea lor neobișnuită, mai apoi pentru că

iudeii, postați pe metereze, se străduiau să stânjenească lucrările prin toate mijloacele posibile. Romanii de bună seamă că nu și-ar fi dus treaba până la capăt dacă Pompeius nu s-ar fi folosit de fiecare a șaptea zi a săptămânii — atunci când, din considerente religioase, iudeii se abțineau de la orice treabă — și doar astfel a umplut râpa, poruncind soldaților săi să se abțină de la orice faptă războinică. Căci iudeii au voie să se lupte chiar și în timpul sabatului doar dacă sunt nevoiți să-și apere propria persoană[1]. După ce râpa a fost astupată, Pompeius a dat ordin ca pe pământul bătătorit să se dureze turnuri înalte și, de îndată ce au fost aduse mașinile de asediu din Tyr, a pus la încercare rezistența zidurilor. Cu ajutorul catapultelor izgonea apărătorii aflați pe metereze, care stânjeneau eforturile romanilor. Însă turnurile din acest sector, deosebit de mari și de frumoase, au rezistat o vreme îndelungată.

4. În vreme ce romanii îndurau numeroasele lor ponoase războinice, Pompeius nu contenea să se minuneze, printre altele, de sufletească tărie a iudeilor și mai ales de faptul că, sub ploaia de săgeți, nu săreau peste nici o parte a ceremoniilor sacre. Ca și cum în oraș ar fi domnit o pace deplină, au fost celebrate cu strictețe sacrificiile zilnice, purificările și întreaga slujbă în cinstea lui Dumnezeu; dimpotrivă, nici măcar la cucerirea sanctuarului, când erau măcelăriți în preajma altarului, ei n-au renunțat la ceremoniile de fiecare zi ale serviciului divin legitim. Căci în a treia lună a asediului, după ce cu mari sacrificii au prăvălit unul dintre turnuri, romanii au răzbit în sanctuar[2]. Primul care a cutezat să treacă peste zid a fost fiul lui Sulla, Faustus Cornelius, căruia i s-au alăturat doi centurioni, Furius și Fabius. Fiecare era urmat de soldații din cohorta lor și, împresurându-i pe iudei din toate părțile, i-au ucis pe unii în timp ce alergau spre Templu, pe alții după o scurtă împotrivire.

5. Atunci numeroși preoți, deși văzuseră cum dușmanii năvăliseră cu săbiile trase, și-au continuat netulburați ceremonialul slujbei și au fost răpuși în timp ce făceau libațiile și ardeau tămâia, arătând că, pentru ei, salvarea propriei persoane rămâne mai prejos decât slujirea lui Dumnezeu. Dar cei mai mulți au fost uciși de concetățenii lor din

---

[1] Și geograful grec Strabon (*Geografia*, XVI, 2, 40) afirmă că: „Pompeius a cucerit Ierusalimul așteptând, după câte se spune, ziua lor de abstinență, când iudeii se țin departe de orice lucru". Excepție făcea autoapărarea. Potrivit aceleiași surse șanțul astupat de soldații lui Pompeius avea 17,742 m adâncime și 73,925 m lățime (n.e.).

[2] Trebuie să se facă o distincție clară între sanctuar (*tò hierón*) sau întreaga zonă împrejmuitoare și clădirea propriu-zisă a Templului (*o naós* — în elină) (n.t.).

tabăra adversă; numeroși alții s-au aruncat în râpele abrupte; câțiva, cuprinși de nebunia situației lor fără speranță, au incendiat clădirile din preajma zidului, fiind mistuiți de flăcări. Din rândul iudeilor, au pierit atunci vreo 12.000, romanii au pierdut puțini soldați, mare fiind numărul răniților lor.

6. Totuși, dintre nenorocirile abătute asupra lui, nimic n-a fost mai dureros pentru poporul iudeu decât faptul că sanctuarul, până atunci nevăzut de nimeni, se dezvăluise în fața privirilor profane: Pompeius, ce-i drept, urmat de suita lui, a pătruns în acel loc al Templului unde era îngăduită intrarea doar a Marelui Preot. El a cercetat tot ce se afla în interior: sfeșnicul cu candelele lui, jertfelnicul și vasele pentru libații, și cădelnițele, toate numai de aur, precum și o bogată provizie de mirodenii, sacrul tezaur ridicându-se la valoarea de 2000 de talanți. Dar Pompeius nu s-a atins de nimic din toate acestea, nici de oricare altul dintre obiectele sfinte și chiar în ziua imediat următoare cuceririi Templului, a poruncit slujitorilor să-l curețe și să aducă jertfele obișnuite. Apoi, el l-a proclamat iar ca Mare Preot pe Hyrcanos, pe de o parte fiindcă l-a sprijinit cu mult zel în timpul asediului, pe de altă parte fiindcă oprise marea mulțime a locuitorilor din împrejurimi să ridice armele în sprijinul lui Aristobul. Prin asemenea măsuri, demne de un bun comandant, și-a atras populația de partea lui mai degrabă prin bunăvoință decât prin teroare. Printre cei capturați în lupte se afla și socrul lui Aristobul, care-i era în același timp și unchi. Pe cei ce purtau în foarte mare măsură vina războiului i-a făcut să cadă pradă securii. Pe Faustus și pe cei care, alături de el, luptaseră vitejește, i-a răsplătit cu daruri strălucite; apoi, a impus un bir atât țării cât și locuitorilor Ierusalimului[3].

8. Pompeius a luat poporului de asemeni orașele pe care le cucerise în Coelesiria și le-a trecut în subordinea comandantului numit de romani în fruntea acelei regiuni, limitându-i pe iudei la propriile lor hotare. Gadara, pe care tot iudeii o distruseseră, el a reconstruit-o, anume pentru a face hatârul lui Demetrius Gadaritul, unul dintre sclavii săi liberați. A eliberat de dominația lor și orașele din interiorul țării pe care iudeii nu le nimiciseră mai înainte: Hippos, Skythopolis și Pella, Samaria, Iamnia, Marisa, Azotos[4] și Arethusa și, deopotrivă, pe țărmul mării, Gaza, Ioppe, Dora, precum și orașul denumit odinioară Turnul lui Straton, reconstruit mai târziu și înzestrat

---

[3] Cucerirea Ierusalimului de către Pompeius a avut loc în anul 63 î.e.n. (n.t.).

[4] Asdod, oraș al filistenilor, situat la sud de Iamnia (n.e.).

cu splendide clădiri, de către regele Herodes, chemându-se după aceea Caesarea. Toate aceste orașe le-a redat cetățenilor de baștină și le-a alipit la provincia Siria. Pe aceasta, împreună cu Iudeea și cu teritoriul care se întindea până în Egipt și până la Eufrat, le-a lăsat sub guvernarea lui Scaurus, împreună cu două legiuni[5]. Pompeius însuși s-a îndreptat spre Roma prin Cilicia ducând cu sine ca prizonier pe Aristobul și familia lui: acesta avea două fiice și doi fii, dintre care unul, și anume Alexandru, a evadat în timpul călătoriei, în vreme ce Antigonos împreună cu surorile lui au fost duse la Roma.

[5] Cvestorul Aemilus Scaurus a guvernat Siria în anul 62 î.e.n. (n.e.).

CAPITOLUL VIII

1. Între timp Scaurus a năvălit în Arabia, dar terenul greu de străbătut l-a împiedicat să ajungă în Petra; a devastat multe locuri din împrejurimile orașului, cu toate că aici el a avut de îndurat multe necazuri, căci armata lui a răbdat de foame. De aceea Hyrcanos i-a dat ajutor, expediindu-i prin Antipater alimentele strict necesare. Chiar pe el l-a trimis Scaurus la Aretas, întrucât îi era prieten bun, spre a-i face propunerea de a se vedea scăpat de război prin achitarea unei sume de bani. Într-adevăr, arabul s-a lăsat convins de Antipater să plătească 300 de talanți și, ca atare, Scaurus și-a retras oastea din Arabia.

2. Dar Alexandru, singurul dintre fiii lui Aristobul care scăpase din mâinile lui Pompeius, după câtăva vreme și-a adunat o oaste numeroasă; prin războinicele sale incursiuni în Iudeea, el stârnea îngrijorarea lui Hyrcanos. Se părea chiar că o să-l răstoarne repede — deoarece el și înaintase până în fața Ierusalimului și cutezase să refacă zidul distrus de Pompeius[1] — dacă Gabinius, trimis în Siria ca succesor al lui Scaurus[2], bărbat care își dovedise destoinicia în diferite isprăvi vitejești, n-ar fi pornit degrabă în marș împotriva lui Alexandru. Înspăimântat de apropierea lui Gabinius, acesta și-a sporit numărul ostașilor, astfel încât a ajuns la un efectiv de 10.000 de pedestrași greu înarmați și 1500 de călăreți; totodată, el a întărit cu ziduri cele mai strategice poziții ale țării, adică Alexandreion, Hyrcaneion și Machaerus[3], situate în vecinătatea ținuturilor muntoase ale Arabiei.

---

[1] După vădit mai corecta informare de *Antichitățile iudaice*, XIV, 5, 2, Hyrcanos a fost cel care a încercat să reconstruiască zidul de apărare (n.t.).

[2] După Aemilius Scaurus, Siria a avut alți doi guvernatori: Marcius Philippus (61-60 î.e.n.) și Lentulus Marcellinus (59-58 î.e.n.), abia după aceea urmând Aulus Gabinius (57-55 î.e.n.), Licinius Crassus(54-53 î.e.n.), Cassius Longinus (53-51 î.e.n.) și Calpurnius Bibulus (51-50 î.e.n.) (n.e.).

[3] Fortăreață aflată la 10 km de Marea Moartă, spre răsărit (n.e.).

3. Gabinius l-a trimis înainte pe Marcus Antonius cu o parte a soldaților săi și mai apoi l-a urmat el însuși cu oastea întreagă. Trupele de elită ale lui Antipater, împreună cu prisosul armatei iudaice, aflată sub comanda lui Malichos și Peitholaos, s-au unit cu subalternii lui Marcus Antonius, pornind în întâmpinarea lui Alexandru; ceva mai târziu s-a ivit și Gabinius cu pedestrașii săi având armament greu. Forțelor reunite ale dușmanului, Alexandru n-a putut să le țină piept, din care cauză s-a retras; ajuns aproape de Ierusalim , a fost însă silit să dea o bătălie și în această ciocnire a pierdut 6.000 de soldați, dintre care 3.000 au căzut pe câmpul de luptă, iar 3000 au fost luați prizonieri; cu restul oastei lui, s-a refugiat la Alexandreion.

4. Când a sosit la rândul său în fața fortăreței și a aflat trupe numeroase care își făcuseră tabăra în afara zidurilor împrejmuind Alexandreionul, Gabinius și-a dat osteneala în ajunul luptei să-și atragă dușmanii de partea lui cu promisiunea că le va ierta toate greșelile pe care le comiseseră. Dar cum aceștia nu arătară nici un dram de judecată, i-a răpus pe cei mai mulți dintre ei, iar pe ceilalți i-a împresurat în fortăreață. În această bătălie s-a evidențiat în mod deosebit generalul Marcus Antonius care își dovedise pretutindeni vitejia, dar nicăieri mai vădit decât acum. Lăsând în seama trupelor sale sarcina cuceririi fortăreței asediate, Gabinius cutreieră țara ca să restabilească viața normală în orașele scăpate de devastare și să reclădească pe cele distruse în întregime. Datorită ordinelor date de el, au început să fie populate din nou Skythopolis, Samaria și Anthedon, și Apollonia, și Iamnia, și Raphia, așijderi Marisa și Adoreos, și Gabala, și Azotos, precum și multe altele, iar locuitorii se îmbulzeau bucuroși să revină între zidurile lor.

5. După ce s-a îngrijit de toate acestea, s-a reîntors la Alexandreion, unde a impulsionat asediul cu atâta vigoare încât Alexandru, pierzându-și orice speranță, a trimis la Gabinius un sol, ca să-i ceară iertare pentru greșelile sale și să predea fortărețele Hyrkaneion și Machaerus, pe care le mai stăpânea încă. După aceea, și Alexandreion venea la rând. Pe toate trei le-a distrus Gabinius, ascultând sfatul mamei lui Alexandru, pentru ca ele să nu devină focarele unui nou război. Ea însăși venise anume ca să-l înduplece pe Gabinius prin rugămințile sale, căci ea era îngrijorată de soarta soțului și a copiilor rămași prizonieri la Roma. După aceea, Gabinius l-a reinstalat pe Hyrcanos la Ierusalim și i-a încredințat ocrotirea Templului, statornicind ocârmuirea astfel încât cei mai de vază să se afle la con-

ducerea țării. Apoi a împărțit întregul popor în cinci despărțăminte[4]: prima depindea de Ierusalim, a doua de Gadara[5], a treia ținea de Amathus, a patra era atribuită Ierihonului și a cincea aparținea de Sepphoris, oraș din Galileea. Iudeii au fost bucuroși că, o dată scăpați de dominația unui singur om, vor beneficia în viitor de o guvernare aristocratică.

6. După un scurt interval, au izbucnit noi tulburări provocate de Aristobul care, după ce fugise din Roma, strânsese iarăși în jurul lui o mulțime de iudei, unii dintre ei arătându-se dornici de schimbări, alții fiindu-i credincioși încă de mai înainte. Pentru început, el a ocupat Alexandreion, ale cărui ziduri a încercat să le refacă. Dar de îndată ce a aflat că Gabinius a trimis împotriva sa o oaste condusă de Sisenna și Antonius și Servianus, el s-a retras la Machaerus. S-a descotorisit de strânsura nefolositoare și a păstrat doar oamenii bine înarmați, vreo 8000 la număr, între aceștia aflându-se și Peitholaos, subcomandantul Ierusalimului, care trecuse de partea lui împreună cu 1000 de soldați. Dar romanii l-au urmărit și astfel s-a ajuns la o bătălie, unde oamenii lui Aristobul au opus o rezistență îndelungată, bătându-se vitejește; în cele din urmă, romanii i-au învins: 5000 de iudei au căzut în luptă, vreo 2000 s-au refugiat pe un deal și cei o mie care mai rămăseseră, împreună cu Aristobul, au străpuns rândurile romanilor, fiind nevoiți să se retragă la Machaerus. În prima seară, aici și-au întins corturile, printre ruine, regele care trăgea nădejdea să-și strângă o nouă oaste dacă războiul i-ar fi dat un răgaz oarecare; apoi, el a întărit citadela atât cât era neapărat nevoie. Dar când romanii l-au atacat în sfârșit, după ce li s-a împotrivit două zile în șir, aproape peste puterile sale, regele a fost capturat și — alături de fiul său Antigonos, împreună cu care fugise din Roma — pus în lanțuri și trimis lui Gabinius, fiind expediat iarăși la Roma de către Gabinius însuși. Acolo Senatul a decis ca el să fie zvârlit în temniță, dar pe copiii lui i-a retrimis în Iudeea, fiindcă Gabinius comunicase printr-o scrisoare că făcuse această făgăduială soției lui Aristobul, în schimbul predării fortărețelor.

---

[4] În loc de „sýnodoi" (de la elinul „sýnodos"= adunare, sinod), autorul folosește în *Antichitățile iudaice*, (XIV, 91) formularea „synédria" (de la „synédrion" = consiliu, sinedriu). Opțiunile traducătorilor moderni merg spre „district" „comunitate" etc. (n.e.).

[5] Mai probabil *Gazara* (Geser), după unii comentatori. Sepphoris era situată la nord de Nazareth (n.e.).

7. Când s-a pregătit să pornească în războiul împotriva parților, Gabinius a fost împiedicat de Ptolemeus[6]; datorită acestuia, el a trebuit să se înapoieze de la fluviul Eufrat, ca să-l readucă în Egipt, în cursul expediției Hyrcanos și Antipater fiind ajutoarele lui de nădejde în toate privințele. Căci mai ales Antipater i-a procurat și bani, și arme, și trupe auxiliare: tot el i-a convins pe iudeii stabiliți în regiunea aceea, care păzeau căile de acces spre Pelusium[7], să-i dea liberă trecere lui Gabinius. Când întreaga Sirie s-a pus în mișcare ca urmare a plecării lui Gabinius, Alexandru, fiul lui Aristobul, i-a instigat pe iudei să se răzvrătească; el strânsese o oaste deosebit de puternică și se pregătea să masacreze pe toți romanii din țară. Acestea au pricinuit îngrijorarea lui Gabinius care s-a și întors degrabă din Egipt, îmboldit de izbucnirea tulburărilor locale și, trimițându-l pe Antipater ca mijlocitor pe lângă unii răzvrătiți, aceștia s-au răzgândit. Totuși, lui Alexandru i-au rămas credincioși 30.000 de oameni cu care Gabinius ținea neapărat să se răfuiască: ca atare, a plecat numaidecât să-i înfrunte. Iudeii i-au ieșit în întâmpinare și bătălia s-a desfășurat lângă muntele Itabyrion[8], unde 10.000 au căzut pe câmpul de luptă, ceilalți împrăștiindu-se printr-o fugă anarhică. Gabinius s-a îndreptat apoi spre Ierusalim, unde guvernarea a fost orânduită după dorința lui Antipater. A plecat și de acolo spre a-i învinge pe nabateeni[9] într-o bătălie iar pe Mithridates și Orsanes, niște transfugi ai parților, i-a expediat în taină, spunând soldaților că aceștia evadaseră[10].

8. Între timp Crassus a venit ca succesor al lui Gabinius și a preluat de la el Siria[11]. Pentru campania lui împotriva parților, acesta a luat nu numai întregul aur al Templului din Ierusalim, ci și cei 2000 de talanți de care Pompei nu se atinsese. Cum a trecut Eufratul, a

---

[6] Ptolemeus XIII Auletes, tatăl celebrei Cleopatra, fusese alungat din Egipt de o răscoală. Triumvirii au hotărât ca el să fie readus pe tron. Această misiune a fost încredințată lui Gabinius, care a și împlinit-o în 55 î.e.n., expediția fiind „asigurată" de regele egiptean cu 10.000 de talanți (n.e.).

[7] Oraș antic situat lângă brațul Pelusiac al Nilului, cheia care deschidea invadatorilor calea spre Egipt. Pe atunci, el era păzit nu numai de deșert și de fortificații puternice, ci și de o garnizoană iudaică (n.e.).

[8] Tabor (n.t.).

[9] Principalul popor din Arabia Petree, la început neînsemnat și pomenit cu numele de *nebaioth*, devenit apoi puternic în timpul lui Augustus. Regatul lor, cu capitala la Petra, și-a încetat existența sub domnia lui Traian. Țara a aparținut mai târziu Palestinei *tertia* (vezi Schenkel, *Lexicon biblic*, IV, p.200) (n.t.).

[10] Vezi prezentarea diferită din *Antichități iudaice*, XIV, 6, 4 (n.t.).

[11] În 54 î.e.n. (n.t.).

pierit atât el cât și oastea lui[12]. Dar despre asta nu-i locul potrivit să vorbim mai pe larg acum.

9. După moartea lui Crassus, parții au trecut dincolo de fluviu, spre a invada Siria, dar au fost respinși de Cassius, care se refugiase în această provincie[13]. De îndată ce s-a văzut stăpân pe Siria, a pornit degrabă împotriva Iudeii, unde a cucerit Tarichea[14], hărăzind sclaviei vreo 30.000 de iudei. Dar l-a executat pe Peitholaos, care aduna în jurul lui pe susținătorii revoltei lui Aristobul: cel ce l-a sfătuit să-l omoare fusese Antipater. El se căsătorise cu o nobilă dintr-o ilustră familie arabă. Soția lui se numea Cypros și îi dăruise patru fii: Phasael și Herodes, care avea să fie rege, apoi Iosephus și Pheroras, așijderi o fiică, Salomeea. Prin dovezi de prietenie și prin legături de ospitalitate, el își atrăsese pretutindeni pe toți oamenii puternici, dar mai ales prin căsătoria lui intrase în relații strânse cu regele Arabiei; iar atunci când a pornit războiul împotriva lui Aristobul, și-a trimis copiii sub ocrotirea acestui rege. De îndată ce l-a silit printr-un tratat pe Alexandru să rămână liniștit, Cassius s-a reîntors la fluviul Eufrat, spre a-i împiedica pe parți să treacă fluviul: despre aceasta vom vorbi însă într-un alt loc.

---

[12] Triumvirul Marcus Licinius Crassus a fost înfrânt de regele parților Orodes II în bătălia de la Carrhae, găsindu-și acolo sfârșitul (n.e.).

[13] Ca supraviețuitor al armatei lui Crassus (n.t.).

[14] Oraș de pe malul vestic al lacului Genezareth, celebru în imperiul roman pentru peștii pescuiți acolo și sărați (Magdala de azi). „Tarichos" în elină înseamnă: „pește sărat sau afumat" (n.e.).

CAPITOLUL IX

1. Când Pompeius împreună cu Senatul au fugit, trecând peste Marea Ionică, Caesar, devenit stăpânul Romei și al întregului imperiu[1], l-a eliberat din temniță pe Aristobul, i-a încredințat două legiuni și l-a trimis degrabă în Siria cu speranța că el va atrage lesne de partea lui această provincie și Iudeea cu împrejurimile sale. Numai că invidia s-a dovedit mai promptă decât bunăvoința lui Aristobul și decât așteptările lui Caesar. Trimisul său a fost, de fapt, răpus cu otrăvuri de partizanii lui Pompeius[2]; multă vreme el n-a avut parte de-o groapă săpată în pământul patriei sale, iar cadavrul său a fost conservat în miere de albine[3] până când a fost expediat mai târziu de Marcus Antonius în Iudeea și înmormântat în criptele regale.

2. Și fiul său Alexandru a fost decapitat în Antiohia de către securea lui Scipio[4], din porunca lui Pompeius, după ce mai înainte fusese adus în fața unui tribunal, fiind învinuit că săvârșise crime împotriva romanilor. Frații și surorile sale au trecut sub protecția lui Ptolemeus, fiul lui Menneus, care domnea peste ținutul din Chalkis de la poalele Libanului: pe fiul său Philippion l-a trimis la Ascalon, anume spre a-i prelua. El l-a smuls pe Antigonos și pe surorile acestuia din brațele mamei lor, văduva lui Aristobul, aducându-i părintelui său. S-a îndrăgostit de fiica mezină, cu care s-a și căsătorit, fiind apoi

---

[1] Demis de Senat din funcțiile pe care le deținea la 10 ianuarie 49 î.e.n. Caesar a trecut Rubiconul, granița dintre provincie și metropolă, în fruntea legiunilor sale, iar Pompeius, investit cu puteri dictatoriale în vederea apărării Republicii, a fost silit să se refugieze la Brundisium, apoi în Grecia (17 martie 49 î.e.n.). Astfel s-a declanșat războiul civil (n.e.).

[2] Anul 49 î.e.n. (n.t.).

[3] Același sistem de conservare a cadavrelor a fost semnalat de surse antice la spartani, asirieni, ba chiar și la Herodes cel Mare (n.e.).

[4] Aluzie la Q. Metellus Scipio, socrul lui Pompeius, devenit în 49 î.e.n. guvernatorul Siriei (n.e.).

ucis datorită ei de propriul său părinte. Căci Ptolemeu, după uciderea fiului său, a luat-o de soție pe Alexandra și, datorită acestei căsătorii, a arătat o deosebită grijă față de rudele ei.

3. După moartea lui Pompeius, Antipater a trecut în cealaltă tabără, punându-se în slujba lui Caesar. Atunci când Mithridates, regele Pergamului, a vrut să treacă cu oastea lui în Egipt[5], fiind nevoit să se oprească la Ascalon întrucât căile de acces spre Pelusium i-au fost interzise, Antipater a fost cel ce nu numai că i-a convins pe arabi, cu care avea bune legături de ospitalitate, să-i sară în ajutor, ci a venit el însuși cu 3000 de pedeștri iudei înzestrați cu armament greu. În plus, el i-a îndemnat să sprijine expediția militară pe cei mai puternici oameni din Siria, ba chiar pe Ptolemeus[6], care locuia aproape de Liban, precum și pe Iamblichus: pilda lor a făcut ca și orașele din ținutul acela să ia parte bucuroase la război. Atunci Mithridates, încurajat de întăriturile obținute prin intervenția lui Antipater, a înaintat repede spre Pelusium și, văzând că nu i se îngăduie să treacă cu oastea, a asediat orașul. Antipater s-a acoperit de glorie și în cursul asaltului: printr-o spărtură făcută în porțiunea zidului care îi revenea, el a pătruns primul în oraș, împreună cu trupele sale.

4. Astfel a fost cucerit Pelusium; dar oastea a fost iarăși împiedicată să mărșăluiască de către aceia care sălășluiau în așa-zisul „Ținut al lui Onias": era vorba de niște iudei egipteni. Și pe aceștia i-a convins tot Antipater nu numai să renunțe la împotrivirea lor, ci și să ofere provizii trupelor aflate în marș. Iată de ce locuitorii din împrejurimile orașului Memphis n-au mai pus mâna pe armele lor, ci au trecut bucuroși de partea lui Mithridates. Acesta a ocolit Delta și, sosit în regiunea denumită „Tabăra iudaică", a pornit cu ceilalți egipteni. În cursul bătăliei, atât el cât și toată aripa lui dreaptă ajunseseră într-o situație primejdioasă, dar Antipater l-a salvat din strânsoare printr-o manevră de încercuire efectuată pe malul fluviului: aceasta după ce el însuși, comandând aripa stângă, reușise să învingă trupele care îl întâmpinaseră. Apoi, năpustindu-se asupra dușmanilor care îl hărțuiau pe Mithridates, ucise pe mulți dintre ei și urmări pe supraviețuitori atât de departe încât puse stăpânire și pe tabăra lor. În această luptă n-au căzut decât vreo 80 din oamenii lui, în vreme ce Mithridates a

---

[5] Ca aliat al lui Caesar (vezi prezentarea oarecum diferită în *Antichitățile iudaice*, XIV, 8, 1) (n.t.).

[6] Este vorba de fiul lui Soemos și nu de omonimul său menționat mai înainte, fiul lui Menneus (vezi *Antichitățile iudaice*, XIV, 8) (n.e.).

pierdut în timpul fugii sale 800 de soldați. Salvat după ce își pierduse orice speranță, el i-a tansmis lui Caesar fidela relatare a vitejeștilor fapte săvârșite de Antipater.

5. Prin laudele pe care i le-a adus și prin speranțele pe care i le-a inspirat, Caesar l-a stârnit atunci pe Antipater să-și asume riscuri și mai mari în slujirea țelurilor lui: în toate ocaziile s-a dovedit luptătorul cel mai neînfricat și, rănit în nenumărate rânduri, corpul său se acoperi curând pe de-a-ntregul cu cicatrice, dovezi vădite ale vitejiei sale. După ce a restabilit ordinea în Egipt, o dată reîntors în Siria, Caesar l-a scutit pe Antipater de plata impozitelor, acordându-i cetățenia romană și, prin alte favoruri și mărturii ale prieteniei ce i-o purta, l-a făcut un om demn de invidiat: confirmarea lui Hyrcanos în funcția de Mare Preot s-a datorat exclusiv influenței lui Antipater.

CAPITOLUL X

1. Între timp Antigonos, fiul lui Aristobul, veni să intervină pe lângă Caesar și, contrar așteptărilor lui, a fost cel care a contribuit la sporirea prestigiului lui Antipater. S-ar fi cuvenit ca să deplângă soarta părintelui său, despre care se credea că fusese otrăvit datorită conflictelor avute cu Pompeius și să osândească cruzimea lui Scipio față de propriu-i frate, fără să amestece nici o manifestare de ură în mila pe care urma s-o stârnească. Dar el a trecut peste toate acestea, acuzându-i pe Hyrcanos și Antipater că, printr-o flagrantă încălcare a legilor, l-au izgonit de pe întregul întins al pământului strămoșesc atât pe el, cât și pe frații și surorile lui; că prin aroganța lor, și-au supus poporul la umilințe repetate; ba chiar că ei au trimis în Egipt ajutoare nicidecum din devotament față de Caesar, ci numai din pricina temerilor inspirate de vechile lor dușmănii, spre a șterge din amintire prietenia lor față de Pompeius.

2. Atunci Antipater și-a smuls ostentativ îmbrăcămintea, și-a arătat cicatricele nenumărate și a spus că vorbele sunt de prisos pentru a dovedi atașamentul său față de Caesar; căci, chiar dacă ar păstra tăcerea, trupul său ar cuvânta de la sine sus și tare. Ș-a arătat uimit de neobrăzarea lui Antipater care, ca fiu al unui adversar al romanilor și ca fost prizonier fugit din Roma, moștenind de la tatăl său patima schimbării lucrurilor și a revoltei, se încumetă să-i pârască pe alții la căpetenia romanilor, dornic să-și agonisească niscaiva favoruri, în loc să fie bucuros că mai este în viață; chiar și acum, nu nevoia îl mână să râvnească puterea, ci râvna de a-i atâța pe iudei la răscoală, întorcând sprijinul obținut celui care i l-a dat.

3. La auzul acestor vorbe, Caesar l-a indicat pe Hyrcanos drept omul cel mai potrivit pentru rangul de Mare Preot, iar lui Antipater i-a dat permisiunea de a-și alege singur titlul. Dar el a lăsat aprecierea cinstirii cuvenite la îndemâna cinstitorului și ca atare a fost numit procurator[1] al întregii Iudei[2] și în afară de asta, a primit și permisi-

[1] Administratorul din provinciile mai mici depinzând direct de împăratul care l-a numit, însărcinat cu veniturile vistieriei imperiale (deși Caesar n-a apucat să domnească (n.e.).

[2] În 47 î.e.n. (n.t.).

unea de a reclădi zidul ruinat al orașului său natal[3]. Caesar a comunicat la Roma onorurile pe care le-a acordat, pentru ca ele să fie gravate pe table de bronz, ca o expresie a spiritului său de dreptate, precum și a meritelor acestui bărbat.[4]

4. Antipater l-a însoțit pe Caesar până la granița Siriei, apoi s-a reîntors în Iudeea. Mai întâi a reclădit zidul de apărare al orașului său natal, pe care Pompeius îl distrusese; după aceea a cutreierat țara oriunde aveau loc tulburări, spre a restabili liniștea, îmbinând în fiecare caz amenințările cu sfaturile bune: dacă vor trece de partea lui Hyrcanos, se vor bucura de fericire și de tihnă, profitând de averea lor personală și de pacea generală, dar dacă se vor lăsa ademeniți de nălucirile vane ale celor domici să schimbe ordinea pentru avantajele lor proprii, atunci vor afla în el nu un protector ci un stăpân, în Hyrcanos nu un regent, ci un tiran iar în romani și în Caesar, negreșit niște dușmani și nicidecum niște conducători și prieteni: căci ultimii nu vor îngădui niciodată înlăturarea de la putere a unui om întronat de ei. Prin asemenea vorbe rostite de el, a instaurat ordinea în țară prin mijloace proprii, fiindcă a văzut că Hyrcanos era cam molâu și lipsit de energia indispensabilă funcției regale. Pe fiul său cel mai mare, Phasael, l-a numit așadar comandant al Ierusalimului și împrejurimilor lui. Pe Herodes, al doilea ca vârstă, l-a trimis în Galileea, în aceeași funcție, cu toate că era încă foarte tânăr.[5]

5. Dar Herodes, născut să împlinească fapte mari, a găsit repede termenul în care să-și demonstreze valoarea: prinzând de veste că un șef de bandă, Ezechias[6], cu o numeroasă ceată de tâlhari, devasta ținuturile din vecinătatea Siriei, l-a capturat și l-a executat împreună cu mulți complici ai săi: această ispravă a plăcut nespus de mult sirienilor, astfel încât în sate și în orașe Herodes era preamărit ca aducător al păcii și salvatorul avuției lor. În felul acesta, el a fost remarcat de Sextus Caesar, care era o rudă a marelui Caesar și guvernatorul Siriei[7]. Cu deja celebrul său frate, Phasael se afla într-o benefică întrecere de vreme ce se străduia să câștige de partea lui pe locuitorii

---

[3] Conform *Antichităților iudaice*, XIV, 8, 5, Hyrcanos a fost cel care a primit această aprobare, fapt cu atât mai verosimil cu cât Antipater nu era originar din Ierusalim (n.t.).

[4] Înlăturând reformele administrative ale lui Gabinius, Caesar a reunificat Iudeea, emițând decrete prin care Hyrcanos II era numit „ethnarh" al țării, rămânând Mare Preot, iar Antipater primea titlul de „procurator" (n.e.).

[5] Conform *Antichităților iudaice*, XIV, 9, 2, el avea 25 de ani.

[6] Unii autori moderni văd în „șeful de bandă" un patriot plin de zel religios care lupta pentru îndepărtarea dominației străine (n.e.).

[7] Între 49-48 î.e.n., ca succesor al lui Metellus Scipio (n.t.).

Ierusalimului unde, deși era unicul stăpân al orașului, nu comitea nici un abuz de putere prin dovezi de grosolănie și trufie. Ca atare, Antipater era stimat de către popor aidoma unui rege: totuși, asta nu știrbea cu nimic supunerea și fidelitatea sa față de Hyrcanos.

6. Este cu neputință ca norocosul să fie ocolit de invidie. Pe Hyrcanos îl rodea de multă vreme faima acestor tineri chiar dacă nu sufla nici o vorbă despre asta; dar cel mai mult îl afectau isprăvile lui Herodes, precum și crainicii care soseau unul după altul cu vestea despre fiecare nouă faptă vitejească. Rsentimentele sale erau atâtate și de unii clevetitori de la curte care nu se împăcau deloc cu înțeleapta purtare a lui Antipater și a fiilor săi, susținând că Hyrcanos, de fapt, lăsase treburile statului în mâinile lui Antipater și a odraslelor lui și că rămăsese rege doar cu numele, fără nici o putere. Cât va mai stărui în greșeala de a lăsa să crească mari niște regi care-i uneltesc pieirea? De altfel ei nu se mai osteneau să pară guvernatori, ci erau stăpâni învederați, dându-l pe el deoparte, de vreme ce Herodes, fără să fi primit de la Hyrcanos o poruncă prin viu grai sau prin ordin scris, a trimis la moarte o mulțime de iudei prin încălcarea legilor. Dacă nu era încă rege înscăunat, ci doar un simplu supus, el trebuia să compară înaintea unui tribunal, ca să dea socoteală pentru comportarea lui față de suveran și față de legile strămoșești, care nu îngăduie uciderea vreunuia care n-a fost judecat.

7. Aceste vorbe l-au stârnit puțin câte puțin pe Hyrcanos care, dând în sfârșit frâu liber mâniei sale, l-a chemat pe Herodes să-l judece. Potrivit sfaturilor tatălui său și liniștit în privința faptelor săvârșite, acesta a plecat la Ierusalim, după ce în prealabil presărase din loc în loc garnizoane în Galileea. A venit însoțit doar de o escortă puternică pentru ca nu cumva să se iște bănuiala că urmărea să-l răstoarne pe Hyrcanos, întrucât aducea cu sine trupe numeroase, dar nici să ajungă neînarmat pradă unor invidioși. Sextus Caesar, temându-se să nu i se întâmple ceva rău tânărului izolat de adversarii lui, i-a trimis lui Hyrcanos soli care să-i ceară fără ocol să-l absolve pe Herodes de acuzația de crimă pedepsită cu moartea. Iar Hyrcanos care în sinea lui decisese de fapt să facă acest lucru, căci îl îndrăgea pe Herodes, l-a achitat pe acesta[8].

8. Atunci Herodes, convins că scăpase de primejdie în pofida voinței regelui[9], s-a înapoiat la Damasc, în preajma lui Sextus, luându-și toate măsurile de prevedere ca să nu mai răspundă la o nouă

[8] Oarecum diferită și probabil mai aproape de adevăr este relatarea din *Antichități iudaice*, 14, 9, 4 și 5 (n.t.).

[9] În afara rangului de „Mare Preot", Hyrcanos deținea deopotrivă și titlul de „Rege" (n.t.).

somație de a se înfățișa la judecată. Hyrcanos a fost din nou atâtat de clevetitorii care susțineau că Herodes plecase de acolo mânios, înarmându-se împotriva lui. Regele a dat crezare vorbelor acestea, dar nu era dumirit ce trebuie să facă, dându-și seama de superioritatea potrivnicului său. Când însă Herodes a fost numit de Sextus Caesar guvernatorul Coelosiriei și al Samariei, devenind primejdios nu numai datorită simpatiei de care se bucura în rândurile poporului, ci și prin puterea sa personală, Hyrcanos a fost cuprins de o frică cumplită, așteptându-se dintr-o clipă în alta ca Herodes va tăbărî cu oastea asupra lui.

9. Propunerile sale n-au fost greșite: înfuriat de amenințarea pe care i-o căsunase acuzația de crimă, Herodes își adună o armată și mărșălui până la Ierusalim, spre a-l detrona pe Hyrcanos. El și-ar fi dus planul la îndeplinire degrabă, dacă tatăl și frații lui n-ar fi venit la vreme în întâmpinarea lui, spre a-i domoli elanul: ei l-au implorat să-și răstrângă răzbunarea la amenințări și intimidare, dar să-l cruțe pe regele sub domnia căruia ajunsese la o putere atât de mare. Dacă l-a supărat atât de mult convocarea lui la judecată, se cuvine totuși să fie recunoscător că a fost achitat și pe de o parte, să nu se încrâncenеze împotriva unei hotărâri silnice, iar pe de altă parte să nu-și arate recunoștința pentru salvarea vieții lui. Ar trebui să-i dea de gândit faptul că Dumnezeu ține în mâinile sale schimbătoarea cumpănă a războiului și că în ea atârnă mai greu nedreptatea cauzei decât armata care se luptă: de aceea nu se cuvine să-și pună întreaga speranță în izbândă, mai ales că este gata să se răzbioască cu un rege și un tovarăș care i-a fost adesea un binefăcător și niciodată un vrăjmaș, decât doar atunci când, dând ascultare unor sfetnici proști, l-a amenințat în treacăt cu umbra nedreptății. Herodes s-a lăsat înduplecat de sfaturile primite, socotind suficientă pentru planurile sale de viitor această demonstrație de forță desfășurată în fața poporului.

10. Între timp au avut loc ciocniri între romani la Apameea[10] și a izbucnit războiul civil; Caecilius Bassus, mânat de fidelitatea sa față de Pompeius, l-a ucis prin viclesug pe Sextus Caesar, preluând conducerea supremă a armatei acestuia. Ceilalți generali ai lui Caesar[11] s-au năpustit cu toate forțele lor asupra lui Bassus, pentru a răzbuna asasinatul. Acestora le-a trimis ajutoare sub conducerea fiilor săi Antipater, din respect față de cei doi Caesar, atât cel asasinat cât și supaviețuitorul lui, ambii fiind prietenii săi. În vreme ce războiul se prelungea, din Italia a sosit Murcus, ca succesor al lui Sextus.

[10] Cetate situată pe cursul mijlociu a fluviului Orontes din Siria, care nu trebuie confundată cu orașele omonime din Frigia și Bithynia (n.e.).

[11] E vorba de Caius Iulius Caesar (n.r.).

CAPITOLUL XI

1. Cam pe atunci s-a dezlănțuit și marele război dintre romani, deoarece Cassius și Brutus uciseseră mișelește pe Caesar, după ce el deținuse puterea supremă vreme de trei ani și șapte luni.[1]. Acest asasinat a provocat o mare frământare. Dihonia s-a instaurat între potentați, fiecare împins de speranța atingerii scopurilor persoanale, fiecare trecând în tabăra unde spera să obțină avanatajul cel mai mare. La rândul său Cassius a plecat în Siria ca să preia conducerea trupelor staționate în Apameea. Aici a realizat reconcilierea atât a lui Murcus și Bassus, cât și a legiunilor aflate în conflict, a ridicat asediul Apemeei, apoi a cutreierat țara în fruntea oștilor sale, constrângând orașele să plătească biruri peste puterile acestora.

2. Când li s-a cerut și iudeilor să plătească 700 de talanți, Antipater, speriat de amenințările lui Cassius, a repartizat rapida încasare a sumelor între fiii și rudele sale, printre care se număra și Malichos, care îi arăta mai puțină prietenie: nevoia îl constrângea să recurgă la el. Primul care l-a satisfăcut pe Cassius a fost Herodes, predându-i cota repartizată Galileii, adică o sută de talați, și astfel a devenit foarte bun prieten al acestuia. Dar pe ceilalți i-a mustrat aspru pentru încetineala de care dădeau dovadă, revărsându-și mânia până și asupra orașelor. Pe locuitorii din Gophna și Emmaus precum și din alte două orașe neînsemnate[2] i-a vândut ca sclavi, mergând până acolo încât a cerut ca Malichos să fie executat, fiindcă nu se îngrijise să încaseze mai repede birul. Pieirea ce plana asupra lui și a altor orașe a înlăturat-o Antipater care l-a îmbunat pe Cassius repede plătindu-i o sută de talanți.[3].

---

[1] Intervalul dintre bătălia de la Farsala (9 august 48 î.e.n.), unde cezarienii i-au învins pe pompeienii republicani și până la asasinarea dictatorului în Senatul de la Roma (15 martie 44 î.e.n.) (n.e.).

[2] Lydda și Thamna (*Antichități iudaice*, XIV, 11, 2) (n.t.).

[3] Bani pe care îi obținuse de la Hyrcanos (*Antichități iudaice*, XIV, 11, 2) (n.t.).

3. În schimb Malichos, după retragerea lui Cassius, departe de a-și arăta recunoștința față de Antipater, tocmai împotriva celui care îl salvase în repetate rânduri a urzit un complot, grăbindu-se să-l înlăture prin vicleșug, fiindcă era o stavilă în calea nelegiuirilor sale. Neliniștit de puterea și de dibăcia acestui om, Antipater a trecut dincolo de Iordan, ca să adune acolo o oaste cu care să se apere de loviturile lui perfide. În pofida dezvăluirii intrigilor sale, Malichos, fără pic de rușine, a atras de partea lui pe fiii adversarului: Phasael, apărătorul Ierusalimului și Herodes, în grija căruia rămăseseră armele. Îmbrobodindu-i prin tot felul de scuze și jurăminte, i-a convins să-i mijlocească împăcarea cu tatăl lor. Așa că Antipater i-a mai salvat încă o dată viața, intervenind pe lângă Murcus, guvernatorul de atunci al Siriei, care tocmai se pregătea să-l execute pe Malichos, pentru că urzea o răscoală împotriva romanilor.

4. Când a izbucnit războiul între tânărul Caesar[4] și Antonius, pe de o parte, Cassius și Brutus de cealaltă parte[5], Cassius și Murcus au strâns o oaste în Siria; întrucât reieșea că Herodes le pusese la îndemână o mare parte din mijloacele de care aveau nevoie, ei l-au numit atunci administratorul Siriei întregi, dându-i și o parte din trupele de pedestrași și călăreți; în plus, Cassius i-a promis că, după terminarea războiului, îl va proclama rege al Iudeii. Dar tocmai puterea dobândită de fiul său, și speranțele legate de aceasta aveau să-i fie fatale lui Antipater. Căci Malichos, speriat de aceste perspective, l-a cumpărat cu bani pe unul dintre paharnicii regelui ca să-i dea otravă lui Antipater. Astfel a murit, după ospăț, victimă a ticăloșiei lui Malichos, acest bărbat energic și priceput în conducerea treburilor de stat, care a recucerit domnia pentru Hyrcanos și i-a întărit-o.

5. Malichos a știut cum să domolească indignarea mulțimii care îl credea vinovat de otrăvirea lui Antipater, negând fără înconjur orice amestec, și și-a întărit forțele prin recrutarea unei trupe de pedestrași înzestrați cu armament greu. Căci era convins că Herodes nu va rămâne cu brațele încrucișate; într-adevăr, acesta se și ivi degrabă în fruntea unei armate, ca să-și răzbune părintele. Dar fratele său Phasael îl sfătui să nu-l pedepsească atât de fățiș pe acest om, ca să nu provoace o răscoală a poporului. Herodes acceptă deocamdată dezvinovățirea lui Malichos, spunându-i deschis că nu-l mai bănuiește

---

[4] Caesar Octavianus (Augustus) (n.t.).

[5] În 43 î.e.n. (n.t.).

de nimic; apoi, la înmormântarea tatălui său, a organizat funeralii mărețe.

6. S-a îndreptat apoi spre Samaria, zdruncinată de o rebeliune și a reinstaurat acolo ordinea. După aceea, însoțit de trupele sale, s-a reîntors la Ierusalim, unde se celebra o mare sărbătoare. La instigarea lui Malichos, pe care îl speriase apropierea lui Herodes, Hyrcanos a trimis acestuia soli, cu ordinul de a-i interzice aducerea de străini cu prilejul ceremoniilor de purificare făcute în prezența localnicilor[6]. Fără să țină seama nici de pretextul, nici de persoana care emisese ordinul, Herodes a pătruns noaptea în oraș. Malichos a și venit iarăși la el, jelind moartea lui Antipater, Herodes, la rândul său, s-a prefăcut de asemenea, cu toate că de-abia își stăpânea mânia. A adresat apoi lui Cassius — care îl ura în aceeași măsură pe Malichos, dar din alt motiv — o scrisoare unde dădea frâu liber durerii pricinuite de moartea tatălui său. Drept răspuns, Cassius i-a scris lui Herodes să se răzbune pe ucigașul părintelui său, dând în secret tribunilor din subordinea sa ordinul de a-l sprijini pe Herodes în înfăptuirea unui act de dreptate.

7. Tocmai când a fost cucerită Laodicea[7] de către Cassius, iar nobilii, veniți de pretutindeni, se adunau în preajma lui cu daruri și coroane de flori ale victoriei, Herodes a decis că atunci era momentul potrivit să-și înfăptuiască răzbunarea. Dar Malichos a bănuit ceva și, aflat în orașul Tyr, a hotărât să-și ducă de-acolo, într-ascuns, feciorul care era ostatec la tyrieni, pregătindu-se să fugă la rândul său în Iudeea. Situația disperată în care se găsea îl îndemna să-și facă planuri și mai mari: nădăjduia să-și atragă poporul într-o răscoală împotriva romanilor, în vreme ce Cassius era absorbit de războiul său cu Antonius și să devină el însuși rege, detronându-l cu ușurință pe Hyrcanos.

8. Dar soarta și-a bătut joc de speranțele sale: Herodes, care ghicise ce anume punea el la cale, l-a invitat la un ospăț împreună cu Hyrcanos. Acolo a chemat la el un sclav din apropierea sa, și l-a trimis, chipurile, să facă pregătirile pentru ospăț; în realitate, trebuia să-i anunțe pe tribuni să se pună la pândă. Iar aceștia, amintindu-și de ordinul dat de Cassius, au ieșit pe malul situat în afara orașului, înarmați

---

[6] La această mare sărbătoare (probabil a Tabernacolelor), după ceremoniile lustrale, locuitorilor Ierusalimului li se prescria evitarea oricărui contact cu oameni de alt neam (n.e.).

[7] Oraș sirian de pe țărmul mediteranean, la sud de Apemeea care nu trebuie confundat cu cetățile omonime din Mesopotamia și Frigia (n.e.).

cu săbii, iar acolo l-au împresurat pe Malichos, după care l-au străpuns de mai multe ori, până și-a dat duhul. Numaidecât Hyrcanos, cuprins de groază, se prăbuși, pierzându-și cunoștința; după ce și-a revenit cu chiu cu vai, l-a întrebat pe Herodes cine sunt ucigașii lui Malichos. La răspunsul unuia dintre tribuni: „Ordinele lui Cassius!", el a zis: „Așadar Cassius este salvatorul meu ca și al patriei, căci l-a înlăturat pe cel ce uneltea împotriva amândurora!" Dacă Hyrcanos a vorbit din convingere sau dacă frica l-a îndemnat să potrivească cuvintele ce încuviințau fapta, rămâne de văzut. Cert este că Herodes s-a răzbunat pe Malichos în felul acesta.

CAPITOLUL XII

1. De-abia se retrăsese Cassius din Siria, că la Ierusalim a izbucnit o nouă revoltă: Helix[1], conducând o oaste, a pornit împotriva lui Phasael, ca să se răzbune pe Herodes pentru asasinarea lui Malichos în persoana fratelui său. Herodes, aflat atunci la Damasc în preajma generalului Fabius, dorea mult să vină de îndată în ajutorul său, dar boala a fost cea care l-a împiedicat să plece. Între timp, Phasael l-a biruit pe Helix cu forțele proprii și l-a mustrat pe Hyrcanos pentru ingratitudinea sa, deoarece îl favorizase pe Helix, lăsând ca fortărețele să ajungă în stăpânirea fratelui lui Malichos; multe dintre acestea fuseseră deja ocupate și între ele se afla și Masada, mai puternică decât toate.

2. Dar acest frate al lui Malichos n-a reușit să se împotrivească câtuși de puțin forțelor lui Herodes care, odată însănătoșit, i-a luat înapoi toate celelalate fortărețe, iar din Masada l-a lăsat să se retragă după ce a căzut în genunchi înaintea lui. După aceea Herodes l-a alungat din Galileea pe Marion, tiranul Tyrului, care cucerise trei fortărețe. I-a cruțat pe toți tyrienii luați prizonieri; unora dintre cei eliberați le-a dat daruri când i-a lăsat să plece, datorită acestui fapt făcându-se iubit de locuitorii orașului și tot atât de urât de către tirani. Deși Marion a obținut rangul de tiran de la Cassius — atunci când acesta împărțise întreaga Sirie în principate — numai din ura lui față de Herodes îl susținea pe fiul lui Aristobul, Antigonos, mai ales sub înrâurirea lui Fabius, pe care Antigonos reușise, cu ajutorul banilor, să-l facă sprijinitor al reîntoarcerii sale pe tron. Toate cheltuielile făcute de Antigonos erau suportate de Ptolemeu, cumnatul său.

---

[1] Patriot iudeu care, poate chiar cu asentimentul lui Hyrcanos, căuta să îndepărteze oastea filoromană a lui Herodes și Phasael (n.e.).

3. Împotriva acestor vrăjmași, Herodes și-a dispus oastea în linie de bătălie chiar la granița Iudeii, i-a biruit în luptă și, după izgonirea lui Antigonos, s-a reîntors la Ierusalim, unde a fost bine primit de toți pentru strălucitele sale fapte războinice. Chiar și pe cei ce până atunci nu-i fuseseră îndeobște favorabili, i-a atras de partea lui datorită faptului că acum se înrudea cu Hyrcanos. Mai înainte Herodes își luase din rândul băștinașilor o soție de obârșie nobilă, cu numele de Doris, împreună cu care l-a zămislit pe Antipater. De astă dată el se însurase cu Mariamme[2], fiica lui Alexandru, fiul lui Aristobul, o nepoată a lui Hyrcanos, devenind astfel o rudă apropiată a regelui.

4. După ce Cassius și-a aflat moartea în bătălia de la Philippi[3], Caesar și Antonius s-au despărțit, primul îndreptându-se spre Italia, al doilea spre Asia. Atunci când cetățile celelalte și-au trimis delegații la Antonius, în Bithynia, acolo au sosit și niște iudei de prim rang, ca să se plângă de Phasael și Herodes, spunând că aceștia au acaparat toată puterea în mâinile lor, lăsându-i lui Hyrcanos doar titlul onorific. Dar Herodes s-a prezentat de asemenea și, cu o sumă de bani deloc neînsemnată, l-a câștigat pe Antonius, făcându-l atât de părtinitor încât n-a catadicsit să mai dea cuvântul adversarilor săi. Așa că ei s-au văzut nevoiți să se retragă din nou.

5. Iarăși, la scurtă vreme, o sută dintre cei mai prestidigioși bărbați din Iudeea s-au deplasat până la Daphne[4], lângă Antiohia, să-l afle pe Antonius, deja subjugat de dragostea lui pentru Cleopatra. Împingându-i în față pe cei mai avantajați de rangul lor și de darul vorbirii, ei i-au acuzat pe cei doi frați. În favoarea cauzei tinerilor pleda Messala[5], asistat de Hyrcanos, datorită legăturilor lor de rudenie. După ce a ascultat păsul ambelor părți, Antonius l-a întrebat pe Hyrcanos: care dintre ei este cel mai apt să conducă. Deoarece acesta s-a pronunțat pentru Herodes și ai săi, Antonius s-a bucurat foarte mult, întrucât el fusese găzduit odinioară de tatăl tinerilor și Antipater îl primise cu multă ospitalitate atunci când venise în Iudeea împreună

---

[2] Căsătoria lui Herodes, care a avut loc mai târziu, urmărea acceptarea în familia Hașmoneilor a unui străin de obârșie idumeană, ca și prima lui soție, Doris, repudiată din rațiuni politice (n.e.).

[3] Înfrânt de Caesar Octavianus și de Marcus Antonius în toamna anului 42 î.e.n., Caius Cassius Longinus s-a sinucis la sfârșitul bătăliei pierdute (n.e.).

[4] Crâng de dafini, închinat lui Apolo, situat lângă Antiohia, capitala Siriei (n.e.).

[5] Celebrul orator M. Valerius Messala Corvinus slujea intersele celor doi triumviri voctorioși (n.e.).

cu Gabinius: i-a numit așadar pe cei doi frați Tetrarhi[6], încredințându-le administrația Iudeii întregi.

6. Când delegații și-au exprimat deschis dezacordul, el a poruncit ca vreo cincisprezece dintre ei să fie înșfăcați și aruncați în temniță, având de gând să-i și execute[7]: pe ceilalți i-a izgonit cu grele vorbe de ocară. Aceste măsuri au făcut să crească agitația din Ierusalim. Alți delegați, de astă dată o mie la număr, au fost trimiși la Tyr, unde poposise Antonius, pregătit să pornească în expediția sa spre Ierusalim. Împotriva delegaților care vociferau zgomotos, Antonius l-a trimis pe comandantul orașului Tyr, ordonându-i să-i lichideze pe toți cei ce vor fi prinși, spre a întări astfel autoritatea Tetrarhilor numiți de el.

7. Mai înainte însă, Herodes s-a deplasat spre țărm, însoțit de Hyrcanos, spre a-i îndemna pe mulți dintre ei să nu-și provoace singuri moartea și să-și împingă patria în război prin certuri fără nici o noimă. Când însă indignarea delegaților a sporit, în pofida avertismentelor primite, Antonius și-a trimis pedestrașii înzestrați cu armament greu, care au lăsat în urma lor mulți morți și mulți răniți. Înmormântarea celor uciși ca și îngrijirea celor răniți au rămas în seama lui Hyrcanos. Totuși, cei care au scăpat, luând-o la fugă, nu s-au astâmpărat deloc, ci i-au atâțat pe orășeni și astfel l-au înfuriat pe Antonius peste măsură încât i-a executat pe toți prizonierii săi.

---

[6] Cândva titlul purtat de regentul unei pătrimi dintr-o țară, aici capătă doar sensul de prinț (n.t.). Acest titlu apare pentru prima oară în Palestina, Hyrcanos rămânând „Ethnarh" (conducător de provincie romană) (n.e.).

[7] El a anulat această pedeapsă la intervenția lui Herodes (*Antichități iudaice*, XIV, 13, 1) (n.t.).

CAPITOLUL XIII

1. Doi ani mai târziu, când satrapul parților, Barzapharnes, împreună cu Pacorus, fiul regelui său[1], au cucerit Siria, Lysanias, devenit urmașul la tron al defunctului său părinte, Ptolemeu, fiul lui Mennaeus, l-a convins pe satrap ca, primind drept răsplată 1000 de talanți și 500 de femei, să-l reîntroneze pe Antigonos, după ce-l va răsturna pe Hyrcanos. Pacorus a acceptat propunerea; el însuși a înaintat de-a lungul țărmului mării, Barzapharnes urmând să pătrundă cu oastea pe drumul din interiorul uscatului. Dintre locuitorii de pe țărm, cei din Tyr și-au zăvorât porțile înaintea lui Pacorus, dar cei din Ptolemais și Sidon l-au primit bucuroși. O parte a călărimii sale a încredințat-o unui paharnic regal, care avea același nume, dându-i ordinul să pătrundă în Iudeea pentru a face o recunoaștere a situației trupelor inamice, acordându-i ajutor lui Antigonos în măsura în care va fi nevoie.

2. În vreme ce trupele străbăteau ținutul Carmel, prădându-l, numeroși iudei s-au adunat în preajma lui Antigonos și s-au arătat gata să ia parte la expediția lui de cucerire. Antigonos i-a trimis înainte spre așa-numita Pădure-de-stejar, cu misiunea de a cuceri această regiune. În lupta care s-a dat acolo, ei și-au respins dușmanii, i-au urmărit, înaintând repede spre Ierusalim și, cu efective sporite în timpul marșului, au ajuns până la palatul regal[2]. Când Hyrcanos[3] și Phasael i-au întâmpinat pe aceștia cu o trupă compactă mai puternică, în piață s-a ajuns la o încăierare, în cursul căreia luptătorii lui Herodes i-au silit pe dușmani s-o ia la fugă și i-au închis în Templu, postând apoi 60 de soldați în cele mai apropiate case, ca să-i păzească pe cei aflați

[1] Orode II, rege al parților (57-37 î.e.n.), avea ca regent pe Pacorus (n.e.).
[2] Probabil palatul Hașmoneilor (n.e.).
[3] E vorba mai degrabă de Herodes, menționat peste două rânduri (n.e.).

înăuntru. Dar acea parte a populației care se răzvrătise împotriva celor doi frați a asaltat casele, dându-le pradă flăcărilor. Indignat de moartea celor arși de vii, Herodes s-a năpustit asupra populției, făcând mare prăpăd în rândurile acesteia. Astfel, se încăierau zilnic unii cu alții, în cete mai mici, și masacrele nu mai conteneau.

3. În acest răstimp a căzut sărbătoarea denumită Pentekoste[4], datorită căreia împrejurimile templului precum și întregul oraș era ticsit de o mulțime de țărani, cei mai mulți bine înarmați. Phasael asigura paza meterezelor iar Herodes, însoțit de o mână de soldați, pe cea a palatului regal; ultimul a dezlănțuit atacul dezordonatei mulțimi de la intrarea cetății, a măcelărit o mare parte dintre ei; pe toți ceilalți i-a alungat, pe unii în interiorul orașului, pe alții în Templu și pe cei rămași, în șanțurile de apărare exterioare. Atunci Antigonos a solicitat să se permită intrarea în oraș a lui Pacorus, ca mediator; Phasael a acceptat, primindu-l cu ospitalitate în oraș pe part, împreună cu 500 de călăreți: acesta venise, chipurile, să pună capăt tulburărilor, în realitate, mai mult ca să-l sprijine pe Antigonos. Apoi, cu gând ascuns, Pacorus l-a convins pe Phasael ca, în vederea încheierii păcii, să plece ca ambasador la Barzapharnes, deși Herodes îl sfătuise insistent să se răzgândească, îndemnându-l să-l înlăture din calea lui pe acest om șiret, ca să nu cadă el pradă vicleniei lui; căci barbarii sunt perfizi din născare. Totuși, Phasael a plecat împreună cu Hyrcanos, iar Pacorus, ca să mai atenueze bănuielile, a lăsat în preajma lui Herodes pe câțiva dintre călărețiilui, care se numeau „Liberii"[5], pe când el l-a însoțit pe Phasael, alături de ceilalți.

4. Când au sosit în Galileea, au dat de localnici cuprinși de revoltă și bine înarmați; în satrapul cu care s-au întâlnit au aflat un om foarte șiret care își ascundea trădarea sub dovezi de bunăvoință: așadar, a oferit oaspeților daruri și, după plecarea lor, le-a și întins capcane. Dar cei doi au descoperit uneltirile lui când au fost duși într-o localitate de pe țărmul mării, numită Ecdippon. Acolo au auzit ei vorbindu-se de cei 1000 de talanți făgăduiți ca răsplată, precum și de faptul că, dintre cele 500 de femei, promise de Antigonos parților, majoritatea erau propriile sale femei. Apoi ei au mai aflat că barbarii le întinseseră capcane în fiecare noapte și că ar fi fost făcuți prizonieri de multă vreme, dacă dușmanii n-ar fi așteptat ca Herodes să fie în

[4] Rusaliile sau Sărbătoarea recoltei, celebrată în cea de a cincizecea zi („pentekosté") după ce s-a sărbătorit Paștele (n.t.).

[5] Avem de-a face cu războinici de seamă, întrucât armata parților era îndeobște alcătuită din sclavi (n.e.).

prealabil arestat la Ierusalim, pentru ca dânșii să nu-și mai poată lua măsurile de apărare atunci când își vor cunoaște soarta lor. Acestea nu erau câtuși de puțin vorbe de clacă; căci se și zăreau mai departe soldații care îi păzeau.

5. Oricât de stăruitor a fost sfătuit să fugă de către un anume Ophellius, pus la curent cu întregul complot prin intermediul lui Saramalla, cel mai bogat syrian al timpului, Phasael nu s-a îndurat să-l lase de izbeliște pe Hyrcanos, ci s-a dus de-a dreptul la satrap, reproșându-i pe față că l-a trădat și mai ales că fusese atât de perfid din pricina banilor. I-a făgăduit că, pentru propria-i salvare, el însuși îi va da o sumă mai mare decât cea pe care i-o oferise Antigonos pentru regatul său. Partul cel viclean a respins toate aceste învinuiri prin proteste și jurăminte mincinoase și, despovărat de orice bănuială, s-a dus la Pacorus[6]. Numaidecât, parții rămași în urma lui, îndeplinind ordinele date de el mai înainte, i-au făcut prizonieri pe Phasael și Hyrcanos, care i-au împroșcat cu blesteme, mai ales pentru că își încălcaseră jurămintele și trădaseră buna credință.

6. Între timp, și paharnicul trimis de parți să-l captureze prin vicleșug pe Herodes își țesea urzelile ca să-l ademenească în afara zidurilor, așa cum primise el porunca. Dar el nutrea din capul locului bănuieli împotriva barbarilor, cu atât mai mult cu cât aflase că tocmai atunci — o scrisoare cu știri despre un complot împotriva lui încăpuse în mâinile dușmanului; iată de ce se ferea să părăsească orașul, deși Pacorus îl poftise foarte stăruitor că se cuvine să iasă în întâmpinarea aducătorilor de scrisori. Căci ele n-au fost deloc interceptate de dușmani și nici nu mărturiseau nimic despre vreun complot, ci descriau tot ceea ce a înfăptuit Phasael. Întâmplător, Herodes aflase deja din altă sursă despre arestarea fratelui său. De asemenea, fiica lui Hyrcanos, Mariamme[7], o femeie deosebit de înțeleaptă, a venit la el spre a-l implora să nu părăsească orașul și să nu aibă încredere în barbarii care urmăreau fără înconjur să-l omoare.

7. Pe când Pacorus și oamenii săi mai cumpăneau încă asupra vicleniei cu care și-ar putea ei înfăptui țelul lor pe-ascuns, deoarece ar fi fost cu neputință să vii de hac unui potrivnic atât de puternic, acționând pe față, Herodes le-o luă înainte, fugind noaptea împreună cu rudele sale apropiate înspre Idumeea, fără ca dușmanul să prindă

---

[6] Adică fiul regelui și nu paharnicul regal omonim (n.e.).

[7] Mariamme era nepoata și nu fiica lui Hyrcanos, numele ei nefiind menționat în același episod în *Antichități iudaice*, XIV, 351 (n.e.).

de veste. Aflând de acest lucru, parții au și pornit pe urmele fugarului. Herodes a poruncit atunci ca mama lui, surorile, logodnica[8] lui, împreună cu mama ei și cu fratele său mezin, să-și vadă de drum. El însuși, ca și tovarășii săi de arme, au înfruntat vitejește barbarii, în vederea apărării rudelor sale. La fiecare atac al acestora, a răpus pe mulți dintre ei. Astfel, în cele din urmă a ajuns teafăr la fortăreața Masada.

8. În timpul fugii sale, iudeii i-au dat mai mult de furcă lui Herodes decât parții: ei l-au hărțuit tot drumul necontenit, iar când s-a aflat la vreo 60 de stadii[9] de oraș, a trebuit să dea o bătălie ordonată și îndelungată. Herodes a ieșit atunci biruitor și a măcelărit pe mulți dintre iudei: mai târziu, în amintirea victoriei sale, el a întemeiat acolo o localitate, pe care a împodobit-o cu splendide palate și a înzestrat-o cu o fortăreață, chemând-o după numele său Herodeion[10]. În timpul fugii i s-a alăturat zilnic o mulțime de oameni, astfel încât, de îndată ce a ajuns la Thresa din Idumeea, i-a ieșit în întâmpinare fratele său Iosephus, sfătuindu-l să se debaraseze de majoritatea însoțitorilor săi: căci Masada nu va putea cuprinde atâta puhoi de oameni. Erau la vreo 9000. Herodes i-a ascultat sfatul: i-a eliberat pe cei ce mai degrabă împovărau, decât să se dovedească folositori; i-a împrăștiat prin Idumeea, dându-le și provizii de drum; i-a păstrat numai pe cei mai demni de încredere și mai viguroși și împreună au ajuns teferi în fortăreață. A lăsat acolo 800 de soldați, ca să slujească drept pază femeilor, asigurându-le toate merindele de care aveau nevoie pentru asediu, iar el însuși s-a îndreptat în grabă spre Petra, în Arabia.

9. Între timp parții, care s-au dedat la jafuri în Ierusalim, au năvălit în casele fugarilor și în palat, lăsând neatins numai tezaurul lui Hyrcanos; acesta nu depășea, de fapt, 300 de talanți. De altfel, ei au găsit mai puțin decât sperau: căci Herodes, care mai demult îi suspectase pe barbari de infidelitate, avusese grijă să expedieze în Idumeea cele mai prețioase dintre avuțiile sale încă mai înainte, fiecare dintre partizanii lui făcând același lucru. După acest jaf, parții au mers atât de departe în insolența lor încât au supus întreaga țară unui război nedeclarat și au distrus din temelie orașul Marisa[11]; de asemenea, l-au instalat ca rege pe Antigonos, predându-i chiar și pe Phasael și

---

8 Fiica fiului lui Aristobul, Alexandru (n.t.).

9 Un stadiu grecesc măsura 125 pași = 185 m. (n.e.).

10 În *Antichitățile iudaice*, XIV, 13, 9, ea se numește Herodias (n.t.).

11 După cucerirea lui de către Ioannes Hyrcanos, orașul fusese anexat Iudeii, iar locuitorii idumeeni constrânși să se circumcidă (n.e.).

Hyrcanos, în lanțuri, pentru a fi torturați. Pe Hyrcanos, căzut în genunchi înaintea lui, Antigonos l-a lăsat fără urechi, retezându-le cu dinții[12], pentru ca în viitor, la o eventuală răsturnare a situației, să nu mai poată fi numit Mare Preot: căci doar cei ce se bucură de integritate corporală ocupă această funcție.

10. Mai promptă decât Antigonos a fost fermitatea lui Phasael, care și-a zdrobit capul de un perete de piatră, neavând la dispoziție o sabie și nici mâinile libere. Așadar el, care a dovedit că este fratele de sânge al lui Herodes, iar Hyrcanos, un om lipsit de orice demnitate, și-a ales o moarte bărbătească și un sfârșit la înălțimea vieții pe care a dus-o. După o altă versiune, el și-ar fi revenit după rănirea sa, dar că doctorul trimis de Antionos, chipurile, să-l vindece, i-ar fi tratat rana cu leacuri otrăvite și astfel i-ar fi pricinuit moartea. Fie că una sau alta corespunde adevărului, gestul său inițial a fost eroic. Zice-se că, înainte de a-și da duhul, aflând de la o femeie oarecare că Herodes a evadat, a spus: „Mor cu inima împăcată, fiindcă știu că las viu pe acela care mă va răzbuna în dauna dușmanilor mei!"

11. De acest sfârșit a avut parte Phasael. Parții însă, cu toate că le-a fost înșelată speranța în răsplata cea mai râvnită de ei — femeile —, i-au asigurat lui Antigonos puterea de-a cârmui în Ierusalim, aducându-l cu ei în Parția pe Hyrcanos în lanțuri.[13]

---

[12] Potrivit *Antichităților iudaice*, XIV, 13, 9, el a ordonat ca urechile să-i fie tăiate (n.t.).

[13] În anul 40 î.e.n. (n.t.).

CAPITOLUL XIV

1. Herodes și-a accelerat marșul său spre Arabia; mânat de credința că fratele său mai este în viață, el se grăbea să obțină de la regele țării banii, singurii care — așa spera el — erau în măsură să obțină de la barbarii lacomi de bani eliberarea lui Phasael. Potrivit socotelilor pe care și le făcea, dacă arabul va arăta că nu-și mai amintește de prietenia cu tatăl său și va fi prea zgârcit ca să-i ofere singur niște bani, va împrumuta de la el suma cerută drept răscumpărare, lăsându-i ca zălog pe fiul celui pe care dorea să-l răscumpere: căci își luase cu sine pe fiul fratelui său, în vârstă de 7 ani și era hotărât să plătească 300 de talanți, recurgând la serviciile de mijlocitori ale unor tyrieni. Dar soarta a luat-o înaintea zelului său și, prin moartea lui Phasael, dragostea frațernă își pierduse obiectul. De altfel, la arabi a aflat că din vechea lor prietenie nu mai rămăsese nici o urmă. Într-adevăr, regele lor Malchos[1] i-a trimis în întâmpinare soli cu ordinul de a se întoarce degrabă din drumul spre țara lui; s-a slujit de pretextul amestecului parților care, printr-o delegație trimisă de ei, îi ceruseră expulzarea lui Herodes din Arabia. În realitate, regele hotărâse să-și însușească banii împrumutați de Antipater, nesimțindu-se deloc obligat să răscumpere cumva darurile părintelui prin cadourile oferite în schimb copiilor hărțuiți de mari nevoi. Cei care îl sfătuiseră să adopte această comportare rușinoasă aveau și ei dorința arzătoare de a pune mâna pe sumele depuse de Antipater: erau cei mai influenți nobili de la curtea regelui.

2. Deci Herodes a descoperit că arabii deveniseră dușmanii săi din aceleași motive care îl îndreptățiseră să spere că vor fi prietenii lui cei mai apropiați; a dat solilor răspunsul în care răbufnea supărarea

---

[1] Malchos I, rege al arabilor din Nabatea (50-28 î.e.n.), cu care Antipater din Idumeea învecinată a întreținut relații prietenești (n.e.).

lui, îndreptându-se apoi spre Egipt. În prima noapte a poposit într-un templu al localnicilor după ce și-a recuperat suita pe care o lăsase în urma lui. În ziua următoare, când a sosit în Rhinocorura[2], a primit știrea morții fratelui său: pe cât de adâncă i-a fost durerea, pe atât de mare a fost ușurarea pe care a resimțit-o, așa că și-a continuat drumul. Între timp, cuprins de remușcări tardive, regele arab trimise în mare grabă soli, să recheme omul pe care îl jignise. Dar Herodes era deacum departe, ajungând la Pelusium. Întrucât corăbiile ancorate în port au refuzat să-l treacă dincolo, el s-a adresat conducătorilor orașului. Din respect față de acest om renumit și de vază, ei i-au admis plecarea la Alexandria. La sosirea lui în oraș, a fost primit cu mult fast de Cleopatra, sperând să-l numească pe el comandantul expediției războinice pe care o pregătea. Herodes n-a acceptat propunerea reginei și, fără să țină seama de asprimea iernii și de răscoalele din Italia[3], a plutit pe mare spre Roma.

3. Surprins însă de o furtună în preajma coastelor Pamphiliei, a fost silit să arunce peste bord o mare parte a lucrurilor sale, găsindu-și scăparea cu chiu cu vai în Rhodos, care suferise cumplit de pe urma războiului împotriva lui Cassius. Aici a fost găzduit de prietenii săi Ptolemeu și Sapphinius[4] și, cu toate că ducea lipsă de bani, el și-a construit o corabie mare cu trei rânduri de vâsle, pe puntea căreia a navigat împreună cu prietenii săi până la Brundisium; de aici, a plecat de îndată la Roma; s-a îndreptat mai întâi spre Antonius, cel care avusese legături de prietenie cu tatăl său și i-a înfățișat nenorocirile abătute asupra lui și a familiei sale, precum și faptul că a trebuit să-și lase rudele apropiate într-o fortăreață supusă unui asediu, în vreme ce el a străbătut marea în toiul iernii furtunoase, spre a veni la dânsul ca un rugător, cerând îndurare.

4. Adânc mișcat de această răsturnare a soartei, cu amintirea vie a ospitalității pe care i-o arătase și recunoscând mai ales destoinicia omului din fața lui, Antonius a decis să-l facă rege al Iudeii pe acela pe care îl numise Tetrarh el însuși[5]. Deloc mai prejos decât simpatia lui față de Herodes se situa antipatia lui față de Antigonos[6]: căci

---

[2] Oraș fenician la frontiera cu Egiptul, azi El Arîș, pe țărmul mediteranian. Numele orașului (Tăierea nasului) evocă pedeapsa dată hoților de către localnici (n.e.).

[3] Aluzie la tensiunile dintre triumviri, aplanate ulterior (40 î.e.n.) (n.e.).

[4] Potrivit *Antichităților iudaice*, XIV, 14, 3, el se numea *Sappinos* (n.t.).

[5] În anul 39 î.e.n. (n.t.).

[6] De fapt, Herodes îi promisese și bani (vezi *Antichitățile iudaice*, XIV, 1, 4) (n.t.).

vedea în acesta un răzvrătit și un dușman al romanilor. Dar Caesar s-a arătat și mai binevoitor decât Antonius, căci el și-a amintit de campania pe care a întreprins-o Antipater, în sprijinul tatălui său[7], precum și de ospitalitatea și firea lui îndatoritoare față de oricine; mai presus de toate, se convinsese singur de vitejia lui Herodes. Așadar, a convocat Senatul, unde Messala și, după el, Atratinus[8] l-au prezentat pe Herodes, enumerând serviciile pe care le adusese părintele său și pildele lui de devotament față de romani; totodată, ei l-au descris pe Antigonos ca pe un inamic nu numai pentru că intrase în conflict cu Roma într-un răstimp atât de scurt, ci și pentru faptul că se urcase pe tron cu ajutorul parților, ocolindu-i pe romani. Toate acestea au tulburat Senatul, iar atunci când Antonius a avansat și a spus cât de util ar fi ca Herodes să fie rege în perspectiva războiului împotriva parților, toți senatorii au fost de acord. După terminarea ședinței, Antonius și Caesar au ieșit din Senat, având-l pe Herodes în mijlocul lor, împreună cu consulii și cu ceilalți magistrați și s-au dus până la Capitoliu ca să aducă o jertfă și să depună decretul în templu. În prima zi când a dobândit demnitatea de rege, Antonius l-a onorat pe Herodes cu un ospăț festiv.

---

[7] Iulius Caesar își adoptase strănepotul, Caesar Octavianus devenind moștenitorul său legal (n.e.).

[8] L. Sempronius Atratinus era un retor reputat, la fel ca Messala (n.e.).

CAPITOLUL XV

1. În tot acest răstimp, Antigonos i-a asediat pe cei aflați în Masada, care erau aprovizionați din belșug cu alimente, ducând însă lipsă de apă. De aceea fratele lui Herodes, Iosephus, a hotărât să se refugieze împreună cu două sute dintre oamenii săi la arabi, fiindcă prinsese de veste că Malchos regreta felul cum se purtase cu Herodes. El ar fi părăsit într-adevăr fortăreața dacă, tocmai în noaptea când era prevăzută plecarea, n-ar fi plouat cu găleata. Astfel că, rezervoarele de apă s-au umplut din nou, fuga devenind de prisos. În schimb, asediații au întreprins atacuri împotriva soldaților lui Antigonos, omorând pe mulți dintre ei, fie în cursul unor înfruntări fățișe, fie cu prilejul unor ambuscade. Firește că n-au avut întotdeauna noroc, așa încât uneori au fost nevoiți să se retragă, suferind pierderi.

2. Între timp Ventidius[1], comandantul roman care primise misiunea să-i alunge pe parți din Siria, urmărindu-i pe aceștia, a pătruns în Iudeea, chipurile pentru a veni în ajutorul lui Iosephus și a soților săi; de fapt însă, mai mult pentru a-l stoarce de bani pe Antigonos. Așadar, și-a ridicat tabăra în preajma zidurilor Ierusalimului, apoi, de îndată ce a fost satisfăcută lăcomia lui pecuniară, el a plecat însoțit de majoritatea trupelor sale, lăsându-l acolo pe Silo împreună cu un detașament pentru a nu dezvălui învoiala lui rușinoasă prin retragerea tuturora în același timp. Antigonos, în schimb, nu-și pierduse speranța că parții vor veni iarăși în ajutorul său și până una alta și-a arătat devotamentul față de Silo ca nu cumva acesta să-i zădărnicească nădejdile.

3. Dar Herodes, călătorind pe mare din Italia și până la Ptolemais, își și strânsese o oaste numeroasă, alcătuită în parte din

[1] P. Ventidius Bassus, trimis de Antonius în Asia Mică pe la mijlocul verii anului 39 î.e.n. i-a respins pe parți dincolo de munții Taurus (n.e.).

trupe străine, în parte din trupe de localnici, și mărșăluia de zor prin Galileea împotriva lui Antigonos, cu sprijinul lui Ventidius și Silo, pe care Dellius, solul împuternicit de Antonius, îi însărcinase să contribuie la instalarea pe tron a lui Herodes. Ventidius tocmai era ocupat cu potolirea tulburărilor izbucnite în orașele siriene, ca urmare a invaziei parților, în vreme ce Silo zăbovea în Iudeea, cumpărat de Antigonos. Totuși, Herodes nu ducea lipsă de forțe de luptă, căci pe măsură ce înainta, oastea lui se înmulțea de la o zi la alta și, în scurtă vreme, întreaga Galilee, cu câteva excepții, trecuse de partea lui. Or, dintre țintele pe care le urmărea, cea mai presantă era despresurarea Masadei și, înainte de toate, eliberarea rudelor sale asediate acolo. Un obstacol în calea lui era Ioppe: căci el trebuia să cucerească acest oraș care îi era vrăjmaș, spre a nu lăsa în urma lui un bastion al dușmanilor atunci când se va îndrepta împotriva Ierusalimului. Aici i s-a alăturat și Silo, care găsise un binevenit pretext să-și pună oastea în marș. Dar evreii i-au urmărit pe romani, pricinuindu-le necazuri mari. În această situație, Herodes s-a năpustit asupra lor cu ostași puțini la număr și i-a împrăștiat repede, salvându-l pe Silo care se apăra slab.

4. După ce a cucerit Ioppe, el a mărșăluit în grabă spre Masada, ca să-și scape rudele de primejdie. Dintre localnici, unii i s-au alăturat acum datorită prieteniei lor vechi datând din vremea tatălui său; alții, atrași de gloria lui personală; alții din recunoștință pentru binele făcut de tată și de fiu; majoritatea însă pentru că își puneau speranța într-un om a cărui urcare pe tron era sigură. Astfel el a izbutit să adune în jurul său o armată greu de învins. Pe măsură ce înainta, Antigonos îl pândea, întinzându-i curse prin soldați ascunși în cele mai potrivite locuri de trecere, numai că prin acestea îi provoca pagube mici sau neînsemnate. Herodes i-a eliberat apoi cu ușurință pe toți ai săi din Masada, a mai cucerit și fortăreața Rhesa[2], îndreptându-se spre Ierusalim. I s-au alăturat trupele lui Silo, precum și mulți dintre cetățenii pe care puterea sa îi înspăimântaseră.

5. Trupele lui Herodes de-abia își instalaseră tabăra în partea de apus a orașului că posturile de pază instalate acolo i-au și ciuruit cu sulițe și săgeți, iar unele cete, năvălind în rânduri strânse, au atacat avanposturile sale. Numaidecât Herodes a poruncit ca de-a lungul zidurilor împrejmuitoare să se proclame faptul că el a venit pentru bunăstarea poporului și izbăvirea orașului, fără nici o intenție de a-i pedepsi pe adversarii lui declarați, ci doar ca să dea iertare până și

---

[2] Una și aceeași cu Thresa (vezi cap. XIII, paragr. 8) (n.t.).

celor mai înverșunați dușmani pentru greșelile lor față de dânsul. Dar partizanii lui Antigonos au ripostat prin îndemnuri contrarii, având grijă ca proclamațiile crainicilor să nu fie auzite și nimeni să nu treacă în tabăra opusă. Atunci Herodes dădu soldaților lui ordinul de a răspunde atacurilor apărătorilor de pe ziduri; printr-o ploaie de sulițe, aceștia i-au alungat într-adevăr pe toți de pe metereze.

6. Aici a devenit limpede că Silo fusese mituit. Instigați de el, mulți dintre soldații săi s-au plâns deschis de lipsa alimentelor și au cerut bani pentru procurarea celor necesare traiului, precum și deplasarea lor în locuri mai potrivite pentru cantonamentul de iarnă, întrucât împrejurimile orașului fuseseră pustiite de trupele lui Antigonos, care folosiseră totul pentru întreținerea lor. Într-adevăr, Silo ridica deja tabăra și făcea pregătirile de retragere a trupelor. Atunci Herodes a intervenit pe lângă comandanții subordonați lui Silo, alături de mulți din soldații acestora, cerându-le să nu lase de izbeliște pe un trimis al lui Caesar (Octavianus), Antonius, precum și al Senatului: le-a făgăduit că în aceeași zi va cumna suferințele tuturor. După retragerea acestor rugăminți, el s-a deplasat imediat în țară, aducând o cantitate de alimente atât de mare încât nu i-a mai lăsat lui Silo nici un motiv să se mai plângă de ceva. Ca să nu întrerupă aprovizionarea nici în zilele următoare, le-a transmis locuitorilor din Samaria — oraș care trecuse de partea lui — cererea de a trimite cereale, vin, ulei și vite la Ierihon. De îndată ce Antigonos a aflat știrea, a și trimis în țară ordinul să se bareze trecerea convoaielor și să li se întindă curse. Porunca a fost ascultată și o mare mulțime de oșteni bine înarmați s-au strâns mai sus de Ierihon. Aceștia au ocupat poziții în munți, pentru a pândi transporturile de alimente. Nici Herodes n-a rămas inactiv: a luat cu el zece cohorte, cinci alcătuite din romani și cinci din iudei, amestecați cu mercenari și un slab detașament de cavalerie — apărând înaintea Ierihonului. A aflat orașul părăsit și a capturat vreo 500 de oameni împreună cu soțiile și copiii acestora, eliberându-i după aceea. În schimb, romanii, năpustindu-se asupra orașului spre a-l jefui, au găsit casele pline cu felurite avuții. Apoi regele a lăsat o garnizoană la Ierihon, s-a reîntors și a încartiruit în cantonamente de iarnă trupele romane în orașele din Idumeea, Galileea și Samaria, aliate cu el. Și Antigonos, prin mituirea lui Silo, a obținut permisiunea de a cantona o parte din oastea romană la Lydda, sperând să câștige astfel favoarea lui Antonius.

CAPITOLUL XVI

1. Romanii au dus un trai îmbelșugat în vreme ce armele lor au cunoscut tihna. Herodes însă n-a stat cu mâinile în sân, ci cu o oaste de 2000 de pedestrași și 400 de călăreți a cucerit Idumeea, lăsând această sarcină în seama fratelui său Iosephus, pentru a feri țara de un eventual atac venit din partea lui Antigonos. El însuși și-a dus în Samaria propria mamă, împreună cu celelalte rude eliberate din Masada, spre a-i pune la adăpost, apoi s-a îndreptat spre Galileea, ca să ocupe celelate localități, alungând din ele garnizoanele lăsate de Antigonos.

2. A sosit la Sepphoris în timpul unui viscol năprasnic, cucerind cu ușurință orașul, deoarece apărătorii săi au luat-o la fugă înainte ca el să dea atacul. Trupele care îl însoțiseră, suferind asprimea iernii, și le-a lăsat acolo, să se refacă, întrucât provizii aveau din belșug; în schimb el a pornit împotriva bandiților[1] care se aciuaseră în peșteri, prin incursiunile lor făcute într-o mare parte a țării, pricinuind locuitorilor tot atâtea necazuri cât un război adevărat. A trimis în avangardă trei cohorte de pedestrași și un escadron de cavalerie până în satul Arbela[2], iar el a sosit cu grosul trupelor sale după patruzeci de zile. Dușmanii nu s-au temut deloc de atacul său ci s-au împotrivit cu armele în mâini, dovedind atât o bună experiență de luptă cât și cutezanța tâlharilor. S-a ajuns la o bătălie în care aripa dreaptă a vrăjmașului a silit aripa stângă a lui Herodes să bată în retragere. Dar Herodes a realizat o repliere rapidă cu aripa sa dreaptă, spre a veni în ajutorul alor săi și nu numai că le-a oprit retragerea, ci s-a năpustit

[1] Tactica și strategia așa-zișilor „tâlhari troglodiți" i-a determinat pe unii cercetători moderni să-i asemuiască cu luptătorii lui Simon Bar-Kochba din ultima mare răscoală antiromană (132-135), reprimată în condiții similare (n.e.).

[2] Localitate din Galileea, aproape de lacul Tiberiada (azi Irbid), menționată și în *Antichități iudaice*, 12, 421 (n.e.).

asupra urmăritorilor, le-a stăvilit iureșul, punându-l pe fugă după o luptă frontală înverșunată.

3. Printr-un măcel necruțător, el i-a urmărit până la malul Iordanului, stârpindu-i pe cei mai mulți dintre ei, în vreme ce supraviețuitorii s-au împrăștiat pe cealaltă parte a fluviului: așa a scăpat Galileea de toată spaima ei, cu excepția celor ce trăiau ascunși, în peșteri, combaterea lor mai durând câtăva vreme. Pentru a răsplăti truda îndurată de soldații săi, Herodes a distribuit recompense individuale, fiecare oștean primind câte 150 de drahme de argint, comandanții lor alegându-se cu mult mai mult. Apoi Herodes i-a trimis pe toți în cantonamentul de iarnă. Fratelui său mezin Pheroras i-a poruncit să-i aprovizioneze pe soldați cu alimente și să se îngrijească de întărirea fortăreții Alexandreion. Iar acesta și-a îndeplinit ambele misiuni.

4, Pe atunci Antonius se afla în preajma Atenei iar Ventidius[3] i-a însărcinat pe Silo și pe Herodes să dezlănțuie războiul împotriva parților[4], cerându-le ca mai înainte să restabilească ordinea în Iudeea. Herodes l-a lăsat bucuros pe Silo să plece la Ventidius, pornind el însuși într-o expediție împotriva banditilor care sălășluiau în peșteri. Aceste peșteri[5] se aflau în niște munți cu pante abrupte, fără să aibă acces din nici o parte; numai unele cărări foarte înguste și șerpuitoare duceau până la ele, iar grămezile de stânci care se găseau la intrările lor se prăvăleau în prăpăstii extrem de adânci, ridicându-se aproape vertical și sălbatic. Destulă vreme, dificultatea terenului i-a dat regelui multă bătaie de cap până s-a decis să recurgă la niște proiecte primejdioase din cale-afară, A poruncit ca oamenii săi cei mai voinici să fie coborâți în niște cutii până la intrările peșterilor. Războinicii aceștia au ucis apoi pe banditi împreună cu familiile lor, dând foc celor care se împotriveau. Herodes ținea mult să prindă pe câțiva dintre ei vii, trimițându-le prin niște crainici ordinul să se predea. Nimeni nu s-a predat însă de bună voie, iar cei ce s-au văzut nevoiți să se lase capturați au preferat moartea în locul prizonieratului. Un bandit bătrân, părinte a șapte copii, atunci când a fost implorat de propriii săi fii și de mama lor să aibă încredere în promisiunile crainicilor și să se predea, i-a ucis pe toți în felul următor: s-a postat el însuși la intrarea în peșteră, chemându-și feciorii să iasă unul câte unul și, pe măsura apariției fiecăruia, i-a înjunghiat pe toți. Herodes, care urmărea scena

---

[3] Aceasta era atunci în Siria (vezi *Antichități iudaice* XIV, 15, 5) (n.t.).

[4] În anul 38 î.e.n. (n.t.).

[5] Aceste peșteri mari de lângă Marea Roșie comunicau între ele și erau prevăzute cu rezervoare de apă (n.e.).

din depărtare, cuprins de milă, a întins dreapta sa spre moșneag, rugându-l să-și cruțe copiii. Bătrânul n-a vrut să audă de așa ceva ci l-a împroșcat cu sudălmi pe Herodes, amintindu-i de orgnea sa umilă, și-a ucis după copii și soția, le-a azvârlit cadavrele în prăpastie, după care s-a aruncat la rândul său[6].

5. În felul acesta, Herodes a pus stăpânire pe peșteri și pe locuitorii acestora. Sub comanda lui Ptolemeu, a lăsat apoi o parte a armatei sale, atât cât ar fi fost nevoie ca să facă față în cazul unei răscoale, iar el a pornit cu 3000 de pedestrași și 600 de călăreți, îndreptându-se spre Samaria, împotriva lui Antigonos. După plecarea lui, numaidecât cei ce provocaseră și până atunci tulburări în Galileea au prins curaj, l-au ucis pe Ptolemeu, atacat prin surprindere, și au devastat țara retrăgându-se în preajma mlaștinilor și în locuri greu de dibuit. Cum a aflat despre răscoale, Herodes a venit repede în ajutorul populației și a ucis mulți răsculați; a cucerit prin asediu toate fortărețele, încasând de la inamicii săi 100 de talanți, drept amendă pentru tulburarea ordinii.

6. Între timp, parții fiind alungați iar Pacorus ucis, Ventidius a împlinit ordinul lui Antonius și a trimis în ajutorul lui Herodes 1000 de călăreți și două legiuni. Comandantului acestor trupe, Machairas, i s-a adresat printr-o scrisoare Antigonos, rugându-l să treacă de partea lui; în plus, se văita mult de samavolniciile lui Herodes și de purtarea lui trufașă față de casa regală; îi făgăduia, de asemenea, că va primi și bani. Dar Machairas se ferea să ignore ordinul celui care îl trimisese acolo și, întrucât Herodes plătea mai bine, el n-a fost ispitit să trădeze; adoptând o atitudine prietenoasă amăgitoare, s-a deplasat totuși până la Antigonos, ca să tatoneze situația lui, în pofida avertismentelor lui Herodes. Antigonos însă, care îi ghicise din vreme gândurile, i-a zăvorât porțile orașului și de pe zidurle cetății l-a înfruntat ca pe un dușman, astfel că Machairas a fost silit să revină umilit la Emmaus, înapoi la Herodes. Exasperat de insuccesul său, pe drumul de întoarcere a ucis pe toți iudeii întâlniți pe drum, fără să-i cruțe nici pe oamenii lui Herodes, tratându-i ca și cum toți ar fi trecut de partea lui Antigonos.

7. Indignat de această întâmplare, Herodes s-a hotărât să-l atace pe Machairas ca pe un dușman; apoi, și-a mai strunit mânia, grăbindu-se să-l întâlnească pe Antonius, spre a-l acuza pe Machairas de com-

---

[6] După opinia lui Paret, cei înfierați de Herodes ca „banditi" au fost negreșit în aceeași măsură patrioți care se opuneau dominației străine iudeo-romane (n.t.).

portarea lui nedreaptă. Între timp, Machairas și-a dat seama de greșeala comisă, alergând în întâmpinarea regelui, pe care a reușit să-l îmbuneze prin rugămințile lui stăruitoare. Herodes n-a renunțat, totuși, să-și urmeze călătoria lui la Antonius; mai abitir când a auzit că acesta asedia cu oaste multă Samosata — puternică cetate din preajma Eufratului — el s-a grăbti cu atât mai temeinic cu cât i se oferea prilejul să-și dovedească vitejia, fiindu-i și mai îndatoritor. Într-adevăr, sosirea lui acolo a însemnat pentru romani grabnica terminare a asediului. Pentru faptul că ucisese o mulțime de barbari și strânsese o pradă bogată, Antonius, care și până atunci fusese un admirator al vitejiei sale, și-a sporit și mai mult stima față de el, acordându-i alte onoruri noi și mărindu-i speranțele legate de urcarea lui pe tron. În schimb, regele Antioh[7] a fost constrâns să predea Samosata.

[7] Antioh I, regele din Commagene, provincie în Siria Septentrională a cărei capitală era Samosata. El era nepotul lui Antioh VIII, regele Siriei de Nord (n.e.).

CAPITOLUL XVII

1. În timpul acestor evenimente, cauza lui Herodes în Iudeea a primit o grea lovitură. El lăsase pe fratele său Iosephus în funcția de comandant suprem, cu recomandarea ca, până la înapoierea sa, să se abțină de la orice acțiune militară împotriva lui Antigonos, întrucât Machairas, potrivit atitudinii sale de până acum, nu se dovedise un aliat sigur. Dar de îndată ce l-a știut pe fratele său la mare depărtare, nesocotind ordinul primit, Iosephus, în fruntea celor cinci cohorte date de Machairas, a pornit împotriva orașului Ierihon. Scopul expediției era să pună mâna pe recoltă, căci era în toiul secerișului. Dușmanii l-au atacat într-o zonă de munte, pe un teren dificil și, după o luptă în care și-a dovedit din plin vlaga și vitejia, el și-a găsit sfârșitul, întregul corp roman pierind în bătălie. Căci cohortele erau alcătuite din soldați recrutați de curând din Siria, din rândurile lor lipsind *veteranii*[1] care i-ar fi putut sprijini pe camarazii lor fără experiență.

2. Antigonos nu s-a mulțumit doar cu victoria obținută ci și-a împins furia atât de departe încât a batjocorit până și cadavrul lui Iosephus. Având la dispoziția sa trupurile celor învinși, a ordonat să se taie capul lui Iosephus, cu toate că fratele său Pheroras îi oferise 50 de talanți ca sumă de răscumpărare. Situația din Galileea s-a deteriorat în așa măsură după victoria lui Antigonos încât partizanii acestuia îi smulgeau din casele lor pe principalii susținători ai lui Herodes care au fost duși până la lac[2], fiind înecați acolo. Mari tulburări au survenit și în Idumeea, unde Machairas tocmai întărea meterezele unei fortificații numită Gitta. Despre toate aceste întâmplări Herodes nu aflase încă. După căderea Samosatei[3], Antonius l-a numit pe Sossius

[1] Soldații romani vârstnici cu stagiul militar neterminat (n.t.). Acest stagiu dura 20 de ani în timpul domniei lui Augustus (n.e.).

[2] Gennezaret (n.t.).

[3] Potrivit relatărilor lui Dio Cassius (XLIX, 24), Antonius n-a reușit să întreprindă nimic împotriva Samosatei (n.t.).

guvernatorul Siriei, dându-i ordinul să-l sprijine pe Herodes în lupta împotriva lui Antigonos, în vreme ce el s-a îndreptat din nou spre Egipt. Sossius însă a trimis spre Iudeea două legiuni în ajutorul lui Herodes, el însuși urmând să sosească cu restul armatei după aceea.

3. Când însă Herodes se afla la Daphne, lângă Antiohia, niște vise transparente i-au vestit moartea fartelui său; plin de consternare, sărise din pat și tocmai atunci intrară în camera lui solii nenorocirii. Scurtă a fost vremea în care și-a deplâns năpasta amânând pentru mai târziu datina doliului îndelungat și a plecat în urmărirea dușmanului, în marșuri forțate, aproape peste puterile lui. Cum a ajuns în Libanon, a luat 800 de aliați dintre muntenii din partea locului și acolo a făcut joncțiunea cu una dintre legiunile romane care-i fuseseră făgăduite. Cu această oaste, fără să mai aștepte ivirea zorilor, a năvălit în Galileea, iar pe dușmanii care îi ieșiseră în întâmpinare, îi izgoni înapoi în întăritura din care cutezaseră să iasă. Le-a și atacat fortăreața neîntârziat, dar, înainte de-a obține victoria, a trebuit să-și găsească adăpost în satele învecinate din pricina unei furtuni puternice. După câteva zile, când i-a venit în ajutor și cea de a doua legiune trimisă de Antonius, dușmanii au părăsit fortăreața în timpul nopții, speriați de superioritatea puterii sale militare.

4. După aceea a trebuit să mărșăluiască prin ținutul Ierihonului, întrucât el se zorea să ajungă cât mai repede cu putință, să se răzbune pe ucigașii fratelui său. Acolo el a trecut printr-o uluitoare întâmplare ieșită din comun și întrucât, contrar așteptărilor, a scăpat teafăr, și-a creat faima de om binecuvântat de Dumnezeu. În seara aceea mulți bărbați de vază luaseră parte la o masă dată de el; după ce ospățul s-a terminat și toți invitații au ieșit afară, casa s-a prăbușit din senin. Herodes a văzut în aceasta o prevestire a primejdiilor care îl pândeau în război, precum și a salvării sale; iar în zorii zilei a și pornit cu oastea la atac. Asupra lor s-au năpustit vreo 6000 de dușmani, coborâți din munți, hărțuindu-i avangarda; n-au îndrăznit să se măsoare cu romanii în lupta corp la corp, dar cu pietrele și sulițele aruncate de la distanță au rănit pe mulți dintre ei, Herodes însuși a fost atins de o suliță la șold pe când trecea în galop de-a lungul coloanei.

5. Vrând să dea dovada superiorității nu numai prin cutezanța trupelor sale, ci și prin numărul lor, Antigonos l-a trimis pe Pappos, unul dintre prietenii săi apropiați, însoțit de o oaste în Samaria. Misiunea lor era să lupte împotriva lui Machairas. Dar Herodes, care și-a înmulțit incursiunile în teritoriile inamice, a distrus cinci orășele,

a ucis 2000 dintre locuitorii lor și, după ce le-a incendiat casele, s-a reîntors în tabăra pe care o instalase lângă un sat numit Cana.

6. Zi de zi, în jurul lui Herodes se aduna o mare mulțime de iudei, veniți din Ierihon sau din alte ținuturi, mânați fie de ura lor față de Antigonos, fie de admirația lor față de faptele sale războinice. În majoritatea lor, erau însuflețite de instinctiva dorință de schimbare a situației existente. Herodes ardea de nerăbdare să-și înfrunte dușmanul[4]. Dar Pappos și oștenii lui nu se temeau deloc nici de numărul mare, nici de iureșul adversarului, mergând plini de elan în întâmpinarea lui. În bătălia care s-a pornit, rândurile dușmanului au opus rezistență câtăva vreme, dar Herodes, obsedat de moartea fratelui său, fără să-i pese de nici un pericol, s-a bătut de parcă s-ar fi răzbunat chiar pe ucigașii propriu-ziși, dovedindu-și superioritatea asupra adversarului, apoi s-a năpustit asupra celor care mai opuneau rezistență și, de îndată ce întreaga oaste a luat-o la fugă, a pornit în urmărirea ei. A urmat o baie de sânge în care vrăjmașii au fost împinși de-a valma spre satul[5] de unde au pornit la atac, el tăbărând asupra fugarilor rămași mai în urmă și căsăpindu-i în număr mare. Herodes a pătruns împreună cu dușmanii în satul unde fiecare casă era ticsită de soldați înzestrați cu armament greu, iar acoperișurile erau întesate de apărători. Odată biruiți cei ce se aflau afară, el a dat ordin să se dărâme casele, silind astfel pe cei din interiorul lor să iasă afară. Marea majoritate a fost strivită de prăbușirea acoperișurilor, cei scăpați teferi fiind așteptați de vrăjmaș cu săbiile trase din teacă; cadavrele s-au strâns în mormane astfel încât ele au astupat chiar și drumurile învingătorilor. Inamicul n-a mai rezistat acestui măcel: cetele de dușmani care se regrupaseră de ici și colo, cum au dat cu ochii de morții din sat, au rupt-o la fugă, împrăștiindu-se. Copleșit de bucuria victoriei, Herodes ar fi pornit neîntârziat spre Ierusalim dacă n-ar fi fost ținuțit locului de o iarnă foarte grea. Așa se explică că Herodes nu și-a putut duce victoria până la capăt, zdrobindu-l de-a binelea pe Antigonos care se și gândea să părăsească orașul.

7. Spre seară, Herodes a lăsat pe războinicii săi să se înviioreze; el însuși încă înfierbântat de luptă, potrivit tradiției ostășești, s-a dus să se îmbăieze, nefiind însoțit decât de un mic băiaș. Înainte de a intra în camera de baie, deodată i-a ieșit în față, fugind, un soldat dușman

[4] Potrivit *Antichităților iudaice*, XIV, 15, 12, Pappos și-a făcut tabăra la Isanse în Samaria, unde trebuia să mărșăluiască Herodes (n.t.).

[5] Isanse (n.t.).

cu sabia în mână, urmat de al doilea, al treiela și încă vreo câțiva. Aceștia fugiseră în timpul bătăliei și se refugiaseră înarmați în încăperea băii; răzbiți de frică, bine ascunși vederii, au stat acolo ghemuiți până când s-a ivit regele. Cuprinși de panică, au trecut în goană pe lângă el, tremurând de spaimă, cu toate că era neînarmat, căutând să găsească ieșirea. Întâmplător, nu era de față nici un oștean al lui Herodes, care să încerce să-i prindă și, întrucât el era bucuros că a rămas viu și nevătămat, toți au scăpat fără să pățească nimic[6].

8. În ziua următoare, Herodes a ordonat să se taie capul lui Pappos, generalul lui Antigonos care căzuse în luptă, trimițându-l fratelui său Pheroras, ca dovadă că moartea fratelui lor fusese ispășită, deoarece Pappos fusese cel care îl ucisese pe Iosephus. De îndată ce asprimea iernii s-a mai îmblânzit, el a pornit împotriva Ierusalimului[7], audcându-și oastea lângă zidurile sale și și-a întins tabăra în dreptul Templului: tocmai se împlineau trei ani de când Roma îl proclamase rege. Căci orașul putea fi mai lesne luat cu asalt din această parte[8] și tot pe aici izbutise Pompeius să-l cucerească. După ce a repartizat trupelor sale muncile privitoare la asediu și a defrișat împrejurimile orașului, a dat porunca să se construiască trei parapete de apărare și să se înalțe turnuri deasupra lor. Apoi, lăsând în grija celor mai harnici dintre tovarășii săi de luptă sarcina efectuării acestor lucrări, el a plecat în Samaria ca să se căsătorească cu fiica lui Alexandru[9], fiul lui Aristobul, cu care Herodes era logodit cum am și spus mai înainte. Așa și-a permis el să facă nunta ca un accesoriu al asediului, într-atât își disprețuia din acel moment dușmanul.

9. După celebrarea căsătoriei, Herodes s-a întors la Ierusalim cu întăriri de trupe, pentru că între timp i se alăturase Sossius cu o numeroasă armată de călăreți și pedestrași. Aceste trupe fuseseră trimise înainte prin interiorul țării în vreme ce el alesese pentru marșul său calea Feniciei[10]. Reunite laolaltă, aceste forțe cuprinzând 11 legiuni și 6000 de călăreți, fără să mai punem la socoteală trupele auxiliare din

---

[6] Se adeverește astfel ceea ce a prefigurat prăbușirea fără victime a casei în care se ospătase regele și prietenii lui (n.t.).

[7] În anul 37 î.e.n. (n.t.).

[8] În latura nordică (n.t.).

[9] Mariamne (grecizare din ebraica Miriam), spre a se face deosebirea de fiica omonimă a Marelui Preot Simon, care a fost de asemenea soția lui Herodes (vezi I, 28, 4) (n.t.).

[10] Potrivit *Antichităților iudaice*, XIV, 16, 1, Herodes a sosit la Ierusalim direct din Samaria, în vreme ce trupele lui Sossius au mărșăluit în două coloane despărțite de o zonă interioară, respectiv de-a lungul coastei (n.t.).

Siria, care nu constituiau o cantitate neglijabilă — au fost cantonate în preajma zidului de miazănoapte. Herodes însuși se baza în acțiunile sale pe un decret al Senatului, care îl proclamase rege, iar Sossius pe ordinul lui Antonius, armata comandată de el fiind trimisă în sprijinul lui Herodes.

CAPITOLUL XVIII

1. Nenumăraţii iudei închişi în interiorul oraşului se zbuciumau în fel şi chip: căci cei firavi se adunau în jurul Templului, cădeau într-o stare de transă şi rosteau „preziceri divine", adecvate evenimentelor; cei cutezători, reuniţi în bande, comiteau felurite acte de tâlhărie, jefuind mai ales împrejurimile oraşului şi nu cruţau nici nutreţul pentru cai, nici alimentele pentru oameni[1]. Dintre combatanţi, cei mai disciplinaţi îşi ocupau posturile lor pentru a-i respinge pe asediatori: ei izgoneau de lângă ziduri pe săpătorii de şanţuri, născocind mereu alte şi alte mijloace de combatere a maşinilor de asediu. În nici un domeniu nu se dovedeau mai presus decât duşmanul ca în săparea galeriilor.

2. În vederea combaterii tâlhăriilor, regele a pus la pândă soldaţi în ascunzători, reuşind în felul acesta să stăvilească atacurile; el s-a îngrijit să aducă din locuri îndepărtate alimente, spre a preîntâmpina lipsa celor strict necesare traiului. Marea experienţă de război a romanilor îi oferea avantaje faţă de asediaţi cu toate că vitejia acestora era neasemuită. De fapt ei nu se luptau în câmp deschis cu romanii, ceea ce le-ar fi adus o moarte sigură; dimpotrivă, apăreau prin surprindere, în mijlocul asediatorilor, din ascunzătorile lor subterane şi, mai înainte ca o parte a zidului să fie distrusă, ei şi înălţau un altul în locul său. Pe scurt, nici în munca manuală, nici în inventivitatea minţii lor, ei nu cunoşteau oboseala, fiind ferm hotărâţi să se opună până la capăt. Deşi împresuraţi de o armată atât de puternică, au rezistat asediului vreme de cinci luni, până când nişte soldaţi de elită ai lui Herodes au reuşit să escaladeze zidurile şi să năvălească în cetate, urmaţi de centurionii lui Sossius. Mai întâi au fost cucerite împre-

[1] Potrivit *Antichităţilor iudaice*, XIV, 16, 2, anul în care a avut loc asediul a fost un leat de Sabat, când erau interzise atât semănatul, cât şi culesul de aici şi lipsa proviziilor (n.t.).

jurimile Templului, apoi armata s-a revărsat pretutindeni și a urmat un adevărat măcel: romanii erau exasperați de îndelungatul asediu, iar iudeii din trupele lui Herodes se deciseseră să nu cruțe viața nici unui adversar. Mulți dintre învinși au fost căsăpiți în străzile înguste sau înghesuiți în case sau în timp ce se refugiau în Templu. Nici copiii, nici moșnegii n-au cunoscut îndurare, nici măcar femeile neputincioase: cu toate că regele își trimitea pretutindeni solii care cereau clemență, nimeni nu-și strunea brațul, măcelărind fără să țină seama de vârstă, într-o furie turbată. Atunci Antiogonos, fără să se sinchisească nici de soarta lui din trecut, nici de cea din prezent, a coborât din turnul său fortificat aruncându-se la picioarele lui Sossius. Deloc impresionat de jalnica-i prăbușire de acum, nu și-a mai stăpânit hohotele de râs și l-a numit „Antigona"[2]. Nu l-a lăsat să plece liber, ca o femeie, ci l-a pus în lanțuri, sub o pază strictă.

3. După ce a pus stăpânire pe dușmanii săi, preocuparea lui Herodes a fost să-și stăpânească și propriii alaiați străini: căci această gloată de venetici se îngrămădea să vadă Templul și sfintele odoare păstrate în sanctuar. Dar regele i-a oprit, pe unii prin rugăminți, pe alții prin amenințări și pe ceilalți prin forța armelor, ferm convins că victoria ar fi mai rea decât înfrângerea dacă vreunul din acele obiecte interzise privirilor străine ar fi văzute de acestea. Totodată el a împiedicat jefuirea orașului, prin faptul că i-a repetat lui Sossius întrebarea dacă romanii, prin golirea orașului de oameni și de avuții, au de gând să-l lase să domnească peste un deșert și dacă, prin asasinarea atâtor cetățeni, nu socotește cumva că până și stăpânirea lumii locuite constituie pentru el o recompensă prea mică. Când acesta i-a răspuns că se cuvine să îngăduie soldaților săi să se dedea jafurilor după osteneala îndurată în timpul asediului, Herodes i-a replicat că el este gata să-l recompenseze pe fiecare din tezaurul său propriu. Răscumpărând cu acest preț ceea ce mai rămăsese din patria lui, el și-a respectat promisiunile sale: căci a recompensat pe fiecare soldat cu prisosință, pe ofițeri în proporția cuvenită, iar lui Sossius i-a făcut un dar regesc încât nimeni n-a plecat simțind că mai duce lipsă de bani. Sossius a închinat apoi lui Dumnezeu o coroană de aur și a părăsit Ierusalimul, ducându-i lui Antonius pe Antigonos în lanțuri. Agățându-se până în ultimul moment de viață cu speranțe zadarnice, acesta a pierit sub se-

---

[2] Protagonista tragediei lui Sofocle care îi poartă numele, aluzie care înfierează teatralitatea gestului lui Antigonos, lipsit de demnitatea fiicei lui Oedip care și-a pus singură capăt zilelor în temniță (n.e.).

curea călăului; un sfârșit demn de firea lui josnică[3].

4. Ca rege, Herodes a făcut o triere a cetățenilor orașului: pe cei care îmbrățișaseră cauza lui i-a atras și mai mult prin sporirea onorurilor acordate lor; în schimb pe partizanii lui Antigonos i-a executat. Din lipsă de bani pești, el a poruncit ca din toate bijuteriile pe care le avea să se bată monede, trimițându-i pe aceștia lui Antonius și apropiaților săi. Totuși, el nu și-a asigurat securitatea o dată pentru totdeauna, deoarece Antonius, de-acum subjugat de pasiunea lui pentru Cleopatra, devenise pe de-a-ntregul sclavul senzualității acesteia. După ce îndepărtase pe toți membrii familiei[4], nemairămânând nici una din rudele sale apropiate, setea ei de sânge s-a orientat în exterior. Prin defăimarea fruntașilor Siriei în fața lui Antonius urmărea să-l convingă să-i ucidă, ca să pună mai lesne stăpânire pe teritoriile lor. Nesățioasele ei planuri se extindeau deja asupra Iudeii și a Arabiei, urzind în taină executarea regilor lor: Herodes și Malchos.

5. Totuși, barem pentru o parte a ordinelor date de el, Antonius și-a mai păstrat o judecată sănătoasă, și socotea o nelegiuire uciderea unor oameni atât de viteji și a unor regi însemnați. A slăbit însă relațiile sale prietenești cu aceștia. I-a deposedat de multe din teritoriile lor, ca de pildă păduricea de palmieri de lângă Ierichon, de unde se extrăgea balsamul — atribuind Cleopatrei și toate orașele situate dincolo de fluviul Eleutherus, cu excepția Tyrului și a Sidonului. Devenită stăpâna acestor teritorii, ea l-a condus pe Antonius, plecat în expediția sa împotriva parților[5], până la fluviul Eufrat, apoi, trecând prin Apameea și Damasc, ea sosi în Iudeea. Aici Herodes i-a înlăturat ostilitatea prin daruri bogate: a luat în arendă ținuturile desprinse din regatul său, plătindu-i 200 de talanți anual. După aceea a condus-o cu toate onorurile posibile până la Pelusium. La scurtă vreme după aceea[6], s-a întors din țara parților Antonius, aducând cu el ca prizonier pe Artabazes, fiul lui Tigrane[7], pe care l-a dăruit Cleopatrei, împreună cu toate bijuteriile și celelalte prăzi de război de la parți.

---

[3] Execuția prin secure era socotită drept dezonorantă. Ea a avut loc în anul 37 î.e.n., la Antiohia. Prin această moarte s-a stins domnia Hașmoneilor (n.t.).

[4] Cleopatra l-a otrăvit pe fratele ei mezin Ptolemeus, punându-l pe Antonius să o ucidă pe sora ei Arsinoe (n.e.).

[5] Potrivit *Antichităților iudaice*, XIV, 4, 2, trebuie să fie vorba de armeni.

[6] În anul 34 î.e.n. (n.t.).

[7] Artavazde II, fiul lui Tigrane II cel Mare, care a domnit între anii 55-34 î.e.n. în Armenia și nu în Parția (n.e.).

CAPITOLUL XIX

1. Când a izbucnit războiul de la Actium[1] Herodes s-a pregătit să pornească la luptă alături de Antonius, fiindcă de-acum el pusese în-deobște capăt tulburărilor din Iudeea și, mai ales, fortăreața Hyrcania, pe care o deținea sora lui Antigonos, căzuse în mâinile lui. Dar prin viclesugurile sale, Cleopatra l-a împiedicat să fie părtaș la primejdiile înfruntate de Antonius. Căci întrucât urzea pieirea regilor, așa cum am mai spus, ea l-a înduplecat pe Antonius să-i încredințeze lui Herodes războiul împotriva arabilor; și, în cazul când va obține victoria, Arabia să intre în stăpânirea ei; iar dacă va suferi o înfrângere, ei să-i revină Iudeea, distrugând astfel pe unul dintre regi prin intermediul celuilalt.

2. Dar planul acesta s-a întors, în favoarea lui Herodes: căci, mai întâi, a supus unor represalii teritoriul inamic și a recrutat o cavalerie numeroasă; în frunta ei, s-a năpustit aproape de Diospolis asupra adversarilor, izbutind să-i biruie cu toată împotrivirea lor îndârjită. Această înfrângere a stârnit o cumplită revoltă în rândurile arabilor și strânși laolaltă la Canatha în Coelesiria, ei i-au așteptat într-un număr mare pe iudei. Dar când a sosit acolo cu oastea lui, Herodes a plănuit să-și conducă lupta cu cea mai mare prudență, dând ordinul ca tabăra să fie împrejmuită de un zid de apărare. Mulțimea nu i-a dat ascultare, totuși, ci, încurajată de victoria obținută de curând, a tăbărât asupra arabilor. De la primul atac aceștia au dat bir cu fugiții, iudeii pornind în goană pe urma lor. Prin această urmărire, Herodes a fost victima unei stratageme a lui Athenion — unul dintre generalii Cleopatrei,

[1] Promontoriu din Acarnania, la ieșirea din Golful Ambracia, lângă coasta apuseană a Peninsulei Balcanice, unde la 2 septembrie 31 î.e.n. a avut loc confruntarea decisivă pentru războaiele civile între Marcus Antonius și Caius Octavianus, victoria navală fiind obținută de ultimul (n.e.).

dușmănindu-l de multă vreme pe Herodes — care i-a instigat pe locuitorii din Canatha împotriva lui. Încurajați de acest atac, arabii s-au oprit, strângându-și rândurile pe un teren stâncos și accidentat și au pus pe fugă trupele lui Herodes, pe care le-au măcelărit fără milă. Cei scăpați din această bătălie și-au căutat scăparea la Ormiza, dar arabii le-au înconjurat tabăra și au cucerit-o, luându-i prizonieri pe toți.

3. Curând după această nenorocire, a apărut și Herodes cu trupe auxiliare, dar ele veneau prea târziu pentru orice ajutor. Vinovați de înfrângere erau comandanții care nu-i ascultaseră ordinele; într-adevăr, dacă atacul n-ar fi pornit atât de repede, Athenion n-ar fi avut prilejul să-și aplice șiretlicul. Oricum, Herodes s-a răzbunat după aceea pe arabi, întreprinzând repetate incursiuni pe teritoriul lor, astfel încât aceștia și-au regretat adesea victoria lor unică. Dar, în vreme ce își hărțuia dușmanul, o altă calamitate, trimisă de puterea dumnzeiască, s-a abătut asupra lui Herodes în cel de al șaptelea an al domniei sale[2], tocmai când războiul de la Actium atinsese punctul său culminant. La începutul primăverii, un cutremur de pământ[3] a provocat pieirea a nenumărate turme de vite, curmând viața a 30.000 de oameni; doar armata a rămas nevătămată, deoarece ea își avea tabăra sub cerul liber. Curajul arabilor a crescut foarte mult, fiindcă zvonurile despre dezastre adaugă totdeauna nenorociri și mai mari. Ferm convinși că Iudeea era un morman de ruine, ei au crezut că pot pune lesne stăpânire pe o țară pustiită și depopulată, dând buzna în ea, după ce mai înainte au sacrificat pe solii iudeilor, sosiți tocmai atunci la ei[4]. Văzând că soldații erau îngroziți de această invazie și demoralizați de loviturile sorții, care se țineau lanț, Herodes i-a adunat laolaltă și s-a străduit să le redea puterea de a rezista prin următoarele cuvinte:

4. „Mi se pare fără noimă faptul că acum vă lăsați atât de lesne dominați de spaimă. Să te simți înfricoșat de nenorocirile pe care ți le trimite soarta este în firea lucrurilor; dar a te lăsa descumpănit de un atac venit din partea oamenilor denotă lipsă de bărbăție. În ceea ce mă privește, nu mă înfricoșează deloc faptul că această invazie dușmană survine după cutremurul de pământ; ba mai mult, socot că Dumnezeu a aruncat arabilor această momeală, pentru ca ei să năvălească asupra

---

[2] Calculat de la moartea lui Antigonos (n.t.).

[3] Ruinată de cutremur, sediul sectei esenienilor din Qumran a rămas nelocuit în timpul domniei lungi a lui Herodes, păstrând urmele cutremurului (n.e.).

[4] Ca niște mesageri ai păcii (vezi *Antichități iudaice*, XV, 5, 2) (n.t.).

noastră spre a-și primi pedeapsa. Căci n-au venit ei din prea mare încredere în armele și în brațele lor, sprijinindu-se mai mult pe calamitățile naturale abătute întâmplător asupra noastră. Amăgitoare este speranța care se bizuie nu pe forțele proprii, ci pe nenorocirea altora. De altfel și nenorocirea ca și contrariul ei nu dăinuie mult printre oameni și lesne se constată că soarta se înclină de la una la alta. Vă puteți convinge de acest lucru prin propriul vostru exemplu: dacă am obținut victoria în prima bătălie, am fost învinși în a doua de dușmanul pe care este firesc să-l învingem noi acum, când el se și vede biruitor. Căci încrederea excesivă îi face pe oameni nechibzuiți, pe când teama îi învață să fie prevăzători; așadar în ce mă privește, tocmai înfricoșarea voastră îmi sporește curajul. Căci, atunci când în înfruntarea cu vrăjmașul v-ați arătat mai îndrăzneți de cât se cuvenea și, împotriva ordinelor mele, ați pornit orbește la atac, Athenion a găsit momentul potrivit să vă atragă în capcana întinsă de el. De astă dată, șovăiala și descurajarea voastră reprezintă pentru mine garanția victoriei. Este firesc ca soldații să aibă asemenea stări sufletești până când sosește ora bătăliei, dar în toiul luptei trebuie să vă demonstrați vitejia și să dovediți acestor hoarde păgâne că nici o nenorocire venită de la Dumnezeu sau provocată de oameni nu poate să frângă curajul iudeilor atâta vreme cât mai au o fărâmă de viață în ei și nici unul nu îndură cu mâinile încrucișate ca să se facă stăpân pe avuția sa vreun arab pe care de atâtea ori a fost gata să-l ia prizonier. Nu vă lăsați copleșiți de clătinarea elementelor neînsufletite și nu socotiți cutremurul de pământ drept semnul prevestitor al altor nenorociri. Fiindcă tot ceea ce se întâmplă cu elementele se desfășoară potrivit legilor naturii și omul nu îndură o altă pagubă în afară de cea adusă de fenomenul propriu-zis. Desigur că ciuma sau foametea sau cutremurul au anumite semne prevestitoare, dar nenorocirile își au și ele mărimea lor strict limitată. La urma urmei, cum ne-ar produce războiul, în cazul unei înfrângeri, o daună mai mare decât cutremurul de pământ? Dimpotrivă, prevestirea mai sigură a înfrângerii sale viitoare o primește, de fapt, inamicul nostru, nu ca urmare a întâmplării sau a intervenției altcuiva: ne-a ucis fără milă solii de pace, în pofida tuturor legilor umanității, iată victimele încoronate pe care le-au închinat lui Dumnezeu pentru norocoasa încheiere a războiului! Dar nu va scăpa el de cel al cărui ochi vede totul și al cărui braț este neiertător! Pedeapsa noastră îl va lovi fără întârziere dacă, amintindu-ne de eroismul străbunilor noștri, ne vom răzbuna pe cel care a încălcat lealitatea față de legea pecetluită prin jurământ. Haideți la luptă, nu pentru soțiile, nici pentru copiii noștri, nici pentru patria primejduită, ci pen-

tru războinarea asasinării solilor noștri trimiși de noi! Ei vor fi conducătorii luptei, mai destonici decât noi, cei ce viețuim! Dacă nu-mi veți încălca ordinele, eu însumi voi înfrunta primejdiile cel dintâi. Știți prea bine cât de temut este curajul vostru dacă nu-i veți aduce daune printr-o temeritate pripită!"

5. După ce și-a îmbărbătat soldații prin acest discurs și i-a văzut animați de elan războinic, Herodes a adus o jertfă[5] lui Dumnezeu și, terminând ceremonialul divin, a trecut cu armata sa Iordanul. Tabăra și-a instalat-o lângă Philadelphia, în apropierea dușmanilor săi. El i-a supus hărțuielilor, ca să pună stăpânire pe o fortăreață situată între cele două tabere, dorința lui fiind să atace cât mai repede; de altfel, și adversarii trimiseseră înainte un detașament ca să cucerească bastionul. Trupele regelui au respins numaidecât detașamentul și au cucerit colina fortificată. Zilnic, Herodes își scotea oastea, o așeza în linie de luptă, provocându-i pe arabi. Dar întrucât nimeni nu se aventura afară din tabără, căci o frică cumplită îi cuprinsese pe toți, iar comandantul lor Elthemus înghețase de groază la vederea mulțimii adversarilor, Herodes a înaintat și a smuls țărușii palisadei lor. Constrânși astfel să se apere, arabii au ieșit la luptă în dezordine, pedestrași și călăreți de-a valma. Ei erau superiori iudeilor ca număr, dar nu și ca sete de luptă și, pierzându-și speranța de a obține victoria, s-au bătut și ei cu mult curaj.

6. Atâta timp cât au opus rezistență, ei n-au înregistrat pierderi mari; când însă și-au întors spatele, mulți dintre ei au fost răpuși de iudei, mulți alții au pierit călcați în picioare de propriii lor compatrioți. Vreo 5000 au pierit în vălmășagul acela, ceilalți au scăpat, precipitându-se înapoia palisadelor. Acolo i-a împresurat Herodes și i-a supus unui asediu: deși trebuia să-i ia cu asalt prin forța armelor, Herodes îi supunea mai întâi chinului setei, căci apa le lipsea. Pe solii lor, regele i-a primit cu un dispreț suveran, cu toate că îi oferiseră 50 de talanți, drept preț al răscumpărării lor, s-a purtat și mai aspru cu ei. Deoarece setea îi chinuia din ce în ce mai amarnic, unii ieșeau în grupuri și se predau de bunăvoie iudeilor, astfel încât în cinci zile, peste 4000 au fost puși în lanțuri. În a șasea zi, restul mulțimii a ieșit disperată, gata de luptă. Herodes i-a înfruntat, omorând alți șapte mii dintre ei. Prin lovitura lui decisivă, Herodes s-a răzbunat pe arabi și le-a umilit aroganța, urcând atât de mult în stima lor încât acest popor l-a ales drept protectorul său.

[5] Această jertfă sub cerul liber, amintind de ritualurile păgâne ale conducătorilor de oști, se abate de la tradiția iudaică, admițând efectuarea sacrificiilor doar în interiorul Templului din Ierusalim (n.e.).

CAPITOLUL XX

1. Curând însă după aceea, l-a îngrijorat nespus starea generală a lucrurilor din pricina prieteniei sale cu Antonius, după victoria obținută asupra sa de Caesar la Actium. Teama lui era mai mare decât ceea ce avea de tolerat. Caesar socotea cu justețe că Antonius nu este încă învins câtă vreme Herodes rămâne în strânse legături cu el. Regele a hotărât să preîntâmpine primejdia care îl pândea; ca atare, a navigat până la Rhodos, unde se afla pe atunci Caesar. S-a prezentat în fața acestuia fără diademă, cu îmbrăcăminte și ținută de simplu cetățean, dar cu noblețe de rege. Fără să îmbrobodească deloc adevărul, el i-a spus întocmai următoarele: „Eu am fost numit de Antonius rege al iudeilor și recunosc deschis că în toate cele întreprinse de Antonius i-am fost de un real folos. Și nu mă sfiesc să-ți spun că, fără nici o îndoială, m-ai fi aflat cu armele în mâini, alături de el, dacă eu n-aș fi fost în război cu arabii. I-am procurat și atâți aliați câți am avut la îndemână, și, în privința cerealelor, i-am livrat mii și mii de banițe, ba nici măcar după înfrângerea lui la Actium nu mi-am părăsit binefăcătorul. Neputând să-l slujesc cu trupele mele, i-am devenit cel mai bun sfetnic, recomandându-i drept singura cale în măsură să-l scoată din impasul greu în care se afla: moartea Cleopatrei. În cazul că se va fi descotorosit de această femeie, eu îi făgăduisem bani, ziduri care să-l adăpostească, o oaste și pe mine însumi ca tovarăș de arme în lupta împotriva ta. Dar dragostea lui pătimașă pentru Cleopatra și Zeul care ți-a dăruit domnia au făcut ca urechile lui Antonius să rămână surde la spusele mele. Învins am fost alături de Antonius și, împărtășind trista lui soartă, mi-am depus diadema regală. Am venit la tine punându-mi întreaga nădejde în statornicia mea și am convingerea că vei cumpăni nu cu cine anume, ci ce fel de prieten am fost!"

2. La toate acestea, Caesar a răspuns astfel: „Păstrează-ți cumpătul și fii iarăși rege în mai deplină siguranță ca înainte. Căci demn ești să domnești peste oameni mulți tu, care ai slujit prietenia cu atâta credință! Cată să rămâi fidel celor favorizați de soartă, fiindcă eu îmi pun speranțele mele cele mai mari în noblețea de care dai dovadă. Fără îndoială, bine a făcut Antonius că a ascultat mai mult de Cleopatra decât de tine, deoarece ai devenit al nostru prin sminteala lui. Pe cât se pare, ai și împlinit deja o binefacere căci, așa cum rezultă din ceea ce mi-a scris Ventidius, tu i-ai trimis ajutoare împotriva gladiatorilor[1]. Eu întăresc acum printr-un decret rangul tău de rege și voi căuta ca și pe viitor să-ți dau și alte dovezi ale bunăvoinței mele ca să nu regreți dispariția lui Antonius"!

3. După ce și-a arătat prin aceste vorbe sentimentele sale de prietenie și i-a pus regelui diadema, Caesar și-a consfințit dărnicia printr-un decret în care aducea lui Herodes multe și mărinimoase elogii. Câștigând mai întâi favoarea Împăratului prin darurile oferite, Herodes i-a cerut să-l grațieze pe Alexas, un prieten al lui Antonius, care venise să-i ceară iertare. Mânia a pus stăpânire pe Caesar[2], care a adus celui ocrotit de Herodes multe și grele învinuiri, respingându-i cererea. Mai târziu, cu prilejul marșului său din Siria spre Egipt, el a fost primit de Herodes cu cel mai mare fast de care poate fi în stare un rege și tot atunci în Ptolemais, la o paradă militară, a călărit pentru prima oară alături de el și în cinstea lui și a prietenilor săi a dat un ospăț; după aceea, a distribuit până și restului armatei toate cele trebuincioase unei mese îndestulate. De asemenea, el s-a îngrijit ca în traversarea zonei aride până la Pelusium, atât la ducere cât și la întoarcere, trupele să aibă îmbelșugate provizii de apă și să nu ducă lipsă de nici un fel de merinde. Asta a făcut ca și Caesar însuși, și soldații lui să fie de părere că regatul lui Herodes era prea mic în raport cu înlesnirile pe care le-a oferit armatei romane. Așadar, atunci când Caesar a sosit în Egipt, unde nu i-a mai găsit în viață pe Cleopatra și pe Antonius, el nu numai că a adăugat noi onoruri la cele conferite anterior, ci a anexat regatului său teritoriile pe care i le smulsese Cleopatra și în afara acestora Gadara, Hippos și Samaria,

---

[1] Acești gladiatori, pe care Antonius îi ținea la Cyzicos, au încercat, după înfrângerea stăpânului lor, să pătrundă în Egipt, ca să vină în ajutorul lui, cel care i-a oprit fiind Quintus Didius Ventidius, guvernatorul de atunci al Siriei (n.t.).

[2] Inițial un nume propriu, din a cărui formă grecizată „Caisar" a derivat cuvântul german „Kaiser", el a devenit titlul autocratului roman. Acest lucru se referă și la epitetul Augustus, acordat de Senat în anul 27 lui Octavianus (n.t.).

așijderea și dintre orașele de pe țărmul mării Gaza, Anthedon, Ioppe și Turnul lui Straton. Pe deasupra, i-a mai dăruit și o gardă personală, alcătuită din 400 de gali, care mai înainte asiguraseră paza Cleopatrei. Ceea ce l-a îndemnat pe Caesar să facă asemenea daruri mari n-a fost altceva decât nobila mărinimie a destinatarului lor.

4. După încheierea primei Acțiade[3], Caesar a întregit regatul lui Herodes cu ținutul numit Trachonitis, cu învecinata Batanea, precum și Țara Auranitis[4], având următoarele motive: un anume Zenodorus, care luase în arendă domeniul lui Lysanias, nu înceta să atâțe bandele de tâlhari din Trachonitis împotriva locuitorilor Damascului. Aceștia și-au căutat salvarea la Varro, guvernatorul Siriei, și l-au rugat să-i vestească lui Caesar nenorocirea abătută asupra lor. Aflând care este situația lor, Caesar a dat ordinul ca bandele de tâlhari să fie stârpite. Varro și-a trimis trupele sale și a curățat de bandiți acest domeniu, luându-l din stăpânirea lui Zenodorus; mai târziu, Caesar l-a dăruit lui Herodes, pentru ca, în viitor, ținutul să nu mai fie cuib de tâlhari care să amenințe iarăși Damascul. După un interval de zece ani, când a venit din nou în această provincie, Caesar l-a numit chiar și guvernator al Siriei întregi, și guvernatorii din subordinea lui nu erau autorizați să dea vreun ordin fără să ceară încuviințarea lui. După moartea lui Zenodorus, el i-a atribuit tot teritoriul situat între Trachonitis și Galileea. Dar ceea ce conta pentru Herodes mai mult decât favoarea asta era împrejurarea că devenise cel mai drag prieten al lui Caesar după Agrippa[5] și totodată, al lui Agrippa, după Caesar. Astfel, după ce a atins culmea norocului său, și-a dezvoltat mai cu seamă spiritul, schițându-și mărețele-i planuri îndeosebi în direcția operelor evlavioase.

---

[3] Perioada de patru ani dintre două Jocuri acțiace, celebrate pe coasta din Epir, pentru celebrarea victoriei lui Octavianus asupra lui Augustus la Actium. Prima Acțiadă n-a durat decât trei ani (31-28 î. e.n.) (n.e.).

[4] Trachon sau Trachonitis, bogată în peșteri unde se ascundeau hoții, Batanea și Auranitis erau ținuturi din Iordania apuseană, fiind situate la miazăzi de Damasc (n.e.).

[5] Marcus Vipsanius Agrippa, ginerele lui Augustus (n.t.).

CAPITOLUL XXI

1. În cel de al cincisprezecelea[1] an al domniei sale a restaurat și, de jur împrejur, a lărgit de două ori teritoriul Sanctuarului pe care l-a înconjurat cu un zid trainic, pentru toate acestea făcând cheltuieli uriașe, de o neîntrecută bogăție. Drept mărturie, stăteau mai ales sălile cu coloane mari care dădeau înconjur Templului, precum și fortăreața megiesă din partea de miazănoapte. Sălile au fost înălțate din temelii, fortăreața fiind reconstruită cu cheltuieli mari, încât nu era cu nimic mai prejos decât un palat regal; în cinstea lui Antonius, el i-a dat denumirea de Antonia. Propriul său palat regal și l-a construit în partea de sus a orașului; acesta era alcătuit din două clădiri măreție și splendide, nici măcar Templul neputându-se asemui cu ele, iar numele pe care le-a dat îi amintea de prietenii săi de vază: unul Caesareum, altul Agrippeum.

2. De altfel, el nu s-a mărginit să perpetueze amintirea și numele acelor bărbați doar prin clădiri, zelul său mergând până la a-i onora cu orașe întregi. În Samaria, el a construit un oraș înconjurat de un zid impresionant, având o lungime de 20 de stadii: într-însul a instalat 6000 de locuitori, cărora le-a distribuit ogoare fertile; în mijlocul proaspăt întemeiatului oraș a înălțat un somptuos templu, împrejmuit de o incintă de trei stadii și jumătate, închinându-le lui Caesar. A denumit orașul Sebaste[2]. Localnicilor le-a dat o constituție privilegiată.

3. Mai târziu, după ce mărinimia lui Caesar s-a vădit prin dăruirea altui ținut, Herodes a înălțat și acolo un templu din marmură albă, și anume la izvoarele fluviului Iordan: locul se cheamă Paneion[3]. Aici se ridică un pisc de o înălțime amețitoare, iar la poalele muntelui se află o grotă întunecoasă, în interiorul căreia se

[1] Potrivit *Antichităților iudaice* XV, 11,1: al 18-lea (n.t.).
[2] În cinstea lui *Sebastós* (Augustus, în greceşte) (n.t.).
[3] Grotă a lui Pan (în arabă: *Banias* (n.e.).

cască o scobitură de o adâncime nemăsurată, plină ochi cu apă stătută, frânghia celui ce cufundă plumbul, ca să dea de fund, dovedindu-se insuficient de lungă. Din temeliile de la exteriorul grotei țâșnesc niște izvoare care, după părerea unora, dau naștere Iordanului; dar despre asta vom vorbi mai pe larg altundeva.[4]

4. Chiar și la Ierihon, între fortăreața Cypros[5] și vechiul palat regal, regele a înălțat clădiri mai arătoase și mai primitoare, cărora le-a dat numele prietenilor săi (Caesar și Agrippa). Într-un cuvânt, n-a existat un loc de seamă din regatul său care să rămână fără dovezi ale cinstirii lui Caesar. Și, după ce propriul său teritoriu a fost plin de temple, a răspândit și în provincie semnele preamăririi lui Caesar, înălțând în numeroase orașe așa-numitele Caesaree[6].

5. Dintre orașele maritime, el l-a remarcat pe cel ce se numea Turnul lui Straton, aflat pe-atunci în paragină, dar care, datorită poziției sale minunate, merita să primească roadele generozității sale; ca atare, l-a reclădit pe de-a-ntregul din pietre albe și l-a împodobit cu strălucite palate, dovedind în cea mai înaltă măsură înnăscutul său simț al măreției. De la Dora la Ioppe, față de care orașul este situat la o distanță egală, litoralul era cu totul lipsit de porturi încât cei ce pluteau de-a lungul coastei feniciene până în Egipt trebuiau să navigheze în largul mării din pricina vântului de miazăzi[7] care, chiar și la o adiere normală, prin izbirea lor de stâncă, stârnea valuri atât de înalte încât, revenind învolburate, talazurile răvășeau marea până hăt departe. Dar regele a biruit natura prin cheltuieli mari și ambiție, construind un port mai mare ca Pireul[8], care în scobiturile lui avea locuri de ancorare cu apă adâncă.

6. Cu toate că locurile i se împotriveau, regele a înfruntat, totuși, dificultăți întâmpinate cu atâta dârzenie încât construcția trainică a putut să reziste la loviturile valurilor, frumusețea ei netrădând deloc uriașa trudă depusă pentru înfăptuirea operei. A stabilit mai întâi mărimea portului după dimensiunile pomenite deja, el a prăvălit apoi în mare la o adâncime de douăzeci de coți[9] imense blocuri de piatră, majoritatea lor măsurând 50 de picioare în lungime, 9 picioare în înălțime și 10 picioare în lățime, unele chiar și mai mult. După ce

---

[4] Vezi mai departe *Cartea a treia*, cap. X,paragr. 7, (n.t.).
[5] Probabil cea menționată în capitolul IX (n.e.).
[6] Deci construcții înălțate în cinstea lui Caesar (n.t.).
[7] Mai exact de sud-vest (n.t.).
[8] Portul orașului Atena (n.t.).
[9] Un cot iudaic reprezintă aproximativ o jumătate de metru (n.t.).

blocurile au umplut astfel întreaga adâncime, el a înălțat deasupra mării un dig cu o lărgime de 200 de picioare, o sută dintre ele fiind înfipte în față, anume pentru a frânge furia valurilor, de aici și denumirea de Prokymía (Preval); ceea ce mai rămânea din dig a devenit suportul zidului de piatră care se întindea de-a lungul portului. Acesta era prevăzut cu turnuri semețe, cel mai important și mai frumos dintre ele fiind denumit Drusium, după fiul vitreg al lui Caesar, Drusus[10].

7. Numeroase bolți slujeau drept adăpost pentru navigatorii corăbiilor intrate în radă și în dreptul acestor refugii era o terasă circulară oferind celor ce debarcau un spațiu larg pentru plimbări. Intrarea în port era situată la miazănoapte, deoarece pe meleagurile acelea Boreas[11] este vântul cel mai blând dintre toate. Pe ambele laturi ale intrării se aflau trei statui uriașe, ridicate pe coloane: cele situate în stânga intrării în port erau susținute de un turn masiv, iar cele din partea dreaptă, adăstau pe două blocuri de piatră drepte și legate între ele, depășind înălțimea turnului din fața lor. Casele din vecinătatea portului erau așijderi din piatră albă și, la distanță egală una de alta, străzile orașului se îndreptau spre liman. Peste drum de intrarea în port se înălța pe o colină un templu al lui Caesar, nespus de frumos și de mare. El adăpostea o uriașă statuie a lui Caesar, cu nimic mai prejos decât cea a lui Zeus din Olympia, din care se inspirase, și o altă statuie reprezentând Roma, după modelul Herei din Argos[12]. Herodes a închinat orașul provinciei, portul, marinarilor din partea locului, iar gloria ctitoriei întregi lui Caesar, chemând orașul după numele său: Caesarea.

8. Și celelalte construcții: amfiteatrul, teatrul și piața publică — au fost demne de faima celui al cărui nume îl purtau. Regele a instituit apoi și organizarea unor jocuri cincinale[13], care să fie legate tot de numele lui Caesar. Le-a inaugurat el însuși în cea de a 192-a Olympiadă[14], oferind premii foarte importante: în aceste jocuri, nu numai

---

10 Nero Claudius Drusus (39-9 î. e.n.) era fiul Liviei Drusilla dintr-o căsătorie anterioară celei prin care ea devenise soția lui Augustus (n.e.).

11 În tradiția elină, Vântul de nord-est era renumit pentru asprimea lui, fiind cel ce aducea iarna și frigul dinspre Tracia, antiteza blândului Zefir sudic (n.e.)

12 Textul menționează celebra statuie uriașă din templul lui Zeus din Olympia, capodopera lui Fidias, și pe cea din templul Herei (Argolida). Sanctuarul lui Herodes era consacrat lui Augustus și Romei (n.e.).

13 Care se repeta la cinci ani o dată (n.e.).

14 O Olympiadă avea loc la un interval de patru ani. Numărarea Olympiadelor a început din anul 776 î.e.n. (n.t.). Olympiada invocată de Herodes corespunde anilor 12-8 î.e.n. (n.e.).

învingătorii, ci și concurenții clasați pe locurile doi și trei au cunoscut mărinimia lui regală. A reconstruit de asemenea Anthedonul, cetate maritimă distrusă în timpul războiului și a denumit-o Agrippeum[15]. Și față de același Agrippa, bunul său prieten, și-a arătat nemărginitul său devotament, poruncind să i se graveze numele pe poarta unui templu înălțat de el.

9. Și-a vădit pietatea filială mai mult ca nimeni altul: spre a perpetua amintirea tatălui său, alegând cea mai frumoasă câmpie[16] a regatului său, unde erau fluvii și pomi fructiferi din abundență, el a întemeiat un oraș, căruia i-a dat numele de Antipatris. Mamei sale i-a dedicat o fortăreață, ale cărei ziduri le-a înălțat mai sus de Ierihon, pe cât de puternică, pe atât de frumoasă, denumind-o Cypron. Fratelui său Phasael i-a închinat Turnul din Ierusalim, care i-a primit numele, despre forma și minunata-i construcție urmând să vorbesc ceva mai târziu[17]. A numit Phasaelis și un alt oraș fundat de el și situat în preajma unei văgăuni, situată mai la miazănoapte de Ierihon.

10. După ce a eternizat astfel amintirea rudelor și prietenilor săi, el s-a îngrijit și de propria-i posteritate, înălțând pe munții dinspre Arabia o fortăreață pe care a chemat-o după numele său, Herodeion. A numit la fel și colina în forma unui sân de femeie, ridicată de mâinile oamenilor, la vreo 60 de stadii depărtare de Ierusalim, împodobind-o însă cu mai mult fast. Crestetul colinei era încoronat cu turnuri rotunde, iar teritoriul împrejmuit de ziduri fusese ocupat de palate atât de somptuoase, încât ele își revărsau strălucirea nu numai în interior, ci și prin pereții exteriori, prin crenelurile și acoperișurile lor, împodobite cu un lux fără margini. Cu cheltuieli uriașe și de la mare depărtare, a adus apă în cantități suficiente, construind și niște scări cu două sute de trepte de marmură de un alb orbitor. Colina era foarte înaltă, deși, făurită de mâna omului. La poalele colinei, el a ridicat alte palate, destinate găzduirii suitei și a prietenilor, astfel încât întreaga așezare avea înfățișarea de oraș, cu toată măreția unui palat.

11. După ce a isprăvit atâtea construcții, Herodes și-a arătat regeasca-i dărnicie și față de multe alte orașe străine. Astfel, a înzestrat Tripolis Damasc și Ptolemais cu gymnasii[18], Byblos cu un zid de

---

[15] Potrivit *Antichităților iudaice*, XIII, 13, 3, ea se chema Agrippias (n.t.).

[16] Câmpia Saron (n.t.).

[17] Vezi *Cartea a cincea*, cap. IV, paragr. 3 (n.t.).

[18] Locul public unde grecii tineri, fără nici un veșmânt pe ei, făceau exercițiile lor gymnastice, specifice palestrelor (n.e.).

apărare, Berytus și Tyr cu exedre, portice, temple și piețe publice, Sidon și Damasc cu teatre, Laodicea de lângă mare[19], cu un apeduct, Ascalon[20] cu băi publice, fântâni costisitoare și, pe lângă acestea, colonade uimitoare prin perfecțiunea și dimensiunile lor; unor orașe le-a dat dumbrăvi sfinte și pajiști înverzite; multe au primit de la el teritorii, de parcă ar fi făcut parte din țara lui. Altora, de pildă celor din Cos, le-a făcut o donație prin care le asigura pentru rolul de gymnasiarh[21] niște venituri fixe și anuale, scopul urmărit fiind perpetuarea acordării premiilor de concurs. A furnizat cereale tuturor ce aveau mare nevoie de ele; rhodienilor le-a dat adesea și cu diferite ocazii bani să-și reînzestreze flota și, atunci când templul închinat de ei lui Apolo Pythianul a fost mistuit de un incendiu, Herodes l-a reclădit pe cheltuiala lui, făcându-l și mai frumos. Mai e nevoie să pomenim darurile pe care le-a făcut celor din Lycia și Samos precum și dărnicia lui resimțită în întreaga Ionie, de fiecare popor, după nevoile sale? Oare și Atena, și Lacedemona. Nicopolis sau Pergamon din Mysia nu sunt ele pline de ofrandele lui Herodes? Și strada principală a orașului Antiohia din Siria, care era ocolită din pricina murdăriei sale, nu s-a îngrijit tot el s-o paveze cu marmură șlefuită pe întreaga-i lungime de 20 de stadii, prevăzând-o și cu un portic de aceeași lungime, drept pavăză împotriva ploilor?

12. S-ar zice că aceste daruri priveau îndeosebi fiecare popor căruia îi fusese adresat; dar cel oferit de el eleenilor reprezintă un cadou care a bucurat nu numai Grecia toată, ci și întreaga lume, oriunde a pătruns faima Jocurilor olympice. Când a văzut că acestea erau pe cale de dispariție din lipsa mijloacelor bănești, ultima amintire a Greciei vechi fiind amenințată să piară, el a acceptat nu numai să fie membru al juriului[22] pentru anul olympic care a coincis cu călătoria lui pe mare la Roma, ci chiar a și donat pentru viitorime anumite sume de bani, pentru a perpetua amintirea activității sale de judecător de lupte atletice. N-aș mai isprăvi niciodată enumerarea scutirilor de datorii și impozite, acordate de el: de pildă, locuitorilor din Phasaelis și Balanea, precum și orășelelor de la graniță Cilciei le-a redus

---

[19] Oraș de pe litoralul Mării Mediterane, aparținând Siriei, el putea fi confundat cu omonimele sale din Mesopotamia, Frigia ș.a. (n.e.).

[20] După spusele lui Eusebius, Herodes a văzut lumina zilei la Ascalon (n.e.).

[21] Cetățean bogat ales să suporte cheltuielile de întreținere ale gymnasiilor, să plătească profesorii și să organizeze jocuri gymnice cu prilejul sărbătorilor. Această costisitoare funcție onorifică căzuse probabil în desuetudine (n.e.).

[22] În original „agonother" = organizator sau prezidentul Jocurilor (n.e.).

contribuțiile anuale. Totuși, adesea, generozitatea lui a fost ținută în frâu de teama de a nu stârni invidia sau de a fi suspectat de intenții ambiționase, întrucât orașele primeau de la el mai multe binefaceri decât de la propriii lor conducători.

13. Prin exercițiile sale corporale, el se ridica la înălțimea calităților lui spirituale; la vânătoare și-a arătat mereu destoinicia, în ajutorul lui venind faptul că era un călăreț iscusit. Într-o singură zi, a vânat 40 de sălbăticiuni. Țara lui avea porci mistreți din abundență, încă și mai mulți cerbi și măgari sălbatici. Ca războinic, nu-l întrecea nimeni. Până și la întrecerile gymnice mulți se temeau de el, văzând la ce distanță arunca sulița și cât de bine nimerea ținta la tragerea cu arcul. La toate avantajele lui spirituale și corporale s-a adăugat faptul că era norocos: căci rareori a suferit eșecuri în războaie, iar când a suferit înfrângeri, ele n-au fost din vina lui, ci se datorau fie trădării, fie temerității trupelor sale.

CAPITOLUL XXII

1. Dar pentru succesele din viața publică soarta l-a făcut să plătească prin neplăcerile sale din sânul familiei, iar de necazurile pe care le-a întâmpinat se făcea vinovată tocmai femeia nespus de dragă lui. Căci după ce a ajuns la domnie, Herodes și-a părăsit soția cu care se însoțise ca simplu particular, o femeie din Ierusalim cu numele de Doris, căsătorindu-se cu Mariamme, copila lui Alexandru, fiul lui Aristobul: ea a devenit sursa dezbinărilor din casa lui, încă de timpuriu, dar mai ales după întoarcerea lui de la Roma. Mai întâi, spre a face hatârul copiilor dăruiți de Mariamme, el l-a expulzat din oraș pe Antipader, fiul pe care îl avusese cu Doris, nepermițându-i să intre în cetate decât în zilele de sărbătoare. L-a înlăturat apoi pe Hyrcanos, bunicul soției sale, reîntors la el din Parția, bănuindu-l de uneltiri împotriva sa: acesta fusese luat prizonier de Barzapharnes atunci când invadase Siria, însă consângenii lui de dincolo de Eufrat[1] s-au milostivit de el și l-au răscumpărat. Dacă ar fi ascultat avertizările lor de a nu se întoarce la Herodes, el nu și-ar fi pierdut viața. Momeala care i-a adus moartea a fost căsătoria nepoatei lui. Încrezător în această înrudire și, mai ales, mistuit de dorul de țară, el s-a reîntors. A stârnit mânia lui Herodes nu pentru faptul că își revendica tronul, ci pentru că acesta îi revenea conform legii.

2. Mariamme i-a dăruit lui Herodes cinci copii: două fiice și trei fii. Dintre băieți, mezinul a murit la Roma, unde fusese trimis la învățătură; ceilalți doi, fiind mai mari ca el, au primit o educație princiară, datorită nobilei origini a mamei lor precum și a faptului că se născuseră după urcarea pe tron a tatălui lor. Dar ceea ce l-a stimulat mai mult decât argumentele pomenite mai sus, a fost dragostea lui Herodes față de Mariamme, care, de la o zi la alta, îl mistuia și mai puternic, încât rămânea impasibil la certurile provocate de femeia

[1] Iudeii din Babilon (n.t.).

adorată. Dar cu cât mai mare era dragostea lui față de ea, pe atât mai cumplită era și ura pe care i-o purta Mariamme. Întrucât însă aversiunea ei avea motive temeinice, bazate pe fapte și certitudinea că era iubită îi garanta libertatea de a vorbi, i-a reproșat deschis ceea ce făcuse bunicului Hyrcanos și fratelui ei Ionathan. Nici pe ultimul nu-l cruțase Herodes, cu toate că era încă adolescent: după ce l-a numit Mare Preot la vârsta de 17 ani, l-a ucis imediat ce și-a ocupat funcția; și asta numai pentru că, înfățișându-se îmbrăcat în veșminte sfinte, la altar, în zi de sărbătoare, mulțimea l-a întâmpinat cu lacrimi în ochi[2]. În aceeași noapte, tânărul a și fost expediat la Ierihon, unde niște gali, potrivit ordinului primit de ei, l-au înecat într-o piscină.

3. De aceste fapte nelegiuite îl învinovățea Mariamme pe Herodes, adresând grele injurii atât sorei cât și propriei sale mame. Datorită iubirii care îl subjugase, gura lui rămânea mereu închisă. În schimb femeile au fost cuprinse de-o indignare fără margini și, spre a stârni cât mai sigur mânia lui Herodes, ele au acuzat-o pe Mariamme de adulter. Printre numeroase minciuni cu aparență de adevăr scornite în sprijinul acestei afirmații, femeile au învinuit-o îndeosebi pe Mariamme că și-ar fi trimis portretul în Egipt, lui Antonius și, în adânca ei depravare, transmițându-și de departe farmecele sale unui notoriu afemeiat, desfrânat, oricând înclinat spre brutalități. Această știre, căzută ca un fulger, l-a tulburat adânc pe Herodes, mai ales că iubirea lui pătimașă îi ațâța gelozia, dar îl îngrijora deopotrivă cruzimea Cleopatrei, din pricina căruia și-au aflat sfârșitul și regele Lysanias[3] și Malchos arabul. Căci primejdia de care se temea el acum nu era numai perspectiva răpirii soției sale, ci și moartea ce-i pândea propria viață.

4. Gata să plece la drum, Herodes și-a lăsat soția în grija lui Iosephus, soțul surorii sale Salomeea, care-i era om de încredere și devotat prin înrudirea lor. Lui îi dăduse în secret sarcina s-o omoare pe Mariamme dacă Antonius îl va ucide la rândul său. Iosephus a destăinuit secretul, nu din rea-voință, ci din dorința de-a arăta soției dragostea ce i-o poartă regele care nu vrea să se despartă de ea nici prin moarte. Când Herodes s-a întors acasă și, în timpul îmbrățișărilor conjugale, a rostit multe jurăminte de iubire și a asigurat-o că nici o femeie nu-i va lua locul pe care îl ocupă în inima lui, Mariamme i-a

---

[2] Înduioșați fiind de înfățișarea lui (n.t.).

[3] Victimă a trădări Cleopatrei, fiul lui Ptolemeu Menneu, tiranul din Chalkis în Liban și-a găsit moartea potrivit *Antichităților iudaice*, (XV, 4, 1) (n.e.).

răspuns în felul următor: „Firește că ți-ai dovedit marea ta dragoste față de mine, prin tainicul ordin pe care l-ai dat lui Iosephus ca eu să fiu ucisă!"

5. Când i-a fost dat să audă taina dezvăluită de gura ei, Herodes nu s-a mai putut stăpâni și, zicându-și că Iosephus nu i-ar fi trădat ordinul prin flecăreala lui dacă ea nu l-ar fi sedus, a sărit din pat furios și a alergat prin palatul său în sus și în jos. Folosind bunul prilej de a calomnia, sora lui, Salomeea a întărit între timp bănuielile sale privitoare la Iosephus. Atunci, cu mintea răvășită de o gelozie nestrunită, Herodes a dat ordinul ca amândoi să fie executați pe loc. Dar delirului devastator i-a urmat numaidecât căința și, de îndată ce furia s-a mai potolit, dragostea a început să-l înflăcăreze din nou. Atât de puternică era văpaia dorului său încât nici nu-i venea să creadă că Mariamme murise și, plin de mâhnire, îi vorbea de parcă ar mai fi fost în viață. Apoi, cu trecerea timpului, și-a dat seama că o pierduse pentru totdeauna astfel că durerea lui Herodes a fost la fel de intensă ca și iubirea pe care i-o purtase pe când mai trăia încă.

CAPITOLUL XXIII

1. Ura mamei a fost moștenită de fiii ei iar, când aceștia își aminteau de nelegiuirea tatălui lor, nu vedeau în el decât un dușman, convingere apărută încă de pe când se aflau pentru studii la Roma și întărită apoi mai mult după reîntoarcerea în Iudeea. Ajunși la vârsta însurătorii, unul s-a căsătorit cu fiica mătușii lor Salomeea[1], cea care le învinuise mama, celălalt cu fiica regelui Cappadociei, Arhelaos[2], la ura lor adăugându-se atunci libertatea de-a o mărturisi slobod. Cutezanța lor a oferit calomniatorilor pretextul de-a bârfi, iar unii curteni i-au și spus regelui tot mai fățiș că amândoi feciorii uneltesc împotriva lui și că ginerele lui Archelaos, contând pe sprijinul socrului său, se și pregătea să fugă, ca să-l acuze pe Herodes în fața lui Caesar. Înrâurit de aceste bârfe, regele l-a luat fără înconjur pe Antipater, fiul lui Doris, drept o pavăză împotriva propriilor săi feciori, începând să-și arate preferințele prin felurite favoruri față de el.

2. Cu această schimbare nu s-au împăcat deloc cei doi frați: când au văzut că întâietatea o avea Antipater, fiul unei femei de condiție modestă, cei ce se mândreau cu obârșia lor princiară nu și-au mai putut stăpâni indignarea, ci și-au dat frâu liber mâniei la fiecare nouă umilire a lor. Astfel că, de la o zi la alta, ei au căzut tot mai mult în dizgrația curții; între timp, Antipater își dădea toată strădania prin aceea că își măgulea părintele cu multă îndemânare, urzind diferite intrigi împotriva fraților săi pe seama cărora răspândea calomnii, unele singur, altele cu concursul prietenilor apropiați, încât le-a retezat orice speranță de a urca pe tron. Căci atât în testamentul lui Herodes, cât și în ochii mulțimii, era moștenitorul oficial; el a și fost trimis la Caesar[3] cu pompa și întreg alaiul, așa că doar diadema îi mai lipsea ca să fie

[1] Berenike (n.t.).
[2] Glaphyra (n.t.).
[3] Această călătorie la Roma a avut loc în anul 13, î. e. n. (n.e.).

rege. Treptat a devenit atât de influent încât a adus-o pe mama lui în patul conjugal al Mariammei; și, folosind împotriva fraților săi vitregi două soiuri de arme — a lingușirii și a defăimării — l-a determinat pe rege să plănuiască uciderea celor doi fii ai săi.

3. Oricum, Herodes l-a dus cu sine pe Alexandru la Roma, unde l-a acuzat în fața lui Caesar că voia să-și otrăvească propriul părinte[4]. Învinuitul a găsit, chiar și în această situație ingrată, amarnicul prilej de a-și dezvălui nenorocirile și, dând peste un judecător mai experimentat decât Antipater și mai înțelegător decât Herodes, a aruncat un văl de umbră asupra greșelilor tatălui său, cum se cuvine unui fiu, dar a pus în lumină deplină lipsa de temeinicie a acuzațiilor false. După ce a arătat deopotrivă nevinovăția fratelui său, amenințat de aceleași primejdii, el s-a plâns de viclenia lui Antipater și de discreditarea nemeritată în care a fost împins. De mare folos i-au fost nu numai conștiința lui curată, ci și forța cuvântului, căci era un orator deosebit de iscusit. Atunci când, în finalul discursului, a afirmat că părintele poate să-și ucidă fiii dacă vinovăția lor este dovedită, toți cei de față au fost mișcați până la lacrimi; și Caesar, adânc impresionat, a achitat acuzații și a cerut lui Herodes să se împace pe loc cu ei. Reconcilierea a fost aprobată cu condiția ca feciorii să asculte întru totul pe tatăl lor și ca Herodes să decidă singur pe care din ei îl va lăsa moștenitor.

4. După aceea, regele a plecat de la Roma spre casă, doar în aparență retrăgându-și acuzațiile aduse fiilor săi; în realitate, fără să renunțe definitiv la bănuielile lui. De fapt, era însoțit de Antipater, autorul intrigilor, care, temându-se de mediatorul reconcilierii, se sfia să-și arate fățiș dușmănia lui. Când corabia lor a atins țărmul Ciliciei, ei au debarcat la Eleusa[5], unde Archelaos i-a găzduit prietenește, mulțumit de salvarea ginerelui său și foarte bucuros că părțile au ajuns la împăcare. El însuși scrisese din vreme prietenilor săi de la Roma să-l ajute pe Alexandru în privința procesului. Și-a condus apoi oaspeții până la Zephyrion[6], dându-le daruri în valoare de 30 de talanți.

---

[4] Potrivit *Antichităților iudaice*, XVI, 4, 1 ș.u., Herodes a luat cu el în Italia pe ambii săi fii, pe Alexandru și Aristobul și, potrivit aceleiași surse (4,1), judecata a avut loc nu la Roma, ci la Aquilea (n.t.).

[5] Insuliță lângă coasta ciliciană care slujea drept reședință pentru principii cappadocieni în cea mai mare parte a anului (n.e.).

[6] Numele a două promontorii: unul între Soloi și Anchiale, altul situat lângă Calicadnos (azi capul Zafra) (n.e).

5. Reîntors la Ierusalim, Herodes a chemat poporul la o adunare, unde și-a prezentat tustrei feciorii și a făcut o expunere a călătoriei sale, exprimându-și recunoștință față de Dumnezeu și nu mai puțin față de Caesar, care a pus capăt dihoniei din casa lui și a dat fiilor săi ceva mai prețios decât domnia, și anume împăciuirea. În continuare el a spus următoarele: „Mă voi strădui să întăresc această concordie. Căci El a decis ca eu să fiu unicul domnitor în țara mea și mi-a dat dreptul să-mi aleg singur moștenitorul; mă călăuzesc după vrerea lui, așa cum îmi cere propriul interes. Pe acești trei fii ai mei îi proclam acum regi și îl rog pe Dumnezeu să-mi consfințească alegerea, mai întâi El și mai apoi s-o faceți și voi. Căci ceea ce îi îndreptățește să-mi fie urmași este la unul vârsta, la ceilalți obârșia lor nobilă. Oricum, regatul are o întindere destul de mare, încât să ajungă la mai mulți prinți. Fiilor reuniți de Caesar și confirmați de tatăl lor vă cer să le dați cuvenitul respect fără să acordați vreunuia onoruri nedrepte sau exagerate, ci numai pe temeiul vârstei fiecăruia. Căci bucuria celui ce-a primit cinstiri mai presus de vârsta lui nu ar fi mai mare decât durerea celui ce a fost desconsiderat. Voi hotărî eu însumi *rudele* și *prietenii*[7] care vor face parte din anturajul fiecărui prinț: aceștia vor trebui să-mi garanteze că deplina înțelegere dintre fiii mei va fi menținută, întrucât eu știu prea bine că atât certurile cât și discordiile sunt pricinuite numai de intrigile urzite de curteni; dacă însă sunt fără cusur, ei întreține o atmosferă de afecțiune reciprocă. Nu pretind numai de la ei ci și de la comandanții din armata mea să-și caute reazemul lor de acum doar în mine. Nu regalitatea în sine este cea pe care o transmit fiilor mei, ci numai onorurile ce le revin, pentru ca ei să se bucure de desfătările acesteia, în vreme ce eu voi duce, vrând nevrând poverile sale. Cumpănească fiecare la vârsta, traiul pe care îl duc și evlavia mea: căci nu sunt chiar atât de bătrân încât să-mi pierd nădejdea de-a mai trăi și nici atât de tributar plăcerilor care doboară îndeobște oamenii tineri; cât privește divinitatea, cred că mă voi bucura de viață lungă, de vreme ce am venerat-o întotdeauna[8]. Cel ce va aduce servicii fiilor mei și contează pe faptul că voi muri curând va fi tras la răspundere de mine pentru aceasta. Nu pentru că aș fi gelos pe niște fărâme zămislite de mine mă împotrivesc ca ei să primească

---

[7] La curțile elenistice ale regilor seleucizi se foloseau asemenea *titluri* de „rude" și „prieteni", întâlnită mai înainte la persani (n.e.).

[8] În privința evlaviei sale, lucrurile nu erau în realitate atât de trandafirii, tot ceea ce a întreprins el slujind doar satisfacerii ambiției și setei sale de lux (n.t.).

onoruri prea mari ci pentru că știu că lingușirea aceasta înseamnă pentru tineri un imbold spre temeritate. De aceea, dacă toți cei ce intră în legătură cu ei vor pricepe faptul că numai cei ce sunt de bună credință pot primi răsplată din partea mea, pe când cei ce provoacă zâzanie n-au de așteptat vreo recompensă pentru răutatea lor nici măcar din partea celor măguliți de ei, socot că supușii îmi vor cunoaște mai bine interesul, de fapt unul și același cu al fiilor mei. Căci este spre folosul lor ca eu să dețin puterea așa cum este spre folosul meu ca ei să conviețuiască pașnic. Așadar voi, fiii mei dragi, gândiți-vă mai întâi la sacrele legături ale naturii, care până și la animalele sălbatice garantează iubirea statornică, mai apoi la Caesar, care a realizat împăcarea dintre noi și, în al treilea rând, la mine, cel ce vă imploră, când ar putea să vă și poruncească: aveți-vă ca frații! Vă dau deci veșminte regești precum și o curte regală. Îl rog pe Dumnezeu ca să fie ocrotitorul hotărârii mele atâta vreme cât rămâneți uniți!" După rostirea acestor vorbe, Herodes îmbrățișă cu dragoste părintească pe fiecare dintre fiii săi, împrăștiind poporul, dintre care o parte se ruga pentru înfăptuirea spuselor sale, iar cealaltă parte, avidă de noutăți, se prefăcea că n-a auzit nimic.

CAPITOLUL XXIV

1. Dar când frații au plecat, vrajba i-a întovărășit și, la despărțire, suspiciunile reciproce erau mai rele decât înainte: Alexandru și Aristobul erau mâhniți că i se recunoscuse lui Antipater întâietatea de vârstă, iar Antipater era la rândul lui invidios pe frații săi pentru că veneau imediat după dânsul. Dar, întrucât era foarte șiret din fire, el a știut să nu-și divulge tainele și, cu o perfidie mare, și-a ascuns ura față de frații săi; iar aceștia, datorită obârșiei lor nobile, aveau obiceiul să spună pe șleau tot ce simțeau. Mulți își dădeau osteneala să-i atâțe, dar și mai mulți dintre prietenii lui Antipater s-au infiltrat în cercul lor, ca să-i spioneze din apropierea imediată. Așa că fiecare cuvânt rostit de Alexandru ajungea numaidecât la Antipater, și de la Antipater, amplificat cu adaosuri, la urechea lui Herodes. Astfel, chiar și când făcea afirmații nevinovate, tânărul nu era scutit de bănuieli și orice spusă a lui era deformată pentru a face loc calomniei vinovate. Dacă era mai slobod la gură, până și lucrurile mărunte căpătau proporții uriașe. Antipater își trimitea mereu pe ascuns oamenii care să-l atâțe pe Alexandru pentru ca minciuna să nu fie fără un oarecare suport real. Dacă numai o fărâmă din ceea ce se colporta părea adevărată, cu atât mai mult era acceptat restul. Prietenii săi de nădejde erau fie de o discreție înnăscută, fie cumpărați cu ajutorul darurilor, astfel încât ei nu divulgau nimic din ceea ce trebuia tăinuit; nu greșeai prea mult dacă numeai viața lui Antipater un mister al infamiei. Prin mituire sau prin viclene măguliri cu care punea totul la cale, el a făcut din cei aflați în directă legătură cu Alexandru niște trădători care transmiteau tot ce se vorbea ori se întâmpla la curtea lui. Înscenând minuțios orice detaliu, ca un bun actor, el își deschidea cu dibăcie căile care călăuzeau calomniile până la urechile lui Herodes și lăsa pe alții să le răspândească în vreme ce el adopta masca fratelui iubitor. Când sosea vreo veste defavorabilă lui Alexandru, el știa să-și

joace bine rolul: Antipater lua mai întâi în derâdere cele transmise, ca mai apoi, treptat-treptat, să le facă verosimile, stârnind astfel nemulțumirea regelui. Totul trebuia să aducă a complot, spre a da impresia că Alexandru plănuiește asasinarea tatălui său; nimic nu adeverea mai bine calomniile îndreptate împotriva lui Alexandru decât apariția lui Antipater în postura de apărător.

2. Toate acestea îl întărâtau pe Herodes și pe cât restrângea de la o zi la alta dragostea lui față de tinerii prinți, pe atât de mult o revărsa numai asupra lui Antipater. Aceeași cotitură o făceau și curtenii, unii din proprie inițiativă, alții la comandă, precum Ptolemeu[1], cel mai bun prieten al regelui, frații lui[2] și întreaga-i familie. Căci Antipater însemna totul și, spre marea amărăciune a lui Alexandru, mai presus de toate era mama lui Antipater, iar ea se arăta mai rea decât o mașteră în sfaturile pe care le dădea doar împotriva prinților, urându-i pe copiii reginei mai mult decât pe niște fii vitregi. Antipater era adulat de toți pentru strălucitele sale perspective, în vreme ce fiecare întorcea spatele celor doi frați, potrivit ordinului regal, care interzicea favoriților să întrețină relații cu ei sau să le acorde cea mai mică importanță. Nu numai prietenii aflați în interiorul regatului, ci și cei din afara lui nu aveau de ce să fie speriați, căci nici un alt rege nu mai primise de la Caesar dreptul acordat lui Herodes de a cere extrădarea vreunuia dintre supușii săi fugari, chiar și de către orașele care nu se aflau sub autoritatea lui. Tinerii prinți erau străini de învinuirile care li se aduceau și, datorită ignoranței, cădeau tot mai mult în mreaja acestora, deoarece tatăl lor nu le făcuse niciodată reproșuri deschise. Puțin câte puțin, ei și-au dat seama de starea lucrurilor după răceala cu care îi primea tatăl lor și după izbucnirile tot mai furioase datorate unor situații neplăcute. Între timp, Antipater i-a făcut să devină ostili prinților pe unchiul lor Pheroras, ca și pe mătușa Salomeea, pe care o trata de parcă ar fi fost soția lui, întreținând conversații foarte strânse și atățând-o împotriva lor. Dușmănia ei era provocată de Glaphyra[3],

---

[1] Acest ministru al lui Herodes este unul și același cu cel menționat alături de Sapphinius, prietenul său din Rhodos (n.e.).

[2] Mai corect ar fi „fratele", întrucât, dintre frații lui Herodes, unul singur mai era în viață: Pheroras (n.t.).

[3] Fiica lui Archelaos Sisines, ultimul rege al Cappadociei elenistice (36 î.e.n. — 17 e.n.). Regele macedonean omonim (Archelaos I) din dinastia Argeazilor este un străbun al lui Alexandru cel Mare. Mama Glaphyrei provenea din casa regală armeană (n.e.).

soția lui Alexandru, care nu contenea să se laude cu obârșia ei aleasă, de unde decurgea că toate femeile de la curte trebuiau să i se supună, întrucât din partea tatălui, se trăgea din Temenos[4], iar din partea mamei, cobora din Darius, fiul lui Hystaspes. Ea o batjocorea mereu pe sora lui Herodes pentru originea ei modestă, precum și pe soțiile acestuia, susținând că regele se căsătorise cu ele pentru frumusețea corporală, nicidecum pentru stirpea lor nobilă. Într-adevăr, Herodes avea numeroase soții, fiindcă datina strămoșească îngăduia iudeilor să aibă mai multe neveste, iar regele își găsea plăcerea în asta. Toate aceste femei îl urau pe Alexandru doar pentru trufia Glaphyrei și pentru jignirile aduse de ea.

3. Dar și Aristobul și-a atras asupra lui mânia soacrei sale, Salomeea, și așa înfuriată deja de calomniile Glaphyrei, căci el reproșa întruna soției sale originea ei inferioară, plângându-se de faptul că el și-a luat de nevastă o femeie din popor, în vreme ce fratele său se căsătorise cu o fiică de rege: cu lacrimi în ochi, ea a povestit toate acestea mamei sale, Salomeea, mai adăugă că cei din grupul lui Alexandru amenință că, dacă ar deține ei puterea, mamele celorlalți frați s-ar vedea trimise la războiul de țesut, alături de sclave, iar pe frații lor i-ar face scribi ai satelor, anume ca să ia în derâdere educația pe care, chipurile, o primiseră. Auzind una ca asta, Salomeea n-a mai putut să-și stăpânească mânia și i-a comunicat totul lui Herodes. Era o martoră demnă de toată încrederea căci vorbea deschis împotriva propriului ginere. La dezlănțuirea furiei regale a contribuit o nouă calomnie: ajunsese la urechile regelui vestea că fiii Mariammei rostesc ades numele mamei lor cu lacrimi în ochi și cu blesteme pe buze și de fiecare dată, când tatăl lor dăruie câte o rochie de-a Mariammei uneia dintre tinerele femei cu care Herodes s-a căsătorit mai târziu, cutează să amenințe că, în locul hainelor regești, ele vor fi nevoite să poarte veșmintele pocăinței țesute din păr de capră.

4. Chiar dacă atitudinea trufașă a tinerilor stârnea neliniștea lui Herodes, acesta nu-și pierduse totuși nădejdea că-i va aduce pe căi mai bune. I-a chemat așadar la el, căci tocmai pleca într-o călătorie pe mare la Roma, și le-a adresat niscaiva amenințări, ca rege, precum și numeroase mustrări, ca părinte; i-a îndemnat să-și iubească frații, promițându-le iertarea greșelilor comise până în prezent, dacă se vor îndrepta în viitor. Amândoi au respins însă învinuirile ce li s-au adus declarându-le palavre mincinoase și au promis să se dezvinovățească

[4] Rege mitic din Argos (n.t.). Trecea drept strămoșul lui Archelaos I (n.e.).

prin faptele lor. La rândul său, regele ar trebui să pună capăt bârfelor și să nu mai fie atât de credul, întrucât se vor găsi totdeauna inși gata să le aducă învinuiri neîntemeiate, atâta vreme cât cineva le dă crezare.

5. Prin asemenea cuvinte, ei și-au înduplecat lesne părintele și astfel au îndepărtat într-adevăr primejdia pentru moment, dar își priveau viitorul nu fără îngrijorare. Căci între timp ei aflaseră că Salomeea îi dușmănește, așijderi unchiul lor Pheroras. Ambii erau influenți și primejdioși, mai ales Pheroras: acesta împărțea cu Herodes prerogativele regale, cu excepția diademei, încasa 100 de talanți de pe urma proprietăților sale și beneficia de venitul întregului teritoriu de dincolo de Iordan, primit în dar de la fratele său. Acesta îl numise Tetrarh[5], cu aprobarea lui Caesar și-l socotise demn de o căsătorie princiară, dându-i de nevastă pe sora propriei sale soții. După moartea acesteia, Herodes își logodise fratele cu fiica lui cea mai mare, asigurându-i o zestre de 300 de talanți. Dar Pheroras, îndrăgostit de o sclavă, a refuzat să se căsătorească cu prințesa. Mâniat de această faptă, Herodes și-a căsătorit fiica cu unul dintre nepoții săi[6] care mai târziu a murit în războiul cu parții. După câtăva vreme, lui Herodes i-a trecut supărarea, arătându-se îngăduitor cu boala lui de dragoste.

6. Încă mai demult, pe când mai trăia încă regina[7], asupra lui Pheroras planase acuzația unei tentative de otrăvire a regelui. Acum însă denunțurile se strânseseră cu nemiluita, astfel că, oricât de mult și-ar fi iubit fratele, Herodes a fost nevoit să dea crezare zvonurilor, fiind cuprins de teamă. După ce a supus torturilor pe mulți dintre cei suspectați că știu ceva, la sfârșit a venit și rândul prietenilor lui Pheroras. Dintre aceștia, n-a recunoscut nimeni existența vreunui complot, s-a aflat însă că Pheroras se pregătea să fugă la parți, luându-și iubita cu el, și că la proiectata lui fugă uneltise Costobar[8], soțul Salomeei, cel cu care fusese căsătorită de către rege, după executarea primului ei soț[9], datorită adulterului. Nici măcar Salomeea nu era scutită de acuzații: fratele ei Pheroras o învinuia că făcuse o învioală de

---

5 Numirea a avut loc în anul 20 î.e.n. (n.e.).

6 Unul dintre fiii lui Phasael (vezi *Antichități iudaice*, XVI, 7, 3) (n.t.).

7 Aluzie la Mariamne, care, după toate aparențele, a fost singura dintre soțiile lui Herodes distinsă cu acest titlu (n.t.).

8 Acest idumean va fi și el executat de către Herodes (25-24 î.e.n.) fiindcă adăpostise în casa lui niște rude îndepărtate ale Hașmoneilor (n.e.).

9 Vezi Flavius Iosephus, *Cartea întâi*, cap. XXII, paragr. 4 și 5 (n.t.).

căsătorie[10] cu Syllaeus, care guverna Arabia în numele regelui său Obaida, cel mai înverșunat dușman al lui Herodes. Deși toate acuzațiile aduse de Pheroras au fost dovedite, ea a fost iertată și regele l-a absolvit și pe Pheroras de toate abaterile săvârșite[11].

7. Astfel furtuna care zgâlțâia casa lui Herodes s-a adunat și s-a abătut în întregime deasupra creștetului lui Alexandru. Regele avea trei eunuci pe care îi prețuia din cale-afară, după cum reieșea din îndatoririle lor: unul era însărcinat să-i toarne vin în pahar, altul să-l servească la masă, iar al treilea îl slujea la culcare, dormind în odaia regelui. Alexandru i-a ademenit pe tustrei prin daruri bogate, făcând din ei obiectul voluptății sale. Cum a aflat de isprava asta, Herodes i-a supus unei anchete chinuitoare pe tustrei: ei au recunoscut că avuseseră relații amoroase cu Alexandru, dar au dezvăluit și felul cum au fost seduși prin făgăduieli și cum au fost înșelați de Alexandru, care le-a spus că nu trebuie să mai spere nimic de la Herodes, moșneag fără rușine, vopsindu-și părul numai pentru ca să pară tânăr. E spre interesul lor să țină mai degrabă la dânsul, care va moșteni tronul chiar și în pofida voinței tatălui său și în scurtă vreme se va răzbuna pe dușmanii săi, făcându-și fericiți prietenii și, înaintea tuturor, pe ei înșiși. Au mai adăugat că de pe acum oamenii de vază umblă după favoarea lui Alexandru, comandanții de oști și cei cu grade mari întâlnindu-se pe ascuns cu el.

8. Aceste destăinuiri l-au speriat pe Herodes atât de mult încât nici n-a cutezat pentru moment să le facă cunoscute; a trimis în schimb, zi și noapte, spioni, cerându-le să-l informeze despre tot ce se întâmpla și, oricine îi dădea de bănuit, era trimis fără întârziere la moarte. Palatul era năpădit de o nelegiuire fără margini. Fiecare scornea calomnii dictate de ura și dușmăia lui și mulți erau cei ce abuzau de furia ucigătoare a regelui în dauna potrivnicilor proprii. Orice minciună era crezută imediat, iar pedepsele erau mai prompte decât acuzațiile false. Unul care de-abia devenise acuzator ajungea să fie imediat acuzat la rândul său, fiind dus la execuție împreună cu cel condamnat din vina lui. Cercetările amănunțite erau înlăturate, căci era vorba de grija regelui pentru propria lui viață. Atât de amarnică era îndârjirea lui încât nu mai vedea cu ochi buni nici pe cei mai presus de orice vinovăție, purtându-se brutal chiar și cu prietenii

---

10 Potrivit *Antichităților iudaice*, XVI, 7, 6, această căsătorie nu s-a perfectat deoarece Syllaeus a refuzat să treacă la iudaism (n.t.).

11 Vezi în special *Antichitățile iudaice*, XVI, 7, 3 — 7.6. Acuzația adusă aici lui Pheroras va fi tratată în următorul capitol încă o dată, mai pe larg (n.t.).

apropiați. Multora le-a interzis accesul în palat, iar pe cei până la care mâna lui nu era în stare să ajungă, căuta să-i lovească cu vorbe grele. Pentru a împovăra situația și așa dificilă a lui Alexandru, Antipater și-a grupat rudele într-o trupă compactă, împroșcându-și adversarul cu toate calomniile posibile. Minciunile și intrigile urzite de Antipater și de acoliții săi ajunseseră să-l sperie pe rege în așa măsură încât i se părea că-l vede mereu în fața sa pe Alexandru cu sabia îndreptată împotriva lui. De aceea a ordonat grabnica arestare a lui Alexandru, apoi a trecut la torturarea prietenilor săi. Cei mai mulți au murit fără să sufle o vorbă nedictată de conștiința lor curată. Cei care, datorită torturilor, au recurs la minciuni, au susținut că Alexandru împreună cu fratele său Aristobul plănuiesc să curme viața regelui, așteptând doar prilejul de a-l asasina la o vânătoare, pentru ca apoi să fugă la Roma. Acestor mărturisiri neverosimile și smulse sub amenințarea cu moartea, prin torturi, regele le-a dat crezare, mângâindu-se singur cu întemnițarea fiului său, pe care n-o socotea drept o măsură dreaptă.

CAPITOLUL XXV

1. Când Alexandru a priceput că e cu neputință să schimbe convingerea tatălui său, s-a decis să înfrunte primejdia fățiș: a scris patru cărți îndreptate împotriva inamicilor săi, unde și-a recunoscut criminala tentativă de atentat, dar a demascat complicitatea celor mai mulți dintre ei, îndeosebi a lui Pheroras și a Salomeei. Acesta s-a strecurat noaptea în odaia lui de dormit, silindu-l să se culce cu ea. Cărțile sale pline de învinuiri aduse unor persoane influente au încăput pe mâinile regelui. A venit degrabă în Iudeea Archelaos, îngrijorat de soarta ginerelui și a fiicei sale. El le-a adus un ajutor bine cumpănit și, prin viclenia lui, a reușit să înlăture primejdioasa mânie a regelui. Deabia sosit la Herodes, el i-a spus cu glas tare: „Unde este ginerele meu nelegiuit? Unde pot să dau cu ochii de capul ucigașului de tată, ca să-l zdrobesc cu mâinile mele? Și fiicei mele o să-i hărăzesc soarta bunului ei soț; căci, deși n-a participat la atentatul său, ea s-a întinat prin legătura ei matrimonială cu un astfel de bărbat. Mă uimește răbdarea de care dai dovadă tu, cel pândit de capcane, precum și faptul că Alexandru mai trăiește încă. Când am plecat din Cappadocia, să ajung degrabă aici, mi s-a părut firesc să-l găsesc deja executat pe Alexandru și, împreună cu tine, s-o trag la răspundere pe fiica mea, pe care i-am dat-o de soție din respect față de rangul tău înalt. Acum va trebui să hotărâm pentru amândoi. Iar dacă tu te vei dovedi un părinte prea inimos pentru a-și pedepsi fiul care a urmărit să-ți curme viața, va trebui să ne împrumutăm unul altuia mâinile și întâiul să preia furia celui de al doilea!"

2. Prin vacarmul cuvintelor sale, a reușit să câștige încrederea regelui, cu toate că la început el s-a arătat destul de reținut. Herodes i-a dat lui Archelaos să citească cărțile scrise de Alexandru, parcurgându-le împreună conținutul, spre a poposi atent la fiecare capitol în parte. De această ocazie s-a folosit pentru reușita stratagemei sale

Archelaos și, puțin câte puțin, a strămutat întreaga vină asupra persoanelor menționate în carte, cu precădere asupra lui Pheroras. De îndată ce a constatat că regele îi dădea crezare, el a spus: „Trebuie să cercetăm cu atenție: nu cumva tânărul este prada căzută în capcanele întinse de acești ticăloși, tu nefiind deloc prada râvnită de tânăr? Căci nu văd nici un motiv care l-ar fi mânat spre o crimă atât de abjectă, deoarece el se bucura deja de onoruri regești, sperând să devină moștenitorul tronului, în afară de cazul când ar fi existat niște indivizi gata să îndrume spre rău nechibzuința lui tinerească. Mai apar și asemenea mișei în stare să sucească nu numai tinerilor capul, ci chiar și vârstnicilor, ducând de râpă atât familii pline de strălucire, cât și regate întregi"!

3. Aceste cuvântări l-au înduplecat pe Herodes și, pe măsură ce furia lui împotriva lui Alexandru scădea treptat, în aceeași măsură sporea indignarea lui împotriva lui Pheroras, căci el era subiectul predilect al celor patru cărți. Când Pheroras și-a dat seama de brusca schimbare a atitudinii regelui față de el, precum și de puternica influență exercitată de prietenia lui Archelaos, a conchis că nu se poate salva pe căi cinstite, recurgând la mijloace mai puțin onorabile. Fără a se mai sinchisi de Alexandru, el s-a dus să ceară protecția lui Archelaos. Acesta i-a explicat că nu vede cum ar putea să ceară îndurare pentru un om împovărat de acuzații atât de grave, din care rezultă limpede că a complotat împotriva regelui său, fiind neîndoielnic vinovat și de nenorocirile abătute acum asupra tânărului prinț. Cel mult — a mai spus el — dacă vrea să renunțe la vicleșuguri și la tăgăduirea faptelor, și să recunoască toate nelegiuirile care i se impută, venind să ceară iertare lui Herodes, cu deplină încredere în dragostea sa frățească: în acest caz, el și-ar da toată osteneala să-l ajute.

4. Pheroras a acceptat această propunere și, ca să inspire cât mai multă compasiune, și-a pus veșminte negre și cu ochii scăldați în lacrimi, s-a aruncat la picioarele lui Herodes, așa cum mai făcuse în atâtea rânduri; l-a rugat să-l ierte, recunoscând că este un nelegiuit și că a făptuit toate infamiile de care era învinuit, dar a deplâns rătăcirea minții sale precum și nebunia pricinuită de dragostea lui pentru o femeie[1]. După ce l-a făcut pe Pheroras să devină și acuzator și martor împotriva propriei sale persoane, Archelaos a intervenit în favoarea lui și s-a străduit să potolească mânia lui Herodes, slujindu-se de exemple oferite chiar de familia lui: și el a îndurat necazuri și mai

[1] Sclava menționată în cap. XXIV, paragr. 5 (n.t.).

mari provocate de fratele său punând legile naturii mai presus de răzbunare. Căci la unele regate, ca și la oamenii corpolenți există mereu o excrescență gata să se inflameze datorită greutății pe care o suportă, dar ea nu trebuie extirpată, ci tratată cu leacuri liniștitoare.

5. Prin multe intervenții asemănătoare, Archelaos a izbutit să-l facă pe Herodes mai indulgent cu Pheroras: în schimb el a persistat aparent în indignarea sa împotriva lui Alexandru și a spus chiar că vrea s-o despartă pe fiica sa de dânsul și s-o ia acasă, mergând până acolo încât l-a silit pe Herodes să intervină în favoarea tânărului, și să-l roage s-o redea pe Glaphyra în căsătorie lui Alexandru. Cu un aer de sinceritate deplină, Archelaos s-a prefăcut că-i îngăduie să-i mărite fiica cu oricare alt bărbat în afară de Alexandru: căci el dorea mai înainte de toate să se mențină relațiile dintre el și Herodes stabilite prin legături matrimoniale. Regele l-a asigurat că-și va primi fiul ca pe un dar al lui Archelaos dacă va accepta să nu desfacă această căsătorie întrucât pe de o parte soții au deja copii împreună, pe de altă parte tânărul prinț își iubește foarte mult soția: dacă rămân împreună și de-acum încolo, ea va fi pentru el leacul împotriva greșelilor deja comise; dacă însă ea va fi smulsă, atunci el ar putea ajunge în culmea disperării, căci acolo unde sufletul este desfătat de bucurii casnice, impetuozitatea tinerească se domolește. Nu fără a opune rezistență, Archelaos s-a lăsat în sfârșit înduplecat și s-a împăcat cu Alexandru, împăcând totodată și pe tânăr cu părintele său. A mai adăugat că, oricum, prințul trebuie să plece la Roma, ca să aibă o întrevedere cu Caesar, căruia el îi trimisese o scrisoare, relatându-i tot ce s-a întâmplat.

6. Astfel a izbutit stratagema prin care Archelaos și-a scăpat ginerele de primejdie și timpul rămas după împăcare a fost umplut cu ospețe și vesele petreceri amicale. La plecarea lui Archelaos, Herodes i-a adus în dar 70 de talanți, un tron de aur încrustat cu pietre prețioase, câțiva eunuci și o concubină ce se numea Pannychis; pe prietenii din suita lui Archelaos i-a onorat așijderea potrivit rangului lor. De asemenea, și rudele lui Herodes, la porunca acestuia, i-au oferit bogate daruri lui Archelaos. Apoi el a fost însoțit până la Antiohia de către Herodes și nobilii țării.

CAPITOLUL XXVI

1. Puțin mai târziu a poposit în Iudeea un bărbat mult mai iscusit în vicleșuguri decât Archelaos, care nu numai că a zădărnicit împăcarea obținută de el în favoarea lui Alexandru, dar a adus și sfârșitul prințului. Era un lecedemonian cu numele de Eurycles[1], pe care lăcomia lui de bani îl făcuse să se infiltreze în regatul iudeu, căci Grecia nu mai putea să îndure mania lui de risipă. Lui Herodes i-a adus niște daruri extraordinare, ca momeală pentru a obține ceea ce urmărea el să vâneze, primind în schimbul lor cadouri mult mai valoroase decât cele aduse de el. Fără a se mulțumi cu aceste daruri curate, el socotea că trebuie să cumpere favoarea suveranului cu prețul sângelui vărsat. L-a prins în mrejele sale prin lingușeli, cuvinte bine ticluite și laude fățarnice la adresa lui. A întrezărit repede caracterul lui Herodes și, prin spusele sale făcând totul ca să-i fie pe plac, a devenit unul din prietenii lui cei mai apropiați: căci și regele și toți curtenii lui arătau bucuroși cea mai înaltă considerație spartanului de dragul patriei sale[2].

2. Când acest om a aflat metehnele casei regale, adică dihonia dintre frați și atitudinea diferită a părintelui lor față de fiecare în parte, Eurycles a acceptat mai întâi ospitalitatea lui Antipater, apoi a simulat amiciția lui față de Alexandru, făcând să treacă în chip mincinos drept un vechi tovarăș al lui Archelaos. Din aceste motive, el a fost primit ca un prieten de nădejde pe care Alexandru l-a prezentat numaidecât fratelui său Aristobul. Versat în toate rolurile, reușind să fie pe placul fiecăruia într-un anume fel, de preferință însă, el a fost mer-

---

[1] C. Iulius Eurycles a luptat împotriva lui Antonius alături de Caesar, care i-a încredințat cârmuirea Spartei sale natale (n.e.).

[2] Iudeii au întreținut în repetate rânduri legături de prietenie cu lacedemonienii (vezi *Antichități iudaice*, XII, 4, 10, XIII, 5, 8 (n.t.).

cenarul lui Antipater și trădătorului lui Alexandru. Primului îi reproșa faptul că, fiind cel mai vârstnic dintre prinți, nu se sinchisește de cei care îi întind curse, ca să-i năruie speranțele de domnie; celuilalt îi obiecta că, deși este fiul unei regine și soțul unei fiice de rege, admite ca feciorul unei femei din popor să ajungă moștenitorul tronului, mai ales că, datorită lui Archelaos, are spatele pe deplin asigurat. Deoarece Eurycles îl mințise că ar fi prietenul lui Archelaos, tânărul prinț l-a socotit drept sfetnic demn de încredere: așadar, fără nici un ocol, și-a revărsat la sânul lui ura ce i-o purta lui Antipater, spunându-i chiar că, de vreme ce i-a ucis mama, nu-i de mirare ca Herodes, să-i despoaie fiii și de regatul care fusese al ei. Eurycles a întâmpinat aceste vorbe simulând mila și regretul său profund. După ce l-a ademenit cu perfidie și pe Aritobul să formuleze plângeri asemănătoare, prinzând în laț pe cei doi frați prin învinuiri aduse tatălui lor, el s-a grăbit să-i împărtășească lui Antipater secretele sale. A adăugat de la sine o născocită știre despre complotul urzit de cei doi frați, urmărind uciderea mișelească a tatălui lor și nu le mai rămânea decât să se năpustească asupra lui cu sabia trasă din teacă. Pentru aceste dezvăluiri el era răsplătit cu mari sume de bani și l-a lăudat pe Antipater înaintea lui Herodes. În cele din urmă punând la cale fățiș, pentru așteptatul său câștig, pieirea lui Aristobul și Alexandru, le-a devenit acuzator în fața tatălui lor. După scurtă vreme, s-a dus să-l întâlnească pe Herodes, căruia i-a spus că vine să-i salveze viața în schimbul binefacerilor de care s-a bucurat din partea lui, redându-i lumina zilei pentru ospitalitatea acordată. De multă vreme a fost ascuțită sabia hărăzită lui iar mâna dreaptă a lui Alexandru este gata să-l lovească: el însuși întârziase executarea loviturii, prefăcându-se că se asociază cu un tovarăș la complot. Alexandru i-a spus că Herodes nu s-a mulțumit să domnească într-o țară care nu-i aparținea și, după uciderea reginei, i-a prădat regatul, ci a ales ca moștenitor al tronului pe un bastard, transmițând blestematului de Antipater coroana bunicului lor. Va lua asupra lui răzbunarea umbrelor lui Hyrcanos și Mariamme; căci nu se cuvine să preia domnia din mâna unui asemenea tată fără vărsare de sânge. De fapt nu trecea nici o zi fără ca Alexandru să nu fie hărțuit, fără ca fiecare din vorbele rostite de el să nu fie răstălmăcite: dacă venea cumva vorba de originea aleasă a altor oameni, el era umilit fără motiv de Herodes care îi zicea: „Doar Alexandru este de viță nobilă și de aceea își disprețuiește tatăl pentru că se trage dintr-o familie de rând!" La vânătoare, tăcerea lui era interpretată drept o ofensă; dacă aduce altcuiva o laudă, acela se credea

luat în derâdere. În orice ocazie îl repezea cu brutalitate Herodes, care era afectuos numai cu Antipater. De aceea ar prefera să moară dacă atentatul împotriva lui Herodes ar da greș; dacă tatăl va muri asasinat, și el își va căuta salvarea, mai întâi la socrul său Archelaos, unde va găsi lesne refugiul, apoi la Caesar, care până acum n-a cunoscut adevăratul caracter al lui Herodes. De astă dată nu va mai sta în fața lui Caesar, ca data trecută, tremurând la vederea tatălui său și nu se va mărgini la acuzațiile care i se aduc personal; ci mai întâi va scoate la lumina zilei mizeria poporului căruia impozitele i-au stors până și măduva din oase; apoi va arăta în ce fel de orgii și destrăbălări sunt risipiți banii pătați cu sânge nevinovat, ce fel de oameni s-au îmbogățit din avuția cetățenilor și în ce scop și în favoarea cui erau oferite în dar orașe întregi; la urmă va pune să se cerceteze trista soartă a bunicului[3] și a mamei sale și va da în vileag toate fărădelegile comise de cârmuirea actuală, îndoindu-se foarte mult că el va mai fi atunci înfierat ca ucigaș de tată!

3. După ce a terminat să înșire monstruoase scorneli puse pe seama lui Alexandru, Eurycles l-a copleșit cu laude pe Antipater; el era singurul care își iubea părintele și doar datorită lui complotul nu avusese pentru acum sorți de izbândă. Herodes, care nu apucase să-și redobândească întregul calm de pe urma necazurilor anterioare, a fost cuprins de o furie cumplită. Atunci Antipater s-a folosit de ocazia prielnică și a născocit încă odată acuzatori împotriva fraților săi, care au susținut că aceștia au tainice întâlniri cu Iucundus și Tyrannus, doi foști ofițeri din cavaleria regală, care tocmai fuseseră eliberați din funcția lor datorită unor intrigi care au displăcut. Aceste vești au sporit și mai mult indignarea lui Herodes care i-a supus pe amândoi unor torturi. Ei n-au recunoscut nimic din ceea ce li se imputa pe nedrept; dar a fost adusă ca mărturie o scrisoare a lui Alexandru către comandantul fortăreții Alexandreion[4], prin care îi cerea să-l adăpostească în cetate împreună cu fratele său Aristobulos, după asasinarea tatălui lor, punându-le la dispoziție armele și celelalte mijloace de apărare. Alexandru a declarat că această scrisoare este o plastografie realizată de Diophantos. Acest Diophantos era secretar al regelui, lipsit de scrupule și abil în imitarea scrierii oricui; dovedindu-se că mai săvârșise numeroase asemenea falsificări, el a fost executat în cele din urmă pentru acest soi de delict. Când Herodes l-a supus tor-

[3] În realitate, străbunicul, căci Hyrcanos era bunicul mamei sale (n.e.).
[4] Vezi *Antichități iudaice*, XVI, IO, 4 (n.t.).

turilor și pe comandantul fortăreței, n-a reușit să smulgă de la el nici o mărturisire privitoare la învinuirea care i se aducea.

4. Dar, cu toate că dovezile culese erau șubrede, regele și-a pus feciorii sub supraveghere strictă, fără să-i înlănțuiască deocamdată. Dar pe Eurycles, care abătuse prăpădul asupra casei sale și era născocitorul odioasei înscenări, l-a numit salvatorul și binefăcătorul său, dăruindu-i 50 de talanți. Fără să mai aștepte ca nelegiurirea lui să iasă la iveală, el a fugit în Cappadocia, unde a cutezat să susțină că îl împăcase pe Herodes cu Alexandru, obținând astfel bani și de la Archelaos. Apoi a plecat în Grecia, unde și-a folosit avuția agonisită prin necinste tot pentru scopuri nelegiuite. Reclamat în două rânduri la Caesar că stârnise răzmerițe în întreaga Ahaie și jefuise cetățile, a fost în sfârșit trimis în exil. Astfel și-a ispășit el fărădelegile comise față de Alexandru și Aristobul.

5. Merită să contrapunem atitudinii acestui spartant pe cea a lui Euarestos Cosianul[5]. El era unul din cei mai buni prieteni ai lui Alexandru, sosind în Iudeea cam în același timp cu Eurycles. Când regele l-a anchetat cu privire la nelegiuirile atribuite lui Alexandru de Eurycles, el a spus sub pecetea jurământului că nu aflase nimic din ceea ce se punea pe seama prinților. Dar această mărturie a lui Euarestos n-a ajutat cu nimic acestor nefericiți, căci Herodes nu-și pleca urechea decât la zvonurile răutăcioase și, ca să te ia cumva în seamă, trebuia să creadă în aceleași lucruri și să se înfurie împreună cu el.

---

[5] Locuitor din insula Cos (n.t.). În lista preoților lui Apolo din Halasarna figurează în anul 12 î.e.n. numele lui Gallus Iulius Euaretanus (n.e.).

CAPITOLUL XXVII

1. Cea care a aţâţat cruzimea lui Herodes împotriva fiilor săi a fost Salomeea. Ca s-o atragă în mreaja primejdiilor care îl păsteau pe cea care îi era soacră, şi mătuşă, Aristobul i-a trimis o solie prin care o sfătuia să fie cu ochii în patru: regele a pus la cale executarea ei pentru acuzaţiile care îi fuseseră aduse de mai înainte, anume că de dragul arabului Syllaeus, pe care tânjea să-l ia de bărbat, i-a divulgat acestuia secretele regelui, care îl socotea cel mai mare duşman al său. Acesta a fost ultimul vârtej care i-a înghiţit definitiv pe tinerii încolţiţi de furtună. Salomeea a fugit degrabă la rege şi i-a dat să citească avertismentul pe care tocmai îl primise. Pierzându-şi stăpânirea de sine, Herodes a dat ordin ca fiii săi să fie puşi în lanţuri şi despărţiţi unul de altul. Apoi a trimis numaidecât pe tribunul militar Volumnius şi pe curteanul său Olympus până la Caesar cu un raport scris despre denunţurile făcute. Aceştia au călătorit pe mare până la Roma, unde au înmânat destinatarului scrisoarea regală; Caesar a fost cuprins de o sinceră milă faţă de prinţi, dar a socotit că nu se cuvine să ştirbească autoritatea părintelui asupra fiilor săi. El a răspuns printr-o scrisoare lui Herodes, pe care l-a lăsat stăpân deplin asupra casei sale, adăugând totuşi că ar fi înţelept ca pentru cercetarea conspiraţiei să constituie un consiliu de judecată alcătuit din rudele sale şi din guvernatorii provinciali; dacă se va dovedi vina lor, ei merită să moară, dacă însă ei au intenţionat numai să fugă, trebuie să li se aplice o pedeapsă mai blândă.

2. Herodes i-a respectat îndrumările şi, ducându-se la Berytus[1], oraşul recomandat de Caesar în acest scop, a convocat acolo tribunalul. Potrivit indicaţiilor transmise prin scrisori de Caesar,

[1] Colonia Iulia Augusta Felix Beritus, întemeiată de romani în anul 14 î.e.n. pe teritorul unui vechi oraş cananean de pe coasta septentrională a Feniciei, devenit centru important al administraţiei imperiale (azi Beirut, Liban) (n.e.).

președinția era deținută de guvernatorul Saturninus[2] și legații Pedanius împreună cu administratorul finanțelor Volumnius; apoi veneau la rând *rudele* și *prietenii*, printre care Salomeea și Pheroras, în sfârșit, toți nobilii din Siria, cu excepția regelui Archelaos: ca socru al lui Alexandru, el nu inspira încredere lui Herodes. Ca o măsură de precauție, regele nu și-a adus feciorii la proces, știind prea bine că, numai prin înfățișarea lor, ar fi inspirat milă tuturora, iar dacă li se dădea și cuvântul să se apere, Alexandru ar fi spulberat ușor acuzațiile. Ei au fost ținuți sub pază strictă în Platane, un sat din teritoriul sidonienilor.

3. Regele s-a ridicat și a vorbit cu înverșunare împotriva fiilor săi, de parcă ar fi fost de față. Acuzația privitoare la planul lor de a-l ucide a fost menționată în treacăt, deoarece el singur simțea că ea nu stătea în picioare din lipsă de probe; în schimb, a înfățișat pe larg membrilor tribunalului dojenile jignitoare, batjocurile, insultele și nenumăratele înjosiri pe care el le socotea mai greu de îndurat decât moartea. Întrucât nimeni nu l-a contrazis, s-a văicărit ca și cum el ar fi cel ce suportă condamnarea chiar și în cazul când ar obține o amară victorie asupra fiilor săi; după aceea, a cerut părerea fiecăruia în parte. Cel dintâi și-a spus părerea Saturninus, care i-a condamnat pe tinerii prinți, dar nu la pedeapsa cu moartea; căci nu se cuvine ca el, tatăl a trei feciori prezenți la proces, să se pronunțe pentru uciderea copiilor unui alt părinte. De aceeași părere au fost cei doi delegați ai săi, exemplul lor fiind urmat de alții. Volumnius a fost cel dintâi care a acceptat pedeapsa capitală, iar cei care au urmat la rând s-au pronunțat pentru condamnarea la moarte a tinerilor, unii din slugărnicie, alții din ura lor față de Herodes, nici unul însă din ură față de acuzați. Întreaga Sirie, ca și Iudeea, așteptau cu sufletul la gură deznodământul acestei tragedii. Dar nimeni nu credea că Herodes își va împinge cruzimea chiar până la executarea fiilor săi. Totuși, el i-a târât până la Tyrus, de unde a plecat cu o corabie până la Caesarea, spre a cumpăni cum să le ia viața.

4. Un bătrân soldat al regelui cu numele de Tiron avea un fiu care era prietenul cel mai de nădejde al lui Alexandru, el însuși îndrăgind mult pe cei doi prinți: cumplita supărare pricinuită de condamnarea acestora l-a făcut să-și piardă stăpânirea de sine. Mai întâi a alergat la întâmplare, strigând că dreptatea a fost călcată în pi-

---

[2] C. Sentius Saturninus, guvernatorul Siriei între 9-6 î.e. n. (n.e.).

cioare, că adevărul a pierit, că natura a luat-o razna, iar lumea e plină de nedreptăți, într-un cuvânt tot ceea ce durerea poate inspira unui om pentru care viața nu mai are nici un rost. La sfârșit, a cutezat să se înfățișeze regelui și să-i spună următoarele: „Mi se pare că cel mai rău dintre demoni a pus stăpânire pe tine, tu care, în dauna făpturilor demne să-ți fie nespus de dragi, dai crezare celor mai mari nelegiuiți, dacă este adevărat că Pheroras și Salomeea, condamnați de tine la moarte în atâtea rânduri, te-au convins cu calomniile lor la adresa copiilor tăi! Ei nu fac altceva decât să te lase fără urmașii legitimi, ca să nu le mai rămână decât Antipater, pe care ei îl vor drept rege, spre a-l mânui mai lesne după placul lor. Ia aminte ca nu cumva moartea fraților să atragă după ea ura soldaților tăi: căci în toată oștirea nu găsești unul care să nu aibă sinceră milă de cei doi prinți; iar cât privește comandanții, mulți își exprimă deschis nemulțumirea lor!" După aceea, el a spus și numele celor nemulțumiți. Pe toți aceștia i-a arestat regele, împreună cu soldatul bătrân și cu fiul său.

5. Între timp, unul dintre bărbierii curții, cu numele de Tryphon, cuprins de nu știu ce nebunie trimisă de zei, a năvălit, învinuindu-se singur, și a spus: „Acest Tiron a vrut să mă convingă și pe mine ca, în timpul bărbieritului, să te ucid cu briciul meu, promițându-mi în schimb o bogată răsplată din partea lui Alexandru." Auzind una ca asta, Herodes a supus torturilor pe Tiron, împreună cu fiul său și cu bărbierul curții: primii doi au tăgăduit totul și bărbierul n-a mai adăugat nimic. Așadar Herodes a poruncit ca Tiron să fie torturat și mai crâncen. Răzbit de milă, fiul a tăgăduit regelui că va mărturisi totul dacă îi va cruța viața tatălui său. Când Herodes i-a acceptat propunerea, el a spus că tatăl său a vrut să-l omoare la instigarea lui Alexandru. Unii pretind că el a scornit această minciună pentru a-l scăpa pe tatăl său de torturi, alții, că acesta era adevărul.

6. Herodes a convocat poporul la o adunare și i-a acuzat pe comandanți și pe Tiron, asmuțind mulțimea împotriva acestora: sub loviturile de toiege și grindina de pietre aruncate asupra lor, ei au murit pe loc o dată cu bărbierul. Dar pe fiii săi i-a trimis la Sebaste[3], oraș situat nu departe de Caesareea și a poruncit ca ei să fie sugrumați acolo. Porunca a fost dusă la îndeplinire numaidecât. Trupurile neînsuflețite le-a adus în fortăreața Alexandreion, ca să-și afle odihna veșnică alături de Alexandru, părintele mamei lor. De acest sfârșit cumplit au avut parte Alexandru și Aristobul.

---

[3] Samaria (n.t.).

CAPITOLUL XXVIII

1. Antipater era acum moștenitorul de necontestat al tronului, dar ura poporului care apăsa asupra lui devenise greu de suportat, deoarece se știa bine că el era cel ce urzise toate calomniile la adresa fraților săi. L-a cuprins însă o frică fără margini când vedea cum cresc copiii victimelor sale. Căci de la Glaphyra, Alexandru a avut doi feciori: Tigrane și Alexandru; iar Aristobul a avut de la Berenice, fata Salomeei, următorii fii: Herodes, Agrippa și Aristobul și următoarele fiice: Herodiada și Mariamme. După executarea lui Alexandru, Herodes a trimis-o pe Glaphyra înapoi în Cappadocia, împreună cu zestrea ei; în schimb pe Berenice, soția lui Aristobul, a măritat-o cu fratele mamei lui Antipater[1]. Această căsătorie a fost pusă la cale de Antipater, ca să se împace cu Salomeea, cu care era în dușmănie. A căutat să-l atragă de partea lui și pe Pheroras cu cadouri și alte atenții, făcând același lucru și cu prietenii lui Caesar, cărora le trimitea importante sume de bani la Roma. La fel și pe toți cei ce făceau parte din suita lui Saturninus din Siria i-a împovărat de daruri. Totuși, cu cât oferea mai mult, cu atât era mai urât fiindcă se știa că dărnicia lui nu pleca din noblețea caracterului, risipa lui fiind dictată de frică. Așa se făcea că primitorii darurilor nu-i deveneau cu nimic mai binevoitori, iar cei ce nu se alegeau cu nimic de la el îl dușmăneau cu atât mai mult. Totuși, dărnicia lui creștea mereu de la o zi la alta, deoarece și-a dat seama că, infirmându-i propriile speranțe, regele avea grijă de copiii rămași orfani și prin mila revărsată asupra urmașilor săi își arăta căința pentru fiii uciși din ordinul lui.

2. Într-o bună zi, Herodes și-a strâns laolaltă *rudele* și *prietenii*, le-a înfățișat copiii și, cu ochii scăldați în lacrimi, le-a zis următoarele:

---

[1] Theudion, fratele lui Doris (vezi *Antichitățile iudaice*, XVI, 4, 2, iar în prezenta lucrare cap. XXX, paragr. 5 (n.t.).

„Un demon răuvoitor mi-a smuls pe tații acestor vlăstare, dar glasul naturii și mila față de niște orfani mă îndeamnă să-i iau sub oblăduirea mea. Ca atare, îmi dau osteneala ca, întrucât am fost un părinte atât de nefericit, barem ca bunic să fiu mai milostiv și, după moartea mea, las celor mai buni prieteni grija ocrotirii lor. Pe fiica ta, Pheroras, o logodesc cu cel mai vârstnic dintre frați, fiii lui Alexandru, pentru ca tu să fii tutore al lui, prin datoria ta de rudă apropiată. Pe fiul tău, Antipater, îl logodesc cu fiica lui Arisobul, pentru ca astfel să devii tatăl acestei orfane. În schimb, sora ei să-l ia în căsătorie pe Herodes, fiul meu, având ca bunic din partea mamei sale un Mare Preot. Deci să accepte deciziile mele oricine mă iubește, nimeni să nu încerce să-mi încalce hotărârile dacă mi-e prieten adevărat. Îl rog pe Dumnezeu să binecuvânteze aceste legături matrimoniale, spre binele țării și al urmașilor mei și să-mi privească copiii cu un ochi mai blând decât pe părinții lor".

3. Încă din timpul rostirii acestor vorbe el a izbucnit în lacrimi, a unit între ele mâinile copiilor și, după ce l-a îmbrățișat pe fiecare în parte, a dizolvat adunarea. Dar Antipater a rămas din capul locului înmărmurit, supărarea care i se citea pe chip putând fi observată de toți cei de față. A socotit că atenția acordată de tatăl său orfanilor însemna prăbușirea lui: căci totul va fi iarăși pus în cumpănă dacă fiii lui Alexandru vor avea ca sprijinitori, în afară de Archelaos, pe Pheroras, care era Tetrarh[2]. El își dădea seama de ura pe care i-o purta poporul, plin de milă față de orfani, respectul cu care i-a înconjurat poporul, încă din timpul vieții, pe frații săi și amintirea frumoasă pe care le-au păstrat-o și după moartea lor. Toate acestea l-au determinat să zădărnicească logodnele cu orice preț.

4. El a ezitat să recurgă la vicleșuguri ca să-și atragă favoarea tatălui său deoarece îl știa iute la mânie și gata oricând să intre la bănuieli. Dar și-a luat inima în dinți și s-a înfățișat regelui, rugându-l să nu-i retragă demnitatea de care l-a socotit demn și să nu-i acorde doar de formă numele de rege și să lase puterea pe mâinile altora; căci așa el nu va mai fi stăpân pe situație dacă, fără să mai ținem seama de bunicul său Archelaos, fiul lui Alexandru mai avea ca socru pe Pheroras. De aceea l-a implorat să schimbe proiectele sale matrimoniale, întrucât familia regală era numeroasă. De fapt, regele avea nouă soții și șapte dintre ele îi dăruiseră copii: Antipater însuși provenea de

---

[2] Tetrarhia lui se afla dincolo de Iordan (vezi cap. XXIV, paragr. 5) (n.t.).

la Doris, și Herodes de la Mariamme[3], fiica Marelui Preot; Antipas și Archelaos[4], de la samariteanca Malthake, care îi dăruise și o fiică: Olympias, măritată cu fiul fratelui său, Iosephus; Herodes și Philippus, de la Cleopatra, originară din Ierusalim; Phasael, de la Pallas. Regele mai avea și alte fiice: Roxana și Salomeea, prima de la Phaedra, a doua de la Elpis. Două dintre soțiile sale nu avuseseră copii, una vară primară, cealaltă, nepoata lui. Mai erau apoi cele două surori ale lui Alexandru și Aristobul, copilele Mariammei. Deoarece avea urmași atât de mulți, Antipater îl rugase pe Herodes să schimbe planurile sale privitoare la logodne.

5. Regele s-a făcut foc și pară când și-a dat seama de urâta lui comportare față de orfani și, amintindu-și de părinții lor uciși, s-a gândit că poate și aceștia căzuseră pradă calomniilor lui Antipater. De aceea, la început i-a dat un lung răspuns furios, alungându-l de lângă dânsul. Mai târziu însă, s-a lăsat convins de lingușelile acestuia, modificând proiectatele căsătorii: pe fiica lui Aristobul a dat-o lui Antipater însuși, iar pe copila lui Pheroras, fiului său.

6. Lesne poți să deduci câtă putere au avut lingușelile lui Antipater în această întâmplare văzând înfrângerea suferită de Salomeea într-o situație asemănătoare: deși era sora lui, și o convinsese pe soția lui Caesar, Iulia[5], să intervină pe lângă rege ca s-o lase să se căsătorească cu arabul Syllaeus, Herodes s-a jurat că o va socoti dușmanul lui cel mai aprig, dacă nu renunță la cererea ei. În cele din urmă, el a măritat-o fără voia ei cu unul dintre prietenii săi, Alexas. Pe una din fiicele sale a dat-o bunului său amic, Alexas, iar pe cealaltă a unit-o cu unchiul lui Antipater din partea mamei. Dintre fetele pe care le-a avut cu Mariamme, pe una a nuntit-o cu Antipater, fiul sorei sale[6], iar pe cealaltă[7], cu Phasael[8], fiul fratelui său.

---

[3] Fiica Marelui Preot Simon nu trebuie confundată cu prima Mariamme, urmașa Hașmoneilor, executată din ordinul lui Herodes cel Mare, fiii ei Alexandru și Aristobul având aceeași soartă. Numărul se ridică astfel la zece în loc de nouă (n.e.).

[4] Succesorul lui Herodes cel Mare (n.t.).

[5] Soția lui Augustus se numea în realitate Livia și i s-a zis Iulia de-abia după moartea lui Caesar, când a fost primită în familia Iuliilor (vezi Tacitus, *Analele*, I, 8) (n.t.). Edițiile moderne evită anacronismul, optând pentru Livia în Cartea I (vezi cap. XXXII, paragr. 6) (n.e.).

[6] Salampsio (vezi *Antichitățile iudaice*, XVIII, 5, 4) (n.t.).

[7] Cypros (ibidem) (n.t.).

[8] Feciorul defunctului său frate Phasael (n.t.).

CAPITOLUL XXIX

1. După ce a spulberat astfel speranțele orfanilor și căsătoriile înfăptuite potrivit intereselor sale, Antipater și-a socotit propriile speranțe bine înrădăcinate; când însă la josnicia lui s-a adăugat și siguranța de sine, a devenit de-a dreptul insuportabil. Nesimțindu-se în stare să destrame ura generală care îl înconjura, a crezut că pentru a-și garanta siguranța personală se cuvine să împrăștie groază în jurul său. I-a venit în ajutor Pheroras, care vedea în el pe viitorul rege. La curte se mai formase și o clică de femei care provoca noi tulburări. Soția lui Pheroras, împreună cu mama și sora ei, la care s-a alăturat și mama lui Antipater, au avut în palatul regal o comportare din ce în ce mai arogantă cutezând să insulte până și pe cele două fiice ale regelui. Aceasta le-a atras adânca aversiune a lui Herodes. Dar în pofida urii suveranului, aceste femei le dominau pe celelalte; numai Salomeea se împotrivea înțelegerii lor, ținându-l la curent pe Herodes cu aceste întruniri, pe care le socotea dăunătoare regatului. De îndată ce au prins de veste că sunt spionate și că Herodes era profund nemulțumit de comportarea lor, femeile au renunțat la adunările în văzul tuturor și la legăturile lor de prietenie, prefăcându-se în auzul regelui că între ele ar domni dușmănia. La această mascaradă a luat parte și Antipater, care zilnic îl jignea în public pe Pheroras. Aveau, totuși, loc întruniri secrete și chefuri nocturne și faptul că erau supravegheate le întărea și mai mult coeziunea. Nici una din acțiunile lor nu rămânea străină de Salomeea care denunța totul regelui.

2. Atunci mânia care l-a cuprins s-a revărsat mai ales asupra soției lui Pheroras, împotriva căreia se îndreptau îndeosebi acuzațiile Salomeei. Așadar regele și-a strâns *prietenii* și *rudele* la o adunare, unde a adus femeii o sumedenie de învinuiri, nu numai faptul că a avut o comportare jignitoare față de fiicele lui, ci și că i-a atâțat pe farizei împotriva lui, năimindu-i cu daruri bănești, iar prin băuturile

sale magice, subjugase inima fratelui drag, sădind în ea dușmănia față de el. Apoi s-a întors către Pheroras, spunându-i că trebuie să aleagă una din două: ori propriul frate, ori nevasta. Acesta i-a răspuns că mai degrabă renunță la viață decât să se despartă de nevasta lui, astfel încât Herodes n-a știut ce să facă și s-a adresat lui Antipater, poruncindu-i să întrerupă toate legăturile cu nevasta lui Pheroras, ca și cu Pheroras, inclusiv toți cei ce fac parte din cercul lor. Antipater n-a încălcat pe față acest ordin, dar pe-ascuns petrecea nopți întregi împreună cu indezirabilii. Temându-se totuși de supravegherea pe care o exercita Salomeea, prin mijlocirea prietenilor săi din Italia a pus la cale o călătorie la Roma. Amicii aceștia i-au trimis o scrisoare potrivit căreia Antipater trebuia să fie trimis la Caesar într-un timp cât mai apropiat. Fără să mai zăbovească, Herodes l-a și expediat împreună cu o suită strălucită și mari sume de bani; cu acest prilej, i-a încredințat și testamentul său, unde ca rege era prevăzut Antipater, succesorul său urmând să fie Herodes, zămislit împreună cu Mariamme, fiica Marelui Preot.

3. În același timp a plutit pe mare pentru a ajunge la Roma și arabul Syllaeus, care pe de o parte încălcase ordinele primite de la Caesar[1], iar pe de altă parte venea să pledeze împotriva lu Antipater în același proces prin care mai înainte îl târâse în judecată Nicolaos[2]. În afară de asta, el intrase într-un grav conflict cu propriul său rege, Aretas, asasinând pe mulți dintre prietenii acestuia, mai cu seamă pe Soaemus, cel mai influent bărbat din Petra. Întrucât îl cumpărase cu bani mulți pe Fabatus, administratorul local al vistieriei lui Caesar, Syllaeus a crezut că se poate bizui pe el și împotriva lui Herodes. Dar cu darurile sale și mai bogate, Herodes l-a făcut pe Fabatus să-l părăsească pe Syllaeus și să treacă de partea lui și, slujindu-se de el, a căutat să-l constrângă pe Syllaeus să-și plătească datoriile pe care prin porunca lui Caesar trebuia să i le restituie. Syllaeus nu numai că a refuzat să plătească, dar l-a și reclamat la Caesar pe Fabatus, învinuindu-l că el nu-și îndeplinește funcția de vistier în favoarea lui Caesar, ci în cea a lui Herodes. Afirmația lui a stârnit mânia lui Fabatus, încă răsfățat cu mari favoruri de Herodes, încât el a trădat se-

---

[1] Privitor la aceste ordine ca și la ceea ce urmează, vezi *Antichitățile iudaice*, XVI, 10, 8 (n.t.).

[2] Nicolaos din Damasc, istoric și bun prieten al lui Herodes cel Mare, care l-a apărat pe rege înaintea lui Augustus, acuzându-l de trădare pe Syllaeus. Acesta fusese condamnat la moarte dar, în prealabil trebuia să-i plătească ceea ce îi datora lui Herodes. De aceea nu acceptase el căsătoria surorii sale Salomeea cu Syllaeus (n.e.).

cretele lui Syllaeus, comunicând regelui că acesta îl cumpărase cu bani pe Corinthus, care făcea parte din garda lui de corp, și ca atare, l-a sfătuit să-l aresteze pe acest om. Herodes a ținut seama de sfatul lui, deoarece Corinthus, deși crescut în regatul său, era de origine arabă. Herodes l-a arestat de îndată atât pe Corinthus, cât și pe alți doi arabi care au fost găsiți la el; un prieten al lui Syllaeus și un șef de trib. Supuși torturilor, amândoi au recunoscut că l-au ademenit pe Corinthus cu sume uriașe de bani, ca să-l asasineze pe Herodes. Ei au fost interogați și de Satorninus, care guverna Siria, și apoi expediați la Roma.

4. Între timp, Herodes nu încetase deloc să-l silească pe Pheroras să se despartă de nevasta lui și, în pofida faptului că avea atâtea motive s-o urască, nu găsea nici un mijloc de a se răzbuna pe dânsa până când, supărarea lui atingând culmea, împreună cu ea, și-a izgonit și propriul frate de la curte. Pheroras a tratat cu indiferență această jignire și s-a retras în Tetrarhia sa[3]; s-a jurat însă că exilul său nu se va termina decât o dată cu moartea lui Herodes și că nu se va mai întoarce la curtea lui atâta timp cât el va mai fi în viață. Într-adevăr, Pheroras nu s-a mai dus la căpătâiul fratelui său, când acesta zăcea bolnav, cu toate că el îl ruga stăruitor să vină, ca să-i încredințeze unele sarcini cu limbă de moarte. Contrar însă tuturor așteptărilor, regele s-a însănătoșit și i-a venit rândul lui Pheroras să se îmbolnăvească la scurtă vreme după aceea, Herodes arătându-se mai îngăduitor. El s-a dus la fratele său și l-a îngrijit cu multă râvnă. Dar întrucât n-a mai putut îndura suferințele, după câteva zile Pheroras și-a dat obștescul sfârșit. Cu toate că Herodes l-a înconjurat cu dragostea lui până în ultimele clipe, s-a răspândit zvonul că el l-ar fi otrăvit. Oricum, Herodes a adus trupul neînsuflețit până la Ierusalim și a proclamat marele doliu în rândul întregului popor, acordând defunctului o înmormântare fastuoasă. Acesta a fost sfârșitul unuia dintre ucigașii lui Alexandru și Aristobul.

---

[3] În ținutul Palestinei, numit Peraea (n.e.).

CAPITOLUL XXX

1. Începând o dată cu moartea lui Pheroras, ispășirea pedepsei s-a abătut apoi asupra lui Antipater, adevăratul autor al nelegiuirilor. Câțiva dintre sclavii liberați ai răposatului au venit cu mâhnirea în ochi la rege și l-au înștiințat că fratele său murise otrăvit. Căci soția lui i-a servit o mâncare gătită foarte ciudat, după care Pheroras a căzut la pat numaidecât. Cu două zile mai înainte, mama și sora nevestei lui sosiseră din Arabia cu o femeie pricepută în leacuri vrăjitorești, ca să-i prepare lui Pheroras o băutură fermecată de dragoste: în locul acestei licori, ea i-a administrat o otravă ucigătoare, la instigarea lui Syllaeus, pe care îl cunoștea îndeaproape[1].

2. Cuprins de diferite bănuieli chinuitoare, regele a supus torturilor nenumărate sclave, ba chiar și slujitoare dezrobite. În timpul torturilor, una dintre ele a strigat: „Fie ca Domnul, care stăpânește Cerul și Pământul, să pedepsească pe adevărata vinovată de suferințele noastre: mama lui Antipater"! De la acest punct de pornire, regele și-a urmat drumul spre aflarea adevărului. Femeia torturată a dezvăluit strânsa prietenie a mamei lui Antipater cu Pheroras și femeile acestuia, întrunirile lor secrete, precum și felul cum, la întoarcerea lor de la rege, Pheroras și Antipater au petrecut nopți întregi cu femeile, fără să accepte în prezența lor nici un sclav și nici o sclavă. Aceasta a fost mărturisirea uneia dintre slujitoarele liberate din sclavie.

3. Apoi Herodes a supus torturilor și sclavele, pe fiecare în parte. Toate, laolaltă, au făcut aceleași declarații ca și predecesoarele lor; de la acestea a mai reieșit că între ei a existat o înțelegere atunci când

---

[1] Syllaeus, plecat între timp la Roma, nu putea fi amestecat în această crimă decât indirect, prin procurarea otrăvii fatale potrivnicului său (n.e.).

Antipater a plecat la Roma, iar Pheroras în Peraea. Căci în discuțiile lor, ei și-au spus în repetate rânduri că, după Alexandru și Aristobul, Herodes se va dezlănțui împotriva lor și a soțiilor lor. Căci nimeni nu poate conta pe blândețea unuia care n-a cruțat pe Mariamme și pe copiii ei; de aceea, cel mai înțelept lucru ar fi să fugi cât mai departe de o asemenea fiară. Antipater se plânsese deseori mamei sale, spunându-i că el a și încărunțit, pe când tatăl său întinerește de la o zi la alta; probabil că el va și muri înainte de a apuca să domnească aievea. Dar chiar dacă Herodes ar muri în cele din urmă — și când se va întâmpla minunea asta? — scurtă va fi bucuria în ceea ce privește descendența lui: între timp vor crește și capetele hydrei — copiii lui Alexandru și Aristobul. Căci copiilor săi, propriu-i părinte le-a retezat orice speranță de viitor, întrucât pe nici unul nu l-a desemnat ca urmaș la tron, după moartea lui[2], ci pe Herodes, fiul Mariammei. În această privință mintea lui a luat-o razna ca la orice bătrân, dacă își închipuie că testamentul nu poate fi schimbat. Căci Herodes însuși va avea grijă ca nici unul din familia lui să nu-i supraviețuiască. Nici un părinte nu și-a urât vreodată copiii mai mult decât Herodes, dar ura lui față de frate era și mai aprigă. Nu de mult, i-a dat 100 de talanți doar ca să nu mai vorbească deloc cu Pheroras. La întrebarea acestuia: „Ce rău i-am făcut noi?", Antipater i-a răspuns: „Fie ca, după ce ne-a luat totul, să ne lase despuiați, dar teferi! Dar este cu neputință să scapi de un asemenea monstru atât de sadic încât nu-ți îngăduie să-ți arăți deschis prietenie față de cineva. Iată de ce ne întâlnim noi pe ascuns, dar curând ne vom putea întâlni fără opreliști dacă prin curajul și brațul nostru vom dovedi că suntem bărbați adevărați!"

4. Acestea au fost declarațiile femeilor torturate, care au adăugat că Pheroras plănuise să fugă cu ele în Peraea. Ceea ce l-a făcut pe rege să dea crezare spuselor lor a fost menționarea celor o sută de talanți: despre asta, el nu discutase decât cu Antipater. Furia lui s-a dezlănțuit mai întâi asupra mamei lui Antipater, Doris: i-a luat înapoi toate bijuteriile, valorând nespus de mulți talanți, pe care i le dăruise, izgonind-o pentru a doua oară din palat. În schimb, pe femeile lui Pheroras le-a grațiat, poruncind ca să li se aline suferințele îndurate în timpul interogatoriilor. De acum, el era năucit de frică, deci la cea mai mică bănuială clocotea de mânie și, pentru ca nu cumva să-i scape un singur vinovat, supunea torturilor o sumedenie de nevinovați.

---

[2] E vorba de Antipater însuși (nu de Herodes, care urma să moară mai înainte de a-i lăsa moștenire tronul ludeii elenistice (n.t.).

5. Așa a ajuns el la samariteanul Antipater, administratorul prințului Antipater. Supus torturilor, acesta a recunoscut că, prin intermediul unui prieten de-al său, numit Antiphilus, Antipater a obținut din Egipt o otravă destinată pieirii tatălui său; de la el a preluat-o Theudion, unchiul lui Antipater, care a transmis-o lui Pheroras. Pe acesta l-a însărcinat Antipater să-i administreze licoarea ucigătoare atunci când el se va afla deja la Roma, ferit de orice bănuială. Pheroras a dat otrava, spre păstrare, nevestei sale. Pe dânsa a chemat-o numaidecât regele, poruncindu-i să-i aducă degrabă obiectul care-i fusese încredințat. Ea a plecat, chipurile, pentru a aduce ceea ce i s-a cerut. În realitate s-a aruncat de pe acoperișul casei, ca să scape de ancheta și de tortura ordonată de rege. Prin providența divină, care urmărea pedepsirea lui Antipater, ea n-a căzut în cap, ci pe o altă parte a corpului, scăpând astfel cu viață. După ce a fost adusă în fața regelui, încă moleșită din cauza căderii, acesta s-a îngrijit ca ea să-și revină. A întrebat-o apoi de ce s-a aruncat de pe acoperiș, jurându-i că, dacă va spune adevărul, va fi scutită de orice pedeapsă; dacă însă îi va ascunde ceva, trupul ei va fi sfârtecat în timpul torturii, încât nu va mai rămâne nimic din el spre a fi înmormântat.

6. După o scurtă cumpănire, femeia i-a spus următoarele: „Ce rost mai are să-mi păstrez taina acum când Pheroras e mort? Doar ca să-l apăr pe Antipater care a adus pieirea tuturora? Ascultă, o, rege, și, împreună cu tine, să mă asculte Dumnezeu, martorul meu, care nu poate fi înșelat, că eu spun adevărul! Când tu stăteai cu ochii în lacrimi în preajma muribundului tău frate Pheroras, el m-a chemat deoparte și mi-a zis: «Nevastă, află că m-am înșelat tare mult în privința sentimentelor fratelui meu față de mine; căci eu l-am urât în vreme ce el mă iubea și am plănuit să-l omor pe acela care acum, cât n-am murit încă, se arată îndurerat de suferința mea. Îmi primesc astfel cuvenita răsplată pentru lipsa mea de iubire frățească. Ți-am dat în păstrare otrava pregătită pentru el, pe care ne-a încredințat-o Antipater. Adu-mi-o aici și distruge-o imediat în fața mea, ca nu cumva să iau duhul răzbunării cu mine în Hades[3]!» Întocmai cum mi-a poruncit, i-am adus otrava, turnând cea mai mare parte din ea pe foc, sub privirile lui, iar restul l-am păstrat pentru mine, dacă o să am surprize sau din teamă față de tine!"

[3] *Sheol* (locuință imaginară, *Psalmii*, 49, 15, groapa Nimicului, Iezechiel, 38, 17), unde umbrele duc o existență fantastică, ireală, pentru ca să nu-l mai aștepte pe Domnul (*Psalmii*, 6, 6), corespunde iadului, în contrast cu locul cunoașterii divine, hărăzit celor buni, sufletelor evlavioase — adică Paradisul; de-abia Biserica creștină este cea care a scos limpede în evidență acest contrast (n.t.).

7. După rostirea acestor cuvinte, ea a scos cutiuța care mai conținea puțină otravă. Regele a mai anchetat pe mama și pe fratele lui Antiphilus; aceștia au recunoscut că Antiphilus a adus din Egipt cutiuța cu otravă, primită de la fratele său, care este medic în Alexandria. Spiritele lui Alexandru și Aristobul bântuiau palatul prin toate ungherele în căutarea adevărului, aducând la lumină ascunse nelegiuiri acolo unde exista bănuiala cea mai mică. Până și Mariamme, fiica Marelui Preot, a fost demascată ca fiind la curent cu conspirația, așa cum au recunoscut-o farții ei, supuși torturilor. Regele a făcut ca pentru păcatul mamei să plătească fiul; l-a șters din testament pe fiul zămislit cu ea, Herodes, care fusese desemnat ca succesor la tron al lui Antipater.

CAPITOLUL XXXI

1. După aceea, a contribuit și un anume Bathyllos la furnizarea probelor acuzatoare, care adevereau fără putință de tăgadă mârșavele intenții ale lui Antipater. Căci el era un sclav liberat al acestuia și a venit având asupra lui o altă otravă, alcătuită din venin de aspidă și sucurile altor șerpi, cu care Pheroras și soția lui se înarmau împotriva regelui, în cazul când prima otravă n-ar fi dat rezultatul scontat. Ca o întregire a planurilor ucigașului de tată, primise și sarcina de a aduce niște scrisori confecționate de Antipater pentru compromiterea unor frați de-ai săi. Era vorba de Archelaos și Philippus, fiii regelui care își făceau studiile la Roma, crescuseră mari și aveau o fire aleasă. Pe acești tineri, care stăteau în calea speranțelor lui, intenționa să-i înlăture degrabă Antipater. În acest scop, pe de o parte, el a plăsmuit niște scrisori compromițătoare, semnate, chipurile, de prietenii lor de la Roma, pe de altă parte, i-a convins pe alții, după ce i-a cumpărat cu bani, să trimită scrisori care arătau că tinerii își defăimau necontenit părintele, deplângeau deschis soarta lui Alexandru și Aristobul, fiind foarte nemulțumiți că trebuiau să se întoarcă acasă. Tatăl lor tocmai îi rechemase, fapt care îngrijorase în cel mai înalt grad pe Antipater.

2. De fapt, chiar și înainte de plecare, pe când se mai afla în Iudeea, Antipater obținuse, cu ajutorul banilor, să i se trimită asemenea scrisori din Roma, îndreptate împotriva lor; apoi, ca să nu atragă bănuieli asupra lui, se ducea singur la propriul părinte, ca să ia apărarea fraților săi, susținând uneori că cele menționate în scrisori erau minciuni curate, alteori, că se dovedeau niște nechibzuințe ale tinereții. Întrucât la Roma el plătise între timp cu sume mari pe autorii scrisorilor împotriva fraților săi, a căutat să înlăture dovezile acestor cheltuieli, cumpărând anume veșminte scumpe, cuverturi pestrițe, cupe de argint și de aur precum și felurite alte obiecte prețioase, pentru ca recompensele date pentru achitarea corespondenței falsificate să

se piardă în grămada luxului risipitor. Până la sfârșit, totalul cheltuielilor s-a ridicat la 200 de talanți, cea mai mare parte a sumei fiind trecută în contul plăților pentru procesul împotriva lui Syllaeus. Acum când ieșiseră la iveală toate nelegiuirile comise, și cele mari, și cele mici, când numeroase torturi dezvăluiseră atât de limpede planul său de a-și suprima părintele, iar din scrisori reieșise o nouă tentativă de fratricid, nici unul dintre cei sosiți la Roma nu i-a spus cât de proastă este reputația sa în Iudeea, deși trecuseră deja șapte luni de când era stabilită vinovăția și iminenta lui reîntoarcere: așa de răspândită era ura care îl înconjura de pretutindeni. Poate că umbra fraților uciși astupa gura celor care ar fi avut intenția să-l pună la curent cu cele întâmplate. Așa încât el a trimis din Roma o scrisoare prin care își vestea apropiata întoarcere acasă, arătând cu câtă pompă se despărțise el de Caesar.

3. Regele ardea de nerăbdare să pună mâna pe perfidul conspirator, nescutit de teama ca nu cumva să se ascundă în cazul când va fi aflat ceva, așa că i-a răspuns printr-o scrisoare fățarnică, plină de bunăvoință, îndemnându-l să-și zorească întoarcerea, căci, dacă se va grăbi, atunci și el va fi gata să înăbușe plângerile împotriva mamei lui. Antipater nu era străin de alungarea mamei sale din palat; mai înainte, el primise la Tarent o scrisoare cu vestea morții lui Pheroras, fapt care l-a întristat profund, unii întrezărind în acest doliu un atașament sincer față de unchiul său. În realitate, el era, pare-se, abătut de eșuarea complotului, lacrimile sale fiind vărsate nu pentru Pheroras, ci pentru pierderea unui complice. Era îngrijorat în privința faptelor acestuia, dacă nu cumva a fost descoperită otrava. După ce a primit în Cilicia scrisoarea tatălui său, amintită mai înainte, s-a grăbit să-și continue călătoria. Când a debarcat în Celenderis, a fost frământat de situația grea a mamei sale, inima lui presimțind soarta care îl aștepta și pe el. Cei mai prudenți dintre prietenii lui apropiați l-au sfătuit să nu se prezinte la rege înainte de a cunoaște învinuirile aduse mamei sale; căci aceștia se temeau să nu se reverse și asupra lui acuzațiile care i se aduceau. Cei mai puțin chibzuiți și mai nerăbdători să-și revadă patria, nesinchisindu-se de soarta lui Antipater, îl îmboldeau să se zorească, spre a nu stârni, prin întârzierea lui, funestele bănuieli ale tatălui și îndrăznețele calomnii ale potrivnicilor săi. Căci tot ce se urzește acum împotriva lui se datorează absenței sale; nu s-ar mai fi întreprins nimic în prezența lui. N-ar avea noimă ca, din pricina unor bănuieli nesigure, să piardă prilejul favorabil; mai bine s-ar arunca cât mai repede în brațele tatălui său, pentru a-și asigura coroana regală, care în lipsa lui ar putea să se clatine. Ascultând aceste sfaturi și, stimu-

lat de un demon rău, Antipater a străbătut marea și a debarcat în Limanul lui Augustus, la Caesarea.

4. Contrar așteptărilor sale, aici el s-a simțit singur și părăsit; toți îl ocoleau, nimeni nu cuteza să se apropie de el. Deși fusese dintotdeauna urât în egală măsură, acum nu se mai sfia nimeni să-și manifeste deschis această ură. Mulți îl evitau din teamă față de rege, căci fiecare oraș era împânzit de știri rele despre el, care nici n-avea habar în ce pericol se afla. Nimeni nu fusese condus cu mai multă pompă ca el, atunci când a plecat la Roma, dar nimeni n-a avut parte la întoarcere de o primire mai înjositoare. Începuse să adulmece nenorocirile care îl pândeau acasă, totuși, din șiretenie, n-a lăsat să se vadă nimic și, oricât de înspăimântat era el în sinea lui, se străduia ca, în afară, să pară cât mai încrezător. Nu mai avea nici o șansă să scape cu fuga și nici nu vedea vreo posibilitate de a se desface din acest laț. Nu știa nimic sigur despre întâmplările din palat, din pricina amenințărilor proferate de Herodes. Îi mai rămăsese o ultimă rază de speranță, care să-l îmbărbăteze: poate că nu s-a descoperit nimic și, dacă s-a aflat câte ceva, poate că el va acoperi totul printr-o atitudine sfidătoare sau prin viclenie: o altă cale spre salvarea lui nu mai era.

5. Înarmat cu aceste hotărâri, el a intrat în palatul regal, neînsoțit însă de *prietenii* săi: la prima intrare, ei au fost opriți cu vorbe de ocară. În interior, se afla, întâmplător, și guvernatorul Siriei, Varus[1]. Antipater s-a îndreptat spre tatăl său și, cu o îndrăzneală fără de pereche, s-a apropiat de el, ca să-l îmbrățișeze. Dar Herodes, oprindu-l cu mâinile întinse și cu capul întors într-o parte, i-a spus: „Iată o ispravă demnă de un paricid: să vrea să mă îmbrățișeze, atunci când îl apasă atâtea vinovății! Pleacă din calea mea, om nelegiuit, și nu mă atinge până ce nu te vei despovăra de vina ta. Te voi da pe mâna unui tribunal adevărat și a unui judecător, în persoana lui Varus, care a venit la momentul potrivit. Du-te de-aici și pregătește-ți apărarea până mâine, fiindcă doar acest termen ți-l mai pot acorda pentru uneltirile tale!" Uluit, Antipater s-a retras, nemaiputând să răspundă nimic. A primit de îndată vizita mamei și a soției[2] sale, care i-au înfățișat amănunțit toate dovezile găsite împotriva lui. Treptat, el și-a găsit stăpânirea de sine în așa fel încât a fost în stare să se gândească la pledoaria sa.

---

[1] Publius Quintilius Varus (46 î.e.n-9 e.n.), favorit al lui Augustus, care l-a numit guvernator al Siriei (6-4 î.e.n.), apoi al Germaniei (7 e. n.), unde cheruscul Arminius l-a atras într-o cursă în pădurea Teutoburg și i-a nimicit legiunile, silindu-l să se sinucidă (n.e.).

[2] Fiica lui Antigonos, precursorul lui Herodes, executat din ordinul lui Marcus Antonius (n.e.).

CAPITOLUL XXXII

1. În ziua următoare, regele și-a convocat *rudele* și *prietenii* la un consiliu de judecată, la care au fost poftiți și amicii lui Antipater. El însuși împărțea președinția cu Varus și, la porunca lui, au fost aduși toți martorii, printre aceștia aflându-se și câțiva sclavi ai mamei lui Antipater, de curând arestați, care i-au prezentat o scrisoare adresată fiului ei, cu următorul conținut: „Deoarece tatăl tău cunoaște toate cele puse la cale de tine, ferește-te să te înfățișezi înaintea lui dacă nu poți conta pe ajutorul lui Caesar". După ce acești sclavi au fost audiați împreună cu ceilalți martori, a intrat Antipater, s-a trântit cu fața în jos la picioarele părintelui său și a spus: „Tată, te implor să nu mă condamni din capul locului, ci pleacă-ți fără nici o reținere urechile la apărarea mea, căci, cu îngăduința ta, îmi voi dovedi nevinovăția"!

2. Herodes s-a răstit la el să tacă din gură și, îndreptându-se apoi spre Varus, a zis: „Nu mă îndoiesc câtuși de puțin că și tu, Varus, ca orice judecător just, îl vei socoti pe Antipater un ticălos fără speranță de îndreptare. Teamă mi-e, totuși, că îmi vei detesta soarta și că mă vei găsi demn de toate nenorocirile abătute asupra mea, fiindcă am adus pe lume asemenea progenituri. Dar s-ar cuveni să mă compătimești însă barem pentru faptul că am fost părintele cel mai iubitor al acestor fii atât de nelegiuiți. Pe feciorii mei de mai înainte, încă de când erau niște copilandri, i-am socotit demni să-mi urmeze la domnie, și nu numai că i-am educat la Roma cu cheltuieli mari, ci am obținut pentru ei prietenia lui Caesar, făcându-i să stârnească gelozia altor regi. Dar am aflat că ei unelteau să mă ucidă și de aceea au trebuit să moară, mai ales pentru binele lui Antipater; lui, care era tânăr și moștenitorul tronului meu, am vrut în primul rând să-i garantez siguranța. Dar această nesățioasă fiară, punându-mi răbdarea la grea încercare, și-a dezlănțuit asupra mea întreaga sa furie. Lui însă i s-a părut că trăiesc prea mult și, întrucât îmi tolera cu greu bătrânețea,

n-a vrut să ajungă rege decât devenind un paricid. Merit cu prisosință această pedepasă, eu, care am readus de la țară un surghiunit și mi-am alungat fiii născuți de o regină, spre a-l numi pe el moștenitor al tronului. Îmi recunosc deschis, Varus, rătăcirea minții mele. Singur i-am atâțat pe acești fii împotriva mea, retezând speranțele lor legitime în folosul lui Antipater. Ce favoare de care au beneficiat ei se poate asemui cu cele revărsate din belșug asupra lui? Lui, căruia, în viață fiind, i-am transmis aproape întreaga putere? Cel pe care, în văzul tuturor, l-am înscris ca unic moștenitor al tronului; i-am acordat un venit de 50 de talanți, suportând din averea mea personală alte subvenții cu nemiluita. De curând, când s-a îmbarcat să plece la Roma, i-am dat încă 300 de talanți și, din întreaga familie, numai pe el am vrut să-l recomand lui Caesar ca pe salvatorul tatălui său. Ce nelegiuiri au comis aceștia, care să se compare cu cea săvârșită de Antipater? Ce fel de dovezi s-au adus împotriva acestora aidoma celei care îl stigmatizează pe el ca trădător? Totuși, paricidul a avut curajul să glăsuiască și trage speranța că va mistifica iarăși adevărul cu vicleșugurile sale. Ia aminte, deci, Varus! Îl cunosc bine pe acest monstru și prevăd de pe-acum că se va înfășura în vălul adevărului și va vărsa lacrimi fățarnice. El este cel ce m-a avertizat atunci când Alexandru mai trăia să nu-mi încredințez trupul orișicui; el obișnuia mereu să mă însoțească până la patul meu și cerceta pretutindeni, temându-se că în dormitor se ascundea un ucigaș: el era cel ce-mi supraveghea somnul și se îngrijea de siguranța mea, cel ce mă mângâia când oftam din greu după feciorii mei răpuși de călău și urmărea ce sentimente aveau față de mine frații lui aflați încă în viață; pe scurt, era pavăza și garda mea de corp. De câte ori îmi amintesc, o, Varus, ce mare șiret este și cât de bine se preface de fiecare dată, nu-mi vine să cred că mai trăiesc și mă mir cum de am scăpat din mâinile unui trădător atât de experimentat. Întrucât se pare că un demon al răului caută să semene pieirea în casa mea și atâțâ împotrivă-mi rudele cele mai dragi, nu-mi rămâne decât să-mi deplâng soarta nemiloasă și să-mi căinez singurătatea; dar nici unul din cei însetați de sângele meu nu va scăpa teafăr chiar dacă se vor ivi dovezile de vinovăție grăind împotriva tuturor copiilor mei!"

3. În timpul rostirii acestor cuvinte, emoția profundă l-a împiedicat să continue, așa că regele a făcut semn lui Nicolaos, unul dintre prietenii lui, să prezinte rechizitoriul. Dar între timp, Antipater, care zăcea întins la picioarele tatălui său, și-a ridicat capul și a zis cu glas tare: „Tu singur mi-ai rostit apologia, tată! Cum aș fi putut deveni paricid eu, care am fost paznicul tău permanent, așa cum singur ai

recunoscut-o. Pietatea mea filială e denumită de tine minciună goală și prefăcătorie. Cum se face că eu, multiscusitul în toate privințele, am fost atât de nătâng încât să nu-mi dau seama că pregătirea unei asemenea crime cu greu poate rămâne ascunsă oamenilor, dar că este cu neputință ca ea să treacă neobservată de Judecătorul ceresc, atotvăzătorul și omniprezentul? Oare nu cunoscut-am eu sfârșitul fraților mei pe care Dumnezeu i-a pedepsit atât de crunt pentru criminalele lor uneltiri împotriva ta? Ce-ar fi putut să mă atâțe pe mine împotriva ta? Cumva dorința de a domni? Dar eu eram, de fapt, regele! Teama că mă urăști pe mine? Nu eram eu iubit de tine? Mă temeam cumva de alții din pricina ta? Dar tocmai prin faptul că te păzeau pe tine inspirau teamă altora. Duceam lipsă de bani? Cine ar fi putut, mai mult decât mine, să cheltuiască oricât poftea? Dacă m-aș fi dovedit cel mai josnic dintre toți oamenii și aș fi avut năravuri de fiară sălbatică, doar atunci nu m-aș fi lăsat înduplecat de binefacerile tale, tată; căci tu m-ai readus din surghiun, cum singur ai spus; m-ai preferat tuturor celorlalți copii ai tăi; m-ai numit rege încă din timpul vieții tale și m-ai făcut să fiu invidiat, copleșindu-mă cu mulțimea favorurilor acordate. Ah, ce nefastă a fost pentru mine această călătorie blestemată! Câte prilejuri de desfășurare n-am dat eu și ce largi răgazuri n-am oferit celor ce complotau împotriva mea? Dar pentru tine, tată, și în interesul tău personal, am întreprins această drumeție, pentru ca să-l împiedic pe Syllaeus să-și bată joc de bătrânețea ta. Roma este martorul dragostei mele părintești, precum și ocrotitorul sorții hărăzite întregului pământ, Caesar, care m-a numit adesea *Philopater*[1]. Primește, tată, scrisoarea lui, mai demnă de încredere decât calomniile răspândite aici pe seama mea: ea este unica mea apărare, ea dovedește dragostea ce ți-o port! Amintește-ți cu câtă lehamite în suflet m-am îmbarcat pe corabie, deoarece știam eu câte dușmănii mocnind împotriva mea se piteau în țară. Tu ești, tată, cel ce, fără voia ta, m-ai sortit pieirii, silindu-mă să plec, spre a oferi invidiei răgazul de a mă ponegri. Iată-mă ajuns din nou aici, ca să aduc mărturie, iată-mă din nou aici, eu, paricidul care a străbătut mări și țări, fără să pățească ceva. E o adeverire a nevinovăției mele, pentru care nu-ți cer să mă iubești. Căci în fața lui Dumnezeu și a ta, tată, rămân un osândit. Așa osândit cum sunt, te rog să nu te încrezi în niște mărturii făcute de alții în timpul torturilor: dimpotrivă, adă-mi focul, să mă mistuie pe

[1] În elină „Iubitor-de-tată" — antiteza numelui *anti-părintesc*, pe care îl merita pe deplin (n.e.).

mine. Instrumentele torturii să pătrundă în măruntaiele mele! Nu-mi cruța deloc trupul pângărit, când îmi vei auzi vaietele. Căci, de vreme ce sunt un paricid, nu se cuvine să mor fără a fi torturat!" Întrucât vorbele lui Antipater erau însoțite de strigăte, plânsete și gemete, el a stârnit mila celor de față, mai cu seamă lui Varus; singurul care n-a vărsat lacrimi din pricina mâniei sale a fost Herodes: știa el prea bine cât de îndreptățite erau învinuirile!

4. La porunca regelui a luat cuvântul Nicolaos care a înfățișat mai întâi șiretenia lui Antipater prin multe exemple și a destrămat mila inspirată de el celor din sală, trecând apoi la grave acuzații la adresa lui: i se atribuiau toate nelegiuirile care au avut loc în întregul regat, mai cu seamă executarea celor doi frați, moartea lor datorându-se, după părerea lui, calomniilor sale. Apoi Nicolaos a susținut că acum, Antipater unelteste chiar și împotriva supraviețuitorilor care ar putea periclita succesiunea lui la tron. Acela care a fost în stare să prepare otravă pentru tatăl său, cum oare ar putea șovăi să-și răpună frații! După ce a furnizat dovezile privitoare la atentatul prin otrăvire, plănuit de Antipater, el a menționat unul după altul denunțurile martorilor și, referitor la Pheroras, s-a arătat indignat de faptul că Antipater l-a putut împinge la fratricid și, prin mituirea celor mai buni *prieteni* ai regelui, a transformat palatul într-un cuib al neleguiților. A continuat un timp cu prezentarea altor dovezi, terminându-și astfel rechizitoriul.

5. Când Varus l-a întrebat ce are de zis în apărarea lui, Antipater n-a spus decât atât: „Dumnezeu este martorul nevinovăției mele", după care a rămas întins la pământ. Varus a poruncit să fie adusă otrava și a administrat-o unui prizonier, condamnat la moarte: după ce a băut-o, acesta a și căzut mort la podea. Varus a mai avut o convorbire secretă cu Herodes, a redactat pentru Caesar un raport despre desfășurarea consiliului și a doua zi și-a văzut de drum. Dar Herodes l-a pus în lanțuri pe Antipater, trimițând o delegație care să-i relateze lui Caesar cele întâmplate.

6. După aceea, s-a descoperit că Antipater a urzit și pieirea Salomeei. Din Roma a sosit un slujitor al lui Antiphilus, aducând o scrisoare de la o cameristă a Liviei, ce se numea Acme: ea îi scrisese regelui că, în corespondența Liviei, descoperise niște scrisori de-ale Salomeei, pe care i le transmitea pe-ascuns, din devotament față de dânsul. Scrisorile conțineau acerbe atacuri și grave acuzații la adresa regelui. Antipater le falsificase și o plătise pe Acme, să expedieze scrisorile lui Herodes. Antipater a fost demascat printr-o scrisoare adresată lui, unde Acme îi scria: „Îndeplinindu-ți dorința, i-am scris

tatălui tău și i-am trimis scrisorile respective, și sunt sigură că, după ce le va citi, regele n-o va mai lăsa în viață pe sora lui. Dacă lucrurile se vor desfășura conform așteptărilor, bine ar fi să nu dai uitării promisiunile pe care mi le-ai făcut."

7. La descoperirea acestei scrisori precum și a celor îndreptate împotriva Salomeei, regelui i-a venit ideea că poate și scrisorile defavorabile lui Alexandru fuseseră, de asemenea, false. L-a îndurerat până în străfundul sufletului faptul că puțin a lipsit ca el să devină ucigașul propriei sale surori din pricina lui Antipater. Așadar s-a hotărât să nu mai întârzie pedepsirea pentru toate mârșăviile sale. Când însă a vrut să ia aspre măsuri împotriva lui Antipater, el a fost împiedicat de o boală gravă. I-a scris totuși lui Caesar doar despre Acme și mincinoasele ei uneltiri la adresa Salomeei. Apoi a cerut să i se aducă testamentul, l-a modificat și, l-a numit rege pe Antipas, trecând peste fiii săi mai vârstnici Archelaos și Philippus, căci și pe aceștia îi ponegrise Antipater. În afara obiectelor de valoare, el i-a lăsat 1000 de talanți lui Caesar, soției sale, copiilor, prietenilor și sclavilor liberați de el circa 500 de talanți; tuturor celorlalți le-a distribuit teritorii și sume de bani deloc neglijabile, dar pe sora lui a onorat-o cu cele mai frumoase daruri. În aceste privințe și-a modificat Herodes testamentul său.

CAPITOLUL XXXIII

1. Boala regelui s-a agravat din ce în ce mai mult, iar bătrânețea și grijile contribuiau la vlăguirea lui: căci el avea aproape 70 de ani și necazurile pricinuite de copiii săi îl deprimaseră în așa măsură încât, chiar dacă s-ar fi bucurat de o sănătate deplină, n-ar mai fi găsit nici o plăcere în existența sa. Faptul că Antipater mai trăia încă îi sporea răul iar el era ferm hotărât să-l execute nu în treacăt, ci după însănătoșirea lui.

2. Ca o întregire a nenorocirilor sale, a mai izbucnit și o revoltă populară. În oraș[1] trăiau doi cărturari, care treceau drept foarte buni cunoscători ai legilor strămoșești și ca atare erau mult apreciați de întregul popor: unul era Iudas, fiul lui Seppheraios[2], iar celălalt Matthias, fiul lui Margalos[3]. Când acești bărbați explicau legile, tineri nu puțini la număr se adunau în jurul lor și în fiecare zi recrutau o adevărată oaste de oameni la o vârstă încă fragedă. Când ei au aflat că regele este secătuit de supărare și boală, au răspândit în cercul lor de discipoli consemnul că a sosit momentul potrivit să i se facă dreptate lui Dumnezeu prin distrugerea chipurilor cioplite, care încălcau datinele străbune. Căci era o nelegiuire să se așeze în templu statui, reprezentări de animale sau alte lucrări având înfățișarea unor oameni în viață. De fapt, Herodes așezase deasupra porții mari a Templului un vultur de aur. Cărturarii cereau tocmai îndepărtarea acestuia, spunând că, chiar dacă ai de înfruntat primejdii, este frumos să-ți dai viața pentru cauza legii patriei tale. Căci sufletul celor ce mor în asemenea împrejurări devine nemuritor, având parte de fericirea veșnică; în schimb, făpturile comune care nu și-au însușit

[1] E vorba de Ierusalim (n.t.).
[2] În *Antichitățile iudaice*, XVII, 6, 2, el se cheamă Sariphaeus (n.t.).
[3] În *Antichitățile iudaice* XVII, 6, 2: Margaloth (n.t.).

înțelepciunea necesară, în ignoranța lor se atașează de viață și preferă să moară bolnavi în patul lor decât să piară eroic.

3. Pe când mai rosteau aceste vorbe, s-a răspândit zvonul că regele e pe patul de moarte, astfel încât tinerii au prins și mai mult curaj, să treacă la împlinirea faptei lor. Așadar la amiază, în vreme ce mulțimea ieșea și intra în Templu, cu ajutorul unor frânghii trainice, au coborât de pe acoperiș și cu lovituri de secure au prăvălit la pământ vulturul de aur. Numaidecât a fost anunțat regescul comandant al Templului, care a sosit repede cu o escortă numeroasă și a înșfăcat vreo patruzeci de tineri, târându-i în fața regelui. Herodes i-a întrebat mai întâi dacă ei sunt cei care au cutezat să dea jos vulturul de aur: aceștia și-au recunoscut deschis fapta. Întrebați apoi cine le-a dat ordin, ei au răspuns: „Legea strămoșilor noștri". Când regele i-a mai întrebat și de ce sunt atât de voioși când au moartea în fața ochilor, tinerii i-au zis că pe lumea cealaltă vor avea parte de fericirea supremă.

4. Cumplita mânie care l-a cuprins pe rege i-a produs o ameliorare a bolii, făcându-l să se ducă la o întrunire publică[4]. Acolo, în lungul său discurs acuzator, i-a prezentat pe acei tineri ca profanatori ai Templului care, sub pretextul apărării legilor străbune, ascundeau țeluri mai ambițioase, și a cerut pentru ei pedeapsa cuvenită nelegiuiților. Dar poporul s-a temut că prea mulți oameni vor fi implicați în urma denunțurilor; de aceea, el a fost rugat să pedepsească numai pe instigatori, apoi pe cei prinși asupra faptei, ceilalți fiind însă feriți de mânia lui. Regele s-a învoit cu mare greutate; a poruncit să fie arși de vii numai tinerii care au coborât pe frânghii, împreună cu cărturarii îndrumători, iar pe ceilalți arestați i-a dat pe mâna călăilor săi, pentru executarea lor.

5. Ulterior, boala i-a cuprins întregul său trup, producându-i dureri în diferitele lui părți. Deși febra nu era mare, pe toată suprafața pielii îl chinuia o insuportabilă mâncărime: simțea și neîntrerupte dureri în măruntaie. Picioarele i se umflaseră ca la bolnavii de dropică; avea o inflamație la abdomen, iar la organele genitale o umflătură plină de puroi și colcăind de viermi. De altfel, nu putea să respire decât în poziție dreaptă, fiind torturat de sufocări și crampe în toate mădularele. Ghicitorii susțineau că boala era ispășirea crimei săvârșite prin uciderea cărturarilor. Deși avea de îndurat atâtea suferințe, ținea cu îndârjire la viață și, sperând să se însănătoșească,

---

[4] Potrivit *Antichităților iudaice* XVII, 6, 3 ea a avut loc la Ierihon (n.t.).

era în căutarea unor căi de vindecare. Astfel Herodes a fost dus peste fluviul Iordan, spre a recurge la tratamentul apelor termale de la Callirhoe[5]. Aceste izvoare se vărsau în Lacul de asfalt[6], având ape atât de dulci, încât puteau fi băute. Acolo, tămăduitorii au decis să-l oblojească, cufundându-i întregul trup într-o baie cu ulei cald; dar în cadă el și-a pierdut cunoștința, dându-și ochii peste cap, de parcă ar fi murit. Strigătele scoase de servitorii săi înspăimântați l-au readus cu greu la viață și, pierzându-și atunci orice speranță de vindecare, a poruncit să se distribuie tuturor soldaților câte 50 de drahme pentru fiecare, dând comandanților și *prietenilor* săi daruri mult mai mari.

6. La întoarcere, când a sosit la Ierihon, fierea i-a pricinuit necazuri mari[7] și, parcă dornic să se războiască cu moartea, a pus la cale o faptă mârșavă: a poruncit să fie strânși laolaltă oamenii de vază din Iudeea întreagă, fiecare localitate în parte, închizându-i pe toți în așa-numitul Hipodrom[8]. Apoi a chemat la el pe sora lui Salomeea, împreună cu soțul ei Alexas, și le-a zis următoarele: „Eu știu că moartea mea va fi pentru iudei un bun prilej de sărbătoare, dar eu am puterea să-i fac pe alții să mă jelească și astfel să am parte de o înmormântare strălucitoare dacă voi veți executa ordinele mele: de îndată ce mi-am dat ultima suflare, lăsați ca oamenii ținuți sub pază să fie încercuiți și măcelăriți de soldații mei pentru ca întreaga Iudee, fiecare familie, să verse pentru mine lacrimi silnice!"

7. Tocmai dădea aceste instrucțiuni când de la ambasadorii lui, aflați la Roma, regele a primit scrisori care anunțau că Acme fusese executată din ordinul lui Caesar, iar Antipater era condamnat la moarte; se menționa totuși, în scris, că, în cazul când tatăl se arată mulțumit cu trimiterea fiului în exil, Caesar îi dă dezlegarea lui. Atunci, pentru scurtă vreme, Herodes și-a recăpătat cheful de viață dar, întrucât nu mai era în stare să se hrănească și o tuse convulsivă îl chinuia peste măsură, el s-a decis să-și devanseze ceasul ales de destin. A luat un măr și a cerut un cuțit căci el obișnuia, atunci când mânca fructe, să le taie singur în felii. S-a uitat apoi în jurul său, să vadă dacă se afla cineva prin apropiere, gata să-l împiedice și și-a ridi-

---

[5] Azi Zerka Ma'in, unde se află izvoare termale sulfuroase, temperatura maximă atinsă de ele fiind de 61,5° C. Arabii folosesc și în prezent aceste izvoare pentru băi și cură de apă medicinală (n.t.).

[6] Azi Marea Moartă (n.t.).

[7] Probabil un icter negru, dar se pare că boala de care suferea Herodes, era fie o ciroză, fie un cancer la ficat (n.t.).

[8] Stadion destinat curselor de cai (n.t.).

cat mâna dreaptă, ca să se străpungă singur. Dar a sărit imediat vărul său Achiab și i-a înșfăcat brațul, împiedicând astfel sinuciderea. Numaidecât palatul a răsunat de plânsete, ca și cum regele ar fi murit aievea. Vaietele au ajuns la urechile lui Antipater, care a prins din nou curaj și, nespus de vesel, și-a rugat paznicii ca, în schimbul unei sume de bani, să-i scoată cătușele și să-l lase să fugă. Comandantul gărzii nu numai că l-a refuzat, dar s-a și dus degrabă până la rege, semnalându-i tentativa de corupție. Herodes a scos un strigăt foarte puternic, cum nu te-ai fi putut aștepta de la un om grav bolnav, trimițându-și gărzile de corp să-l ucidă imediat pe Antipater. După ce a poruncit să i se înmormânteze cadavrul în Hyrcania, și-a modificat iarăși testamentul: l-a trecut ca moștenitor al tronului său pe Archelaos, fiul său mai vârstnic, fratele lui Antipas, numindu-l pe Antipas însuși Tetrarh.

8. Doar cinci zile a supraviețuit execuției fiului său Herodes, moartea lui survenind[9] după o domnie care a durat 34 de ani de la preluarea puterii prin uciderea lui Antigonos și 37 de ani de la proclamarea lui ca rege de către romani. Soarta l-a favorizat în toate privințele mai mult decât pe oricare altul el, care, poporan simplu, s-a urcat pe tronul regal și, ocupându-l multă vreme, l-a transmis fiilor săi poporani; numai în viața de familie a fost omul cel mai lipsit de noroc. Fără să aștepte ca armata să afle de moartea lui, Salomeea s-a dus împreună cu soțul ei ca să-i elibereze pe prizonierii sortiți pieirii potrivit ordinului dat de rege: ea le-a spus că Herodes și-a schimbat între timp hotărârea, fiecare fiind trimis acasă de el. Abia după plecarea acestora, a dezvăluit soldaților adevărul și i-a convocat la o adunare în amfiteatrul din Ierihon, împreună cu restul locuitorilor orașului. Acolo a apărut și Ptolemeu, căruia i se încredințase inelul cu sigiliul regal, a spus că regele a trecut în rândul preafericiților, a mângâiat poporul pentru pierderea suferită, citind apoi scrisoarea ultimă, lăsată de Herodes soldaților săi: el îi îndemna în repetate rânduri să rămână credincioși urmașilor săi. După citirea scrisorii, el a despecetluit testamentul, făcând cunoscut conținutul lui. Trachonitis și ținuturile învecinate reveneau ca moștenire lui Phillipus, Antipas, cum am mai spus, era numit Tetrarh, iar Archelaos, rege. Ultimului i s-a recomandat să transmită lui Caesar inelul cu sigiliu, împreună cu actele privitoare la administrarea țării, pecetluite: el trebuia să valideze deciziile luate ulterior de Herodes și să asigure executarea

[9] În anul 4 î.e.n. (n.t.).

testamentului său. În general dispozițiile testamentare mai vechi rămâneau valabile.

9. Archelaos a fost felicitat de îndată prin aclamații puternice iar soldații, grupați pe unități și urmați de alaiul poporului, au defilat prin fața regelui, și i-au jurat credință, rugându-l pe Dumnezeu să-i dea binecuvântarea lui. După aceea s-au făcut pregătirile pentru funeraliile regelui. Archelaos nu se abținea de la nici o cheltuială, ca să le asigure cât mai mult fast, astfel că din cortegiul funebru n-au lipsit deloc ornamentele regale. Sicriul era din aur masiv încrustat cu pietre prețioase, lințoliul din purpură cu broderii multicolore, trupul defunctului fiind învesmântat tot în purpură. Pe creștet purta diadema regală, având deasupra ei o coroană de aur, iar în mâna dreaptă ținea sceptrul. Catafalcul era înconjurat de fiii și de numeroasele rude ale regelui, și urmat de lăncierii regali, de trupele tracilor, germanilor și galilor, toate în mare ținută de război. În față mărșăluia, sub conducerea comandanților și superiorilor, restul oștirii, înarmată și într-o ordine fără cusur. Cinci sute de servitori și de sclavi liberați ai lui Herodes, purtând mirodenii, încheiau cortegiul. Astfel a parcurs cadavrul cele 200 de stadii[10] până la Herodeion, unde a fost înmormântat, potrivit dorinței defunctului: așa a luat sfârșit domnia lui Herodes.

[10] Atât de departe se afla așadar Herodeion de Ierihon, unde a murit Herodes, în vreme ce distanța de la Ierusalim era de 60 de stadii (vezi 13, 8 și *Antichități iudaice*, XIX, 13, 9). Este deci eronată precizarea din *Antichități iudaice*, XVII, 8, 4, conform căreia cadavrul a străbătut doar opt stadii (n.t.).

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL I

1. Călătoria obligatorie pe care urma s-o întreprindă la Roma Archelaos a fost pricina unor noi tulburări. Șapte zile încheiate l-a jelit pe tatăl său și a dat poporului un praznic costisitor: această datină ruinează pe mulți iudei, deoarece ospătarea celor îndoliați este o datorie și nerespectarea ei trece drept o lipsă de evlavie. După aceea și-a pus un veșmânt alb și s-a dus la Templu, unde poporul l-a primit cu felurite urări de bine. Vorbind de pe un tron de aur instalat pe o tribună înaltă, Archelaos a salutat mulțimea și i-a mulțumit pentru zelul cu care a luat parte la funeraliile părintelui său, precum și pentru devotamentul pe care i l-a arătat, ca și cum ar fi fost confirmat ca rege. Deocamdată însă, a mai spus el, nu se învoiește să-și exercite puterea de domnitor, nici să primească titlurile cuvenite atâta timp cât Caesar, căruia îi revenea luarea deciziilor definitive în privința testamentului, nu-l va confirma pe el ca urmaș al tronului. Așa se face că la Ierihon, el n-a acceptat diadema cu care oastea voia să-i încununeze fruntea. Având însă în vedere dovezile de fidelitate și de supunere, el își va vădi mulțumirea deplină față de armată și de popor după ce va fi încăunat ca rege de către puterea supremă. Căci el se va strădui să se arate în toate privințele mai blând față de ei decât a fost părintele său.

2. Nespus de încântată de aceste promisiuni, mulțimea i-a pus numaidecât la încercare adevăratele intenții prin revendicări importante. Unii au cerut prin strigăte scăderea impozitelor, alții suprimarea taxelor vamale și ceilalți, eliberarea deținuților. Ca să fie pe placul poporului, Archelaos a promis împlinirea tuturor cererilor. Apoi a adus jertfe, luând parte la un ospăț alături de prietenii săi. Dar spre seară s-a adunat acolo o mare mulțime care punea la cale o răzmeriță și, întrucât îndelungatul doliu pentru rege se terminase, ei și-au început propria ceremonie de doliu, deplângându-i pe cei ce fuseseră pedepsiți de Herodes pentru că doborâseră vulturul de aur țintuit deasupra porții Templului. Nu era vorba de o durere reținută, căci întregul oraș răsuna în gemete puternice, ci de bocete sfâșietoare și de

palme izbind piepturile, în amintirea bărbaților care, după spusele lor, ajunseseră pradă flăcărilor, apărând legile strămoșești și Templul. Răzbunarea acestora — strigau oamenii — trebuie să cadă asupra favoriților lui Herodes, dar mai întâi asupra Marelui Preot[1] investit de el, pentru că lor le revenea alegerea altuia mai evlavios și mai neprihănit.

3. Purtarea lor îl exaspera pe Archelaos care, presat de iminenta sa plecare, amâna pedepsirea lor până una alta, temându-se că o revoltă generală l-ar întârzia dacă ar stârni dușmănia mulțimii prin măsuri de forță luate împotriva ei. De aceea a căutat să-i potolească pe răzvrătiți mai degrabă prin vorbe bune decât prin constrângere; trimise așadar la ei un comandant de frunte, dându-i însărcinarea să-i domolească. Când acesta a intrat în Templu, înainte de a apuca să scoată un cuvânt, a fost alungat cu pietre de către demonstranți; la fel au fost întâmpinați și cei care au veni după el să liniștească spiritele — și Archelaos a trimis destui soli; la tot ce li se spunea dădeau răspunsuri furioase și era limpede că n-aveau de gând să se liniștească dacă le-ar fi venit întăriri din afară. Tocmai urma să înceapă sărbătoarea Păinii nedospite, pe care iudeii o numesc Paști și o cinstesc cu aducerea multor jertfe, o uriașă mulțime din împrejurimi strângându-se în oraș pentru ceremoniile îndătinate. Cei care purtau doliul după cărturarii uciși alcătuiau în Templu grupuri compacte și căutau să dea forțe proaspete răzvrătirii. Din această pricină Archelaos s-a înfricoșat și, mai înainte ca febra revoltei să se extindă asupra întregului popor, a trimis pe-ascuns un tribun militar însoțit de o cohortă cu ordinul de a pune mâna cu forța pe căpeteniile răzvrătirii. Toată mulțimea s-a dezlănțuit atunci împotriva lor, cei mai mulți dintre soldați fiind uciși cu pietre; tribunul însuși a fost rănit și a scăpat din încăierare cu mare greutate. Apoi răzvărtiții au trecut la ceremonia jertfelor, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic neobișnuit. Archelaos și-a dat seama atunci că poporul nu va putea fi ținut în frâu fără vărsare de sânge. Ca atare, a hotărât ca întreaga sa oaste să pornească împotriva răsculaților, pedestrașii grupați în formații compacte străbătând orașul în vreme ce călăreții au venit în goană din câmpie[2]. Soldații s-au năpustit pe neașteptate asupra fiecărui grup de jertfitori și au omorât vreo trei mii dintre ei, restul mulțimii găsindu-și refugiul în munții din apropiere. Acolo i-au ajuns din urmă crainicii lui Archelaos, care le-au trimis ordinul ca, unul câte unul, să se îndrepte spre casa lui; cu toții au părăsit sărbătoarea și și-au văzut de drum.

[1] Joazar, numit în locul lui Matthias după doborârea vulturului de aur (n.e.).

[2] Pentru a împiedica pătrunderea în Templu a mulțimii aflate în afara lui (vezi *Antichități iudaice*, XVII, 9, 3) (n.t.).

CAPITOLUL II

1. Împreună cu propria-i mamă și cu prietenii săi, Poplas, Ptolemeu și Nicolaos, el însuși a mers până la malul mării, lăsându-l pe Philippus administrator al palatului și păzitorul averii familiei sale. Salomeea îl însoțea împreună cu copiii și nepoții ei, precum și ginerii regelui, chipurile, pentru a susține pretențiile lui Archelaos la succesiunea la tron, de fapt, însă pentru a-l învinovăți de nelegiuirea în incinta Templului.

2. Ceata lor a întâlnit la Caesarea pe Sabinius, trezorierul Siriei, gata să plece în Iudeea pentru a lua în păstrare comorile lăsate de Herodes. Dar sosirea lui Varus, stăruitor chemat de Archelaos prin intermediul lui Ptolemeu, l-a împiedicat pe Sabinus să-și continue călătoria. Într-adevăr, făcându-i hatârul lui Varus[1], Sabinus a renunțat să ajungă cât mai repede până la citadele, spre a-i interzice lui Archelaos accesul la comorile tatălui său. A făgăduit să nu întreprindă nimic până la sosirea deciziei lui Caesar, el urmând să aștepte la Caesarea. Când însă dintre cei care îi stăteau în drum[2], unul s-a îndreptat spre Antiohia, iar celălalt a pornit cu o corabie spre Roma, Sabinus s-a dus imediat la Ierusalim și a luat în stăpânire palatul. A chemat apoi la el pe comandanții fortărețelor și pe vistieri pentru a avea evidența bunurilor pe care le deținea și pentru a trece citadelele sub controlul său. Firește, comandanții au refuzat să încalce ordinele primite de la Archelaos și fiecare a păzit ceea ce îi fusese încredințat, spunând că ei răspund pentru aceasta mai mult față de Caesar decât față de Archelaos.

---

[1] Guvernatorul Siriei și superiorul lui Sabinus (n.t.).

[2] Varus, care a sosit la Caesarea împreună cu Ptolemeu (vezi *Antichități iudaice*, XVII, 9, 5) (n.t.).

3. În aceeași vreme s-a îndreptat spre Roma și Antipas, spre a-și revendica drepturile la tron, încredințat că Testamentul, în care el era desemnat ca rege[3], va fi mai puternic decât codicilul[4]. Din capul locului, îi făgăduiseră că-l vor susține atât Salomeea cât și multe dintre rudele sale care navigau spre Roma împreună cu Archelaos. Își asigurase sprijinul mamei sale și a fratelui lui Nicolaos, Ptolemeu, a cărui influență o socotea decisivă, ținând seama de marea încredere pe care o avusese în el Herodes. El se bucurase de prețuirea acestuia mai mult decât toți ceilalți *prieteni*. Dar cele mai mari speranțe și le punea în oratorul Irenaeus, pentru iscusita lui elocvență, ceea ce și explică faptul că el respinsese pe sfetnicii care îl îndemnaseră să dea întâietate lui Archelaos, fiind mai în vârstă și prevăzut în codicil ca moștenitor al tronului. La Roma, preferințele tuturor membrilor de familie au trecut de partea lui, întrucât îl detestau pe Archelaos. Fiecare în parte aspira spre autonomie, sub conducerea unui guvernator roman de provincie; în caz conrtar, l-ar fi preferat pe Antipas ca rege.

4. Țelul urmărit de ei s-a bucurat de sprijinul lui Sabinus care, prin scrisorile sale, îl învinuia pe Archelaos în fața lui Caesar, aducând în schimb multe elogii lui Antipas. Cei din tabăra Salomeei și-au așternut în scris plângerile și le-au înmânat lui Caesar; după exemplul lor, și Archelaos a redactat un sumar al pretențiilor sale, pe care l-a trimis prin intermediul lui Ptolemeu, împreună cu inelul de sigiliu al tatălui său și cu condica de socoteli. Caesar a cercetat de sine stătător punctele de vedere ale celor două părți; întinderea regatului, mărimea veniturilor, precum și numărul copiilor lui Herodes; mai înainte el citise rapoartele pe această temă, trimise de Varus și Sabinus. Apoi a convocat pe romanii cei mai de vază la o adunare la care a luat parte pentru prima oară Gaius[5], fiul lui Agrippa și al fiicei sale Iulia, adoptat de el, dând cuvântul celor două părți aflate în dispută.

5. S-a ridicat atunci fiul Salomeei, Antipater — cel mai bun vorbitor dintre adversarii lui Archelaos — care, în învinuirile aduse, a afirmat că, prin spusele sale, Archelaos pretinde, chipurile, domnia, dar, de fapt, el este de multă vreme rege, ba chiar și acum el înveselește urechile lui Caesar cu un simulacru de dispută. Nici n-a mai așteptat decizia lui Caesar privitoare la succesiune, și, ca dovadă,

[3] Vezi *Cartea întâi*, cap. XXXII, paragr. 7 (n.t.).

[4] Vezi *Cartea întâi*, cap. XXXIII, paragr. 7 (n.t.).

[5] Gaius Caesar, fiul fiicei lui Augustus, Iulia și al lui Marcus Vipsanius Agrippa. În anul 4 e.n., el a fost îndepărtat de Livia, soția lui Augustus, în favoarea lui Tiberius (n.t.).

după moartea lui Herodes a adus niște oameni cumpărați de el să-i pună diadema pe frunte; s-a instalat pe tron în văzul lumii și a luat decizia aidoma unui rege, a introdus o nouă ordine în armată, a făcut avansări, a făgăduit poporului tot ceea ce i-a cerut în calitate de rege, eliberând pe cei condamnați de tatăl său pentru delicte nespus de grave. Iată-l că vine să obțină de la superiorul său și umbra regalității pe care și-a însușit-o de multă vreme cu forța în esență, făcându-l astfel pe Caesar un stăpân nicidecum asupra faptelor, ci asupra vorbelor. I-a mai reproșat de asemenea că doliul după tatăl său a fost de o comică fățărnicie: în timpul zilei avea o figură tristă, iar noaptea se ținea de chefuri, dedându-se orgiilor bahice. Antipater a mai adăugat că indignarea stârnită de comportarea lui este cea care a provocat tulburările populare. Ajuns în punctul culminant al discursului său, a stăruit pe larg asupra marelui număr de oameni uciși în incinta Templului: aceștia veniseră să celebreze o sărbătoare și fuseseră masacrați fără milă alături de animalele aduse de ei pentru jertfă. În Templu se strânseseră mai multe cadavre decât dacă ar fi avut loc un război cu niște dușmani necruțători din afară. Tocmai pentru că a prevăzut această cruzime, Herodes nu i-a mai dat nici o speranță de a-i urma la tron; de-abia când s-a îmbolnăvit mai mult sufletește decât trupește și n-a mai fost în stare să judece sănătos și, fără să aibă habar ce scrie, l-a desemnat pe el drept moștenitor în codicil. Și asta s-a întâmplat când n-avea ce să-i reproșeze celui pe care îl trecuse primul în Testamentul redactat de Herodes pe când se mai bucura de o sănătate trupească deplină și mintea îi rămăsese neatinsă de vreo suferință. Dar chiar dacă admitem că judecata unui bolnav aflat pe pragul morții este uneori mai puternică, Archelaos și-a pierdut autoritatea regală prin disprețul arătat față de toate legile. Ce fel de cârmuitor s-ar dovedi, după ce va fi primit investitura lui Caesar, un om care a făcut atâtea victime înainte de a o dobândi?

6. După ce a prezentat numeroase argumente asemănătoare, luând ca martor pentru fiecare acuzație în parte pe cele mai multe dintre rudele sale de față, Antipater și-a încheiat discursul. Apoi s-a ridicat Nicolaos, ca să ia apărarea lui Archelaos și a susținut că masacrul din Templu a fost obligatoriu, deoarece victimele s-au dovedit a fi vrăjmași nu numai ai regatului, ci și ai lui Caesar care are ultimul cuvânt. Cât privește celelalte capete de acuzare, el a arătat că tocmai învinuitorii lui de acum sunt cei care i-au dat lui Archelaos sfaturi în situațiile respective. Referitor la codicil, el a fost de părere că valabilitatea lui a fost adeverită chiar de Herodes, care a specificat

că Caesar trebuia să confirme pe moștenitorul tronului; căci cel care a avut o judecată atât de limpede încât a recunoscut că deplina autoritate revine stăpânului lumii, nu putea să greșească în privința alegerii urmașului său, știind bine cine urma să-l protejeze; așadar judecata lui a fost chibzuită când și-a desemnat candidatul care era potrivit cu funcția.

7. Când Nicolaos și-a terminat toată pledoaria, Archelaos s-a apropiat și, aruncându-se la genunchii lui Caesar, a păstrat tăcerea. Plin de bunăvoință, acesta i-a făcut semn să se ridice și l-a asigurat că este demn să devină urmașul tatălui său; nu i-a dat, totuși, confirmarea definitivă. A dizolvat adunarea sfetnicilor săi și ziua aceea și-a petrecut-o ca să chibzuiască în liniște, după tot ce auzise acolo, dacă se cuvine să-l numească moștenitor pe unul dintre cei menționați în testament, sau să împartă țara la toți membrii familiei: având în vedere numărul mare al acestora, se impunea sprijinirea tuturora.

CAPITOLUL III

1. Dar Caesar nici nu apucase să ia vreo hotărâre în această problemă și, pe de o parte, mama lui Archelaos, Malthake, se îmbolnăvi și muri, iar pe de altă parte, sosise de la Varus din Siria o scrisoare care anunța că în Iudeea izbucnise o răscoală, pe care o și prevăzuse, de altfel. Căci, după ce Archelaos plecase cu o corabie spre Roma, Varus sosise la Ierusalim pentru a potoli spiritele răzvrătite, fiindcă devenise limpede că poporul n-o să se abțină de la tulburări, el lăsă în oraș una din cele trei legiuni cu care venise din Siria, apoi se întoarse în Antiohia. Pretextul așteptat de răzvrătiți a fost călătoria la Ierusalim a lui Sabinus. Căci el constrângea garnizoanele să-i predea fortărețele și căuta cu îndârjire comorile regelui, slujindu-se pentru aceasta nu numai de soldații lăsați de Varus, ci și de mulțimea sclavilor săi, cu toții înzestrați de el cu arme, spre a-i folosi ca unelte ale lăcomiei lui. Tocmai atunci cădeau și Penticostalele[1] — celebrate la șapte săptămâni după Paște și care își trag numele de la numărul de zile scurse între cele două sărbători — și ceea ce a strâns laolaltă poporul nu a fost propriu-zis ceremonia divină cât mai ales amărăciunea lui fără margini. O uriașă mulțime s-a strâns la Ierusalim, venind din Galileea, Idumeea, Ierihon și Peraea de dincolo de Iordan, dar populația de baștină a Iudeei i-a întrecut pe toți prin număr și dârzenie bărbătească. Ei s-au împărțit în trei grupe și s-au instalat în trei tabere: prima la miazănopate de Templu, a doua la miazăzi, lângă Hipodrom, iar a treia la apus, în preajma palatului regal. I-au împresurat astfel pe romani din toate părțile și i-au supus asediului.

---

[1] De la elinul „pentéconta" (=50), cuvântul evreiesc *Sabouth* derivând din cifra „șapte" (de șapte ori șapte zile). De aici provine numele sectei penticostale și a *Penticostarelor* (ritualul slujbelor dintre Paști și prima duminică după Rusalii) (n.e.).

2. Înspăimântat de mulțimea dușmanilor și de hotărârea lor de a-l înfrunta, Sabinus a trimis sol după sol până la Varus, cu cererea de a-i veni cât mai repede în ajutor: în cazul că întârzie, întreaga legiune va fi masacrată. El însuși s-a urcat în cel mai înalt turn al citadelei, care se chema Turnul lui Phasael, după numele fratelui lui Herodes, ucis de parți și de acolo a făcut un semn soldaților legiunii, să pornească atacul împotriva dușmanilor, căci era atât de înfricoșat încât nu cuteza să coboare, alăturându-se oamenilor săi. Soldații s-au supus, totuși, ordinului, au înaintat până la Templu și s-au încăierat cu iudeii într-o luptă crâncenă unde, mulțumită experienței lor războinice, s-au dovedit superiori adversarilor lor neexperimentați, câtă vreme nimeni nu i-a atacat de sus. Când însă iudeii au escaladat porticurile și ținta săgeților lor au devenit capetele romanilor, aceștia au pierit în număr mare, căci lor le venea greu să se apere de cei ce trăgeau de sus și totodată să reziste celor cu care luptau corp la corp.

3. Încolțiți astfel din două părți, romanii au dat foc porticurilor, opere de artă care stârneau admirația prin mărimea și splendoarea lor: iudeii care se aflau pe acoperiș au fost repede cuprinși de flăcări; mulți au pierit acolo, iar cei care au sărit în mijlocul dușmanilor au fost uciși de aceștia; unii s-au aruncat pe partea opusă a zidului, pe când alții, în situația lor fără ieșire, și-au curmat viața cu propriile lor săbii, mai înainte de a fi mistuiți de flăcări. Cei care au coborât, lunecând în josul zidurilor și s-au repezit asupra romanilor, în buimăceala lor au fost biruiți cu ușurință. După ce o parte a răsculaților a căzut în luptă, iar cealaltă parte s-a împrăștiat, datorită fricii, soldații s-au năpustit asupra tezaurului lui Dumnezeu, rămas fără apărători, și au prădat vreo 400 de talanți, iar din această sumă, ceea ce n-a putut fi sustras, a încăput pe mâinile lui Sabinus[2].

4. Distrugerea minunatelor construcții și pierderea atâtor vieți omenești n-a făcut decât să sporească numărul iudeilor și pofta lor de a lupta împotriva romanilor; împresurând palatul regal, au amenințat că vor nimici toate trupele dacă acestea nu se vor retrage cât mai repede. I-au făgăduit lui Sabinus că-i asigură liberă trecere dacă acceptă să-și retragă legiunea din oraș. Majoritatea soldaților regelui dezertaseră și trecuseră deja de partea răsculaților pe când trupele cele mai destoinice luptau de partea romanilor: erau 3000 de sebasteni[3], aflați sub conducerea lui Rufus și Gratus; ultimul comanda trupele regale

[2] Compară cu *Antichități iudaice*, XVII, 10, 2 (n.t.).

[3] Adică soldați din ținutul Sebaste (Samaria) (n.t.).

pedestre, iar Rufus, cavaleria, amândoi fiind în stare, mulțumită vitejiei și priceperii lor, să decidă soarta războiului, chiar fără să aibă trupe la dispoziția lor. Iudeii au întețit asediul, punând la grea încercare tăria zidurilor citadelei și prin strigătele lor îl îndemnau pe Sabinus și ai săi să se retragă, ca să nu le mai stea în cale acum când, după atâta vreme, umăresc să recâștige iar neatârnarea strămoșilor lor. Sabinus s-ar fi retras cu dragă inimă, dar nu avea încredere în promisiunile adversarilor, socotind că blândețea lor era momeala menită să-l atragă într-o cursă: întrucât spera să primească în curând ajutoare de la Varus, el prelungea asediul.

CAPITOLUL IV

1. În același timp au izbucnit tulburări în multe alte locuri din țară și unora li s-a părut că se ivise momentul prielnic să năzuiască spre încoronare. În Idumeea, 2000 de foști soldați ai lui Herodes și-au reluat armele, luptând împotriva celor din tabăra regelui. Achiab, vărul regelui[1], purta cu ei războiul din fortărețele cele mai puternice, evitând însă orice luptă dată în câmpie. La Sepphoris, în Galileea, un anume Iudas, fiul lui Ezechias, căpetenia tâlharilor care devastase odinioară regiunea până ce a încăput pe mâinile regelui Herodes, și-a strâns o bandă foarte numeroasă, a prădat arsenalele regești și, înarmându-și bine susținătorii, i-a atacat pe cei ce râvneau la domnie.

2. În Peraea Simon, un sclav al regelui răposat, încrezător în frumusețea și mărimea trupului său, și-a pus singur o diademă și, cutreierând ținutul cu tâlharii pe care i-a atras de partea lui, a dat foc palatului regal din Ierihon, precum și multor case de bogătași, adunând o pradă bogată în timpul incendiului. Era în stare să jefuiască toate casele arătoase dacă Gratus, comandantul pedestrașilor regali, luând cu el pe arcașii din Trachonitis și pe cei mai buni luptători dintre sebasteni, n-ar fi ieșit înaintea lui. Mulți dintre peraeeni au fost uciși în această bătălie, Simon însuși a căutat să scape printr-o prăpastie îngustă, dar i-a tăiat calea Gratus care, cu o lovitură laterală, dată fugarului, i-a retezat gâtul. O altă ceată de răsculați din Peraea au preschimbat în cenușă palatul regal din Betharamtha[2], în apropierea Iordanului.

---

[1] Regele Herodes, a cărui tentativă de sinucidere a fost zădărnicită de ruda sa fidelă (vezi *Cartea întâi*, cap. XXXIII, paragr. 7) (n.e.).

[2] În *Antichități iudaice*, XVII, 10, 6 această localitate se numește Amatha. Este vorba deci de același oraș care de fapt s-a chemat Betharamphta și ulterior, a primit din partea lui Herodes Antipas numele de Iulias sau Livias, în cinstea soției lui Augustus (vezi *Antichități iudaice*, XVIII, 2, 1) (n.t.).

3. Tot atunci a cutezat să aspire la domnie până și un păstor: numele lui era Athrongaios[3]. El își baza speranța pe vigoarea trupului, pe sufletul său care nu se sinchisea de moarte și, în afară de asta, pe cei patru frați din același aluat ca el. Punând sub comanda fiecăruia câte un detașament bine înarmat, îi folosea ca pe niște generali sau satrapi pentru incursiuni războinice, pe când el, la fel ca un rege, rezolva problemele cele mai importante. Atunci și-a pus singur diadema, dar și după aceea, împreună cu frații săi, a continuat să pustiască țara un timp îndelungat. Țelul lor era să ucidă pe romani și pe oamenii regelui, dar până și iudeii de la care trăgeau speranța să stoarcă ceva, nu scăpau atunci când încăpeau pe mâinile lor. Odată au îndrăznit să împresoare la Emmaus[4] o cohortă romană în formație strânsă, care aproviziona legiunea sa cu cereale și arme. Centurionul Arius, care o comanda și 40 de soldați, dintre cei mai vietji, au fost doborâți cu sulițele; aceeași soartă îi aștepta și pe ceilalți soldați, dar Gratus, împreună cu sebastenii săi, le-au sărit în ajutor, scăpându-i. După ce, în tot timpul tulburărilor, frații au comis numeroase asemenea nelegiuiri împotriva străinilor și a localnicilor, în cele din urmă, trei dintre ei au fost capturați: cel mai în vârstă de către Archelaos, următorii doi au căzut în mâinile lui Gratus și Ptolemeu. Al patrulea[5] s-a predat lui Archelaos pe baza unei înțelegeri reciproce. Această soartă au avut-o ei mai târziu, dar pe atunci au acoperit Iudeea întreagă cu atacurile lor tâlhărești.

---

[3] În *Antichități iudaice*, XVII, 10, 7, Athronges (n.t.).

[4] Nu pare să fie vorba de localitatea din *Evaghelia* lui Luca (24, 13), situată prea aproape de Ierusalim, ci de alta, la sud-est de Lod (n.e.).

[5] Nu se spune care a fost soarta celui de al cincilea frate dacă nu cumva Athrongaios n-a avut decât trei frați, el fiind al patrulea (n.e.).

CAPITOLUL V

1. De îndată ce Varus a primit scrisorile lui Sabinus și ale celorlalți comandanți militari, s-a convins că are motive de îngrijorare pentru întreaga legiune și că trebuie să vină cât mai repede în ajutorul ei. Luând cu el cele două legiuni rămase la dispoziția lui și cele patru formațiuni de cavalerie[1] care le reveneau, a pornit în marș spre Ptolemais, locul stabilit pentru adunare, și pentru trupele auxiliare ale regilor și prinților. La trecerea prin Berytos[2], și-a pornit efectivele cu 1500 de soldați înzestrați cu armament greu, oferiți de acest oraș. După ce și celelalte trupe aliate i-au fost puse la dispoziție și lor li s-a alăturat cu importante unități de pedestrași și călăreți arabul Aretas, care îl ura pe Herodes, Varus a trimis o parte a armatei sale spre Galileea, învecinată cu Ptolemais, comanda fiind încredințată prietenului său Gaius. Acesta a pus pe fugă dușmanii care i se împotriveau, a cucerit orașul Sepphoris, l-a incendiat, pe locuitorii săi vânzându-i ca sclavi. Cu grosul armatei sale, Varus însuși a mărșăluit spre Samaria, cruțând însă orașul, deoarece aflase că locuitorii săi nu se agitaseră în timpul tulburărilor din celelalte orașe. El își stabili tabăra în preajma satului Arus, proprietatea lui Ptolemeu, fiind tocmai din această pricină crunt jefuit de arabii care îl urau ca prieten al lui Herodes. De aici a mers până la Sampho, alt sat fortificat, pe care de asemenea l-au jefuit arabii, așa cum au făcut și cu celelalte localități întâlnite în drumul lor. Totul era trecut prin foc și sabie și nimic n-a scăpat de setea de jaf a arabilor. Și Emmaus a fost ars până în temelii — locuitorii săi scăpând cu fuga —, la porunca dată de Varus, ca să răzbune masacrarea lui Arius și a soldaților săi.

---

[1] Aceste regimente de 500-1000 de călăreți erau independente, neconfundându-se cu cei 120 de călăreți, alocați fiecărei regiuni (n.e.).

[2] El venea din Antiohia, la nord de Beirut (n.t.).

2. De aici, a mărșăluit până la Ierusalim și a fost de-ajuns să apară cu armata lui mare pentru ca iudeii aflați în tabără să se împrăștie numaidecât; ei au *fugit, pierzându-și urma în interiorul țării*[3]. Cei ce se aflau în oraș l-au primit înăuntru pe Varus, disculpându-se de a fi participat la răscoală; ei nu erau deloc sprijinitorii răsculaților și numai sărbătoarea i-a constrâns să primească mulțimea în oraș, ei înșiși îndurând asediul alături de romani, fără să țină partea răzvrătiților la împresurarea orașului. Încă mai înainte, Iosephus[4], vărul lui Archelaos, ieșise în întâmpinarea lui Varus și, asemenea lui, Gratus și Rufus în fruntea trupelor regale și sebastene, urmați de soldații din legiunea romană, în obișnuita lor ținută războinică. Sabinus n-a avut însă curajul să apară în fața ochilor lui Varus și, înaintea sosirii lui, părăsise orașul, îndreptându-se spre malul mării. Varus și-a trimis o parte din armata lui în incursiuni prin țară, pentru a pune mâna pe atâțători la răscoală; mulți dintre ei au fost capturați: cei ce se arătaseră mai puțin turbulenți au fost încarcerați; pe cei mai vinovați, vreo 2000 la număr, i-a țintuit pe cruce.

3. Atunci Varus a primit vestea că în Idumeea se mai aflau 10000 de oameni încă înarmați. De arabi s-a descotorosit, întrucât socotea că ei nu se purtau ca niște aliați, ci duceau războiul după pofta inimii lor și, mânați de ura pe care i-o purtau lui Herodes, ei devastau țara mai crâncen decât ar fi vrut el, a pornit în marș forțat împotriva răzvrătiților cu propriile legiuni. Înainte de a se ajunge la o încăierare și urmând sfatul dat de Achiab, aceștia s-au predat singuri romanilor: Varus a scutit de orice vină mulțimea soldaților simpli, pe conducătorii lor i-a trimis, în schimb, lui Caesar, spre a fi judecați. Caesar i-a amnistiat pe cei mai mulți, dar a trimis la moarte pe unele rude ale lui Herodes, căci niște membri ai familiei regale făcuseră cârdășie cu răsculații, ridicându-și armele împotriva unui suveran din propriul lor neam. După ce a restabilit astfel ordinea în Ierusalim, lăsând drept garnizoană legiunea care se aflase și mai înainte în oraș, Varus s-a reîntors în Antiohia.

---

[3] Vezi *Cartea a doua*, cap. III, paragr. 1 (n.t.).

[4] Fiul lui Iosephus, fratele lui Herodes, căzut în luptă la Ierihon (n.e.).

CAPITOLUL VI

1. Între timp, Archelaos avea la Roma un alt proces cu iudei care, înainte de izbucnirea răscoalei și cu dezlegarea lui Varus, veniseră ca soli împuterniciți să ceară neatârnarea statului lor[1]. La înfățișare erau 50 de delegați, dar lor li s-au alăturat mai mult de 8000 de iudei stabiliți la Roma. Caesar a convocat o adunare constituită din cei mai de vază romani și de *prietenii* săi în templul lui Apolo de pe Palatin, pe care îl ctitorise el însuși[2] și îl decorase cu o bogăție fără de pereche. Mulțimea iudeilor se grupase de partea delegaților, iar de cealaltă parte a Caesarului stătea Archelaos, împreună cu *prietenii* săi, în schimb prietenii rudelor sale nu țineau cu nici o tabără: pe de o parte ura și disprețul lor față de Archelaos nu le permitea să i se alăture, pe de altă parte, sfiala de a fi văzuți de Caesar îi stânjenea să treacă în rândul acuzatorilor săi. De față era și fratele lui Archelaos, Philippos, pe care, plin de bunăvoință, Varus îl trimisese la Roma cu o escortă într-un scop dublu: întâi să sprijine cauza lui Archelaos, apoi, să obțină partea care i se cuvine dacă Caesar va împărți moștenirea lui Herodes la toți urmașii săi.

2. Când s-a dat cuvântul acuzatorilor, aceștia au început prin a înșira nelegiuirile lui Herodes: după spusele lor, el nu a fost nicidecum un rege, ci au trebuit să îndure pe cel mai crunt dintre tiranii care au ajuns vreodată la domnie; el a asasinat nespus de mulți oameni, iar soarta supraviețuitorilor a fost atât de jalnică încât ar fi putut să-i invidieze pe cei răposați; a supus torturilor nu numai trupurile supușilor săi, ci chiar și orașe întregi; și-a maltratat propriile orașe spre a le înfrumuseța pe cele străine, făcând cadou altor popoare sângele

[1] Adică ei nu mai voiau să fie conduși de prinți din neamul idumeilor, atât de urât de ei, ci să fie sub stăpânirea supremă și nemijlocită a romanilor (n.t.).

[2] După bătălia de la Actium (n.t.). Acolo fiinţase un vechi templu al lui Apolo, cel din Roma fiind în strânsă legătură cu o mare bibliotecă (n.e.).

iudeilor; în locul bunăstării de odinioară și de respectarea legilor strămoșești, neamul n-a cunoscut pretutindeni decât sărăcia și cea mai amarnică nedreptate; doar în câțiva ani, iudeii au îndurat din partea lui Herodes mai multe suferințe decât le-a fost dat să rabde strămunii lor în întreaga perioadă care s-a scurs de la plecarea din Babilon când, în timpul domniei lui Xerxes[3], s-au întors în țara lor; datorită supușeniei și a faptului că s-a obișnuit cu nenorocirea, poporul a ajuns atât de departe încât a acceptat această sclavie grea ca fiind de-a dreptul ereditară, ba chiar și-a ales singur succesorul; și acest Archelaos, fiul unui asemenea tiran, numaidecât după moartea tatălui său, a fost proclamat rege: moartea lui Herodes a fost jelită împreună cu el și tot împreună au fost rostite urările de prosperitate pentru urmașul la tron; dar el, ca și cum s-ar fi temut că nu va fi socotit fiul legitim al lui Herodes, și-a început domnia prin masacrarea a 3000 de cetățeni: iată jertfa pe care a adus-o el lui Dumnezeu pentru succesul domniei sale, iată mormanul de cadavre cu care a umplut el templul în toiul sărbătorii! Nu-i de mirare că aceia care au scăpat teferi din atâtea nenorociri se întorc, în sfârșit, împotriva asupritorilor și vor, potrivit legilor războiului, să facă față loviturilor; ei se roagă de romani să se îndure de rămășițele Iudeei și ceea ce s-a mai păstrat din țară să nu ajungă pradă sfârtecătorilor nemiloși, ci ei să le alipească la Siria patria care să fie administrată de conducători locali: se va dovedi atunci că iudeii calomniați că ar fi răzvrătiți și războinici știu să se supună unor demnitari ponderați. Cu această cerere și-au încheiat iudeii rechizitoriul lor. Apoi s-a ridicat Nicolaos și a combătut acuzațiile aduse regilor. El a reprosat poporului că este greu de guvernat și că, datorită firii lui, nu ascultă de regi. I-a vorbit de rău și pe rudele lui Archelaos, care trecuseră de partea acuzatorilor.

3. Dând așadar ascultare ambelor părți, Caesar a dizolvat adunarea și după câteva zile l-a numit pe Archelaos Etnarh și i-a acordat jumătate din regat, cu promisiunea că-l va face rege dacă se va dovedi demn de asta. Jumătatea cealaltă a împărțit-o în două Tetrarhii pe care le-a dat altor doi fii ai lui Herodes: una lui Philippus, cealaltă lui Antipas, aflat în dispută pentru tron cu Archelaos. Lui i-a revenit Peraea și Galileea, cu un venit general de 200 de talanți, pe când Philippus a obținut Batanea, Trachonitis și Auranitis, precum și unele

---

[3] Vezi *Antichități iudaice*, XI, 5, 1 ș.u. (n.t.). Autorul se referă la al doilea val al revenirii din „captivitatea babiloniană", care a avut loc sub Artaxerxes I Longimanus (465-425 î.e.n.), în frunte cu Nehemia și Esra (n.e.).

părți din domeniul lui Zenon de lângă Iamnia[4], având un venit de 100 de talanți. Din Etnarhia lui Archelaos făceau parte Iudeea întreagă și Samaria, căreia i se reduseseră impozitele cu o pătrime, drept răsplată pentru că nu luase parte la răscoală, alături de restul ținuturilor. Ca orașe supuse autorității sale, Archelaos a primit: Turnul lui Straton[5], Sebaste[6], Ioppe și Ierusalim. Caesar a separat de regatul său orașele grecești[7] Gaza, Gadara și Hippos, alipindu-se Siriei. Venitul general pe care îl aduce acest teritoriu lui Archelaos era de 400 de talanți. În afară de ceea ce îi lăsase regele prin testament, Salomeea a mai primit domnia asupra Iamniei, a lui Azotos și Phasaelis, Caesar dăruindu-i în plus palatul din Ascalon. Din toate aceste posesiuni încasa un venit general de șaizeci de talanți. Domeniul ei a trecut în administrația lui Archelaos. Ceilalți urmași ai lui Herodes au primit fiecare partea lui de moștenire prevăzută în testament. Celor două fiice ale acestuia[8], nemăritate încă, Caesar le-a dăruit în plus 500.000 de drahme de argint și le-a măritat cu fiii lui Pheroras. După împărțirea moștenirii sale, a împărțit între membrii familiei regale darul primit de el de la Herodes, suma de 1000 de talanți, nepăstrându-și pentru dânsul decât câteva neînsemnate bijuterii, ca amintire de la cel răposat.

---

[4] Aici e vorba de satul fortificat Iamnia din Galileea de Sus, ceva mai departe, în acest capitol, fiind menționat, în schimb, orașul Iamnia din Iudeea (n.t.). Edițiile noi se referă la *Innano* sau *Panias* (n.e.).

[5] Caesarea (n.t.).

[6] Samaria (n.t.).

[7] Orașe locuite majoritar sau în totalitate de greci (n.t.).

[8] Roxana și Salomeea (n.e.).

CAPITOLUL VII

1. În vremea aceea, un tânăr de obârșie iudaică, dar crescut la Sidon, în casa unui libert roman, se dădea drept acel Alexandru[1], executat de Herodes, cu care avea o izbitoare asemănare, sosind la Roma în speranța că nu va fi descoperit. El avea drept complice al înșelăciunii un compatriot care cunoștea foarte bine tot ce se petrecuse în regat; instruit de acesta, el povestea că oamenilor, trimiși să-i curme viața lui și a lui Aristobul, le-a fost milă de ei și i-au sustras pe furiș, punând în locul lor niște cadavre întru totul asemănătoare lor. Cu aceste povestiri i-a încântat pe iudeii din Creta, și cu generoasa lor contribuție la cheltuielile de călătorie, a navigat până la Melos[2]; acolo, datorită deplinei verosimilități a spuselor sale, a strâns o sumă și mai substanțială, convingându-și propria gazdă să-l însoțească până la Roma. După ce a debarcat la Dicaiarchaia[3], și iudeii localnici l-au copleșit cu darurile lor iar niște pretinși prieteni ai tatălui său l-au însoțit în alai ca pe un rege. Asemănarea exterioară era atât de perfectă încât până și cei ce îl văzuseră și îl cunoscuseră bine pe Alexandru, jurau că este chiar el. Întreaga comunitate iudaică din Roma s-a strâns de-a valma ca să-l vadă și o uriașă mulțime s-a îmbulzit pe străzile prin care a fost purtat el; căci sminteala melienilor ajunsese atât de departe încât îl purtau într-o lectică[4], procurându-i pe cheltuiala lor un alai regesc.

2. Caesar își amintea cu exactitate de trăsăturile feței lui Alexandru căci prințul fusese târât în judecată până la el de către

---

[1] Fiul Mariammei (vezi *Cartea întâi*, cap. XXVII, paragr. 6) (n.t.).

[2] Insulă situată la nord de Creta. În arhipelagurile grecești locuiau mulți evrei (n.e.).

[3] Numele grecesc al portului Puteoli din Campania (azi Pozzuoli) (n.e.).

[4] Potrivit *Antichităților iudaice*, XVII, 12, 1, el mergea într-o căruță (n.t.).

Herodes; de aceea, încă înainte de a fi dat cu ochii de acest personaj, a întrezărit că înșelăciunea se baza pe o asemănare exterioară; ca să ofere însă cercetării unele speranțe îmbucurătoare, el l-a trimis pe un anume Celados, din tagma celor care îl cunoscuseră îndeaproape pe Alexandru, cu ordinul de a-l aduce pe acest tânăr în fața lui. De la prima vedere, el a și observat deosebirea din trăsăturile feței; după ce a constatat și asperitatea întregului corp divulgându-l pe sclav, a priceput pe loc toată lucrătura; l-a indignat și obrăznicia cu care vorbea omul acela. Căci la întrebarea privitoare la soarta lui Aristobul, a răspuns că și el e teafăr, dar că a rămas dinadins în Cypru, ca să se asigure de eventualele urmăriri, deoarece, fiind despărțiți unul de altul, se simțeau mai la adăpost. Atunci Celados l-a luat de-o parte și i-a zis: „Caesar este gata să-ți dăruiască viața dacă vei dezvălui numele celui care te-a îndemnat să duci până la capăt această gravă escrocherie"; el a răspuns că se învoiește, l-a urmat până la Caesar și acolo a dat numele iudeului care s-a folosit de asemănarea lui cu Alexandru, pentru a stoarce bani. A și adunat în fiecare oraș mai multe daruri decât a primit Alexandru în viața lui. La auzul acestor vorbe, Caesar a pufnit în râs și întrucât falsul Alexandru avea un trup vânjos, l-a trimis să vâslească la galere; dar pe urzitorul înșelăciunii l-a executat. Cât privește melienii, Caesar a găsit de cuviință că au fost pedepsiți îndeajuns pentru prostia lor prin cheltuielile pe care le făcuseră.

3. După ce a intrat în stăpânirea Etharhiei sale, cu amintirea încă vie a vechilor dispute, Archelaos i-a tratat și pe iudei, și pe samariteni cu atâta cruzime, încât a fost reclamat la Caesar de delegații ambelor tabere, astfel că, în al nouălea an al domniei sale[5] a fost surghiunit la Vienna, un oraș din Galia: avuția lui a fost trecută în tezaurul imperial. Înainte de a fi chemat la Caesar, spre a fi judecat, el a avut următorul vis: i s-a părut că vede nouă spice cu bobul plin și înalte, care au fost păscute de niște boi. El a chemat prezicătorii și câțiva caldeeni, ca să-i tâlcuiască visul. Aceștia l-au interpretat în chip și fel, dar un anume Simon din secta esenienilor a tălmăcit că spicele înseamnă anii, iar boii o răsturnare a situației, întrucât la arat ei mută din loc pământul. Așadar Archelaos va domni atâția ani câte spice a văzut în vis și după felurite schimbări ale lucrurilor, își va afla sfârșit-

---

[5] Potrivit *Antichităților iudaice*, XVII, 13, 3: al zecelea, adică în anul 6 e.n. (n.t.).

ul. Cinci zile mai târziu, Achelaos a fost chemat la Roma pentru a fi judecat.

4. Mi se pare demn de menționat și visul soției sale Glaphyra, fiica lui Archelaos, regele Cappadociei, care mai înainte fusese măritată cu Alexandru; acesta era fratele lui Archelaos, despre care am vorbit pe îndelete, și fiul lui Herodes, de care a și fost executat, fapt de asemenea relatat de noi. După moartea primului ei soț, ea s-a remăritat cu Iuba[6], regele Libyei, și, când și acesta s-a stins din viață, s-a întors acasă, trăind în văduvie pe lângă tatăl ei; acolo a văzut-o Etnarhul Archelaos și s-a îndrăgostit de ea într-atât încât a repudiat-o de îndată pe soția lui Mariamme, căsătorindu-se cu Glaphyra. Ea s-a reîntors în Iudeea și, curând după sosirea ei acolo, a visat că Alexandru stătea în fața ei și îi spunea următoarele: „Căsătoria din Libya ar fi trebuit să-ți ajungă, dar, fără să te mulțumești numai cu ea, te-ai întors la vatră, luându-ți un al treilea bărbat, și anume pe fratele meu, nesocotito! Nu voi tolera însă această nelegiuire[7], ci te voi aduce iarăși la mine, de vrei sau nu vrei!" După ce și-a povestit visul altora, n-a mai trăit decât două zile.

---

[6] Iuba II, regele Mauretaniei, murind în 23 e.n., Glaphyra n-a rămas văduvă, ci a fost, pare-se, repudiată de soțul ei (n.e.).

[7] Legea iudaică (*Leviticul*, 18, 16; 20, 21) interzicea femeilor să se căsătorească cu fratele primului soț dacă devenise mamă (n.e.).

CAPITOLUL VIII

1. Teritoriul lui Archelaos a căpătat rangul de provincie[1], ca administrator fiind numit Coponius, un roman din clasa cavalerilor, căruia Caesar i-a acordat drepturi depline, inclusiv pe cel de viață și de moarte asupra supușilor săi. În timpul administrației sale, un bărbat din Galileea cu numele de Iudas[2], care îi instiga pe localnici să se răzvrătească: el îi mustra pentru faptul că au consimțit să plătească tribut și, după Dumnezeu, au acceptat să primească niște muritori ca stăpân. El era cuvântătorul[3] unei secte cu totul aparte fără o legătură cu celelalte[4].

2. La iudei există de fapt trei școli de filosofie[5]: cei ce țin de prima se numesc farizei, din cea de a doua fac parte saducheii, iar din a treia, având faima de a pretinde o viață deosebit de pioasă, fac parte esenienii[6]. De obârșie iudaică, ultimii se iubesc unii pe alții mult mai mult decât în cazul celorlalte secte. Pentru ei, plăcerile simțurilor sunt o nelegiuire, iar virtutea constă în stăpânirea de sine și în dominarea pasiunilor. Față de căsătorie au o părere disprețuitoare și adoptă copiii la o vârstă destul de fragedă pentru a fi lesne educați, iar atunci îi tratează ca pe niște membri ai familiei și le insuflă doctrinele lor; nu

[1] Etnarhia a trecut în categoria provinciilor imperiale de clasa a treia, condusă de un procurator din ordinul cavalerilor romani (n. e.)

[2] Care este menționat și în *Faptele apostolilor* 5, 37 (n.t.).

[3] Autorul folosește termenul elin: „sofist" spre a traduce, probabil, pe cel de "rabbi" din versiunea aramaică originară (n.e.).

[4] Vezi detalii asupra acestei secte în *Antichități iudaice*, XVIII, I, 6 (n.t.).

[5] Nu putea fi vorba de așa ceva la iudeii care nu năzuiau să atingă absolutul cu ajutorul rațiunii, mărginindu-se să studieze Legea dată de Dumnezeu, Flavius Iosephus a căutat să fie pe înțelesul „păgânilor" (n.e.).

[6] Farizeii înseamnă: Izolații, saducheii (Țaducheii): Adepții lui Țaduk; numele de esenieni (eseieni) amintește de cuvântul aramaic-sirian assaya (medic) și înseamnă așadar o sectă înrudită cu terapeuții. Acești terapeuți trăiau în Alexandria și se ocupau, de fapt, cu studiul științelor naturale (n.t.).

detestă totuși, căsătoria, nici grija pentru obținerea urmașilor, ci caută să se pună la adăpost de destrăbălarea femeilor, fiindcă au convingerea că nici una dintre ele nu-și păstrează credința față de un singur om.

3. Ei disprețuiesc bogăția și demnă de admirat la ei este comunitatea bunurilor: n-ai să găsești pe nici unul care să se distingă de ceilalți prin avere. La ei există regula potrivit căreia oricine intră în sectă trebuie să renunțe la averea lui în favoarea comunității, astfel încât la ei nu întâlnești îndeobște nici sărăcia înjositoare, nici bogăția sfidătoare, bunurile fiecăruia contopindu-se în fondul comun și toți, ca niște frați, dispun de întreaga avuție adunată la un loc. Ei sunt de părere că uleiul pătează și cel care a fost uns cu el, contrar voinței sale, trebuie să-și curețe corpul, ei socotind ceva cuviincios să ai o piele aspră și să porți mereu veșminte albe. Cei ce administrau avuția comunității erau aleși prin majoritate de voturi și fiecare, fără deosebire, trebuia să fie gata pentru orice serviciu în folosul tuturora.

4. Ei nu au un oraș propriu-zis al lor, în fiecare dintre ele locuind mai mulți laolaltă. Membrilor sectei, veniți de altundeva, li se pun la îndemână toate lucrurile agonisite de comunitate, de parcă ar fi propria lor avuție și, la niște oameni pe care nu i-au mai văzut până atunci, ei intră ca și cum le-ar fi prieteni apropiați. De aceea când pleacă la drum, nu iau cu ei nimic, cu excepția armelor, ca să se apere de tâlhari. În fiecare oraș, un membru anume are sarcina să se îngrijească de oaspeții sectei, procurându-le hainele și cele necesare traiului zilnic. Prin felul cum se îmbracă și prin purtarea lor, ei par niște ținuți în frâu cu biciul de către un pedagog. Hainele și încălțările nu sunt schimbate decât când ele au ajuns ferfeniță ori s-au tocit de tot, după o folosire îndelungată. Cumpărări și vânzări nu au loc între ei, ci fiecare dă din avuția sa celui care este nevoiaș și primește la rândul său de la celălalt ceea ce îi lipsește. Chiar și fără un contraserviciu, ei au dreptul să ceară de la un membru al sectei orișice poftesc.

5. Față de Dumnezeu, ei își arată evlavia într-un fel aparte. Înainte de răsăritul Soarelui, ei nu rostesc nici o vorbă profană, ci îi adresează niște vechi rugăciuni moștenite de la părinții lor, implorându-l parcă să răsară. Abia atunci supraveghetorii lor îi lasă să plece, fiecare la meșteșugul cu care s-a deprins. După ce au muncit cu râvnă până la ora a cincea[7], se adună iar într-un loc anume, cu o fâșie de

[7] Ora 11 dimineața (n.t.).

pânză de in înfășurată în jurul șalelor, și-și spală trupul cu apă rece. De îndată ce s-au curățit astfel, se duc într-o clădire deosebită, în care nici un om, străin de sectă, nu are voie să intre: purificați, ei înșiși intră în sala de mese ca în incinta unui sanctuar. Cum și-au ocupat locurile într-o liniște desăvârșită, brutarul le pune rând pe rând câte o pâine în față, după care bucătarul le dă câte un castronaș cu un singur fel de mâncare. Până să înceapă masa, preotul rostește o rugăciune și comite un sacrilegiu cel ce începe cumva să înfulece înainte de terminarea rugăciunii. La terminarea mesei, preotul se roagă din nou: la început și la sfârșit, ei îl proslăvesc pe Dumnezeu ca pe Creatorul vieții. Apoi ei își dezbracă veșmintele, socotindu-le sacre, și revin la îndeletnicirile lor până la asfințitul Soarelui. La reîntoarcere, ei se ospătează în același fel, de astă dată luând loc alături de străini, dacă se află vreunul la ei. Nu se aude nici o zarvă și nici un zgomot nu tulbură vreodată casa, ci unul lasă să vorbească pe celălalt, respectând rândul. Celor aflați în afară, tăcerea celor dinăuntru le apare drept o taină înfiorătoare. Dar liniștea aceasta are ca noimă statornica cumpătare a membrilor sectei și faptul că ei mănâncă și beau doar până se satură.

6. Din celelalte lucruri, ei nu fac nimic fără dezlegarea supraveghetorilor lor: doar în două privințe li se dă îngăduința de a hotărî singuri: acordarea de ajutor și dovedirea milosteniei. Să ajute pe cei ce merită să primească ajutorul, atunci când au mare nevoie de el, și să ofere hrană celor aflați în mizerie. Nu li se permite însă să aducă ajutor rudelor lor fără să aibă aprobarea superiorului. Înțelepți vistieri ai mâniei, strunitori ai pasiunilor, pilde ale fidelității, slujitorii păcii, fiece cuvânt rostit de ei atârnă mai greu decât un jurământ; esenienii se abțin de la jurăminte[8] pe care le cred mai rele decât sperjurul. Cel ce nu este crezut pe cuvânt și fără invocarea lui Dumnezeu, acela este condamnat din capul locului. Ei cercetează cu o neobișnuită râvnă strămoșeștile scrieri; îndeosebi, ei extrag din ele ceea ce are nevoie trupul și sufletul: iată de ce studiază ei scrierile pentru a afla lecuirea bolilor cu ajutorul rădăcinilor medicinale și calitățile pietrelor.

7. Pentru cel ce aspiră să intre în sectă accesul nu este imediat, ci, vreme de un an, rămas în afara ordinului, solicitantul duce o viață asemănătoare cu a membrilor sectei și primește o toporișcă, șorțul de care am vorbit anterior, și un veșmânt alb. Dacă în acest răstimp a trecut cu bine proba stăpânirii de sine, el se apropie cu un pas de felul de viață al esenienilor și ia parte la sfințirea apei purificatoare, fără să fie,

[8] Cu excepția celui depus la intrarea în sectă (n.e.).

totuși, acceptat încă la adunările comunității. După ce a făcut dovada statorniciei sale, vreme de alți doi ani caracterul pe care îl are este pus la încercare și, dacă se arată cu adevărat demn, abia atunci el este primit în comunitate. Dar, înainte de a se atinge de bucatele comune, el depune în fața tuturor un teribil jurământ: să-l cinstească pe Dumnezeu; să-și respecte îndatoririle față de oameni și să nu aducă pagube nimănui atât din proprie inițiativă cât și din ordinul altcuiva; să-i urască mereu pe cei nedrepți și să lupte alături de cei drepți; că va păstra credința tuturor, mai cu seamă celor ce cârmuiesc, întrucât nimeni nu dobândește puterea fără consimțământul lui Dumnzeu; dacă cumva ajunge să dea ordine, nu se va arăta îngâmfat și asupritor, și nu-și va întrece subordonații prin strălucirea veșmintelor și a altor podoabe; că va îndrăgi întotdeauna dreptatea și va demasca pe mincinoși; că-și va ține mâinile nepângărite de hoție, iar sufletul curat de orice câștig necinstit; că nu va tăinui nimic membrilor sectei și nu-i va divulga nimănui secretele sale, chiar dacă va fi supus torturilor până la moarte. În afară de asta, el jură că nu va transmite dogmele altfel decât le-a primit el însuși, că se va feri de tâlhăria de stradă; că va veghea cu grijă să nu se piardă cumva cărțile sectei precum și numele îngerilor[9]. Prin asemenea jurăminte, esenienii își asigură credința noilor membri ai sectei.

8. Cei care comit păcate grele sunt scoși în afara sectei și cel exclus are parte îndeobște de un sfârșit jalnic: legat prin jurăminte solemne și prin îndatoriri, el nu are voie să primească hrană de la ceilalți oameni: trebuie așadar să se hrănească cu buruieni, trupul său este secătuit de foame și moarte. De aceea ei au reprimit în sectă pe unii din acei nenorociți, înduioșați de faptul că sunt gata să-și dea duhul, socotind că și-au ispășit deja păcatele prin îndurarea chinurilor care i-au dus în pragul morții.

9. În luarea deciziilor judecătorești, esenienii sunt foarte conștiincioși și drepți; ei nu rostesc o sentință decât dacă s-au strâns cel puțin o sută laolaltă, dar atunci verdictul lor este fără drept de apel. În afară de Dumnezeu, ei respectă în cea mai mare măsură numele Legislatorului[10] și cel ce îl defăimează este condamnat la moarte. A da ascultare bătrânilor și majorității trece la ei drept ceva frumos; dacă, de pildă, s-au adunat zece laolaltă, unul singur nu poate vorbi

[9] Mihail joacă un rol de frunte în lupta dusă împotriva întunericului de fiii luminii, iar numele îngerilor Gabriel, Sariel și Rafael apar în scrierile apocrife ale esenienilor (n.e.).

[10] Moise (n.t.).

fără asentimentul celorlalți nouă. Ei se feresc să scuipe atât în mijlocul unei adunări, cât și în partea dreaptă; mai mult decât toți iudeii luați împreună, ei evită să lucreze în a șaptea zi a săptămânii; până și mâncarea și-o pregătesc cu o zi înainte, ca să nu mai aprindă focul în ziua aceea, ba mai mult, nu cutează să mute nici un obiect din loc sau să-și satisfacă necesitățile fiziologice. În celelalte zile, ei sapă o gropiță a cărei adâncime măsoară un picior, folosindu-se de o căzmăluță — ceva asemănător cu toporișca dăruită de ei fiecărui nouvenit în sectă — acoperă cu mantia lor deschizătura, spre a nu jigni cumva strălucirea lui Dumnezeu[11], făcându-și acolo nevoile omenești. Cu pământul scos afară mai înainte, ei astupă la loc gaura; pentru aceste necesități, ei caută locurile cele mai îndepărtate. Cu toate că a te ușura de scârnă este ceva firesc, ei au obiceiul să se spele după aceea, de parcă s-ar fi spurcat.

10. După durata traiului lor ascetic, ei se împart în patru grupe[12] iar cei care au intrat în sectă sunt atât de desconsiderați de cei veniți de mai înainte încât dacă unul tânăr l-a atins pe cel mai vârstnic, acesta se spală de parcă ar fi fost spurcat de un străin. Ei sunt longevivi și mulți dintre ei depășesc vârsta de o sută de ani, ceea ce, după cum mi se pare mie, este urmarea faptului că duc o viață simplă și ordonată. Nu se sinchisesc de lucruri înfiorătoare, își biruie durerile prin tăria lor sufletească și preferă o moarte glorioasă vieții nemuritoare. Războiul împotriva romanilor a scos la lumină toate trăsăturile de caracter, căci în timpul lui au fost surghiuniți, supuși caznelor, arși de vii sau frânți pe roată, chinuiți cu toate instrumentele de tortură ca fie să ocărască numele Legiuitorului lor, fie să mănânce alimente care le erau interzise: n-au făcut nici una, nici alta, rămânând neclintiți, fără să-și mustre călăii și fără să verse lacrimi; surâzători în timpul chinurilor graznice, glumeți cu cei ce le aplicau torturile, își dădeau bucuroși sufletul, convinși că-l vor redobândi în viața de apoi.

11. Căci ei au ferma credință că trupurile sunt sortite pieirii, iar materia din care s-au închegat se descompune, dar sufletele sunt eterne și dăinuie veșnic; alcătuite din cel mai subtil eter, după ce au plutit la voia întâmplării, atrase de o seducție naturală, ele se îngemănează cu trupurile devenite o temniță a lor; dar, o dată scăpate de aceste lanțuri ale cărnii, ca și cum s-ar fi eliberat dintr-o lungă sclavie, ele se îndreaptă fericite spre zonele superioare[13]. În deplină

[11] Soarele divinizat (n.e.).

[12] Preoți; leviți; laici; novici (n.e.).

[13] Eterul sau cerul superior, unde lumina era mai pură decât mai jos (n.e.).

concordanță cu fiii Greciei, ei hărăzesc sufletelor virtuoase o hălăduire într-un loc situat dincolo de Ocean, unde nu bântuie nici ploaie, nici zăpada, nici arșița, ci adierea pururi blândă a Zefirului, suflând dinspre Ocean, le aduce răcoarea. Dimpotrivă, sufletelor nelegiuite li se atribuie o genune întunecată și friguroasă, unde au parte de chinuri veșnice. Această concepție se întâlnește, pare-mi-se, și la grecii care au atribuit vitejilor lor, numiți de ei eroi sau semizei, așa-zisele Insule ale nemuritorilor[14], în schimb sufletelor infame tărâmurile nelegiuiților din Hades, unde, potrivit legendelor proprii, își îndură pedepsele unele personaje precum Sisif, Tantal, Ixion și Tityos[15]. Ei susțin în primul rând învățătura despre nemurirea sufletului spre a netezi calea spre virtute și a pune stavili celei ce duce spre vicii, sprijiniți pe convingerea că oamenii buni vor deveni și mai buni în timpul vieții lor pământești dacă trag speranța că vor fi răsplătiți după moarte, iar apucăturile urâte ale celor răi vor fi ținute în frâu de frică, dacă ei știu că trebuie să îndure pedepse după obștescul lor sfârșit, chiar și în cazul când nelegiuirile lor rămân nedescoperite în această viață. Aceasta este sacra învățătură despre suflet a esenienilor și ea este ca o momeală de neocolit pentru cei ce s-au înfruptat cândva din înțelepciunea lor.

12. Printre ei dai și de unii care se încumetă să prezică viitorul: încă din cea mai fragedă copilărie ei au fost deprinși cu cercetarea cărților sfinte, cu ceremoniile de purificare, precum și cu maximele profeților și, într-adevăr, rar se întâmplă ca prezicerile lor să nu se adeverească.

13. Mai există și un alt ordin esenian care, prin modul de viață, obiceiurile și legile sale, nu diferă cu nimic, unica divergență fiind concepția asupra căsătorie: așadar, cei ce nu se căsătoresc, nesocotesc cea mai însemnată latură a vieții: asigurarea urmașilor. Ba mai mult: dacă toată lumea ar gândi la fel, atunci specia umană ar pieri repede. Aceștia își pun la încercare logodnicele trei ani la rând și dacă după cea de a treia purificare[16] au ajuns la concluzia că ele sunt în stare să aducă pe lume copii, abia atunci are loc căsătoria. În timpul sarcinii,

---

[14] Pindar în cea de a doua *Odă olympică* și Lucian în *Poveste adevărată* vorbesc de Insula Fericiților, aflată în circumterestrul Ocean nestrăbătut de corăbierii înfricoșați de necunoscutele întinderi de ape (n.e.).

[15] Eroi mitologici elini care au săvârșit mari infamii în timpul vieții, suferind cele mai aspre pedepse în Infern, unde au fost văzuți de Odiseu când a venit să-l consulte pe profetul Tiresias în împărăția morților (n.e.).

[16] Este vorba de purificarea lăuzei (*Leviticul*, 12): înainte de a deveni soție, femeia trebuia să facă de trei ori dovada fecundității sale (n.e.).

ei se abțin de la relații sexuale, ca o dovadă că ei nu s-au căsătorit de dragul desfătărilor, ci din dorința de a avea copii. Când își fac băile lustrale, femeile se înfășoară într-un veșmânt iar bărbații poartă un șorț. Iată care sunt obiceiurile acestei secte[17].

14. Dintre ambele secte, menționate anterior, cea a farizeilor are faima de a oferi cei mai riguroși interpreți ai legii, ei constituind secta cea dintâi[18]; aceștia atribuie totul Sorții și lui Dumnezeu, socotind că posibilitatea de a face ceea ce este drept sau strâmb este mai mult la îndemâna omului, dar că la fiecare faptă contribuie și soarta[19]. După părerea lor, toate sufletele sunt nemuritoare, dar numai sufletele celor buni trec într-un alt trup, pe când sufletele celor răi sunt supuse pedepselor veșnice. În schimb saducheii, cea de a doua sectă, neagă în întregime existența Destinului și susțin că Dumnezeu nu are nici un amestec în săvârșirea sau constatarea răului; ei spun că alegerea binelui sau a răului depinde exclusiv de oameni și că fiecare înclină într-o parte ori în alta, după propria lui voință. Ei resping și nemurirea sufletului[20], și pedepsele sau recompensele în lumea de apoi. Farizeii sunt cât se poate de apropiați unul de altul, socotind traiul în deplină înțelegere drept cel mai de preț bun comun. Dar saducheii adoptă până și între ei o atitudine mult mai respingătoare, încât relațiile lor cu compatrioții sunt tot atât de reci ca și cele cu străinii. Acestea sunt lucrurile pe care am intenționat să le spun despre școlile filosofice ale iudeilor.

---

17 Esenienii au fost cei mai importanți căci, prin marea prețuire de care se bucurau în rândurile mulțimii, au asigurat învățăturilor lui Isus Hristos și aderență și popularitate (n.t.).

18 În autobiografia sa (*Vita*, 2), autorul a mărturisit că a făcut un stagiu de inițiere în toate cele trei secte, pentru a opta până la urmă în favoarea farizeilor (n.e.).

19 O opinie pe care Iosephus din secta farizeilor o reia în *Antichități iudaice*, repetând formularea, de pildă în *Antichități iudaice*, VIII, 15, 4, 15, 6, IX, 9,3; XVI, 11, 8 (n.t.).

20 Deoarece teoria nemuririi constituie piatra de temelie a fiecărei religii pozitive, și deoarece de-a lungul secolelor, după cum s-a dovedit, saducheii și-au disputat cu farizeii întâietatea în rang, astfel încât din mijlocul lor au ieșit de multe ori Mari Preoți și membri ai Marelui Sfat, nu este deci prea sigur că ei au negat pur și simplu nemurirea. Ei au combătut mai mult teoria Reînvierii, care nu este de obârșie iudaică și și-a găsit în farizei pe principalii ei sprijinitori; în esență, însă, ei au crezut în nemurire, bazându-și pe ea principiile lor religioase (vezi Spiegler, *Istoria filosofiei iudaismului*, p. 202). După cea de a doua distrugere a Ierusalimului, secta saducheilor s-a destrămat de fapt, iar membrii ei au trecut unii de partea creștinismului, alții s-au alipit la farizei care, sub conducerea rabinilor, au înconjurat mozaismul pur cu o întăritură de statute, ceremonii și legi, întemeind astfel Talmudul, și până astăzi puternica cetate a rabinismului, întru apărarea acestuia (n.t.).

CAPITOLUL IX

1. În vreme ce Etnarhia lui Archelaos a decăzut la rangul de provincie, ceilalți prinți — Philippus și Herodes, denumit Antipas — au continuat să-și cârmuiască Tetrarhiile lor. Salomeea, care se stinsese între timp din viață, lăsase moștenire soției lui Augustus, Iulia[1] domeniul său împreună cu Iamnia și păduricea de palmieri de lângă Phasaelis. După moartea lui Augustus[2], care a stat la cârma statului timp de 57 de ani, șase luni și două zile[3], conducerea imperiului roman a trecut în mâinile lui Tiberius, fiul Iuliei, Herodes și Philippus rămânând în fruntea Tetrarhiilor lor. Ultimul a întemeiat la izvoarele Iordanului, în ținutul Paneas, orașul Caesarea[4] și în Gaulanitis de jos pe cel numit Iulias[5], iar Herodes a construit și el în Galilea Tiberias și în Peraea alt oraș, numit de asemenea Iulias[6].

2. Trimis de Tiberius în Iudeea ca guvernator de provincie, Pilatus[7] a adus în Ierusalim, sub obrocul nopții învăluitoare, niște portrete ale lui Caesar numite de romani „signa"[8]: aceasta a stârnit mari tulburări printre iudei chiar din zorii zilei. La vederea portretelor,

---

[1] Vezi observația de la Cartea întâi, cap. XXVIII, paragr. 6, n. 5 (n.t.).

[2] În anul 14 e.n. (n.t.).

[3] Autorul calculează durata domniei nu de la 31 î.e.n. (după Actium), ci de la asasinarea lui Caesar (44 î.e.n.), greșind cu o lună și două zile (n.e.).

[4] Numit Caesarea Philippi după ctitorul său (n.t.).

[5] Unde anterior s-a aflat Bethsaida, adică pe malul răsăritean al Iordanului, nu Bethsaida, din *Biblie*, situată la apus de Marea Galileei (n.t.).

[6] Vezi remarca de la *Cartea a doua*, cap. IV, paragr. 2 (n.t.).

[7] În 25 e.n. Predecesorii săi de la exilarea lui Archelaos au fost: Coponius (6 e.n.), Marcus Ambivius (9 e.n.), Annius Rufus (II e.n.) și Valerius Gratus (14 e.n.) (n.t.).

[8] Medalioane reprezentând doi vulturi fixați pe săgeți, cărora în acea vreme li se adăugau mici busturi ale Caesarilor (n.t.). Aceste medalioane cu efigia împăratului erau prinse de prăjina steagurilor (n.e.).

cei aflați în apropiere[9] au rămas încremeniți, deoarece credeau că fuseseră călcate în picioare datinile lor care interziceau cu strictețe amplasarea în oraș a orișicărui portret. Treptat, indignarea celor din oraș a atras în grupuri compacte și pe locuitorii de la țară. Împreună s-au îndreptat repede spre Caesarea, la Pilatus, rugându-l stăruitor să îndepărteze din Ierusalim portretele, spre a nu zdruncina legile strămoșești. Pilatus le-a respins cererea și atunci ei s-au aruncat cu fața la pământ în jurul palatului său și vreme de cinci zile și de cinci nopți au rămas astfel, fără să se miște din loc.

3. În ziua următoare, Pilatus se instală în marele Hipodrom, pe un jilț de judecător și chemă la el poporul, ca și cum ar fi vrut să-i răspundă fără întârziere; a dat însă soldaților săi înarmați un semn convenit dinainte, ca să-i împresoare pe iudei. Înconjurați de trupe dispuse pe trei rânduri, iudeii au privit cu groază neașteptatul spectacol; Pilatus i-a amenințat că-i va măcelări dacă nu vor accepta portretele lui Caesar, dând soldaților ordinul să-și tragă săbiile din teacă. Atunci, ca și cum ar fi fost vorbiți, iudeii s-au aruncat în șiruri strânse la pământ, dezvelindu-și cefele, și au strigat cât îi ținea gura că preferă să moară decât să încalce legile lor. Uluit de înflăcărata lor credință față de Dumnezeu, Pilatus a dat ordin să fie retrase numaidecât toate portretele din oraș.

4. Ceva mai târziu el a pricinuit noi tulburări prin faptul că s-a folosit de sacrul tezaur al Templului numit Corban pentru construirea unui apeduct, având o lungime de 400 de stadii[10]. Acest fapt a stârnit mânia poporului și, când Pilatus s-a înființat la Ierusalim, iudeii i-au împresurat jilțul său de judecător, scoțând strigăte ostile. Pilatus aflase dinainte de intențiile iudeilor, și a poruncit ca soldați în civil, dar înarmați, să se infiltreze pe-ascuns printre cetățeni, fără să-și folosească săbiile, lovindu-i însă cu ciomegele lor pe cei gălăgioși. De pe jilțul său de judecător a făcut soldaților semnul convenit; mulți iudei au pierit fie sub ploaia de lovituri, fie călcați în picioare de către compatrioții lor, căutând să scape cu fuga. Spaima produsă de jalnica soartă a celor uciși a silit poporul să amuțească.

---

[9] De așa-zisul *Praetorium*, unde se păstrau medalioanele. Praetoriul servea drept locuința obișnuită pentru guvernatorii de provincie cu reședința în Caesarea *maritima* (n.t.). Erau, de fapt, palatele guvernatorilor de provincie din imperiul roman (n.e.).

[10] Potrivit *Antichităților iudaice*, XVIII, 3, 2, doar 200 de stadii. Vezi și Spiess, *Ierusalimul lui Ioesphus*, p. 54, ș.u. (n.t.).

5. Între timp Agrippa — fiul lui Aristobul care fusese ucis de tatăl său Herodes — s-a înfățișat înaintea lui Tiberius ca să-l învinuiască pe Tetrarhul Herodes. Deși împăratul n-a ținut seama de învinuirile lui, el a rămas, totuși, la Roma, căutând să câștige favoarea altor oameni influenți, mai ales pe cea a lui Gaius, fiul lui Germanicus, pe atunci încă un simplu cetățean[11]. Într-un ospăț dat în cinstea lui, unde l-a copleșit cu felurite amabilități, în încheiere, Agrippa și-a înălțat mâinile spre cer, rugându-se în văzul tuturor ca să-l vadă cât mai curând Stăpânul Lumii, după ce Tiberius își va fi dat duhul[12]. Unul dintre slujitori a transmis vorbele sale lui Tiberius: furios, acesta l-a trimis la închisoare pe Agrippa, ținându-l vreme de șase luni în carceră, supus unui regim sever; în cele din urmă, a survenit și moartea lui, după o domnie de 22 de ani, șase luni și trei zile.

6. De îndată ce Caius[13] a fost ales Caesar, el l-a eliberat din temniță pe Agrippa și i-a dat Tetrarhia lui Philippus, care între timp murise[14], numindu-l rege. Ascensiunea la putere a lui Agrippa a stârnit invidia Tetrarhului Herodes, stimulând cutezătoarele lui țeluri. Mai ales soția lui, Herodiada, trăgea ambițioasa speranță că el va dobândi titlul de rege: ea îl dojenea pentru indolența lui și i-a spus că, nevrând să se îmbarce spre a ajunge la Caesar, a pierdut ocazia avansării sale în rang; căci, dacă el l-a făcut pe Agrippa, din simplu particular, cum va șovăi în privința lui, un Tetrarh? Herodes s-a lăsat convins și s-a dus până la Caesar, care l-a pedepsit[15] pentru aviditatea sa, surghiunindu-l în Spania[16]: Agrippa, care a călătorit în urma lui pentru a-l acuza, a primit de la Caius Tetrarhia lui Herodes, ca adaos la regatul său[17]. Herodes și-a sfârșit zilele în Spania, unde soția lui l-a urmat în exil.

---

[11] Caius Iulius Caesar Germanicus nu s-a afirmat în politică în timpul domniei unchiului său Tiberius, devenind, totuși, succesorul său (n.e.).

[12] Potrivit *Antichităților iudaice*, XVIII, 6, 5, el și-a exprimat această dorință în cursul unei plimbări cu o căruță. Compară datele referitoare la soarta lui Agrippa cu expunerea detaliată din *Antichități iudaice*, XVI, 6 (n.t.).

[13] Caius Iulius Caesar Germanicus, supranumit Caligula (n.t.).

[14] În 36 e.n. (n.t.).

[15] În *Antichități iudaice*, XVIII, 7, 2: la Lugudunum (Lyon), în Galia (n.t.).

[16] În 38 e.n. (n.t.).

[17] În anul 40 e.n. (n.t.).

CAPITOLUL X

1. Caesar Caius a fost nespus de sfidător cu norocoasa lui soartă: a cerut să fie socotit zeu, fiind numit ca atare, și și-a lipsit patria de bărbații ei cei mai de vază, extinzându-și nelegiuirea până în Iudeea. El l-a trimis la Ierusalim în fruntea unei oști, pe Petronius, ca să introducă în Templu statui de-ale sale[1], dându-i ordinul ca, dacă iudeii nu se vor supune, să-i ucidă pe cei ce se împotrivesc, restul întregului popor urmând să ia calea târgului de sclavi. Dumnezeu nu s-a arătat nepăsător față de aceste ordine. Petronius a mărșăluit din Antiohia împotriva Iudeei cu trei legiuni și multe trupe auxiliare siriene. Acestor zvonuri războinice nu li s-a dat crezare în rândurile unei părți ale iudeilor, partea celor încrezători arătându-se descumpănită în privința felului cum să se apere. Curând întregul popor a fost cuprins de frică de îndată ce oastea romană a sosit la Ptolemais.

2. Acest oraș a fost construit pe țărmul maritim al Galileei, la marginea unei câmpii[2] întinse, fiind înconjurat de munți: spre răsărit, la vreo 60 de stadii distanță, se află crestele Galileei; spre miazăzi, îl separă de Carmel 120 de stadii; spre miazănoapte, la depărtarea de 100 de stadii, se ridică cel mai înalt pisc, pe care localnicii îl numesc „Scara tyriană". La vreo două stadii de oraș curge micul fluviu ce se cheamă Belaeus[3], pe malul căruia dai de mormântul lui Memnon[4], având în apropierea lui un loc foarte curios, cu un diametru de 100 de coți. El este rotund și scobit și produce nisipul sticlos care, de îndată ce a fost cărat de numeroasele corăbii ancorate acolo, este înlocuit numaidecât. Vânturile aduc din afară, ca la comandă, nisip obișnuit, iar

[1] În 39 e.n. (n.t.).

[2] Jezreel (n.t.).

[3] Belus îi zice Tacit (*Historiae*, V, 7 (n.t.).

[4] Fiul lui Tithons și Eos (Aurora), ale cărui oseminte erau disputate și de multe alte locuri asemănătoare (n.t.).

mina aceea îl preschimbă pe loc în sticlă[5]. Și mai uluitor mi se pare faptul că sticla care se revarsă din mină redevine nisip de rând. Cu asemenea calități este înzestrat locul.

3. Iudeii s-au adunat de-a valma, împreună cu soțiile și copiii lor în câmpia de lângă Ptolemais, rugându-l stăruitor pe Petronius să cruțe nu numai datinele lor strămoșești, ci și pe ei înșiși. Înduplecat de numărul copleșitor și de rugămințile lor, el a lăsat în Ptolemais și statuile și oastea însoțitoare, a mers până în Galileea și a convocat la Tiberias mulțimea și pe toți oamenii de vază; acolo le-a înfățișat pe larg puterea romană și amenințările lui Caesar, căutând să-i convingă cât de nechibzuite sunt pretențiile lor: căci toate popoarele supuse instalaseră deja în orașele lor, alături de statuile celorlalți zei, și pe cea a lui Caesar, ei fiind singurii care se împotrivesc, fapt care reprezintă o răzvrătire, însoțită și de intenții jignitoare.

4. Întrucât evreii au invocat legea și datinile lor strămoșești, care nu le îngăduie din poruncă divină să expună statuia oricărui zeu, cu atât mai puțin a unui om, nu numai în interiorul Templului, ci și în fiece loc laic din țară, Petronius le-a dat următorul răspuns: „Dar și eu sunt nevoit să mă supun legii stăpânului meu, căci dacă eu o încalc, ca să vă cruț pe voi, moartea mă așteaptă fără drept de apel. Războiul cu voi îl va purta cel ce m-a trimis aici, nu eu, căci eu însumi, aidoma voua, împlinesc ordinele lui"! Atunci întreaga mulțime a strigat că este gata să îndure orice pentru legea lor. Petronius le-a potolit strigătele și i-a întrebat: „Veți lupta împotriva lui Caesar?" Iudeii i-au răspuns astfel: „Pentru Caesar și pentru poporul roman noi aducem jertfe[6] de două ori pe zi, dar dacă stăruie să-și instaleze propriile statui, atunci va trebui mai întâi să jertfească întregul popor iudeu: suntem dispuși să ne lăsăm măcelăriți laolaltă cu copiii și femeile noastre"! Petronius a fost cuprins de uimire și milă când a văzut nezdruncinata cucernicie a acestor oameni și zelul lor de a îndura moartea. Deocamdată, el a împrăștiat adunarea fără să ia o hotărâre.

---

[5] Potrivit relatării mai exacte a lui Tacit (*Historiae*, V, 7), nisipul era transformat în sticlă cu adaos de salpetru. Vezi și la Plinius (*Naturalis Historia*, V, 17 și XXVI, 65). Încă din Evul Mediu, nisipul din Belus era adus la Genova și Veneția, pentru fabricarea sticlei. Velde a descoperit la Belus lângă el Mekr, la est de Acre (Ptolemais), o colină acoperită cu un strat de sticlă. Constatarea lui Iosephus că sticla revărsată din mină se preschimba din nou în nisip este de bună seamă eronată (n.t.).

[6] Jertfa închinată lui Caesar a fost instituită în Templul din Ierusalim de pe vremea lui Augustus, desfășurându-se fără întrerupere până la suspendarea ei, fapt care a contribuit la izbucnirea războiului iudeilor cu romanii (n.e.).

5. În zilele următoare, el a convocat în număr mare pe oamenii de vază la întruniri restrânse, iar la cele publice, mulțimea și ba prin mustrări, ba prin sfaturi, de cele mai multe ori prin amenințări fățișe, a căutat să le pună înaintea ochilor marea forță a romanilor, furia lui Caius și constrângerea la care era supus el însuși. Dar întrucât iudeii nu cedau la tentativele lui de a-i îndupleca iar Petronius vedea că țara era în primejdie de a rămâne fără recoltă, căci în perioada însămânțărilor poporul zăbovise 50 de zile la rând fără să facă nimic, el i-a reunit în cele din urmă și le-a zis: „Așadar mai degrabă eu sunt cel ce trebuie să dea piept cu primejdia: ori voi reuși, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-l înduplec pe Caesar, având bucuria să scap teafăr împreună cu voi, ori dacă îi voi dezlănțui mânia, bucuros îmi voi jertfi viața, pentru salvarea atâtor vieți omenești!" Despărțindu-se de mulțimea ce-i hărăzea numeroase binecuvântări, și revenit în fruntea oștii sale, a părăsit Ptolemais, împreună cu ea și s-a întors în Antiohia. De acolo i-a trimis imediat lui Caesar o dare de seamă despre felul cum a decurs expediția sa în Iudeea și despre rugămințile fierbinți ale poporului: dacă nu vrea să distrugă această țară o dată cu oamenii ei, se cuvine să respecte legea acestora și să renunțe la executarea ordinului său. La această scrisoare, Caius a dat un răspuns cătuși de puțin indulgent și l-a amenințat pe Petronius cu moartea pentru încetineala cu care i-a îndeplinit ordinele sale. S-a întâmplat însă că tocmai aducătorii acestei scrisori să zăbovească trei luni în călătoria lor pe mare din pricina vremii furtunoase în vreme ce alții, care vesteau moartea lui Caius au avut parte de o traversare norocoasă. Astfel că Petronius a primit cea de a doua scrisoare cu 27 de zile înaintea celei care conținea amenințări la adresa lui[7].

[7] Ordinul dat de împărat a fost emis în septembrie 40 e.n., iar tratativele lui Petronius cu iudei s-au tergiversat până în noiembrie, moartea lui Caius survenind la 24 ianuarie 41 e.n. (n.e.).

CAPITOLUL XI

1. După o domnie de 3 ani și 8 luni[1], Caius a fost asasinat mișelește, trupele staționate la Roma[2] l-au întronat cu de-a sila pe Claudius; dar la propunerea consulilor Sentius Saturninus și Pomponuis Secundus, Senatul a încredințat paza orașului celor trei legiuni care-i rămăseseră credincioase și s-a întrunit pe Capitoliu, unde, ținând seama de atrocitățile lui Caius, a decis să ducă război împotriva lui Claudius. El urmărea fie să instaureze o constituție aristocratică, așa cum fusese odinioară, fie să aleagă pe altul, mai demn să dețină puterea.

2. Tocmai atunci, Agrippa se afla întâmplător la Roma și, de o parte, el a fost poftit de Senat la o consfătuire, iar pe de altă parte, Claudius a făcut același lucru din tabăra pretorienilor: urma să fie de folos amândurora în atingerea scopurilor lor. El a întrezărit cine era aievea împărat prin puterea pe care o deținea și s-a dus la Claudius. Acela l-a trimis ca sol al său la Senat, ca să expună acestuia părerile sale. Mai întâi, el a spus că a fost înălțat în rang cu de-a sila, de către soldați și lui nu i se pare drept să amăgească zelul acestora, pe de o parte, iar pe de alta, el credea că situația lui actuală nu este sigură, întrucât șansa de a obține tronul imperial nu este scutită de primejdii. Mai apoi, el avea intenția să-și exercite puterea ca un cârmuitor blând și nicidecum ca un tiran; el s-ar mulțumi și cu cinstea titlului de împărat, dar că în toate treburile statului el va consulta întregul popor. Chiar dacă prin firea lui n-ar fi înclinat spre blândețe, felul în care și-a găsit sfârșitul Caius ar trebui să fie pentru el un îndemn spre moderație.

---

[1] În anul 41 e.n. Vezi relatarea amănunțită în *Antichități iudaice*, XIX, 1, 1 ș.u. (n.t.). În realitate, Caligula a domnit cu două luni mai mult (n.e.).

[2] Este vorba de cele 10 cohorte pretoriene, numărând fiecare câte o mie de soldați ai gărzii imperiale (n.e.).

3. Acest mesaj a fost transmis de Agrippa. Senatul i-a răspuns că, bizuindu-se pe oastea lui și pe înțeleptele sale hotărâri, el nu va accepta de bună voie sclavia. Când a auzit acest răspuns al Senatului, Claudius l-a trimis din nou pe Agrippa cu mesajul că el însuși nu se încumetă să-i trădeze pe cei care l-au ales în unanimitate; se vede așadar obligat să se lupte cu aceia cu care n-avea nici o tragere de inimă s-o facă. Trebuie mai întâi să găsească un câmp de luptă în afara orașului; căci ar fi o nelegiuire ca, din pricina deciziei Senatului prost sfătuit, sacra incintă a patriei să fie pătată de sângele unor concetățeni. După ce a ascultat acest mesaj, Agrippa l-a transmis Senatului.

4. Între timp, unul dintre soldați, care era de partea Senatului, și-a tras sabia din teacă și a zis cu glas tare: „Oșteni, camarazii mei, cum se face că noi urmărim să-i ucidem pe frații noștri și să ne năpustim asupra propriilor rude care îl susțin pe Claudius, de vreme ce noi avem un împărat căruia nu i se poate găsi nici un cusur și suntem deopotrivă legați prin trainice legături cu cei împotriva cărora pășim cu armele în mâini"? După rostirea acestor vorbe, el a trecut cu pași repezi prin mijlocul Senatului adunat, urmat fiind de toți soții lui de arme. În primul moment, retragerea soldaților i-a înspăimântat pe patricieni, iar când în cele din urmă, n-au mai avut o altă cale de ieșire din impas, s-au grăbit să pornească la rândul lor pe drumul oștenilor — spre Claudius. În fața zidurilor le-au ieșit în întâmpinare o hoardă de soldați cu săbiile în mâini, deosebit de zeloși în a-și căuta norocul. Viața senatorilor din primele rânduri ar fi fost într-o mare primejdie mai înainte ca Claudius să afle despre excesul de zel al soldaților, dacă Agrippa nu s-ar fi zorit să ajungă până la el și nu i-ar fi dezvăluit situația extrem de primejdioasă. În cazul când n-ar fi potolit la timp elanul soldaților săi, însetați de sângele senatorilor, el va domni asupra unui pustiu, pierzând pe toți acei oameni care ar fi dat strălucire domniei sale.

5. De îndată ce Claudius a fost pus la curent cu cele întâmplate, el s-a și dus să domolească pofta de luptă a soldaților; i-a primit pe senatori în tabăra lui, s-a purtat prietenește și imediat a pornit împreună cu ei să aducă jertfe de mulțumire zeilor pentru urcarea lui pe tron. Fără întârziere, i-a dăruit lui Agrippa întregul regat al bunicului său, la care a mai adăugat teritoriile situate dincolo de granițe, încredințate de Augustus spre administrarea lui Herodes, precum Trachonitis și Auranitis, și în plus o altă țară[3], așa-zisul regat al lui

[3] În 41 e.n. (n.t.).

Lysanias[4]. Claudius s-a preocupat ca poporul să afle de această donație printr-un decret, iar magistraților săi le-a poruncit să graveze documentul pe tăblițe de bronz, care urmau să fie expuse în Capitoliu. Și lui Herodes, fratele lui Agrippa, care prin căsătoria lui cu Berenice îi devenise ginere, i-a dăruit regatul Chalkis[5].

6. Dintr-un regat atât de întins, curând avea să se reverse o mare avuție asupra lui Agrippa, iar el a folosit aceste sume de bani în scopuri nu lipsite de însemnătate; căci el a început să înconjoare Ierusalimul cu un zid atât de puternic[6] care, dacă ar fi fost terminat, romanii ar fi asediat fără succes orașul. Dar mai înainte ca zidul să atingă înălțimea proiectată, el a murit[7] la Caesarea, după ce a domnit ca rege trei ani; mai înainte vreme de alți trei ani, el și-a guvernat Tetrarhiile sale. A lăsat în urma lui trei fiice, pe care le-a zămislit soția lui Cypros[8]: Berenice, Mariamme și Drusilla și, de asemenea, un fiu, având aceeași mamă: Agrippa. Deoarece ultimul era încă prea tânăr[9], Claudius a preschimbat regatele într-o provincie, numind acolo ca guvernator pe Cuspius Fadus[10], iar după aceea pe Tiberius Alexander[11]. Amândoi au cârmuit în liniște poporul, fiindcă i-au respectat datinele strămoșești. După aceea[12] a murit și regele din Chalkis, Herodes, și a lăsat în urma lui doi fii, dăruiți de nepoata lui Berenice: Berenicianos și Hyrcanos, având de la prima lui soție, Mariamme, un alt fiu, numit Aristobul. A murit de asemenea și un alt frate al lui Agrippa, care rămasese simplu cetățean, având ca unică fiică pe Iotape. Tustrei erau feciorii lui Aristobul, fiul lui Herodes, cum am mai spus deja; Aristobul și Alexandru au fost fiii pe care Herodes i-a avut de la Mariamme, fiind dați de tatăl lor pe mâna călăului. Urmașii lui Alexandru au devenit regi în Armenia Mare[13].

---

[4] Menționat în *Evanghelia* lui Luca (3, 1), regatul său avea drept capitală Abilene și se întindea până la lanțul muntos sirian Antiliban, aflându-se sub stăpânirea lui Agrippa încă de pe vremea lui Caligula (n.e.).

[5] Situat între munții Liban și Antiliban, regatul își trăgea numele de la capitala lui, care se găsea la nord-vest de Abila (n.e.).

[6] Cel de al treilea zid al Ierusalimului urma să apere Orașul Nou din zona nordică, mai expusă atacurilor din afară (n.e.).

[7] În anul 44 e.n. (n.t.).

[8] Fiica lui Phasael și nepoata lui Herodes cel Mare (n.e.).

[9] Avea 17 ani (născut în 27 e.n. (n.t.).

[10] A fost procuratorul provinciei între 44-46 e.n. (n.e.).

[11] Procurator al provinciei între 46-48 e.n. (n.e.).

[12] În 48 e.n. (n.t.).

[13] Fiii lui Alexandru se numeau Tigrane și Alexandru. Primul a primit de la Augustus tronul Armeniei Mari (anul 11 e.n.) fiind înlăturat și executat din porunca lui Tiberiu. Fiul lui Alexandru, purtând același nume ca și unchiul său, a fost adus pe tronul Armeniei de Nero: Tigrane VI a domnit între anii 60-62 e.n. (n.e.).

CAPITOLUL XII

1. După moartea lui Herodes care a domnit în Chalkis, Claudius l-a urcat pe tronul unchiului său pe Agrippa, fiul lui Agrippa[1]; la guvernarea restului provinciei, Alexandru a avut drept urmaș pe Cumanus[2], sub conducerea căruia au reînceput tulburările și vărsările de sânge în rândurile iudeilor. La celebrarea Paștilor, când poporul s-a strâns de-a valma la Ierusalim și o cohortă romană se postase sus, pe porticul Templului — căci în zilele de sărbătoare, militari bine înarmați străjuiesc mereu mulțimea adunată, să nu izbucnească vreo răzmeriță în rândurile ei — unul dintre soldați și-a săltat mantaua, apoi s-a pus pe vine într-o postură necuviincioasă și și-a arătat șezutul iudeilor, slobozind totodată sunetul specific acestei poziții. În urma gestului provocator, întregul popor a fost cuprins de mânie și prin strigătele sale i-a cerut lui Cumanus pedepsirea soldatului; cei mai năbădăioși dintre tineri, precum și acea parte a mulțimii îndeobște înclinată spre răzvrătire, au trecut la atac și, adunând pietrele culese de jos, le-au azvârlit asupra soldaților. De teama unui asalt al întregului popor, Cumanus a chemat în ajutor mai mulți soldați înzestrați cu armament greu. Când aceștia s-au răsfirat în portic, iudeii au intrat în panică și, neputând fi ținuți pe loc, au căutat să fugă din Templu înspre oraș. Din această pricină, în preajma ieșirilor, îmbulzeala a fost atât de mare încât s-au călcat în picioare unii pe alții și au fost striviți peste 30.000 de oameni[3]. Astfel, sărbătoarea s-a transformat într-un doliu al națiunii întregi, și bocetele se înălțau din fiecare casă.

---

[1] Agrippa II (a domnit între anii 49-101 e.n.), (n.t.).

[2] În anul 49 e.n. (n.t.).

[3] Cifră neverosimilă, micșoartă în *Antichități iudaice*, XX, 5, 3 la 20.000. Unele manuscrise se opresc la 10.000 de victime (n.e.).

2. După această nenorocire, a survenit o altă tulburare pricinuită de o ispravă tâlhărească. Pe un drum la îndemâna tuturor, aproape de Bethoron[4], niște tâlhari au tăbărât asupra unui sclav al lui Caesar, numit Stephanus, furându-i bagajul pe care îl avea asupra sa. Cumanus a trimis într-acolo un detașament, cu ordinul de a-i pune în lanțuri pe locuitorii satelor învecinate, spre a-i aduce la dânsul; el le-a reproșat faptul că nu i-au urmărit și nu i-au prins pe tâlhari. Cu acest prilej, un soldat a găsit într-un sat Legea Sfântă, a rupt sulul și le-a zvârlit în foc. De aceea iudeii s-au răzvrătit, de parcă întreaga lor țară ar fi căzut pradă flăcărilor. În râvna lor religioasă, mânați parcă de o forță mecanică, cum s-a răspândit știrea despre această întâmplare, au alergat cu toții spre Caesarea la Cumanus, rugându-l stăruitor să nu treacă cu vederea, lăsându-l nepedepsit pe cel ce l-a jignit atât de rău pe Dumnezeu și Legea lui. Când a priceput că mulțimea nu se va potoli dacă nu i se va da satisfacție, Cumanus a adus soldatul cu pricina, trecându-l printre rândurile acuzatorilor săi, după care aceștia l-au executat. Mai apoi, iudeii se împrăștiară cu toții.

3. După aceea a izbucnit un conflict între galileeni și samariteni. Lângă satul ce se numește Gema[5] și este situat în valea mare a Samariei, a fost ucis un galileu, făcând parte dintre numeroșii iudei care se îndreptau spre sărbătoarea de la Ierusalim. Din această pricină, s-au strâns galileenii cu duiumul, ca să se războiască cu samaritenii; cei mai de vază oameni dintre galileeni s-au dus însă degrabă până la Cumanus și l-au rugat să vină în Galileea spre a-i pedepsi pe cei vinovați de asasinat, căci numai așa putea fi împrăștiată mulțimea, fără să se mai ajungă la încăierări. Firește, Cumanus n-a trecut aceste cereri înaintea treburilor urgente cu care era confruntat, lăsându-i pe petiționari să se întoarcă acasă cu problema nerezolvată.

4. Când vestea despre cumplita soartă a celui răpus a ajuns la Ierusalim, mulțimea s-a și dezlănțuit și, lăsând de izbeliște sărbătoarea, toți au pornit val-vârtej spre Samaria, fără să aibă conducători și fără să dea ascultare vreunuia dintre magistrații care se străduiau să-i oprească din drum. În fruntea cetelor de jefuitori și răzvrătiți s-au pus un anume Eleazar, fiul lui Dinaeus și Alexandru: au tăbărât asupra locuitorilor de la frontiera Toparhiei Acrabatene[6], i-au măcelărit fără să țină seama de vârsta lor, incendiindu-le satele.

[4] Localitate situată la 25 km de Ierusalim, pe drumul spre Caesarea (n.e.).

[5] Ginaea este denumirea satului în *Antichități iudaice*, XX, 6, 1 (n.t.). E vorba de actualul Djenin, la frontiera nordică a Samariei (n.e.).

[6] Una dintre cele 11 Toparhii ale Iudeei, la sud-est de Sichem, localitate și district de frontieră (n.e.).

5. Abia atunci a venit din Caesarea Cumanus cu un stol de călăreți denumiți „sebasteni", ca să dea ajutor celor supuși devastărilor, și a luat prizonieri pe mulți dintre oamenii lui Eleazar, omorând un număr și mai mare din rândurile lor. Spre restul mulțimii care năvălise să lupte împotriva samaritenilor s-au îndreptat degrabă magistrații din Ierusalim în aspre straie de târsână și cu cenușă pe cap, implorându-i să se întoarcă acasă și prin râvna lor de a se răzbuna pe samariteni, să nu-i provoace pe romani să pornească împotriva Ierusalimului; ei trebuie să se milostivească de patria, de Templul, de soțiile și copiii lor, riscând să piardă toate acestea doar fiindcă vor să răzbune uciderea unui singur galilean. Iudeii s-au lăsat astfel convinși și s-au împrăștiat. Mulți dintre ei s-au dedat însă actelor de tâlhărie neîntreruptă, în speranța că nu vor fi prinși și pedepsiți; în întreaga țară jafurile aveau loc zilnic, iar cei mai cutezători au pus la cale răscoale. Ca atare, cei mai influenți samariteni s-au îndreptat spre Tyr, până la Ummidius Quadratus, guvernatorul Siriei[7], cerându-i să ia măsuri drepte împotriva celor ce devastează țara. Dar acolo se aflau deja iudeii cei mai de vază, împreună cu Marele Preot Ionathan[8], fiul lui Ananos, susținând că urzitorii tulburărilor sunt samaritenii care au asasinat un galilean; cât privește desfășurarea ulterioară a evenimentelor, răspunderea o poartă Cumanus, întrucât n-a catadicsit să-i pedepsească pe făptașii crimei acesteia.

6. Quadratus a pacificat ambele părți, dându-le asigurarea că, de îndată ce va sosi în provincia aceea, va ancheta totul la fața locului, cu de-amănuntul; după aceea, el a poposit la Caesarea și a poruncit ca toți cei capturați de Cumanus să fie țintuiți pe cruce. De acolo a plecat la Lydda, unde a mai ascultat o dată plângerile samaritenilor. A trimis să fie prinși 18 iudei, despre care aflase că luaseră parte la lupte, decapitându-i cu securea. Pe alți doi iudei de rang înalt și pe Marii Preoți Ionathan și Ananias, pe fiul ultimului, Ananos și pe încă câțiva iudei influenți, ca și pe cei mai de vază samariteni i-a expediat lui Caesar. A poruncit asijderea lui Cumanus și tribunului militar Celer să plece pe mare spre Roma, ca să dea socoteală lui Claudius pentru cele întâmplate. După luarea acestor măsuri, el a plecat de la Lydda la Ierusalim, unde a aflat mulțimea sărbătorind în liniște Paștile, după care s-a întors la Antiohia.

---

[7] În această calitate, pe care a deținut-o doar în cursul anului 50 e.n., el avea dreptul să intervină în situațiile critice ale Palestinei (n.e.).

[8] N-a fost în realitate Mare Preot, ci a făcut parte din tabăra acestuia. Această înaltă funcție a revenit mai degrabă lui Ananias, menționat alături de el (n.e.).

7. La Roma Caesar i-a audiat pe Cumanus și pe samariteni, de față fiind și Agrippa, care i-a susținut cu ardoare pe iudei, în vreme ce și Cumanus s-a bucurat de sprijinul multor romani suspuși. I-a găsit vinovați pe samariteni și a ordonat executarea a trei dintre bărbații lor cei mai aleși; Cumanus a fost trimis în surghiun. Pe Celer, împovărat de lanțuri, l-a trimis îndărăt la Ierusalim poruncind să fie predat iudeilor spre a fi supus torturilor și, după ce va fi fost târât prin întregul oraș, să fie decapitat.

8. După aceea[9], Caesar l-a numit pe Felix, fratele lui Pallas, ca administrator al Iudeei, Galileei, Samariei și al Peraeei. În schimb pe Agrippa l-a mutat[10] din Chalkis într-un regat mai întins, acordându-i ceea ce fusese cândva provincia lui Philippus, adică Trachonitis, Batanea și Gaulanitis, la care a mai adăugat și regatul lui Lysanias și Tetrarhia lui Varus[11]. După ce a cârmuit împărăția vreme de 13 ani, 8 luni și 2 zile, Claudius a murit[12], lăsându-l ca succesor pe Nero; în urma intrigilor soției sale Agrippina, el îl adoptase ca urmaș al tronului, deși avea de la fosta lui soție Messalina un fiu, pe Britannicus, precum și o fiică, pe Octavia, pe care o măritase cu Nero; de la Petina mai avea o altă fiică: Antonia.

---

9 În anul 52 e.n. (n.t.). Până în 60 e.n. (n.e.).

10 El este menționat și în *Faptele Apostolilor*, 23-25. Compară apoi cu ce spune Tacit despre el în *Annale*, XII, 34 (n.t.).

11 Acest ministru al lui Agrippa II a fost Tetrarh al Libanului (n.e.).

12 În 54 e.n. (n.t.).

CAPITOLUL XIII

1. Cu câtă trufie și-a sfidat destinul Nero, cuprins de delirul pricinuit de excesul de noroc și bogăție; în ce fel s-a descotorosit el, rând pe rând, de fratele său, de soția și propria lui mamă; cum, după săvârșirea acestor omoruri, și-a revărsta vădita-i cruzime asupra celor mai nobili bărbați ai împărăției sale, pentru ca în nebunia lui să apară în cele din urmă și pe scenă sau la teatru — întrucât sunt niște fapte îndeobște cunoscute de toți, eu le las deoparte, ocupându-mă de ceea ce li s-a întâmplat iudeilor în timpul domniei neroniene.

2. Tronul Armeniei Mici l-a dat lui Aristobul, fiul lui Herodes[1], iar regatului lui Agrippa i-a mai adăugat patru orașe cu teritorii împrejmuitoare: Abila[2] și Iulias din Peraea, Tarichea și Tiberiana în Galileea; peste restul Iudeei, l-a numit administrator pe Felix. Acesta l-a prins viu pe căpetenia tâlharilor, Eleazar, care vreme de 20 de ani devastase țara, capturând în același timp și pe cei mai mulți din banda lui și pe toți i-a trimis la Roma. Nu se cunoaște numărul tâlharilor țintuiți pe cruce din porunca lui, împreună cu localnicii care s-au dovedit a fi complicii lor, pedepsiți astfel la rândul lor.

3. De-abia fusese curățată astfel țara că în Ierusalim și-a făcut apariția un alt soi de bandiți pe care locuitorii i-au numit sicari[3]. Ziua în amiaza mare, ei omorau oamenii în mijlocul orașului și operau de obicei în timpul sărbătorilor, strecurați în mulțime și, cu pumnalele lor bine ascunse în haine, își înjunghiau potrivnicii; apoi, când aceștia se prăvăleau la pământ, ei se preschimbau din asasini în părtași ai

---

[1] Cel din Chalkis, nepotul lui Herodes cel Mare (n.e.).

[2] Nu Abila aflată aproape de Liban, ci Abila situată în partea de răsărit a Iordanului, față în față cu Ierihonul, prima fiind deja în posesia lui Agrippa (vezi *Antichități iudaice*, IV, 7, 6) (n.t.).

[3] „Oameni înarmați cu un pumnal curbat (*sica*), denumit de autor *xiphidion* = sabie scurtă (n.e.).

mulțimii indignate și din pricina aparentei lor cumsecădenii, nu puteau fi prinși niciodată. Prima victimă a acestor cuțitari a fost Marele Preot Ionathan[4]; după pieirea lui, s-au înmulțit crimele în aceeași zi. Teama inspirată de ei provoca o panică mai mare decât accidentele propriu-zise și fiecare, ca într-o bătălie, își aștepta sfârșitul în orice oră. Dușmanul era pândit de la distanță și nimeni nu mai avea încredere nici măcar într-un prieten când se apropia: în pofida tuturor suspiciunilor și măsurilor de prevedere, mereu aveau loc asasinate, atât de mare era iuțeala de mână și iscusința bandiților de a nu se lăsa descoperiți.

4. În afara acestora s-a constituit și o altă bandă de răufăcători, ale căror mâini erau, ce-i drept, mai curate, dar cu țeluri și mai nelegiuite, fără să contribuie mai puțin decât sicarii[5] la nimicirea fericirii orașului. Ei erau niște oameni hoinari și șarlatani care, sub pretextul inspirației divine, instigau la răsturnări și schimbări, și se străduiau să insufle o demonică înflăcărare mulțimii; mai apoi o atrăgeau într-un pustiu, unde ea putea să vadă niște semne ale lui Dumnezeu, ajutând-o să se mântuiască[6]. Felix, care a socotit că aici se află germenii unei răzvrătiri, a trimis împotriva lor călăreți și pedestrași înzestrați cu armament greu, măcelărindu-i pe mulți dintre ei.

5. O pacoste și mai mare pentru evrei a fost falsul profet din Egipt. Acest mincinos făcător de minuni a venit în țară și s-a dat drept proroc, reușind să strângă în jurul său 30.000 de victime ale amăgirii sale. După ce i-a făcut să cutreiere prin deșert, el i-a dus până la așa-zisul Munte al măslinilor; de acolo intenționa să pătrundă cu ajutorul însoțitorilor săi înarmați, folosindu-se de forță, ca să pună stăpânire pe trupele romane de ocupație și să se proclame suveran deplin al poporului, iar pe tovarășii săi să-i folosească drept gardă personală[7]. Felix i-a preîntâmpinat atacul între timp și i-a ieșit înainte cu o oaste bine înarmată și bucurându-se de sprijinul întregului popor; atunci când a avut loc încăierarea, egipteanul a fugit cu puțini însoțitori[8], cea

[4] La instigația lui Felix (vezi *Antichități iudaice*, XX, 8, 5) (n.t.).

[5] Sicarii din Palestina reprezentau aripa dreaptă a zeloților, alcătuind o organizație secretă care își manifesta patriotismul cu mijloace împrumutate de la tagma cuțitarilor, cu deosebirea că nu-și jefuiau victimele, ci se mulțumeau cu lichidarea lor tacită (n.e.).

[6] Vezi aici avertismentele Mântuitorului din *Evanghelia* lui Matei (24, 4; 5; 26) (n.t.).

[7] Compară *Antichitățile iudaice*, XX, 8, 6 (n.t.).

[8] Printre egiptenii care au scăpat teferi din încăierare s-a aflat probabil și ofițerul roman al Sfântului Pavel, menționat în *Faptele Apostolilor* (21, 38) (n.t.).

mai mare parte a susținătorilor săi fiind uciși sau luați prizonieri; cei rămași s-au împrăștiat, și fiecare s-a întors pe ascuns la casa lui.

6. Când ordinea a fost instaurată și aici, inflamația a reapărut în altă parte, la fel ca în orice corp cuprins de boală. Șarlatanii s-au înhăitat cu tâlharii și i-au îndemnat pe mulți iudei să se răzvrătească, încurajându-i să lupte pentru eliberarea lor; i-au amenințat cu moartea pe cei ce se supuneau stăpânirii romane și susțineau că-i vor dezrobi cu de-a sila pe cei ce acceptau de bună voie sclavia. Distribuiți în bande mai mici răspândite în întreaga țară, ei jefuiau casele oamenilor influenți, pe care îi și ucideau, dând foc satelor, încât toată Iudeea avea de suferit de pe urma nebuniei lor. Astfel războiul acesta se aprindea mereu de la o zi la alta.

7. Alt gen de tulburări au survenit în Caesarea, unde iudeii care locuiau acolo au intrat în conflict cu concetățenii lor sirieni. Ei susțineau că orașul este al lor, de vreme ce el fusese întemeiat de un iudeu: era vorba de regele Herodes. Ceilalți recunoșteau că orașul avea drept întemeietor un iudeu, dar pretindeau că Caesarea aparține grecilor deoarece, dacă ctitoria ar fi fost destinată iudeilor, Herodes n-ar fi înzestrat-o cu statui și cu temple. Aceasta era pricina dihoniei dintre cele două părți. Disputa s-a întețit repede încât s-a ajuns la folosirea armelor, iar zilnic cei mai curajoși din ambele tabere se hazardau în lupte sângeroase. Pe de o parte, iudeii vârstnici nu erau în stare să-i țină în frâu pe cei mai războinici din comunitatea lor, pe de altă parte, grecii socoteau că ar fi fost înjositor pentru ei să rămână mai prejos decât iudeii. Aceștia le erau superiori prin bogăția și forța lor fizică, în vreme ce tabăra grecească se baza dimpotrivă pe sprijinul soldaților. Căci în marea lor majoritate, trupele staționate acolo fuseseră recrutate de romani din Siria și erau gata să le sară în ajutor pe temeiul înrudirii lor. Ce-i drept, comandanții își dădeau toată osteneala să înăbușe tulburările: ei îi arestau pe cei mai puși pe harță, pedepsindu-i prin biciuiri și prin trimiterea lor la închisoare. Dar caznele îndurate de arestați, departe de a inspira celor rămași liberi reținere sau frică, îi stimula și mai mult să se răzvrătească. Într-o zi, când iudeii ieșiseră biruitori, Felix însuși și-a făcut apariția în piață și, pe un ton amenințător, le-a poruncit să se retragă pe loc. Dar întrucât n-au vrut să se supună ordinului, el și-a trimis soldații împotriva lor, omorând un număr de iudei, ale căror averi au fost prădate numaidecât. Deoarece dihonia a continuat totuși, Felix a ales pe cei mai de seamă bărbați din ambele tabere și i-a trimis într-o delegație la Nero, ca să-și dispute în fața lui drepturile lor.

CAPITOLUL XIV

1. După ce a luat locul lui Felix la conducerea provinciei[1], Festus a pornit să stârpească marea plagă a țării: a capturat numeroși tâlhari și numărul celor pe care i-a executat n-a fost deloc mic. Dar Albinius, urmașul lui Festus[2], s-a călăuzit după alte metode în administrarea lui și n-a existat nici o nelegiuire de la care să se abțină. Nu s-a mulțumit ca în exercitarea funcției sale să jefuiască și să despoaie de avere pe fiecare cetățean în parte și totodată să împovăreze cu impozite întregul popor, ci în schimbul banilor de răscumpărare, a dat drumul tuturor celor încarcerați pentru tâlhărie, fie de autoritățile locale, fie de către administratorii de dinaintea lui, astfel că numai cine n-a fost în stare să plătească a rămas în temniță ca tâlhar. Atunci a crescut curajul celor care puneau la cale răscoale în Ierusalim, iar cei puternici l-au atras cu bani pe Albinus de partea lor, astfel încât li se îngăduia să-și continue nestingheriți atâtarea lor la revoltă; acea parte a poporului, care nu se împăca cu liniștea, a trecut de partea celor acoperiți de Albinus. Fiecare nemernic, înconjurat de propria lui ceată, pășea în fruntea bandei sale ca o adevărată căpetenie sau ca un tiran, cei bine înarmați fiind folosiți la jefuirea moderaților. Așa se face că victimele prădăciunilor, în loc să-și poată exprima indignarea, trebuiau să-și țină gura, iar cei ce nu fuseseră încă păgubiți, temându-se să împărtășească soarta celor dintâi, îi linguseau pe cei ce meritau pedeapsa cu moartea. Tuturora le era îngrădită libertatea de a vorbi și tirania era exercitată de mai mulți deodată; de atunci încolo au fost împrăștiate în oraș semințele apropiatei sale pieiri.

[1] Porcius Fastus a fost procuratorul Iudeei între anii 60-62 e.n. fiind cel ce l-a ținut în temniță pe apostolul Pavel, trimițându-l din Caesarea la Roma, spre a fi judecat de împărat (n.e.).

[2] Albinus a fost procurator în următorii doi ani: 62-64 (n.e.).

2. O asemenea fire a avut așadar Albinus; în comparație, însă, cu succesorul său Gessius Florus[3], el trebuia să treacă drept un om de toată cinstea. În vreme ce primul și-a comis greșelile pe-ascuns și cu oarecare prevedere, Gessius Florus se fălea de-a dreptul cu nelegiuirile pe care le căsunase poporului și, de parcă ar fi fost un călău trimis să execute niște condamnați la moarte, nu se dădea înapoi de la nici o formă de jaf, sau de silnicie. El se dovedea nespus de crud cu cei mai demni de milă și fără pic de rușine în săvârșirea faptelor cele mai înjositoare. Nimeni n-a discreditat adevărul mai mult decât el și n-a descoperit căi mai lăturalnice în înfăptuirea viclesugurilor sale. I se părea un fleac să câștige de pe urma unui singur om și supunea jafului orașe întregi, ruinând o mare parte a populației; nu mai rămânea decât să proclame printr-un crainic în toată țara că fiecare are voie să comită tâlhării, cu condiția ca el să-și primească partea lui de pradă. Așa că, din pricina lăcomiei sale nesățioase, toate orașele au devenit pustii și mulți cetățeni, siliți să încalce datinile strămoșești, s-au refugiat în alte provincii[4].

3. Câtă vreme Cestius Gallus a rămas în Siria, să-și administreze provincia[5], nimeni n-a cutezat să-i trimită o delegație care să-l învinovățească pe Florus. Dar de îndată ce el a sosit la Ierusalim, cu prilejul sărbătoririi Paștilor[6], în jurul lui s-a strâns o mulțime, care număra nu mai puțin de trei milioane de iudei[7] și cu lacrimi în ochi l-au rugat să se milostivească de suferințele poporului, strigând din răsputeri că Florus este o adevărată pacoste pentru țară. Acesta era de față, stând în preajma lui Cestius, și-și bătea joc de strigătele lor. La rândul său, Cestius a căutat să potolească revolta mulțimii, asigurând-o că va interveni în favoarea ei pentru ca, în viitor, Florus să se arate mai binevoitor, după care s-a reîntors în Antiohia. Florus l-a însoțit până la Caesarea, căutând să-l amăgească cu vorbele sale: căci el avea în vedere un război împotriva poporului uideu, singurul mijloc cu care credea că-și poate acoperi nelegiuirile. Cât timp dăinuia pacea, el se aștepta ca iudeii să-l târască la judecată în fața Caesarului în schimb,

---

[3] Ultimul procurator și-a exercitat funcția de la sfârșitul anului 64 (n.e.).

[4] Aici se încheie relatarea paralelă din *Antichități iudaice* (n.e.).

[5] Cestius Gallus a preluat guvernarea Siriei în anul 63, primind ulterior și prerogativele militare. Chipul său apare pe monede abia în 65 e.n. (n.e.).

[6] Această primă vizită la Ierusalim a avut loc în anul 66 (n.e.).

[7] Deși Heinrich Clementz susține această cifră într-o notă a traducerii sale, omisă de noi, comentatorii recenți se îndoiesc de verosimilitatea ei, socotind că este o eroare frecvent întâlnită la copiști (n.a.).

dacă îi împingea pe aceștia spre răzvrătire, spera ca, printr-o nenorocire și mai mare, să abată atenția de la înfierarea unor învinuiri mai mărunte. Sporea așadar, de la o zi la alta, împilarea poporului, ca să-l ducă înspre o răzvrătire antiromană.

4. Între timp, grecii din Caesarea câștigaseră în fața lui Nero procesul și obținuseră dreptul de a cârmui orașul aducând cu ei actul verdictului și datorită lui a început războiul în cel de al 12-lea an al supremației lui Nero și în cel de al 17-lea an al domniei lui Agrippa, în cursul lunii Artemisios[8]. Întâmplarea care a slujit drept pretext al războiului n-a avut nici o legătură cu marile nenorociri pe care le-a provocat. Iudeii din Caesarea aveau o sinagogă situată în imediata vecinătate a unui teren care, aparținea unui concetățean grec: în repetate rânduri, ei încercaseră să cumpere locul, oferind un preț care întrecea de mai multe ori valoarea lui reală. Proprietarul nu s-a sinchisit de ofertele lor și, pentru a-i întărâta și mai mult, a construit pe terenul acela niște ateliere, lăsându-le pentru intrare un loc de trecere îngust și incomod. La început, cei mai înfocați dintre tineri au năvălit și au încercat să împiedice lucrările de construcție; când însă Florus a zădărnicit tentativele lor de intimidare, iudeii înstăriți, împreună cu perceptorul Ioannes, în strădania lor de a ieși din încurcătură, au căutat să obțină de la Florus, cu prețul a opt talanți, interzicerea construcției. Dornic doar să încaseze banii, Florus a făgăduit că le va îndeplini toate dorințele. După ce a obținut suma promisă, el a plecat din Caesarea la Sebaste, dând astfel frâu liber răscoalei, ca și cum ar fi vândut iudeilor dreptul de a se răfui.

8 Iosephus folosește constant calendarul siro-macedonean pentru clarificarea căruia dăm mai jos un tabel cu denumirea paralelă a lunilor (din pricina anului evreiesc bisect, având 13 luni, se înțelege că survin adesea permutări, astfel încât concordanța este relativă):

Ebraic	*Siro-macedonean*	*Atic*	*Romanic*
Nisan	Xanthikos	Mynichion	Aprilie
Ijar	Artemisios	Thargelion	Mai
Siwan	Daisios	Skirrhophorion	Iunie
Tamuz	Panemos	Hecatombaion	Iulie
Ab	Loos	Metageitnion	August
Elul	Gorpiaios	Boedromion	Septembrie
Tișari	Hyperberetaios	Pyanepsion	Octombrie
Marheșwan	Dios	Maimacterion	Noiembrie
Kislev	Appelaios	Poseideon	Decembrie
Tebet	Audynaios	Gamelion	Ianuarie
Swat	Peritios	Anthesterion	Februarie
Adar I (și în anul bisect Adar II) (n.t.).	Dystros	Elaphebolion	Martie

5. În ziua următoare, fiind Sabat, în vreme ce iudeii se întruneau în sinagogă, un locuitor din Caesarea, cunoscut pentru firea lui îndărătnică, a pus în preajma intrării o oală răsturnată, pe care a adus jertfă niște păsări[9]. Nestăvilită a fost mânia iudeilor stârnită de această ispravă: căci legile lor erau astfel batjocorite iar locul acela, spurcat. Cei mai liniștiți și mai cumpătați dintre ei au fost de părere că trebuie să se recurgă iarăși la autorități; dar cei înclinați spre răzvrătire și tinerii înflăcărați ardeau de nerăbdare să pună mâna pe arme. Pe de altă parte, instigatorii din rândurile locuitorilor Caesareei se și adunaseră, gata să intervină: omul care urma să aducă jertfa aceea fusese trimis chiar de ei, după cum se înțeleseseră mai dinainte și, în curând, s-a ajuns la o încăierare. S-a ivit atunci Iucundus, comandantul cavaleriei, care primise ordinul să intervină: el a îndepărtat oala răsturnată și a căutat să aplaneze disputa lor. Deoarece el nu se putea impune în fața înverșunării caesareenilor, iudeii și-au strâns în grabă sulurile cu cărțile lor de legi și s-au refugiat la Narbata[10]; așa se numește acest sat al lor, situat la vreo 60 de stadii de Caesarea. Doisprezece dintre iudeii mai de vază, în frunte cu Ioannes, s-au îndreptat spre Sebaste, până la Florus, i s-au plâns de cele întâmplate și i-au cerut ajutorul, amintindu-i în treacăt și de cei opt talanți încasați de el. Dar Florus i-a reținut pe oamenii din delegație și i-a întemnițat, sub învinuirea că luaseră cu ei cărțile de legi din Caesarea.

6. Aceste incidente au sporit indignarea locuitorilor Ierusalimului, care își struneau însă furia. Atunci Florus atâță flacăra războiului, de parcă ar fi fost plătit pentru asta: a trimis să se ia din tezaurul Templului suma de 17 talanți, sub pretextul că Caesar avea nevoie de ea[11]. Numaidecât, mulțimea a început să clocotească: ea s-a năpustit de-a valma în Templu și, cu strigăte asurzitoare, a rostit numele lui Caesar, implorându-l să-i scape de tirania lui Florus. Unii dintre părtașii la răzvrătire s-au dedat la cele mai urâte înjurături adresate lui Florus și, trimițând un coșuleț de la un rând la altul, cerșeau pentru el pomeni mărunte, ca pentru un biet desmoștenit și amărât. Departe de a-i lecui lăcomia lui de bani, aceasta n-a făcut

---

[9] Sacrificarea păsărilor pe o oală era jertfa de purificare a leproșilor, (*Leviticul*, 14, 4 ș.u., 49 ș.u.). Potrivit tradiției păgâne, iudeii fuseseră alungați din Egipt din pricina acestei boli, răspândite de ei. Prin această înscenare, iudeii erau batjocoriți ca niște leproși, religia lor fiind ridiculizată, iar locul întâmplării, întinat (n.e.).

[10] Localitate aflată la o distanță de 15 km spre sud-est de orașul pe care și-l disputau concetățenii lui iudei și greci (n.e.).

[11] Sub pretextul unor impozite ajunse la scadență (n.e.).

decât să-i sporească setea de câștig. În loc să se-ndrepte spre Caesarea, să stingă vâlvătaia războiului care se răspândea de acolo și să înlăture pricina neînțelegerilor, pentru care și fusese plătit, de fapt, și-a mânat oastea lui de călăreți și pedestrași[12] împotriva Ierusalimului, spre a-și atinge țelul cu ajutorul armelor romane, jefuind fără milă orașul căzut pradă panicii și amenințărilor.

7. Dornic să le atenueze setea de răzbunare, poporul a ieșit în întâmpinarea soldaților guvernatorului cu aclamații de bun venit și a făcut pregătirile cuvenite ca să-l primească și pe Florus cu supușenie. Acesta l-a trimis înainte pe centurionul Capito, adresând mulțimii ordinul să se întoarcă acasă, fără să mai simuleze acum atitudinea ei prietenoasă față de cel pe care anterior l-a jignit atât de cumplit. Dacă ei se socotesc aievea bărbați curajoși și sinceri, atunci n-au decât să-l hulească și în prezența lui și să-și dovedească dragostea lor de libertate nu numai prin vorbe, ci și cu arma în mână. Aceste cuvinte au înspăimântat mulțimea adunată și, întrucât călăreții lui Capito s-au năpustit s-o hărțuiască, ea s-a retras, fără să mai apuce să-l salute pe Florus, arătându-și pașnicele-i intenții față de soldații romani. Toți s-au adăpostit în casele lor, petrecând o noapte de groază și descurajare.

8. Florus, care-și alesese drept reședință palatul regal, a doua zi a adus în fața clădirii un jilț judecătoresc, și s-a instalat în el; înaintea tribunei s-au strâns Marii Preoți, puternicii zilei și îndeobște cei mai distinși cetățeni ai orașului. Florus le-a cerut să-i predea pe aceia care l-au jignit, adăugând că ei vor simți răzbunarea pe pielea lor dacă nu vor fi aduși vinovații. Dar cei de față i-au atras atenția asupra pașnicelor intenții ale poporului și l-au implorat să fie îngăduitor cu cei ce au rostit vorbe deplasate; nici nu-i de mirare că, într-o adunătură atât de mare, există smintiți și tineri necopți la minte, dar nu-i cu putință să mai descoperi vinovații, deoarece fiecare și-a schimbat atitudinea și, cuprins de frică, își tăgăduiește fapta; dacă dorește cu-adevărat ca pacea poporului să fie menținută și vrea ca orașul să fie păstrat de romani, se cuvine ca el să-i ierte pe cei câțiva vinovați, de dragul uriașului număr de inocenți, neprimejduind pentru niscaiva nemernici un popor în marea lui majoritate atât de cumsecade.

9. Toate acestea au sporit și mai mult furia lui Florus, care a strigat soldaților săi să jefuiască așa-zisa „piață de sus"[13] și să ucidă pe

---

[12] Așa-zisa armată era alcătuită probabil dintr-o singură cohortă însoțită de călăreți (n.e.).

[13] Această agora ocupa colina sud-vestică din zona cea nouă a orașului; de aici și denumirea ei (n.e.).

oricine iese în calea lor. Întrucât propria lor poftă de pradă se îngemăna perfect cu ordinul dat de generalul lor, ei n-au jefuit doar locul unde fuseseră trimiși, ci au năvălit în toate casele, omorând pe locuitorii lor. Localnicii căutau să scape cu fuga pe străzile înguste, iar cine era înșfăcat, își găsea moartea pe loc; soldații s-au dedat la toate formele de tâlhărie și mulți dintre cetățenii moderați, înhățați de ei, au fost mânați până la Florus: acesta i-a biciuit mișelește și i-a crucificat. Numărul celor care și-au pierdut viața în ziua aceea, inclusiv femeile și copiii — căci nici măcar minorii n-au fost cruțați — se ridică la 630[14]. Ceea ce a făcut nenorocirea și mai apăsătoare a fost o dovadă de cruzime până atunci neaplicată de romani; căci Florus a îndrăznit să ducă la capăt ceea ce nimeni nu mai făcuse până atunci: în fața jilțului său judecătoresc, el supusese supliciului biciuirii și al crucificării niște bărbați aparținând ordinului cavaleresc[15], care, deși de obârșie iudaică, fuseseră investiți cu demnități romane.

---

[14] N-am acceptat cifra de 6300, prezentă în unele manuscrise originale și adoptată de traducătorul H. Clementz, socotind-o eroare de copist (n.e.).

[15] Ca „suplicium servile", răstignirea nu putea fi aplicată cetățenilor și cavalerilor romani (n.t.). Florus aparținea ordinului cavalerilor (n.e.).

CAPITOLUL XV

1. Întâmplător, tocmai atunci plecase la Alexandria regele Agrippa, spre a-l felicita pe Alexander[1] , trimis acolo de Nero, care îi încredințase guvernarea Egiptului. Sora lui Berenice[2] se afla, în schimb, la Ierusalim și, ca martoră a atrocităților comise de soldați, a rămas adânc îndurerată. De mai multe ori, ea și-a trimis la Florus comandanții ei de cavalerie precum și gărzile sale de corp, rugându-l să pună capăt măcelului. Dar acesta nu s-a sinchisit nici de numărul victimelor, nici de obârșia nobilă a celei care îi cerea îndurare, urmărind doar câștigul pe care urma să-l aibă de pe urma jafului, și n-a dat deloc atenție cererii Berenicei. Furia oarbă a soldaților s-a abătut până și asupra reginei; aceștia nu numai că-și maltratau și își ucideau prizonierii în fața ochilor ei, dar ar fi fost în stare s-o răpună, dacă nu s-ar fi retras la timp în palatul regal.

Acolo și-a petrecut ea noaptea, sub paza gărzilor sale, temându-se de atacul soldaților romani. Ea sosise la Ierusalim pentru îndeplinirea unui legământ față de Dumnezeu. Există la iudei obiceiul ca aceia care sufereau de o boală grea sau fuseseră loviți de o altă nenorocire să facă legământul ca, vreme de 30 de zile înainte de data aducerii jertfei cuvenite, să se abțină de la vin și abia atunci să-și tundă părul. Berenice tocmai înfăptuia un asemenea legământ când s-a înfățișat desculță înaintea jilțului judecătoresc al lui Florus, fără să i se arate nici o considerație, ba chiar riscându-și propria viață.

---

[1] Alexandrinul Tiberius Alexander se lepădase de credința iudaică spre a intra în administrația imperială. După ce fusese procurator al Iudeii în timpul domniei lui Claudius, Nero l-a numit prefect al Egiptului (66 e.n.).

[2] Sora lui Agrippa II a fost mai întâi soția fratelui lui Tiberius Alexander și a lui Herodes, regele din Chalkis iar în anul 63, s-a căsătorit cu Polemon, regele Ciliciei (n.e.).

2. Acestea s-au întâmplat în a 16-a zi a lunii Artemisios; a doua zi, copleșită de durere, mulțimea a năpădit „piața de sus" și a deplâns pe cei omorâți acolo cu bocete sfâșietoare, printre ele răzbind și mai puternicele strigăte de ură la adresa lui Florus. Cuprinși de-o adâncă îngrijorare, fruntașii și Marii Preoți[3] și-au sfâșiat propriile veșminte, s-au trântit la pământ unul după altul, rugând stăruitor poporul să se astâmpere pentru ca, după nenorocirea lor de până acum, să nu-l stârnească pe Florus să treacă la noi represalii cu urmări neprevăzute. Mulțimea le-a dat ascultare numaidecât, pe de o parte din respect față de cei ce i-au implorat, pe de altă parte mânați de speranța că, în viitor, Florus nu va mai dezlănțui nelegiuite atacuri împotriva lor.

3. Dar pe el l-a supărat faptul că revolta s-a stins și, ca s-o reaprindă iarăși, s-a gândit să-i convoace pe Marii Preoți și pe cetățenii de vază la reședința lui; acolo le-a comunicat că singura dovadă a faptului că poporul a renunțat să se mai răzvrătească, ar fi ca iudeii să iasă în întâmpinarea trupelor care vor veni din Caesarea. Două cohorte se și aflau în marș spre oraș. Dar în vreme ce fruntașii se străduiau să adune mulțimea, el a trimis o solie la centurionii cohortelor prin care le ordona să ceară subordonaților să nu răspundă la salutul iudeilor și să recurgă la armele lor dacă vor auzi cuvinte jignitoare la adresa lui. Între timp, Marii Preoți adunaseră mulțimea în incinta Templului, unde îi îndemnau să iasă în întâmpinarea romanilor și să facă o primire prietenoasă cohortelor, pentru ca nenorocirea să nu se abată iar asupra lor. Cei înclinați spre răzvrătire n-au vrut să audă de așa ceva iar mulțimea, cu amintirea încă proaspătă a celor uciși, a trecut de partea celor temerari.

4. În acel moment de cumpănă, fiecare preot, fiecare slujitor al Domnului[4], ducând cu solemnitate odăjdiile sfinte, gătit cu odăjdiile preoțești, purtate în timpul ceremoniilor religioase, precum și harfiștii și coriștii împreună cu instrumentele lor, cu toții au îngenuncheat, implorând poporul să cruțe podoabele sacre și să nu-i provoace pe romani să jefuiască giuvaerele închinate Domnului. Chiar și Marii Preoți erau văzuți cum își presărau cenușă pe cerștet și dezgolindu-și piepturile, întrucât își sfâșiaseră veșmintele. Oamenii de vază chemați fiecare pe nume, iar poporul în întregime, erau rugați deopotrivă, ca,

---

[3] Acest titlu era purtat, în afara Marelui Preot în funcție, și de locțiitorii lui precum și de acele persoane care deținuseră mai înainte această înaltă demnitate (n.t.).

[4] Este vorba de leviți. Ca să atragă de partea lui clerul inferior, Herodes Agrippa introdusese o nouă reglementare a funcțiilor sale, lucru dezaprobat de Flavius Josephus (n.e.).

prin refuzul lor de a îndeplini o formalitate măruntă, să nu-și dea orașul natal pe mâinile celor care nu așteaptă decât să-l pustiiască. Ce mare favoare vor obține dacă iudeii îi vor întâmpina să-i salute? Ce îndreptare a nenorocirii îndurate vor dobândi iudeii prin refuzul lor de a nu ieși în calea cohortelor? Dacă însă îi vor saluta pe cei ce se întorc după vechiul lor obicei, îi vor răpi lui Florus orice pretext de răfuială, în schimb ei își vor feri patria de prăpăd și vor fi cruțați de alte nenorociri. Pe de altă parte, ar fi o dovadă de amarnică nechibzuință să dea ascultare câtorva capete înfierbântate când mai firesc ar fi ca marea voastră *mulțime* să constrângă acea *minoritate* să adere la opinia lor.

5. Prin asemenea vorbe, ei au reușit să potolească mulțimea, iar pe cei revoltați i-au făcut să amuțească fie prin amenințări, fie prin respectul care li se cuvenea. Apoi în liniște și ordine deplină, s-au dus în întâmpinarea soldaților și, o dată ajunși în apropierea lor, i-au salutat; întrucât n-au primit nici un răspuns la salutul lor, răzvrătiții au strigat cuvinte de ocară la adresa lui Florus. Acesta a fost semnalul convenit pentru dezlănțuirea atacului împotriva iudeilor: numaidecât soldații i-au împresurat și i-au lovit cu măciucile, iar cei ce-o luau la fugă erau urmăriți de călăreți și striviți sub copitele cailor. Mulți au căzut sub ploaia de lovituri a romanilor, și mai mulți au fost striviți de cei din jurul lor. Îmbulzeala înaintea porților a fost cumplită și, fiindcă fiecare se grăbea să treacă înaintea celuilalt, cu atât mai îngreunată a fost fuga tuturora, iar cei ce se prăvăleau, aveau parte de o moarte îngrozitoare: sufocați și cu trupurile zdrobite de mulțimea care trecuse deasupra lor, încât au devenit de nerecunoscut; nici unul dintre morți n-a putut fi identificat spre a fi înmormântat de propria lui familie. Soldații au năvălit în oraș împreună cu fugarii, doborând sub loviturile lor pe cei ce le ieșeau în cale. Ei au hăituit mulțimea prin cartierul mărginaș numit Bezetha, silindu-se s-o depășească cu forța, ca să poată ocupa Templul și Antonia. Urmărind același scop, Florus a scos din curtea palatului regal trupele de care dispunea și s-a străduit să răzbească până la fortăreață. Planul său a dat însă greș. Căci poporul, făcând cale-ntoarsă, a opus rezistență înaintării sale și câțiva, împrăștiați și pe acoperișuri, au tras de sus asupra romanilor. Copleșiți de săgețile venite de sus și, nesimțindu-se în stare să-și croiască un drum prin mulțimea care zăgăzuia străzile înguste, soldații s-au retras în tabăra lor din preajma palatului regal.

6. Răzvrătiții s-au temut că Florus va reveni, ca să ia cu asalt Templul dinspre Antonia: ei au escaladat porticul din vecinătatea

Templului, care făcea legătura cu Antonia, tăind calea de acces. Aceasta a înăbușit lăcomia lui Florus, căci el râvnea să pună mâna pe comorile Domnului și de aceea năzuia să ajungă la Antonia; după ce porticul a fost dărâmat, a renunțat la atac. A convocat așadar pe Marii Preoți împreună cu Sfatul și le-a comunicat că va părăsi orașul dar că va lăsa în urma lui o garnizoană, atât cât crede el de cuviință; ei i-au garantat păstrarea siguranței depline și evitarea oricărei revolte dacă le va lăsa o singură cohortă, în nici un caz cea care îi atacase, deoarece poporul o ura datorită suferințelor pe care i le pricinuise. Florus a înlocuit cohorta cu o alta[5], așa cum i s-a cerut, apoi, cu restul trupelor, s-a reîntors în Caesareea.

[5] Cohorta adusă de Florus, care jefuise „piața de sus", a fost retrasă, locul ei fiind luat de o cohortă sosită din Caesarea (n.e.).

CAPITOLUL XVI

1. Într-o nouă tentativă de continuare a războiului, Florus a trimis lui Cestius un raport în care, prin minciuni sfruntate, îi învinuia pe iudei de răzvrătire, le atribuia vina de a fi început lupta, pretinzând sus și tare că ei pricinuiseră altora suferințele pe care tocmai le îduraseră singuri. Firește că și magistrații din Ierusalim n-au tăcut nici ei ci, la fel ca Berenice, i-au relatat lui Cestius în scris nelegiuirile comise de Florus împotriva orașului. După ce a citit rapoartele ambelor părți, Cestius și-a chemat comandanții la o consfătuire. Aceștia l-au sfătuit pe Cestius să mărșăluiască el însuși cu o oaste până la Ierusalim, fie pentru a pedepsi răzvrătirea, dacă ea a avut loc aievea, fie, dimpotrivă, să întărească fidelitatea iudeilor, dacă se va adeveri că aceștia au păstrat-o; dar el însuși a fost de părere să trimită mai întâi pe unul dintre prietenii lui de nădejde ca să cerceteze situația la fața locului și să-l informeze în ce dispoziție sunt iudeii. L-a lăsat să plece în acest scop pe tribunul său militar Neapolitanus, care l-a întâlnit apoi la Iamnia pe regele Agrippa, reîntors din Alexandria, destăinuindu-i cine este cel ce l-a trimis și în ce scop anume.

2. Acolo s-au întrunit Marii Preoți și cei mai influenți dintre iudei, împreună cu Sfatul, spre a-i ura bun venit regelui. După ce și-au prezentat omagiul lor, și-au deplâns amarnic nenorocirile îndurate, înfățișând pe îndelete crâncenele fapte ale lui Florus. Acestea au stârnit indignarea lui Agrippa dar, din calcule înțelepte, el și-a revărsat totuși, mânia asupra iudeilor, care îi inspirau multă milă, asta numai ca să le smerească îngâmfarea și să le smulgă convingerea că au suferit fără să fie vinovați, abătându-le astfel gândul de la războnare. Dar aceștia, ca oameni distinși și dornici de pace datorită propriilor lor averi, au înțeles că dojana regelui dovedea bunele lui intenții. Dar și poporul din Ierusalim a venit la o distanță de 60 de stadii, ca să-i întâmpine pe Agrippa și pe Neapolitanus. Văduvele celor uciși au

alergat înaintea alaiului cu vaiete jalnice și impresionată de bocetele lor, mulțimea a scos gemete de durere, implorând astfel ajutorul lui Agrippa; lui Neapolitanus i-au spus printre strigăte câte suferințe le-a pricinuit Florus și, la intrarea lor în oraș, i-au arătat piața devastată și casele jefuite. Apoi, prin intervenția lui Agrippa, l-au înduplecat pe Neapolitanus ca, însoțit doar de un slujitor, să facă înconjurul orașului până la Siloah[1], spre a constata singur că iudeii sunt supuși tuturor celorlalți romani și că nu-l detestă decât pe Florus datorită excesivei sale cruzimi față de ei. De îndată ce a parcurs acest drum, el s-a convins de pașnicele intenții ale locuitorilor și a urcat până la Templu. Acolo a strâns laolaltă mulțimea, a lăudat-o mult pentru fidelitatea ei față de romani și a sfătuit-o stăruitor să mențină pacea; apoi, aducând cuvenita închinăciune lui Dumnezeu, în fața sanctuarului, până unde avea voie să pătrundă[2], s-a întors la Cestius.

3. Apoi gloata iudeilor a adresat regelui și Marilor Preoți rugămintea să-i trimită lui Nero o solie, care să-l acuze pe Florus, căci nu se cuvine să se păstreze tăcerea asupra unui asemenea masacru, ca să nu se iște astfel bănuiala că ei plănuiesc o revoltă; s-ar putea crede că iudeii au pus primii mâna pe arme, dacă, înainte ca falsa părere să se răspândească, ei nu-l vor denunța pe adevăratul vinovat. Devenise limpede că iudeii nu se vor liniști dacă solia va fi împiedicată să plece. Pe de o parte, Agrippa găsea odios faptul de a sprijini niște oameni care îl vor acuza pe Florus, pe de altă parte, nu era nici în interesul lui să asiste nepăsător cum flacăra războiului este atâțată printre iudei. A convocat așadar poporul, la Xyste[3] și, alături de sora lui Berenice, s-a instalat într-un loc cu vedere de ansamblu din palatul Hașmoneilor. Palatul se înălța mai sus de Xystos și se afla la granița cu Orașul de Sus, existând și un pod care lega Xystos de Templu. De acolo a ținut el următorul discurs:

4. „Dacă aș fi văzut că voi, cu toții, vă grăbiți să dezlănțuiți războiul împotriva romanilor și n-aș constata că cea mai cinstită și mai sinceră parte a poporului nostru este înclinată să păstreze pacea, de bună seamă că n-aș fi cutezat să vin în mijlocul vostru, ca să vă

[1] Bazin din valea Tyropeon, la sud de muntele Sion, extremitatea unui tunel construit pentru a capta apa izvorului Gichon, ducând-o spre oraș (n.e.).

[2] Piața oaspeților străini era separată de curtea interioară a Templului printr-o balustradă dincolo de care nu aveau acces decât iudeii, intrușii de alt neam riscându-și viața (n.e.).

[3] Teren de sport legat probabil de un *gymnasium* (palestră unde tinerii greci își făceau exercițiile cu desăvârșire goi), care poate fi situat între podul peste Tyropeon, la est, și palatul Hașmoneilor, la vest (n.e.).

ofer sfatul cel bun. Căci zadarnică este osteneala de a irosi un cuvânt despre ceea ce aveți de făcut dacă toți, în unanimitate, ați ales răul. Dar, întrucât unii sunt mânați de vârsta lor fragedă, neîncercată de nenorocirile războiului, alții de o nechibzuită râvnă spre libertate, iar alții de lăcomie și de nădejdea de a stoarce câștiguri de pe urma celor slabi în învălmășeala generală, am găsit de cuviință să vă adun pe toți aici și să vă spun ce vă poate folosi după socoteala mea, pentru ca și cei ce se răzgândesc să se schimbe, iar cei buni să aibă mai puțin de suferit datorită câtorva cu gânduri rele. Să nu vocifereze nimeni, chiar dacă va auzi că rostesc cuvinte care nu-i sunt pe plac. Căci chiar și cei ce urmăresc cu orice preț războinica ruptură de Roma n-au decât să-și mențină părerea în pofida îndemnurilor mele; dimpotrivă, dacă toată lumea nu păstrează o tăcere deplină, atunci până și cei dornici să mă asculte îmi vor pierde discursul. Știu că mulți exagerează intenționat abuzurile comise de guvernatorii romani ai provinciilor și înalță imnuri de slavă libertății. Dar înainte ca eu să cercetez ceea ce sunteți voi, pe de o parte, iar pe de altă parte cu cine vreți să duceți războiul, doresc mai întâi să descurc țițele pretextelor pe care le invocați. Câtă vreme nu urmăriți decât să vă apărați de cei ce vă fac nedreptăți, ce rost mai are glorificarea libertății? Dar câtă vreme sclavia vi se pare insuportabilă, de prisos sunt dojenile adresate stăpânilor voștri, căci, oricât de cumpătați s-ar dovedi aceștia, robia rămâne la fel de înjositoare. Cântăriți fiecare argument în parte și vedeți cât de șubred este motivul pentru care porniți războiul — cel mai greu atârnă, de fapt, acuzațiile aduse guvernatorilor: trebuie să-i înduplecí pe cei ce dețin puterea, nicidecum să-i stârnești împotriva ta. Dar când la mărunțele lor abateri răspundeți cu ocări exagerate, atunci faceți numai în dezavantajul vostru aceste reproșuri: încetând să vă aducă pagube numai pe ascuns și cu o oarecare rușine, ele vă distrug acum fățiș. Nimic nu pune mai repede capăt loviturilor decât resemnata lor acceptare și supunerea victimei înduioșează în cele din urmă călăul. Să admitem că înalții demnitari romani sunt de o duritate suportată cu greu de supușii lor; ceea ce nu înseamnă deloc că toți romanii împreună cu Caesar însuși vă asupresc: și totuși, împotriva acestora vreți voi să luptați! Chiar dacă aceștia vă trimit un guvernator nelegiuit ei nu fac asta intenționat, iar apusenii nu pot zări cu ochii lor ce se petrece cu supușii lor răsăriteni; până și știrile despre ce se întâmplă aici ajung foarte încet dincolo. N-are nici o noimă ca pentru unul singur să înfrunți o mulțime de oameni, luptându-te pentru motive neînsemnate cu niște războinici atât de puternici și fără să aibă habar de necazurile

pe care le punem pe seama lor. Lucrurile de care ne plângem pot fi de altfel îndreptate cu ușurință; oricare guvernator de provincie nu rămâne mereu același și de bună seamă că succesorii lui vor fi iarăși cârmuitori mai cumpătați. Dar, o dată dezlănțuit războiul, el nu poate fi lesne oprit, fără sacrificii imense, continuarea lui fiind și mai greu de îndurat. Dar în orice caz, nu este acum momentul potrivit să râvniți libertatea: pentru ea ar fi trebuit să luptați mai demult, ca nu cumva s-o pierdeți. Căci la grea încercare te supune robia și dreaptă este lupta pentru ca să nu cazi în ea! Dar oricine a fost deja subjugat de ea caută apoi să-i scuture jugul, acela este un sclav îngâmfat și nicidecum prietenul libertății. Odinioară ar fi trebuit să facem totul pentru a nu-i primi pe romani, atunci când Pompeius a pătruns în țara noastră. Dar strămoșii noștri și regii lor, superiori nouă prin avuția, vigoarea trupească și tăria lor sufletească, nu s-au putut opune măcar unei frânturi a puterii militare romane; în schimb voi, care ați primit moștenire supunerea și aveți resurse inferioare celor de care dispuneau cei ce au acceptat primii subjugarea, voi cutezați să vă împotriviți întregului imperiu roman? Chiar și atenienii, care au luptat cândva pentru libertatea Greciei și au dat flăcărilor propriul oraș, cei pentru care a navigat pe uscat și a mărșăluit pe talazuri[4] cu o flotă, făcând ca marea să pară neîncăpătoare, și cu o oaste dovedindu-se prea numeroasă pentru Europa — trufașul Xerxes, hăituit mai apoi ca un sclav fugar atunci când a găsit salvarea pe o singură corabie — acei atenieni, care la rândul lor au zdrobit formidabila forță a Asiei în preajma insulitei Salamina[5], iată-i acum ajunși robi ai Romei, iar orașul aflat altădată la conducerea Greciei, este guvernat prin decrete sosite din Italia. Și lacedemonienii, după eroicele lor fapte de la Thermopyle[6] și Plateea[7] și după investigarea Asiei prin Agesilau[8], se împacă bine cu stăpânii

---

[4] Xerxes a străpuns promontoriul Athos, scutindu-și flota să-l ocolească și pe un pod de vase și-a trecut oastea peste Hellespont, în Europa (n.e.).

[5] În Golful Saronic din fața coastelor Atticii, flota elenă a zdrobit greoaiele nave persane, obținând victoria decisivă asupra lui Xerxes (n.e.).

[6] Vestită trecătoare în care trupele elene, conduse de regele spartan Leonidas, au rezistat eroic armatelor persane invadatoare (480 î.e.n.), fiind copleșite de superioritatea numerică a dușmanului murind la datorie el însuși (n.e.).

[7] Oraș din Beoția, la granița cu Atica, unde armata grecilor, în frunte cu regele spartan Pausanias, a obținut victoria asupra trupelor generalului persan Mardonius (479 î.e.n.), în cel de al doilea război medic (n.e.).

[8] Agesilau II, rege spartan care a preluat comanda expediției din Asia Mică, învingându-l pe satrapul Tisaferne la Pactolos (395 î.e.n.) (n.e.).

lor romani. Chiar macedonenii în visele cărora apare și azi regele lor Filip[9], și o întrezăresc pe Fortuna, împrăștiind alături de Alexandru semințele împărăției universale, se împacă cu asemenea răsturnare a situației lor și se înclină înaintea celor de partea cărora a trecut Zeița Norocului. Nenumărate alte neamuri, care din adâncul inimii au năzuit spre libertate, s-au plecat în fața sceptrului roman; doar voi socotiți că e nedemn să fiți robii celor care i-au subjugat pe toți! Unde vă este oastea, unde vă sunt armele pe care vă bizuiți? Unde vă este flota care să pună stăpânire pe mările romanilor? Unde vă sunt tezaurele cu care să faceți față expedițiilor voastre? Împotriva egiptenilor și a arabilor socotiți că veți lupta în acest război pornit de voi? Oare nu chibzuiți deloc la tăria Romei și nu vă măsurați deloc propria slăbiciune? Trupele noastre n-au fost oare învinse în repetate rânduri până și de neamurile învecinate în vreme ce forțele lor n-au fost biruite de o lume întreagă! Ei s-au străduit să treacă și peste hotarele Pământului. Nu s-au mulțumit să aibă drept graniță tot cursul Eufratului, la răsărit, nici Istrul, la miazănoapte, nici Libya cercetată până în pustietățile nelocuite, la miazăzi, nici Gadira[10], înspre apus; într-adevăr, dincolo de Ocean, ei au căutat o lume nouă și cu armele lor au învins pe britanicii de care nu auzise nimeni până atunci. Așadar, sunteți voi oare mai bogați decât galii, mai puternici decât germanii, mai deștepți decât grecii, mai numeroși decât toate popoarele pământului? Ce încredere în voi vă dă curajul să vă ridicați împotriva romanilor? Zice-se că «greu este jugul robiei»; cu atât mai apăsător trebuie să pară el grecilor care, întrecând prin nobila lor origine toate neamurile luminate de soare și locuind într-o țară atât de întinsă, ascultă totuși de cele șase fascii[11] romane. Așijderea macedonenii[12], și mai îndreptățiți să tânjească după libertate. Ce să mai zicem de cele 500 de orașe ale Asiei[13]? Fără să aibă măcar o garnizoană romană[14], nu se înclină ele în fața unui guvernator și a fasciilor proconsulare? Să-i mai pomenesc pe heniochi[15], pe colchidieni[16],

9 Filip II, regele Macedoniei (359-336 î.e.n.), tatăl lui Alexandru cel Mare (n.e.).

10 Sau Gades (= Cadiz), colonie-port din sud-vestul Spaniei (n.e.).

11 Mănunchiurile de nuiele în care erau înfipte câte o secure, fiind purtate de cei șase lictori, însoțitorii proconsulilor din provinciile senatoriale (n.e.).

12 Ahaia (Grecia propriu-zisă) și Macedonia erau provincii senatoriale (n.e.).

13 Geograful grec Ptolemeu a ajuns la cifra de 140 de orașe situate în jumătatea occidentală a Asiei Mici (n.e.).

14 Prin acest termen, autorul înțelege *legiuni*, nu și trupe auxiliare (n.e.).

15 Popor sarmat de pe coasta nord-estică a Pontului Euxin (n.e.).

16 Locuitorii Colchidei, situată între Munții Caucaz și Armenia, patria legendarei Medeea (partea apuseană a Republicii Georgia) (n.e.).

triburile taurilor[17], locuitorii bosporani[18], precum și neamurile din preajma Pontului Euxin și al Lacului Maeotidei[19]? Ei, care odinioară n-au avut stăpâni nici măcar din rândurile lor, sunt ținuți în frâu de 3000 de oșteni cu armament greu în vreme ce 40 de corăbii de război mențin pacea pe întinsul unei mări cunoscută ca neprimitoare și sălbatică. Câte justificate pretenți la independență ar putea ridica Bithynia, Cappadocia, poporul pamphilienilor, lycienii și cilicienii[20], plătind totuși tribut fără constrângerea armelor. Dar până și tracii, locuitorii unei țări pentru care ai nevoie de 5 zile ca s-o străbați de-a latul, iar de-a lungul, 7 zile, mai râpoasă și mai ocrotită decât patria noastră, izgonind pe năvălitori prin gerurile sale aspre, nu se supun și ei unei garnizoane care numără vreo 2000 de romani? Iar vecinii lor ilirii, locuitorii ținutului mărginit de Istru și întinzându-se până în Dalmația, nu ascultă decât de două legiuni, cu ajutorul cărora resping atacurile dacilor? Dar dalmații, care, de dragul libertății, și-au scuturat de atâtea ori jugul, fiind mereu subjugați din nou spre a-și împrospăta forțele pentru o nouă revoltă, nu trăiesc acum liniștiți sub paza unei singure legiuni? Dar dacă există vreun popor care să aibă mari imbolduri spre răzvrătire, acesta ar fi cel al galilor, pe care natura i-a înconjurat cu atâtea metereze: la răsărit, culmile Alpilor, la miazănoapte, fluviul Rin, la miazăzi munții Pirinei iar la apus, Oceanul. Deși au asemenea ziduri de apărare, deși populația ei numeroasă numără 305 triburi, deși izvoarele prosperității se află, ca să zicem așa, în propria lor ogradă, astfel încât ar putea să inunde aproape întreaga lume cu bunurile lor, totuși, ei se lasă storși de către romani, îngăduind ca aceștia să le gospodărească bogățiile după bunul lor plac. Ei se lasă pe tânjeală nu datorită lașității și a obârșiei lor inferioare, de vreme ce au luptat pentru libertate vreme de 80 de ani[21], dar ei sunt înspăimântați de puterea romanilor și de faptul că în război îi însoțește norocul, care le-a hărăzit mai multe izbânzi decât propriile

---

17 Tauroscіți care populau Taurida sau Chersonesul Tauric, cum se numea în antichitatea Crimeea (n.e.).

18 Statul lor era Regatul bosporan, care ocupa ambele maluri ale Bosporului cimerian (= Strâmtoarea Kerci), cu capitala la Pantikapaion (= Kerci) (n.e.).

19 Maeoticus lacus (sau Palus) este Marea de Azov, pe malurile căreia trăiau maeoții (n.e.).

20 Cilicia din sud-estul Asiei Mici se învecina cu Pamphila și Cappadocia. Lycia se afla între Pamphilia și Marea Mediterană, Bithynia între Marea Neagră și Marea de Marmara (n.e.).

21 În realitate, n-au fost decât șapte decenii: 121-51 î.e.n. (n.e.).

lor arme: iată-i așadar ținuți în robie de 1200 de soldați[22], fiindcă orașele lor sunt în număr și mai mare[23]. Pentru iberici[24], belșugul de aur pe care l-au scos din propriul sol, ca să poată susține lupta lor pentru libertate, s-a dovedit neîndestulător, la fel ca și enorma distanță de romani, atât pe uscat cât și pe mare, la fel ca furia războinică a triburilor de lusitani[25] și *cantabrii*[26], sau ca și megiesul Ocean al cărui reflux îngrozește până și pe localnici. Romanii și-au dus armele chiar și dincolo de Coloanele lui Hercule[27], și și-au croit un drum prin noroasele trecători ale Pirineilor, supunându-i astfel pe iberici; iar acum, spre a sluji drept garnizoană pentru niște populații greu de învins și aflate la marginea lumii, ajunge o singură legiune. Care dintre voi n-a auzit vorbindu-se de numeroasele neamuri ale germanilor? Lesne vă puteți convinge cu ochii voștri de voinicia și de statura lor înaltă, căci romanii au pretutindeni prizonieri din rândurile lor. Locuiesc pe un teritoriu foarte întins și mai presus de voinicie stă mândria lor, iar în suflet păstrează un adânc dispreț față de moarte, având o fire mai cumplită decât a sălbăticiunilor; romanii le-au impus drept hotar pentru iureșul lor Rinul și, ținuți în frâu de opt legiuni, cei care sunt capturați devin sclavi, majoritatea poporului căutându-și *scăparea prin fugă. Aruncați-vă privirile* și spre zidurile britanicilor, voi cei atât de încrezători în zidurile de apărare ale Ierusalimului! Deși au de jur împrejurul lor Oceanul și locuiesc pe o insulă nicidecum mai mică decât uscatul nostru[28], romanii au traversat marea pe corăbii, făcându-i sclavi și numai patru legiuni supravegehază o insulă atât de întinsă. Dar ce să mai înșir prea multe vorbe când și parții[29], printre cele mai războinice neamuri, stăpânii atâtor popoare și înzestrați cu o oaste nespus de puternică, trimit romanilor ostateci și, sub pretextul menținerii păcii, în Italia, vezi cum floarea nobilimii Răsăritului se supun corvezilor de sclav. În vreme ce mai toate

---

22 Cele două legiuni staționate la Lyon, capitala Galiei (n.e.).

23 La cele 62 de orașe ale Galiei, autorul a adăugat și subdiviziunile acestora (*pagi*), probabil pentru a atinge această cifră (n.e.).

24 Poporul din preajma Ebrului și-a dat numele locuitorilor Spaniei (n.e.).

25 Ocupau partea occidentală a peninsulei iberice (= Portugalia) (n.e.).

26 Cantabria era un ținut din nord-estul Spaniei Taraconeze (n.e.).

27 Calpe și Abyla — munții care marcau strâmtoarea Gibrlatar (n.e.).

28 Uriașa întindere a Britaniei, rivalizând cu Europa, apare și la naturalistul Pliniu cel Bătrân (*Istoria naturală*, 4, 16) (n.e.).

29 Populație iraniană care a preluat moștenirea persană, constituind cel mai puternic stat din Orientul Mijlociu, principalul adversar al Romei în Asia. Impus de parți ca rege al Armeniei, Tiridate I s-a supus romanilor (63 e.n.), fiind încoronat apoi de Nero în Forum (n.e.).

popoarele luminate de soare trebuie să se încline în fața armelor romane, doar voi vreți să vă războiți cu ei, fără să vă gândiți la sfârșitul cartaginezilor, care se puteau făli cu marele Hannibal și cu obârșia lor feniciană, fiind doborâți de strașnicul braț al lui Scipio[30]? Nici cyrenienii[31], în vinele cărora curge sânge lacedemonian, nici marmaricanii[32], un neam cu așezări situate până în pustiul fără strop de apă, nici locuitorii Syrtelor[33], inspirând groază numai prin rostirea numelui lor, nici nasomonii[34], maurii și nici nenumăratele hoarde ale nomazilor — n-au putut să țină piept vitejiei romanilor. Așadar ei au supus cea de a treia parte a Pământului[35], cu seminții deloc ușor de socotit câte sunt, mărginit pe-o latură a sa de Oceanul Atlantic și Coloanele lui Hercule, iar pe cealaltă latură, până la Marea Roșie, ocupată de uriașele cete de etiopieni. În afara faptului că aceste neamuri aprovizionează cu anualele lor recolte de cereale populația Romei vreme de opt luni, plătesc și felurite tributuri, oferind cu promptitudine contribuțiile lor la nevoile împărăției, fără a socoti ca voi ordinele primite de ei drept o sfidare, cu toate că pentru menținerea ordinei au o singură legiune la dispoziție. Dar ce rost are să vă demonstrez puterea romană prin dovezi de la mare depărtare, când acestea pot fi găsite și în învecinatul Egipt? El se întinde din Etiopia[36] și până la țărmul «Arabiei fericite»[37], e locul de transbordare al Indiei, populația lui ridicându-se la șapte milioane și jumătate, cu excepția Alexandriei, după cum reiese din calculul impozitului pe cap de locuitor. Țara asta nu socotește ca o înjosire faptul că se află sub supremația romanilor, în pofida întemeiatului stimulent la revoltă oferit de Alexandria prin mulțimea locuitorilor, prin bogăția și mărimea ei. Cu o lungime de 30 de stadii și o lățime nu mai mică de 10 stadii, orașul plătește romanilor, într-o singură lună, un tribut mai mare decât al vostru pe un an întreg și, în afara birului în bani, aprovizionează Roma cu grâu

---

30 Publius Cornelius Scipio Africanus maior (cel Mare) — general roman, învingătorul lui Hannibal chiar în Africa, la Zama (202 î.e.n.), prin care s-a încheiat cel de-al doilea război punic, Cartagina devenind o putere locală (n.e.).

31 Locuitorii Cyrenei, cel mai înfloritor oraș grec de pe litoralul Africii de Nord, întemeiat de coloniști dorieni, dând numele Cyrenaicei, provincie romană în 74 î.e.n. (n.e.).

32 Din ținutul african Marmarican, situat între Egipt și Siria (n.e.).

33 Syrta Mare și Syrta Mică — bancuri de nisip aduse de valuri pe coasta nordică a Africii, și totodată regiune dintre Cyrene și Cartagina (n.e.).

34 Locuitorii Syrtei Mari (n.e.).

35 Africa; celelalte continente cunoscute de antici erau Europa și Asia (n.e.).

36 În accepția greco-romană: Nubia (n.e.).

37 Sud-vestul Peninsulei Arabia (=Yemen): Regatul Saba, bogat în mirodenii (n.e.).

pentru patru luni anual. În plus, Alexandria este ocrotită din toate părțile fie de pustiuri greu de străbătut, fie de marea nepropice porturilor, fie de fluvii și mlaștini. Toate acestea n-au putut clinti din loc norocul romanilor și doar cele două legiuni cantonate în oraș țin în frâu interiorul Egiptului precum și nobilimea macedoneană[38]. Așteptați cumva pentru acest război niscaiva aliați veniți din nelocuitul pustiu? Pe întregul Pământ toate popoarele sunt romane. Poate că unii dintre voi și-au purtat speranțele până dincolo de Eufrat, și socotesc că veți primi ajutor de la cei de același neam din Adiabene[39]. Dar aceștia nu se vor lăsa atrași într-un asemenea război fără un motiv temeinic și, chiar dacă ei s-ar încumeta s-o facă, parții se vor opune înfăptuirii acestui pas primejdios. Ei sunt însă interesați să mențină armistițiul încheiat cu romanii și ar fi o încălcare a acordului dacă vreunul dintre supușii lor ar intra într-un război cu Roma. Altceva nu vă mai rămâne decât să vă bizuiți doar pe ocrotirea lui Dumnzeu, dar, până și aceasta pare să fie de partea romanilor, deoarece, fără ajutorul lui, nu s-ar fi putut înjgheba o asemenea împărăție. Chibzuiți bine cât de greu vă va veni să vă respectați cu strictețe cultul vostru religios chiar dacă ați lupta împotriva unui dușman ușor de învins. Îl veți îndepărta chiar voi pe Dumnezeu, căci veți fi constrânși să-i încălcați poruncile prin respectarea cărora trageți nădejdea să vi-L faceți aliat. Dacă păstrați cu sfințenie datina Sabatului, abținându-vă de la orice muncă în ziua aceea, lesne veți fi învinși, așa cum li s-a întâmplat strămoșilor voștri, când Pompeius a întețit asediul tocmai în acele răgazuri, când asediații stăteau cu brațele încrucișate. Dar dacă, în cursul războiului, voi încălcați legile părinților voștri, mă întreb de ce mai vreți să luptați, fiindcă nu râvniți altceva decât să nu fie uitată nici una din legile moștenite. Cum puteți să mai cereți sprijinul lui Dumnezeu, de vreme ce nu-i mai aduceți intenționat cinstirea care i se cuvine? Cei ce dezlănțuie un război au încredere de fiecare dată în sprijinul venit fie de la Dumnezeu, fie de la oameni. Când însă în orice caz nu mai așteaptă nimic din ambele părți, războinicilor nu le-a mai rămas altceva decât înfrângerea sigură. Ce vă oprește, așadar, să vă ucideți cu propriile mâini copiii și soțiile și să dați foc nespus de frumosului vostru oraș natal? Prin această ispravă nebunească, barem

[38] Egiptul cucerit de Aexandru cel Mare a fost condus de o dinastie macedoneană, întemeiată de Ptolemeu Lagos (n.e.).

[39] Ținut din Asiria unde, în afara iudeilor, existau și membrii ai casei regale, trecute la iudaism, unii participând la războiul anti-roman (n.e.). Vezi *Antichități iudaice*, XX, 3 (n.t.).

ați fi scutiți de umilința înfrângerii! Se cuvine, prieteni, se cuvine ca voi, câtă vreme corabia se mai află în port, să așteptați acolo furtuna apropiată, nicidecum să vă aventurați în largul mării bântuite de vântoase, găsindu-vă sfârșitul în mijlocul ei! Mila este îndreptățită față de cei ce întâmpină o nenorocire neprevăzută, în schimb cel ce se aruncă fățiș în brațele pieirii, acela nu are parte în nenorocul său decât de dojeni. Să nu-și închipuie cumva nici unul că romanii vor duce un război după anumite convenții și, după ce au învins, veți fi tratați cu blândețe, ci, dimpotrivă, spre a servi drept pildă celorlalte popoare, vor preschiba în cenușă Orașul Sfânt și vor stârpi întregul vostru neam. Căci până și cei ce vor scăpa cu viața nu vor găsi nici un loc de refugiu, câtă vreme toți sunt în stăpânirea romanilor sau se tem că vor ajunge supușii lor. Dar primejdia amenință nu numai iudeii de aici, ci și pe locuitorii din celelalte orașe străine, fiindcă nu găsești pe fața pământului nici un popor unde să afli o ceată de-a noastră. Dacă voi începeți războiul, dușmanii vor trece la căsăpirea tuturor iudeilor și, din cauza sfatului necugetat al câtorva oameni, în fiecare oraș vor curge râuri de sânge iudaic și ucigașii vor rămâne nepedepsiți. Admițând chiar că veți fi cruțați, chibzuiți bine ce nelegiuire ar fi să ridicați armele împotriva unui popor atât de omenos. Aveți milă, dacă nu de copiii și nevestele voastre, barem de propria cetate-mamă și de sacrele ei incinte! Cruțați dară locul sfânt, păstrați Templul vostru și sanctuarele sale! Căci pe acestea nu le vor mai lăsa neatinse romanii de îndată ce au intrat în stăpânirea lor, mai ales că față de îngăduința lor anterioară v-ați arătat atât de nerecunoscători. În ce mă privește, eu chem ca martori locurile sacre, pe sfinții îngeri ai lui Dumnezeu și întreaga noastră patrie că n-am omis nici un fapt ce ar fi spre mântuirea voastră. La rândul vostru, dacă veți lua hotărârea care se impune, în pace veți trăi împreună cu mine; dacă însă vă veți lăsa atrași de mânia voastră, atunci doar pe voi vă paște mare primejdie — fără mine!"

5. După rostirea acestor cuvinte, regele și sora lui au izbucnit în lacrimi, prin plânsul lor izbutind să potolească dezlănțuirea mulțimii. Aceasta i-a strigat că nu vrea să lupte împotriva romanilor, ci împotriva lui Florus, pricinuitorul atâtor suferințe îndurate de ei. Agrippa le-a răspuns: „Potrivit faptelor voastre, voi sunteți deja în stare de război cu romanii, întrucât nu i-ați plătit lui Caesar tributul ce i se cuvine și ați distrus porticul fortăreței Antonia. De învinuirea de revoltă vă puteți scutura doar dacă veți reface porticul și vă veți plăti tributul; căci stăpânul fortăreței nu este Florus și cu atât mai puțin este și cel căruia trebuie să-i dați birul vostru!"

CAPITOLUL XVII

1. Astfel și-a schimbat poporul atitudinea și împreună cu regele și Berenice, s-a îndreptat spre Templu, pentru reconstruirea porticului; magistrații și membrii Sfatului s-au împrăștiat însă prin sate, trecând la colectarea tributului. Cei 40 de talanți, cât reprezentau birurile rămase în urmă, au fost adunați degrabă. Până una alta, Agrippa a stăvilit așadar primejdia războiului; apoi a încercat însă să înduplece mulțimea să dea ascultare lui Florus până când Caesar va numi succesorul lui. Atunci poporul a fost cuprins de-o adâncă amărăciune, ocărându-l pe rege, și printr-un sol i-au cerut să părăsească orașul; unii dintre răzvrătiți au cutezat chiar să arunce cu pietre în el. Regele a văzut cu ochii lui că de-acum furia revoltaților nu mai putea fi ținută în frâu, indignat de jignirile aduse persoanei lui. A și trimis pe magistrați și pe cetățenii cei mai de vază în Caesarea, la Florus, ca să numească singur din mijlocul lor pe perceptorii peste toată țara; în schimb, el s-a întors în regatul lui.

2. Între timp, unii dintre cei ce doreau cu orice preț războiul s-au strâns laolaltă și s-au dus la fortăreața numită Masada pe care au luat-o prin surprindere, omorându-i pe soldații garnizoanei romane și în locul lor au pus pe alții, din rândurile lor. În același timp Eleazar, fiul Marelui Preot Ananias, un tânăr din cale-afară de îndrăzneț, comandantul gărzii Templului[1], i-a convins pe preoții care slujeau atunci în sanctuar să nu mai primească daruri sau jertfe din partea celor ce nu sunt iudei. Aceasta a și fost pricina războiului împotriva romanilor, căci pe această cale erau interzise jertfele în numele lor și al lui Caesar, totodată. Mulți dintre Marii Preoți și dintre bărbații de vază au insistat zadarnic să nu părăsească obiceiul de a închina jertfe

[1] Pe scară ierarhică, el urma imediat după Marele Preot și de ordinul lui ascultau 200 de preoți și leviți (n.e.).

Împăratului: slujitorii au rămas neînduplecați; pe de o parte, ei se sprijineau pe o majoritate covârșitoare — căci cei mai înfocați dintre răzvrătiți îi atrăseseră de partea lor — pe de altă parte, ei se călăuzeau după Eleazar, comandantul gărzii Templului.

3. Atunci bărbații influenți, împreună cu Marii Preoți și farizeii de frunte, s-au întrunit spre a se sfătui asupra situației generale în care se găsea statul lor, având de înfruntat o pacoste fără leac. Ei au hotărât să încerce prin discursuri să-i înduplece pe răzvrătiți și, ca atare, au strâns poporul în fața Porții de bronz, situată în interiorul Templului, îndreptată spre răsăritul soarelui. La început, vorbitorii au rostit multe cuvinte grele împotriva cutezanței lor de a se răzvrăti și de a târî țara într-un război atât de primejdios, apoi au dezvăluit lipsa de noimă a pretextului invocat de răzvrătiți și au subliniat că până și strămoșii au înfrumusețat Templul mai cu seamă cu ajutorul celor care nu erau iudei, primind întotdeauna daruri de la neamurile străine; ei nu numai că n-au împiedicat vreodată pe cineva să aducă o jertfă — căci asta ar fi fost un grav sacrilegiu — ci au și pus de jur împrejurul Templului ofrandele religioase care sunt în văzul tuturor, dăinuind astfel de atâta vreme. Dar ei vor acum să provoace la luptă forțele armate romane și uneltesc să înceapă războiu cu acestea prin introducerea unor reguli străine cultului divin și, fără să se gândească la primejdia propriu-zisă, aduc orașului faima proastă a impietății, de vreme ce numai la iudei un străin nu are voie nici să aducă jertfe, nici să se închine. Dacă această decizie ar fi aplicată unui cetățean de rând, ea ar stârni indignarea ca o dovadă a lipsei de omenie, dar acum, punerea romanilor și a lui Caesar în afara legii constituie o gravă abatere de la ea. Răzvrătiții să fie îngrijorați de faptul că, o dată ce resping acum jertfele închinate lui Caesar și Imperiului, pot să pună piedici aducerii jertfelor proprii, și să-și situeze orașul în afara legalității imperiale; asta doar dacă, răzgândindu-se cât mai repede, nu vor admite iarăși aducerea jertfelor, și nu vor îndrepta nelegiuirea comisă, mai înainte ca veștile despre ea să ajungă până la urechile celor vizați.

4. În timpul acestei cuvântări, au fost aduși preoți, cei mai buni cunoscători ai datinelor strămoșești, iar aceștia au adeverit că toți precursorii lor n-au pregetat să accepte jertfele aduse de cei străini de neamul iudeilor. Dar nici unul dintre răzvrătiți nu s-a sinchisit de vorbele lor; preoții slujitori, pricina dezlănțuirii războiului, au și lipsit de la adunare. Atunci fruntașii poporului, dându-și seama că nu mai sunt în stare să stăvilească răscoala cu mijloacele lor și înfricoșați că primejdia întruchipată de romani se va abate mai întâi asupra lor, au

căutat să evite orice bănuială a autorităților; au trimis, prin urmare, două solii: una către Florus, în fruntea căreia se afla Simon, fiul lui Ananias, iar pe cealaltă către Agrippa, dintre solii ei distingându-se Saul, Antipas și Costobar, rude de-ale regelui. Soliile cereau ambilor conducători să vină cu trupele lor în oraș ca să înăbușe răscoala, înainte ca ea să capete amploare. Izbucnirea tulburărilor a fost o veste îmbucurătoare pentru Florus și, întrucât era nerăbdător să înceapă războiul, el n-a catadicsit să răspundă solilor. În schimb Agrippa, deopotrivă de îngrijorat de soarta răsculaților ca și de cei împotriva cărora se pornea lupta, pe de o parte spre a-i menține pe iudei în subordinea romanilor, pe de altă parte, spre a păstra neștirbite, pentru iudei, Templul și cetatea-mamă, știind prea bine că dezordinea nu-i aducea vreun folos nici lui însuși, a trimis în sprijinul populației 2000 de călăreți din Auranitis, Batanea și Trachonitis, Darius fiind comandantul escadronului, iar general, Philippus, fiul lui Iakimos[2].

5. Datorită noilor veniți, au prins curaj fruntașii, împreună cu Marii Preoți și întreaga mulțime, care se pronunțase în favoarea păcii și au ocupat Orașul de Sus[3]; căci partea de jos ca și Templul, de altfel, se aflau în stăpânirea răzvrătiților. Pietre aruncate cu mâinile sau catapultate zburau cu nemiluita și o neîntreruptă ploaie de săgeți dinspre ambele pante. Uneori trupele ieșeau la atac și în luptele corp la corp, care se dădeau, răzvrătiții ieșeau în evidență prin curajul lor, iar soldații regelui, prin experiența războinică superioară. Ultimii se străduiau să intre în posesia Templului, spre a izgoni de acolo pe profanatorii lui; răzvrătiții strânși în jurul lui Eleazar căutau ca la cartierele deja cucerite să adauge și partea de sus a orașului. Șapte zile la rând, a curs sânge din belșug de ambele părți, fără ca vreuna din tabere să cedeze o palmă din terenul pe care îl ocupa fiecare.

6. În ziua a opta se sărbătorea „Aducerea-lemnelor"[4], când datina cerea ca fiecare să strângă lemne pentru altar, pentru ca focul să nu ducă nici o lipsă de vreascuri, el trebuind să ardă veșnic. Răzvrătiții n-au îngăduit ca adversarii lor să ia parte la ceremonie; dar, întrucât împreună cu mulțimea fără apărare s-au strecurat numeroși sicari — cum se numeau bandiții cu jungherele ascunse în haine — aceștia au fost primiți în rândurile lor, înteținduși atacurile. Deoarece

---

[2] A ocupat un rang înalt în timpul domniei lui Agrippa, după cum rezultă și din *Antichități iudaice*, XVII, 29 ș.u. (n.e.).

[3] Vezi S. Spiess, *Ierusalimul lui Iosephus*, p. 16 ș.u. (n.t.).

[4] Pentru ca focul de pe altarul jertfelor să nu se stingă niciodată, lemnele erau aduse de preoți leviți și popor. Sărbătoarea dura nouă zile, potrivit *Talmudului* (n.e.).

susținătorii regelui erau în inferioritate numerică și mai puțin cutezători, sub presiunea dușmanului au fost siliți să se retragă din Orașul de Sus. Năvălitorii au incendiat casa Marelui Preot Ananias și palatul lui Agrippa și al Berenicei; după aceea au dat foc Arhivelor[5], grăbiți să distrugă condicele de împrumuturi ale credincioșilor, ca să zădărnicească astfel încasarea taxelor și să atragă de partea lor grămada de datornici, atâtând fără nici o primejdie pe cei săraci împotriva bogaților. Întrucât paznicii Arhivelor au fugit, le-a fost ușor să dea foc clădirii. După ce au ars centrul nervos al orașului, s-au năpustit propriu-zis asupra dușmanilor lor; între timp, fruntașii și Marii Preoți se și ascunseseră: o parte dintre ei se afundaseră în coridoarele subterane, cealaltă parte, împreună cu susținătorii regelui, s-au refugiat în Palatul de Sus[6], zăvorând grabnic porțile sale. Printre ultimii se aflau Marele Preot Ananias, fratele său Ezechias și membrii soliei care fusese trimisă a Agrippa. Pentru moment, răzvrătiții, mulțumiți de victoria lor și de incendiile provocate de ei, și-au luat un scurt răgaz.

7. A doua zi, cea de-a 15-a a lunii Loos[7], au pornit atacul împotriva fortăreței Antonia și, după un asediu de două zile, au cucerit-o, măcelărind garnizoana ei, după care i-au dat foc[8]. Apoi au înaintat spre palat, unde se refugiaseră susținătorii regelui; împărțiți în patru cete, au pornit să străpungă zidurile de apărare. Nimeni din garnizoană n-a cutezat să întreprindă un atac în afară, din pricina mulțimii asediatorilor, dar toți au ocupat pe parapete și turnuri poziții de unde au tras asupra adevrsarilor, omorând numeroși tâlhari aflați sub ziduri. Luptele s-au ținut lanț zi și noapte, căci răzvrătiții credeau că, lipsiți de provizii, asediații vor părăsi fortăreața, aceștia sperând, dimpotrivă, ca oboseala să-i sleiască pe asediatori.

8. În vremea aceea, un oarecare Manaem — fiul lui Iudas, zis și Galileanul[9], faimosul cărturar care, pe când guverna Quirinus, mus-

---

[5] Situată în Orașul de Jos, nu departe de Acra, clădirea va fi arsă și de romani ulterior, palatul Agrippa și al Berenicei fiind în legătură cu cel al Hașmoneilor, dacă nu se confunda cu acesta (n.e.).

[6] Adică Palatul regal din Orașul de Sus al lui Herodes (cel Mare), în preajma căruia se afla tabăra trupelor romane (vezi cap. XV, paragr. V). Probabil că aceasta era strâns legată cu palatul, deoarece va fi asediată de trupe iudaice, după cum reiese mai jos (cap. XVII, paragr. 8) (n.t.).

[7] Corespunde datei de 3 septembrie a calendarului modern (n.e.).

[8] Fortăreața a fost arsă parțial, rezistând apoi puternicelor atacuri ale lui Titus (n.t.).

[9] Întemeietorul partidului zeloților (n.e.).

trase pe iudei fiindcă, în afara lui Dumnezeu, ei mai recunosc ca stăpânii lor pe romani[10] — s-a îndreptat cu prietenii săi de nădejde spre Masada[11], unde a prădat arsenalul regelui Herodes și, alături de compatrioții săi, a înarmat și alți bandiți străini, care să-i slujească drept gardă personală. Astfel s-a întors la Ierusalim ca un adevărat rege, s-a pus în fruntea răsculaților și a condus asediul palatului. Dar lipseau cu desăvârșire mașinile de asediu și nici nu era cu putință ca, sub ploaia de săgeți, să sapi nestingherit dedesubtul zidurilor. Asediatorii au săpat așadar de la oarecare distanță o galerie spre unul dintre turnuri, pe care l-au șubrezit astfel, sprijinindu-l cu niște stâlpi de lemn, cărora le-au dat foc înainte de-a ieși afară. După ce proptelele s-au mistuit în flăcări, turnul s-a prăvălit pe neașteptate: atunci s-a ivit un al doilea zid, care fusese înălțat în spatele celui dintâi. Asediații observaseră din timp tentativa dușmanilor, poate fiindcă turnul se clătinase, pe când fusese șubrezit de săpături, și au construit zidul al doilea. Surprins de vederea lui, asediatorii, care erau ferm convinși de izbânda lor, au rămas profund dezamăgiți. Dar cei aflați în fortăreață au trimis la Manaem și la căpeteniile răsculaților niște mediatori, ca să le îngăduie să părăsească teferi palatul: îngăduința de a trece liber au primit-o doar trupele regelui și localnicii care au și ieșit afară. Rămași singuri, romanii au fost cuprinși de îngrijorare; căci, pe de o parte, nici nu puteau să opună rezistență unei mulțimi atât de mari; pe de altă parte, nici nu socoteau demn de ei să se târguiască pentru viața lor, ba chiar se și îndoiau că, ajungându-se la o învoială cu răzvrătiții, aceasta va fi respectată. Așadar, ei și-au părăsit tabăra, lesne de cucerit și s-au retras în turnurile regale, denumite Hippicus, Phasael și Mariamme[12]. Adepții lui Manaem au năvălit în tabăra părăsită de soldați, i-au omorât pe cei ce, neapucând să fugă din timp, încăpuseră în mâinile lor, apoi au jefuit bagajele rămase și au incendiat totul. Acestea s-au întâmplat în cea de a șasea zi a lunii Gorpiaios[13].

9. În ziua următoare, Marele Preot Ananias, ascuns într-o conductă din curtea palatului, a fost scos de tâlhari și ucis împreună cu fratele său Ezechias; răzvrătiții au împresurat turnurile, punându-le sub pază strictă, ca nici un soldat să nu poată fugi. Prăbușirea

[10] Vezi II, 8, 1 (n.t.).

[11] Aceasta fusese deja cucerită de rebeli, pe care Manaem i-a și înzestrat cu armele scoase din zestrea herodiană a Masadei (n.a.).

[12] Turnurile regale se aflau în latura nordică a palatului lui Herodes (n.e.).

[13] Adică 24 septembrie (n.e.).

locurilor fortificate și moartea Marelui Preot Ananias au stimulat trufia lui Manaem, făcându-l să devină crud și, ferm convins că nu mai are nici un potrivnic care să-i dispute domnia, s-a purtat ca un tiran nesuferit. Atunci adepții lui Eleazar au decis să-l înlăture și au convenit între ei următoarele: ei s-au răzvrătit împotriva romanilor din dragostea lor pentru libertate și nu se cade s-o trădeze pentru un simplu om din popor, căruia să-i suporte tirania și, chiar dacă n-ar săvârși nici o silnicie, el este mult sub nivelul lor; deși se impune, totuși, că puterea întreagă să încapă pe mâna cuiva, oricare altul ar merita-o mai degrabă decât dânsul; așadar au căzut la învoială, încolțindu-l chiar în Templu. Manaem tocmai venise să se închine la altar, plin de semeție, cu podoabele veșmintelor sale regești, urmat de fanaticii însoțitori bine înarmați. Când adepții lui Eleazar au tăbărât asupra lui, și restul poporului a strâns pietre de pe jos și le-a aruncat asupra cărturarului, nădăjduind că, prin uciderea lui, se va pune capăt răzmeriței. Apărătorii lui au rezistat câtva timp, dar cum au văzut că întregul popor năvălește asupra lor, au fugit încotro au văzut cu ochii; cei prinși au fost omorâți pe loc, cei ce s-au ascuns au fost puși sub urmărire. Doar câțiva au reușit să scape teferi, ajungând, pe ascuns, până la Masada; printre aceștia era și Eleazar, fiul lui Iair, o rudă a lui Manaem, care mai târziu a obținut depline puteri lui Masada[14]. Manaem însuși s-a refugiat în așa numitul Ophel[15], unde s-a ascuns ca un laș, dar a fost prins, adus la lumina zilei și, după chinuri groaznice, a avut un trist sfârșit, la fel ca adjuncții săi precum și Absalom, cea *mai vestită unealtă a tiranicei domnii.*

10. Poporul devenise, așa cum am spus, părtașul faptelor, în speranța că pe această cale va avea loc îndreptarea lucrurilor ce-au decurs din răzvrătire. Ceilalți[16], dimpotrivă, nu se gândeau câtuși de puțin la încheierea războiului, ci îl înlăturaseră pe Manaem ca să poată lupta nestingheriți. Într-adevăr, poporul stăruise adesea, pe lângă lupători, să pună capăt asediului, dar aceștia l-au întețit și mai mult până când, la capătul rezistenței lor, trupele lui Metilius, comandantul[17] garnizoanei romane, au trimis o solie la adepții lui Eleazar prin care cereau ca printr-o înțelegere să li se cruțe viața, urmând ca ei să-și predea atât armele cât și bunurile lor. De-a dreptul încântați de prilejul ce le-a fost oferit, asediatorii au trimis la romani pe Gorion, fiul lui Nicomedes, pe Anais, fiul lui Saduki și pe Iudas, fiul lui

[14] Vezi *Cartea a șaptea*, cap. 8-9 (n.t.).

[15] *Umflătură* — colină situată la sud de piața Templului (n.a.).

[16] Adică susținătorii lui Eleazar (n. t.).

[17] *Praefectus* — de care asculta o cohortă auxiliară (n.e.).

Ionathan, pentru susținerea tratativelor și depunerea jurămintelor de credință. După ce totul s-a terminat cu bine, Metilius și-a coborât soldații; atâta timp cât ei mai erau în posesia armelor, răzvrătiții nu și-au ridicat mâinile spre ei și nici n-au lăsat să se bănuie printr-un gest trădarea urzită. Dar după ce, potrivit înțelegerii, toți romanii au depus scuturile și săbiile și, fără umbră de bănuială, se pregăteau să plece, oamenii lui Eleazar s-au năpustit asupra lor, i-au înconjurat, omorându-i, fără să întâmpine din partea victimelor vreo rezistență sau o rugăminte măcar: au invocat prin strigăte răspicate înțelegerea lor pecetluită prin jurăminte reciproce. Astfel au fost măcelăriți fără milă cu toții, în afara lui Metilius; numai pe el l-au cruțat, căci a fost singurul care a cerut îndurare și a făgăduit că va trece la credința iudaică, acceptând până și circumcizia. Pentru romani, paguba a fost neînsemnată: ei nu pierduseră decât câțiva oameni din armata lor atât de numeroasă, pentru iudei măcelul însemnând preludiul cuceririi orașului lor. Ei și-au dat seama că nu mai puteau fi înlăturate cauzele războiului, că orașul lor fusese pângărit de o fărădelege atât de mare încât era firesc ca ei să se aștepte la o îndreptățită pedeapsă divină, chiar dacă romanii nu s-ar răzbuna deocamdată: iudeii nu-și ascundeau doliul public și orașul era cuprins de-o adâncă deprimare; fiecare moderat se înfricoșa la gândul că va trebui să plătească pentru faptele rebelilor. Mai ales că, întâmplător, masacrul avusese loc în timpul Sabatului, zi în care, ca o dovadă a evlaviei lor, oamenii se abțineau de la orice activitate.

CAPITOLUL XVIII

1. În aceeași zi și la aceeași oră, printr-o providență divină, caesareenii i-au masacrat pe iudeii care locuiau în orașul lor: în mai puțin de un ceas, ei au omorât 20.000 dintre ei, și Caesarea întreagă a fost curățată de populația iudaică, deoarece Florus i-a capturat și pe fugari, trimițându-i înlănțuiți pe șantierele navale. Vestea despre măcelul de la Caesarea a stârnit cumplita mânie a întregului neam de iudei: grupați în cete înarmate, ei au devastat cătunele siriene precum și învecinatele orașe: Philadelphia, Esebon, Gerasa, Pella și Skythopolis[1], apoi au cotropi Gadara, Hippos și Gaulanitis, localități pe care le-au pustiit sau le-au incendiat, înaintând și spre Cadasa[2], cetate a tyrienilor, Ptolemais, Gaba și Caesarea; nici Sebaste, nici Ascalon n-au rezistat iureșului lor, căci, după ce le-au ars scrum, au distrus și orașele Anthedon și Gaza. Au dat pradă jafului multe sate aparținând ambelor orașe, omorând cu nemiluita pe cei ce fuseseră luați prizonieri.

2. La rândul lor, nici sirienii n-au măcelărit mai puțin iudei; ei i-au ucis mai ales pe toți cei pe care au putut să pună mâna în orașele lor, dar asta nu numai din cauza urii ce le-o purtau, ca mai înainte, ci ca să prevină primejdia pe care o reprezentau ei. Întreaga Sirie era cuprinsă de o cumplită vânzoleală, fiecare oraș era împărțit în două tabere, salvarea uneia constând în a da prima lovitură de grație celeilalte. Zilele și le scăldau în sânge, iar nopțile lor bântuite de frică erau și mai groaznice. Căci chiar și dacă se instaura convingerea că iudeii au fost

[1] Toate făceau parte din Decapolis = „Cele zece orașe" siriano-elenistice independente, situate la est de fluviul Iordan și grupate de Pompeius într-o regiune subordonată provinciei romane Siria: Philadelphia = Rabbath Ammon (azi Amman); Esebon = Hesbon, oraș amorit; Gerasa = Dsherash etc. (n.e.).

[2] Kedesh, la nord de lacul Tiberiada; Gaba, la granița de vest a Galileei; lângă Carmel; Anthodon = Agrippias (n.e.).

înlăturați, în fiecare oraș plana bănuiala asupra iudaizanților; pe cei *socotiți îndoielnici de către ambele părți, acestea au convenit* să nu-i omoare până una alta, deși, din pricina legăturilor cu iudeii, și ei erau priviți ca niște străini adevărați. Râvna de a se îmbogăți i-au ademenit până și pe cei ce păruseră până atunci îndeobște pașnici să se dedea la lichidarea adversarilor lor; căci averile celor uciși erau jefuite fără rușine și avuția capturată de la morți era cărată acasă, de parcă ar fi fost prada obținută de ei pe câmpul de luptă, iar cel care strânsese cel mai mult se umplea de glorie, chipurile, ca învingătorul unor dușmani mai numeroși. Vedeai orașele năpădite de hoituri neîngropate, bătrânii zăceau de-a valma cu pruncii neînsuflețiți, iar femeilor despuiate nu li se acopereau nici măcar părțile rușinoase; în întreaga provincie domnea o mizerie de nedescris și, mai abitir decât atrocitățile comise cu fiecare prilej, plutea pretutindeni statornica amenințare.

3. Până atunci, iudeii se luptaseră doar cu neamuri străine, dar când au atacat Skythopolis, ei au fost nevoiți să cunoască împotrivirea iudeilor din partea locului; căci aceștia au trecut de partea cetățenilor din Skythopolis și au pus propria lor siguranță mai presus de înrudirea cu cei de același neam. Ori tocmai excesul lor de zel a dat de bănuit: skythopolitanii ceilalți s-au temut ca nu cumva ei să atace orașul în timpul nopții și printr-un mare prăpăd făcut în rândul locuitorilor să răscumpere faptul că și-au trădat legăturile de sânge; au cerut așadar iudeilor ca în cazul când vor să-și întărească buna înțelegere și să-și dovedească fidelitatea lor față de niște străini, să se strămute împreună cu familiile într-o pădurice. Iudeii localnici au dat curs cererii lor, fără să bănuiască nimic; vreme de două zile, skythopolitanii i-au lăsat în pace, ca să le insufle o încredere amăgitoare; dar în a treia noapte, pândind momentul când unii erau fără pază, iar alții dormeau de-a binelea, i-au căsăpit pe toți, într-un număr mai mare de 13.000, și le-au răpit întreaga avere.

4. Merită să aflăm trista soartă a lui Simon, fiul unui oarecare Saul, bărbat nu tocmai fără însemnătate; înzestrat cu o putere corporală și un curaj ieșite din comun, el le-a folosit pe amândouă în dauna compatrioților săi. Zi de zi lua parte la luptă și în preajma orașului Skythopolis a răpus numeroși iudei, iar pe toți ceilalți i-a pus pe fugă adeseori, doar prin vitejia lui hotărând soarta unei bătălii. Dar meritata pedeapsă pentru uciderea fraților de sânge n-a întârziat să-l lovească. Atunci când skythopolitanii i-au împresurat pe iudei în pădurice sacră și îi ciuruiau cu sulițele lor, Simon și-a tras sabia din teacă, în loc să se năpustească asupra dușmanilor, dându-și seama că din prici-

na mulțimii lor împotrivirea era zadarnică, a strigat în culmea tulburării următoarele vorbe: „Voi, skythopolitani, îmi primesc acum cuvenita pedeapsă pentru ceea ce am înfăptuit luptându-mă de partea voastră, când noi, iudeii, ne-am pecetluit învoiala făcută cu voi prin măcelărirea fraților de sânge! Prin propria noastră experiență ne convingem, cum era și firesc, de perfidia străinilor de neam, când noi înșine am uneltit cu atâta josnicie împotriva unor compatrioți. Propria mea mână să mă răpună ca blestemat ce sunt, căci nu accept să fiu doborât de brațul unui dușman! Asta să fie deplina ispășire a propriilor nelegiuiri și adeverirea vitejiei mele: faptul că nici un vrăjmaș nu se va făli că m-a învins și nici nu se va înălța falnic peste cadavrul meu!" După rostirea acestor cuvinte, el și-a aruncat privirile năpădite de milă dar și de furie asupra familie sale: avea și soție, și copii, și părinți vârstnici. Mai întâi l-a înșfăcat pe tatăl său de pletele-i încărunțite, străpungându-l cu sabia; a urmat mama lui, fără ca ea să se împotrivească; apoi au venit la rând soția și copiii, fiecare dintre ei aruncându-se aproape de la sine în arma ucigașă, ca să nu cadă în mâinile dușmanului. După ce și-a masacrat astfel întreaga familie el s-a urcat deasupra neînsuflețitelor trupuri, cât mai în văzul celor din jur, și-a ridicat mâna dreaptă, pentru ca gestul său să nu scape nimănui, împlântându-și tot tăișul sabiei și viața și-a curmat-o singur. Demn de plâns era acest tânăr pentru puterea corporală și tăria lui sufletească, dar soarta-i cumplită a fost firească urmare a devotamentului său față de niște străini de neamul iudeu.

5. După baia de sânge de la Skythopolis, și celelalte orașe s-au dezlănțuit împotriva locuitorilor lor iudei și oamenii din Ascalon au măcelărit 2500, iar cei din Ptolemais 2000, în afară de asta zvârlind în temniță pe mulți dintre ei. Tyrienii au ucis și ei destui iudei, dar pe cei mai mulți i-au legat și i-au încredințat gărzilor. Cetățenii din Hippos și Gadara s-au descotorosit de cei îndrăzneți și pe cei temători i-au pus sub pază; la fel au procedat și celelalte orașe ale Siriei, fiecare după ura sau frica pe care le-o inspirau iudeii. Doar antiohienii, sidonienii și apameenii[3] i-au cruțat pe conlocuitorii lor iudei și n-au îngăduit ca vreunul dintre ei să fie ucis sau întemnițat; poate fiindcă, bazați pe covârșitoarea lor mulțime, au socotit că tulburările iudeilor nu constituie o primejdie reală, sau mai degrabă, înclin să cred că le-a fost milă de niște oameni ce nu intenționau deloc să se răzvrătească.

---

[3] Apameea pe Oronte, oraș aproape de Antiohia, cucerit de romani în 64 î.e.n., patria filozofului stoic Poseidonios (n.e.).

Asijderi gerasienii nu numai că n-au pricinuit nici un rău iudeilor rămași, ci i-au escortat până la graniță pe cei ce au dorit să părăsească orașul.

6. Până și în regatul lui Agrippa s-a urzit un complot împotriva iudeilor. Căci el însuși era plecat în Antiohia, la Cestius și, în locul regelui, ca administrator al treburilor publice, rămăsese un prieten de-al său, numit Noarus[4], care făcea parte din familia regelui Soaemus[5]. La el au venit din Bataneea, ca soli, 70 de bărbați, cei mai de vază și mai înțelepți dintre cetățeni, și l-au rugat să le pună la îndemână niște trupe drept o necesară garnizoană care, în cazul izbucnirii și la ei a unei revolte, să-i strunească pe răzvrătiți. Noarus a trimis în timpul nopții niște pedestrași bine înarmați din trupele regale, care i-a executat pe toți membrii delegației, cutezând să înfăptuiască această nelegiuire fără încuviințarea lui Agrippa; nemăsurata lui lăcomie de bani l-a împins să se poarte mișelește cu cei de același neam cu dânsul și să aducă grave daune regatului. El și-a continuat șirul de crude nelegiuiri împotriva neamului iudeu până ce Agrippa a prins de veste; temându-se să-l condamne la moarte din pricina lui Soaemus, el i-a retras însă atribuțiile de guvernator. Între timp răzvrătiții au cucerit fortăreața care se numea Cypros[6] situată mai sus de Ierihon, au masacrat garnizoana iar fortificațiile le-au făcut una cu pământul. Tot în acele zile, și iudeii foarte numeroși din Machairus[7] au somat garnizoana romană să părăsească fortăreața și să le-o încredințeze. Asediații s-au temut că ea va fi luată cu asalt și au convenit să se retragă cu condiția să li se îngăduie trecerea liberă; după ce li s-a dat garanția cerută, romanii au predat fortăreața, pe care locuitorii din Machairus au ocupat-o, instalând garnizoana lor.

7. În Alexandria, băștinașii trăiau într-o perpetuă harță cu iudeii din vremea când Alexandru[8] a găsit în ei niște aliați zeloși împotriva egiptenilor și, ca răsplată pentru sprijinul ce i l-au acordat, le-a îngăduit să locuiască în oraș, bucurându-se de aceleași drepturi ca și grecii. Această reglementare a fost menținută și de către succesorii săi la domnie, care le-au și repartizat un cartier aparte, unde să-și poată

---

4 Sau Varus, cum apare în traducerea latină (nu Quintilius Varus) (n.e.).

5 Rege din Emesa (=Homs), oraș de pe fluviul Oronte, centrul unui șeicat arab vasal Romei, intrat sub autoritatea imperiului Roman în timpul dinastiei Flaviilor (n.e.).

6 Fusese construită de Herodes cel Mare (vezi *Cartea întâi*, cap. XXI, paragr. 9) (n.e.).

7 Localitate situată la sud de Peraea, aproape de țărmul estic al Mării Moarte (n.e.).

8 Macedoneanul (vezi mărinimia lui față de iudei în *Antichitățile iudaice*, XI, 8) (n.t.).

păstra legiuita curățenie a modului lor de viață, ca să vină cât mai puțin în atingere cu străinii, permițându-le chiar să se și numească macedoneni[9]. După ce romanii au devenit stăpânii Egiptului, nici cel dintâi Caesar, nici urmașii lui n-au clintit privilegiile stabilite în această privință de către Alexandru. Totuși, ei intrau mereu în conflict cu grecii și în ciuda faptului că, zi de zi, guvernatorii aplicau numeroase pedepse și de o parte, și de alta, discordia se ascuțea necontenit. Întrucât atunci tulburările apăruseră și în alte ținuturi, vâlvătaia revoltei s-a întețit și la ei; într-o zi, când alexandrinii țineau o consfătuire cu privire la solia pe care plănuiau s-o trimită lui Nero, împreună cu grecii au pătruns imediat în amfiteatru și o mulțime de iudei. Cum au dat cu ochii de ei, adversarii au început să le strige în gura mare „dușmani" și „iscoade"; apoi s-au năpustit asupra lor, să-i înhațe. Cei mai mulți dintre iudei au rupt-o la fugă și s-au împrăștiat; dar trei bărbați au încăput în mâinile grecilor, care i-au dus cu ei, să-i ardă de viu pe fiecare. Atunci toți cei din comunitatea iudaică au sărit, să se răzbune: mai întâi au aruncat pietre asupra grecilor, apoi și-au procurat făclii și au alergat cu ele la amfiteatru, amenințând că vor da pradă flăcărilor mulțimea întreagă, până la ultimul bărbat. Ei și-ar fi pus în aplicare intenția pe loc dacă guvernatorul Tiberius Alexander, care se afla în oraș, n-ar fi intervenit să le stăvilească furia. La început a căutat să-i potolească fără să recurgă la folosirea armelor, și a trimis la ei pe cei mai de vază cetățeni spre a-i sfătui să se cumințească, ca să nu provoace dezlănțuirea armatei romane împotriva lor. Răzvrătiții au întâmpinat aceste îndemnuri cu vorbe batjocoritoare, jignindu-l cu grosolănie pe Tiberius.

8. Acesta și-a dat seama că, fără aspra lor pedepsire, rebelii nu se vor astâmpăra, de aceea a și trimis împotriva lor cele două legiuni staționate în oraș, împreună cu alți 2000 de soldați care, spre nenorocul iudeilor, tocmai sosiseră din Libya; potrivit ordinului, ei aveau voie nu numai să-i ucidă, ci și să le jefuiască averile și să le preschimbe în cenușă casele. Trupele au năvălit în ceea ce se chema Delta[10] — unde locuiau numai iudeii — și au îndeplinit ordinele primite, nu fără mari vărsări de sânge și din partea lor. Căci iudeii s-au grupat în rânduri strânse și, împingând în primele rânduri pe cei mai

---

[9] Privitor la această titulatură onorifică, vezi *Contra lui Apion*, II, 4 precum și *Antichități iudaice*, XII, 1, (n.t.).

[10] Alexandria antică avea cinci cartiere denumite după primele litere ale alfabetului grec. Filozoful iudeu Filon susține că în orașul de la gurile Nilului, compatrioții săi ocupau două cartiere (n.e.).

bine înarmați, multă vreme au opus o rezistență dârză; dar de îndată ce au dat semne de slăbiciune, ei au fost masacrați cu nemiluita. Pieirea lor a survenit în felurite chipuri: unii au căzut surprinși în câmp deschis, alții înghesuiți în casele lor, cărora romanii le dădeau foc după ce prădaseră ceea ce găsiseră în interiorul lor. Aceștia nu cunoșteau nici ce-i mila față de copii și nici respectul față de bătrâni, ci ucideau oamenii de toate vârstele așa că întregul cartier se scălda în valuri de sânge: vreo 50.000 de cadavre se strânseseră în stive și nici un supraviețuitor n-ar fi fost cruțat dacă n-ar fi recurs la rugăminți. Tiberius Alexander s-a înduioșat de vorbele lor și a dat romanilor ordinul să se retragă. Deprinși cu stricta disciplină, soldații au încetat măcelul numaidecât, la primirea primului semnal, dar gloata alexandrinilor, mânată de ura ei nestăvilită, nu s-a lăsat rechemată lesne, fiind îndepărtată cu multă trudă de la jefuirea cadavrelor.

9. Așa a decurs masacrul desfășurat în Alexandria. Văzând că, pretutindeni, iudeii erau tratați ca niște dușmani, Cestius a socotit că nici el nu poate rămâne cu brațele încrucișate. Din Antiohia a luat cu el, în întregime, legiunea a XII-a, împreună cu 2000 de soldați aleși din celelalte legiuni[11], cu 6 cohorte de pedestrași și cu 4 escadroane de cavalerie; acestora li s-au alăturat trupele auxiliare ale regilor: de la Antioh[12], 2000 de călăreți și 3000 de pedestrași, îndeobște arcași, de la Agrippa, același număr de pedestrași, dar călăreți cu 2000 mai puțini; și Soaemus i-a oferit la rândul său 4000 de oameni, din care o treime erau călăreți și cea mai mare parte, arcași. Cu această oaste, Cestius a înaintat până la Ptolemais. Și din celelalte orașe s-au adunat trupe auxiliare care, deși aveau mai puțină experiență războinică decât soldații încercați, suplineau prin ardoarea în luptă și ura lor împotriva iudeilor, golurile din instrucția militară. Agrippa însuși îl însoțea pe Cestius ca bun cunoscător în stabilirea rutei de marș și în aprovizionarea trupelor. Cu o parte a armatei sale, Cestius a pornit împotriva Chabulonului, oraș întărit din Galileea, poreclit „al bărbaților", despărțind ținutul iudeilor de Ptolemais. El a găsit orașul pustiu, căci toți locuitorii săi se refugiaseră în munți, dar era plin de fel și fel de bogății; pe acestea, Cestius le-a lăsat în seama soldaților săi, spre a fi jefuite, dar orașul însuși a fost ars din temelii, deși avea

---

[11] Siria dispunea de patru legiuni: III Gallica, VI Ferrata, X Eretensis și XII Fulminata. Celor 12.000 de legionari, li se alăturau trupele auxiliare substanțiale (n.e.).

[12] Antioh IV, supranumit „Epiphanes" — regele clientelar al Commagenei de pe cursul superior al Eufratului între anii 38-72 e.n. (n.e.).

case de o frumusețe deosebită, construite asemănător cu cele din Tyr, Sidon și Berytus. Apoi a străbătut în lung și-n lat ținutul, a jefuit tot ce a întâlnit în calea lui, dând pradă focului satele învecinate și s-a reîntors la Ptolemais. Dar în vreme ce sirienii, mai cu seamă cei din Berytus, erau preocpați încă numai de jaf, iudeii au prins curaj — căci aflaseră între timp de retragerea lui Cestius — și au tăbărât pe neașteptate asupra celor rămași în urmă, omorând vreo 2000 dintre ei.

10. Cestius a părăsit apoi Ptolemais și s-a îndreptat spre Caesarea. O parte a trupelor sale a trimis-o înainte spre Ioppe, cu ordinul de a instala acolo o garnizoană în cazul când va putea fi cucerit prin surprindere iar, dacă locuitorii vor observa apropierea soldaților, atunci să-l aștepte pe el, împreună cu grosul oștirii. Înaintând rapid, atât pe mare, cât și pe uscat, aceste trupe au pus mâna ușor pe oraș, atacând din două părți deodată. Locuitorii n-au avut vreme să fugă, necum să se înarmeze în vederea luptei, așa că invadatorii i-au ucis pe toți împreună cu familiile lor, au prădat orașul și l-au incendiat. Numărul morților s-a ridicat la 8400. În regiunea învecinată cu Caesarea, Narbata, Cestius a trimis de asemenea numeroși călăreți care au jefuit ținutul, omorând marea mulțime a locuitorilor, cărora le-au prădat avuțiile și le-au ars satele.

11. Pe Caesennius Gallus, comandantul legiunii a XII-a, Cestius l-a trimis în Galileea, cu oastea pe care el a socotit-o îndestulătoare pentru a subjuga poporul. Sepphoris, cel mai întărit oraș al Galileei, l-a întâmpinat cu aclamații prietenoase și, după pilda lui înțeleaptă, și celelalte orașe au păstrat ordinea. În schimb, toată liota de răzvrătiți și de tâlhari s-a refugiat pe un munte situat tocmai în centrul Galileei, stând față în față cu Sepphoris și care se numea Asamon. Împotriva acestora și-a condus trupele Gallus. Câtă vreme au deținut poziții aflate mai la înălțime, lor le-a venit ușor să se apere de atacurile romanilor, răpunând vreo 200 dintre ei; când însă romanii i-au încercuit și au ocupat puncte și mai înalte, au cunoscut repede înfrângerea. Cu echipamentul lor sumar, ei n-au putut rezista în lupta de aproape a soldaților înzestrați cu armament greu, iar cei ce și-au pus nădejdea în fugă nu au scăpat de călăreți, așa că puțini au izbutit să se ascundă în locuri greu accesibile, mai mult de 2000 pierzându-și viața acolo.

CAPITOLUL XIX

1. Când a văzut că în Galileea nu mai aveau loc încercări de răscoală, Gallus s-a întors cu legiunea sa în Caesarea. Dar Cestius a pornit cu toată oastea lui și a intrat în Antipatris[1]; când a aflat că în turnul numit Aphek[2] se adunase o însemnată ceată de iudei războinici, a trimis într-acolo un detașament ca să dea atacul. Încă înainte să înceapă lupta, iudeii cuprinși de frică s-au împrăștiat; de îndată ce au sosit, romanii au ars tabăra abandonată și satele învecinate. De la Antipatris, Cestius s-a îndreptat spre Lydda și a găsit orașul părăsit de locuitorii săi, căci întreaga populație era plecată la Ierusalim, pentru sărbătoarea Tabernacolelor. Nu și-au făcut apariția decât 50 de oameni, pe care i-a și omorât, le-a incendiat orașul, apoi a mărșăluit mai departe; după ce a suit urcușul de la Bethhoron, și-a făcut tabăra lângă locul numit Gabao[3], aflat la 50 de stadii distanță[4] de Ierusalim.

2. De îndată ce au observat că războiul se apropia de capitala lor, iudeii și-au întrerupt sărbătoarea și s-au grăbit să pună mâna pe arme. Cu o deplină încredere în marea lor mulțime, ei s-au avântat în luptă de-a valma, scoțând strigăte puternice și fără să țină seama de repaosul săptămânal: căci la ei se bucură de un sacru respect sabatul. Eroicul avânt care i-a făcut să încalce chiar și datinele lor religioase le-a asigurat superioritatea în bătălie; ei s-au năpustit cu atâta vigoare asupra romanilor încât au străpuns liniile lor de luptă, răspândind moartea în mijlocul dușmanilor. Dacă în sprijinul falangelor ce se clătinau n-ar fi venit călăreții și pedestrașii mai puțini vătămați, printr-o manevră de învăluire, atunci Cestius și oastea lui întreagă ar fi fost la

---

[1] Oraș din câmpia Saron, de unde pornesc două drumuri spre Ierusalim (n.e.).

[2] În ebraică „aphécu" = fortăreață. Acest turn se afla la 20 km de Iaffa, fiind mult mai aproape de Antipatris (n.e.).

[3] Gibeon din *Vechiul Testament* (azi El Gib) (n.e.).

[4] Potrivit *Antichităților iudaice*, VIII, II, 7 erau doar 40 de stadii (n.t.).

mare ananghie. Din rândurile romanilor, au căzut în luptă 515: 400 dintre ei erau pedestrași, iar restul călăreți; din partea iudeilor, doar 22. Cei mai viteji dintre ultimii s-au dovedit rudele regelui Monobazus[5] din Adiabene, Monobazus și Cenedaeus și, în afara lor, Niger[6] din Peraea și Silas babilonianul[7], care trecuse în tabăra iudeilor de la regele Agrippa, căci făcuse parte, de fapt, din armata acestuia. Atacul frontal fiindu-le zăgăzuit, iudeii au bătut în retragere spre oraș; în schimb Simon, fiul lui Giora[8], i-a atacat din spate pe romanii aflați în marș spre Bethhoron, a împrăștiat o bună parte din ariergarda lor, luând ca pradă multe din animalele lor de povară, pe care le-au și mânat spre Ierusalim. Trei zile a zăbovit Cestius în locul acela; între timp iudeii au ocupat înălțimile, au pus sub pază trecătorile și era limpede ca lumina zilei că nu vor sta cu mâinile în sân de îndată ce romanii vor porni iar la drum.

3. Când însă Agrippa a văzut că situația romanilor nu era scutită de primejdii de vreme ce o nesfârșită mulțime de dușmani ocupase de fapt munții de jur împrejur, s-a decis să încerce efectul vorbelor bune asupra iudeilor: ori să-i convingă pe toți să pună capăt războiului, ori să-i desprindă de adversarii lor pe cei ce nu se împăcau cu desfășurarea evenimentelor. Din suita lui, el i-a trimis pe Borcius și pe Phebus, cei mai bine văzuți de iudei, pentru garantarea încheierii unei pașnice înțelegeri cu Cestius și pentru făgăduiala iertării certe de către romani a greșelilor comise de ei, în schimbul depunerii armelor și a trecerii lor de partea lui. Răzvrătiții s-au temut că întregul popor, nutrind speranța de a scăpa nepedepsit, va merge alături de Agrippa; s-au năpustit așadar asupra solilor, ca să le facă de petrecanie. Pe Phoebus l-au și ucis înainte ca el să rostească o vorbă; dimpotrivă, Borcius, deși rănit, a reușit să scape cu fuga. Atunci când o parte a populației și-a arătat indignarea față de comportarea lor, aceasta a fost izgonită spre interiorul orașului cu ajutorul pietrelor aruncate și a reteveielor folosite din plin.

4. Văzând în certurile intervenite între iudei o ocazie prielnică pentru un atac, Cestius și-a azvârlit asupra lor oastea întreagă, și i-a

---

[5] Împreună cu un frate, numit Izates, și cu mama lor Helena din Adiabene, se convertise la iudaism (n.e.).

[6] Vezi mai departe, cap. XX, paragr. 4 (n.t.).

[7] Se trăgea probabil din colonia iudeilor babilonieni, stabiliți în Batanea. Vezi *Antichități iudaice*, XVII, 23 ș.u. (n.e.).

[8] În aramică Simon bar Giora (= fiul prozelitului), unul dintre zeloții radicali și importantă căpetenie din Ierusalimul asediat de romani, locul său de baștină fiind Gerasa (n.e.).

urmărit pe fugari până la Ierusalim. El și-a instalat tabăra pe așa-numitul Scopus[9], situat la 7 stadii depărtare de Ierusalim; vreme de trei zile s-a abținut de la orice măsură împotriva orașului, așteptând probabil ca locuitorii lui să se supună, dar a trimis un mare număr dintre soldații săi să cutreiere satele din împrejurimi, în vederea procurării cerealelor. În a patra zi, la 30 ale lunii Hyperberetaios[10], și-a pus oastea în ordine de bătaie, pornind-o împotriva orașului. Acolo mulțimea se afla în captivitatea răsculaților; speriați de războinica disciplină a romanilor, aceștia au părăsit porțiunea exterioară a orașului și s-au retras spre interior și spre Templu. În ofensiva lui, Cestius a incendiat cartierul ce se chema Bezetha, și Orașul Nou, ca și așa-zisa Piață-de-cherestea[11]. Înaintând apoi spre partea de sus a orașului, și-a așezat tabăra în fața Palatului regal. Dacă s-ar fi decis în momentul acela să pătrundă cu forța în interiorul zidurilor, el ar fi cucerit pe loc orașul și războiul s-ar fi încheiat atunci. Dar comandantul taberei, Tyrannius Priscus și majoritatea conducătorilor cavaleriei, mituiți de Florus, l-au ținut departe de această încercare. Iată motivul pentru care războiul s-a prelungit mult și a atras atâtea nenorociri asupra iudeilor, încât a devenit insuportabil.

5. Între timp mulți cetățeni de vază, convinși de Ananos, fiul lui Ionathan[12], l-au chemat pe Cestius să vină în oraș, cu făgăduiala că-i vor deschide porțile sale. Dar acesta, în supărarea lui, nu i-a luat în seamă și, întrucât nu le-a arătat prea mare încredere și a tot șovăit până ce răzvrătiții au descoperit trădarea, i-au alungat de pe metereze pe susținătorii lui Ananos, prin pietrele aruncate de ei silindu-i să se întoarcă la casele lor. După ce s-au repartizat ei înșiși în turnurile de apărare, de acolo i-au ciuruit pe toți cei care tăbărau asupra zidurilor. Cinci zile de-a rândul, romanii au căutat să atace din toate părțile dar iureșul lor a fost zadarnic; de-abia în a șasea zi, împreună cu numeroase trupe alcătuite din soldați destoinici și din arcași, Cestius a atacat latura de miazănoapte a Templului. Iudeii au opus o dârză rezistență de la porticuri în jos și de mai multe ori au respins pe cei ce escaladau zidurile; în cele din urmă, îndepărtați de ploaia de săgeți, asediatorii au trebuit să se retragă. Atunci romanii din primul rând, și-au sprijinit marginea scuturilor de zid, cei din spatele lor și-au alipit pavezele de

---

[9] Un deal din nord-vestul orașului, cu o bună vizibilitate, situat pe drumul ce ducea din Ierusalim spre Anathoth (n.e.).

[10] Adică 17 noiembrie 66 e.n. (n.e.).

[11] Vezi S. Spiess, *Ierusalimul lui Iosephus* (n.t.).

[12] Probabil acel Mare Preot asasinat de sicari (vezi cap. XIII, paragr. 3) (n.e.).

celelalte, aflate în fața lor, iar următorii au procedat întocmai; așadar au alcătuit ceea ce numesc ei „Broasca țestoasă"[13], abătând fără urmări săgețile căzute de sus; fără să primească nici o zgârietură, soldații se puteau apropia de ziduri și să sape sub ele, ba se și pregăteau să dea foc porții Templului.

6. O spaimă cumplită a pus stăpânire pe răzvrătiți; deja mulți dintre ei fugeau din oraș, de parcă acesta urma să fie cucerit dintr-un moment în altul. Acest fapt, dimpotrivă, sporea curajul poporului; pe măsură ce nelegiuiții pierdeau teren, el se apropia tot mai mult de porțile orașului, din dorința de a le deschide, primindu-l pe Cestius ca pe un salvator. I-ar fi fost de-ajuns să prelungească puțin asediul, pentru ca orașul să ajungă grabnic în stăpânirea lui. Cred însă că Dumnezeu și-a întors atunci fața de la sanctuarul său din pricina acestor ticăloși, nelăsând ca războiul să se termine chiar în ziua aceea.

7. Fără să cunoască deloc nici descumpănirea asediaților, nici atitudinea poporului față de el, Cestius și-a rechemat soldații în mod surprinzător și, cu toate că nu suferise vreun eșec, a renunțat la speranțele sale din motive greu de înțeles; astfel a părăsit el orașul[14]. Neașteptata lui retragere a dat un nou avânt tâlharilor, care au atacat pe cei rămași în urma coloanei și au ucis un mare număr de călăreți și pedestrași. Cestius și-a petrecut prima noapte în tabăra de la Scopus, iar a doua zi și-a continuat retragerea, fapt care i-a ațâțat pe răzvrătiți; i-au lovit iarăși pe cei ce erau ultimii și i-au răpus; încadrând din ambele laturi ale drumului coloana, i-au ciuruit flancurile cu sulițele lor. Trupele din ariergardă n-au cutezat să se întoarcă împotriva agresorilor, întrucât numărul lor părea uriaș, iar pe hărțuitorii lor din flancuri n-aveau cum să-i respingă, întrucât soldații romani erau înzestrați cu armament greu și nici nu doreau să rupă linia de marș, iudeii fiind, dimpotrivă, ușor înarmați și ca atare foarte apți pentru a da atacuri prin surprindere. Așa se face că romanii au avut de suportat pierderi grele, fără să poată provoca nici o pagubă vrăjmașului lor. Pe întregul parcurs al marșului, soldații se prăbușeau, după ce erau loviți și scoși din rânduri. Mulți au fost cei ce au pierit pe drum, printre aceștia numărându-se Priscus[15], comandantul legiunii a VI-a, tribunul Longinus

[13] Această tactică de asediu, descrisă de Dio Cassius (XLIX, 30) și Titus Livius (XLIV, 9) apare și pe Columna lui Traian (n.e.).

[14] Plecarea precipitată a lui Cestius se explică prin faptul că nu avea oaste suficientă și nici mașini de război cu care să poată asedia și cuceri un oraș mare ca Ierusalimul (n.e.).

[15] Nu poate fi vorba de Tyrannius Priscus, comandantul taberei, menționat anterior (n.e.).

și comandantul de cavalerie Aemilius Iucundus. În sfârșit, ei au ajuns după multă trudă și suferință până la tabăra lor anterioară Gabao, pierzându-și cea mai mare parte a bagajelor lor. Cestius a zăbovit două zile, nedecis cu privire la ceea ce avea de făcut; dar în a treia zi, observând că dușmanii se înmulțeau întruna și că toată regiunea, de jur împrejur, mișuna de iudei, și-a dat seama că orice întârziere aduna din ce în ce mai mulți vrăjmași în preajma lui.

8. Pentru a impulsiona fuga, Cestius a dat ordin să se reducă la maximum tot ce frâna marșul armatei. Astfel au fost sacrificați catârii și măgarii precum și celelalte animale de povară, cu excepția celor care cărau armamentul și mașinile de război, de care nu voiau să se despartă căci erau strict necesare și, mai ales, exista temerea ca, o dată încăpute pe mâinile iudeilor, ele puteau fi întrebuințate împotriva romanilor. Apoi oastea și-a *continuat* coborârea spre Bethhoron[16]. Câtă vreme au înaintat prin câmp deschis, trupele au fost mai puțin hărțuite de iudei; dar când romanii se îmbulzeau în defileele coborâșului, o parte a iudeilor le-o lua înainte, ca să le închidă trecerea, cealaltă parte, în schimb, împingea în prăpastie pe cei rămași în urmă, iar marea lor majoritate s-a postat pe ambele laturi ale drumului, deasupra povârnișurilor, copleșind coloana romană cu grindina lor de săgeți. Atunci, întrucât pedestrașii înșiși nu erau în stare să se apere singuri, cu atât mai expuși primejdiei erau călăreții: pe de o parte, ei nu puteau să păstreze ordinea în înaintarea lor, din pricina armelor azvârlite cu nemiluita de sus, pe de altă parte, pantele abrupte nu le ofereau posibilitatea să-și năpustească armăsarii asupra dușmanilor. În ambele părți ale drumului pândeau râpe și prăpăstii și era de-ajuns un pas greșit, ca să aluneci și să te prăvălești în gol; nu aveai încotro să fugi, necum să te gândești la împotrivire și, în neputința lor, soldații scoteau gemete de durere sau răcnete de disperare, primind din partea iudeilor, drept răspuns, chemări la luptă împreună cu strigăte de bucurie și totodată de ură. Poate că ei ar fi nimicit de-a binelea întreaga oaste a lui Cestius dacă n-ar fi coborât noaptea, îngăduind romanilor să fugă la Bethhoron, în timp ce iudeii au ocupat, de jur împrejur, toate pozițiile învecinate, spre a putea ține sub observație plecarea dușmanilor lor.

---

[16] Trecătoare cu o lungime de 2,8 km între Bethhoron-de-sus (= betur el foka) și Bethhoron-de-jos (= betur et tachta) și cu o diferență de nivel de 250 m bucurându-se de o mare faimă prin victoriile obținute aici de iudei în repetate ocazii: de pildă cea a lui Iuda Macabeul asupra căpeteniei siriene Siron ș.a. (n.e.).

9. Disperat că nu va putea duce la îndeplinire o retragere vădită, Cestius s-a gândit la o fugă ascunsă și, în vederea acestui fapt, el a ales vreo 400 dintre soldații săi cei mai destoinici și i-a postat pe metereze, cu porunca de a-și striga obișnuitele ordine de pază rostite de străjile din tabere, ca să-i facă pe iudei să creadă că întreaga oaste se mai afla la fața locului. El însuși a plecat cu restul trupelor sale și în deplină liniște a înaintat vreo 30 de stadii. În zorii zilei, iudeii au văzut că tabăra romană era pustie, s-au năpustit asupra celor 400 de soldați care îi amăgiseră cu șiretlicul lor războinic, i-au străpuns repede cu sulițele lor, pornind în urmărirea lui Cestius. În timpul nopții acesta câștigase un avans însemnat iar la lumina zile și-a întețit goana într-atât încât, în frica și deznădejdea lor, soldații au abandonat helepolele[18], catapultele și cea mai mare parte a mașinilor lor de asediu; iudeii au pus mâna pe ele și le-au folosit din plin împotriva celor care le lăsaseră în părăsire. Ei au continuat urmărirea romanilor până la Antipatris. Fiindcă nu i-au mai ajuns din urmă, au făcut cale-ntoarsă, și-au luat cu ei mașinile de război, au jefuit cadavrele, culegând prada rămasă în mijlocul drumului și s-au întors în capitală cu cântecele victoriei. Suferiseră pierderi însemnate, în vreme ce ei uciseseră din rândurile romanilor și ale aliaților lor 5300 de pedestrași și 480 de călăreți. Toate acestea s-au întâmplat în a 8-a zi a lunii Dios[19] din al 12-lea an al domniei lui Nero.

---

18 Uriașe turnuri de asediu, cu trei etaje, putând să transporte pe roți 3000 de luptători până la zidurile cetăților ce urmau să fie cucerite. Helepola fusese inventată de regele Demetrios I Poliorcetes (336-283 î.e.n.) și folosită fără succes în asedierea Rhodosului. Aici e vorba de un soi de helepolă denumită *testudo arietaria*, prevăzută cu trei berbeci care ieșeau în afară, ca gâtul unei broaște țestoase, de sub carapacea ei (n.e.).

19 Adică 23 noiembrie (n.e.).

CAPITOLUL XX

1. După înfrângerea suferită de Cestius, mulți dintre iudeii de vază și-au părăsit orașul ca pe o corabie care se scufundă. Astfel Costobar și fratele său Saul, împreună cu Philippos, fiul lui Iakimos, comandantul trupelor regelui Agrippa, au fugit din oraș, ducându-se la Cestius. În schimb Antipas, care fusese asediat împreună cu aceștia în palatul regal, socotind fuga înjositoare, a fost ucis mai târziu de răzvrătiți. Cestius i-a trimis pe Saul și însoțitorii săi în Ahaia, la Nero, potrivit cererii lor, ca să-i înfățișeze ce s-a abătut asupra lor, aruncând vina izbucnirii războiului asupra lui Florus. El spera, de fapt, că, stârnind mânia împăratului împotriva lui Florus, micșora grava primejdie care îl pândea pe el.

2. Între timp, locuitorii Damascului primiseră deja vestea înfrângerii romanilor și s-au grăbit să-i ucidă pe iudeii sălășluind în orașul lor. Deoarece ei îi țineau de multă vreme închiși într-un gymnasium, măsură dictată de bănuiala care le-o inspirau, socoteau că-și vor îndeplini cu ușurință uneltirea îndreptată împotriva lor. Se temeau cu-adevărat doar de propriile lor soții care, aproape fără excepție, trecuseră la credința iudaică. De aceea își dădeau silința să păstreze taina planului lor față de femei. Au dat buzna peste 10.500 de iudei neînarmați, strânși într-un spațiu îngust și într-un singur ceas i-au căsăpit pe toți, fără nici o pierdere.

3. După ce urmăritorii lui Celsius s-au înapoiat în Ierusalim, ei i-au înduplecat fie prin constrângere, fie din convingere pe puținii care rămăseseră fideli romanilor, să treacă de partea lor; i-au adus apoi și pe ei la o adunare în piața Templului, pentru a numi noii comandanți ai războiului. Au fost aleși Iosephus, fiul lui Gorion, și Marele Preot Ananos[1], având depline puteri de cârmuitori, iar ca sarcină aparte, re-

[1] Numit Mare Preot de Agrippa și destituit apoi de Albinus, după 3 luni. Ananos era saducheu, partid moderat potrivnic zeloților (n.e.).

construirea zidurilor orașului. Poporul n-a vrut, însă, să-i ofere prilejul de a conduce lui Eleazar, fiul lui Simon, în ciuda faptului că el adusese prada de la romani și jefuise avuția lui Cestius, deținând și o mare parte din tezaurul public, întrucât era vădit că avea apucături de tiran, iar zeloții, subordonați lui, îl însoțeau pretutindeni ca o escortă personală. După scurtă vreme însă, lipsa de bani și șarlataniile lui Eleazar au făcut ca poporul să asculte de el ca de supremul conducător al statului.

4. Pentru Idumeea au fost numiți alți generali, și anume Iesus, fiul lui Sappha, dintr-o familie de Mari Preoți și Eleazar[2], fiul Marelui Preot Neos; lui Niger, guvernatorului de atunci al Idumeei, originar din Peraea de dincolo de Iordan și ca atare denumit „Peraeitul", i s-a poruncit să se supună generalilor menționați mai sus. Nici celelalte regiuni n-au fost uitate, ci la Ierihon a fost trimis Iosephus, fiul lui Simon, la Peraea, Manasses, iar Ioannes Essaeus a preluat cârmuirea Toparhiei Thamna[3], tot lui revenind așijderea Lydda, Ioppe și Emmaus. În regiunile Gophna[4] și Acrabatene a fost numit comandant Ioannes, fiu lui Ananias, și pentru Galileile amândouă, Iosephus[5], fiul lu Matthias; sub autoritatea lui a intrat și Gamala, cea mai puternică fortificație a ținutului.

5. Fiecare general și-a condus regiunea care i-a fost încredințată după zelul și priceperea sa. De la sosirea lui în Galileea, Iosephus s-a preocupat mai întâi să câștige bunăvoința localnicilor, convins că așa își va îndeplini majoritatea sarcinilor sale, chiar dacă în celelalte privințe va comite greșeli. Și-a dat seama că el va izbuti să atragă de partea lui pe oamenii cei mai influenți, numai în măsura în care le va îngădui să se asocieze la cârmuirea țării iar întregul popor prin faptul că ordinele sale îi vor fi transmise cu ajutorul mai ales al localnicilor, cunoscuți tuturor. Din mijlocul neamului a ales 70 de oameni în vârstă, dintre cei mai chibzuiți, și le-a acordat suprema instanță pentru Galileea întreagă; în fiecare oraș a numit 7 magistrați, care să judece procesele ușoare, cu indicația ca lui și celor 70 să li se repartizeze cauzele importante și cazurile de omor.

6. După ce a reglementat normele de drept pentru fiecare oraș în parte, el s-a îngrijit și de securitatea lor externă. Cunoscând faptul că

[2] În realitate, fiul lui Ananias, întrucât de un Mare Preot cu numele de Neos, n-a auzit nimeni: probabil o eroare de copist (n.e.).

[3] Localitate la nord-vest de Ierusalim (n.e.).

[4] Se afla la sud-est de Thamna, Acrabetene la sud-est de Sichem (n.e.).

[5] Aici intră în scenă autorul lucrării, care va depăna istoria războiului iudeo-roman ca părtaș și martor ocular (n.e.).

romanii își vor începe invazia în Galileea, a întărit locurile cele mai potrivite: Iotapata, Bersabe, Selame, așijderea Capharekho, Iapha și Sigoph, așa-numitul munte Itabyrion[6], Taricheea și Tiberias. După aceea, a întărit cu ziduri peșterile de pe malul lacului Gennezareth din ceea ce se cheamă Galileea de Jos, iar din Galileea de Sus, stâncă numită Akhabaron, ca și Sepph, Iamnith și Nero. În Gaulanitis[7], a fortificat Seleucia, Sogane și Gamala. Doar în Sepphoris a lăsat ca locuitorii să-și reclădească singuri zidurile, căci a văzut că aceștia erau bogați, și dispuși să înceapă războiul, încât îndemnurile lui nu mai erau necesare. Asemănătoare a fost situația la Giscala, pe care Ioannes, fiul lui Levi, a întărit-o pe cheltuiala lui, ascultând însă de poruncile lui Iosephus; toate celelalte lucrări de fortificație au fost făcute în prezența și cu osteneala și sub supravegherea lui Iosephus însuși. El a recrutat din Galileea și o oaste de 10.000 de tineri, înzestrându-i pe toți cu armele vechi, pe care le-a putut procura.

7. Iosephus mai știa că romanii își datorau forța lor invincibilă mai ales disciplinei și stăruitoarelor exerciții militare. El trebuia să renunțe pentru trupele sale la o instruire asemănătoare, care nu se dobândea decât printr-o practică îndelungată; dar, văzând că disciplina lor depindea de numărul comandanților, și-a împărțit armata cât mai aidoma cu modelul roman și a instituit un număr mai mare de gradați. El și-a încadrat soldații în grupe de mărimi diferite, puse sub o comandă peste 10, 100 și 1.000 de oameni; deasupra acestora a numit alți comandanți având în subordine unități și mai mari. După aceea i-a deprins pe toți cu transmiterea parolelor, cu semnalele de trompetă pentru asalt și retragere, cu atacul pe aripi și manevra de învăluire a flancurilor, cu ajutorul pe care cel aflat în avantaj trebuie să-l aducă celui în dificultate, precum și cu sprijinul acordat comandantului încolțit, spre a rezista împreună presiunii inamicului. Le-a pus mereu în vedere ce anume contribuie la fermitatea sufletului și la călirea trupului; pe această cale, el a căutat să-și pregătească soldații pentru războinica înfruntare, înfățișându-le cu fiecare prilej exemplara ordine din armata romană. Ei urmau să lupte împotriva unor bărbați care prin forța corporală și tăria lor sufletească au ajuns să stăpânească aproape întreaga lume. Le-a zis că, înainte de începutul luptei, își va face o părere despre disciplina lui războinică prin con-

---

[6] Tabor (n.t.).

[7] Gaulanitis a aparținut lui Agrippa, dar s-a desprins de el (vezi *Autobiografia* lui Iosephus, cap. 37) (n.t.).

statarea că ei se abțin de la obișnuitele apucături urâte: furtul, jaful și prădăciunea, necinstea față de însăși compatrioții lor precum și obținerea câștigului personal prin daune aduse rudelor de sânge; căci în război se bucură de un deplin succes trupele unde toți luptătorii au conștiința curată; dar când, încă de acasă, războinicii sunt înclinați spre rău, atunci ei au ca dușmani înverșunați nu numai pe atacatori, ci și pe Dumnezeu însuși.

8. Multe asemenea îndemnuri a adresat mereu Iosephus soldaților săi. Armata gata de luptă pe care și-a înjghebat-o avea 60.000 de pedestrași și 350 de călăreți; pe lângă aceste trupe, în care avea încredere deplină, mai dispunea de 45000 de mercenari și 600 de luptători aleși, slujind drept gardă personală. Cu excepția mercenarilor, această armată era lesne întreținută de către orașe. Fiecare expedia doar jumătate din efectivul recrutat de ele, ceilalți fiind păstrați pentru aprovizionarea armatei; astfel, unii erau repartizați la exerciții militare, alții la muncile pașnice, iar trupele înarmate asigurau, drept răsplată, apărarea celor care îi aprovizionau cu alimente.

CAPITOLUL XXI

1. În timp ce Iosephus orânduia astfel Galileea împotriva lui s-a ridicat un om abil din Ghișala, fiul lui Levi, numit Ioannes, cel mai viclean și mai perfid dintre toți cei ce s-au distins prin infamia lor, la început a fost sărac și, multă vreme, lipsa mijloacelor materiale s-a dovedit o stavilă în calea nelegiuirilor sale; totdeauna gata să mintă, era foarte dibaci în a face cât mai convingătoare născocirile sale; socotea înșelăciunea o virtute și o folosea chiar și în dauna prietenilor săi cei mai apropiați. Se prefăcea bine că iubește oamenii, dar nu se dădeau înapoi de la crimă când era vorba de câștig; mereu năzuia spre țeluri, dar își slujea speranțele cu cele mai josnice ticăloșii; căci a fost un tâlhar care a lucrat de unul singur, dar a găsit mai târziu ciraci cu care să intre în cârdășie pentru cutezătoarele lui lovituri, la început puțini, iar după aceea, în urma succeselor sale, tot mai numeroși. Se preocupa mai ales ca în ceata lui să nu pătrundă nici unul lesne de dovedit și el recruta numai oamenii care se distingeau prin robustețe trupească, hotărâre neclintită și experiență războinică. Treptat, treptat, a înjghebat o ceată bine închegată de 400 de oameni, îndeobște niște fugari din ținutul orașului Tyr, precum și din satele învecinate. Împreună cu ei a prădat Galileea întreagă și a devenit o pacoste mare pentru mulțimea de locuitori care și așa era îngrijorată de războiul greu de ocolit.

2. El și trăgea nădejde să ajungă barem general dacă nu și mai sus în rang, dar s-a izbit mereu de lipsa de bani. De îndată ce a văzut că Iosephus îl prețuiește fiindcă-i pus pe fapte mari, s-a priceput să-l convingă să-i încredințeze reconstruirea zidurilor orașului său natal[1], storcând cu această ocazie mari sume de bani de la cetățenii bogați. După aceea a înscenat o șarlatanie desăvârșită: sub pretextul că vrea

[1] Vezi cap. XX, paragr. 6 (n.t.).

să-i scutească pe toți iudeii care locuiau în Siria să folosească ulei neprocurat de la frații de același neam, a obținut aprobarea să le ofere ulei adus la graniță. Cu o monedă tyriană care valora patru drahme atice, el a cumpărat patru amfore[2] de ulei, și cu același preț a vândut o jumătate de amforă. Galileea fiind o țară producătoare de ulei care tocmai obținuse o bogată recoltă de măsline și el era singurul autorizat să acopere prin livrări masive uleiul în ținuturi unde acesta lipsea, el a câștigat o uriașă sumă de bani, pe care a și folosit-o împotriva celui care îi înlesnise acest venit. Și-a făcut atunci socoteala că, o dată Iosephus înlăturat de la putere, comanda supremă a Galileei o va obține el însuși; de aceea a cerut tâlharilor din subordinea lui să-și întețească mai abitir jafurile pentru ca, de îndată ce vor izbucni revolte în mijlocul mulțimii din țară, atunci fie să-l ucidă mișelește pe guvernatorul venit să dea ajutor celor vătămați, fie să sporească ura locuitorilor față de el în cazul când nu va lua măsuri împotriva jefuitorilor. În plus, el răspândise de multă vreme zvonul că Iosephus vrea să predea treburile publice în mâinile romanilor, urzind prin intrigi asemănătoare să provoace căderea acestui om.

3. În același timp, niște tineri din satul Dabaritta[3], care țineau de avanposturile din Câmpia mare[4], i-au întins o cursă lui Ptolemeu, administratorul lui Agrippa și al Berenicei, furându-i tot bagajul aflat asupra lui; printre acestea, se aflau destule haine scumpe, o mulțime de cupe de argint și 600 de monede de aur. Întrucât nu puteau să împartă între ei o asemenea pradă fără să bată la ochi, ei au adus totul lui Iosephus, la Tarichea[5]. Acesta i-a dojenit pentru că au supus silniciilor niște oameni de-ai regelui și obiectele aduse de el le-a dat în păstrare celui mai de seamă cetățean din Tarichea, Annaeus, cu intenția de a le restitui păgubiților la momentul potrivit. Tocmai această purtare a lui l-a vârât într-o mare primejdie: pe de o parte, făptașii erau foarte nemulțumiți că nu se aleseseră cu nici o fărâmă din prada adusă de ei, iar pe de altă parte au întrezărit că Iosephus urmărește să dăruiască regelui și reginei prețul trudei lor; așadar tinerii au cutreierat în timpul nopții satele lor, învinuindu-l în fața tuturor pe Iosephus de trădare; și au pus în mișcare și orașele învecinate, astfel că în zorii zilei, 10000 de oameni înarmați s-au coalizat împotriva lui.

---

[2] O amforă = 26 l (n.t.).

[3] Localitate situată la est de Tabor (azi Deburieh) (n.e.).

[4] Adică Esdraelon (n.e.).

[5] Iosephus își alesese această reședință pe malul de vest al lacului Gennezareth, fiindcă acolo locuiau protectorii săi (n.e.).

Mulțimea s-a adunat în hipodromul din Tarichea și scoteau urlete amenințătoare: unii strigau că trădătorul trebuie să fie lapidat, iar alții, că trebuie ars de viu. Ioannes și în afara lui un anume Iesus, fiul lui Sapphia, pe atunci primul magistrat din Tiberias, se străduiau să sporească furia gloatei. Răzbiți de frica iminentei dezlănțuiri a mulțimii, prietenii și gărzile de corp ale lui Iosephus au rupt-o la fugă cu toții, doar patru făcând excepție. Iosephus însuși se culcase și s-a ridicat din pat abia când casa urma să fie incendiată. Cei patru, care-i mai rămăseseră credincioși, l-au sfătuit să fugă, dar el, fără să se sperie de pustietatea din jurul lui și nici de mulțimea asediatorilor, a ieșit repede afară cu hainele sfâșiate, cu cenușă presărată pe cap, cu mâinile la spate și cu propria lui sabie atârnată de gât. Apariția lui a inspirat mila cunoscuților săi și mai ales taricheenilor; în schimb cei de la țară și din împrejurimi, care nu-l puteau suferi, l-au primit cu înjurături, cerându-i să restituie degrabă bogățiile confiscate, care făceau parte din domeniul public, precum și să-și recunoască trădătoarele lui învoieli. Ținuta lui i-a făcut să presupună că el nu va tăgădui nici una din faptele de care era învinuit, și că și-a pus la cale înscenarea mai mult ca să stârnească mila unanimă, spre a obține iertarea. Dar umila lui purtare era un prolog pentru o manevră înșelătoare, cu vicleana intenție de a dezbina mulțimea ostilă lui; el a promis că va recunoaște printr-o mărturisire deschisă motivele supărării lor și, căpătând permisiunea de a lua cuvântul, a spus următoarele: „Eu n-am avut de gând să trimit înapoi aceste bogății lui Agrippa și nici să le iau în posesia mea, căci niciodată nu voi găsi un prieten într-un dușman și nu voi socoti un câștig ceea ce aduce pagubă comunității mele. Văzând mai degrabă, o, cetățeni din Tarichea, că orașul vostru are o mare nevoie să-și asigure apărarea iar voi nu dispuneți de bani ca să-l înconjurați cu un zid, m-am temut ca locuitorii din Tiberias și alte cetăți să nu râvnească după pradă și de aceea am pus la păstrare în tăcere aceste comori, ca să am cu ce să înalț un zid în jurul orașului vostru. Dacă propunerea mea vă displace, atunci voi porunci să se aducă obiectele prețioase, ca să ajungă pradă jafului vostru; dacă nu v-am dat cumva un sfat bun, atunci pedepsiți-l pe binefăcătorul vostru!"

4. La cuvintele sale, taricheenii au răspuns cu strigăte de bucurie, în schimb, cei din Tiberias și din alte locuri rosteau înjurături și amenințări; ambele părți s-au îndepărtat de Iosephus și se certau între ele. Încrezător în partea pe care o atrăsese de partea lui — căci erau vreo 40.000 de taricheeni — Iosephus a prins mai mult curaj,

adresându-se mulțimii întregi de-a dreptul. El i-a mustrat sever pentru precipitarea lor și a susținut apoi că va fortifica Tarichea cu fondul de care dispune acum, dar că asigura în aceeași măsură și securitatea celorlalte orașe; căci nu vor duce lipsă de bani câtă vreme se vor împotrivi dușmanului împreună și nu se vor lăsa atâțați împotriva celor ce îi procură.

5. Atunci, în cea mai mare măsură, mulțimea, amăgită astfel, s-a îndepărtat, supărată, ce-i drept, dar vreo 2000 de oameni înarmați au pornit un atac împotriva lui Iosephus, înconjurându-i amenințător casa în care el apucase să se refugieze la vreme. Și în cazul lor, Iosephus a recurs la un șiretlic, pentru a doua oară consecutiv. S-a urcat așadar pe acoperiș, și prin semnele pe care le-a făcut cu mâna, a căutat să liniștească gloata zgomotoasă: le-a spus că nu știe ce anume vor ei de la el deoarece nu-i poate înțelege din pricina zarvei lor confuze. El este gata să le dea tot ceea ce vor de la dânsul dacă ei își vor trimite delegații în casă, ca să trateze în liniște. La auzul acestor vorbe, au intrat înăuntru oamenii lor cei mai de vază, însoțiți de conducători. Iosephus a poruncit apoi ca ei să fie târâți în colțul cel mai ascuns al casei și, după ce a zăvorât ușile, i-a biciuit până ce măruntaiele tuturora au ieșit la iveală. Între timp mulțimea aștepta afară, convinsă că solii aflați înăuntru zăbovesc mai mult susținând aprig cauza ei dreaptă. Pe neașteptate, Iosephus a poruncit să se deschidă ușile și să fie azvârliți oamenii bătuți până la sânge; astfel a stârnit în rândurile mulțimii amenințătoare atâta spaimă încât toți și-au aruncat armele și au fugit.

6. Aceste incidente au sporit ura lui Ioannes, care a pus la cale un alt atac împotriva lui Iosephus. Făcând pe bolnavul, el i-a cerut printr-o scrisoare permisiunea de a folosi izvoarele calde de la Tiberias[6]. Iosephus, care nu bănuia ce urmărea intrigantul, a scris autorităților orașului să-l găzduiască bine pe Ioannes și să-i asigure tot ce are nevoie. Acesta i-a folosit din plin recomandările și după două zile și-a și pus în practică adevăratul țel al șederii sale: i-a momit pe unii prin înșelăciuni, pe alții prin mită să părăsească tabăra lui Iosephus. Silas, însărcinat de Iosephus să supravegheze orașul, a aflat despre asta și

---

6 Și astăzi se întâlnesc lângă Tabarlye, străvechiul Tiberias, izvoare termale. Ibrahim Pașa a construit acolo în anul 1833 un splendid sanatoriu balnear. Izvoarele depun precipitații în parte albe, în parte roșii-galbene, conținând sulf, sare de bucătărie și fier, iar ele sunt asemănătoare cu cele din Aachen. Temperatura unui izvor, măsurată de Robinson, se ridică la $49^{2/3}$° R (n.t.).

imediat l-a înștiințat în scris despre primejdioasele uneltiri. După primirea scrisorii, Iosephus a pornit grabnic la drum în toiul nopții iar în zorii zilei, a și ajuns la Tiberias. Poporul i-a ieșit în întâmpinare, dar Ioannes, bănuind că această vizită îl privea pe el, a trimis pe unul dintre cunoscuții săi, cu mesajul că slăbiciunea care îl țintuia la pat l-a împiedicat să-i facă cuvenita vizită de bun-venit. Când Iosephus care i-a convocat pe tiberieni la stadion, a vrut să discute cu ei despre conținutul scrisorii primite, Ioannes a trimis niște soldați bine înarmați, cu misiunea de a-l ucide pe Iosephus. Mulțimea i-a văzut cum, încă de la oarecare distanță, își trăseseră deja săbiile și a început să strige; țipetele l-au făcut pe Iosephus să se întoarcă și să vadă ridicatele tăișuri, gata să-i dea lovitura de grație; sărind jos — în timpul discursului său, el se urcase pe o movilă înaltă de șase coți — *a fugit* spre mal. Acolo s-a urcat repede într-o luntre ancorată în apropiere și, împreună cu doi oameni din garda lui personală, a vâslit spre mijlocul lacului.

7. Dar soldații săi au pus degrabă mâna pe arme și au pornit împotriva conspiratorilor. Temându-se ca nu cumva să izbucnească un război civil și să jertfească zadarnic orașul din pricina zelului câtorva, Iosephus a cerut printr-o solie oamenilor săi să aibă grijă doar de propria lor siguranță, fără să ucidă pe nimeni și nici să tragă la răspundere pe vreunul dintre vinovați. Soldații au respectat ordinul primit și n-au intervenit deloc; când însă locuitorii din împrejurimi au aflat de complot și de autorul lui, s-au strâns laolaltă, ca să-l înfrunte pe Ioannes, care a avut vreme să se salveze, fugind în orașul său natal. Oraș după oraș, galileenii s-au revărsat spre Iosephus, strângându-se astfel mai multe zeci de mii de soldați bine înarmați, care au strigat că indignarea îi face să pornească împotriva lui Ioannes, dușmanul lor comun, căci ei vor să-l mistuie în foc împreună cu orașul care îl adăpostea. Iosephus și-a exprimat recunoștința pentru bunele lor intenții, dar a căutat să le domolească avântul războinic, deoarece prefera să-și învingă dușmanii mai degrabă prin înțelepciune decât să le ia viața. După ce a aflat de la fiecare cetate numele celor ce trecuseră de partea lui Ioannes — căci concetățenii lor și-au denunțat cu promptitudine rudele — el a rostit prin glasul crainicilor amenințarea că îi va jefui pe cei care în răstimpul de 5 zile nu vor părăsi tabăra lui Ioannes iar casele, împreună cu familiile lor, vor cădea pradă flăcărilor. Pe această cale, a adus de partea lui vreo 3000 de oameni, care s-au prezentat la el, depunându-și armele la picioarele lui; cu restul

susținătorilor săi — în jur de vreo 2000 de surghiuniți sirieni[7], Ioannes a abandonat atacurile fățișe, revenind la intrigile lui ascunse. Așadar în taină a trimis la Ierusalim niște soli și l-a ponegrit pe Iosephus pentru oastea lui uriașă; în scurtă vreme — susținea el — dânsul va deveni un tiran cum n-a mai văzut orașul, firește, dacă nu se vor lua măsuri împotriva lui. Poporul, care prevăzuse deja aceste calomnii, nu le-a acordat nici o atenție; dar oamenii influenți, împreună cu câțiva magistrați dintre cei mai de seamă, împinși de pizma lor față de Iosephus, i-au trimis lui Ioannes, pe-ascuns, sume de bani cu care să recruteze mercenari spre a duce lupta împotriva acestuia. Ei între ei au luat și decizia de a-l înlătura pe Iosephus din postul său de comandant. Au socotit, desigur, că decizia lor nu era suficientă; au trimis deci 2500 de soldați bine înarmați, având în frunte patru bărbați foarte însemnați: Joesdros, fiul lui Nomicos, Ananias, fiul lui Saddukis, Simon și Iuda, fiii lui Ionathan, tuspatru excelenți oratori; scopul urmărit de ei fiind scăderea popularității lui Iosephus. Dacă se va preda de bunăvoie, urma să i se ceară socoteală, iar dacă va folosi forța spre a-și menține postul, să fie tratat ca un dușman. Prietenii l-au înștiințat în scris că o oaste se îndreaptă spre el, fără să-i poată dezvălui motivul întrucât dușmanii și-au învăluit hotărârea în taină deplină. Fiindcă n-a luat nici o măsură de prevedere, patru orașe au trecut de partea adevrsarilor, imediat după sosirea lor: Sephhoris, Gamala, Giscala și Tiberias. Dar el a izbutit să recâștige aceste orașe fără luptă; prin viclenie, a pus mâna pe cei patru conducători și pe cei mai voinici dintre soldați, trimițându-i înapoi la Ierusalim. N-a fost neglijabilă mânia cu care i-a întâmpinat poporul și de bună seamă că ei ar fi pierit împreună cu cei ce i-au trimis dacă n-ar fi scăpat cu fuga.

8. Frica de Iosephus l-a ținut pe Ioannes în spatele zidurilor din Giscala. După câteva zile, Tiberias s-a dezbărat din nou; locuitorii orașului l-au chemat pe Agrippa în ajutorul lor. Acesta n-a sosit însă la momentul potrivit; totuși, cum în aceeași zi și-au făcut apariția câțiva călăreți romani în oraș, așa că lui Iosephus i s-a retras prin anunțul unui crainic dreptul de a intra în oraș. Răzvrătirea din Tiberias a fost repede aflată la Tarichea; întâmplător, Iosephus tocmai își trimisese toți soldații să procure provizii; nu putea să pornească de unul singur împotriva răsculaților, dar nici nu se îndura să rămână pasiv, de teamă că, șovăind să ia o hotărâre, trupele regelui să nu

---

[7] Fugarii menționați, în număr de 1500, nu proveneau din Siria, cum prevede manuscrisul, ci din Tyr, cum reiese din autobiografia lui Iosephus (n.e.).

ocupe orașul înaintea lui. A doua zi, el nu mai putea să întreprindă nimic, fiindcă era Sabat. S-a gândit să recurgă la un vicleșug împotriva răzvrătiților. Mai întâi a poruncit să se zăvorască porțile Taricheei pentru ca nimeni să nu divulge dușmanului stratagema lui, apoi a strâns laolaltă toate luntrile aflate pe lac: erau 230 la număr, fiecare având la bord câte patru luntrași, și cu acestea s-a îndreptat spre Tiberias, în mare grabă. Când a și ajuns la o oarecare distanță de oraș, de unde ele nu se distingeau prea bine, a lăsat luntrile pe jumătate goale să plutească în larg, în vreme ce el însuși, însoțit de șapte gărzi de corp înarmate, s-a apropiat de oraș atât cât trebuia ca să fie văzut. De îndată ce adversarii săi, care până atunci îl defăimaseră, l-au zărit de pe meterze, au intrat în panică și au crezut că toate luntrile erau ticsite de rzboinici; ei și-au aruncat armele cât colo și, clătinând ramurile de măslin în semn de iertăciune, l-au rugat să le cruțe orașul.

9. Iosephus le-a adresat multe amenințări și i-a dojenit cu asprime căci, după ce mai întâi au întreprins războiul împotriva romanilor, acum își irosesc pretimpuriu forțele în lupte civile, îndeplinind astfel cea mai arzătoare dorință a dușmanilor. După aceea s-au străduit să-l înlăture pe cel ce a vegheat asupra siguranței lor și au mers cu nerușinarea până acolo încât au zăvorât orașul tocmai în fața celui care i-a înălțat propriile ziduri de apărare. El este, totuși, dispus să-i asculte cu cinste pe bărbații care au ceva de spus în apărarea lor, oferindu-le propria persoană drept garanție pentru fidelitatea orașului. Numaidecât, zece dintre cetățenii de frunte din Tiberias au coborât de pe metereze; ei au fost urcați într-o luntre și trimiși spre mijlocul lacului. Iosephus a cerut așijderi ca 50 dintre membrii cei mai de vază ai Sfatului să vină jos ca și cum ar fi vrut să-i primească drept zălog. Prin născocirea altor pretexte, el a atras în continuare alții și alții, chipurile, pentru încheierea unei înțelegeri. Cârmacilor de la luntrile care deveniseră neîncăpătoare le-a poruncit să plutească în cea mai mare grabă spre Tarichea, iar acolo să-i arunce în temniță pe acești oameni; astfel a făcut ca întregul Sfat, alcătuit din 600 de membri și alți 2.000 de oameni din popor să încapă pe mâinile lui și să fie duși cu luntrile până la Tarichea.

10. Cei ce mai rămăseseră în oraș au strigat că principalul instigator al răzvrătirii lor era un anume Cleitos și au cerut ca Iosephus să-și descarce asupra lui mânia; Iosephus, care nu intenționa să ia viața nici unui locuitor, a poruncit unuia din garda lui personală, pe nume Levi, să coboare din luntre și să taie mâinile lui Cleitos. Acesta s-a temut să meargă de unul singur în mijlocul dușamnilor și s-a îm-

potrivit. Când l-a văzut pe Iosephus mânios și gata să sară din luntrea lui, ca să aplice singur pedeapsa, Cleitos de pe mal l-a implorat să-i lase barem o mână. Iosephus s-a învoit, punând condiția ca el însuși să-și taie mâna; și într-adevăr, Cleitos și-a scos sabia cu mâna dreaptă și și-a retezat-o pe cea stângă: atât de mare era frica pe care i-o inspira Iosephus. Cu luntrile goale și cu șapte gărzi de corp, el a obținut supunerea mulțimii, readucând Tiberias de partea lui. După câteva zile însă, prinzând de veste că orașul împreună cu cetățenii din Sepphoris îl trădaseră, a îngăduit soldaților săi să jefuiască aceste orașe. Totuși, el a strâns apoi întreaga pradă și a dat-o înapoi cetățenilor Tiberias; la fel a procedat și cu cei din Sepphoris. Căci prin această jefuire el urmărise să aducă un avertisment locuitorilor pe care i-a supus, iar prin înapoierea propriilor avuții le-a câștigat atașamentul.

CAPITOLUL XXII

1. Astfel au luat sfârșit tulburările din Galileea și, o dată cu rezolvarea conflictelor interioare, s-au orientat cu toții spre înarmarea în vederea războiului cu romanii. La Ierusalim, Marele Preot Ananos și oamenii puternici, care nu se pronunțaseră în favoarea romanilor, au reparat zidurile și au pus în funcțiune mașinile de război. De-a lungul și de-a latul orașului, se făureau săgeți și arme felurite; tinerii se adunau în număr mare și practicau exerciții fizice sistematice, în tot orașul domnind o zarvă asurzitoare. În schimb cetățenii pașnici erau tare abătuți, mulți dintre ei prevedeau apropierea nenorocirilor, scoțând vaiete puternice. Semnele apărute, pe care doritorii de pace le socoteau prevestitoare de rele, aținătorii la război le tâlcuiau lesne după propria lor plăcere, iar impresia pe care o dădea Ierusalimul, înaintea sosirii romanilor, era cea a unui oraș sortit pierzaniei. Ananos s-a și gândit să întrerupă pregătirile de război spre a aduce pe calea cea bună pe cei răzvrătiți, ca și nebunia așa-zișilor zeloți; a fost însă constrâns să cedeze forței brute și felul cum și-a găsit el sfârșitul îl vom înfățișa mai târziu[1].

2. În Toparhia Acrabatene, Simon, fiul lui Giora[2], a înjghebat o numeroasă ceată de răzvrătiți cu care s-a dedat tâlhăriilor fățișe; nu s-a mulțumit doar cu jefuirea caselor celor bogați, ci s-a ținut și de maltratări corporale; astfel a început de pe-acum să-și arate tiranicele sale apucături de mai târziu. Ananos și conducătorii au trimis o oaste împotriva lui, dar el și complicii săi s-au refugiat la tâlharii cuibăriți la Masada[3], rămânând acolo până la moartea lui Ananos și a celorlalți adversari; între timp, a făcut incursiuni în Idumeea. Așadar conducătorii acestui popor, siliți de numeroasele asasinate și de permanentele jafuri, au adunat o oaste, ca să păzească satele. Așa stăteau pe-atunci lucrurile în Idumeea.

---

[1] Vezi *Cartea a patra*, cap. V, paragr. 2 (n.t.).

[2] Vezi cap. XIX,paragr. 2 n. 8 (n.e.).

[3] Vezi cap. XVII, paragr. 2 și 8 (n.t.).

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL I

1. Când a primit vestea înfrângerilor din Iudeea, Nero[1] a fost desigur cuprins de-o ascunsă consternare și frică, căutând să pară în exterior semeț și indignat; el atribuia cele întâmplate mai mult delăsării generalilor săi decât vitejiei dușmanilor și socotea că, de la înălțimea rangului său imperial, se cuvenea să întâmpine eșecurile cu semeție și să dea impresia că starea lui sufletească se ridică deasupra tuturor vicisitudinilor. Tulburarea lăuntrică se trăda totuși în făptura lui îngrijorată.

2. În timp ce el căuta să afle omul căruia să-i încredințeze Orientul zguduit din temelii, spre a-i pedepsi pe iudei pentru răzvrătirea lor și spre a se asigura în privința popoarelor vecine, molipsite și ele de același rău, Nero a găsit că Vespasianus[2] ar fi singurul capabil să-și asume această sarcină și să ia asupra lui uriașa povară a unui asemenea război; acest bărbat, fost soldat din tinerețe și încărunțit în slujba războiului, pacificase încă de mai înainte pentru romani Occidentul, tulburat de germani; așijderi, cu forța armelor, Britania, o țară până atunci necunoscută, a fost alipită de el Imperiului, obținând pentru tatăl[3] lui Nero, Claudius, sărbătorirea unui triumf pentru care n-a vărsat nici un strop de sudoare.

3. Nero socotea toate acestea drept semne de bun augur, și avea în vedere vârsta cumpătată a lui Vespasianus, îmbogățită de o mare experiență de viață, devotamentul său fiind chezășuit prin cei doi fii ai săi[4], înzestrați cu vigoarea tinereții, ușor de pus în slujba înțelepciunii

---

[1] Împăratul se afla în Ahaia, pentru a-și etala talentul artistic pe scenă (n.e.).

[2] Titus Flavius Vespasianus, născut în anul 9 e.n., adusese până atunci mari servicii războinice statului rman în Tracia, Germania, Britania și în Africa (n.t.).

[3] Claudius era, de fapt, părinte adoptiv (n.e.).

[4] Titus și Domitianus, care au devenit împărați după moartea lui Vespasianus (n.e.).

tatălui; îmboldit poate și de Dumnezeu, care veghea la întreaga orânduire *din vreme* a lucrurilor, el l-a trimis[5] pe acest bărbat să preia conducerea supremă din Siria, nu *mai înainte* ca, așa *cum* îi dicta situația și interesul, să-l câștige de partea lui, copleșindu-l prin lingușeli și dovezi de favoare[6]. Din Ahaia, unde se afla împreună cu Nero, Vespasianus l-a trimis pe fiul său Titus la Alexandria, ca să aducă de acolo Legiunea a XV-a[7]; el însuși a *trecut* peste Hellespont și a sosit pe uscat în Siria, adunând laolaltă forțele armate ale Romei, ca și trupele auxiliare, sosite de la regii învecinați.

[5] În anul 67 e.n. (n.t.).

[6] Mai înainte Vespasianus nu fusese prea apreciat de el, deoarece, de câte ori Nero cânta, generalul părăsea teatrul sau adormea (n.t.).

[7] Această legiune era sub comanda lui (n.e.).

CAPITOLUL II

1. După înfrîngerea lui Cestius, iudeii stimulați de neașteptatele lor succese, au devenit încrezuți, incapabili să-și stăpânească elanul militar și, înflăcărați deopotrivă de norocul armelor, căutau să dea o nouă extindere războiului. Așadar au adunat fără întârziere pe toți cei ce erau mai destoinici în luptă și au pornit împotriva Ascalonului[1]. Era un oraș vechi aflat la 520 de stadii distanță de Ierusalim, pe care l-au urât dintotdeauna iudeii, socotindu-l tocmai de aceea o apropiată țintă pentru primul lor atac. Expediția era condusă de trei oameni renumiți prin puterea fizică și priceperea lor: Niger din Peraea, Silas babilonianul precum și Ioannes esenianul. Ascalonul avea fortificații puternice, fiind aproape lipsit de o garnizoană; căci era alcătuită doar dintr-o cohortă de pedestrași și de un escadron de cavalerie sub comanda lui Antonius.

2. Iudeii și-au iuțit atât de mult marșul din pricina îndârjirii lor încât au ajuns repede în fața orașului, de parcă ar fi venit de undeva din apropiere. Dar Antonius nu rămăsese străin de atacul plănuit de ei; își scosese deja cavaleria și, fără să se lase intimidat nici de mulțimea și nici de cutezanța dușmanului, el a opus o dârză rezistență primelor lor atacuri, respingând pe cei ce se năpusteau asupra zidurilor. Iudeii au fost lesne biruiți, căci luptau fără să aibă experiență militară, împotriva unor oșteni călîți în războaie, niște pedestrași încolțiți de călăreți, trupe dezordonate pornite împotriva unor formații bine închegate, mânuind arme adunate la întâmplare împotriva unor războinici înzestrați cu armament greu, acționând mai mult sub comanda patimii decât a rațiunii atunci când aveau de-a face cu soldați foarte disciplinați, gata să execute toate mișcările lor, fără

[1] Oraș cananean cucerit de egipteni și menționat în scrisorile de la Amarna, devenit apoi metropolă a filistinilor și înfloritoare cetate elenistică, câștigându-și neatârnarea în 104 î.e.n. (n.e.).

trudă, la un simplu semn al comadantului. Căci de îndată ce primele rânduri au fost cuprinse de derută și s-au întors să fugă din calea călăreților, ele s-au ciocnit de cei veniți din spate, care se îmbulzeau spre ziduri și astfel s-au înfruntat între ei ca niște dușmani; această situație a durat până când toți, respinși de atacurile cavaleriei, s-au împrăștiat pe întreaga câmpie; aceasta era vastă și pe deplin favorabilă manevrelor de cavalerie, fapt care oferea mari avantaje romanilor, dar iudeilor le aducea prăpădul. Cei ce căutau să găsească scăpare erau întrecuți de călăreți care se întorceau pe neașteptate, dând iama în trupele adunate pentru fugă și urias era numărul celor uciși; alții îi încercuiau pe fugarii iudei, ori încotro se îndreptau ei și din goana cailor îi străpungeau lesne cu sulițele lor. În pofida faptului că erau mulți, iudeii se socoteau părăsiți de toți, datorită neputinței lor, dar romanilor, în pofida faptului că erau puțini, li se părea că au lupători destui datorită succesului în război. În vreme ce o tabără lupta cu îndârjire împotriva nesansei, stăpânită de rușinea că va fi pusă pe fugă prea repede și în speranța schimbării în bine a situației proprii, cealaltă tabără, dimpotrivă, nu ostenea să-și folosească din plin norocul de care se bucura; în acest fel, bătălia s-a prelungit până spre seară; în cele din urmă, iudeii au avut 10.000 de osteni căzuți pe câmpul de luptă, printre ei aflându-se și doi dintre conducătorii lor: Ioannes și Silas. Cei rămași, în mare parte acoperiți de răni, împreună cu singurul comandant care mai era în viață, Niger[2], și-au găsit refugiul în orășelul idumeic, numit Chaalis. De partea romanilor, n-au fost decât câțiva răniți în cursul luptelor.

3. Mândria iudeilor n-a fost, totuși, îngenuncheată de cumplita înfrângere, iar nenorocirea, dimpotrivă, le-a sporit și mai mult avântul; fără să țină seama de cadavrele întinse la picioarele lor, s-au lăsat mânați de succesele anterioare către un al doilea dezastru previzibil. Neîngăduindu-și nici măcar timpul necesar vindecării rănilor, ei și-au strâns iarăși toate trupele și, cu o furie sporită și într-un număr și mai mare, au pornit să atace din nou Ascalonul. S-a ținut scai de ei nepriceperea și lipsurile războinice, ba chiar și nenorocul lor de dinainte. Pe parcursul drumului străbătut de ei, Antonius le-a pregătit din vreme niște capcane în care iudeii au căzut pe neașteptate și, înainte de a se grupa în ordine de luptă, s-au și trezit înconjurați de călăreți, pierzând iară 8.000 de oameni. Ceilalți au luat-o la fugă, împreună cu

---

[2] Niger era guvernatorul Idumeei. Iudeii n-au venit la Ascalon însoțiți de o cavalerie proprie numeroasă (n.e.).

Niger care în timpul retragerii și-a dovedit vitejia prin numeroase isprăvi; urmăriți îndeaproape de dușmani, ei s-au strâns de-a valma într-un turn de apărare din satul numit Belzedec. Spre a nu-și irosi forțele cu asedierea unui turn greu de cucerit și ca nu cumva să scape cu viață conducătorul și totodată războinicul cel mai viteaz al dușmanilor, trupele lui Antonius au dat foc construcției începând de jos. Când turnul a fost cuprins de flăcări, romanii s-au retras nespus de bucuroși și ferm convinși că Niger a pierit acolo. Dar acesta a sărit într-o peșteră adâncă, bine ascunsă în interiorul fortificației, și după trei zile cei care, cu bocete puternice, îi căutau trupul, ca să-l înmormânteze, au auzit strigătele lui venite din adâncuri. Apariția lui Niger i-a umplut pe toți iudeii de o nesperată bucurie: ei credeau că providența divină îl salvase pentru ca în viitor să le fie conducător.

4. Vespasianus a plecat cu oștile sale din Antiohia — capitala Siriei, care, prin întinderea și prosperitatea ei deplină, ocupă neîndoielnic locul al treilea[3] în lumea aflată sub stăpânire romană; acolo îl întâlnise pe regele Agrippa, care îi aștepta sosirea alături de toate trupele proprii mărșăluind apoi grabnic împreună spre Ptolemais. În acest oraș au venit să-l întâmpine locuitorii orașului Sephhoris din Galileea, *singurii oameni din regiunea aceea animați de sentimente* pașnice: ei chibzuiseră bine la salvarea lor și la puterea romanilor și de aceea, încă înainte de sosirea lui Vespasianus i-au adus lui Caesennius (Cestius?) Gallus chezășii ale fidelității lor, încheind cu el un acord, și acceptaseră o garnizoană. Locuitorii din Sepphoris i-au făcut o primire cordială comandantului și i-au făgăduit că-i vor fi tovarăși de luptă împotriva propriilor consângeni. La cererea acestora, generalul le-a pus la dispoziție pentru siguranța lor atâți pedestrași și călăreți câți a socotit el că sunt necesari ca să respingă atacurile iudeilor, dacă vor da cumva semne de neliniște. Căci Vespasianus nu neglija câtuși de puțin primejdia care o constituia pentru apropiatul război pierderea orașului Sepphoris: era cel mai mare din Galileea, ocupând o poziție naturală prielnică apărării, și putea să joace un rol important în supravegherea întregului popor.

[3] După Roma și Alexandria (n.t.).

CAPITOLUL III

1. Galileea este constituită din două părți: așa-numita Galilee de Sus și cea de Jos[1], fiind înconjurată de Fenicia și Siria[2]; spre Apusul soarelui, are drept graniță orașul și regiunea Ptolemais, precum și muntele Carmel, care odinioară a aparținut Galileei, iar acum este al tyrienilor. În preajma muntelui se află Gaba, denumit „Orașul călăreților", întrucât călăreții lăsați la vatră de regele Herodes s-au stabilit acolo[3]; spre miazăzi se întinde ținutul Samariei și Skythopolis până la albia Iordanului; spre răsărit, ea este mărginită de ținuturile Hippos, Gadara și Gaulanitis și tot acolo începe și regatul lui Agrippa[4]. Tyrul și ținutul care îi aparține slujesc drept graniță spre miazănopate. Așa-zisa Galilee de Jos se desfășoară în lungime de la Tiberias până la Chabulon, care se învecinează cu ținutul de coastă de la Ptolemais; ea se desfășoară în lățime[5]de la satul numit Exaloth, situat în Câmpia mare, până la Bresabe, de unde începe și Galileea de Sus, care la rândul ei se întinde în lățime până la satul Baca, aflat la granița ținutului tyrian; în lungime, ea se întinde de la Thella, un sat de lângă Iordan, și până la Meroth[6].

2. Deși ambele părți au o suprafață atât de limitată și sunt înconjurate de numeroase popoare străine, cele două Galilei au rezistat mereu tuturor atacurilor dușmane; căci încă din fragedă tinerețe, galileenii s-au deprins cu lupta, fiind întotdeauna mulți la număr; nici bărbații n-au fost vreodată lași, nici țara n-a dus lipsă de oameni. Pe

---

[1] Adică Galileea de Nord și cea de Sud (n.t.).

[2] La vest și la nord (n.t.).

[3] Vezi *Antichitățile iudaice*, XV, 8, 5 (n.t.).

[4] Vezi mai jos, paragraful 5 (n.t.).

[5] Lungimea înseamnă aici întinderea de la Est la Vest, iar lățimea de la Nord la Sud (n.t.).

[6] Localitate situată la 5 km de Giscala (n.e.).

întreaga-i întindere, ea este rodnică și bogată în pășuni, pomi de toate speciile sunt sădiți pretutindeni, încât prin fertilitatea ei îndeamnă la treabă până și pe cel mai puțin atras de munca câmpului. Așadar toată suprafața este cultivată de localnici și nici un petic de pământ nu rămâne nedestelinit; dar și orașele sunt cu duiumul, ba chiar și populația țărănească, datorită rodniciei ogoarelor, este atât de densă, încât și cel mai mărunt sat are pe puțin 15000 de locuitori[7].

3. În ansamblu, cu toată întinderea ei mai mică decât a Peraeei, se cuvine să dăm întâietate Galileei, pe temeiul avuției sale căci ea este cultivată pe de-a-ntregul și dă recolte în tot timpul anului în vreme ce Peraea, în pofida suprafeței mult mai mari, este în bună parte slab populată, neprimitoare și prea sălbatică pentru ca nobilele roade să crească acolo; porțiunile ei mai gingașe produc, totuși, diverse soiuri de fructe, iar în zonele de câmpie cresc tot felul de arbori, fiind cultivați cu precădere măslinii, vița de vie și palmierii. Țara este udată îndestulător de pâraie care coboară din munți, iar atunci când ele seacă din pricina secetei, de către izvoare inepuizabile. În lungime, Peraea se întinde de la Machaerus la Pella, iar în lățime[8], de la Philadelphia[9] până la Iordan. Iar Pella, pomenită mai înainte, reprezintă hotarul de miazănopate, cursul Iordanului, hotarul de apus; la miazăzi, ea se mărginește cu Moabul[10], iar la răsărit cu Arabia și Sebonitis, unde se separă și de terioriul Philadelphiei și de Gerasa.

4. Regiunea Samariei se situează la mijloc, între Iudeea și Galileea; căci ea începe de la satul aflat în câmpie, ce se numește Gineea și se termină la Toparhia Acrabatene[11]. Zestrea ei naturală nu se deosebește cu nimic de cea a Iudeei; amândouă sunt muntoase dar au și câmpii; privitor la agricultură, clima este blândă, pământul fertil, cu o mulțime de pomi care dau din belșug fructe pădurețe sau cultivate; nicăieri irigația naturală nu-i îndestulătoare, dar ploaia cade din abundență; toate apele curgătoare au un gust deosebit de plăcut și întrucât iarba bună de păscut prisosește, vitele dau mai mult lapte decât

---

[7] Confruntă aici frumoasa cercetare a lui Raumer: *Credibilitatea lui Iosephus* (din Raumer, *Palestina*, Ed. a IV-a, p. 466) (n.t.). Autorul realizează o generoasă descriere a Țării Sfinte. Potrivit autobiografiei sale, numărul acestor localități se ridica la 204 (n.e.).

[8] Lungimea corespunde aicii longitudinii, lărgimea, latitudinii (n.e.).

[9] Azi Amman, oraș care, împreună cu Machaerus, face parte din Decapolis (n.e.).

[10] Regiune situată la Est de Marea Moartă și de râul Iordan și locuită de triburi semite, dependentă de Regatul Israel (c. 1000 — 860 î.e.n.), apoi de Regatul Noului Babilon, pentru a deveni parte a Arabiei romane (n.e.).

[11] Care însă aparținea deja Iudeei (vezi mai jos, paragr. 5) (n.t.).

oriunde. Cea mai sigură dovadă a rodniciei și bunăstării celor două regiuni este faptul că au locuitori mulți la număr.

5. La hotarul dintre ambele țări amintite mai sus se află satul Anuath, poreclit Borcaios[12], limita de miazănopate a Iudeei; cea de miazăzi, însă — dacă ar fi să măsurăm ținutul în lungimea lui — este reprezentată de un alt sat, aflat la granița cu Arabia, căruia iudeii din partea locului îi zic Iardan. În lărgime, Iudeea se întinde de la fluviul Iordan până la Ioppe[13]. Chiar și în mijlocul ei se situează Ierusalimul: tocmai de aceea, unii numesc orașul, nu fără temei, „buricul țării". De fapt Iudeea nu este lipsită de desfătările mării de vreme ce prin litoralul ei se întinde tocmai până la Ptolemais. Ea este împărțită în 11 cleruhii[14] dominate de regescul oraș Ierusalim care se înalță peste tot ținutul înconjurător aidoma capului stând peste trup. Celelalte cleruhii, cu excepția Ierusalimului, corespund Toparhiilor: a doua este Gophna, apoi Acrabeta[15], Thamma, urmate de Lydda, Emmaus și Pella, și Idumeea, și Engaddi, și Herodeion și Ierihon; alte centre care administrează localitățile vecine[16] sunt Iamnia și Ioppe și lor li se alătură[17] Toparhiile[18] Gamala și Gaulanitis, Bataneea și Trachonitis, care constituie și o parte a regatului lui Agrippa. Teritoriul acestuia începe de la munții Liban și izvoarele Iordanului și, în lățime[19], el se întinde până la lacul Tiberiada, iar în lungime, de la satul numit Arpha[20], până la Iulias. Acolo locuiesc de-a valma iudei și sirieni. Iată așadar, înfățișată cât mai pe scurt, descrierea Iudeei și a țărilor înconjurătoare.

---

12 Localitate aflată la 19 km de Nablus, spre Sud (n.e.).

13 Spre deosebire de paragr. 1, prin lățime se înțelege aici întinderea de la Est la Vest, iar prin lungime, întinderea de la Sud la Nord (n.t.).

14 Loturi de pământ atribuite colonilor greci prin așa-zisele trageri la sorți (*cléros*). Flavius Iosephus a folosit acest termen analog pentru iudeii care își împărțeau și ei pământurile între triburi. Romanii foloseau termenul grecesc de *Toparhie* (comanda asupra unui loc) pentru o diviziune teritorială administrativă și fiscală (n.e.).

15 Totuna cu Acrabatene (= Câmpia de la Acrabeta) (n.e.).

16 De fapt, ele aparțineau nu Iudeei, ci Siriei (vezi *Antichități iudaice*, XVIII, 13, 5) (n.t.).

17 Ca părți componente ale Palestinei, în general (n.t.).

18 Nu erau propriu-zis „Toparhii", fiind mai degrabă oraș și districte locuite cu precădere de iudei (n.e.).

19 Adică de la Nord la Sud (n.e.).

20 Localitate situată probabil în Trachonitis, la granița sudică (n.e.).

CAPITOLUL IV

1. Trupele trimise de Vespasianus în ajutorul locuitorilor din Sepphoris sub comanda tribunului Placidus cuprindea 1000 de călăreți și 6000 de pedestrași; ei și-au instalat tabăra în Câmpia mare, pentru a se despărți apoi: pedestrașii au fost cantonați în oraș, ca să-i asigure apărarea, iar călăreții au înnoptat mai departe în tabără. Și unii și alții întreprindeau frecvente atacuri și, prin incursiunile lor făcute în teritoriile înconjurătoare, provocau pagube mari lui Iosephus și oamenilor săi; în vreme ce ei stăteau liniștiți în interiorul orașelor, în afară romanii jefuiau împrejurimile și alungau apoi pe cei ce cutezau să atace la rândul lor. Cu toate acestea, Iosephus a pornit cu oastea împotriva orașului Sepphoris, în speranța că-l va lua cu asalt, numai că, mai înainte ca acesta să-i trădeze pe galileeni, el însuși l-a înconjurat cu ziduri atât de puternice încât și romanilor le-ar fi fost greu să-l cucerească. Tocmai de aceea așteptările sale nu s-au înfăptuit, adeverindu-se faptul că el era prea slab pentru a-i supune pe locuitorii din Sepphoris fie cu forța, fie cu vorba bună. În felul acesta, Iosephus n-a făcut decât să întețească războiul împotriva țării căci, supărați de atacul dat de el, romanii devastau fără întrerupere, zi și noapte, ogoarele galileenilor, le prădau avuția, omorând pe toți cei ce erau în stare să lupte și vânzându-i ca slavi pe cei plăpânzi. Întrega Galilee era mistuită de flăcări și scăldată în sânge, și n-ar mai fi rămas nici suferințe și nici nenorociri care să nu se fi abătut asupra capului ei. Singurele locuri de refugiu pentru locuitorii hărțuiți erau orașele fortificate de Iosephus.

2. Între timp Titus, încheind călătoria din Ahaia până la Alexandria mai curând decât te-ai fi putut aștepta în vitregele toane ale iernii, a preluat oastea de acolo, a cărei comandă îi fusese încredințată, și în marș forțat a ajuns repede la Ptolemais. Și-a întâlnit aici părintele cu cele două legiuni ale sale renumite — cea de a V-a și

cea de a X-a[1] pe care le-a unit cu legiunea adusă de el — cea de a XV-a[2]. Acestea erau însoțite de 18 cohorte, apoi au sosit 5 cohorte din Caesarea și un escadron de cavalerie, iar din Siria, alte 5 escadraone de cavalerie. Cât privește cohortele, 10 din ele aveau câte 1000 de pedestrași, celelalte 13, câte 600 de pedestrași și 120 de călăreți. Numeroase trupe auxiliare au fost strânse și de regi: Antioh și Agrippa și Soaemus au dus 2.000 de pedestrași, de asemenea arcași buni, precum și 1.000 de călăreți; arabul Malchus[3] a trimis și el 1.000 de călăreți, și 5.000 de pedestrași, îndeobște și arcași; așadar, împreună cu trupele regale auxiliare, tot efectivul armatei se ridica la vreo 60.000 de pedestrași și călăreți, fără să mai punem la socoteală și slujitorii soldaților,[4] care îi însoțeau în mare număr și s-ar fi cuvenit să fie incluși printre combatanți, deoarece ei iau parte la antrenamentele de luptă. În timp de pace, acești slujitori participă la manevrele militare ale stăpânilor, iar în timp de război sunt expuși acelorași primejdii, așa că în privința experienței și a rezistenței fizice, ei nu sunt mai prejos decât cei pe care îi slujesc.

---

1 Ultima își dobândise faima în expedițiile lui Caesar (n.t.).

2 Supranumită Apollinaris. Legiunea a V-a Macedonica și cea de a X-a Fretensis staționau în Alexandria (n.e.).

3 Probabil urmașul omonim al regelui arab menționat în *Cartea întâi*, mai degrabă decât una și aceeași persoană. Agrippa este Herodes Agrippa II. Antioh și Soaemus au fost și ei menționați (n.e.).

4 Așa-zișii *calones*, deseori mai numeroși decât soldații combatanți, care își însoțeau pretutindeni stăpânii, le cărau bagajele etc., fără a fi scutiți de instructajul militar. (n.e.).

CAPITOLUL V

1. Aici nu se poate să nu admirăm perspicacitatea romanilor care s-au preocupat să aibă slujitori pricepuți nu numai la nevoile vieții zilnice, ci și la treburile războiului. Dacă examinăm cu atenție întregul lor sistem de organizare a armatei, trebuie să recunoaștem că uriașul imperiu pe care l-au făurit nu este deloc un dar al Norocului, ci se datorează exclusiv virtuților proprii. Căci ei nu recurg prima oară la mânuirea armelor doar cu prilejul războiului, nici nu-și pun în mișcare mâinile doar atunci când sunt împinși de nevoie, după ce în timp de pace ele au stat degeaba; ci, de parcă ar fi fost crescuți cu armele încă din leagăn, ei nu cunosc nici un răgaz în mânuirea lor și nu așteaptă sosirea unor vremuri potrivinice. Exercițiile lor militare demonstrează o forță combativă care nu stă mai prejos de lupta adevărată și fiecare soldat în parte se antrenează zilnic cu toată râvna, ca și cum ar fi la război. De aceea câștigă romanii bătăliile cu o uimitoare ușurință; nici o harababură nu le destramă obișnuitele rânduri de luptă, nici o spaimă nu-i face să-și piardă capul, nici o oboseală nu-i istovește; aceasta le dă mereu certitudinea victoriei asupra unor adversari care nu sunt niciodată pe măsura lor. N-ar fi o greșeală să se spună că exercițiile romanilor sunt bătălii nesângeroase, iar bătăliile niște exerciții sângeroase. Nici în cazul unui atac prin surprindere, dușmanii nu-i pot dovedi căci, de îndată ce au pătruns într-un ținut vrăjmaș, ei nu întreprind nici un atac fără să-și facă mai întâi o tabără întărită[1]. Ea nu este instalată la întâmplare, pe un teren denivelat, nici nu lucrează toți în devălmășie ci, dacă prezintă denivelări, pământul este netezit și tabăra trasată în forma unui pătrat[2]. Iată de ce oastea

[1] Adăpost în timpul bătăliei, pierderea taberei echivala cu o înfrângere, chiar dacă oastea era victorioasă pe câmpul de luptă (n.e.).

[2] Tabăra avea de cele mai multe ori aspect de patrulater, nu însă întotdeauna (n.t.).

este însoțită de o mulțime de meseriași cu uneltele lor destinate construcției.

2. Spațiul interior este împărțit în rânduri de corturi, iar în exterior împrejmuirea taberei are înfățișarea unui zid prevăzut la distanțe egale cu tunuri. În intervalul dintre ele, pe metereze sunt instalate mașini pentru a împroșca dușmanul cu repeziciune, catapulte, baliste[3] și alte unelte pentru aruncături, toate gata să intre în acțiune. Pe fiecare latură a zidului împrejmuitor, romanii construiesc patru porți, care asigură animalelor de povară o trecere lesnicioasă, fiind suficient de late pentru plecările la atac, când ele sunt necesare. Interiorul taberei este intersectat de drumuri[4] într-o ordine desăvârșită, iar în centru sunt instalate corturile comandanților, exact în mijlocul acestora înălțându-se cortul comandantului suprem[5], asemenea unui templu. Totul arată de parcă ar fi un oraș înjghebat în pripă, cu o piață, un cvartal al meseriașilor, spații pentru sediul judecătorilor, unde centurionii și tribunii împărțeau dreptatea pentru aplanarea unor neînțelegeri. Zidul incintei și tot ce cuprinde ea răsar ca din pământ mulțumită marelui număr și al priceperii soldaților care trudesc din greu. În caz de nevoie, în exterior se mai sapă și un șanț care măsoară 4 coți în adâncime și tot atâția și în lățime.

3. După terminarea lucrărilor de fortificație, soldații, împărțiți pe grupe, își ocupă în liniște și ordine corturile. Și toate celelalte treburi sunt împlinite cu stricta respectare a disciplinei și punctualității. Căratul lemnelor, aprovizionarea cu alimentele necesare, aducerea apei cad în sarcina grupei care vine la rând. Nimeni nu are voie să ia prânzul sau gustarea de dimineață singur sau atunci când îi vine pofta, ci toți mănâncă în comun; culcarea, garda de noapte și deșteptarea se fac la un semnal de trompetă, nimic nu se execută fără ordin. În zorii zilei, soldații se adună în fața centurionului lor, ca să-l salute; aceștia, la rândul lor, se înfățișează tribunilor, și laolaltă cu toți ceilalți ofițeri, se prezintă la comandantul suprem. Potrivit obiceiului, acesta le trans-

---

[3] Catapultele, de forma unor uriașe arbalete, aruncau săgeți și bile de plumb într-o direcție orizontală, câtă vreme balistele proiectau pietre în linie curbă, cu ajutorul forței declanșate de niște vine de bou răsucite la maxim (n.t.).

[4] *Via praetoria*, având la fiecare capăt câte o *porta decumana*, era perpendiculară pe *via principalis*, prevăzută cu *porta principalis dextra* (dreaptă) și respectiv *sinistra* (stângă) (n.e.).

[5] La intersecția dintre cele două drumuri principale ale castrului roman se ridica așa-numitul *Praetorium* — cortul generalului și spațiul de dinaintea lui, unde se ținea adunarea soldaților. În fața cortului se înălțau mai multe altare, forumul aflându-se în partea stângă a Praetoriului (n. e.).

mite parola și ordinele sale, spre a fi comunicate subalternilor. Procedând în așa fel și pe câmpul de luptă, comandanții realizează rapide mișcări de trupe după cum și unde este cazul, fie că-i vorba de atac sau de retragere, iar deplasările se fac într-o ordine strictă.

4. Atunci când tabăra urmează să fie părăsită, trâmbița dă semnalul cuvenit; nimeni nu rămâne inactiv, de la primul semnal sunt strânse corturile și se fac toate pregătirile de plecare. Un nou sunet de trâmbiță îi vestește pe toți să fie gata de drum. Soldații își pun repede bagajele, strânse pe spinările măgarilor sau ale altor animale de povară, apoi se strâng la barieră, asemenea alergătorilor, pregătiți să pornească în cursă; ei dau foc și taberei, convinși că le va fi ușor să construiască o alta, în același loc, mai ales ca nu cumva dușmanul să se folosească de tabără. În sfârșit, un al treilea semnal al trâmbiței anunță plecarea în marș și îi îndeamnă să se zorească pe toți cei care au întârziat din diferite pricini; căci nimeni nu poate lipsi din locul pe care îl ocupă în rând. Un crainic așezat în dreapta generalului îi întreabă de trei ori răspicat, în limba lor maternă, dacă sunt gata de luptă. Soldații la rândul lor răspund tot de trei ori prin strigăte puternice și voioase că sunt gata; uneori ei o iau înaintea întrebării și, plini de suflu războinic, își înalță mâna dreaptă, în vreme ce scot strigăte puternice.

5. O dată porniți la drum, toți mărșăluiesc tăcuți și în ordine, fiecare păstrându-și locul în front, la fel ca pe câmpul de luptă. Pedestrașii sunt echipați cu platoșă și cască și poartă la brâu, în ambele părți, arme albe: sabia din partea stângă[6] este vădit mai lungă decât jungherul din partea dreaptă, lung de-o palmă. Pedestrașii de elită, care alcătuiesc garda de corp a generalului, au lăncii și paveze rotunde[7], pedestrașii de rând, cu sulițe și scuturi lungi, cu fierăstrău și cu coș, lopată și toporișcă, împreună cu curele, o seceră,[8], lanțuri precum și hramă pentru trei zile: nu lipsește prea mult ca luptătorii pedeștri să fie la fel de încărcați ca vitele de povară. Călăreții au însă

---

[6] Potrivit istoricului grec Polybios (*Istorii*, VI, 23), sabia (= gladius) se afla în partea dreaptă, așa cum apare în monumentele încheiate soldaților, în schimb pumnalul (=pugio), în partea stângă, unde își găsesc locul firesc săbiile lungi, mai greu de tras din teacă. (n.e.)

[7] Pavezele mici și rotunde (=*parma*), întâlnite și la gladiatori, împreună cu lăncile mai scurte (=*hasta*) erau armele infanteriei ușoare, pe când cea grea avea scuturi lungi (=*scutum*) și sulițe așijderi (=*pilum*), cu un mâner de 90 cm (n.e.).

[8] Curelele slujeau la legarea prizonierilor, iar secera la tăierea sforilor și curelelor cu care ar fi fost legați soldații romani (n.t.).

în partea dreaptă o sabie lungă și o suliță mare în mână, o platoșă lunguiață atârnând de-a curmezișul, pe coasta calului și o tolbă cu trei sau mai multe lăncii gata de aruncat, cu vârful lat, dar nu mai scurte decât o suliță de străpuns. Coiful și platoșa sunt identice cu cele ale pedestrașilor. Călăreții de elită din garda personală a generalului dețin același armament ca și călăreții de rând. În frunte mărșăluiește totdeauna legiunea aleasă prin tragere la sorți.

6. Aceasta este ordinea păstrată de armata romană în timpul marșului sau în tabără, aceste arme fac parte din dotarea ei; în ceea ce privește luptele, romanii nu întreprind nimic fără dezbateri prealabile, nimic nu este improvizat, fiecare faptă este cumpănită dinainte și, după ce s-a luat o hotărâre, se trece la transpunerea ei în faptă. De aceea, erorile comise de ei sunt rare și greșelile pot fi îndreptate cu ușurință. Din părerea romanilor, neizbânzile survenite după o matură chibzuință stau mai presus decât succesele oferite de amăgitorul noroc, căci un avantaj dobândit fără truda depusă anterior duce la imprudență, pe când reflexia, chiar dacă uneori este însoțită de un eșec, trezește prevederea care ne determină ca în viitor să ocolim cu grijă ghinionul. Ei socotesc că, de pe urma avantajelor venite de la sine, beneficiarii nu trag nici un folos real, pe când nenorocirile abătute asupra cuiva în pofida tuturor măsurilor de prevedere aduc totuși mângâierea că lucrurile au fost bine cântărite mai înainte.

7. Prin exercițiile lor militare, romanii își călesc nu numai trupurile, ci și tăria lor sufletească, întrucât la educația lor ostășească își aduce contribuția chiar și frica. Căci regulamentele lor prevăd pedeapsa cu moartea nu numai pentru dezertare, ci până și pentru delăsări mărunte. Mai teribilă decât regulamentele este autoritatea comandantului lor suprem; doar prin recompensele aduse soldaților destoinici poate să șteargă el impresia de cruzime lăsată de pedepsele date celor vinovați. Supunerea deplină a soldaților față de comandanți are drept urmare faptul că în timp de pace întrega armată constituie o pildă de disciplină, iar în cursul războiului un singur corp obștesc — atât de strânse sunt rândurile ei, atât de precise schimbările de direcție, cu urechile atât de atente la primirea ordinelor, cu ochii mereu ațintiți la fiecare semn, cu mâinile atât de puse pe fapte mari. Din repeziciunea cu care acționează mereu soldații romani decurge și greutatea cu care pot fi ei aduși în situații insuportabile. Odată aflați în ordine de luptă, ei nu se lasă învinși nici de superioritatea numerică a dușmanilor, nici de vicleșugurile lor războinice, nici de terenurile impracticabile, nici măcar de către destinul potrivnic, căci certitudinea

victoriei este la ei mai tare decât soarta însăși. Când un popor dovedește în război atâta perspipacitate, iar oastea lui este atât de drastică în înfăptuirea deciziilor sale, de ce să ne mai mirăm că hotarele stăpânirii sale se întind la răsărit până la Eufrat, la apus până la Ocean, în miazăzi până la cele mai fertile câmpii ale Libyei și la miazănoapte până la Istru[9] și Rin? Se poate spune pe drept cuvânt că această împărăție este încă prea mică pentru asemenea stăpâni.

8. Toate acestea vi le-am înfățișat pe larg nu atât pentru a-i preamări[10] pe romani, ci mai mult pentru a-i consola pe cei subjugați și să dau de gândit celor dispuși să se răzvrătească împotriva lor. Aceste cunoștințe destre organizarea armatei romane pot sluji și celor care îndrăgesc noblețea până acum străină lor. Mă întorc așadar la punctul de unde mi-am întrerupt depănarea faptelor.

---

[9] Dunărea va începe să mai fie unul dintre hotarele nordice ale Imperiului roman după stingerea dinastiei iulio-claudice prin înlăturarea lui Nero, după apogeul și declinul dinastiei Flaviilor, reprezentată de Vespasianus, și fiii săi Titus și Domitianus, adică după urcarea pe tron a lui Marcus Ulpius Traianus, cel ce va întâmpina avatarurile a două războaie pentru a cuceri în sfârșit Dacia. Interesant este că Flavius Iosephus profetizează aceste cuceriri ulterioare (n. e.).

[10] Lingușitoarea „laudatio" a armatei romane este motivată în final de autor prin utilitatea ei informativă și morală, dincolo de satisfacția oferită cititorilor ce îndrăgesc noblețea scrisului (n.e.).

CAPITOLUL VI

1. În vreme ce Vespasianus se afla la Ptolemais, împreună cu fiul său Titus și își organiza oastea întreagă, Placidus străbătea în lung și-n lat Galileea, unde a capturat o mulțime de oameni, omorându-i fără milă; firește, era vorba de cea mai firavă parte a galileenilor, pe care fuga îi istovise. Văzând însă că cei ce erau în stare să lupte se refugiau mereu în orașele fortificate de Iosephus, Placidus a pornit împotriva celei mai puternice dintre toate, Iotapata, convins că va fi de-ajuns un atac prin surprindere, ca să-l cucerească repede. El spera să obțină astfel înalta prețuire a superiorilor săi, dar și un serios avantaj pentru desfășurarea campaniilor următoare: căci, o dată cucerită fortăreața cea mai puternică, toate celelalte orașe se vor preda de frică. Dar speranța lui s-a dovedit cât se poate de amăgitoare; locuitorii Iotapatei aflaseră de înaintarea lui și l-au întâmpinat înaintea orașului; ei s-au năpustit în mare număr asupra romanilor, care nu se așteptau la un asemenea atac, fiind dornici de luptă și cu conștiința că trebuie să-și apere patria amenințată, soțiile și copiii lor; în acest fel și-au pus pe fugă dușmanii în scurt timp. Așadar ei au rănit mulți romani, au răpus însă doar șapte, deoarece aceștia nu s-au retras fără să păstreze ordinea deplină, așa că s-au ales cu răni superficiale, întrucât trupurile lor erau apărate din toate părțile de armuri; în schimb iudeii, mai ușor înarmați, i-au împroșcat cu săgeți doar de la distanță, necutezând să lupte corp la corp cu niște soldați înzestrați cu armament greu. De partea iudeilor s-au înregistrat trei morți și vreo câțiva răniți. Placidus s-a convins că nu era în stare să ia cu asalt orașul, luînd-o la fugă.

2. Decis să năvălească el însuși în Galileea, Vespasianus a plecat din Ptolemais, lăsându-și oastea să mărșăluiască în ordinea îndeobște adoptată de romani. A ordonat ca în față să meargă trupele auxiliare cu armament ușor împreună cu arcașii, ca să respingă atacurile neprevăzute ale inamicului și să cerceteze suspectele zone împădurite,

acolo unde puteau fi întinse capcane. Venea apoi o parte a trupelor romane, înzestrate cu armament greu, pedestrași și călăreți deopotrivă. Lor le urmau câte zece oameni din fiecare centurie care, pe lângă propriile bagaje, duceau cu ei și sculele de măsurare a taberelor; veneau la rând pionierii care corectau cotiturile drumului mare, netezeau porțiunile greu de străbătut și înlăturau tufișurile ce împiedicau înaintarea, pentru a cruța oastea de dificultățile unui parcurs istovitor. În urma lor soseau, după ordinul lui Vespasianus, propriile sale bagaje și ale adjuncților, puse sub protecția unui mare număr de călăreți; după ei venea el însuși, însoțit de elita pedestrașilor și călăreților, precum și de lăncierii săi. Lui îi se alăturau călărașii legionari, câte 120 de călăreți pentru fiecare legiune. Urmau apoi catârii care cărau helepolele și celelalte mașini de asediu. Veneau în sfârșit comandanții legiunilor, prefecții de cohorte și tribunii militari, escortați de soldați aleși. La urmă erau purtate stindardele, în mijloc cu vulturul care la romani se află în fruntea tuturor legiunilor, fiindcă-i regele întregului neam de zburătoare și cel mai puternic dintre ele; în fața romanilor, trecea drept simbolul împărăției și prevestitorul victoriei lor asupra oricărui dușman împotriva căruia au pornit. Acestor obiecte sfinte[1] le urmau trompetiștii și abia după aceea venea grosul armatei într-o coloană de câte șase rânduri strânse. Soldații erau însoțiți, după datină, de un centurion, care avea datoria să păstreze ordinea în timpul marșului. Alaiul slujitorilor pentru fiecare legiune venea după trupele de pedestrași, ducând de dârlogi asinii și vitele de povară încărcate cu bagajele soldaților. În spatele tuturor legiunilor mărșăluiau trupele de mercenari, veghind asupra siguranței acestora, ca un fel de ariergardă alcătuită din pedestrași, soldați înzestrați cu armament greu și o mulțime de călăreți.

3. Mărșăluind în această ordine, Vespasianus a ajuns cu trupele sale până la hotarele Galileei, unde și-a instalat tabăra, temperând mai întâi războinicul avânt al soldaților săi; prin etalarea armatei sale, el urmărea să insufle groază dușmanilor și totodată să-i dea răgazul de gândire pentru o eventuală schimbare de atitudine, făcând în același timp pregătirile pentru asaltul fortăreței. Apariția comandantului suprem i-a determinat într-adevăr pe toți să vadă cu alți ochi răscoala și tuturora le-a vârât frica în oase. Căci trupele adunate în jurul lui Iosephus, care își făcuseră tabăra nu departe de Sepphoris, lângă

[1] Acvilele treceu drept divinități ale legiunilor romane și se bucurau de cinstiri zeiești (vezi mai departe, *Cartea a șasea*, cap. VI, paragr. I și Tacitus VI,, *Annales*, II. 17 (n.t.).

orașul numit Garis, cum au primit vestea apropierii războiului, au luat-o la fugă, deși nici nu apucaseră să se măsoare cu romanii, adică nici măcar înaintea luptei, ci chiar fără să-și mai vadă la față adversarii. Rămas cu un mic grup de soldați în jurul său, dându-și seama că, pe de-o parte, nu are oaste îndestulătoare ca să-și întâmpine vrăjmașii, pe de altă parte, recunoscând că iudeii aveau moralul scăzut și că mulți dintre ei ar fi fost bucuroși să depună armele dacă ar fi câștigat încrederea dușmanului, Iosephus s-a arătat foarte îngrijorat de soarta întregului război; până una alta, a hotărât să rămână cât mai departe de primejdie. Și-a strâns oamenii care îi rămăseseră credincioși și, împreună cu ei, s-a refugiat la Tiberias.

CAPITOLUL VII

1. Vespasianus a pornit așadar împotriva orașului Gabara[1]. și l-a cucerit din primul asalt, deoarece fusese părăsit de bărbații în stare să lupte; când s-a văzut înăuntru, el a poruncit să fie uciși toți adulții și romanii n-au cruțat nici pe tineri, nici pe bătrâni, mânați de ura lor împotriva iudeilor, amintindu-și de nelegiuirile comise de ei împotriva lui Cestius. El a dat pradă flăcărilor nu numai orașul propriu-zis, ci și toate satele și târgurile înconjurătoare; majoritatea lor erau pe de-a-ntregul părăsite, doar în unele mai rămăseseră locuitori, pe care i-a vândut ca sclavi.

2. În orașul unde își căutase scăparea, Iosephus a răspândit frică și groază prin apariția lui ca refugiat. Locuitorii din Tiberias erau convinși că el *n-ar fi devenit vreodată fugar dacă nu l-ar fi părăsit* nădejdea în soarta războiului: în această privință, părerile lor n-au fost deloc greșite. Căci comandantul a întrezărit spre ce deznodământ înclină ursita iudeilor, și a știut că singura lor salvare este să se abată din drumul pe care au pornit. El însuși putea conta pe faptul că va obține iertarea romanilor, dar prefera să moară de o sută de ori decât să-și trădeze patria și să facă de rușine comanda care îi fusese încredințată, aciuându-se la cei împotriva *căruia fusese trimis să lupte*. Ca atare, s-a decis să prezinte cu de-amănuntul, în scris, conducătorilor din Ierusalim adevărata stare a lucrurilor pentru ca nu cumva, printr-o exagerare a forțelor inamicului, să-și atragă învinuirea de lașitate, și nici, printr-o eventuală diminuare, să descurajeze pe cei ce se pregăteau să aleagă calea ispășirii. Le cerea de asemeni ca, de vor să ducă tratative cu dușmanul, să-i scrie numaidecât, iar în cazul în care optează, totuși, pentru război, să-i și trimită o oaste capabilă să se

[1] Textul menționează *Gadara*, totuși, acest oraș, așa cum bine remarcă Paret, nu se afla în drumul lui Vespasianus, astfel încât înlocuirea lui cu Gabara este pe deplin justificată (n.t.)

opună romanilor. Așternând toate acestea în rândurile sale, el și-a încredințat scrisoarea unor soli, care au dus-o degrabă la Ierusalim.

3. Ferm hotărât să distrugă Iotapata, căci aflase că acolo se refugiaseră cei mai mulți dintre vrăjmași și că ea reprezenta temeinicul punct de spijin al răzvrătiților, Vespasianus a trimis înainte niște pedestrași și călăreți pentru a netezi drumul muntos și stâncos, care putea fi parcurs cu greu de infanterie, fiind însă de-a dreptul impracticabil pentru cavalerie. În patru zile, soldații și-au încheiat misiunea de pionieri, trasând un drum larg pentru oștire. În a cincea zi — cea de a 21-a lunii Artemision[2] — Iosephus, plecat din Tiberias, a ajuns la timp în Iotapata, și astfel a ridicat din nou moralul puternic zdruncinat al iudeilor. Un transfug i-a dat lui Vespasianus plăcuta veste a sosirii sale în Iotapata și l-a sfătuit să mărșăluiască degrabă împotriva orașului, prin a cărui cucerire va aduce în stăpânirea sa întreaga Iudee, dacă va reuși să pună mâna pe Iosephus. Comandantul suprem a primit această veste ca pe cel mai mare noroc al său și a socotit drept un semn al providenței faptul că însuși omul cel mai înțelept dintre dușmanii săi a venit singur să intre în cursa întinsă pentru el; Vespasianus i-a trimis numaidecât pe Placidus și pe decurionul Aebutius, militar vestit pentru destoinicia și vitejia sa, având la dispoziția lor 1000 de călăreți, cu ordinul de a încercui orașul, spre a-l împiedica pe Iosephus să fugă pe-ascuns.

4. În ziua următoare a plecat la rândul său cu toate trupele spre Iotapata, unde a ajuns spre seară. El și-a dus oastea în partea de miază-noapte a orașului, la o depărtare de șapte stadii, pe o colină, unde și-a instalat tabăra, astfel ca să fie cât mai bine văzută de dușmani, spre a-i înspăimânta în felul acesta; momentan, acest lucru i-a reușit în așa mare măsură încât nici un iudeu n-a mai cutezat să se arate în afara zidurilor. Obosiți cum erau după o zi întreagă de marș, romanii au renunțat din capul locului să atace de îndată orașul; ei l-au înconjurat cu un dublu cerc de trupe de infanterie, întărit în afară cu un al treilea cerc de călăreți, spre a închide orice portiță de scăpare pentru iudei. Tocmai asta a făcut să crească curajul iudeilor, care nu se mai puteau gândi la mântuirea lor prin fugă; căci nimic nu sporește cutezanța luptătorilor în război decât nevoia.

5. În ziua următoare, romanii au pornit atacul; la început, iudeii rămași în câmp liber și instalați între timp într-o tabără situată în fața celei a romanilor, li s-au împotrivit cu îndârjire înaintea zidurilor.

---

[2] Adică 8 iunie 67 e.n. (n.e.)

Când însă Vespasianus le-a opus arcașii și prăștiașii, și întreaga mulțime a ostașilor săi înzestrați cu arme de aruncat și le-a dat frâu liber să tragă și să arunce cu ce aveau la îndemână, el însuși, împreună cu pedestrimea asaltând deopotrivă abrupta pantă, de unde zidul putea fi asediat cu ușurință — atunci Iosephus s-a temut pentru soarta propriului oraș și, împreună cu toate trupele iudeilor, a ieșit la rândul său să atace. În rânduri strânse, ei s-au năpustit asupra romanilor, pe care i-au alungat de lângă ziduri și au dat numeroase dovezi de acțiuni vitejești și curaj. Firește că pierderile pe care le-au suferit ei înșiși n-au fost mai mici decât cele pe care le-au pricinuit dușmanilor lor. Căci, în măsura în care ei erau mânați de disperarea de a se salva, și romanii erau stimulați de teama de a nu se face de rușine; și, în vreme ce, de o parte, unii luptători îmbinau forța cu experiența războiului, de cealaltă parte, alții erau înarmați cu temeritatea zămislită de mânia lor. Lupta lor a durat o zi întreagă și de-abia noaptea a izbutit să-i despartă; iudeii au rănit o mulțime de romani, omorând 13 dintre ei și, la rândul lor, au avut 17 morți și 600 de răniți.

6. În ziua următoare, ei au întreprins un nou atac și s-au aruncat asupra romanilor, luptându-se cu o îndrăzneală și mai mare, deoarece succesul peste așteptări cu care se împotriviseră inamicului în ziua precedentă le ridicase mult elanul războinic. Dar și ei au întâlnit o mai mare îndârjire la romani; căci rușinea le ațâța vâlvătaia furiei, întrucât ei socoteau drept o înfrângere faptul că n-au obținut o victorie imediată. Până în a cincea zi și-au reînnoit romanii asalturile lor neîntrerupte, însă și contraatacurile apărătorilor din Iotapata și luptele din preajma zidurilor deveneau tot mai crâncene; astfel, nici iudeii nu se temeau de forța dușmanului, nici romanii nu se lăsau descurajați de greutățile pe care le întâmpinau în cucerirea orașului.

7. Iotapata este așezată aproape în întregime pe o stâncă abruptă, și înconjurată pretutindeni de prăpăstii atât de adânci încât oricine își aruncă privirile ca să le vadă fundul se simte cuprins de amețeală; excepție face doar latura de miazănoapte, singura accesibilă, ea fiind situată pe spinarea mai teșită a muntelui; de altfel, și această parte a fost cuprinsă în fortificațiile care încercuiesc orașul, pentru ca dușmanul să nu poată cuceri piscul de munte înălțat deasupra lui. Cetatea este atât de bine ascunsă de munții înconjurători încât nici nu poate fi zărită deloc mai înainte să dai de ea. În acest fel era trainic apărată Iotapata.

8. Vespasianus s-a ambiționat să înfrunte natura potrivnică a locului și cutezanța cu care luptau iudeii; el a recunoscut că trebuie să

continue cu și mai mare ardoare asediul, chemându-și comandanții spre a se sfătui cu ei asupra desfășurării atacurilor. Împreună au găsit de cuviință să înalțe în porțiunea accesibilă a zidului metereze de pământ; Vespasianus a trimis așadar întreaga lui oaste să procure lemnul necesar și, după ce au despădurit înălțimile din preajma orașului, soldații au adus, împreună cu trunchiurile de copaci, și o uriașă grămadă de pietroaie. Spre a se feri de obiectele aruncate de pe creneluri, ei au întins deasupra unor pari niște împletituri și, la adăpostul lor, au lucrat la ridicarea valului de pământ, fără a suferi deloc sau în mică măsură pierderi datorate săgeților zvârlite de pe ziduri. Alții făceau săpături pe înălțimile învecinate și de acolo aduceau necontenit pământ camarazilor lor de la dig și, împărțiți astfel în trei grupe, nici unul nu stătea degeaba. La rândul lor, iudeii aruncau bucăți mari de stâncă sau tot felul de proiectile deasupra acoperișurilor împletite[3] și, chiar dacă nu le străpungeau, stârneau zgomote puternice, înspăimântând și stânjenind munca lucrătorilor.

9. Atunci Vespasianus a poruncit să fie așezate în cerc mașinile sale de asediu — în total, el dispunea de 160 de bucăți — și să se tragă cu ele asupra celor ce apărau zidurile. În același timp, catapultele trimiteau lăncile lor, iar balistele azvârleau pietroaie cântărind câte un talant[4], împreună cu făclii aprinse și o puzderie de sulițe, încât iudeii nu mai puteau să păsească pe ziduri, precum și pe porțiunea din spatele lor, până unde ajungea tirul dușmanului. Căci o mulțime de arcași arabi, sulițași și prăștiași trăgeau cu toții în același timp cu mașinile de război. Dar apărătorii, împiedicați astfel să lupte de sus, n-au stat pe loc ci, împărțiți în cete mici, la fel ca răufăcătorii, făceau incursiuni și dărâmau acoperișurile protectoare ale soldaților ce lucrau la dig, lovind pe cei rămași astfel descoperiți, iar acolo unde romanii se retrăgeau, împrăștiau pământul îngrămădit de ei și dădeau foc stâlpilor și împletiturilor din viță de vie. Asta a durat până când Vespasianus și-a dat seama că de vină erau golurile mari rămase între lucrările de asediu, oferind iudeilor prilejul să atace. El a îmbinat într-un singur tot acoperișurile protectoare, înfăptuind astfel o mai bună legătură a trupelor sale iar incursiunile iudeilor au fost curmate numaidecât.

---

[3] Ele reprezintă asemănări cu așa-zisele *vinea*, niște barăci militare, pe roți sau tăvălugi, împletite din viță de vie (după cum reiese și din numele lor), pe care romanii le împingeau spre zidurile orașelor asediate (n.e.)

[4] Cam o jumătate de chintal, greutatea diferind de la o cetate la alta (n.e.).

10. Valul de pământ câștigase deja în înălțime și aproape că atingea crenelurile iar Iosephus, socotind că situația va deveni extrem de critică dacă nu va lua contramăsuri pentru salvarea orașului, a chemat la el pe meșterii zidari să mai înalțe meterezul. Când aceștia i-au obiectat că, ținând seama de neîntrerupta grindină de săgeți dușmane, această lucrare nu va putea fi realizată, Iosephus a născocit pentru siguranța lor următoarea protecție: el a poruncit să se împlânte în ziduri niște stâlpi, între care să se întindă pieile proaspăt jupuite ale boilor înjunghiați, pentru ca, prin elasticitatea lor, acestea să oprească pietroaiele aruncate de baliste, iar celelalte obiecte azvârlite să alunece la vale, propria lor umezeală stingând aprinsele făclii trimise de aruncătoare. Toate acestea au fost instalate pentru constructori și, sub această acoperire meșterii au putut lucra zi și noapte nestingheriți, și au înălțat cu 20 de coți zidul, înzestrându-l cu numeroase turnuri și cu un parapet puternic. Construcția a surpat întregul curaj al romanilor care se și vedeau intrați în oraș, ei rămânând uluiți de iscusința lui Iosephus, precum și de perseverența apărătorilor orașului.

11. Vespasianus era la rândul lui exasperat de izbutita stratagemă a lui Iosephus și de dârzenia asediaților din Iotapata; căci, îmbărbătați de înălțarea zidurilor lor, făceau iar incursiuni împotriva romanilor și zi de zi, grupuri mici de iudei hărțuiau asediatorii: ei se pretau la tot felul de acte tâlhărești, jefuiau orice le venea la îndemână și dădeau foc lucrărilor executate de asediatori; în cele din urmă, Vespasianus a poruncit trupelor sale să-și curme atacurile și a decis ca, în urma unui asediu îndelungat, să aducă orașul în stăpânirea lui prin înfometare. El și-a zis că apărătorii, fie că lipsiți de cele necesare traiului, îi vor cere îndurare, fie că, ducându-și ei împotrivirea până la capăt, el îi va lăsa să moară de foame. Vespasianus socotea așadar că romanilor le va veni mai ușor ca, după o anumită pauză, să dezlănțuie un nou atac asupra dușmanilor sleiți de puteri. De aceea a dat ordinul ca toate ieșirile din oraș să fie păzite cu strășnicie.

12.Cerealele și celelalte alimente, cu excepția sării, se aflau din belșug în interiorul cetății, numai apa lipsea, deoarece Iotapata nu avea nici un izvor, singura sursă pe care conta rămânând ploaia. Ori în ținutul acela se întâplă ca, rareori, vara să cadă niscaiva stropi. Și tocmai în acest anotimp a avut loc asediul, așa că asediații au fost cuprinși de o adâncă descurajare la gândul că vor trebui să rabde de sete, devenind atât de abătuți de parcă apa s-ar fi terminat cu totul. Când a văzut că orașul avea provizii din abundență și că moralul luptătorilor era ridicat, Iosephus, dornic să prelungească asediul cât mai

mult peste așteptările romanilor, a hotărât ca apa de băut să fie distribuită cu cumpătare. Această raționalizare a părut locuitorilor mai greu de suportat decât lipsa propriu-zisă și faptul că nu puteau să bea după voia lor le sporea și mai mult pofta, începând chiar să lâncezească, de parcă se prăpădeau de-a binelea de sete. Această stare de lucruri n-a rămas ascunsă romanilor care, de pe înaltele lor poziții, vedeau cum locuitorii se adunau într-un punct anume unde li se distribuia apă cu țârâita. Într-acolo au și tras asediatorii cu catapultele lor, omorând o mulțime de iudei.

13. Vespasianus nădăjduia că în scurtă vreme cisternele se vor goli și astfel asediații vor fi nevoiți să predea orașul. Pentru a-i spulbera și această speranță, Iosephus a poruncit unui mare număr de locuitori să-și umezească bine îmbrăcămintea pe care apoi s-o întindă peste parapete, pentru ca apa să se scurgă deodată de-a lungul întregului zid. Descurajarea și confuzia au trecut de partea romanilor care vedeau cum iudeii iroseau atâta apă doar ca să-și bată joc de ei, sfidând convingerea lor că nu mai aveau deloc apă de băut. Atunci comandantul suprem a renunțat la planul său de cucerire a orașului prin înfometare și a recurs din nou la forța armelor. De fapt chiar asta era și dorința arzătoare a iudeilor: căci, știind că orașul lor era sortit pieirii, preferau să fie uciși în luptă decât să moară de foame și de sete.

14. În afara acestui viclesug războinic, Iosephus s-a mai folosit de un altul, spre a-și procura alimente din belșug. Printr-o râpă din partea de miazăzi a câmpiei, foarte greu de străbătut și tocmai de aceea neglijată de gărzile romane, el a izbutit să strecoare soli spre a trimite scrisori către iudeii din afară, cu care voia să comunice, primind și răspunsurile acestora; ba mai mult, el căpăta de la ei, din abundență, alimentele dispărute din orașul împresurat. Îndeobște el își instruise mesagerii să se furișeze pe lângă posturile de pază romane, acoperindu-și spinarea cu piei de animale, astfel încât, dacă îi zărea cineva în întunericul nopții, să-i ia drept niște dulăi. În cele din urmă, santinelele au descoperit șiretlicul, înconjurând râpa cu gărzi.

15. Devenit între timp conștient de faptul că de-acum înainte, orașul nu va mai rezista multă vreme asediului, Iosephus a dezbătut cu oamenii de vază din Iotapata, eventualitatea fugii sale căci, dacă el mai rămânea acolo, salvarea lor va fi problematică. Dar locuitorii au prins de veste și o mare mulțime s-a strâns în jurul lui, rugându-l stăruitor să nu-i lase în părăsire, fiindcă îl socoteau singurul lor sprijin. Dacă mai rămânea, orașul mai avea nădejdea să scape, toți vor

lupta cu dârzenie; iar dacă le este dat să încapă pe mâinile dușmanului, prezența lui va fi o mângâiere pentru ei. I-au mai spus că nu i-ar sta bine nici să fugă din fața vrăjmașului, nici să-și abandoneze prietenii, nici să părăsească orașul ca pe o corabie asaltată de furtună, după ce s-a urcat pe puntea ei când marea era liniștită. El va pecetlui astfel soarta orașului lor căci, în absența celui care le-a insuflat încredere în forțele lor, nimeni nu va mai cuteza să se opună dușmanului.

16. Fără a se lăsa să se întrevadă că era vorba de propria-i siguranță, Iosephus le-a spus că plecarea lui este spre binele lor; căci rămânerea lui în oraș nu le va mai fi de mare folos în cazul că vor fi *salvați, în schimb dacă orașul va cădea în mâinile dușmanului*, atunci va pieri și el fără rost; dar dacă va izbuti să iasă din încercuirea asediului, atunci le va fi de un real folos. Ar putea adică să adune cât mai repede cu putință pe galileenii din cătunele înconjurătoare și romanii, siliți să mute lupta în altă parte, ar lăsa *în pace* orașul lor. El nu vedea cum rămânerea lui le-ar putea sluji în situația de față, decât doar ca să-i atâțe pe romani să înăsprească asediul, căci ei puneau un preț deosebit pe capturarea lui; dimpotrivă, cum ar afla de fuga lui, atacurile lor asupra orașului ar slăbi *de bună seamă în intensitate*. El *n*-a reușit, totuși, să înduplece mulțimea, ci doar i-a stimulat zelul de a-l înconjura și mai strâns: copiii și bătrânii, femeile cu pruncii lor în brațe se aruncau cu lacrimi în ochi la picioarele lui, îi îmbrățișau genunchii cu toții și cu adâncă amărăciune în glas îl implorau să rămână, spre a-și împărți soarta cu ei: nicidecum pentru că, pe cât se pare, îl invidiau că va scăpa teafăr, ci mânați de speranțele proprii; căci convingerea lor era că nimic rău nu li se poate întâmpla dacă Iosephus rămânea în mijlocul lor.

17. Iosephus a recunoscut că atâta vreme cât el se va supune, cererile locuitorilor din Iotapata vor rămâne simple rugăminți, dar dacă aceștia vor să-i impună hotărârea cu forța, atunci el se va simți ca într-o temniță. Pe de altă parte, dorința lui de a fugi s-a înclinat în fața milei stârnite de insistențele lor, așa că s-a decis să rămână; făcându-și o armă din deznădejdea întregului oraș, el și-a zis: „Acum este momentul potrivit să înceapă lupta, când n-a mai rămas nici o speranță de salvare; frumos este să-ți jertfești viața pe altarul gloriei și printr-o ispravă vitejească să dăinuiești în amintirea urmașilor tăi!" A trecut apoi de la vorbe la fapte. Cu cei mai viteji luptători ai săi, a întreprins o incursiune la inamic, i-a împrăștiat gărzile, a răzbit până în tabăra romanilor, le-a rupt acoperișurile din piei de animale, la adă-

postul căruia meșteream soldații la valul de pământ, incendiind lucrările lor de asediu. El a repetat atacul în a doua și a treia zi, precum și în zilele și nopțile următoare, fără să dea semne de oboseală.

18. Pe romani, aceste incursiuni îi punea la grea încercare întrucât le era rușine să dea înapoi în fața iudeilor, iar dacă adversarii băteau în retragere, ei se dovedeau prea lenți în urmărirea lor din pricina armamentului greu; în schimb iudeii, după ce provocau de fiecare dată pierderi romanilor, se puteau retrage în oraș înainte de a suferi pierderi la rândul lor. De aceea Vespasianus a poruncit pedestrașilor săi înzestrați cu armament greu să evite ciocnirile cu iudeii și să nu intre în luptă decât cu cei care își căutau singuri moartea; căci nimic nu încurajează mai abitir vitejia decât disperarea, dar zelul războinic al iudeilor se va potoli de la sine când vor pierde țelul pentru care luptă, aidoma focului rămas fără vreascuri. Demnitatea cerea ca romanii să cucerească victoria pe o cale cât mai sigură, fiindcă nu duceau acest război împinși de nevoie, ci ca să-și sporească măreția. De acum încolo, sarcina izgonirii iudeilor a fost lăsată doar în seama arcașilor arabi și a prăștiașilor și aruncătorilor de pietre sirieni, nici balistele nefiind lăsate să tânjească. Iudeii au suferit atunci pierderi și au fost nevoiți să se retragă; când însă ajungeau în imediata vecinătate a trupelor ce manevrau mașinile de asediu cu bătaie lungă, se năpusteau asupra romanilor, luptându-se cu dârzenie, fără să-și cruțe trupul și viața. Prin forțe proaspete aduse ca întărire, ambele tabere își puteau retrage, treptat, trupele istovite.

19. Tărăgănarea asediului și frecventele incursiuni ale iudeilor i-au dat lui Vespasianus impresia că el ar fi cel asediat; cum însă malul de pământ se apropia în sfârșit de zidul cetății, el a decis să pună în acțiune berbecele. Aceasta este o bârnă nespus de lungă, asemănătoare unui catarg, fiind prevăzută la un capăt cu o solidă armătură de fier care are forma unui cap de berbec, de unde i se trage și numele. Dar tocmai la mijloc, ea este atârnată, la fel ca talgerul balanței, de o altă bârnă orizontală care se sprijină la ambele sale capete pe pari puternici. Un mare număr de bărbați voinici trag înapoi bârna, pe care apoi o împing cu forțe reunite înainte, izbind zidul cu creștetul ei metalic.[5] Nici un turn nu este atât de trainic, nici un zid nu este destul de gros încât, chiar dacă au făcut față primelor izbituri, să reziste repetatelor lovituri date de berbece. Cu ajutorul lui a încercat coman-

[5] Aretele sau berbecul acționa sub protecția unui acoperiș special (testudo arietaria) (n.t.).

dantul suprem al romanilor să cucerească prin forță orașul mai repede, fiindcă orice prelungire a asediului îi aducea pagube iar iudeii nu se potoleau deloc. Romanii au adus catapultele și celelate mașini de război la o distanță convenabilă de zid, ca să-i lovească pe iudeii care, de pe creneluri, căutau să le zădărnicească lucrările de asediu, începând apoi să tragă; în același timp, au înaintat mult atât arcașii cât și prăștiașii. Datorită acestor pregătiri, nici unul dintre apărători n-a mai cutezat să se urce pe metereze; ceilalți soldați romani au adus aproape berbecele, camuflat cu leasă de nuiele de salcie și în partea superioară acoperit cu piei de animale, spre a ocroti mașina de asediu și pe cei ce o mânuiau. Încă de la prima izbitură, zidul de apărare s-a și cutremurat și un puternic strigăt s-a înălțat din interiorul cetății, ca și cum ea ar fi fost deja cucerită.

20. Când a văzut că, prin repetatele lovituri date tot în același loc, zidul urma să se prăbușească în curând, Iosephus a născocit un mijloc prin care o vreme a slăbit forța mașinii dușmane. El a poruncit soldaților să umple niște saci cu pleavă și să-i coboare până în locul unde zidul era mereu lovit de berbece, spre a abate de la țintă izbitura, slăbind-o prin mlădierea sacilor. Această stratagemă a adus romanilor o mare pierdere de timp, căci în locul spre care își îndreptau vrăjmașii berbecele, acolo îi urmau și iudeii cu sacii lor de pleavă manevrați de sus, contracarând izbiturile, astfel încât zidul nu avea de suferit de pe urma loviturilor primite. Asta a durat până când romanilor le-a venit ideea să fixeze la capătul unor prăjini lungi niște seceri cu ajutorul cărora au tăiat frânghiile sacilor. Așa berbecele și-a recăpătat randamentul său întreg iar zidul, proaspăt construit, a început să se clatine; ca atare, oamenii lui Iosephus au fost siliți să recurgă, ca ultim mijloc de apărare, la foc. Culegând toate lemnele uscate pe care le-au găsit, au făcut incursiuni, împărțiți în trei cete, și au incendiat mașinile de război, lesele din vița de vie și construcțiile din lemn ale romanilor. Aceștia au făcut prea puțin ca să-și salveze mașinile, căci iscusința iudeilor îi scosese din sărite și, în pofida eforturilor lor de a le stringe, flăcările s-au dovedit mai iuți decât ei. Lemnul uscat, impregnat cu bitum, smoală și sulf, împrăștia focul cu iuțeala gândului și într-un singur ceas, toate lucrările de asediu, ridicate cu atâta trudă de romani, s-au preschimbat în scrum.

21. Cu acest prilej, dintre evrei s-a distins un bărbat despre care merită să vorbim și să-i păstrăm o glorioasă amintire; era fiul lui Samaeus, se numea Eleazar, locul său de baștină fiind Saba[6] din

[6] Probabil Gaba, în preajma Carmelului, la hotarul dintre Galileea și Samaria (n.e.)

Galileea. El a săltat un bolovan uriaș și l-a zvârlit peste zid asupra berbecului cu atâta forță încât a rupt capul mașinăriei de război; coborând apoi repede, a luat de jos capul retezat, chiar din mijlocul dușmanilor, fără să se înfricoșeze câtuși de puțin, și l-a dus sus, pe zid. El s-a oferit drept țintă pentru toți vrăjmașii și, întrucât trupul său nu era ocrotit, l-au nimerit armele lor, străpuns fiind de cinci săgeți. Nu s-a sinchisit de nimic, ci s-a urcat pe meterez, stând drept, ca să-și arate tuturor vitejia și de-abia atunci, încovoiat de durerea pricinuită de rănile sale, s-a prăvălit de pe zid, strângând în brațe capul berbecului. În afara lui, cel mai mult s-au remarcat cei doi frați, Netiras și Philippus din satul Ruma[7], de asemenea galileeni; ei s-au năpustit asupra soldaților din Legiunea a X-a și i-au atacat cu atâta impetuozitate și forță pe romani încât le-au spulberat rândurile, punându-i pe fugă pe toți cei ce le-au ieșit în cale.

22. Pe urmele acestora a pornit Iosephus, însoțit de ceilalți soldați, cu o mulțime de torțe aprinse în mâini, dând foc mașinilor de război, acoperișurilor din împletituri precum și lucrărilor de asediu ce aparțineau legiunilor a V-a și a X-a, după ce ele fugiseră deja; restul trupelor romane și-a acoperit în grabă mașinile de război și construcțiile lor din lemn. Dar spre seară romanii au pus iarăși în funcțiune berbecele, lăsându-l să bată în porțiunea din zid care mai primise loviturile sale. Iată însă că unii dintre apărătorii zidului a tras o săgeată care l-a nimerit pe Vespasianus în laba piciorului. Rana era superficială, deoarece distanța la care fusese țintită săgeata ei slăbise forța de pătrundere; totuși, această pățanie a stârnit o mare panică în rândurile romanilor, întrucât cei ce alcătuiau suita comandantului s-au speriat la vederea sângelui, vestea rănirii sale răspândindu-se iute în întreaga oștire. Soldații au părăsit cu hurta asediul și au fugit cuprinși de teamă și consternare spre generalul lor. Cel ce s-a preocupat înaintea tuturor de soarta tatălui său a fost Titus, astfel că trupele au fost mișcate, deopotrivă, atât de atașamentul față de comandantul suprem cât și de îngrijorarea pe care o vedeau întipărită pe chipul fiului. Dar tatăl a împrăștiat lesne temerile fiului și a înlăturat neliniștile din rândurile oștirii sale; și-a reprimat durerea și s-a înfățișat cât a putut de repede celor ce tremuraseră pentru el; așa a sporit și mai mult avântul lor războinic împotriva iudeilor. Fiecare a fost gata să înfrunte fățiș vălmășagul bătăliei, vrând să devină răzbunătorul comandantului

[7] Localitate situată între Iotapata și Sepphoris (n.e.).

suprem și, după ce unul s-a înflăcărat pe celălalt prin strigăte de luptă, împreună au pornit să ia cu asalt zidurile de apărare.

23. În pofida faptului că, loviți de catapulte și de baliste, se prăbușeau unul după altul, oamenii lui Iosephus nu se lăsau alungați de pe metereze, ci aruncau torțe, bucăți de fier și pietroaie asupra soldaților care, sub protecția leselor de viță de vie, făceau să înainteze berbecele. Deși nu obțineau nimic sau oricum, foarte puțin, ei îndurau necontenit pierderi, fiindcă erau văzuți de adversari, fără să-i vadă deloc la rândul lor. Prin lumina împrăștiată de torțele din mâinile lor, ei deveneau o țintă ideală pentru adversari, ca ziua-n amiaza mare[8], în schimb, nu se puteau feri de proiectilele zvârlite asupra lor de mașinile de război, invizibile de la mare distanță. Aruncătoarele de săgeți și catapultele cu forța lor cumplită puteau secera mai multe vieți dintr-o dată, în vreme ce pietroaiele aruncate cu șuier asurzitor de baliste spărgeau crenelurile, rupând colțurile turnurilor. Căci nu exita nici o grupă de bărbați atât de zdravănă încât să nu fie culcată la pământ până la ultimul rând de puterea și mărimea unei singure pietre. Forța acestor mașini de război a fost dovedită de cele întâmplate în noaptea aceea: un bolovan care l-a lovit în plin pe un om din preajma lui Iosephus, aflat pe zid, i-a retezat capul, zvârlindu-i tigva la o distanță de trei stadii. O femeie gravidă care ieșise dis-de-dimineață din casa ei a fost izbită în burtă iar fătul, smuls din pântecele mamei și aruncat la o depărtare de jumătate de stadiu: atât de teribilă era forța balistelor. Dar și mai înspăimântătoare erau zgomotele produse de mașinile propriu-zise precum și șuierul proiectilelor în cădere. Unul după altul se prăvăleau de pe ziduri cei fără suflare, cu un bufnet surd, iar în interiorul caselor se înălțau cumplite strigăte de femei, întovărășite de jalnicele gemete ale muribunzilor. Întregul zid, atât cât se desfășura bătălia, era năclăit de sânge și lesne te puteai urca pe mormanul de leșuri, până la metereze. Munții din jur făceau ca ecourile zgomotelor să răsune și mai înfiorător; nimic din ce putea fi mai îngrozitor pentru văz și auz n-a lipsit din noaptea aceea. Mulți dintre apărătorii iudei ai Iotapatei au avut parte de o moarte eroică, mulți alții au fost răniți și, datorită neîntreruptelor lovituri ale berbecelor, zidul de apărare a cedat în cele din urmă tocmai la straja dimineții[9]. Mai înainte ca romanii să-și instaleze scările lor de asalt, iudeii au acoperit spărtura cu trupurile și armele lor strâns

8 Era vorba de un atac nocturn (n.t.).

9 La romani noaptea (de la șase seara până la șase dimineața) era împărțită în patru străji a câte trei ore. Straja dimineții reprezenta așadar ultima strajă a nopții (n.t.).

îngemănate, închipuind astfel un nou val de apărare.

24. Spre dimineață, după ce i-a dat un scurt răgaz, să se refacă de pe urma eforturilor din timpul nopții, Vespasianus și-a adunat oastea, ca să ia cu asalt orașul. Cu vădită intenție de a-i alunga pe iudeii din dreptul brești pe care o apărau, el a pus pe cei mai viteji călăreți ai săi să descalece (de pe cai) și să se așeze pe trei șiruri în dreptul zidului deteriorat; ei erau în întregime acoperiți de platoșe și își țineau lăncile cu vârful înainte pentru ca, atunci când scările de asalt vor fi agățate de zid, să pătrundă cei dintâi în oraș; în spatele lor a pus cele mai bune trupe de pedestrași, calaveria rămasă fiind desfășurată de jur împrejurul zidului din dreptul munților, pentru ca nici un fugar să nu scape pe-ascuns în timpul asediului. Înapoia pedestrimii el și-a postat arcașii, cu ordinul de a fi gata de tragere, de asemeni prăștiașii precum și cei ce deserveau mașinile de război. Altora le-a poruncit să ridice scări și în părțile nevătămate ale zidului de apărare, anume pentru a atrage în direcția aceea o parte din apărătorii brești de zid, cei rămași în dreptul ei urmând să fie siliți printr-o ploaie de proiectile să se ferească din calea romanilor năvălitori.

25. Iosephus a întrezărit acest plan și a ordonat ca în zona unde zidul nu fusese deteriorat să fie plasați doar luptătorii obosiți și înaintați în vârstă, pornind de la presupunerea că acolo vor avea mai puțin de suferit. În schimb, în dreptul brești, și-a postat luptătorii cei mai vi-guroși, punând în fruntea tuturor șase bărbați, printre care s-a numărat și el prin tragere la sorți, pentru a înfrunta primul primejdia. Le-a recomandat ca la strigătele de luptă ale legiunilor să-și astupe urechile, spre a nu se înspăimânta, iar de puzderia sulițelor aruncate să se apere lăsându-se în genunchi și acoperindu-și capetele cu scuturile lor; de asemeni, să se retragă pentru scurt timp, până când arcașii își vor fi golit tolbele lor. Dar de îndată ce vor fi întinse podurile de asalt[10] să se năpustească asupra romanilor și să înainteze spre mașinile lor de asediu, ca să-l înfrunte pe dușman cu propriile lui unelte. Fiecare va trebui să lupte nu cu scopul de a-și salva orașul natal, ci cu gândul că trebuie deja să răzbune cucerirea acestuia; având mereu în fața ochilor felul cum vrăjmașul va căsăpi moșnegii, copiii și femeile cu o cruzime fără margini, atunci vor putea să-și descarce de pe acum toată furia lor asupra creștetelor celor vinovați de asemenea nelegiuiri.

26. În acest chip și-a împărțit Iosephus oamenii în două grupe de apărători. Acea parte a locuitorilor fără ocupație, precum femeile și copiii, și-a văzut orașul înconjurat de o triplă centură de trupe, căci

[10] Aceste poduri erau întinse de pe unele turnuri de asalt, făcute din lemn și așezate pe niște roți sau valțuri mobile (n.t.).

gărzile care fuseseră puse mai înainte n-au fost prevăzute să ia parte la bătălie; mai departe ei au zărit dușmanii cu săbiile trase din teacă, în dreptul brești din zidul de apărare, în vreme ce munții din jurul orașului sclipeau tixiți de armele și de săgețile arcașilor arabi, gata să-și ia zborul: la această priveliște, toți au început să scoată strigăte, de parcă ar fi vrut să dea glas ultimului mare bocet al orașului cucerit, iar nenorocirea ce-i pândea nu le mai stătea înainte, ci se și împlinise aievea. Pentru ca femeile să nu slăbească războinicul avânt al luptătorilor prin vaietele lor înduioșătoare, Iosephus a dat ordinul ca ele să fie închise în casă, sub aspra amenințare că vor fi pedepsite dacă nu se vor potoli. Apoi el s-a deplasat la postul său din dreptul brești, ales de soartă, fără să se mai sinchisească deloc de celelalte părți ale zidului către care se îndreptau romanii cu scările lor, așteptând cu multă înfrigurare dezlănțuirea ploii de săgeți.

27. Dintr-o dată goarnele tuturor legiunilor au început să trâmbițeze, oștirea a scos și ea un aprig strigăt de luptă și, la un semn anume, de pretutindeni au pornit să zboare săgețile, punând în umbră lumina soarelui. Oamenii lui Iosephus, potrivit sfaturilor primite de la el, și-au ocrotit urechile de strigătul de luptă și deopotrivă trupurile de săgeți și, de îndată ce podurile de asalt au fost aruncate, iudeii s-au năpustit asupra romanilor mai înainte ca aceștia să pășească pe ele. În lupta corp la corp cu dușmanii care se străduiau să urce pe zid, ei au dat numeroase dovezi ale tăriei brațelor și ale curajului lor sufletesc și, într-o încăierare pe viață și pe moarte, se sileau să nu rămână mai prejos de vrăjmașii care, fără să fie la fel de expuși primejdiei, se băteau atât de bărbătește. Nici nu se desprindeau de adversarul lor direct decât dacă mureau ei înșiși sau îi ucideau pe aceștia. dar în vreme ce iudeii se istoveau într-o bătălie neîntreruptă, fără să poată avea parte de înlocuitori în prima linie, la romani, dimpotrivă, în locul luptătorilor epuizați, veneau întruna trupe odihnite, iar cetele celor respinși de iudei erau suplinite repede de forțele proaspete, urcând pe zid în sus. Romanii se îmbărbătau unii pe alții prin strigăte, se strângeau om lângă om, apărați de scuturile lor îndreptate în sus, alcătuind coloane compacte, de nedespărțit și astfel, din răsputeri, ca un singur trup, împingeau înapoi pe iudei, încât erau aproape gata să escaladeze zidul.

28. În această clipă de grea cumpănă, Iosephus s-a lăsat călăuzit *de nevoie, căci ea devine o minunată sfătuitoare* de câte ori deznădejdea stimulează spiritul născocitor: el a dat ordin să se toarne ulei încins asupra scuturilor strânse ca o carapace. Ca și cum ar fi fost pregătiți

din vreme, mulți oameni de-ai săi au putut să facă rost repede de așa ceva în cantități mari și din mai multe părți deodată l-au turnat peste romani, aruncând până și oale încinse, cu ulei care clocotea. Acest prilej a provocat romanilor cumplite arsuri și le-a destrămat ordinea de luptă; cuprinși de dureri groaznice, ei se prăvăleau buimăciți de pe ziduri. Căci cu o mare ușurință, uleiul încins se prelingea pe sub armurile lor, pe întregul trup, din creștet și până-n tălpi, și le pârlea carnea ca o vâlvătaie, fiindcă, prin natura sa, uleiul se încinge repede și, din pricina grăsimii pe care o conține, se răcește foarte încet. Închingați în armurile și căștile lor, soldații nu se puteau descotorosi de pălălaia uleiului, săreau în sus, se încovoiau de dureri și se prăvăleau de pe podurile de asalt. Cei care, gata de fugă, se întorceau spre camarazii lor, erau împinși de aceștia iarăși înainte, fiind lesne doborâți de iudeii care îi loveau din spate.

29. Dar tocmai cum iudeii nu-și pierduseră judecata limpede, la fel de puțin scăzuse și combativitatea romanilor în greul impas în care se aflau; deși vedeau cumplitele chinuri îndurate de cei ce fuseseră opăriți de uleiul încins, ei exercitau o presiune și mai mare asupra celor ce-l turnau peste ei, fiecare învinuind pe cel din fața lui că-l împiedica să se încleștеze din răsputeri. În schimb iudeii, pentru a stânjeni înaintarea romanilor, au recurs la al doilea vicleșug, adică au luat fân grecesc[11] proaspăt fiert spre a-l împrăștia pe scândurile podurilor de asalt, încât soldații dușmani alunecau și își pierdeau echilibrul. Nici cei ce se retrăgeau, nici cei ce înaintau nu erau în stare să se țină pe picioarele lor, ci cădeau pe spate de pe scările de asediu și erau călcați în picioare; mulți alții erau azvârliți de sus pe malul de pământ, unde erau străpunși de săgețile iudeilor. Căci, datorită faptului că romanii cădeau de-a valma, iudeii se vedeau scăpați de lupta corp la corp și de mâinile lor devenite libere puteau să tragă cu arcurile. Când comandantul suprem a văzut că în cursul atacului oștenii lui au suferit pierderi grele, spre seară le-a poruncit să se retragă. Un însemnat număr dintre ei au căzut în luptă și mult mai mulți au fost cei răniți; la rândul lor, asediații din Iotapata au pierdut șase oameni și vreo 300 de răniți au fost transportați în interiorul cetății. Această bătălie a avut loc în cea de a 20-a zi a lunii Daesius.[12]

30. Vespasianus a căutat să-și încurajeze oștenii abătuți după insuccesul repurtat de ei, când a văzut însă că nu încurajări așteptau ei, ci prilejul potrivit pentru noi fapte vitejești, a dat ordin ca meterezul de pământ să fie înălțat și să se construiască trei turnuri înalte de 50

[11] Semințele acestei plante (Trigonella foenum graecum I), fierte în apă, dădeau un terci foarte lipicios și cleios (n.t.).

[12] Data de 8 iulie 67 (e.n.) Schinduful supranumit „fânul grecesc" înflorea în iunie sau iulie, corespunzând lunii Daesius (n.e.).

de picioare fiecare, căptușite de jur împrejur cu fier, ca să câștige în stabilitate prin propria lor greutate și să nu fie nimicite de flăcări. El le-a instalat pe valul de pământ și le-a înzestrat cu sulițași și arcași, prevăzându-le și cu catapulte ușoare, ca și cu prăștiașii cei mai voinici; fără să fie văzuți de nimeni, datorită înălțimii turnurilor, precum și a parapetelor, aceștia puteau să-i nimerească pe dușmanii de pe ziduri, pe care îi distingeau perfect. Ultimii nu se puteau feri lesne de proiectilele venite de sus și nici să se apere de adversarul lor nevăzut; când asediații și-au dat seama că, datorită înălțimii lor, obiectele zvârlite cu mâna de-abia dacă ajungeau până la turnuri, care, din pricina învelișului lor de fier nici nu luau foc, ei s-au retras pe lângă zidul de apărare, mărginindu-se să facă incursiuni împotriva celor ce se pregăteau de atacul final. În felul acesta, locuitorii din Iotapata opuneau rezistență, cu toate că, zi de zi, mulți dintre ei erau uciși, fără să pricinuiască dușmanului pierderi importante, mulțumiți că-i țineau pe loc cu prețul înfruntării unor mari primejdii.

31. În zilele acelea, Vespasianus l-a trimis pe comandantul Legiunii a X-a, Traianus[13], împreună cu 1000 de călăreți și 2000 de pedestrași, împotriva unui oraș învecinat cu Iotapata, care se numea Iapha[14] și se răzvrătise: el se lăsase ademenit de rezistența neobișnuit de lungă a apărătorilor Iotapatei.Traianus s-a aflat în fața unui oraș greu de cucerit care, pe lângă faptul că natura îi hărăzise o poziție puternică, era înconjurat de un dublu zid de apărare. El a văzut locuitorii ieșind din oraș, gata să-l înfrunte și a pornit împotriva lor. Aceștia au opus o scurtă rezistență, apoi au rupt-o la fugă. Împreună cu trupele romane, Traianus i-a ținut din scurt pe fugari până la primul zid, pătrunzând înăuntru o dată cu aceștia. Dar când locuitorii din Iapha și-au căutat refugiul după al doilea zid, propriii lor concetățeni le-au zăvorât porțile în fața lor, temându-se să nu pătrundă și romanii. Firește că Dumnezeu a fost cel care i-a lăsat pe galileeni să cadă pradă romanilor făcând ca tuturor luptătorilor destoinici ai cetății să le taie retragerea înșiși compatrioților lor, spre a-și găsi moartea prin sabia dușmanilor ahtiați de omoruri. În vreme ce se înghesuiau de-a valma în fața porților, strigând pe nume santinelele, ei au fost răpuși în pofida rugilor pe care le rosteau stăruitor. Prima incintă le-a fost închisă de dușmani, cea de a doua, de propriii concetățeni; strâns îngrămădiți între cele două ziduri, mulți au pierit străpunși de săbiile camarazilor,

---

13 Tatăl viitorului împărat roman (n.t.).

14 Oraș situat la 15 km de Iotapata și la 3 km de Nazareth (n.e.).

mulți răzbiți de sabia lor, cei mai numeroși fiind căsăpiți de romani, întrucât n-au avut curajul să li se împotrivească. Căci pe lângă groaza pe care le-o inspirau romanii, faptul că înșiși compatrioții lor i-au trădat, le-au prăbușit încrederea în ei. În timp ce mureau, acopereau cu blesteme nu pe romani, ci pe cei de același neam — până ce toți, în număr de 12.000, au fost măcelăriți. Acum Traianus era convins că orașul fusese golit de războinici sau, dacă mai rămăseseră întâmplător câțiva, aceia, după părerea lui, nu vor mai întreprinde nimic, de frică. Dornic să lase cucerirea orașului în seama comandantului, el a trimis soli la Vespasianus, cu rugămintea de a-l aduce pe fiul său Titus, ca să desăvârșească el victoria. Bănuind că acolo mai era de îndeplinit o treabă grea, și-a trimis feciorul cu o oaste de 500 de călăreți și o mie de pedestrași. În marș forțat, Titus a ajuns în fața orașului, desfășurându-și trupele în linie de bătaie. I-a încredințat lui Traianus aripa stângă, iar pe cea dreaptă și-a păstrat-o pentru el: astfel și-a dus oastea la asediul orașului. Când soldații au proptit de zid scările de asalt în toate părțile, galileenii au opus o scurtă rezistență, părăsind apoi meterezele; oamenii lui Titus au trecut repede dincolo de ele și au pus stăpânire pe oraș. În interiorul orașului, ei au avut totuși de dus o luptă crâncenă împotriva iudeilor care se regrupaseră. Bărbații în stare să lupte s-au aruncat asupra romanilor pe străzile înguste, pe când femeile aruncau de pe acoperișuri tot ce le venea la îndemână în capul dușmanului. Luptele cu arma în mână au durat vreo șase ore, dar după exterminarea războinicilor experimentați, restul populației a fost măcelărită, parte sub cerul liber, parte în interiorul caselor, tinerii laolaltă cu bătrânii. Din rândul bărbaților n-a mai rămas nimeni viu, în afara pruncilor care, alături de femei, au fost duși în sclavie. Numărul celor morți fie în oraș, fie în luptele anterioare s-a ridicat la cifra de 15.000, cel al prizonierilor fiind de 2230. Această nenorocire s-a abătut asupra galileenilor în a 25-a zi a lunii Daesius[15].

32. Nici măcar samaritenii n-au fost ocoliți de nenorociri; ei se strânseseră pe muntele numit Garizim, care trecea în ochii lor drept sfânt și acolo au rămas pe loc, dar adunarea și țelurile lor aveau un caracter războinic. Nefericitele pățanii ale vecinilor nu izbutiseră să-i cumințească și, fără să cugete temeinic la succesele romanilor, pe de o parte, și la propria lor slăbiciune, pe de altă parte, au început să se frământe, așteptând cu înfrigurare prilejul de a se răzvrăti. Vespasianus a decis să preîntâmpine tulburările lor și să le zădărnicească

[15] La 13 iulie 67 e.n. (n.e.).

strădaniile; ce-i drept, întreaga Samarie era presărată de garnizoane dar marea mulțime a celor strânși laolaltă și reuniunea lor ofereau motive de îngrijorare. De aceea, a trimis împotriva samaritenilor pe Cerealius, comandantul Legiunii a V-a, cu 600 de călăreți și 3000 de pedestrași. Lui Cerealius i s-a părut prea riscant să urce pe munte și să intre în luptă cu un dușman așa de numeros, ocupând o poziție dominantă; deci s-a mărginit până una alta să înconjoare cu trupele sale poalele muntelui și să țină toată ziua dușmanul sub observație. Spre nenorocul tuturor, samaritenii duceau lipsă de apă tocmai când bântuia o arșiță cumplită, căci era în toiul verii și mulțimea nu se aprovizionase cu cele necesare traiului. Astfel că în aceeași zi, unii au murit de sete și mulți alții, preferând să ajungă sclavi decât să moară, au dezertat la romani. Când a aflat că cei ce persistau să rămână împreună erau cu totul epuizați de lipsuri, Cerealius s-a urcat pe munte și, cu oastea lui, i-a înconjurat pe dușmani; mai întâi le-a cerut să ducă tratative: le-a făgăduit că le cruță viața și le garantează securitatea dacă depun armele. Dar întrucât samaritenii n-au cedat, el s-a năpustit asupra lor și i-a ucis pe toți, numărând 11600 de oameni. Întâmplarea a avut loc în cea de a 27-a zi a lunii Daesius[16]. Această năpastă s-a abătut peste samariteni.

33. Între timp însă, locuitorii din Iotapata, întrecând toate așteptările, făceau față spaimelor asediului, dar în a 47-a zi, valul de pământ al romanilor a depășit înălțimea zidului de apărare. În aceeași zi, un dezertor i-a dezvăuit lui Vespasianus că apărătorii sunt puțini la număr și foarte slăbiți și că, epuizați de nesomn și de lupte neîntrerupte, n-ar mai fi în stare să facă față unui nou asalt; ei ar putea fi cuceriți și prin viclenie, dacă cineva s-ar gândi să recurgă la așa ceva. Căci în timpul străjii ultime[17], când soldații cred că se pot întrema liniștiți după truda din timpul zilei și îndeobște cei osteniți cad în somnul adânc al dimineții, iar santinelele dorm în picioare, atunci ar fi indicat să dea atacul romanii, după spusele sale. Vespasianus n-a acordat prea mare încredere dezertorului, căci el știa că iudeii erau credincioși unii altora și că se sinchiseau prea puțin de pedepsele corporale. Astfel de curând un om oarecare din Iotapata, ce ajunsese prizonier, rezistase tuturor torturilor la care fusese supus și nici măcar amenințat cu focul să vorbească, n-a vrut să divulge dușmanului

---

16 Era 15 iulie 67 e.n. (n.e.).

17 Cea din zorii zilei. *Vechiul Testament* menționează doar trei străji nocturne, față de cele patru ale romanilor, la care se referă textul (n.e.).

situația din interiorul orașului, atunci când l-au crucificat luând în derâdere chinurile morții. Dar credibilitatea vorbelor a asigurat și verosimilitatea dezertorului, ceea ce l-a făcut pe Vespasianus să creadă că, poate, el rostea adevărul; pe de altă parte eventuala lui viclenie nu putea să aducă pagube mari romanilor. Așadar, a poruncit ca prizonierul să fie pus sub pază strictă, iar oastea să facă cuvenitele pregătiri pentru luarea cu asalt a orașului.

34. La ora stabilită, romanii s-au apropiat de oraș într-o liniște deplină. Primii s-au aruncat pe zid Titus și tribunul militar Domitius Sabinus, precum și câțiva oșteni din Legiunile a V-a și a X-a. După ce au ucis santinelele, au pătruns în oraș; pe urmele lor au pășit tribunalul militar cu numele de Sextus Calvarius și Placidus, împreună cu soldații de sub comanda lor. Citadela fusese deja luată, dușmanul umbla deja prin mijlocul orașului, se luminase de ziuă și asediații încă nu știau că Iotapata era ocupată. Cei mai mulți zăceau doborâți de oboseală și privirile celor ce de-abia se deșteptaseră erau acoperite de o pâclă năpădindu-le tocmai atunci orașul. De-abia după ce întreaga oaste răzbise înlăuntrul zidurilor, s-au trezit și locuitorii, dar numai pentru a-și da seama de nenorocirea lor, ca și pentru a se convinge prin mortalele lovituri ale săbiilor dușmane că orașul lor fusese cucerit. Cu amintirea proaspătă a caznelor îndurate de ei în decursul asediului, romanii n-au cunoscut ce-i mila sau cruțarea, ci au gonit de-a valma poporul din cetate spre poalele muntelui, masacrându-l în întregime. Locul impropriu în care au nimerit i-a privat până și pe cei în stare să lupte de posibilitatea de a se apăra; înghesuiți în străzile înguste și lunecând pe povârnișul abrupt, ei au fost scoși din vălmășagul luptei care se rostogolea din cetate spre vale. Situația fără ieșire i-a împins pe mulți dintre cei mai căliți oameni ai lui Iosephus să-și pună capăt zilelor cu mâinile lor. Dându-și seama că nu pot pricinui nici un rău romanilor, ca să nu fie capturați de aceștia, s-au adunat în extremitatea de jos a orașului, unde s-au sinucis.

35. Soldații din corpul de gardă care, de îndată ce s-a vădit că orașul fusese ocupat, au reușit să fugă imediat, s-au urcat într-un turn din partea de miazănoapte a orașului, unde au rezistat câtăva vreme; dar, când s-au văzut încercuiți de mulțimea dușmanilor, au căutat să ducă cu ei tratative — oricum tardive — și, cu un calm deplin, și-au întins ceafa să fie înjunghiați. Romanii s-ar fi putut lăuda că încheierea asediului nu i-a costat nici o picătură de sânge dacă unul dintre ei n-ar fi pierit la ocuparea orașului: era centurionul Antonius, care a murit printr-un vicleșug. Unul dintre iudeii refugiați într-o

peșteră — și mulți alții se aflau acolo — l-a implorat pe Antonius să-i întindă mâna dreaptă, drept semn de chezășie că-i cruță viața și pentru a-l ajuta să iasă la suprafață. Fără să ia măsuri de precauție, centurionul i-a întins mâna, dar acela i-a luat-o înainte, împlântându-i de jos lancia în vintre, astfel că romanul a murit pe loc.

36. În aceeași zi, romanii au ucis doar pe cei de care au dat cu ochii; în zilele următoare, ei au scotocit ascunzișurile subterane și i-au urmărit pe cei ascunși în coridoare și peșteri; nimeni n-a fost cruțat, indiferent de vârstă, cu excepția pruncilor și a femeilor. Au fost luați 1200 de prizonieri, iar numărul total al celor căzuți la cucerirea orașului ca și în luptele premergătoare s-a ridicat la 40000. Vespasianus a ordonat ca orașul să fie distrus și toate fortificațiile incendiate. Astfel a căzut Iotapata în al 13-lea an al domniei lui Nero, la Luna nouă a lui Panemos[18].

[18] La 20 iulie 67 e.n. (n.e.).

CAPITOLUL VIII

1. Apoi romanii s-au apucat să-l caute pe Iosephus, pe de o parte deoarece erau porniți împotriva lui, pe de altă parte deoarece comandantul lor suprem ținea cu orice preț să pună mâna pe el, socotind capturarea lui ca un fapt hotărâtor pentru desfășurarea ulterioară a războiului; în acest scop, ei au cercetat pretutindeni cadavrele și pe cei descoperiți în ascunzători. Dar în timpul cuceririi orașului, cu oarecare sprijin dumnezeesc, Iosephus a reușit să se strecoare prin mijlocul dușmanilor, afundându-se într-o cisternă adâncă, alături de care era o peșteră spațioasă, tăinuită privirii celor de sus. El a dat peste 40 de bărbați de vază ascunși acolo, având cu ei provizii suficiente pentru câteva zile. În timpul zilei rămânea în ascunzătoare, întrucât dușmanii ocupaseră toate împrejurimile, în schimb noaptea ieșea afară, ca să găsească drumul pe unde ar putea să fugă, cercetând poziția străjilor romane. Deoarece totul de jur împrejur era păzit cu strășnicie, tocmai ca să nu fugă, iar prezența lui n-ar fi rămas neobservată, el se cobora iarăși în peșteră. Două zile s-a ascuns Iosephus acolo, dar în a treia zi, a fost denunțat de o femeie care stătuse în peșteră, împreună cu el, fiind apoi capturată. Numaidecât Vespasianus a trimis doi tribuni, pe Paulinus[1] și Gallicanus, cu ordinul de a-i garanta siguranța și de a-i cere lui Iosephus să părăsească de bunăvoie peștera.

2. De îndată ce au ajuns la fața locului, amândoi i-au transmis ordinul și l-au asigurat că nu i se va întâmpla nimic, fără a reuși însă să-l înduplece. Ceea ce, nu fără temei, îl putea îngrijora, era pedeapsa mare, pe deplin meritată de omul care pricinuise romanilor atâtea pagube și nu privea caracterul purtătorilor de tratative, blândețea lor fiindu-i bine cunoscută. Așadar Iosephus s-a temut că ei au venit să-l

[1] M. Valerius Paulinus, menționat de Tacitus (*Istorii*, III, 43), prietenul lui Vespasianus, care îl va numi guvernatorul Galiei Narbonensis în anul 69 e.n. (n.e.).

scoată prin ademeniri în vederea execuției lui; până la urmă, Vespasianus i-a trimis drept al treilea mesager al său pe tribunul Nicanor, pe care Iosephus îl cunoștea de mult, și-l privea cu încredere. Cum a sosit acolo, el i-a relatat că, prin firea lor, romanii au o comportare blândă față de cei pe care i-au luat prizonieri, arătând apoi că, datorită vitejiei de care a dat dovadă, Iosephus este mai mult admirat decât detestat de către comandanții romani; de altfel, generalul lor nu urmărește să se răzbune, căci în orice caz, el este în măsură să facă asta chiar dacă dânsul s-ar împotrivi să iasă din ascunzătoare, ci s-a hotărât să-i cruțe viața fiindcă este un bărbat viteaz. Tribunul a mai adăugat că Vespasianus nu i-a trimis un prieten de nădejde, ca să-i întindă o capcană și să folosească cel mai frumos dintre sentimente — prietenia — drept pavăză a celei mai josnice fapte: trădarea. Oricum, el însuși n-ar fi acceptat vreodată misiunea de a-și înșela prietenul.

3. Deoarece Iosephus se arăta șovăitor chiar și față de Nicanor, soldații împinși de mânie s-au repezit să năpădească peștera cu fum. I-a oprit la timp comandantul lor, întrucât ținea nespus de mult ca omul să ajungă teafăr în mâinile sale. Pe când Nicanor stăruia în rugămințile sale și Iosephus auzea amenințările cetei ostile lui, el și-a reamintit de visele nocturne prin care Dumnezeu îi dezvăluise nenorocirile de care sunt pândiți iudeii, precum și viitoarea soartă a împăraților Romei. Iosephus se pricepea să tălmăcească visele, era în stare să interpreteze divinele semne lipsite anume de limpezime, cunoscând temeinic profețiile din Cărțile Sfinte, de vreme ce era preot el însuși și se trăgea din tagma preoțească. Tocmai în acel ceas în care el era cufundat în revelațiile divine și în minte i se perindau înfricoșătoarele imagini ale viselor avute de curând, Iosephus a rostit în sinea lui următoarea rugă adresată lui Dumnezeu: „Deoarece Tu ai hotărât să nimicești poporul iudeu, creat de Tine, lăsând întregul noroc să treacă de partea romanilor și ai încredințat sufletului meu misiunea prezicerii viitorului, eu întind de bunăvoie mâna romanilor și rămân în viață. Te iau însă chezaș că fac acest pas nu ca trădător, ci ca slujitor al Tău!"

4. După această rugă, el a făcut demersul să se predea lui Nicanor. Când însă iudeii, aflați în aceeași ascunzătoare, au observat că Iosephus cedează la insistențele romanilor, s-au strâns roată în preajma lui și i-au spus cu glas tare: „ Din rărunchi vor ofta, într-adevăr, strămoșeștile noastre legi și în jos își va pleca ochii Dumnezeu, cel ce a creat sufletele iudeilor, sădind în ele disprețul față de moarte. Îndrăgești atât de mult viața, Iosephus, încât te învoiești să vezi lumina soarelui ca sclav? Cât de repede ai dat uitării ceea ce ai fost! Câți

oameni ai îndemnat să se jertfească pentru libertate? Minciună curată a fost faima vitejiei tale, minciună goală s-a dovedit chibzuința ta, dacă crezi că se cade să nădăjduiești o salvare venită de la cei împotriva cărora ai luptat cu atâta dârzenie. Este oare o dovadă de bărbăție să primești din mâna lor grațierea, în măsura în care ea pare asigurată? Iar dacă norocul romanilor te-a copleșit într-atât încât ai uitat cu desăvârșire de tine însuți, trebuie să ne îngrijim noi înșine de renumele patriei noastre! Îți punem la dispoziție sabia și brațul propriu: mori de bunăvoie și atunci o faci ca general al iudeilor; mori fără voia ta, și atunci o faci ca trădător"! La rostirea acestor vorbe, ei și-au scos din teacă săbiile împotriva lui și l-au amenințat că-l vor străpunge dacă se va preda romanilor.

5. Fiindcă s-a temut de atacul lor și a socotit drept o trădare a misiunii încredințate de Dumnezeu moartea provocată de învinuirile aduse, Iosephus, încolțit de nevoie, a început să-i combată prin argumente filozofice. El le-a zis următoarele: „Dragii mei, de ce țineți atât de mult să ne ucidem între noi? De ce vreți să separați elementele unite prin cele mai prietenești legături — trupul și sufletul? Zice-se că am devenit alt om. Dar aceasta o știu romanii cel mai bine. E frumos să mori în luptă, dar după datinile războiului, adică răpus de mâna învingătorului. Dacă fug cumva de sabia romanilor, atunci merit într-adevăr să mor de propria mea sabie și de propria mea mână. Dar dacă acestora le vine ideea să cruțe viața unui dușman, oare nu se cade să aplicăm această idee și în favoarea noastră? Ar fi o prostie să ne pricinuim ceea ce noi ne străduim, de fapt, să evităm în lupta cu ei. «E frumos să mori pentru libertate» — o spun și eu — dar cu condiția să lupți și să te răpună mâna celui care vrea să ți-o răpească. Numai că acum ei nici nu pornesc împotriva noastră, nici nu vor să ne curme zilele. Laș este cel ce nu se îndură să moară când n-are încotro, dar, în aceeași măsură, și cel ce-și dorește sfârșitul când nu e neapărată nevoie. Ce anume ne reține să urcăm sus și să ne predăm romanilor? Nu cumva moartea? Ceea ce frica noastră de dușman ne face să așteptăm din partea acestuia vreți oare să ne provocăm inevitabil noi înșine? «Nicidecum, noi ne temem de sclavie» — va spune un altul. Ca și cum noi am fi acum, într-adevăr , liberi! «Este o dovadă de mărinimie să te sinucizi», va susține un al doilea. Nu, dimpotrivă, e fapta cea mai josnică, așa cum mi se pare deosebit de laș cârmaciul care, de bunăvoie, își cufundă corabia de teama furtunii, încă înainte de izbucnirea ei. Ba mai mult: sinuciderea este cu desăvârșire străină naturii comune a tuturor făpturilor și o lipsă de pietate față de Dumnezeu, creatorul nostru. În rândul animalelor nu afli nici unul care să-și caute moartea cu premeditare ori să și-o provoace singur,

Căci există o strictă lege a naturii pentru toți: dorința de a trăi; tocmai de aceea, noi îi socotim dușmani pe toți cei ce caută fățiș să ne ia viața și îi pedepsim pe cei ce o fac pe ascuns. Credeți oare că Dumnezeu nu se va mânia dacă vede că darul Său este nesocotit? Căci de la El am primit viața noastră și tot lui trebuie să-i încredințăm și sfârșitul propriei existențe. Fiindcă, de fapt, noi toți avem niște trupuri muritoare, alcătuite dintr-o materie trecătoare, în schimb sufletul este nemuritor și sălășluiește ca o parte a Dumnezeirii sădită în corpul nostru. Dacă cineva irosește un bun care i-a fost dat în păstrare sau îl administrează anapoda, atunci acela este considerat drept un scelerat și un necredincios; dacă însă cineva îndepărtează din trupul său un bun pe care i l-a încredințat Dumnezeu, își închipuie cumva el că se va putea ascunde de ochii celui pe care l-a jignit? Așijderi, se socotește cât se poate de îndreptățită pedepsirea sclavilor evadați chiar dacă ei au fugit de niște stăpâni răi; atunci nouă cum de nu ne pare un păcat faptul că fugim de Dumnezeu, cel mai bun stăpân al nostru? Oare n-ați aflat și voi că cei ce părăsesc viața după legea naturii și-și achită astfel datoria pe care o aveau față de Dumnezeu, atunci când Dăruitorul vrea să ia înapoi ceea ce a oferit temporar — aceia se bucură de o glorie eternă și de o îndelungată dăinuire a vetrei și a neamului lor? Curate rămân sufletele acestora și supuse și astfel ocupă cele mai sfinte locuri ale Cerului de unde, în decursul veacurilor, ei se pot întoarce iarăși în veșmântul altor trupuri[2]. În schimb cei a căror ucigașă nebunie le-a îndreptat mâinile împotriva lor înșile își văd sufletele ajungând în cel mai întunecos cotlon al lumii subpământene[3], iar Dumnezeu, Părintele lor, revarsă asupra urmașilor acestora pedeapsa pentru nelegiuirile strămoșilor. De aceea Dumnezeu urăște această crimă, care este aspru sancționată și de legiuitorii cei mai înțelepți[4]: la noi este datina ca sinucigașii să zacă neîngropați până la asfințitul soarelui, cu toate că socotim ca o datorie a noastră să ne înmormântăm până și dușmanii uciși. Alte popoare dispun ca să se taie mâna dreaptă unor asemenea morți[5], întrucât s-a arătat atât de dușmănoasă cu propriu-i trup, convingerea lor fiind că înstrăinarea dintre corp și suflet trebuie să-și găsească expresia și în raportul dintre mână și corp. De aceea, dragi

[2] Metempsihoza era o caracteristică a doctrinei farizeilor, înfățișată de Iosephus mai înainte (vezi *Cartea a doua*, cap. VIII, paragr. 4) (n.e.)

[3] Hades, Infernul elin, împărăția sumbră a morților (n.e.).

[4] În scrierile mozaice, potrivit cunoștințelor noastre de până azi, nu întâlnim nicăieri o asemenea dispoziție (n.t.). Platon a condamnat aspru sinuciderea în descrierile sale (*Legile*, 9, 873) (n.e.).

[5] Oratorul grec Eschine atestă acest obicei la atenieni (*Împotriva lui Ctesiphon*, 244) (n.e.).

prieteni, bine-ar fi ca gândirea noastră să se împace cu dreptatea și la omenestile noastre nenorociri să nu mai adăugăm și lipsa de pietate față de propriul Creator. Așadar dacă ni se oferă prilejul să scăpăm cu viață, să ne folosim de el, căci nu ne vom înjosi astfel în fața celor care s-au putut convinge de vitejia noastră dovedită prin atâtea fapte de arme. Dacă tot ne-așteaptă moartea, drept este ca ea să ne fie adusă de mâna învingătorilor. Eu nu voi trece de partea oștirii dușmane ca să mă trădez pe mine însumi, altfel aș fi mai nătâng decât dezertorii care fug de dușmani doar ca să-și salveze viața, pe când asta ar însemna pentru mine o pieire sigură, propria mea pieire. Îmi doresc din toată inima să cad victimă unei capcane întinse de romani; dacă, în pofida promisiunilor făcute, ei mă vor executa, atunci voi muri împăcat, căci perfidia dovedită prin minciunile lor mă va consola mai mult decât biruința însăși"[6]!

6. Multe argumente asemănătoare a adus Iosephus pentru a-și înduplecа tovarășii să renunțe la sinuciderea colectivă. Dar în disperarea lor adâncă, ei au rămas cu desăvârșire surzi, căci erau de multă vreme sortiți morții. De aceea păreau atât de îndârjiți împotriva lui și din toate părțile l-au asaltat cu săbiile trase, acuzându-l de lașitate și, aparent, fiecare se arăta gata să-l străpungă pe loc. Unuia i-a spus pe nume, la altul s-a uitat cu privirea de general, a prins brațul drept al celui de al treilea, pe cel de-al patrulea l-a dezarmat prin rugăminți; răscolit de cele mai felurite sentimente, în împresurarea lui, Iosephus a abătut de la ceafa lui toate săbiile lor întocmai ca o sălbăticiune încolțită întorcându-se mereu împotriva celui care s-a apropiat prea mult de ea. Întrucât chiar și în extrema-i descumpănire, aceștia mai stimau încă în el pe comandantul lor, brațele li s-au înțepenit, săbiile le-au alunecat din mâini și mulți dintre cei ce-și trăseseră spada împotriva lui, și-au vârât-o în teacă de bunăvoie.

7. Chiar și în această situație grea, Iosephus n-a fost lipsit de spirit inventiv, ci și-a lăsat salvarea în seama protecției lui Dumnezeu, riscându-și viața printr-un joc și a zis următoarele: „ Deoarece am luat ferma hotărâre de a muri, ei bine, să tragem la sorți ordinea în care unul dă lovitura de grație celuilalt: sorții vor decide cine va pieri de mâna celui ce urmează la rând el însuși; astfel sorocul ne va veni la toți, fără ca vreunul să fie nevoit să se sinucidă. Ar fi nedrept ca, după mortea tovarășilor săi, ultimul să se răzgândească, salvându-și viața".

---

[6] O completare necesară: Deoarece așa romanii ar comite o faptă pentru care mânia lui Dumnezeu se va abate asupra lor (n.t.).

Prin această propunere el a recăpătat încrederea lor și, când i-a convins pe ceilalți, a participat el însuși la tragerea la sorți. Cel ce-a ieșit la sorți se expunea docil sabiei următorului, întrucât și generalul lor urma să moară curând, mai dulce decât viața părându-li-se moartea împreună cu Iosephus. Ultimul a rămas Iosephus împreună cu un altul: s-ar zice că la mijloc a fost o pură întâmplare sau pronia divină[7]. Spre a nu fi condamnat prin tragerea la sorți și spre a nu-și mânji nici mâna cu sângele unui compatriot, în cazul când ar fi rămas ultimul supraviețuitor, el și-a convins tovarășul să rămână în viață, dându-și cuvântul de onoare.

8. După ce Iosephus a scăpat teafăr din războiul dus atât cu romanii cât și cu prietenii săi, el a fost condus de Nicanor la Vespasianus. Toți romanii s-au strâns grămadă, ca să-l privească în ochi și din mulțimea care se înbulzea în jurul generalului se înălța o zarvă cu tonuri diferite: unii nu-și ascundeau bucuria că fusese prins, alții rosteau vorbe amenințătoare la adresa lui și mulți își croiau drum cu coatele, ca să-l vadă de-aproape. Cei aflați departe cereau prin strigăte pedepsirea dușmanului, cei aflați la mică distanță însă erau mișcați, amintindu-și de faptele sale de arme și de-a dreptul speriați de rapida răsturnare a destinului. Dintre comandanți, nu era nici unul care, chiar dacă mai înainte fusese pornit împotriva lui, să nu se înduioșeze la vederea lui. Mai presus de toți, Titus se arăta impresionat de tăria sufletească a lui Iosephus în fața nenorocirilor, compătimindu-l totodată și pentru tinerețea lui[8]. Când el își rememora vitejia cu care luptase până deunăzi, iar acum încăpuse pe mâna vrăjmașilor săi, gândurile lui zburau la atotputernicia sorții, la surprinzătoarea schimbare a norocului în război, precum și la deplina nestatornicie a treburilor omenești. Încă de-atunci el i-a determinat și pe majoritatea celorlalți să împărtășească aceleași sentimente și aceeași milă pentru Iosephus; mai presus de toate, insistentele lui intervenții pe lângă tatăl său au fost hotărâtoare pentru salvarea prizonierului. Firește că Vespasianus a poruncit ca el să fie pus sub o pază strictă, anunțând că intenționa să-l trimită neîntârziat lui Nero.

9. Când a aflat de hotărârea lui, Iosephus i-a transmis că-i cere o întrevedere între patru ochi, Vespasianus a poruncit tuturor celor de față să plece, cu excepția fiului său și a doi prieteni. Iosephus i-a spus atunci următoarele: „Tu crezi, o, Vespasianus, că în persoana lui

---

[7] Mai degrabă se poate presupune că a fost o înșelăciune a lui Iosephus (vezi introducerea la traducerea mea din *Antichitățile iudaice* (n.t.).

[8] Amândoi erau cam de aceeași vârstă, Iosephus fiind născut în 37, Titus în 41 e.n. (n.e.).

Iosephus n-ai pus mâna decât pe un simplu prizonier, dar eu vin la tine ca un vestitor al unor evenimente importante. Căci dacă n-aș fi fost trimis la tine de Dumnezeu, aș fi știut ce anume prevede legea iudeilor și cum se cuvine să moară un comandant suprem. Vrei să mă expediezi lui Nero? De ce oare? Urmașii lui Nero se vor mai menține multă vreme până când va începe domnia ta[9]? Nicidecum, ci tu, Vespasianus, vei deveni Caesar și suveran absolut, tu, împreună cu acest fiu al tău! Pune-mă acum în lanțuri și mai sigure, și păstrează-mă doar pentru tine; căci nu vei fi doar stăpânul meu, o Caesar, ci vei domni asupra Pământului, Mării și a întregului neam omenesc! Te rog însă să-mi întărești paza, ca să mă poți pedepsi în cazul când te vei convinge că am tratat cu ușurință cuvântul lui Dumnezeu!" Se pare că, la început, Vespasianus n-a dat crezare vorbelor sale, luându-le drept un viclesug al lui Iosephus prin care încerca să-și salveze viața[10]; puțin câte puțin, el a fost ispitit să creadă că Dumnezeu însuși îi insufla aspirațiile spre domnie și-i prevestea prin anumite semne[11] că va obține sceptrul imperial. Faptul că profețiile lui Iosephus s-au adeverit și în alte ocazii l-a putut constata și Vespasianus: căci unul dintre prietenii care fusese de față la convorbirea tainică nu și-a putut ascunde mirarea că Iosephus n-a prevestit locuitorilor Iotapatei cucerirea orașului lor, nici lui însuși că va fi luat prizonier; așadar toate nu erau decât vorbe goale ale unui om zbătându-se să înlăture mânia furtunii gata să se abată asupra lui. La acestea, Iosephus a răspuns că, de fapt, el și prezisese locuitorilor Iotapatei că vor cădea în mâinile dușmanilor după 47 de zile și că el însuși va fi prins viu. După ce a verificat pe-ascuns, în rândurile prizonierilor de război, afirmațiile sale și a aflat că ele erau adevărate, Vespasianus a început să dea tot mai mult crezare profețiilor privitoare la propria lui persoană. Fără să renunțe însă la paznicii temniței și la cătușele puse lui Iosephus, el i-a dăruit totuși veșminte scumpe și obiecte prețioase, aplicându-i în continuare un tratament prietenos și plin de respect. În cea mai mare măsură, lui Titus trebuia să-i mulțumească Iosephus pentru strădaniile sale în această privință.

---

9 După sinuciderea lui Nero (9 iunie 68 e.n.), Galba, Otho și Vitellius au cucerit treptat tronul vacant, fără să se poată menține pe el, până când Vespasianus, proclamat împărat de legiunile din Orient, a întemeiat dinastia Flaviilor (69-96 e.n. (n.e.).

10 Vezi Suetonius, *Vespasianus*, 5: „Et unus ex nobilibus captivis Iosephus, cum conjiceretur in vincula, constantissime asseveravit fore ut ab eodem brevi solveretur, verum iam imperatore" (n.t.). Iosephus a susținut stăruitor că va fi curând eliberat din lanțuri de Vespasianus, ca împărat (n.e.).

11 Vezi Tacitus, *Istorii*, II, 78 (n.t.). Istoricul roman se referă la semne interpretate de Seleucus (astrolog) și de un preot sirian (n.e.).

CAPITOLUL IX

1. În a patra zi a lunii Panemos[1], Vespasianus și-a adus oastea la Ptolemais și de acolo a pornit spre Caesarea de pe țărmul mării, unul dintre cele mai mari orașe ale Iudeii, populat în majoritate de greci. Locuitorii au întâmpinat oastea și pe generalul ei cu tot felul de aclamații, urări de bine și dovezi de prietenie, atât din simpatia lor față de romani, cât mai ales din ura lor față de învinșii acestora. Tocmai de aceea cereau cu glas tare aspra pedepsire a lui Iosephus. Dar Vespasianus n-a dat curs cererii care venea din partea unei mulțimi fără nici un discernământ, păstrând tăcerea. Două din cele trei legiuni ale sale le-a lăsat ca să ierneze la Caesarea, iar Legiunea a XV-a a încartiruit-o la Scythopolis, ca să nu împovăreze orașul cu întrega lui oaste. Situată la șes și în preajma mării, Caesarea are parte în timpul iernii de un soare plăcut, pe cât de dogoritor este el în timpul verii.

2. Între timp iudeii izgoniți de răscoală din orașele lor și care reușiseră să fugă din localitățile distruse s-au adunat într-o mulțime deloc lipsită de însemnătate, reconstituind cetatea Ioppe, recent devastată de Cestius, ca să aibă un punct de sprijin al lor. Deoarece nu se puteau hazarda spre interiorul țării, devenit nesigur din pricina dușmanilor, ei au luat hotărârea să se îndrepte spre mare. Construindu-și un mare număr de corăbii piratерești, au jefuit vasele care cutreierau maritimul drum dintre Siria, Fenicia și Egipt, astfel încât navigația în apele acelea a fost cu desăvârșire înăbușită. Când a auzit de raitele întreprinse de ei, Vespasianus a trimis pedestrași și călăreți spre Ioppe, care au pătruns noaptea în oraș, fiindcă era lăsat de izbeliște. Locuitorii observaseră, firește, din vreme atacul îndreptat împotriva lor dar, alungați de frică, au renunțat să mai opună rezistență ro-

[1] La 23 iulie 67 e.n. (n.e.).

manilor, căutându-și refugiul pe corăbiile lor, unde au și înnoptat în afara razei de bătaie a armelor.

3. Ioppe nu are un liman natural, căci coasta care o mărginește este povârnită și în întregime oablă; numai la cele două capete ale sale se mai înconvoaie puțin spre interior; chiar și acestea sunt alăcătuite din faleze abrupte și din stânci care înaintează spre mare: acolo ți se arată și astăzi urmele cătușelor Andromedei[2], fapt care dovedește vechimea legendei sale. Vântul de miazănoapte asediază frontal țărmul și clădește peste stâncile alăturate talazuri înalte încât oprirea în radă este mai primejdioasă decât popasul în largul mării. Aceasta era rada unde ancoraseră locuitorii din Ioppe în hulă, când spre dimineață s-a dezlănțuit o furtună pe care corăbierii localnici o numesc „Neagra Vântoaie de miazănoapte". Ea a sfărâmat pe loc unele corăbii care s-au ciocnit între ele, pe altele le-a zdrobit de stânci; multe altele, care în pofida brizanților căutau să răzbească în larg, căci cei de pe puntea lor se temeau de coasta stâncoasă și de dușmanii care îi pândeau acolo, au fost înghițite de enormele talazuri. Nu exista nici un loc spre care să fugă, nici o scăpare dacă rămâneai pe loc; urgia furtunii îi alunga de pe mare, iar romanii împiedicau întoarcerea lor în oraș. Se auzeau puternice strigăte când corăbiile se izbeau una de alta și un vacarm înfiorător se producea când ele se sfărâmau. Din această mulțime, unii au murit înghițiți de valuri, alții au fost prinși de sfărâmăturile corăbiilor lor; câțiva însă și-au curmat singuri viața cu sabia, crezând că vor pieri astfel mai ușor așa decât prin înec. În schimb, cei mai mulți au fost aruncați de talazuri încolo și încoace, apoi zdrobiți de pereții de stâncă, încât marea se înroșise de sânge iar țărmul se acoperise de cadavre. Cel ce era adus la mal încă în viață cădea victimă romanilor postați acolo. Numărul cadavrelor aruncate de mare la țărm s-a ridicat la 4200. Romanii au făcut una cu pământul orașul care a ajuns în stăpânirea lor fără nici o luptă.

4. Așadar, într-un scurt răstimp, orașul Ioppe a fost cucerit pentru a doua oară de romani[3]. Pentru a-i împiedica pe pirați să se cuibărească iarăși acolo, Vespasianus a înjghebat în citadelă o tabără militară alcătuită din călăreți, lăsând și un număr mic de pedestrași; în vreme ce primii rămâneau pe loc, ca să păzească tabăra, călăreții

---

[2] Silit de supușii săi să-și sacrifice fiica unui monstru marin, regele etiopian Cepheus a înlănțuit-o pe Andromeda de stâncile acelea, prințesa fiind salvată de eroul argian Perseus, care a luat-o de soție (n.e.).

[3] Vezi *Cartea a doua*, cap. XVIII, paragr. 10 (n.t.).

aveau misiunea să jefuiască împrejurimile și să distrugă satele și orășelele din vecinătatea Ioppei. Conform ordinului primit, soldații au cutreierat ținutul pe care l-au prădat zilnic, preschimbându-l pe de-a-ntregul într-un pustiu.

5. Când vestea despre soarta pe care a avut-o Iotapata a ajuns și la Ierusalim, mai întâi cei mai mulți n-au vrut s-o creadă și fiindcă nenorocirea era prea mare, și fiindcă nici unul dintre cei ce-o împrăștiau nu fuseses martor ocular. Căci nu a existat nici un sol care să aducă de la fața locului știrea, ci numai zvonul cuceririi orașului, răspândindu-se de la sine cu firească închinare de a întuneca orice întâmplare. Puțin câte puțin, de la o localitate la alta și-a croit drum adevărul care s-a ridicat mai presus de toate îndoielile; firește că la cele care avuseseră loc aievea s-au adăugat și întâmplări inventate. Astfel s-a spus că o dată cu cucerirea orașului și-a pierdut viața și Iosephus. Această veste a umplut Ierusalimul de o jale copleșitoare. Pe când în fiecare casă și în sânul familiilor erau bocite doar neamurile care își aflaseră sfârșitul la Iotapata, doliul purtat după Iosephus a căpătat un caracter public; unii plângeau foștii oaspeți, alții rudele apropiate, alții prietenii, dar pe Iosephus îl deplângeau cu toții, așa că vreme de 30 de zile jelania n-a contenit. Drept acompaniatori pentru cântecele lor de jale, foarte mulți au fost cei ce au tocmit flautiști[4].

6. Dar după ce, o dată cu scurgerea vremii, adevărul a ieșit la lumină și s-a aflat cum s-au petrecut lucrurile la Iotapata, s-a dovedit că știrea despre dispariția lui Iosephus era o născocire. Când s-a știut că el trăiește, că se află în mâinile romanilor și că generalii acestora îi aplicau un tratament de care îndeobște nu se bucură nici un prizonier de război, atunci mânia împotriva celui rămas în viață n-a fost deloc mai prejos decât simpatia cu care l-au cinstit pe când îl credeau mort. Unii îl învinuiau de lașitate, alții de trădare și întregul oraș era plin de indignare și de ocări la adresa lui. Iudeii erau tot mai porniți împotriva loviturilor primite, iar eșecurile le sporea și mai mult înverșunarea. Nenorocirea care îndeamnă îndeobște pe oamenii chibzuiți să se gândească la siguranța proprie, pentru a preveni repetarea unui necaz asemănător, i-a îmboldit pe ei spre noi năpaste; sfârșitul unei încercări grele n-a însemnat altceva decât începutul alteia. Tot mai mult creștea înverșunarea iudeilor împotriva romanilor, întrucât credeau că în felul acesta se răzbunau pe Iosephus. Asemenea tulburări puseseră stăpânire pe locuitorii din Ierusalim.

[4] Vezi Matei, IX, 23 (n.t.).

7. Vespasianus dorea să viziteze regatul lui Agrippa; așadar regele l-a invitat la el pentru ca să-l primească cu tot fastul bogat al curții sale pe comandantul suprem împreună cu oastea lui și, totodată, pentru că spera să-și consolideze cu ajutorul romanilor tronul său primejduit. De aceea, generalul a pornit din Caesarea-pe-mare, mărșăluind spre Caesarea denumită și Philippi[5]. Acolo a acordat trupelor sale, pentru refacere, un răgaz de 20 de zile, el însuși luând parte la ospețe și aducând jertfe de mulțumire lui Dumnezeu, pentru succesele obținute. Când însă a primit vestea că în Tiberias izbucnise o răscoală și că Tarichea dădea semne vădite de nesupunere — ambele făcând parte din regatul lui Agrippa — Vespasianus a socotit că se ivise prilejul potrivit să pornească într-o nouă expediție, mai întâi pentru că era hotărât să-i zdrobească pe iudei în toate localitățile unde aceștia se răzvrăteau, mai apoi, pentru că în felul acesta aducea mulțumiri regelui pentru ospitalitatea acordată, silind cele două orașe să i se supună din nou. El l-a trimis în acest scop pe fiul său Titus la Caesarea-pe-mare, ca să ia oastea staționată acolo și s-o conducă la Skythopolis, cel mai mare oraș din Decapolis, învecinat cu Tiberias. Într-acolo s-a dus și el, spre a se întâlni cu fiul său; de aici Vespasianus a mărșăluit cu trei legiuni și la vreo 30 de stadii depărtare de Tiberias, și-a instalat tabăra într-un loc anume ales, spre a fi cât mai bine văzut de răzvrătiți. Numele locului era Sennabris[6]. Apoi l-a trimis pe decurionul Valerianus însoțit de 50 de călăreți, cu o solie de pace către locuitorii orașului, ca să-i readucă la supunere. Căci Vespasianus aflase prin zvonuri că populația avea intenții pașnice dar că ea era asuprită de o ceată ahtiată după război. Valerianus a înaintat călare până în preajma zidului Tiberiadei, a coborât de pe cal și a cerut călăreților care îl însoțeau să descalece la rândul lor, ca să nu dea impresia că sunt puși pe harță. Dar mai înainte ca el să ia cuvântul, s-au năpustit asupra lui cei mai îndârjiți dintre rebeli, având arme asupra lor; în fruntea lor se afla un anume Iesus, fiul lui Tupha[7], căpetenia întregii liote de jefuitori, Valerianus avea convingerea că nu se cade să se angajeze în luptă fără ordinul dat de generalul său, chiar și în cazul când victoria sa ar fi sigură; în afară de asta, i s-a părut

---

[5] Se pare că Neronias, nume pe care Agrippa l-a dat orașului, potrivit *Antichităților iudaice*, XX, 9, 4, n-a prea fost folosit (n.t.). Întemeiat de Philippus și împodobit de Herodes cu un templu al lui Pan, orașul fusese lărgit de Agrippa II, dar numele de Neronias n-a dăinuit, fiind preferat cel de Caesarea panias (n.e.).

[6] Localitate situată la 8 km de Tiberias (n.e.).

[7] În autobiografia lui Iosephus, el se numește Sapphias sau Saphitas (n.e.).

primejdios să se lase târât într-o încăierare cu adversari mulți, puși pe fapte mari, pâlcul lui fiind mai mic și prea sumar înarmat pentru atac. L-a descumpănit deopotrivă și neașteptata îndrăzneală a iudeilor; așa că a aluat-o la fugă pe jos și alți 5 călăreți și-au abandonat la rândul lor caii. Aceștia au fost aduși în oraș de către ciracii lui Iesus cu strigăte de bucurie, de parcă ar fi capturat animalele într-o luptă deschisă, nu printr-o viclenie.

8. Temându-se de urmările acestei peripeții, bătrânii și oamenii cei mai de vază ai orașului s-au dus mai mult alergând în tabăra romanilor. După ce l-au câștigat pe rege de partea lor, au căzut în genunchi înaintea lui Vespasianus, rugându-l să nu-i trateze cu dispreț și să nu îngăduie ca un oraș întreg să aibă de pătimit din pricina unor smintiți, puțini la număr. Se cuvine ca el să cruțe populația care a fost mereu de bună-credință față de romani, iar pedeapsa s-o primească doar instigatorii la răscoală, numai iscoditoarea lor veghe de până acuma împiedicându-i să înceapă mai demult tratativele de pace. Oricât de supărat pe întregul oraș era comandantul suprem pentru răpirea cailor, el a dat satisfacție rugăminților lor, mai ales când a văzut că Agrippa părea îngrijorat de soarta cetățenilor din Tiberias. După ce solii au obținut astfel solemnul legământal iertării locuitorilor, cei din liota lui Iesus, simțind că rămânerea în Tiberias nu mai prezenta nici o siguranță, au fugit la Tarichea. În ziua următoare, Vespasianus l-a trimis înainte pe Traianus cu câțiva călăreți spre un vârf de munte, dominând orașul, ca să se cerceteze dacă și poporul, în întregimea lui, are gânduri de pace. Când a constatat că acesta împărtășește aceleași sentimente pașnice ca și solii care imploraseră iertarea, el și-a adus armata mai aproape. Locuitorii i-au deschis porțile orașului, l-au întâmpinat cu aclamații și l-au proclamat salvatorul și binefăcătorul lor. Întrucât armata era stânjenită de faptul că porțile erau prea înguste, fiind silită să se înghesuie, Vespasianus a dat porunca să se dărâme o parte a zidului de miazăzi și a lărgit astfel trecerea. Dar el a interzis trupelor să se dedea la orice fel de jaf sau silnicie pentru a da satisfacție regelui și tot datorită lui a cruțat și zidurile de apărare, Agrippa punându-se chezaș pentru deplina fidelitate a locuitorilor în viitor. Astfel Vespasianus a readus sub stăpânirea regelui orașul care a avut foarte mult de suferit de pe urma răzvrătirii sale.

CAPITOLUL X

1. Apoi Vespasianus a plecat mai departe și între Tiberias și Tarichea și-a instalat tabăra pe care a înzestrat-o cu întărituri puternice, prevăzând că aici peripețiile războiului vor dura mai mult. Căci tot șuvoiul răzvrătiților se scursese la Tarichea, întrucât ei se bizuiau pe fortificațiile orașului, ca și pe lacul pe care localnicii îl numeau Gennesar. Situat ca și Tiberias la poalele unui munte, orașul fusese bine fortificat de Iosephus pretutindeni până la partea scăldată de apele lacului, firește, nu atât de mult ca Tiberias. Căci el construise zidul împrejmuitor al ultimului oraș la începutul rebeliunii împotriva romanilor, când îi stăteau la dispoziție, din plin, și fonduri bănești, și atributele puterii; în schimb, Tarichea nu beneficiase decât de rămășițele zelului său ambițios. De aceea, locuitorii aveau la îndemână, pe suprafața lacului, bărci, gata pregătite, spre a se refugia în ele în eventualitatea unei înfrângeri pe uscat. Ei erau înarmați și pentru o luptă navală, dacă li se oferea cumva prilejul. Fără să se sperie nici de mulțimea, nici de ordinea exemplară a dușmanilor, în vreme ce romanii erau ocupați cu întărirea taberei lor, cei din ceata lui Iesus au făcut o incursiune și de la primul atac au împrăștiat pe constructorii întăriturilor, dărâmând o mică parte a lucrărilor acestora, și s-au retras scutiți de pierderi de-abia când au văzut că soldații cu armament greu se pregăteau să pornească împotriva lor. Romanii și-au urmărit dușmanii și i-au silit să se urce în bărcile lor. Aceștia s-au retras spre mijlocul lacului până la distanța de la care mai puteau să tragă în inamic, și-au aruncat ancorele și, adunându-și bărcile laolaltă, în strânsă formațiune de luptă, se pregăteau de o bătălie navală cu adversarii lor de pe uscat. Între timp Vespasianus, auzind că o mare mulțime de iudei se adunase în câmpia din fața orașului, și-a trimis propriul fiu împotriva lor, cu 600 de călăreți dintre cei mai buni, puși sub comanda lui.

2. Când și-au dat seama că numărul dușmanilor crescuse îngrozitor, Titus și-a vestit părintele că are nevoie de o sporire a efectivelor sale. El s-a convins că majoritatea călăreților era dispusă să atace înainte de sosirea întăririlor, dar că ceilalți erau îngrijorați în sinea lor de superioritatea numerică a iudeilor și, ca atare, s-a ridicat în așa fel ca să poată fi auzit bine de pretutindeni, rostind aceste vorbe: „Romani! Chiar de la începutul cuvântării mele, mi se apre folositor să vă reamintesc obârșia voastră, ca să știți cine sunteți voi și împotriva cui urmează să luptăm. De forța brațului nostru n-a scăpat până acum nici un popor din lumea întreagă, numai iudeii — trebuie s-o spun asta spre cinstea lor — în pofida repetatelor înfrângeri nu s-au dat bătuți niciodată. Ar fi de-a dreptul umilitor ca noi să dăm semne de oboseală în mijlocul succeselor noastre, în vreme ce ei își înfruntă nenorocirile rămânând în picioare. Mă bucur că pe chipurile voastre se citește limpede buna dispoziție și râvna de a porni la luptă, mă tem, totuși, ca mulțimea dușmanilor noștri să nu ne îngrijoreze cumva, în sinea lui, pe unul sau altul dintre noi. Acela se cuvine să chibzuiască iarăși cine este el și pe cine are în fața lui. Acești iudei sunt într-adevăr oameni foarte temerari care disprețuiesc vădit moartea, dar nu au nici ordinea militară, nici priceperea de a purta războiul, încât ei pot fi numiți, mai degrabă o gloată decât o oaste. Ce rost mai are să menționez din nou experiența războinică și disciplina noastră militară? Căci totuși, numai noi exersăm folosirea armelor și în timp de pace întrucât nu mai avem nevoie în timp de război să socotim mereu numărul dușmanilor comparându-l cu al nostru. Ce folos ne-ar mai aduce permanentele exerciții militare dacă ne-am putea măsura doar cu același număr de adversari nici măcar exersați ca noi. Țineți sema de faptul că, înzestrați cu întregul armament, luptați cu oameni slab înarmați, porniți călare împotriva unor pedestrași și, supunându-vă unor comandanți pricepuți, înfruntați o gloată prost condusă. Aceste avantaje pot face să păreți mult mai numeroși așa cum dezavantajele deja pomenite micșorează considerabil numărul adversarilor. De fapt rezultatul luptei nu depinde de numărul soldaților, fie ei oricât de războinici, ci de vitejia lor, fie ei și mai puțini numeroși. Ultimii se pot deplasa lesne în bătălie, regrupându-se mai ușor ca să se ajute reciproc, pe când trupele prea numeroase își aduc sieși mai multe pagube decât cele provocate de dușmanii înșiși. Iudeii se lasă călăuziți de îndrăzneală, temeritate și exasperare, simțăminte puternic încurajate de succese, dar a căror vâlvătaie se stinge la cel mai mic eșec; dar e noi ne caracterizează vitejia, disciplina și fermitatea, sentimente

ce-și dovedesc puterea când sunt ajutate de noroc, rezistând însă până la capăt chiar și potrivniciilor sorții. Apoi voi luptați pentru țeluri mai înalte decât cele ale iudeilor care iau asupra lor pacostea războiului de dragul libertății și a patriei lor; în schimb noi nu cunoștem nimic mai de preț decât gloria, precum și înlăturarea părerii că, după amintirea faptului că am supus întregul pământ, am găsit în iudei niște adversari de talia noastră. Țin să vă atrag atenția că nu trebuie să ne temem de o înfrângere inevitabilă, întrucât trupele care vin în ajutorul nostru sunt numeroase și se află în apropiere, dar și singuri putem să obținem victoria și tare bine ne-ar prinde să facem acest lucru înaintea sosirii întăririlor trimise de tatăl meu, pentru ca izbânda norocoasă să devină și mai strălucitoare, nefiind împărțită cu alții. Socot că a sosit ora care va decide în privința părintelui meu, a mea și a voastră: dacă el este demn de victoriile sale anterioare, eu, de a fi fiul lui și voi, de a fi soldații mei! Deoarece pentru el izbânda este de-acum un fapt obișnuit, nici eu nu pot să apar în fața lui ca un învins. Iar vouă nu v-ar fi rușine de înfrângerea suferită atunci când generalul vostru se avântă înaintea tuturora în întâmpinarea primejdiei? Tocmai asta voi face și eu, aflați de la mine, căci voi înfrunta dușmanul cel dintâi! Nu rămâneți în urma mea și fiți convinși că Dumnezeu este alături de mine, sprijinindu-mi atacul, fără să vă îndoiți că vom dobândi acum un succes mai mare decât această bătălie dată în afara orașului!"

3. Discursul rostit de Titus a sădit un avânt divin în pieptul bărbaților și când, înaintea atacului li s-au alăturat Traianus cu 400 de călăreți, aceștia au început să mârâie, ca și cum participarea ajutoarelor sosite le-ar fi micșorat meritele victoriei. Vespasianus le-a trimis de-asemeni pe Antonius Silo cu 2.000 de arcași, cărora le-a dat ordinul să ocupe înălțimile din fața orașului, pentru ca din pozițiile lor să alunge pe cei aflați pe metereze. În vreme ce, potrivit misiunii lor, romanii împiedicau dușmanul instalat pe ziduri să acorde un sprijin temeinic semenilor lor, Titus a fost primul care și-a îndemnat calul să dea năvală asupra adversarilor; după el au pornit val-vârtej și ceilalți cu puternice strigăte de luptă, răsfirându-se apoi peste toată valea pe întregul front al inamicului. Datorită acestui fapt, păreau mai numeroși decât erau în realitate. Deși înspăimântați de iureșul și de ordinea lor riguraosă, iudeii au rezistat câtăva vreme atacului; dar în cele din urmă, au fost străpunși de sulițe, răsturnați de năvala călăreților și striviți în grămezi de copitele cailor. Când pe întregul câmp de pultă zăceau mulți dintre cei uciși, iudeii s-au împrăștiat, și fiecare a căutat să fugă spre oraș cât mai repede. Titus i-a răpus pe

unii, lovindu-i din spate, pe alții în vreme ce străbătea grămezile lor compacte, pe ceilalți, ajunși din urmă, îi străpungea cu sulița în față, iar pe ultimii, căzuți în învălmășeală, se năpustea și-i căsăpea de-a valma[1]. A căutat să reteze tuturora goana spre zid și să-i gonească spre vale; în cele din urmă, iudeii au izbucnit să străpungă rândurile prin forța numărului lor și cu toții s-au refugiat în oraș.

4. Dar acolo, fugarii au întâmpinat o nouă dificultate, adică sciziunea. Căci locuitorii, îngrijorați de soarta averilor și a orașului lor, au fost din capul locului împotriva războiului și stăruiau în această privință cu atât mai mult acum, după înfrângerea suferită; numeroși străini țineau neapărat să-i silească pe localnici să reziste. În apriga dispută dintre cele două tabere, au izbucnit atâtea răcnete și vuiete încât puțin a lipsit ca să recurgă la arme unii împotriva altora. Aflat în imediata apropiere a zidului de apărare, Titus a auzit limpede zarva și a strigat: „Iată momentul potrivit, ostașii mei! De ce mai șovăim, oare, când Dumnezeu vrea ca iudeii să încapă pe mâinile noastre. Cuceriți victoria ce vă este la îndemână. N-auziți și voi gâlcevile lor? Cei care au scăpat de brațele noastre sunt profund dezbinați. Al nostru va fi orașul dacă ne vom grăbi! În afara promptitudinii, mai avem nevoie de efort și de hotărâre, căci nici o izbândă mare nu se obține fără cutezanța pândită de primejdii. Trebuie să preîntâmpinăm nu numai împăcarea dușmanilor care lesne s-ar putea înfăptui sub presiunea nevoii, ci și sosirea trupelor trimise în sprijinul nostru pentru ca noi, care am învins deja un puternic vrăjmaș numeros, să cucerim orașul cu oaste puțină!

5. După rostirea acestor cuvinte, Titus s-a suit pe cal și, înaintea tuturora, s-a îndreptat spre lac, călărind prin apă, și a pătruns cel dintâi în oraș, urmat apoi de ai săi. Îndrăznețul său atac a stârnit panică printre iudeii aflați pe metereze și nimeni n-a mai cutezat să lupte sau să le atină calea. Ei și-au părăsit posturile, iar ciracii lui Iesus au fugit spre câmpie; ceilalți au alergat spre lac, nimerind drept în mâinile dușmanului și au fost masacrați. Unii au fost uciși când încercau să se suie în bărci, alții, pe când se străduiau să le ajungă din urmă pe cele pornite la drum. Un groaznic măcel a avut loc în oraș, unde străinii care nu izbutiseră să fugă au opus rezistență, localnicii fiind uciși fără să se împotrivească; ultimii s-au abținut de la luptă, în speranța că vor fi cruțați pentru că nu doriseră războiul, dar au fost răpuși și ei. În cele

[1] În suita de biografii ale celor 12 împărați, Suetonius precizează că la asediul Gamalei și Taricheei, Titus și-a pierdut propriul cal, fiind nevoit să încalece pe altul, rămas fără călăreț (n.e.).

din urmă, după ce adevărații vinovați au fost lichidați, Titus s-a îndurat de localnici și a ordonat oprirea măcelului. Cei care apucaseră să se salveze în bărcile lor de pe întinderea lacului de îndată ce și-au văzut orașul ocupat, s-au îndepărtat de dușmani cât au putut de mult.

6. Titus a trimis un călăreț până la tatăl său, ca să-i ducă plăcuta veste a faptei războinice, îndeplinite de el. Vespasianus a fost, firește, foarte bucuros de vitejia fiului său și de succesul acestuia, căci lui i s-a părut că astfel, cea mai mare parte a războiului purtat de el se încheiase cu bine. A venit el însuși la fața locului și a ordonat ca orașul să fie înconjurat și apărat cu strășnicie, nu cumva să scape cineva pe ascuns, urmând să fie ucis oricine ar fi încercat să fugă. În ziua următoare s-a dus pe malul lacului, și a trasat sarcina construirii unor plute destinate urmăririi fugarilor; datorită faptului că avea material lemnos și meșteri pricepuți din belșug, treaba a fost repede dusă la îndeplinire.

7. Lacul Gennesar[2] își trage numele de la ținutul care o mărginește: el are o lățime de 40 de stadii, iar în lungime, depășește cu încă o sută de stadii această distanță[3]; în pofida întinderii sale, apa lui este dulce și foarte bună de băut. Ea se dovedește mai limpede decât apa deasă a bălților și deopotrivă curată fiindcă malurile care o înconjoară sunt pretutindeni fie pietroase, fie nisipoase. Scoasă din lac, apa păstrează o temperatură potrivită, mai plăcută decât unda unui fluviu sau a unui izvor, rămânând însă mereu mai răcoroasă decât te-ai putea aștepta după vastitatea sa. Apa lacului devine rece ca gheața când este scoasă la aer, așa cum obișnuiesc să facă localnicii îndeobște în nopțile de vară. Speciile de pești care viețuiesc în undele sale se deosebesc la gust și la formă de soiurile întâlnite în celelalte ape[4], lacul fiind brăzdat la mijloc de fluviul Iordan[5], Presupusul său izvor se află în Panium[6]; dar undele sale vin pe sub pământ și pe-as-

---

[2] În *Vechiul Testament*, denumirea lui este Kinnereth, la evangheliști Marea Galileei, lacul Gennezareth sau Tiberiada (n.t.).

[3] Adică 7,4 km lățime și 25,9 km lungime. Potrivit măsurătorilor moderne, lacul numit azi Kinneret are lățimea maximă de 12 km și lungimea maximă de 25 km. (n.e.).

[4] După spusele lui Burckhardt, numai partea nordică a lacului este bogată în pește. Aceasta se datorează faptului că în partea sudică peștii sunt afectați de apele izvoarelor termale din Tiberias (n.t.).

[5] Adică brațul estic al Iordanului, singurul luat în considerație de iudei întrucât se afla în ținuturile lor (n.t.).

[6] Teritoriu muntos din districtul Panias (vezi *Antichități iudaice*. XV, 10, 3) (n.t.).

cuns din așa-numitul lac Phiala[7] acesta este situat pe drumul spre Trachonitis, nu prea mult spre dreapta, la 120 de stadii[8] depărtare de Caesarea. Numele de Phiala (=Ceașcă) este îndreptățit de forma circulară a marginilor lacului; apa se menține permanent la același nivel, fără să scadă sub el dar și fără să-l depășească. Multă vreme nu s-a știut că adevăratul izvor al Iordanului se afla acolo până când Tetrarhul din Trachonitis, Philippus, n-a dovedit primul acest lucru. El a turnat în Phiala niște drojdie, care a fost văzută ieșind iarăși tocmai la Panium, unde se bănuia mai înainte că ar fi obârșia fluviului[9]. Frumusețea cu care natura a înzestrat Panium a fost sporită prin fastuoasele construcții regești pe care Agrippa le-a înălțat cu întreaga lui bogăție. Din grota de aici începe vizibilul curs al Iordanului, care străbate mlaștinile și băltoacele lacului Semechonitis[10], parcurge apoi alte 120 de stadii și în dreptul orașului Iulius brăzdează pe la mijloc lacul Gennesar, pentru ca după un drum lung, făcut printr-un pustiu întins, să se verse în Lacul de asfalt[11].

8. De-a lungul Gennesarului se întinde regiunea cu același nume[12], uimitoare prin natura și frumusețea ei. Prin fertilitatea lui, solul este prielnic oricărui soi de plantă și de aceea, localnicii au sădit în el de toate. Clima deosebită[13] favorizează creșterea unor vegetale diferite. Nucii care, în comparație cu alți copaci, au nevoie de o vreme îndeobște răcoroasă, cresc acolo în număr mare, alături de palmieri,

---

7 Are sensul de „ceașcă" (elină). Ipoteza potrivit căreia brațul estic al Iordanului și-ar avea izvorul în Phiala este eronată după cercetările recente, încât se poate presupune că Tetrarhul Philippus a făcut experiența lui cu drojdia într-un alt loc situat mult mai la nord (n.t.).

8 Adică 22 km. Distanța reală dintre Phiala și Caesarea Philippi este de 10 km (n.e.).

9 Lacul care are forma și numele unui vas de băut (castronaș), cu un diametru de 626 m., și o adâncime de 60 m, este situat la altitudinea de 1024 m. Apele sale stătătoare și uleioase nu seamănă deloc cu undele proaspete ale Iordanului. Iosephus n-a avut prilejul să vadă acest lac de munte. Principalul izvor al Iordanului rămâne Panium, celalalte trei fiind alimentate de zăpezile muntelui Hermon (n.e.).

10 În *Vechiul Testament (Cartea lui Iosua,* II, 5) acest lac mlăștinos poartă numele de Merom (azi Hule). Distanța pe care o străbate Iordanul de la izvor și până la vărsarea lui în lacul Gennezareth este de 17 km, cu 5 km mai puțin decât a apreciat Iosephus (n.e.).

11 Azi Marea Moartă (n.e.).

12 Câmpia Gennesar este situată în partea nordică a lacului, între Capernaum și Magdala (n.e.).

13 Acest climat tropical își are explicația în poziția joasă a lacului a cărui oglindă, după Russeger, se află la 625 de picioare, iar după alții la 700 de picioare sub nivelul Mării Mediterane (vezi Raumer, *Palestina*, p. 56) (n.t.).

foarte dornici de arșiță; în imediata lor apropiere se găsesc smochinii și măslinii care tânjesc după o temperatură mai echilibrată. S-ar zice că aici natura se întrece pe sine, dându-și întreaga osteneală să adune la un loc toate cele care nu se potrivesc, sau că anotimpurile duc o nobilă dispută și fiecare caută să obțină întâietatea în același ținut. Solul nu numai că rodește poame pe care doar greu pot fi întrezărite alături, dar le oferă și un îndelungat răgaz de coacere. Celor mai regești dintre ele — strugurii și smochinele — le îngăduie zece luni în șir, fără întrerupere, iar celelalte fructe se coc rând pe rând, de-a lungul întregului an. În afară de blândețea climei, la fertilitatea acestei regiuni contribuie și irigația, înfăptuită printr-un izvor din care țâșnește multă apă, fiind denumit de localnici Capharnaum[14]. Unii îl socotesc drept o arteră a Nilului, deoarece în el dai de o specie de „pește-corb"[15] care se găsește și în lacul Alexandriei[16]. Regiunea se întinde de-a lungul malului acestui lac pe o lungime de 30 de stadii și pe o lățime de 20 de stadii. Aceasta este zestrea naturală a ținutului.

9. După ce plutele au fost înjghebate, Vespasianus le-a umplut cu atâtea trupe câte a crezut el că avea nevoie pentru a-și distruge adversarii refugiați pe lac, împingându-le apoi spre largul acestuia. Iudeii au fost așadar împresurați pe lac astfel încât nu mai aveau cum să se întoarcă pe malul ocupat pretutindeni de romani, nici nu puteau să se lupte cu ei de la egal la egal. Căci bărcile iudeilor erau mici și construite pentru incursiuni piraterești, mult prea slabe pentru a înfrunta plutele, fiecare având un echipaj prea mic ca să aibă curajul să atace plutele pline de romani, pornite în urmărirea lor. Iudeii au dat, totuși, târcoale plutelor, la oarecare depărtare ba s-au și apropiat de ele, aruncând de la distanță pietre asupra romanilor și îi atâtau pentru lupta corp la corp. Dar în ambele cazuri, își aduceau mai multe pagube lor înșile: de pe urma pietrelor aruncate nu se alegeau decât cu ciocăniturile loviturilor neîntrerupte, fiindcă țintele lor erau apărate de zale, pe când ei intrau în raza de acțiune a tragerii romanilor. Dacă ve-

---

[14] A nu se confunda cu localitatea Capharnaum sau Capernaum, care la Iosephus se numește Capharnome. Vezi tot Raumer, *op. cit.*, p. 130 (n.t.). În vecinătatea Capernaumului se află o zonă bogată în izvoare, de aici și vechea denumire de *Heptapegon* (=*Șapte izvoare*,în elină) (n.e.).

[15] Denumirea de „coracinus" (de culoarea corbului) este o traducere forțată, numele științific exact al peștelui fiind *claris lacera*. E o specie lipsită de solzi, asemănătoare somnului, probabil identică cu arăbescul „barbut", consumarea lui fiind interzisă iudeilor (n.e.).

[16] Lacul Mareotis (n.e.).

neau însă prea aproape de plute, se ciocneau de ele, și înainte de a înfăptui ceva, se duceau la fund împreună cu bărcile lor. Pe mulți dintre cei ce căutau să se strecoare neobservați, romanii ce se apropiau i-au străpuns cu sulițele lor; pe unii i-au doborât cu sabia, după ce apucaseră să sară în bărcile lor; pe alții i-au urmărit cu plutele, i-au prins la mijloc și i-au luat prizonieri împreună cu bărcile lor. Când unii dintre cei căzuți din bărci își scoteau capul din apă, numaidecât erau loviți de săgeți sau păliți de o plută; dacă alții, în disperarea lor de a se salva, căutau să se cațare pe o plută dușmană, acelora li se tăiau mâinile sau capetele de către romani. De jur împrejur, iudeii au fost răpuși cu duiumul în fel și chip până când supraviețuitorii, împresurați în propriile bărci, în goana lor au fost mânați spre uscat. La încercarea lor de debarcare, mulți au fost străpunși de sulițe înainte de a sosi la mal. Mulți alții au sărit pe uscat, unde au fost măcelăriți de romani. Întregul lac se înfățișa vederii înroșit de sânge și acoperit de cadavre, căci nimeni nu scăpase cu viață. În zilele următoare, tot ținutul a fost năpădit de o duhoare cumplită, oferind ochilor o priveliște înfiorătoare; malurile erau pline de sfărâmăturile bărcilor și de hoituri umflate; arșița verii umplea aerul cu miasmele morților intrați în putrefacție, lucru care atrăgea după sine nu numai plânsetele iudeilor îndoliați, ci și scârba celor ce provocaseră prezenta nenorocire. Astfel s-a încheiat această bătălie navală[17]: în ea și-au găsit moartea 6700 de oameni, aici fiind incluși și cei ce căzuseră în oraș.

10. După luptă, Vespasianus s-a așezat pe jilțul de judecător la Tarichea și i-a separat pe localnici de străinii care, după părerea lui, purtau vina dezlănțuirii războiului; apoi s-a sfătuit cu comandanții superiori dacă se cuvine să cruțe viața acestora. Răspunsul ofițerilor de frunte a fost că eliberarea pripășiților ar fi în defavoarea romanilor, întrucât, ca niște oameni fără nici o patrie, nu se vor potoli după slobozirea lor de acum, ci își vor ațâța la război gazdele care le vor acorda ospitalitate după ce vor fi plecat de aici. Chiar și Vespasianus a recunoscut că străinii nu-și merită viața pe care oricum o vor folosi în dauna eliberatorilor lor; ceea ce îl preocupa era doar modul în care se va descotorosi de ei. În cazul executării lor pe loc, el se temea de faptul că localnicii vor pune iarăși mâna pe arme, căci nu vor tolera ca la ei să fie măcelăriți atâția oameni care îi ceruseră îndurare; pe de altă

---

[17] Pentru a celebra această victorie (mai degrabă lacustră decât navală), o monedă de aramă înfățișându-i pe Vespasianus și Titus poartă pe ea inscripția „victoria navalis". Multe corăbii au figurat în cortegiul prilejuit de sărbătorirea triumfului prin care Roma a sărbătorit cucerirea Ierusalimului (n.e.)

parte, nici el nu se îndura să-și încalce cuvântul dat și după aceea să recurgă la forță împotriva lor. În cele din urmă, prietenii au triumfat asupra lui Vespasianus, pe care l-au convins că nu va putea fi vorba de un sacrilegiu față de iudei și că utilitatea trebuise să fie preferată datoriei, atunci când trebuie să te decizi între amândouă. Prizonierilor săi le-a promis amnistia, în cuvinte ambigue, dându-le îngăduința să plece, dar le-a cerut să aleagă numai drumul spre Tiberias. Ei au crezut ce le-a convenit lor și, plini de nevinovăție, și-au luat cu ei avuția, fără să ascundă nimic, pornind pe drumul ce le fusese trasat. Dar romanii au ocupat marginile întregului drum spre Tiberias, pentru ca nimeni să nu se abată de la el și astfel au fost duși în oraș sub pază strictă. Când i-a ajuns din urmă, Vespasianus i-a închis pe toți într-un stadion, poruncind ca bătrânii și cei firavi la trup, în număr de 1.200, să fie uciși. Din rândul tinerilor a ales pe cei mai voinici, în număr de 6.000, și i-a trimis lui Nero, la Isthmus[18]; restul mulțimii, 30.400 de oameni, i-a vândut ca sclavi, cu excepția celor pe care i-a dăruit lui Agrippa. Întrucât prizonierii proveneau din regatul său, el l-a lăsat pe Agrippa să facă cu ei ce poftește, dar și regele i-a vândut la rândul lui. Cei rămași pe dinafară provenind din Trachonitis, Gaulanitis, Hippos și Gadaritis, erau îndeobște niște răzvrătiți, fugari precum și neisprăviți pe care nelegiuirile comise în timp de pace i-a împins să-și ducă viața în război. Ei au fost capturați în a 8-a zi a lunii Gorpiaios[19].

---

[18] Istmul de Corint, a cărui străpungere a început-o cu multă râvnă Nero, dar n-a terminat-o. Restul lucrărilor au fost duse la capăt în 1893 (n.t.)

[19] La 26 septembrie 67 e.n. (n.e.).

CARTEA A PATRA

CAPITOLUL I

1. De îndată ce Iotapata a fost cucerită de romani, galileenii care persistau în răzvrătirea lor au redevenit supuși după ce Tarichea fusese zdrobită; astfel romanii au reintrat în stăpânirea tuturor fortărețelor și orașelor, excepție făcând doar Giscala și garnizoana din muntele Itabyrion.[1] De partea lor a trecut și Galama, oraș situat pe celălalt mal al lacului, față în față cu Tarichea. El făcea parte din teritoriul atribuit lui Agrippa, la fel ca Sogane[2] și Seleucia[3]; amândouă erau orașe din Gaulanitis: Sogane ținea de așa-zisă regiune Gaulanitis-de-sus, Gamala, de Gaulanitis-de-jos. Dar Seleucia se află în preajma lacului Semechonitis. Acesta are o lățime de 30 de stadii și o lungime de 60 de stadii; luncile sale mlăștinoase se întind până în ținutul uscat Daphne,[4] o localitate foarte plăcută care dispune de izvoare de unde își are sursa așa-numitul Iordan cel Mic[5], mai jos de Templul „Vițelului de aur"[6], vărsându-și apoi apele în albia semenului său mai mare. Încă de la începutul rebeliunii antiromane, Agrippa atrăsese de partea lui pe locuitorii din Sogane și Seleucia, dar Gamala a refuzat să se predea, căci se încredea în poziția ei naturală mult mai greu accesibilă decât la Iotapata. Căci pe panta unui munte semeț se profilează o creastă abruptă care întruchipează la mijloc o cocoașă; din partea cen-

---

[1] Vezi *Cartea a doua*, cap. XX, n. 6 (n.e.).

[2] Nu e una și aceeași cu localitatea omonimă din Galileea (n.e.).

[3] Firește, nu Seleucia pe Tigru, aproape de Babilon, capitala Regatului Seleucid, celebră metropolă elenistică, ci Seleucia situată la nord-est de Bethsaida (azi Seluqije) (n.e.).

[4] Probabil Daphna, aflată la 20 km. sud de lacul Hule (n.e.).

[5] Iordanul Mic este în realitate cel mijlociu, afluentul cel mai bogat în apă al Iordanului, numit azi Nahr Leddân; vezi *Antichități iudaice*, V,3, 1 (n.t.).

[6] Vițelul de aur făcut în dublu exemplar de Ieroboam și instalat unul la Dan, cel de al doilea la Bethel, silindu-i pe israeliți să adopte acest cult după moartea lui Solomon și destrămarea regatului său (vezi *III Regi*, 12, 29) (n.e.).

trală a proeminenței coboară o pantă care se întinde la fel de mult atât înainte cât și înapoi; astfel totul capătă înfățișarea unei cămile, de unde provine și denumirea orașului, lucru pe care nu-l exprimă prea limpede locuitorii săi[7]. Din două părți ca și din față se cască prăpăstii fără fund și doar înapoi se micșorează dificultățile terenului, căci acolo creasta are legătură cu muntele. Dar locuitorii au îngreunat până și accesul acestei punți înguste, săpând de-a curmezișul ei un șanț transversal. Pe abruptul și ușor scobitul perete al muntelui, casele sunt construite strâns, una lângă alta, și atât de neliniștitor suprapuse încât din depărtare orașul parcă ar fi suspendat în aer și, din pricina povârnișului, în fiecare clipă stând gata să se prăvălească în gol. El are fața îndreptată spre miazăzi și tot austral este și piscul foarte înalt care îi slujește drept cetățuie; partea din spate a rămas fără ziduri, de acolo pornind o prăpastie foarte adâncă. În interiorul incintei, spre capătul orașului, țâșnește un izvor.

2. Când a fortificat Gamala, Iosephus l-a întărit și mai mult, înzestrând-o cu coridoare și șanțuri. Locuitorii contau pe natura aparte a locului într-o măsură și mai mare decât cei din Iotapata, aveau în schimb mai puțini oameni de arme și, încrezători în poziția lor, n-au recurs la întăriri suplimentare; oricum, faima fortificațiilor sale a atras o mulțime de refugiați. Datorită acestor întărituri, orașul s-a împotrivit vreme de șapte luni trupelor trimise de Agrippa să-l asedieze.

3. Vespasianus a plecat din Ammathus, acolo unde își instalase tabăra în fața porților Tiberiadei. Ammathus poate fi tradus cel mai bine prin „Ape calde", căci aici se găsesc izvoare termale, care au darul de a vindeca. El a mărșăluit la Gamala. Datorită poziției sale, pe care am descris-o mai înainte, Vespasianus n-a putut să încercuiască întregul oraș; a pus totuși gărzi în punctele unde acest lucru a fost posibil, și a ocupat muntele dominând localitatea. Acolo și-au construit legiunile, după bunul lor obicei, o tabără întărită; apoi Vespasianus a început să ridice valuri de pământ pe spinarea muntelui, ca și în partea de răsărit, unde în cel mai înalt punct al orașului se înalță un turn, de care se ocupa Legiunea a XV-a. Legiunea a V-a lucra în zona centrală a orașului, iar Legiunea a X-a astupa șanțurile și adâncițurile naturale. Când regele Agrippa s-a apropiat de zidurile la Gamalei, căutând să trateze cu oamenii aflați deasupra lor o eventuală capitulare, un prăștiaș l-a nimerit cu o piatră

---

[7] Numele orașului venea de la ebraicul *gamal*, nu de la elinul *camélos* (cămilă), grecii fiind cei ce puteau socoti drept neclară pronunția cuvântului (n.e.).

la cotul mâinii drepte. Numaidecât, însoțitorii regelui l-au înconjurat, ca să-l ocrotească, dar romanii au continuat asediul cu și mai multă râvnă, pe de o parte indignați de felul cum fusese tratat regele, pe de altă parte, temându-se de ceea ce îi aștepta pe ei; căci ei socoteau că asemenea oameni, care arată atâta înverșunare față de un concetățean și un sfetnic bun, nu se vor da înlături de la nici o cruzime față de niște străini și dușmani.

4. Meterezele de pământ au fost repede înălțate, deoarece la ele au lucrat multe mâini experimentate; apoi mașinile de asediu au fost aduse în apropiere. Între timp, Chares și Iosephus, cei mai influenți bărbați ai orașului, și-au adus soldații înzestrați cu armament greu; dar aceștia erau destul de descurajați, fiindcă își dădeau seama că nu vor putea rezista asediului prea mult timp, întrucât vor duce lipsă de apă și de celelalte provozii necesare traiului zilnic. Totuși, ei au fost conduși până la zidurile de apărare, după ce mai întâi li s-a redat încrederea și, câtăva vreme, soldații au construit o stavilă în calea dușmanului care aducea mașinile de asediu. Când însă catapultele și balistele au început să tragă asupra lor, ei s-au retras iarăși în oraș. Atunci romanii și-au pus la treabă berbecele și în trei locuri au făcut breșe în ziduri; apoi, în puternicul sunet al goarnelor, în zăngănitul armelor și în strigăte de război, asediatorii au pătruns în oraș prin spărturile zidurilor, ajungând să lupte corp la corp cu apărătorii. Aceștia au izbutit să se împotrivească o vreme primilor năvălitori, oprind înaintea lor și i-au respins vitejește. Presați de mulțimea dușmanilor și a atacurile lor venite din toate părțile, apărătorii s-au retras spre partea de sus a orașului; acolo au făcut dintr-o dată stânga-mrejur și s-au năpustit asupra vrăjmașilor porniți în urmărirea lor, respingându-i în josul pantei abrupte, unde, stânjeniți de terenul îngust și denivelat, unii au fost măcelăriți. Întrucât nu erau în stare nici să reziste iureșului iudeilor veniți de sus, nici să-și croiască o cale de retragere prin mijlocul propriilor camarazi care înaintau, alți romani au sărit pe acoperișurile orașului vrăjmaș, putând fi atins cu ușurință de la nivelul solului. Supraîncărcate de oameni, acoperișurile nu și-au mai putut îndura povara, astfel încât casele s-au dărâmat curând. A fost de-ajuns să se prăbușească una singură pentru a dărâma și alte case aflate dedesuptul ei, iar acestea au târât în cădere pe cele situate încă și mai jos. Cu prețul vieții au plătit nenumărați romani care, cuprinși de uluială, au sărit pe acoperișurile prăvălindu-se chiar sub ochii lor. Mulți au fost îngropați de dărâmături, mulți și-au văzut schilodit o parte a trupurilor lor, dar cei mai mulți au pierit sufocați de

colbul care se ridica în jurul lor. Locuitorii din Gamala au întrezărit în asta ajutorul lui Dumnezeu și, fără să se mai sinchisească de primejdiile înfruntate, au tăbărât asupra dușmanilor, silindu-i să se cațere pe acoperișuri și trăgeau în adversarii care se poticneau pe străzile în pantă și cădeau mereu, până când îi ucideau. Ruinele le puneau la îndemână pietroaie din belșug iar armele și le procurau de la vrăjmașii omorâți. Căci ei smulgeau din teaca lor săbiile celor căzuți în luptă și le foloseau împotriva celor care nu apucaseră să moară. De altfel mulți romani se aruncau singuri de pe acoperișurile care amenințau și așa să se năruiască, punându-și astfel capăt zilelor. Nici celor ce căutau să fugă nu le-a fost deloc ușor să scape: deoarece drumurile le erau străine și din pricina prafului des nu se recunoșteau, se ciocneau între ei căzând unul peste altul.

5. Cel ce găsea cu multă trudă o ieșire, părăsea orașul. Numai Vespasianus a rămas alături de trupele sale puse la grea încercare, căci o cumplită suferință îl cuprinsese văzând că de jur împrejur, orașul se prăvălea peste soldații lui. Fără să țină seama de siguranța personală, a avansat pe nesimțite până aproape de punctul cel mai înalt al orașului, unde se afla izolat, în mijlocul primejdiei, împrejmuit de prea puțini însoțitori. Căci fiul său Titus nu era atunci de față, el fiind trimis în Siria la Mucianus[8]. Să întoarcă spatele dușmanului i s-a părut și primejdios, și un fapt nedemn de el: s-a gândit la primejdiile pe care le-a înfruntat încă din tinerețea sa și la vitejia de care dăduse dovadă până atunci și, cuprins parcă de o inspirație divină, a făcut ca trupurile și toate armele soldaților strânși în jurul lui să se contopească într-un singur scut protector. Astfel s-a postat în calea războinicului puhoi care cobora din vârful muntelui și, fără să se sperie nici de mulțimea vrăjmașilor, nici de grindina lor de săgeți, s-a împotrivit până când adversarii, slăbind iureșul atacului lor, au văzut în tăria lui sufletească ceva supranatural. De-abia după ce presiunea inamicului a mai slăbit, el s-a retras pas cu pas, fără să-i arate spatele, până când a ajuns în afara zidului de apărare. Mulți romani și-au pierdut viața în această bătălie, printre aceștia numerându-se și centurionul Aebutius[9], care, nu numai în lupta unde a căzut ci și mai înainte, se arătase pretutindeni un viteaz fără pereche, pricinuind pierderi mari

---

[8] Militarul, diplomatul și scriitorul C. Licinius Mucianus era guvernatorul Siriei (n.e.).

[9] S-a distins mai ales în asedierea orașului Iotapata (vezi *Cartea a treia*, cap. VII, paragr. 3) (n.e.).

iudeilor. Mai norocos a fost însă centurionul numit Gallus, care a fost izolat de ai săi împreună cu 10 soldați. În vălmășagul luptei, fără să fie observat de nimeni, s-a refugiat într-o casă ai căror locatari discutau în timpul cinei despre ce punea la cale poporul împotriva romanilor precum și a camarazilor săi (el, ca și însoțitorii săi, fiind sirieni). În timpul nopții, s-a năpustit și a ucis pe toți oamenii din casă, reușind să ajungă împreună cu soldații săi în rândurile romanilor.

6. Oastea romană era foarte abătută datorită nesăbuitei înfrângerii pe care o suferise, întrucât până atunci nicăieri nu se mai abătuse o asemenea nenorocire asupra ei; dar rușinea cea mare provenea de la faptul că soldații își lăsaseră generalul singur în mijlocul primejdiilor. Vespasianus a căutat să le aducă mângâierea, fără să sufle nici o vorbă despre ceea ce se petrecuse cu propria lui persoană, spre a evita tot ce ar fi putut să pară o mustrare. El le-a spus că obștești le necazuri se cuvin a fi suportate împreună bărbătește și trebuie să se aibă în vedere că prin însuși natura războiului, nici o victorie nu poate fi obținută fără vărsare de sânge; uneori Norocul îți cere în război un tribut greu, alteori el trece iarăși de partea ta; contează faptul că mii de iudei le-au căzut victime în vreme ce ei înșiși trebuiau să aducă acum o mică jertfă pentru zeul războiului; pe cât de vulgar este să te împăunezi prea mult cu succesele tale, pe atât de înjositor este să-ți pierzi cu totul capul datorită loviturilor soartei. „Căci nespus de repede survine schimbarea în ambele cazuri și soldatul cel mai bun este cel ce în situații norocoase știe să rămână ponderat și să se arate destul de curajos ca să îndrepte loviturile primite prin lupte noi. Ceea ce s-a întâmplat tocmai acum nu se explică nici prin lașitatea voastră, nici prin vitejia deosebită a iudeilor, ci mai degrabă terenul dificil a fost în avantajul lor și în detrimentul nostru. În legătură cu dificultatea terenului, vi se poate firește reproșa că avântul vostru războinic a fost nestrunit. Atunci când dușmanii s-au retras în părțile superioare ale orașului, voi ar fi trebuit să vă opriți la timp și nicidecum să alergați în întâmpinarea primejdiilor ce vă pândeau acolo sus; se cuvenea să puneți mai întâi stăpânire pe orașul de jos și abia după aceea să-i ademeniți, pas cu pas, pe fugari să dea o luptă cu perspective frumoase și ordonată. Numai că, în năvalnica voastră goană spre glorie, ați pierdut din vedere indispensabila voastră siguranță. Lupta necugetată și atacurile nebunești nu sunt trăsăturile războiului dus de romani care își datorează succesele experienței și disciplinei, ci sunt semne distinctive ale barbarilor și mai ales iudeii se vor lăsa atrași de aseme-

nea erori. Prin urmare trebuie să reveniți la propria voastră vitejie și să vă recăpătați curajul, nu să vă căinați la nesfârșit înfrângerea nemeritată. Găsească-și fiecare mângâierea doar în propria lui mână: *numai așa îi veți răzbuna pe cei căzuți în luptă, trăgând la răspundere* pe cei care i-au ucis. În ceea ce mă privește, așa cum am făcut și până acum, în fiecare luptă mă voi strădui să fiu primul care o pornește împotriva dușmanului și ultimul care părăsește câmpul de bătălie"!

7. Cu aceste cuvinte a reușit Vespasianus să-și îmbărbăteze oștirea; în schimb locuitorii din Gamala și-au recăpătat pentru câtăva vreme încrederea prin victoria lor atât de neașteptată și de zdrobitoare. Dar când au chibzuit mai târziu la faptul că pe de o parte, și-au năruit astfel speranțele în tratative de pace și, pe de altă parte, și-au dat seama că orice posibilitate de fugă nu mai exista iar proviziile erau pe sfârșite, atunci ei au devenit din cale-afară de abătuți și moralul lor a scăzut simțitor. Totuși, atât cât stătea în puterile lor, ei nu s-au dat înapoi de la nici o măsură care avea în vedere salvarea lor: cei mai viteji stăteau de pază în dreptul breșelor, ceilalți ocupând părțile nedeteriorate ale zidului de apărare. Când însă romanii au întărit meterezul de pământ și au încercat să dea un nou atac, mulți au fugit din oraș fie prin râpele greu de străbătut și tocmai de aceea nepăzite, fie prin coridoarele subpământene. Cei care au rămas, temându-se să nu fie prinși, mureau de foame: căci alimentele au fost strânse din întregul oraș într-un singur loc și păstrate doar pentru cei ce erau în stare să lupte.

8. În vreme ce locuitorii din Gamala nu se lăsau încovoiați de suferințele lor, Vespasianus a întreprins o expediție paralelă cu asediul, împotriva răzvrătiților care ocupaseră muntele Itabyrion, aflat la jumătatea distanței dintre Câmpia mare și Skythopolis. Muntele are o înălțime de 30 de stadii[10] și cu greu poate fi escaladat dinspre miazănoapte; vârful este alcătuit dintr-un platou care are o întindere de 26 stadii,[11] fiind în întregime înconjurat cu un zid. Acest tur împrejmuitor, în pofida perimetrului său mare, a fost înălțat de Iosephus în 40 de zile numai cu materiale aduse de jos, inclusiv apă; căci cei stabiliți acolo nu aveau la îndemână decât apă de ploaie. Întrucât acolo se strânseseră o mare mulțime de iudei, Vespasianus a trimis

[10] Adică 5480 m. Dar înălțimea maximă a muntelui Tabor este de 588 m. Probabil că Iosephus a scris *3 stadii*. Dar vechii greci foloseau pentru cifra 3 litera *gamma*, iar pentru 30 litera *lambda*, un gamma răsturnat (n.e.).

[11] Măsurătorile moderne atestă doar 3000 picioare sau ceva mai puțin de 900 de m. Urmele zidului lui Iosephus de pe muntele Tabor au dăinuit până în zilele nostre (n.e.).

împotriva lor pe Placidus, însoțit de 600 de călăreți. Dar neputându-se urca pe munte cu trupele sale, el a căutat să atragă jos mulțimea, pe care a ademenit-o cu tentative și cu perspectiva unei înțelegeri pașnice. Iudeii au coborât într-adevăr, având la rândul lor tot intenții viclene[12]. Placidus a adoptat anume față de ei un ton deosebit de blând, căci el se străduia să-i atragă cât mai mult în câmpie; iar aceștia au ajuns în vale, chipurile, pentru încheierea înțelegerii, în realitate însă, cu scopul de a-i surprinde pe cei de față nepregătiți de atac. Viclenia lui Placidus a ieșit biruitoare. Când iudeii au pornit să-l atace, el s-a prefăcut că fuge, pentru a-i atrage pe adversari cât mai adânc în câmpie; la un moment dat, călăreții au făcut cale-ntoarsă, gonindu-i pe iudei înapoi; pe cei mai mulți dintre ei i-a ucis, iar cetelor rămase le-au ațînut drumul și le-au tăiat retragerea spre munte. Trupele care părăsiseră Itabyrionul au fugit înspre Ierusalim; în schimb localnicii s-au bazat pe asigurările date de Placidus, căci rămăseseră fără apă de băut, predându-se acestuia cu muntele lor cu tot.

9. Dintre locuitorii Gamelei, cei mai cutezători au fugit între timp din oraș pe ascuns, iar cei mai șubrezi la trup au suferit de foame. Cei ce erau în stare să lupte au făcut față asediului până în a 22-a zi a lunii Hyperberetaios[13], când trei soldați din Legiunea a XV-a s-au furișat la straja de dimineață până la turnul din fața lor, săpând în tăcere dedesuptul lui. Paznicii aflați deasupra n-au observat nici deplasarea — căci era încă noapte — și nici prezența lor acolo. Străduindu-se să facă cât mai puține zgomote, soldații au reușit să desprindă din locul lor cinci mari pietre de temelie, apoi au sărit repede deoparte. Numaidecât turnul s-a prăbușit cu un trosnet înspăimântător și, o dată cu el, s-au prăvălit și paznicii pe povârniș în jos. Cuprinși de spaimă, au rupt-o la fugă și santinelele puse de strajă la celelalte posturi. Romanii au ucis pe mulți dintre cei ce căutau să-și croiască drum prin mijlocul lor, printre ei numărându-se și Iosephus, pe care l-a străpuns o săgeată pe când încerca să treacă printr-o spărtură a zidului. Cei aflați în interiorul orașului, alarmați de trosnetul prăbușirii turnului, alergau bezmetici, cuprinși de o cumplită panică, de parcă întreaga oaste dușmană ar fi pătruns în mijlocul lor. Tot atunci a murit și Chares, care zăcea bolnav în pat, groaza stârnită grăbind mult tra-

---

12 Iudeii nu mai puteau, oricum, să-și prelungească asediul fără să dispună de izvoarele care curgeau la poalele muntelui (n.e.).

13 La 9 noiembrie 67 (n.e.).

gicul deznodământ al bolii sale. Totuși romanii, cu amintirea proaspătă a înfrângerii pe care o suferiseră de curând, n-au atacat înainte de a 23-a zi a lunii menționate anterior.

10. Reîntors între timp și indignat de înfrângerea suferită de romani în lipsa lui, Titus a luat cu el 200 de călăreți de frunte și câțiva pedestrași, pătrunzând în oraș într-o liniște deplină. Când gărzile au observat incursiunea lui, s-au repezit să-și ia armele cu strigăte puternice; vestea atacului s-a răspândit repede și printre cei ce se găseau în interiorul zidurilor. Unii și-au înșfăcat copiii și femeile, ducându-i cu ei, și printre bocete și strigăte au pornit în goană spre vârful muntelui; alții, care au ieșit în întâmpinarea lui Titus, au fost măcelăriți rând pe rând. Cei care nu erau în stare să suie grabnic spre pisc, erau mânați de neputința lor în mâinile gărzilor romane. Pretutindeni răsunau nenumărate gemete ale celor căsăpiți și sângele care curgea în josul pantelor inunda întregul oraș. Împotriva iudeilor cățărați pe vârful muntelui a pornit Vespasianus cu tot efecivul trupelor sale. Piscul era de jur împrejur stâncos și greu de escaladat; înălțimea lui nespus de mare și oriunde nu zăreai decât prăpăstii adânci, înconjurate numai de pripoare. De acolo iudeii provocau grele pierderi dușmanilor care se cățărau spre vârf, lansând tot felul de proiectile și aruncând de sus pietre; la rândul lor, ei constituiau o țintă greu de atins, datorită înălțimii la care se aflau. Dintr-o dată, parcă trimisă de puterile cerești spre pieirea iudeilor, s-a dezlănțuit din senin o furtună care a făcut ca săgețile romanilor să zboare în direcția lor, în vreme ce propriile săgeți deviau de la țintă. Vântul năprasnic s-a întețit atât de mult încât nu-și mai puteau propti piciorul pe proeminențe, nici nu mai zăreau vrăjmașul înaintând spre ei. Ca atare, romanii au reușit să se cațere pe pisc și cu o mare iuțeală i-au înconjurat pe iudeii dintre care unii se apărau iar alții întindeau mâinile, spre a cere îndurarea. Dar amintirea celor care căzuseră jertfă primului lor asalt n-a putut decât să sporească și mai mult furia romanilor astfel că ea s-a abătut asupra tuturora, fără nici o deosebire. Încolțiți de pretutindeni, asediații și-au dat seama că nu mai au scăpare și, mai întâi copiii și soțiile lor, apoi ei înșiși, s-au aruncat în prăpastia care tocmai în dreptul piscului își căsca hăul lui cel mai cumplit. Astfel că mânia cu care s-au dezlănțuit romanii s-a dovedit mai blândă în comparație cu sinucigașa furie a învinșilor față de ei înșiși, căci doar 4000 au fost măcelăriți de romani, pe când numărul celor ce s-au aruncat singuri în prăpastie a trecut de

5000. N-a mai rămas nimeni în viață în afară de două femei. Ele erau fiicele surorii lui Philippus, fiul lui Iakimus[14], bărbat de seamă, fostul general al lui Agrippa. Salvarea lor a constat în faptul că în timpul cuceririi orașului, o ascunzătoare le-a ferit de mânioasele izbucniri ale romanilor. Atunci n-au fost cruțați nici măcar sugarii, mulți dintre cei găsiți fiind înșfăcați de soldați și de fiecare dată aruncați de pe înălțimi în prăpastie[15]. Așa a fost cucerită Gamala în cea de a 23-a zi a lunii Hyperberetaios; răzvrătirea ei a început însă în a 24-a zi a lunii Gorpiaios[16].

---

[14] Vezi *Cartea a doua*, cap. XVII, paragr. 4; cap. XX, paragr. 1 (n.t.).

[15] Soldații romani i-au întrecut pe cuceritorii Troiei care l-au zvârlit pe micul Astyanax, fiul lui Hector și al Andromacăi, de pe zidurile cetății lui Priam, asediată timp de zece ani (n.e.).

[16] La 12 octombrie. Data cuceririi Gamalei (10 noiembrie) nu specifică anul evenimentului (67 e.n.). Ostilitățile au debutat probabil în toamna anului precedent (66 e.n.) fiindcă în paragr. 2 Iosephus a precizat că asediul oastei lui Agrippa a *durat șapte luni*. Cele două date par prea apropiate ca să poată fi vorba de același an (n.e.).

CAPITOLUL II

1. Din cuprinsul Galileei, nesupus de romani rămăseseră doar orășelul Giscala[1]; dar locuitorii lui aveau intenții pașnice, căci cei mai mulți dintre ei erau agricultori ale căror preocupări rămâneau mereu legate de speranțele recoltelor lor. Din păcate, acolo se aciuase o ceată de tâlhari, nu mică la număr, aducând cu ei sămânța distrugerii, care molipsise și pe câțiva dintre cetățeni. Cel care îi atâtase la revoltă și îi strânsese laolaltă era Ioannes, fiul unui anume Levi[2], bărbat viclean cu o fire înșelătoare, pururi gata să spere la fapte mari și oricând în stare să le și realizeze dacă speranțele sale s-ar fi împlinit; era limpede pentru toți că el îndrăgea războiul, ca prin el să pună mâna pe putere. Sub comanda lui s-a pus tabăra răzvrătiților din Giscala prin influența cărora cetățenii pașnici, mai degrabă dispuși să trateze cu romanii capitularea lor, nu mai așteptau acum decât sosirea acestora, cu certitudinea că războiul nu putea fi ocolit. Vespasianus a trimis împotriva lor pe Titus, împreună cu 1.000 de călăreți; a expediat Legiunea a X-a spre Skythopolis; cu celelalte două legiuni, el s-a întors la Caesarea, spre a le oferi cuvenitul răgaz după neîntreruptele eforturi pe care le-au depus mai înainte; după convingerea lui, cu ajutorul orașului bine înzestrat cu de toate, soldații își vor împrospăta forțele trupești și-și vor recăpăta curajul în vederea viitoarelor înfruntări războinice. Căci el întrezărea de pe-acum că sub zidurile Ierusalimului ei vor avea de întâmpinat serioase încleștări, căci orașul era străveche reședință regală care se bucura de cea mai înaltă prețuire a întregului popor, fiind locul în care s-au strâns toți cei care scăpaseră teferi din luptele de până atunci. O adâncă îngrijorare îi

---

[1] Localitate veche din nordul Galileei, situată la 20 km de lacul Hule, azi Gush Halav (n.e.).

[2] Vezi *Cartea a doua*, cap. XX, paragr. I (n.t.).

pricinuia forța defensivă a orașului care se bizuia nu numai pe zestrea naturală a terenului, ci și pe fortificațiile sale; în afară de asta, trebuia să convină că prin tăria de caracter și curajul apărătorilor săi, ei ar fi fost greu de îngenuncheat chiar și fără zidurile lor de apărare atât de greu de străpuns. De aceea își antrena Vespasianus oștenii dinainte, ca pe niște atleți în ajunul marilor întreceri.

2. Când s-a apropiat călare de Giscala, lui Titus i-ar fi venit ușor să ia orașul cu asalt, dar știa că la o cucerire prin forță, mulțimea va fi măcelărită de soldați fără nici o reținere, iar el se săturase de masacre, așa că a renunțat la atac, milostivindu-se de faptul că cei mai mulți vor pieri de-a valma cu cei nevinovați, fără nici o deosebire. Așa că a preferat să atragă orașul de partea lui prin tratative. Întrucât majoritatea celor urcați pe metereze erau oameni care îndeobște făceau parte din clica intrușilor îndârjiți, Titus le-a spus că se întreabă cu uimire: pe cine se bizuie ei, împotrivindu-se singuri armelor romane, acum când toate celelalte orașe au fost deja cucerite? Oare nu văd cu ochii lor cum orașe mult mai puternice au fost zdrobite de la primul asalt, în vreme ce se bucură în tihnă de desfătarea propriilor averi cei care au avut încredere în îngăduința romanilor; și lor li se oferă acum acest prilej fără ca îngâmfarea lor să fie tolerată prea multă vreme. Trecute cu vederea vor fi speranțele lor de libertate, nu însă și perseverența în situații fără ieșire. Dacă vor lăsa să se împrăștie în vânt cuvintele prietenești și făgăduințele de îndurare, atunci ei vor simți pe pielea lor nemiloasa cruzime a armelor și fără zăbavă vor afla mai mult ca niciodată că pentru mașinile de asediu ale romanilor, zidurile lor constituie o pradă ușoară. În cazul când își pun nădejdea în fortificațiile lor, atunci ei vor dovedi prin asta că, dintre galileeni, ei sunt singurii prizonieri care mai suferă de înfumurare.

3. Permisiunea de a răspunde acestor vorbe n-a primit-o nici unul dintre locuitorii orașului, nimeni neavând voie să se urce pe zidul de apărare. Din capul locului, acesta era pe întreaga lui lungime împărțit în mod egal între răzvrătiți, care au instalat santinele și la porți pentru ca nici măcar o singură persoană să nu poată ieși în vederea ducerii tratativelor sau să permită călăreților dușmani să pătrundă în interior. Doar Ioannes însuși a luat cuvântul spunând că este întru totul de acord cu propunerile și că-i va îndupleca ce cei ce li se opun sau îi va sili să le primească. Desigur că Titus trebuie să țină seama de faptul că, potrivit legii iudaice, fiind cea de a șaptea zi a săptămânii, azi e sărbătoare; căci într-o asemenea zi comite o nelegiuire cel ce pune mâna pe arme ca și cel care duce tratative de pace. Romanii știu doar

prea bine cu câtă strictețe trebuie să se abțină de la orice muncă iudeii la fiecare a șaptea zi; orice încălcare a acestei datini înseamnă un păcat la fel de mare și pentru cel ce recurge la constrângeri ca și cel ce se lasă constrâns. De fapt, această amânare nu aduce nici un prejudiciu lui Titus. Căci ce se poate pune la cale într-o singură noapte decât o tentativă de fugă, care poate fi însă lesne zădărnicită prin gărzile înșirate de jur împrejurul orașului; dimpotrivă, pentru iudei va fi un mare câștig dacă nu vor fi siliți să-și încalce regulile strămoșești. Se și cuvine ca tocmai cel ce vine cu o neașteptată ofertă de pace să îngăduie celor salvați pe această cale să-și respecte normele. Prin asemenea argumente l-a păcălit el pe Titus, că nu-i păsa lui atât de cinstirea Sabatului, cât de propria lui siguranță. Ioannes se temea să nu fie capturat o dată cu cucerirea Giscalei și nădejdea de a-și salva viața și-a pus-o în noapte și în fuga sa. Dar se pare că intervenția lui Dumnezeu, care dorea să cruțe viața lui Ioannes pentru distrugerea Ierusalimului, a făcut ca Titus nu numai să se lase convins de pretextul invocat pentru amânarea tratativelor, ci să și mute tabăra într-un loc ceva mai îndepărtat de oraș, la Cydassa.[3] Este vorba de un târgușor întărit situat în interiorul teritoriului ce aparținea Tyrului, ai căror locuitori îi detestă pe galileeni și sunt mereu în război cu ei, mulțimea locuitorilor și fortificațiile fiind mijloacele cu care luptă ei împotriva acestui neam.

4. Noaptea când n-a mai văzut nici o strajă romană în jurul orașului, Ioannes s-a slujit de prilejul favorabil și a luat cu el nu numai pe susținătorii lui bine înarmați, ci și o sumedenie de oameni neînstare să lupte, împreună cu familiile lor, fugind spre Ierusalim. Până la distanța de 20 de stadii a putut duce cu el omeneasca droaie de femei și copii, îmboldiți de teama prizonieratului și de grija de a scăpa cu viață; dar când el a mărșăluit mai departe, aceștia au rămas în urmă și cumplite au fost strigătele disperate ale celor ce se vedeau acum lăsați de izbeliște. Cu cât rămâneau mai în urma semenilor lor, cu atât mai aproape de dușmani se credeau aceștia; zăbavnicii socoteau că zbirii lor erau foarte aproape de ei, și au fost cuprinși de panică; la fiecare zgomot provocat de propriii lor oameni în goana lor nestrunită, ei se întorceau, ca și cum i-ar fi ajuns vrăjmașii de care căutau să scape. Mulți rătăceau prin locuri fără căi bătătorite și, la drumul mare, mulți alții erau călcați în picioare de cei ce se îmbulzeau

[3] Probabil Cadasa, situată la 36 km de Tyr (vezi *Cartea a doua*, cap. XVIII, paragr. 1) (n.e.).

să o ia înainte. Jalnică era soarta nenorocită a femeilor și copiilor, dintre care unele persoane cutezau să-și strige soții sau rudele, implorându-i printre hohote de plâns să-i aștepte. Dar mai tari erau ordinele lui Ioannes care cerea fiecăruia să se salveze și să fugă acolo unde se va putea răzbuna pe romani pentru cei lăsați în urma lor, dacă aceștia vor fi luați prizonieri: astfel s-a fragmentat ceata fugarilor: fiecare a fugit atât de repede, cât l-au ținut puterile și iuțeala picioarelor.

5. În ziua următoare, Titus s-a ivit în fața zidurilor orașului pentru încheierea tratatului de pace. Poporul i-a deschis larg porțile, întâmpinându-l cu femeile și copiii, și l-a proclamat Salvator, cel care a eliberat Giscala de asupritorii ei. L-au pus la curent cu fuga lui Ioannes, i-au cerut să-i cruțe și să pătrundă în oraș spre a-i înfunda pe răsculații care mai rămăseseră în oraș. Titus a trecut rugămințile poporului în planul al doilea, trimițând de îndată un pâlc de călăreți în urmărirea lui Ioannes. Soldații n-au reușit să-l mai ajungă din urmă pe el, care intrase deja în Ierusalim; dar printre susținătorii care fugiseră împreună cu el, aceștia au omorât vreo 6000, și au încercuit vreo 3000 de femei și copii, aducându-i înapoi. Titus era mâhnit că nu putuse să-l pedepsească pe Ioannes pentru trădarea lui, dar numărul mare al prizonierilor și al celor uciși a adus deplină împăcare necazului său. În uralele populației, el a intrat în oraș, apoi a ordonat soldaților săi să dărâme o mică parte a zidului, așa cum se obișnuiește după o cucerire; pe răsculații din oraș i-a strunit mai mult prin amenințări decât prin pedepse; căci în timpul trierii celor care meritau cu-adevărat pedeapsa, se putea întâmpla ca mulți, mânați pare-se fie de ura lor, fie de conflicte personale, să-i denunțe și pe nevinovați. El socotea că era mai bine ca asupra celui în culpă să planeze în permanență teama decât ca împreună cu acesta să fie condamnat și un inocent. Căci este cu putință ca, stăpânit de frică, vinovații să se cuminţească și pentru iertarea fărădelegilor comise în trecut să-ți arate un respect recunoscător, pe când în cazul pedepsei cu moartea pe care a îndurat-o un nevinovat, nimic nu se mai poate îndrepta. Totuși, pentru a întări siguranța orașului, Titus a lăsat o garnizoană care să-i țină în frâu pe cei câțiva răzvrătiți și să dea mai mult curaj cetățenilor pașnici și după plecarea lui. Astfel a fost supusă Galileea întreagă după ce romanii au vărsat destulă sudoare, făcând un bun exercițiu, folositor la asedierea Ierusalimului.

CAPITOLUL III

1. La intrarea lui Ioannes în Ierusalim întregul popor s-a revărsat pe străzi și în jurul fiecărui fugar s-a adunat o uriașă mulțime de oameni care se interesau de tristele evenimente petrecute în ținuturile din afară. Cu toate că răsuflau cu năduf și gâfâiau, trădând mizeria pe care o îndură, ei se făleau în mijlocul propriilor nenorociri că n-au fugit de romani, ci au venit aici pentru a-i înfrunta dintr-un loc mai sigur.[1] Doar niște bărbați smintiți și fără căpătâi și-ar fi riscat inutil și necugetat viețile pentru Giscala și alte asemenea orășele lipsite de vlagă atunci când mult mai nimerit era să-și păstreze armele și forțele cu chibzuință în folosul capitalei decât să și le irosească la întâmplare. Ei au trebuit să pomenească în treacăt și de cucerirea Giscalei, de unde mulți au presupus că, ceea ce după spusele lor poleite reprezenta o retragere, fusese o fugă în toată regula. Dar când s-au aflat și știrile despre cei ce fuseseră luați prizonieri, o tulburare fără margini a cuprins poporul, care a dedus că aceste evenimente prevesteau propria lui capturare. Dar Ioannes nu s-a jenat de soarta însoțitorilor săi lăsați să cadă prizonieri, ci s-a dus la fiecare cetățean în parte, ca să-l atâțe la război, trezindu-i felurite speranțe: pe romani i-a înfățișat drept slabi și, în schimb, a ridicat în slăvi forțele proprii. A făcut glume pe socoteala locuitorilor naivi care nu aveau habar de război: nici măcar dacă și-ar pune aripi, n-ar fi în stare să zboare peste zidurile Ierusalimului romanii după ce au avut atâtea de furcă cu târgușoarele din Galileea, nevoiți să-și folosească din plin mașinile lor de asediu.

2. Prin astfel de vorbe, el a amăgit cea mai mare parte a tinerilor, făcându-i să îmbrățișeze cu entuziasm războiul, pe când printre cei chibzuiți și vârstnici nu găseai nici unul care să nu întrezărească vi-

[1] Convingerea că Orașul sfânt și mai ales Templul sunt inexpugnabile se baza pe faptul că regele asirian Sennacherib asediase fără succes Ierusalimul în 701 î. e. n. (n.e.)

itorul și să nu deplângă soarta orașului, de parcă ar fi fost deja nimicit. De-o atare învălmășeală era cuprinsă populația orașului, dar adânca dezbinare a poporului de la sate s-a răspândit mai înainte ca la Ierusalim să înceapă răzmerița. Între timp, Titus se și întorsese de la Giscala la Caesarea, iar Vespasianus mărșăluise până la Iamnia și Azotos, pe care le-a cucerit și, după ce le-a întărit cu garnizoane, a revenit împreună cu o mulțime de prizonieri dobândiți printr-o înțelegere pașnică. În fiecare oraș aveau loc încăierări și războaie civile; cu cât scădea presiunea romanilor asupra cetăților, cu atât se înteteau și conflictele armate dintre ele: cele ce tindeau spre război erau într-o mare dihonie cu cele ce năzuiau spre pace. Certurile au izbucnit mai întâi în sânul familiei, între oameni care mereu se înțeleseseră de minune; apoi prietenii cei mai apropiați au pornit unii împotriva altora, fiecare trecând de partea celui care îi împărtășea opiniile politice; în cele din urmă, toți s-au împărțit în două mari tabere potrivnice. Discordia se instaurase pretutindeni, iar grupul răzvrătiților și al celor domici să mânuiască armele, având de partea lor forța tinereții și îndrăzneala, s-a impus în dauna oamenilor vârstnici și cumpătați. Pentru început, fiecare s-a apucat să jefuiască de unul singur pe cei din propria localitate: apoi s-a trecut la înjghebarea unor bande armate, în vederea jefuirii întregului ținut. Acestea se purtau cu atâta cruzime și samavolnicie încât cei ce le deveneau victime nu mai puteau să facă o deosebire între romani și concetățenii lor, părându-li-se mult mai ușor de îndurat jugul ocupației romane.

3. Fie din teama de a nu fi vătămate, fie din ura lor față de poporul iudeu, garnizoanele din orașe nu acordau celor păgubiți nici un ajutor sau cel mult unul neînsemnat. În cele din urmă, ghiftuiți de jafurile lor din întreaga țară, căpeteniile bandelor diferite, răspândite pretutindeni, s-au strâns laolaltă; astfel au înjghebat o oaste de răufăcători, strecurându-se în Ierusalim, spre pierzania lui. Orașul era lipsit de o conducere unitară și, după obiceiul strămoșesc, acorda azil fiecărui compatriot, fără nici o măsură de precauție; pe atunci oricine avea convingerea că toți cei ce pătrundeau de-a valma în Ierusalim veneau cu bune intenții de aliați; ori tocmai această împrejurare a fost cea care, independent de răscoala propriu-zisă, a dus mai târziu la prăbușirea orașului. Căci proviziile care ar fi trebuit să asigure din belșug hrana trupelor care luptau au fost prematur irosite de turma lor de inapți pentru serviciul militar și de trântori. În afara războiului, aceștia au dus cu ei povara dezbinării și a foametei.

4. De la țară au venit în oraș și alți tâlhari și, în cârdășie cu cei ce se aflau în interior, încă și mai răi decât ei, nu s-au mai dat în lături de la o grozăvie. Departe de a-și restrânge nemăsurata îndrăzneală numai la hoție și jaf, ei au trecut și la crime comise însă nu noaptea, pe ascuns, nici în rândurile unor oameni mărunți, ci de față, în plină zi și începând cu personalitățile cele mai influente. Ei l-au arestat mai întâi pe Antipas[2] — bărbat de neam regesc, printre cei mai puternici din oraș, încât i s-a încredințat până și tezaurul public —, zvârlindu-l în temniță. Aceeași soartă au avut-o apoi Levias, unul dintre oamenii cei mai de seamnă și Syphas, fiul lui Aregetes, amândoi de-asemenea de viță regală, precum și de alți bărbați care se bucurau de o înaltă prețuire în întreaga țară. Poporul a fost cuprins de o spaimă cumplită și, ca și cum orașul fusese capturat printr-o bătălie cruntă, fiecare se gândea numai la propria lui siguranță.

5. Tâlharii nu s-au mărginit să-și țină prizonierii în lanțuri și nici nu li s-a părut prea sigură punerea sub pază pentru o vreme îndelungată a unor bărbați atât de influenți, căci rudele acestora, care nu erau puține la număr, puteau să treacă la măsuri aspre împotriva lor; de asemenea nu era exclus ca tot poporul să fie pus în mișcare spre a porni împotriva fărădelegilor lor. De aceea, s-au decis să-i dea pieirii pe arestații lor și această misiune au încredințat-o acelui tovarăș al lor care se arăta mereu atras de asasinate, un anume Ioannes: în limba localnicilor i se spunea „Fiul gazelei"[3]. Aceasta și alți zece oameni au năvălit cu săbiile scoase în temniță și i-au măcelărit pe prizonieri. Pentru fapta lor mârșavă au găsit un pretext pe măsura abjecției lor: au pretins că victimele lor au dus tratative cu romanii, privitoare la predarea Ierusalimului și prin executarea lor au fost înlăturați niște trădători ai libertății absteși. Într-un cuvânt, asasinii s-au făcut cu sfruntata lor nelegiuire, înfățișându-se singuri drept binefăcătorii și salvatorii orașului.

6. Pe cât de joasă era treapta de descurajare și de frică, la care coborâse poporul, pe atât de sus urcase nebunia tâlharilor, încât își arogau până și dreptul de a alege pe Marii Preoți.[4] Ei au anulat privilegiul acordat familiilor din mijlocul cărora erau aleși din tată în fiu Mari Preoți și în locul acestora au pus niște oameni simpli și de ori-

---

[2] Vezi *Cartea a doua*, cap. XVII, paragr. 4 și cap. XX, paragr. 1 (n.e.).

[3] În originalul elin: „dorkas". Autorul se referă probabil la un joc de cuvinte în limba aramaică între echivalentele asemănătoare ale termenilor „gazelă" și „masacrare" (n.e.).

[4] Textul se referă aici la fruntașii celor 24 de clase de preoți (n.t.).

gine modestă, ca să-i aibă drept complici la ticăloșiilor lor. Căci indivizii fără nici un merit ajunși în cele mai înalte funcții erau bineînțeles nevoiți să rămână la cheremul celor care îi înscăunaseră. Apoi prin felurite intrigi și prin zvonuri mincinoase i-au atâțat și pe magistrați unii împotriva altora, trăgând foloase de pe urma frecușurilor dintre cei ce puteau să stea în calea scopurilor lor. Sătui până peste cap de nedreptățile făcute oamenilor și, îndreptându-și sfidarea nerușinată către Dumnezeu, au pătruns cu picioarele lor jegoase până și în Templul sfânt.

7. Dar poporul se și ridicase împotriva acestora: în fruntea lor se afla Ananos, cel mai vârstnic dintre preoții de neam mare, un om plin de înțelepciune care poate că ar fi fost în stare să salveze orașul dacă ar fi scăpat de necruțătoarele mâini ale ucigașilor. Dar ei au transformat Lăcașul lui Dumnezeu într-o fortăreață și într-un loc de refugiu împotriva atacului revoltelor populare: astfel sanctuarul a devenit un bastion al tiraniei. La aceste fapte cumplite ei au adăugat și batjocura, mai greu de îndurat decât daunele aduse până acum; ca să se convingă cât de adâncă era înfricoșarea poporului și să-și pună la încercare propria lor putere, au hotărât să instituie alegerea Marilor Preoți prin tragere la sorți, deși, așa cum am menționat mai înainte, dreptul lor la promovarea în această înaltă demnitate era obținut prin succesiune ereditară. Ei foloseau drept pretext al proiectului lor o datină străveche, susținând că odinioară alegerea în această funcție preoțească se făcea prin tragere la sorți.[5] Dar, de fapt, acest lucru presupunea în realitate înlăturarea unei legi mult mai bine hotărnicită și totodată o uneltire pentru întărirea puterii proprii prin ocuparea celor mai râvnite funcții în stat.

8. Așadar, convocându-se unul dintre triburile sacerdotale, cu numele de Eniachim, ei au ales pe Marele Preot prin tragere la sorți. Întâmplător sorțul a căzut asupra unui om prin care s-a adeverit întocmai lipsa de legalitate a acestei alegeri; numele său era Phanni (=Pinehas),[6] fiul lui Samuel din satul Aphtia, bărbat care nu numai că nu îndeplinea condiția de a fi descendentul unei ramuri de înalți prelați ci, datorită obârșiei sale rustice, nici măcar nu știa în ce constă

---

[5] *Vechiul Testament* nu pomenește nicăieri de tragerea la sorți, practicată exclusiv în stabilirea ordinii în care intrau la slujbele din templu cele 24 de familii din vremea lui Solomon (vezi *Cartea întâi a Cronicilor*, cap. 24, 5-19). În spatele tragerii la sorți nu mai stă Dumnezeu, ci Întâmplarea sau Tyche-Fortuna din mitologia greco-romană (n.e.).

[6] Paranteza redă varianta iudaică a denumirii eline (n.e.).

funcția Marelui Preot. Deci, după ce l-au dus cu anasâna de la țară la oraș, el a fost îmbrăcat ca pe scenă, pentru un rol ce nu i se potrivea, cu straie sfinte, fiind învățat între timp ce anume avea de făcut în diferite împrejurări. Această îngrozitoare mascaradă era pentru ei un prilej potrivit doar pentru batjocuri și glume, în vreme ce preoții ceilalți, cu lacrimi în ochi, urmăreau profanarea serviciului divin fără să-și stăpânească suspinele.

9. Poporul n-a mai putut tolera această obrăznicie a ticăloșilor și, cu toții laolaltă, s-au ridicat ca la răsturnarea unei tiranii. Cei mai distinși dintre ei, precum Gorion, fiul lui Iosephus[7], și Simeon, fiul lui Gamaliel, au îndemnat în adunări mulțimile și aparte pe cei pe care îi întâlneau să dea în sfârșit cuvenita pedeapsă acestor uzurpatori ai libertății lor, și să curăță sanctuarul de niște oameni pângăriți de sânge. Cei mai respectați dintre Marii Preoți, precum Iesus, fiul lui Gamala[8], și Ananos, fiul lui Ananos, au dojenit cu asprime, în întrunirile lor, poporul, pentru delăsarea lui și-l atâtau împotriva „zeloților". Căci așa s-au numit ei înșiși[9], ca și cum zelul lor ar fi urmărit țeluri nobile și nu cele mai mârșave fapte, unde fiecare s-a luat într-adevăr la întrecere cu celălalt.

10. Când poporul s-a adunat într-o impunătoare întrunire și toți s-au arătat profund indignați de ocuparea sanctuarului precum și de jafurile și crimele comise — fără ca cineva să propună vreo măsură pentru înfruntarea lor fățișă, convingerea generală fiind, pe drept cuvânt, că zeloții erau foarte greu de învins — iată că Ananos a pășit în mijlocul lor și, după ce de câteva ori și-a îndreptat spre Templu ochii săi plini de lacrimi, le-a spus următoarele: „Bine ar fi fost să mor mai înainte ca să văd lăcașul lui Dumnezeu năpădit de atâtea nelegiuiri și sfinte locuri, interzise prin aspre porunci tuturora, să le știu cutreierate de tălpile unor ucigași pătați de sânge! Dar eu, care sunt îmbrăcat în veșminte de Mare Preot și port numele Celui mai îndreptățit să primească suprema cinstire[10] — încă mai trăiesc și mă mai agăț de

---

[7] Comandantul orașului Ierusalim, menționat și în *Cartea a doua*, cap. XX, paragr. 3 (n.e.).

[8] Fiul lui Gamala (= Gamliel), acest Iesus a fost mare Preot între 63-65 e.n. (n.e.).

[9] Se prea poate că alții le-au dat denumirea ironică de „zeloși". Descendentul unei familii sacerdotale, cu vederi conservatoare, Iosephus dezaprobă „inițiativele" zeloților, prezentându-i într-o lumină defavorabilă (n.e.).

[10] Aluzie la numele lui Dumnezeu (Iehova), gravat pe placa de pe frunte, aflată pe acoperământul creștetului Marilor Preoți (n.t.).

viață[11], în loc să prefer o moarte care ar pune cununa gloriei pe bătrânețea mea. Dacă va fi nevoie, oare n-aș putea să plec singur, ca într-o pustietate și să-mi jertfesc eu însumi sufletul lui Dumnezeu? Mai are rost să trăiesc în mijlocul unui popor care a amuțit cu totul în fața nenorocirii abătute asupra lui, pierzându-și vlaga ori de câte ori are ocazia să se ridice împotriva suferințelor care i-au pătruns până-n unghii? Sunteți jefuiți și rămâneți nepăsători, îndurați lovituri și tăceți din gură și nici măcar pe cei uciși nu îndrăznește nimeni să-i bocească pe față. Ah, amarnică tiranie! Dar de ce să-i dojenesc pe tirani? N-au crescut ei numai datorită vouă și îngăduinței voastre? N-ați răbdat voi, cu privirile voastre nepăsătoare, ca să se unească cei dintâi, când erau încă puțini la număr, și prin tăcerea vinovată i-ați lăsat să se înmulțească, iar apoi le-ați permis să se înarmeze în liniște pentru ca armele lor să se întoarcă împotriva voastră, în loc să fi reprimat primele lor atacuri atunci când ei v-au defăimat rudele? Indolența voastră i-a încurajat pe tâlhari să se dedea jafurilor și, când casele au fost prădate, nimeni n-a suflat o vorbă împotrivă! Nu-i de mirare că ei i-au deposedat pe proprietarii acestora și, când sărmanii au fost târâți prin mijlocul orașului, nici unul n-a intervenit în favoarea lor. Ei au pus înjositoare cătușe celor trădați de voi! Trec sub tăcere câți și ce fel de oameni erau; s-au văzut arestați fără a fi acuzați, nici judecați și nimeni nu le-a luat apărarea. Drept urmare, era și de așteptat ca noi să fim martori la uciderea lor. La toate acestea, noi am asistat întocmai ca o turmă de vite fără minte, din mijlocul căreia cele mai izbutite exemplare sunt smulse pentru a fi jertfite: nimeni n-a scos o vorbă, darămite să-și fi ridicat o mână! Răbdați așadar, răbdați acum, când trebuie să priviți cum sunt călcate în picioare locurile sfinte și după ce singuri ați așternut în calea acestor ticăloși toate treptele pe care au urcat spre faptele lor nerușinate, să nu vă plângeți că ei au ajuns în vârf! De bună seamă că aceștia s-ar afla și mai sus dacă ar fi existat ceva mai demn de nimicit decât sanctuarul. Pe mâinile lor a încăput deja cel mai puternic loc al orașului: deoarece Templul trebuie privit acum ca o citadelă sau o fortăreață. Cu această cumplită tiranie bine fortificată împotriva voastră și văzând mereu dușmanul deasupra creștetului propriu, cu ce fel de planuri vreți să vă încălziți speranțele înghețate? Contați cumva pe ajutorul romanilor în sprijinul sanctuarului vostru? Stăm atât de rău cu orașul nostru, ne-a prăvălit atât de jos

[11] În completare: până reușesc să vă înflăcărez, să porniți curând un atac împotriva tiranilor voștri (n.t.).

nenorocirea încât până și dușmanii să se milostivească de noi? Nu vă veți scula iar, voi, oamenii cei mai răbdători din lume, spre a vă îndrepta împotriva loviturilor — ceea ce se poate vedea până și la animalele sălbatice — pedepsind astfel pe cei ce vă bat? Nu vreți ca fiecare să-și reamintească necazurile proprii, pentru ca, având mereu în fața ochilor suferințele îndurate, să simțiți îndemnul sufletului de a vă răzbuna pe oamenii aceia? S-a stins oare în voi cel mai prețios și mai firesc sentiment: dragostea de libertate? Atât de mult iubiți sclavia, atât de dragi vă sunt tiranii încât să se creadă că am moștenit vocația supunerii de la strămoși? Numai că aceștia au purtat multe și mari războaie de neatârnare și s-au împotrivit puterii egiptenilor și mezilor[12], spre a nu fi siliți să le împlinească poruncile. Dar de ce să mai evoc faptele străbunilor? Fără să discutăm acum dacă este profitabil și necesar sau dimpotrivă — războiul pe care-l ducem acum cu oștile romane ce anume urmărește? De bună seamă, libertatea! Dar atâta timp cât noi nu vrem să ne înclinăm în fața stăpânilor lumii, cum de acceptăm ca tirani pe cei ce ne sunt compatrioți? De supunerea față de regii străini poate fi tras la răspundere Destinul, care s-a dovedit mai necruțător ca oricând; dar să te lași dominat de propriii tăi concetățeni, și încă dintre cei mai răi, este o trăsătură a oamenilor de rând, care și-au ales de bunăvoie această soartă. Și, cum tot i-am pomenit pe romani, n-aș vrea să vă ascund gândul ce mi-a venit în timpul discursului meu, și anume: dacă noi am fi cuceriți de aceștia — fie ca vorba asta să nu se adeverească niciodată! — atunci chiar că n-am avea de îndurat mai multe năpaste decât cele pricinuite nouă de către tirani. Nu este vrednic de plâns faptul că într-o latură a templului vezi cum romanii își aduc ofrandele lor, pe când în cealaltă latură compatrioți de-ai noștri își dosesc prăzile smulse de la nobilii orașului, pe care i-au ucis, înlăturând niște bărbați care oricum ar fi fost cruțați de dușmani dacă victoria ar fi fost de partea lor? Nu-i vrednic de plâns și faptul că romanii n-au trecut de stavila pusă în calea profanilor, nici nu ne-au încălcat vreodată sfintele datini, ci s-au mărginit să privească cu o pioasă înfiorare împrejurimile Templului, în vreme ce dimpotrivă, unii oameni născuți în această țară, crescuți în spiritul religiei noastre și numindu-se iudei, au cutezat să treacă prin mijlocul locurilor sfinte având pe mâini sângele încă nerăcit al celor din același

[12] Iudeii n-au avut de-a face direct cu mezii, cuceriți de vecinii lor, perșii (550 î. e. n.), soarta lor fiind împărtășită de noul Babilon, orașul captivității locuitorilor Ierusalimului (539 î. e. n.) (n.e.).

neam? Cum să ne mai temem de un război care dă buzna peste noi din afară și de niște vrăjmași mult mai omenoși în comparație cu cei de pe propriile noastre meleaguri? Dacă ar fi să spunem lucrurilor pe nume, atunci trebuie să constatăm fără înconjur că mai degrabă romanii sunt păstrătorii legilor noastre, cei ce le dușmănesc aflându-se cuibăriți chiar între zidurile noastre. De faptul că acești conspiratori împotriva libertății sunt niște ticăloși și cu greu ar putea găsi cineva o pedeapsă pe măsura faptelor lor — cred că toți ați fost convinși înainte de a pleca acasă, spre a veni aici, și că, înaintea cuvântării mele, voi ați fost mâniați pe ei pentru ceea ce ați îndurat de pe urma crimelor lor. Se pare că cei mai mulți dintre voi sunteți speriați de numărul mare, de îndrăzneala lor precum și de poziția favorabilă pe care au ocupat-o. Dar fiindcă această stare de lucruri a fost instaurată de nepăsarea voastră, de-acum încolo ea se va înrăutăți cu cât veți șovăi mai mult. Căci și mulțimea lor sporește zi de zi și fiecare răufăcător trece de partea ciracilor săi, și întrucât până acum n-au întâmpinat nici o piedică serioasă, cutezanța lor se înflăcărează mereu. Poziția pe care o ocupă deasupra crestetelor noastre va fi negreșit folosită de ei, avantajul acesta sporind prin pregătirile lor militare, dacă le vom acorda răgazul. Dar credeți-mă, dacă pornim hotărât la atac, atunci conștiința lor vinovată îi va descuraja și înțeleapta chibzuință le va răpi avantajul oferit de poziția lor înaltă. Poate că divinitatea batjocorită va întoarce asupra lor ceea ce le zboară din arcuri, profanatorii devenind astfel ținta săgeților proprii. Va fi de-ajuns să ne arătăm și soarta lor este ca și pecetluită! În pofida primejdiilor ce ne pândesc, este minunat să mori în fața porților sanctuarului și să-ți dai sufletul, dacă nu pentru soția și copiii tăi, atunci barem pentru Dumnezeu și pentru Templu! Eu însumi fi-voi în fruntea voastră cu vorba și cu fapta și, în ce mă privește, nu voi precupeți nimic pentru siguranța voastră și nu vă va fi dat să vedeți cum îmi cruț propria persoană"!

11. Prin asemenea cuvinte a stârnit mulțimea împotriva zeloților Ananos, deși știa prea bine că ei erau greu de învins atât pentru numărul mare, tinerețea și dârzenia lor, cât mai ales că erau pe deplin conștienți de propriile nelegiuiri. Hotărâseră să nu cedeze până în ultima clipă, căci știau că nu le mai rămăseseră nici o speranță de iertare a faptelor comise de el. Oricum, Ananos era pregătit să înfrunte oricâte suferințe decât să tolereze mai departe dezordinea care cuprinsese statul. Poporul îi striga să-l conducă la luptă împotriva adversarilor învinovățiți de el și fiecare căuta să iasă cel dintâi în calea primejdiei.

12. În timp ce Ananos alegea oamenii apți pentru luptă și se îngrijea de înrolarea lor, zeloții — care aflaseră de lovitura pregătită împotriva lor, căci erau destui oameni dornici să-i țină la curent cu tot ce se petrecea în popor — au ieșit din Templu plini de mânie, fie în formațiuni compacte, fie în cete mai mici, necrutând pe nici unul dintre cei ce le ieșeau în cale. Numaidecât Ananos a strâns sub comanda lui armata recrutată din popor, care stătea mai presus doar ca număr dar rămânea mai prejos decât zeloții atât în privința armamentului cât și al pregătirii militare. În ambele cazuri însă, avântul războinic suplinea aceste dezavantaje: oastea înjghebată de locuitorii orașului era înzestrată cu mânia, mai puternică decât toate armele la un loc, pe când luptătorii din Templu se înarmaseră cu o cutezanță care nu ținea seama de superioritatea numerică. Pe de-o parte unii credeau că orașul lor va fi de nelocuit dacă nu va fi cruțat de tâlhari, pe de altă parte zeloții știau că, în cazul unei înfrângeri, nu vor fi scutiți de nici o formă de pedeapsă. Astfel patimile i-au mânat în vălmășagul unei bătălii îndârjite; mai întâi au aruncat pietre unii asupra altora fie în oraș, fie în fața templului, iar de la distanță au zvârlit sulițele lor; apoi, când una din tabere o lua la fugă, cei victorioși îi urmăreau cu săbiile trase din teacă. Mare a fost numărul morților de ambele părți, mulți alții au fost răniți. Cei ce făceau parte din oastea poporului erau aduși acasă de rudele lor; zeloții ce se aleseseră cu răni se retrăgeau în interiorul Templului, stropindu-i podeaua sfântă cu sânge. Așadar într-adevăr se poate spune că numai oamenii aceștia au pângărit cu sângele lor sanctuarul[13]. În incursiunile lor; tâlharii ieșeau îndeobște biruitori dar oastea mulțimii era tot mai îndârjită, și se întărea, sporindu-și mereu rândurile; căci pe cei ce dădeau înapoi îi împroșcau cu vorbe de ocară cei ce înaintau vijelios și, tăind calea de întoarcere a fugarilor, toți își înturnau strânsele lor linii de luptă împotriva dușmanilor. Întrucât n-au mai putut să se opună iureșului, zeloții s-au retras puțin câte puțin în Templu; o dată cu ei, au pătruns înăuntru și oamenii lui Ananos. Mare a fost consternarea zeloților când au pierdut primul zid de apărare al Templului; atunci ei s-au refugiat în incinta interioară și au zăvorât repede porțile sanctuarului. Ananos a socotit că nu-și poate îngădui cutezanța de a lua cu asalt porțile sfinte, cu atât mai mult cu cât dușmanii trăgeau de sus cu arcurile. I s-a părut că ar comite un sacrilejiu dacă, în cazul obținerii victoriei, ar fi intro-

---

[13] Care va să zică, sângele animalelor jertfite era mai curat decât cel al zeloților (n.t.).

dus poporul în Templu fără o purificare prealabilă. De aceea din întreaga lui oaste, el a ales prin tragere la sorți 6000 de oameni înarmați, punându-i de pază în fața porticului. Aceștia urmau să fie înlocuiți de alții și toți, rând pe rând, erau obligați să stea de strajă. Mulți dintre bărbații de vază au fost scutiți, firește, de comandanții lor, să îndeplinească asemenea corvezi, aceștia plătind pe cei mai săraci concetățeni să le țină locul.

13. De pieirea tuturor acestor oameni se făcea vinovat acel Ioannes, despre fuga căruia din Giscala am vorbit mai înainte; era un bărbat din cale-afară de șiret, păstrând în sufletul său patima despotismului, și de multă vreme urzea în mintea lui planul de acaparare a puterii statului. Și atunci el s-a prefăcut că este preocupat de soarta poporului; nu lipsea din preajma lui Ananos nici în timpul zilei când acesta se consfătuia cu conducătorii, nici în timpul nopții, când el făcea rondul gărzilor; apoi transmitea zeloților știrile strict secrete și, datorită lui, fiecare plan al poporului, încă înainte de a fi definitivat, ajungea la urechile dușmanului. Își dădea toată osteneala să nu trezească bănuieli, purtându-se cu o slugărnicie fără margini față de Ananos și de cei aflați în fruntea poporului. Prin zelul său slugarnic a obținut contrariul celor urmărite de el: căci tocmai necugetatele lingușeli l-au făcut să pară și mai suspect și eterna lui prezență acolo unde nu fusese poftit a creat impresia că el ar putea trăda secretele. A reieșit limpede că toate hotărârile luate de tabăra populară erau cunoscute de dușmani și nimeni nu era mai vizat de sperjur decât Ioannes. Sigur că nu era deloc ușor să dai deoparte un om care prin intrigi iscusite exercita o puternică influență, fiind și o personalitate remarcabilă; în plus, el își asigurase sprijinul multor oameni care erau mari sfetnici în treburile războiului. S-a convenit că e bine ca să se asigure prin depunerea unui jurământ de devotamentul lui față de mulțime. Cu dragă inimă, Ioannes a jurat că va sluji cu credință doar poporul și nu se va mărgini doar la faptul de a nu transmite nici o hotărâre și nici un plan dușmanului, ci prin faptă și sfat va contribui el însuși la nimicirea atacatorilor. Încrezători în jurământul depus, oamenii lui Ananos l-au lăsat pe Ioannes să participe fără nici o bănuială la toate dezbaterile lor; ba mai mult, l-au trimis și ca mesagerul lor la zeloți, ca să trateze cu aceștia aplanarea conflictului; căci ei își dădeau osteneala, atât cât le stătea la îndemână, ca să cruțe Templul de profanare întenționată și să evite ca vreun compatriot să cadă în luptă acolo.

14. Ca și cum și-ar fi depus jurământul de credință în slujba zeloților și nu în defavoarea lor, Ioannes a intrat în sanctuar și, stând drept în mijlocul tuturor le-a spus că el și-a primejduit adesea viața pentru ei, ca să nu le rămână străin nici unul din planurile secrete făurite împotriva lor de cei din tabăra lui Ananos. Acum însă peste el ca și peste toți zeloții planează cea mai mare primejdie dacă nu va interveni la timp un ajutor divin. Căci Ananos nu mai voia să aștepte și și-a înduplecat poporul să trimită o solie la Vespasianus, spre a-i cere să ocupe orașul cât mai repede cu putință. Pentru ziua următoare Ananos a anunțat o jertfă de purificare[14] astfel ca oamenii săi, fie ca participanți la ceremonia religioasă, fie cu forța, să-și facă intrarea și să înceapă lupta corp la corp; el nu știa câtă vreme zeloții vor mai rezista asediului sau să ducă lupta împotriva unor trupe mult mai numeroase. A adăugat că providența divină l-a trimis la ei ca să încheie un contract de pace; deoarece Ananos folosește aceste tratative drept un pretext pentru a-i ataca în clipa când ei vor fi mai puțin prevăzători; de aceea, dacă țin să scape cu viață, zeloții trebuie fie să ceară îndurarea asediatorilor lor, fie să caute ajutor din exterior. Cei care se amăgesc cu speranța că vor fi iertați în cazul când vor fi înfrânți pesemne că au dat uitării propriile isprăvi cutezătoare sau singuri se înșeală amarnic socotind că pocăința făptașului trebuie să inspire neapărat mila victimei sale. Dimpotrivă, tocmai pocăința nelegiuiților stârnește o ură și mai aprigă, iar furia celor afectați devine și mai cumplită de îndată ce se văd stăpâni pe situație. Ei erau pândiți de prietenii și de rudele celor uciși, ba chiar și de marea mulțime a poporului, indignat de faptul că au înlăturat legile și tribunalele; chiar dacă o parte a locuitorilor s-ar arăta mai miloasă, ea va fi copleșită de zdrobitoarea majoritate a mulțimii cerând răzbunarea.

[14] O vacă roșcată era înjunghiată de Marele Preot în dreptul porților sanctuarului, pe Muntele Măslinilor, dar ritualul propriu-zis al purificării dura șapte zile, oferind un răgaz asediaților să-și găsească aliați în afară. (n.e.).

CAPITOLUL IV

1. Prin împestrițatele lui minciuni a răspândit o mare panică în rândurile tuturor zeloților; totuși, Ioannes n-a îndrăznit să spună deschis despre ce ajutor din afară era vorba, dar el făcea o învăluită aluzie la idumeeni. Dar pentru a atâța cât mai mult pe căpeteniile zeloților, l-a ponegrit pe Ananos, cum că ar fi un om crud și a susținut că ei erau cei mai amenințați de pedepse. Acești conducători erau Eleazar, fiul lui Gion[1], care avea faima de-a fi printre ei cel mai în stare să ia măsurile necesare și, totodată, de a le transpune în faptă, precum și un anume Zacharias, fiul lui Amphicallei, ambii trăgându-se din familii de preoți. Când, în afara primejdiilor care îi pândeau pe toți, aceștia au aflat de cele care îi priveau personal și de-asemenea că, pentru a pune mâna pe putere, cei din tabăra lui Ananos îi chemau în ajutor pe romani — o minciună sfruntată născocită de Ioannes — căpeteniile zeloților au șovăit multă vreme în privința măsurilor ce urmau să fie întreprinse de ei sub necruțătoarea presiune a timpului rămas la dispoziția lor. Le era limpede faptul că poporul se pregătea să-i atace nu după multă vreme și că răgazul scurt până la pornirea asaltului le reteza șansa obținerii unui ajutor din afară; căci puteau să îndure mult și bine toate năpastele mai înainte ca niște aliați să fi aflat ceva despre ele. Totuși, zeloții au decis de îndată să-i cheme în ajutor pe idumeeni. Așadar, au conceput o scurtă scrisoare unde au arătat că Ananos amăgește poporul și vrea să predea orașul romanilor dar, de dragul libertății, ei s-au răzvrătit și sunt asediați în Templu; foarte puțin timp a rămas spre a mai face ceva în vederea salvării lor; dacă idumeenii nu vor veni cât mai repede în ajutorul lor, zeloții vor cădea în mâinile lui Ananos și a dușmanilor, iar orașul va ajunge în stăpânirea romanilor. În rest, solilor le revine misiunea de a vorbi mai

[1] Vezi *Cartea a doua*, cap. XX, paragr. 3 (n.t.)

pe larg despre asta cu căpeteniile idumeene. Pentru transmiterea soliei au fost aleși doi bărbați hotărâți, înzestrați cu darul de a vorbi și de a pleda convingător în procesele publice grele, dar o altă calitate a lor mai importantă decât celelalte pentru situația de față, consta în aceea că erau alergători neîntrecuți. Zeloții aveau siguranța că idumeenii se vor lăsa lesne convinși, căci era vorba de o nație năvalnică și dezordonată, mereu atrasă de agitații și dornică să aibă prilejul de a se răzvrăti. Doar cu prețul câtorva lingușeli izbuteau să-i înarmeze cei ce veneau să-i roage, căci pentru ei lupta era ca o adevărată sărbătoare. Precumpănitoare pentru îndeplinirea acestei misiuni era iuțeala. Solii care se numeau amândoi Ananias, nu și-au precupețit eforturile și foarte repede au ajuns la conducătorii din Idumeea.

2. Revoltați de conținutul scrisorii zeloților și de ceea ce le-au relatat solii prin viu grai, aceștia s-au apucat să cutreiere poporul ca niște apucați, propovăduind războiul prin crainicii lor. Mulțimea s-a luat la întrecere cu ordinele primite și toți și-au înșfăcat repede armele, chipurile, pentru a elibera capitala. S-au adunat astfel 20.000 de oameni și au mărșăluit spre Ierusalim sub conducerea a patru generali: Ioannes și Iacobus, fiii lui Sosas, apoi Simon, fiul lui Thakeas precum și Pinehas, fiul lui Clusoth.

3. Plecarea solilor s-a făcut pe ascuns, fără știrea lui Ananos și a santinelelor sale, dar nu s-a întâmplat același lucru cu sosirea idumeenilor. Aflând din timp de ea, Ananos a închis porțile orașului în fața lor, înșirându-și străjile pe zidurile de apărare. Căutași de puțin dornic să devină vrăsmașul idumeenilor, el a căutat să-i câștige cu vorbe bune, mai înainte de a trece la folosirea armelor. În acest scop Iesus, cel mai vârstnic dintre Marii Preoți după Ananos, s-a urcat într-un turn situat față în față cu oastea idumană și le-a spus următoarele cuvinte: „Dintre multele și feluritele necazuri care au năpăstuit orașul, cel mai mult m-a uimit faptul că Soarta a trimis ajutoare unor răufăcători de unde nici nu te așteptai. Iată-vă dar aici ca să-i sprijiniți în dauna noastră pe cei mai abjecți dintre oameni, cu o râvnă pe care n-ați fi arătat-o dacă însăși capitala v-ar fi chemat s-o apărați împotriva unor barbari năvălitori; dacă aș fi văzut că oastea voastră este alcătuită din bărbați de teapa celor care au recurs la voi, atunci chiar că nu mi s-ar fi părut fără noimă zelul vostru, căci numic nu întărește o prietenie împărtășită mai mult decât asemănarea de caracter. În realitate, dacă cineva v-ar cerceta ciracii, unul câte unul, acela ar constata că fiecare merită de-o mie de ori pedeapsa cu moartea. Ei sunt murdăria și scursura țării întregi: după ce și-au risipit prostește propria lor

avere și și-au dat pe față nelegiuirea în satele și târgurile din împrejurimi, în cele din urmă, ei s-au înfiltrat pe-ascuns și cu duiumul în Orașul Sfânt. Spre a-și duce infamia până la capăt, au pângărit chiar glia sacră: acum pot fi văzuți cum, fără pic de rușine și frică, se îmbată în sanctuar, umplându-și burțile nesătule cu prada sustrasă pe nedrept de la cei asasinați cu mâinile lor. Dimpotrivă, oastea voastră numeroasă și strălucitoarea podoabă a armelor oferă o priveliște demnă de a fi admirată dacă v-ar fi chemat capitala printr-o hotărâre comună drept aliați de nădejde împotriva unor neamuri străine. Cum poți numi altfel decât o batjocură a Soartei faptul că vezi cum un popor întreg, scut lângă scut, luptă cot la cot cu o hoardă de ticăloși? De mult stau și mă întreb ce anume v-a urnit atât de repede, ca să mărșăluiți încoace? Căci fără un motiv serios nu v-ați fi înarmat voi din creștet până-n tălpi numai de dragul unor tâlhari și împotriva unui popor cu care sunteți înrudiți. Auzit-am ceva privitor la „romani" și la „trădare" — aceste vorbe le-au rostit printre strigăte unii dintre voi și au adăugat că au venit pentru eliberarea capitalei — dar trebuie să recunoștem că nici una dintre cutezătoarele isprăvi ale acelor nelegiuiți nu ne-a uluit mai mult decât scorneala lor mincinoasă. Căci pe niște oameni care prin însăși firea lor îndrăgesc neatârnarea și tocmai de aceea mai pregătiți decât ceilalți să lupte cu dușmanii din afară — nimic nu putea să-i înfurie mai mult împotriva noastră decât șarlatania de a înfățișa drept autorii pretinsei trădări a mult râvnitei libertăți. Dar se cuvine ca voi să cercetați pe îndelete cine sunt acești calomniatori și ce urmăresc calomniile lor, iar purul adevăr să-l descoperiți nu din niște vorbe, născocite, ci din starea generală a lucrurilor. Ce motive ne-ar putea determina să ne vindem romanilor chiar în clipa de față, când noi am fi avut posibilitatea s-o facem fie încă de la început, încât să nici nu luăm parte la răscoală, fie, după ce fapta s-a întâmplat totuși, să revenim degrabă la supușenia noastră mai înainte ca țara întreagă să fie pustiită de jur împrejur? Acum, oricât de mult am dori, nu ne-ar fi deloc ușor să ne împăcăm cu romanii, de vreme ce supunerea Galileei i-a umplut de trufie, iar pentru noi ar fi o înjosire mai odioasă decât moartea să-i întâmpinăm cu o umilă supunere când ei s-au apropiat de noi. În ce mă privește, aș prefera pacea în locul morții, dar, întrucât războiul a și început și s-au desfășurat lupte sângeroase, aș dori mai degrabă să am o moarte glorioasă decât să trăiesc în captivitate. Se spune așadar că noi, conducătorii poporului am dus tratative pe ascuns cu romanii sau poate că poporul însuși, pe baza unei hotărâri colective? Dacă noi suntem cei vizați, să ni se in-

dice numele prietenilor pe care i-am trimis, precum și slujitorii ce ne-au mijlocit trădarea! A fost înhățat cineva la plecare? Sau a fost prins careva la întoarcere? Vreo scrisoare de-a noastră a încăput în mâinile lor? Cum am fi putut să ducem tratative fără știrea concetățenilor noștri, cu care ne întâlnim ceas de ceas, în vreme ce zeloții, niscaiva oameni păziți cu strășnicie și nici măcar în stare să coboare din templu în oraș, au putut afla cu precizie despre tratativele ce s-au desfășurat pe-ascuns în țară? Doar acum, când ei știu că vor fi trași la răspundere pentru silniciile lor, sunt la curent cu faptele. În schimb, nici unul dintre noi n-a fost acuzat de trădare câtă vreme s-au simțit în siguranță. Dacă ei aruncă vina asupra poporului, e arhicunoscut faptul că întrunirile lui sunt publice și nici unul n-a lipsit de la adunare, astfel că zvonul despre trădare ar fi ajuns la voi mai repede decât dubiosul denunț al zeloților. În afară de asta: nu urma să trimitem înapoi și niște delegați după încheierea tratativelor de pace? Cum se numesc cei aleși pentru această misiune? Asta trebuie să ne-o spună ei! Dar totul nu este decât un pretext folosit de niște oameni amenințați de o moarte silnică, căutând numai să scape de pedeapsa care-i pândește. Dacă orașul ar fi fost ursit să cadă prin vânzare, atunci numai calomniatorii noștri ar fi fost în stare de asta, căci dintre cutezătaorele nelegiuiri săvârșite de ei, una singură le mai lipsea: trădarea! Dar datoria voastră de-acum, când v-ați și înfățișat cu armele-n mâini înaintea orașului, ar fi să faceți cel mai îndreptățit lucru: să luați capitala sub ocrotirea voastră și să contribuiți la suprimarea tiranilor, care ne-au călcat în picioare legile, sentințele lor judecătorești fiind impuse cu sabia proprie. Nu ne-au înșfăcat ei, în mijlocul pieții, pe bărbații de vază fără cel mai mic cusur și le-au pus împovărătoare cătușe, omorându-i fără să-i mai lase să vorbească sau să se roage de ei? Aveți voie să intrați în oraș — dar nu după datina războiului — și să vedeți cu ochii voștri mărturiile spuselor noastre: casele devastate de jafurile acestor tâlhari, văduvele și copiii celor uciși în negrele lor straie de doliu, plânsetele și bocetele răsunând în întregul oraș. Căci nu există nici un om care să nu fi avut de-a face cu incursiunile acestor scelerați. Și-au împins nebunia până într-acolo încât de la țară și din localitățile înconjurătoare, și-au adus cu ei banditeștile năravuri nu numai în oraș — chipul și creștetul țării întregi — ci le-au strămutat chiar și în interiorul Templului. Iată-l devenit acum fortăreață și loc de refugiu pentru ei, și deopotrivă un arsenal pentru atacurile lor împotriva noastră; iar lăcașul acesta venerat în toată lumea până și de îndepărtatele popoare, care locuiesc undeva, la marginea pământului,

cunoscându-l doar din auzite — a fost încălcat de niște fiare născute pe meleagurile noastre. Cu toată situația lor disperată, ei încă mai au cutezanța să atâțe popoare împotriva altor popoare, orașe împotriva altor orașe, punând armele în mâinile unor concetățeni, spre a le împlânta dintr-o parte în propriile măruntaie. În această privință, cel mai frumos și mai convenabil pentru voi ar fi, după cum v-am mai spus, să vă uniți cu noi, spre a-i stăpâni pe acești nelegiuiți, pedepsindu-i pentru șiretenia de a se fi încumetat să vă cheme ca aliați în loc să fie înfricoșați de răzbunarea voastră. Totuși, dacă vreți să ascultați apelul oamenilor care v-au cerut ajutorul vi se dă voie, după depunerea armelor, să intrați în oraș în calitatea voastră de seminție înrudită[2] și puteți să adoptați rolul celor care păstrează linia de mijloc între aliați și dușmani, fiindu-ne adică judecători de pace. Oricum, gândiți-vă cât de avantajos pentru ei va fi să se prezinte cu delicte atât de certe și de grele în fața voastră, niște arbitrii nepărtinitori, ei, care n-au îngăduit unor oameni fără nici o vină să rostească un cuvânt în apărarea lor. Dar fie-le îngăduită o asemenea favoare mulțumită sosirii voastre aici! Dar dacă voi nu încuviințați nici indignarea noastră, nici rolul de judecători, atunci mai rămâne o a treia variantă, și anume să părăsiți singuri ambele tabere, fără să atentați la nenorocirea noastră și fără să treceți de partea celor care uneltesc împotriva capitalei. Dacă mai păstrați nezdruncinate bănuieli că unii dintre noi au întreprins niscaiva convorbiri cu romanii, aveți acum prilejul cel mai bun să supravegheați cu strășnicie intrările orașului; iar dacă vreuna din învinuirile voastre va fi confirmată prin fapte, nimeni nu vă va împiedica să veniți în ajutorul capitalei, trăgând la răspundere pe cei vinovați. Căci vrăjmașii n-au cum să v-o ia înainte, câtă vreme v-ați instalat tabăra atât de aproape de oraș. Dar nici măcar una dintre propunerile noastre nu vi se pare înțeleaptă și cumpătată, atunci să nu vă mirați că ținem porțile ferecate în fața voastră atâta vreme cât sunteți înarmați!"

4. Aceasta a fost cuvântarea lui Iesus. Mulțimea idumeenilor nu i-a acordat nici o atenție, ci s-a arătat furioasă că nu i s-a permis să intre numaidecât în oraș; generalii lor s-au pronunțat categoric împotriva depunerilor armelor și, cuprinși de revoltă, socoteau că, înfăptuind acest lucru la porunca unor străini, ei deveneau totuna cu prizonierii de război. După ce cu multă trudă a izbutit să potolească

---

[2] Vezi *Cartea întâi*, cap. VI, paragr. 2, n.1 (n.t.).

zarva compatrioților săi, Simon, fiul lui Caatha, unul dintre conducătorii idumeenilor, s-a așezat la distanța la care putea fi auzit de Marele Preot și a zis următoarele: „Nu mă mir deloc că apărătorii libertății sunt asediați în Templu câtă vreme există oameni care împiedică propriul popor să intre în orașul aparținând tuturora și, între timp, se fac intense pregătiri pentru primirea romanilor, în cinstea cărora porțile vor fi împodobite cu flori; în schimb cu idumeenii discută din turnurile lor de apărare, cerându-le să-și depună armele aflate în slujba libertății. Paza capitalei nu vor s-o încredințeze celor de același neam cu ei, dar îi acceptă ca arbitrii în neînțelegerile lor și, acuzându-și unii concetățeni că ar fi ucis niște oameni fără să-i judece deloc, condamnă la dezonoare un întreg popor. Orașul mereu atât de larg deschis tuturor străinilor veniți să se închine a fost zăvorât în fața unor rude ca noi. Firește că noi am pornit repede încoace doar ca să măcelărim și să ne războim cu compatrioții noștri, când în realitate, graba noastră n-a avut alt țel decât să vă apere libertatea. La fel stau lucrurile și cu nedreptatea pe care v-au făcut-o oamenii stând închiși de voi acolo sus, în sanctuar, și am aceeași părerea despre puterea de convingere a bănuielilor pe care voi le-ați îngrămădit asupra lor. În timp ce țineți captivi între ziduri pe cei preocupați de bunul mers al statului și să vă ferecați porțile orașului în fața unui numeros neam cu care sunteți înrudit, cășunându-i pe deasupra și niște porunci trufașe, tot voi vă credeți aserviți și dați injurioasa poreclă de «tirani» celor ce îndură tirania voastră. Cine poate să înghită fățărnicia acestor vorbe atunci când însuși starea lucrurilor o contrazice flagrant? Mai rămâne să spuneți că cei care v-au zăvorât capitala sunt idumeenii, cărora — ca să spunem adevărul — voi le-ați închis drumul spre Templul lor strămoșesc! Celor asediați în Templu li se poate aduce îndreptățitul reproș că au avut curajul să-i pedepsească pe cei înfățișați de voi, complicii lor, drept niște bărbați de vază și fără cusur, când de fapt ar fi trebuit să înceapă chiar cu voi, tăind din vreme cele mai sănătoase mădulare ale trădării! Dar dacă ei s-au arătat mai îngăduitori decât ar fi trebuit să fie, noi, idumeeni, vom proteja Casa Domnului, punându-ne în fruntea luptei pentru apărarea patriei comune, și-i vom respinge pe dușmanii ce o atacă din afară ca și pe trădătorii aflați înăuntru. Vom rămâne așadar de strajă lângă aceste metereze, cu armele în mâini, până când romanii se vor sătura să vă asculte sau până când voi vă veți schimba gândurile, învățându-vă să prețuiți libertatea!"

5. Aceste vorbe au fost întâmpinate cu aclamații de către mulțimea idumeenilor, iar Iesus s-a retras dezamăgit în interiorul

orașului, deoarece a văzut că vrăjmașii sunt lipsiți de orice măsură, cetatea urmând să ducă lupta pe două fronturi. Dar nici în rândurile idumeenilor nu domnea liniștea și siguranța de sine. Pe de o parte, ei erau indignați de ocara ce li s-a adus prin neadmiterea lor în oraș și, pe de altă parte, ei au fost puși în încurcătură de constatarea că zeloții, pe care ei îi socoteau puternici, nu săreau în ajutorul lor; nu mai știau ce să facă și multora dintre ei le părea rău că veniseră până aici. Totuși, stânjeniți de rușinea de a fi nevoiți să se retragă fără nici o realizare s-a dovedit mai puternică decât căința, astfel că idumeenii au rămas pe loc, poposind lângă zidurile orașului în condiții vitrege: în timpul nopții s-a abătut o furtună deosebit de puternică, însoțită de vânturi năprasnice și ploi torențiale, cu fulgere neîntrerupte și tunete asurzitoare, precum și un nefiresc vaiet al pământului zgâlțâit din temelii. Cumplita răvășire a ordinii universale părea să anunțe pieirea omenirii și era lesne de presupus că asta prevestea o mare nenorocire.

6. Potrivit idumeenilor și a locuitorilor orașului, acest eveniment avea un singur tâlc: primii socoteau că Dumnezeu și-a descătușat mânia stârnită de expediția lor militară și că nu vor scăpa de pedeapsă pentru faptul că și-au îndreptat armele împotriva capitalei; Ananos și oamenii săi credeau, dimpotrivă, că au biruit fără să dea nici o bătălie și că Dumnezeu luptă pentru cauza lor. Și unii și alții erau niște profeți nepricepuți pentru că nenorocirile pe care le prevesteau dușmanilor aveau să fie îndurate de propriii lor prieteni credincioși. Căci idumeenii, care s-au strâns laolaltă, om lângă om, s-au încălzit unul pe altul și, punându-și scuturile deasupra capetelor lor, au îndurat mai ușor aversele de ploaie; în schimb zeloții au tremurat de frică, dar nu atât pentru primejdia care îi amenința pe ei, ci pentru cea care plana peste aliații lor; s-au adunat așadar și s-au sfătuit spre a găsi calea care îndepărta răul de ei. Cei mai înflăcărați erau dispuși să pornească cu armele în mâini ca să-i doboare pe cei ce stăteau de gardă, pentru ca apoi să dea buzna în oraș, deschizând fără teamă porțile în fața aliaților lor. Căci, năuciți de atacul lor neașteptat, străjile vor intra în panică, cu atât mai mult cu cât cei mai mulți sunt prost înarmați și fără experiență de luptă; cei mulți la număr, care locuiau în oraș, pe care urgia furtunii îi ținea închiși în casă, cu foarte mare greutate s-ar fi strâns laolaltă; chiar dacă se expuneau astfel primejdiilor, era datoria lor de onoare să înfrunte orice risc, mai degrabă decât să privească cu nepăsare cum piere nedemn o oaste atât de mare numai din pricina lor. Zeloții mai chibzuiți s-au îndoit că ei vor obține ceva cu ajutorul forței întrucât văzuseră că nu numai gărzile puse împotriva lor spori-

seră efectivul, dar și străjile de pe meterezele orașului deveniseră și mai prevăzătoare din pricina idumeenilor; de asemenea, ei credeau că Ananos era pretutindeni prezent, inspectându-și santinelele din oră-n oră. Așa s-au și petrecut lucrurile în toate nopțile anterioare, în afară de noaptea aceea, nu dintr-o delăsare a lui Ananos, ci fiindcă soarta a urzit pieirea lui și a numeroaselor sale străji. Puterea ei a făcut ca în noptea târzie, când furtuna se înteți se de-a binelea, gărzile de la porticuri să cadă într-un somn adânc, inspirându-le zeloților gândul de a lua fierăstraiele aflate în Templu, spre a tăia cu ele traversele care zăvoreau porțile orașului. I-a ajutat mugetul vântului și neîntrecutul bubuit al tunetelor, împiedicând ca zgomotul făcut de ei să fie auzit.

7. Neobservați de nimeni, zeloții s-au strecurat afară din Templu și-au ajuns până la zidul de apărare: acolo, cu ajutorul acelorași fierăstraie, au deschis poarta cea mai apropiată de idumeeni. La început, aceștia s-au speriat, convinși că sunt atacați de oamenii lui Ananos, fiecare întinzând mâna dreaptă spre sabie, ca să se apere; dar curând i-au recunoscut pe cei ce veneau la ei și au pătruns în interiorul cetății. Dacă ei s-ar fi împrăștiat în toate părțile, nimic nu i-ar fi împiedicat să măcelărească poporul, până la ultimul om, atâta de mare le era mânia. Dar de fapt, ei s-au grăbit să-i elibereze mai întâi pe zeloți de paznicii lor; căci prietenii care îi lăsaseră să intre în oraș i-au rugat să nu-i dea uitării pe cei pentru care veniseră cu prețul înfruntării multor riscuri, fără să se expună ei înșiși unei primejdii și mai mari. Căci după ce vor fi învins gărzile, le va veni ușor să ia în stăpânire orașul. Dar de îndată ce au pus în mișcare capitala, ei nu vor mai fi în stare să supună gărzile. Căci după ce acestea au fost aduse în stare de alarmă, ele se vor așeza imediat în ordine de bătaie, tăindu-le drumul ce duce în sus[3].

---

[3] Adică spre Templu (n.t.).

CAPITOLUL V

1. Idumeenii au acceptat acest plan și au străbătut în grabă orașul, urcând spre Templu unde zeloții pândeau nerăbdători sosirea lor. Când eliberatorii au pătruns înăuntru, au prins și ei curaj și au ieșit din interiorul sanctuarului. Zeloții s-au contopit cu idumeenii și s-au năpustit asupra gărzilor; pe cei puși de strajă în fața porticului, care adormiseră, i-au ucis în somn; apoi, la strigătele santinelelor trezite, toată garda a sărit în picioare, înșfăcându-și repede armele, spre a se apăra. Câtă vreme au crezut că sunt atacați numai de zeloți, localnicii și-au păstrat cumpătul, încrezători fiind în superioritatea lor numerică; dar când au văzut că din Templu ieșeau cu duiumul și trupe străine, atunci au priceput că invazia idumeenilor se și produsese și cei mai mulți, împreună cu bruma lor de curaj, și-au aruncat și armele, scoțând vaiete puternice; totuși, o mică ceată de tineri s-a grupat într-o poziție defensivă și s-a opus cu îndârjire atacurilor date de idumeeni, apărând câtăva vreme grosul trupelor lipsite de vlagă. Prin strigătele lor, acestea vesteau locuitorilor nenoricirea care se abătuse asupra orașului. Nimeni nu mai cuteza să vină în ajutorul apărătorilor de îndată ce s-a aflat despre invazia idumeeană; în schimb, drept răspuns, toți scoteau țipete și gemete nefolositoare și cel mai adesea răsunau bocetele femeilor, fiecare având câte o rudă apropiată în rândurile gărzilor aflate în primejdie de moarte. Zeloții își împreunau strigătele de luptă cu cele ale idumeenilor, iar vuietul furtunii făcea ca larma generală să devină și mai înfricoșătoare. Înclinați prin firea lor crudă spre vărsarea de sânge, idumeenii, îndârjiți și de dezlănțuirea furtunii, și de indignarea lor împotriva celor care le închiseseră deunăzi porțile, și-au dat acum frâu liber săbiilor. Toți au fost tratați la fel, și cei care cerșeau îndurare, și cei care se apărau și mulți au fost străpunși de săbii tocmai când le aminteau de înrudirea lor și îi rugau să venereze Templul la care se închinau împreună. Fără să aibă încotro să fugă,

fără să mai păstreze vreo speranță de salvare, ei au fost strânși grămadă și străpunși unul câte unul. Mulți dintre ei au fost atât de încolțiți de luptători încât nu le mai rămăsese nici un loc unde să se retragă și, fiindcă ucigașii lor urmăritori nu-i slăbeau deloc în strâmtorarea lor, s-au aruncat cu capul în jos spre oraș, găsindu-și astfel o moarte aleasă de bunăvoie, după propria mea părere mai crâncenă decât cea căreia i se sustrăseseră. Toată curtea exterioară a Templului era inundată de sânge și lumina zilei care se înfiripa a dat la iveală un număr de 8.500 de morți.

2. Dar asta n-a fost de-ajuns ca să potolească furia idumeenilor; ei s-au îndreptat apoi împotriva orașului, au jefuit toate casele, omorând pe oricine întâlneau în calea lor. Dar li s-a părut că a se ocupa de poporul de jos însemna să-și irosească forțele degeaba; au plecat așadar în căutarea Marilor Preoți și împotriva lor a pornit năvalnic grosul trupelor. Aceștia au fost găsiți repede și uciși pe loc; unii s-au urcat pe cadavrele lor și le-au batjocorit: pe Ananos, pentru părintească-i bunătate față de popor, iar pe Iesus pentru discursul său rostit de pe metereze. Au mers atât de departe în nelegiuirea lor încât au azvârlit cadavrele fără să le mai îngroape, cu toate că iudeii arată o deosebită grijă față de înmormântări, până și hoiturile răufăcătorilor răstigniți fiind coborâte de pe cruce și înhumate înainte de asfințitul soarelui[1]. Cred că nu mă înșel dacă spun că cucerirea orașului a început o dată cu moartea lui Ananos și că zidurile de apărare au fost dărâmate și statul iudeilor s-a prăbușit în ziua când ei au văzut cum în mijlocul orașului zăcea ucis Marele lor Preot și Conducătorul pe care se sprijinea propria lor salvare. Căci el fusese un bărbat demn de stimă și de o cinste desărârșită; cu tot prestigiul datorat originii nobile, rangului și demnității sale, obținute pe merit, obișnuia să-i trateze de la egal la egal chiar și pe oamenii din treapta de jos; iubea cu înflăcărare libertatea și prețuia mult ocârmuirea poporului, punând mereu binele obștesc mai presus de interesul său personal, iar țelul către care tindea era obținerea păcii, fiindcă știa prea bine puterea romană nu putea fi învinsă. A făcut totuși pregătirile de război silit de împrejurări, doar pentru ca iudeii, în cazul când nu vor ajunge la un acord cu romanii, barem să li se împotrivească onorabil. Ca să rezumăm: dacă Ananos ar fi rămas în viață, atunci s-ar fi ajuns negreșit la o înțelegere. Căci el era un iscusit vorbitor care ar fi fost în stare să-și convingă poporul; el se dovedise capabil să-și înlăture și

[1] Vezi Moise, V (*Deuteronomul*), cap. 21, paragr. 23 (n.t.).

adversarii. Dacă nu i-ar fi reușit planul, de bună seamă că, sub conducerea unui asemenea general, iudeii ar fi opus o rezistență foarte lungă romanilor. El era strâns legat de Iesus care, deși rămânea mai prejos decât Ananos, îi întrecea cu mult pe ceilalți. Dar după părerea mea, întrucât Dumnezeu osândise pieirii orașul fiindcă fusese pângărit și voia să-și purifice Templul, arzându-l din temelii, de aceea a luat la el pe cei ce înconjurau sanctuarul cu o dragoste nemărginită. Și astfel niște bărbați care de curând purtaseră veșminte sacre și se aflau în fruntea unui serviciu religios orânduit pentru întreaga lume, întâmpinați cu supremă venerație de pelerinii sosiți la Ierusalim din toate colțurile pământului — puteau fi văzuți acum zăcând goi, pradă aflată la îndemâna câinilor și animalelor sălbatice! Cred că Virtutea însăși a căinat soarta acestora, deplângând faptul că Viciul i-a pricinuit o înfrângere atât de grea. Acesta a fost jalnicul sfârșit al Marilor Preoți, Ananos și Iesus.

3. După moartea acestora, zeloții și trupele idumeene s-au năpustit asupra mulțimii, măcelărind localnicii ca pe o turmă de animale necurate. Oamenii simplii erau uciși chiar acolo unde erau prinși. În schimb nobilii și tinerii erau prinși și întemnițați, executarea lor fiind amânată în speranța că poate vor trece în tabăra lor. Dar nici unul n-a vrut să-i asculte, toți au preferat să moară decât să se înhăiteze cu răufăcătorii, pronunțându-se împotriva trădării patriei lor. Pentru refuzul lor au trebuit să îndure torturi groaznice: au fost biciuiți și schingiuiți și, când trupurile lor nu mai suportau uneltele de tortură, abia atunci li se dădea lovitura de grație. Cei capturați în timpul zilei erau executați noaptea, iar cadavrele lor aruncate în stradă, ca să facă loc altor prizonieri. Poporul era atât de înfricoșat încât nimeni nu se mai încumeta să bocească pe față sau să-și înmormânteze rubedeniile; doar cu ușile bine ferecate își mai vărsau unii tăinuitele lacrimi, iar de câte ori suspina careva, se uita în jurul lui, să nu fie auzit de un dușman. Cel îndoliat împărtășa soarta făpturii după care purta doliu. Abia în timpul nopții se mai strângeau și se presărau căușe de țărână peste cadavrele ce zăceau în câmpul gol, ispravă pe care n-o repetau ziua decât temerarii. Astfel au pierit 12.000 de tineri de viță nobilă.

4. Până la urmă, zeloții s-au săturat de măcelurile lor necurmate; de aceea, ei au înscenat niște tribunale și procese de ochii lumii. Își propuseseră să-l sugrume pe bărbatul cel mai de vază, un anume Zacharias, fiul lui Bareis. Ceea ce i-a atâțat pe zeloți împotriva lui era deosebita-i ură față de ticăloși și dragostea fiebinte pentru libertate; în afară de asta, el era bogătaș, astfel că va avea în vedere nu numai con-

fiscarea averii lui, ci și înlăturarea din drum a unui om care ar fi fost în stare să-i răstoarne de la putere pe zeloți. În acest scop, ei au chemat prin ordin să vină la Templu 70 de cetățeni cu înalte funcții publice, le-au dat rolul de judecători la fel ca la teatru, fără autoritatea corespunzătoare, învinuindu-l pe Zacharias că vrea să dea statul pe mâinile romanilor și că întreținea legături trădătoare cu Vespasianus. Acuzația lor nu avea nici o confirmare juridică și nici o probă doveditoare, dar ei susțuneau sus și tare că sunt pe deplin convinși de acest lucru, socotind că asta slujea drept garanție suficientă pentru adevăr.Când a văzut că nu-i mai rămăsese nici o speranță, căci el nu fusese adus în fața unui tribunal adevărat, ci doar pentru a fi zvârlit mișelește într-o temniță, Zacharias și-a zis că, de vreme ce tot nu mai scapă cu viață, nimeni nu-i poate închide gura să vorbească. S-a ridicat în picioare și a batjocorit netemeinicia faptelor pentru care era judecat, spulberând în câteva vorbe acuzațiile invocate. În cuvântarea lui, el s-a adresat apoi direct acuzatorilor săi, a enumerat rând pe rând nedreptățile toate pe care le comiseseră, deplângând haosul înscăunat în treburile statului. Zeloții au protestat zgomotos dar s-au abținut să-și tragă săbiile din teacă întrucât voiau să ducă până la capăt această comică înscenare a unui fals proces; în afară de asta, ei urmăreau să-i pună la încercare pe judecători, ca să vadă dacă, punându-și în mare primejdie propriile vieți, rămâneau intenționat de partea dreptății. Într-adevăr, toți cei 70 s-au pronunțat în favoarea achitării acuzatului, arătându-se dispuși mai degrabă să moară decât să-și lege numele de condamnarea unui nevinovat. Această achitare a stârnit puternice strigăte de protest din partea zeloților, deopotrivă de porniți împotriva judecătorilor care nu înțeleseseră că împuternicirea lor fusese amăgitoare. Doi dintre zeloții cei mai cutezători s-au năpustit din senin asupra lui Zacharias, l-au ucis în mijlocul Templului și i-au spus batjocoritor, în vreme ce se prăbușea fără suflare: „Primește acum și votul nostru ca să ai parte de-o achitare deplină!" L-au scos apoi din Templu și l-au zvârlit într-o prăpastie ce se căsca dedesubtul lui. Iar pe judecători i-au izgonit din sanctuar, lovindu-i umilitor cu latul sabiei, și s-au ferit să-i omoare anume pentru ca aceștia, răspândiți în întregul oraș, să vestească pretutindeni robia în care se zbăteau cu toții.

5. Idumeenii regretau deja faptul că au venit la Ierusalim, căci asemenea întâmplări aveau darul să-i nemulțumească profund. Atunci unul dintre zeloți i-a strâns laolaltă, a venit la ei din proprie inițiativă și le-a arătat ce grave abateri de la lege au comis alături de cei care îi

chemaseră aici, înfățișându-le pe îndelete daunele provocate capitalei. Au adus cu ei armele războiului căci erau convinși că Marii Preoți unelteau să dea capitala pe mâna romanilor; n-au găsit însă nici o dovadă a trădării și, în schimb, cei care, chipurile, apărau orașul, comiteau fără frică fapte de război și de tiranie. S-ar fi cuvenit ca, de la bun început, idumeenii să împiedice aceste fapte. Dar după ce ei înșiși s-au lăsat târâți de dragul alianței în uciderea unor compatrioți, barem acum să pună capăt samavolniciilor lor și să nu-și mai pună brațele puternice în slujba celor care duc de râpă legile strămoșești. Iar dacă unii dintre idumeeni mai sunt încă revoltați că porțile orașului au fost închise în fața lor și nu li s-a îngăduit să intre decât după depunerea armelor, oricum, cei ce i-au lăsat pe dinafară și-au primit între timp pedeapsa: Ananos a fost ucis și puțin a lipsit ca, într-o singură noapte, întregul popor să fie măcelărit. El își dădea seama că unii dintre idumeeni privesc cu părere de rău aceste grozăvii în vreme ce, la zeloții care i-au chemat, nu se constată decât o cruzime nesățioasă și nici o urmă de rușine față de salvatorii lor. Chiar sub ochii aliaților, ei cutează să înfăptuiască cele mai josnice fapte iar crimele lor vor fi puse pe seama idumeenilor, câtă vreme nici unul nu le împiedică sau nu se dezice de ele. După ce acuzația de trădare s-a dovedit a fi o calomnie și nu se întrezărea deloc apropierea romanilor iar în oraș s-a instaurat un despotism foarte greu de înlăturat, ar fi bine ca idumeenii să se întoarcă la vetrele lor, fără să mai aibă de-a face cu acești răufăcători; doar astfel se pot ei dezvinovăți de mârșăviile la care au participat, înșelați de zeloți.

CAPITOLUL VI

1. Lăsându-se convinși de aceste vorbe, idumeenii au eliberat din temnițele unde zăceau vreo 2.000 de cetățeni, care au fugit numai-decât din oraș și s-au îndreptat spre Simon, despre care vom vorbi mai târziu. Apoi, idumeenii au părăsit Ierusalimul și s-au întors la casele lor. Plecarea acestora a luat prin surprindere ambele tabere: pentru că nu știa nimic despre faptul că idumeenii își schimbaseră opinia, poporul și-a recăpătat curajul pentru scurtă vreme, la gândul că scăpase de prezența unor dușmani; la rândul lor, zeloții au devenit și mai întreprinzători, de parcă n-ar fi fost părăsiți de aliații lor, ci s-ar fi descotorosit de niște martori care îi stânjeneau, căutând să-i abată de la încălcarea legilor. Crimele lor nu mai cunoșteau acum nici zăbavă, nici chibzuință îndelungată, fiecare din loviturile lor fiind întreprinse cu viteza fulgerului, iar transpunerea lor în faptă era mai rapidă chiar decât planul propriu-zis. Beția lor de sânge se îndrepta îndeosebi împotriva bărbaților viteji și nobili; pe ultimii îi ucideau din invidie, pe cei curajoși, din frica pe care le-o inspirau. Ca ei să se simtă în siguranță deplină, nici unul dintre bărbații de vază nu trebuia să scape cu viață. Împreună cu mulți alții, a pierit atunci un anume Gurion, om influent și de origine aleasă, foarte legat de conducerea poporului și atât de îndrăgostit de libertate că nu mai găseai un al doilea printre iudei. Dintre celelalte calități deosebite pe care le avea, francheța sa în vorbire a fost cea care i-a adus moartea. Nici măcar Niger din Peraea[1], care se dovedise un bărbat viteaz în luptele împotriva romanilor, n-a scăpat cu viață din mâinile lor. Când a fost adus în mijlocul orașului, el a strigat din răsputeri, arătând cicatricele sale.

[1] Vezi *Cartea a doua*, cap. XIX, paragr. 2, cap. XX, paragr. 4; de asemenea *Cartea a treia*, cap. II, paragr. 1, ș.a. Niger era un erou al luptei împotriva romanilor, în vreme ce Gurion reprezintă nobilimea cu vederi democratice, antidictatoriale (n.e.).

După ce a fost târât dincolo de porțile orașului, și-a pierdut orice nădejde de scăpare, cerând ca barem să i se îngăduie înmormântarea. Călăii săi l-au prevenit amenințător că nu va avea parte de ceea ce și-a dorit atât de mult: pământul — apoi l-au omorât. În pragul morții, Niger i-a blestemat pe zeloți ca peste ei să se abată răzbunarea romanilor și, în afara războiului, să îndure foametea și ciuma, dar mai presus de toate să se străpungă cu sabia unul pe altul. Toate acestea le-a hărăzit Dumnezeu nelegiuților și și-a dovedit dreptatea prin faptul că, în scurtă vreme, dihonia din tabăra lor avea să-i împingă spre nebunia uciderii reciproce. Moartea lui Niger i-a scutit pe zeloți de teama prăbușirii lor; totuși, n-a mai rămas nici o pătură a populației împotriva căreia să nu găsească vreun pretext de execuție. Cei care într-un fel sau altul se opuseseră cândva zeloților fuseseră de mult măcelăriți; dar împotriva celorlalți, care în timp de pace nu-i înfruntaseră deloc, trebuiau găsite pretexte adaptate momentului. Cei care se fereau mereu să aibă de-a face cu ei erau socotiți trufași; cei care, în legăturile cu ei, erau mai slobozi la gură, treceau drept disprețuitori; cei ce se arătau prea supuși, erau suspectați de trădare. Și pentru abaterile grave, ca și pentru cele mărunte, pedeapsa era una singură: moartea; nu era iertat nimeni, cu excepția celor ce aparțineau păturilor celor mai de jos sau aveau o origine modestă, sau erau loviți de soartă.

2. Toți generalii romani socoteau discordia din tabăra dușmană drept un noroc nesperat și doreau să mărșăluiască numaidecât împotriva orașului, făcând presiuni asupra lui Vespasianus, în calitatea lui de comandant al oștirii întregi. Ei aveau convingerea că providența divină era de partea lor, de vreme ce i-a stârnit pe vrăjmași unii împotriva altora; firește că decizia stătea pe muchie de cuțit, deoarece iudeii s-ar fi putut lesne împăca din nou între ei, fie din pricina relelor îndurate în interior, fie din pricina căinței lor. Drept răspuns, Vespasianus le-a zis: „Țelul pe care îl urmăriți nu va fi atins din capul locului dacă aveți în vedere ca, la fel ca la teatru, să faceți o demonstrație a forțelor și a armelor voastre, care în cazul de față n-ar fi lipsită de primejdii; mai degrabă să aveți în fața ochilor ceea ce este practic și sigur. Căci în cazul când ați mărșăluit numaidecât împotriva orașului, n-ați obține altceva decât să-i împăcați pe dușmani; făcându-i pe aceștia să-și îndrepte regăsita putere împotriva noastră. Dacă însă rămâneți unde vă aflați, veți avea de înfruntat mai puțini vrăjmași întrucât ei și-au irosit viețile în războiul civil. Un comandant mai iscusit decât mine este Dumnezeu, fiindcă îi predă fără osteneală pe iudei în

mâinile romanilor, dăruindu-le victoria fără riscurile artei de a conduce oștile. De aceea datoria noastră este ca, în vreme ce adversarii își curmă viața cu propriile lor mâini și îndură răul cel mai cumplit — războiul civil —, noi să rămânem ca niște spectatori și să stăm deoparte de orice primejdie, neîncăierându-ne deloc cu oamenii care își caută singuri moartea și tabără nebunește unul asupra celuilalt. Cel care crede cumva că strălucirea unei victorii dobândite fără luptă pălește pe jumătate, acela să afle că orice succes obținut în deplină siguranță este preferabil unei bătălii al cărei rezultat rămâne totdeauna nesigur. Căci biruitorul care a triumfat prin vitejia brațelor nu trebuie să stea mai presus de cel care a obținut aceeași izbândă prin stăpânire de sine și prin precaută chibzuință. Și pe măsură ce numărul dușmanilor scade mereu, propria mea oaste, refăcută după necurmatele sale eforturi, va reveni pe câmpul de luptă cu o forță combativă sporită deopotrivă. Mai cu seamă că nu-i acum momentul potrivit să umblăm cu orice preț după o victorie răsunătoare: căci în această perioadă iudeii nu sunt preocupați să-și făurească arme, să-și construiască ziduri de apărare sau să-și procure trupe auxiliare; așadar amânarea nu este deloc în dezavantajul celor care o îngăduie; ba, mai mult, prin războiul civil și prin dihonia lor, iudeii se expun singuri primejdiilor și îndură zilnic chinuri mult mai apăsătoare decât cele pe care le-am fi provocat noi înșine prin atacurile noastre victorioase. Prin urmare, dacă ne preocupă numai siguranța proprie, trebuie să-i lăsăm pe iudeii dezbinați să se distrugă singuri; iar dacă urmărim neapărat o expediție militară încununată de glorie, nu se cade să atacăm un popor atât de măcinat în interior. Atunci s-ar putea spune, pe drept cuvânt, că victoria nu este meritul atacatorilor, ci al dezbinării asediaților"!

3. Acestea au fost spusele lui Vespasianus, cu care au fost de acord toți generalii și curând faptele aveau să adeverească clarviziunea judecății comandantului suprem: zilnic soseau la romani mulți transfugi care izbuteau să scape de zeloți. Fuga lor nu era ușoară deoarece, la toate ieșirile, zeloții puseseră gărzi și oricine era prins acolo, indiferent de motivul invocat, era ucis pe loc, suspectat fiind că intenționa să treacă în tabăra romanilor. În realitate, puteau să răzbată cei ce le dădeau bani și numai cei ce nu aveau ce oferi treceau drept trădători, astfel încât doar cei bogați își răscumpărau fuga, pe când săracii erau uciși. Cadavrele se adunaseră în mormane de-a lungul tuturor drumurilor încât mulți dintre cei care intenționaseră să fugă din Ierusalim se răzgândeau pe parcurs, preferând să-și dea

sfârșitul în oraș: căci speranța de-a avea parte barem de un mormânt făcea ca moartea lor acasă să pară ceva mai suportabilă. Dar zeloții și-au împins neomenia până într-acolo încât nu mai îngăduiau să fie înmormântați nici cei uciși în interiorul zidurilor, nici cei răpuși pe drum. Dimpotrivă: de parcă s-ar fi jurat aievea ca împreună cu legile patriei să le încalce și pe cele ale naturii, la grozăviile îndurate de oameni adăugând și profanarea lui Dumnezeu: ei lăsau cadavrele să putrezească la soare[2]. Cine îndrăznea să-și înmormânteze o rudă primea una și aceeași pedeapsă ca transfugii — moartea; cel ce oferea cuiva o groapă, avea nevoie de-o alta pentru el însuși. Vorbind pe scurt: nici unul dintre sentimentele nobile n-a fost mai oropsit în acele zile nenorocite decât mila. Ceea ce era demn să trezească multă compasiune stârnea și mai abitir furia nelegiuiților, ei strămutându-și alternativ mânia de la cei vii, la asasinați și de la hoituri, iarăși la cei în viață. Groaza era atât de mare încât supraviețuitorii invidiau victimele care îi precedaseră, fiindcă aceștia își găsiseră liniștea; așijderi, cei supuși torturilor în temniță, comparativ cu starea lor cumplită, regretau soarta celor ce zăceau neîngropați. Călcate în picioare erau toate orânduielile omenești, de către acești netrebnici, batjocorind și respectul cuvenit lui Dumnezeu de vreme ce socoteau simple palavre de șarlatani oracolele profeților. Totuși, în vremuri străvechi, aceștia au făcut multe preziceri privitoare la virtute și la viciu; iar zeloții care au făcut totul împotriva zicerilor lor, s-au străduit ca acele profeții să se împlinească în dauna patriei lor. Căci dăinuie o antică revelație a unor oameni pătrunși de inspirație divină, potrivit căruia orașul va cădea în mâinile dușmanului, iar Templul va fi mistuit de flăcări potrivit datinilor războiului atunci când, bântuită de o răscoală, mâinile unor localnici vor profana incinta preasfântă a Domnului[3]. Zeloții n-au refuzat să dea crezare acestei profeții, dar s-au pus ei înșiși în slujba înfăptuirii sale.

---

[2] Zeloții interziceau înmormântările în cimitirele situate în afara orașului nu pentru a încălca ritualul, ci pentru a împiedica pe cei ce însoțeau alaiurile funerare să fugă, trecând în tabăra romană (n.e.).

[3] Vezi Miheia, cap. 3, paragr. 9-12; Iezechiel, cap. 24, paragr. 9-13. Poate că Iosephus are în vedere niște profeții nescrise, transmise prin gura poporului (n.t.). Citățm un verset semnificativ din prorocirile lui Miheia: „Deci, din pricina voastră, Sionul va fi arat cu plugul ca o țarină și Ierusalimul va fi prefăcut într-un morman de ruine și muntele templului va ajunge o înălțime acoperită de pădure!" (n.e.).

CAPITOLUL VII

1. Ioannes[1], care râvnea deja să ajungă tiran, socotea că era sub demnitatea lui să se bucure de aceeași cinstire ca și tovarășii săi; a atras așadar în cete mici pe cei mai răi dintre ei și s-a desprins de tagma zeloților. Mereu se împotrivea hotărârilor luate de ceilalți, pe ale sale dându-le cu aer de stăpân, ca pe niște porunci, așa încât era limpede că tindea spre puterea absolută. Unii i se supuneau cu frică, alții din pură simpatie, căci se pricepea de minune să-și atragă oamenii prin înșelătorii și vorbe dulci; apoi mulți alții socoteau că, pentru siguranța lor, era mai bine ca răspunderea pentru nelegiuirile comise să revină unuia singur, fără să mai apese asupra celorlalți. Firește că prin dârzenia dovedită atât în fapte cât și în gândire, el și-a asigurat un oarecare număr de sateliți. A rămas totuși deoparte o numeroasă ceată de adversari: mai puțini dintre ei s-au lăsat călăuziți de invidie, părându-li-se greu de îndurat faptul de a se lăsa conduși de un om care le fusese egal; majoritatea s-a temut însă de dominația unui singur om. Dar aceștia au prevăzut că, odată ajuns în culmea puterii, înlăturarea lui nu va fi deloc ușoară, iar atunci începutul opoziției ar fi constituit un pretext pentru Ioannes de a porni împotriva lor; de aceea, fiecare a preferat să îndure orice suferință ca luptător decât să primească de bunăvoie jugul robiei, având parte de o moarte hărăzită unui sclav. Din acest motiv, în tabăra lor s-a ajuns la o ruptură și Ioannes s-a ridicat împotriva rivalilor săi ca un rege dușman. În relațiile lor reciproce, ei se mulțumeau să se ferească unii de alții și mai degrabă rar decât niciodată se mai ajungea la câte o încrucișare de arme; ei se luau la întrecere în asuprirea poporului și ambele tabere se luptau doar ca să obțină o pradă mai mare. Astfel că, în vreme ce orașul avea de îndurat trei mari cazne: războiul, tirania și dihonia par-

[1] Vezi cap. III, paragr. I (n.t.).

tidelor, cel mai lesne de suportat părea oamenilor de rând războiul. Așa se face că, nevoiți să fugă de propriii lor concetățeni, localnicii își căutau refugiul la străini și aflau la romani ceea ce nu mai sperau să obțină la compatrioții lor.

2. Dar s-a pus în mișcare și a patra plagă deosebită, împingând poporul spre marginea prăpastiei. Nu prea departe de Ierusalim se află o foarte puternică fortăreață, construită de vechii regi[2] ca să-și ocrotească avuțiile de vicisitudinile războiului și să-și pună la adăpost propria persoană: ea se chema Masada. Aceasta a ajuns în stăpânirea așa-numiților sicari[3] care până atunci se mărginiseră la incursiuni în regiunile învecinate, numai pentru a-și procura cele necesare traiului, căci teama îi ținuse departe de jafuri pe scară largă. Dar cum au prins de veste că oastea romană rămânea inactivă, în vreme ce iudeii din Ierusalim erau răvășiți de răzvrătiri și tiranie, în interiorul propriilor ziduri, fiind împărțiți în mai multe tabere, atunci s-au avântat și ei în raite mai îndrăznețe. Pe când iudeii sărbătoreau Paștile, în semn de pioasă recunoștință pentru izbăvirea lor, cu prilejul eliberării din robia egipteană, s-au reîntors în patrie — sicarii s-au furișat din fortăreața lor în timpul nopții, nefiind observați de bruma de paznici, și s-au năpustit asupra orășelului numit Engaddi[4]. De-acolo i-au alungat pe bărbații în putere, înainte ca ei să pună mâna pe arme și să se apere laolaltă, iar pe femeile și odraslele care n-au fost în stare să fugă — vreo 700 la număr — le-au măcelărit. Apoi au golit casele, punând mâna pe recoltele cele mai coapte, și s-au întors cu prada lor în Masada. Asemănătoare expediții de jaf au făcut sicarii și în toate satele din preajma fortăreței și au devastat întregul ținut; cete deloc neînsemnate veneau zilnic să li se alăture de pretutindeni. Și în toate celelalte regiuni ale Iudeei s-au urnit bandele de tâlhari care până atunci stătuseră cu brețele încrucișate: la fel se întâmplă cu un trup în care, o dată cu inflamarea părților importante, se îmbolnăvesc toate mădularele. Din pricina răzvrătirii și tulburărilor care cuprinseseră capitala, cei mai mârșavi răufăcători au căpătat frâu liber să jefuiască după pofta lor și fiecare bandă jefuia satele localnicilor, după care se retrăgea în pustietate.

---

[2] Marele Preot Ionathan Macabeul, potrivit *Cărții a șaptea*, cap. VIII, paragr. 3 (n.t.).

[3] Vezi *Cartea a doua*, cap. XIII, paragr. 3 (n.t.).

[4] Localitate de pe țărmul occidental al Mării Moarte, la 15 km. de Masada, azi Ein Gedi (n.e.).

Aici ei își reuneau forțele, se legau prin jurământ și alcătuiau trupe mai mici decât oștile, dar mai mari decât obișnuitele bande de hoți, abătându-se asupra sanctuarelor și orașelor. Cei atacați de ei îndurau pe de-o parte o soartă asemănătoare cu a celor amarnic loviți de război, pe de altă parte, eventualitatea de a fi răscumpărați era exclusă din capul locului, căci adversarii lor, după bunul obicei al tâlharilor, se făceau nevăzuți cu prada lor cu tot. Nu mai rămăseseră așadar nici o parte a Iudeei care să nu fi fost atrasă în dezastrul capitalei sfâșiecate de neorânduială.

3. Această stare de lucruri a fost aflată de Vespasianus de la transfugi. În pofida faptului că răsculații puseseră străji la toate ieșirile și executau pe oricine se apropia de ele indiferent de motiv, câțiva izbuteau totuși să se strecoare neobservați și să fugă la romani, unde stăruiau de lângă comandantul suprem să vină în ajutorul capitalei, spre a salva ceea ce mai rămăsese din locuitorii ei; căci cei mai mulți fuseseră uciși datorită simpatiei lor față de romani și supraviețuitorii erau în primejdie de moarte. Din compătimire față de suferințele lor, Vespasianus a pornit la drum, chipurile, spre a asedia Ierusalimul, de fapt, pentru a-l elibera de starea de asediu. Firește că mai întâi trebuia să nimicească ținutul rămas liber, spre a nu lăsa nici un focar de primejdie în spatele său, care să-i stânjenească asediul. A mărșăluit așadar împotriva Gadarei, capitala Peraeei, întărită cu strășnicie, pătrunzând în oraș în cea de a 4-a zi a lunii Dystros[5]. Căci, fără știrea răsculaților de la ei, cei mai de vază locuitori, dornici de pace și îngrijorați de soarta avuțiilor lor — în Gadara fiind numeroși cetățeni bogați — au trimis la Vespasianus delegați împuterniciți să trateze predarea orașului. Adversarii lor n-au știut nimic despre solie și când cercetările lor le-au adus vești despre ea, Vespasianus se și afla prin apropiere. S-au îndoit de faptul că vor fi în stare să apere singuri orașul, fiindcă numărul lor era mai mic decât cel al dușmanilor din interior, și totodată au văzut că romanii nu erau prea departe de oraș; răsculații s-au hotărât atunci să fugă, dar li s-a părut nedemn de ei să plece fără să provoace o vărsare de sânge și fără să se răzbune deloc pe cei vinovați de această situație. L-au înșfăcat deci pe un anume Dolesos — nu numai pe temeiul poziției pe care o ocupa precum și a obârșiei sale de fruntaș al orașului, ci și pentru că l-au socotit drept unul dintre inițiatorii soliei —, l-au ucis și, în furia lor fără margini, i-au batjocorit cadavrul, după care au fugit din oraș. La sosirea trupelor romane în Gadara, locuitorii i-au făcut o sărbătorească

[5] La 21 martie 68 (n.e.).

întâmpinare lui Vespasianus, primind din partea lui garanții de pace și o garnizoană alcătuită din călăreți și pedestrași, pentru a-i ocroti de eventualele incursiuni ale fugarilor. Mai înainte ca romanii să le fi cerut acest lucru, gadarițiii au dărâmat zidul de apărare al cetății, oferind astfel chezășia dragostei lor pentru pace și a înlăturării oricărei posibilități ca în viitor să mai poarte război, chiar dacă ei înșiși l-ar dori.

4. Pe urmele celor ce fugiseră din Gadara, Vespasianus a trimis pe Placidus cu 500 de călăreți și 3000 de pedestrași, el însuși întorcându-se cu restul trupelor în Caesarea. Când fugarii au văzut pe neașteptate călărețiii porniți în urmărirea lor, înainte de a ajunge la o încăierare cu aceștia, ei s-au strâns de-a valma într-un târg numit Bethennabris[6]; acolo au dat peste un număr deloc neînsemnat de tineri, pe care i-au înarmat în mare grabă, unii cu iar alții împotriva propriei voințe, dezlănțuind un atac pripit asupra trupelor lui Placidus. La primul lor iureș, acestea au dat întrucâtva înapoi, ca prin această manevră să-i atragă pe iudei departe de zidul de apărare. După ce i-au ademenit la o distanță convenabilă, romanii au făcut o mișcare de învăluire, pentru a-i străpunge apoi cu sulițele lor; cei care căutau să fugă erau interceptați de călăreți în timp ce pedestrașii loveau puternic grosul oastei lor. Astfel au alergat iudeii spre propria pierzanie, nefăcând altceva decât să dea o dovadă a temerității lor. Căci ei se năpusteau asupra trupelor romane care alcătuiau o formațiune compactă, părând niște metereze prin zestrea lor de arme încât săgețile nu găseau nici un locșor descoperit, iar iudeii se dovedeau mult prea slabi pentru a străbate rândurile dușmane; străpunși de sulițele romane, ei se repezeau direct în ucigașele vârfuri de fier, aidoma fiarelor sălbatice. Așa au pierit atunci iudeii, fie răpuși de săbii în lupta corp la corp, fie hăituiți de călăreți.

5. Placidus se arăta nespus de preocupat să taie calea retragerii spre târg a dușmanilor. În această direcție își îndrepta el mereu cavaleria, îi cerea să facă la un moment dat cale-ntoarsă, culcând la pământ cu lăncile pe cei mai apropiați adversari, care ofereau o țintă ideală, pe când cei din spatele lor rămâneau pe loc, încremeniți de frică; până la urmă, cei mai viteji dintre iudei au reușit să răzbată cu forța până la zid. Străjerii nu știau ce să mai facă: ei nu se îndurau să-i lase pe dinafară pe gadariți, din pricina propriilor compatrioți,

---

[6] Localitate de pe malul răsăritean al Iordanului, în dreptul Ierihonului, numită actualmente Tell Nimrin (n.e.).

amestecați printre ei; pe de altă parte, dacă îi acceptau înăuntru, riscau foarte mult să piară împreună cu aceștia. Așa s-au și petrecut lucrurile. În timp ce iudeii se îmbulzeau în fața zidului, foarte puțin a lipsit ca și călărețiii romani să dea buzna în interior; firește că străjerii au reușit să închidă porțile în fața lor, dar Placidus a și început atacul luptând vitejește până spre seară, a luat cu asalt zidul și i-a biruit pe apărătorii târgului. Populația fără apărare a fost măcelărită pe când bărbații în putere s-au slujit de șansa lor de a fugi; soldații romani au jefuit casele și au incendiat târgul. Cei care izbutiseră să fugă au atras în bejenia lor și populația ținutului; prin vădita exagerare a propriei nenorociri și prin zvonul că întreaga oaste romană mărșăluia pe urmele lor i-au alungat de-acasă pe toți cei din partea locului și de pretutindeni, umplându-i de groază; împreună, au alcătuit o adevărată mulțime, fugind înspre Ierihon; era singurul loc în care își puneau nădăjdea salvării, întrucât barem prin numărul locuitorilor, acesta era un oraș puternic. Încrezător în cavaleria și în succesele pe care le obținuse în război, Placidus i-a urmărit pe fugari până la Iordan, omorând mereu pe cei întâlniți de el pe drum. A mânat întreaga mulțime spre fluviul care, umflat de ploile abundente, devenise un șuvoi ce nu putea fi trecut de nimeni, pregătindu-și oastea de luptă în fața fugarilor. Nevoia îi silea să se bată, fiindcă orice posibilitate de fugă era exclusă. După ce s-au înșirat de-a lungul malului cât le-a îngăduit locul, iudeii au înfruntat grindina de săgeți și atacurile călăreților care au rănit pe mulți dintre ei sau i-au împins în fluviu. Sub loviturile romanilor au căzut 15.000 de iudei, iar numărul celor care, încolțiți de primejdie, s-au aruncat în Iordan, a fost uriaș. În mâinle romanilor au căzut 2.200 de prizonieri și o bogată pradă alcătuită din asini, oi, cămile și vite cornute.

6. Cu toate că n-a fost câtuși de puțin mai mică decât cele îndurate până atunci, această înfrângere a părut iudeilor mult mai mare decât a fost în realitate, pentru că nu numai întregul ținut străbătut de fugari era presărat de corpuri neînsuflețite și nici Iordanul nu mai putea fi străbătut din pricina cadavrelor, dar până și Lacul de asfalt era năpăstuit de hoiturile mânate în mare număr de fluviu într-acolo. Călăuzit de norocul său războinic, Placidus a asaltat și orășelele și satele din împrejurimi, ocupând Abila, Iulias și Besimo, precum și toate localitățile până la Lacul de asfalt, instalând în fiecare dintre ele garnizoane alcătuite din transfugi pe care i-a găsit potriviți pentru așa ceva. Apoi și-a suit soldații în bărci cu care a capturat pe cei ce își căutaseră refugiul pe lac. Astfel Peraea întreagă a trecut în stăpânirea romanilor de bunăvoie sau a fost supusă prin forța armelor până la Machaerus.

CAPITOLUL VIII

1. Între timp a parvenit știrea despre răscoala din Gallia: Vindex[1] împreună cu fruntașii băștinașilor se răzvrătiseră împotriva lui Nero; aceste evenimente sunt înfățișate pe larg altundeva, în scrieri aparte[2]. Vestea l-a determinat pe Vespasianus să devină mai energic în ducerea războiului la bun sfârșit, căci el prevedea de pe acum războaiele civile și primejdia ce amenința întregul imperiu, convingerea lui fiind că prin restabilirea prealabilă a păcii în Orient, ar putea micșora îngrijorările Italiei. Atât cât a durat iarna, a întărit satele și orășelele cucerite prin garnizoane, la conducerea cărora a pus în sate decurioni iar în orășele centurioni. A reconstruit de asemenea multe localități ce fuseseră pustiite. Cum a sosit primăvara, pășind în fruntea celei mai mari părți a trupelor sale, a mărșăluit din Caesarea până la Antipatris, unde în decurs de două zile a restabilit ordinea în oraș, iar în a treia zi și-a continuat înaintarea, trecând prin foc și sabie toate localitățile din jur. După ce a supus împrejurimile Toparhiei Thamna, el s-a îndreptat spre Lydda și Iamnia; în ambele orașe, care fuseseră deja cucerite, a instalat ca locuitori un însemnat număr de iudei dintre cei ce se predaseră mai înainte romanilor, apoi a plecat la Emmaus. Aici el a ocupat toate drumurile spre capitală și a înjghebat o tabără întărită, unde a lăsat Legiunea a V-a, îndreptându-se cu restul trupelor sale spre Toparhia Bethleptepha[3]. A pustiit prin foc această regiune împreună cu împrejurimile ei și a orânduit puncte de sprijin în locurile cele

[1] Caius Iulius Vindex (25-68 e.n.), guvernatorul Galliei Lugudunensis, s-a revoltat împotriva lui Nero în martie 68 și, înfrânt în bătălia de la Vesontio de L. Verginius Rufus, comandantul forțelor Germaniei Superior, fidel împăratului, se sinucide (n.e.).

[2] De pildă Dio Cassius, LXIII, 22-24 (n.t.).

[3] O Toparhie cu acest nume nu este menționată în *Cartea a III-a*, cap. III, paragr. 5, unde au fost enumerate toate cele 11 Toparhii ale Iudeei, fiind îndeobște necunoscută. Poate că este vorba de orașul numit Bethlebaoth din tribul lui Simeon, după *Cartea lui Iosua*, 19, 6 (n.t.).

mai potrivite din vecinătatea Idumeei. El a ocupat chiar în mijlocul ținutului idumeean două sate: Betabris și Caphartoba, unde a ucis peste 10.000 de oameni, luând și 1.000 de prizonieri; restul populației a fost alungată și, drept garnizoană, a fost lăsată o parte deloc lipsită de importanță a trupelor romane, spre a cutreiera și devasta întreaga regiune muntoasă. Cu ceea ce-i mai rămăsese din oaste Vespasianus a revenit la Emmaus de unde, trecând de-a lungul Samariei și pe lângă Neapolis, denumit de localnici Mabartha[4], a coborât spre Corea; acolo și-a instalat el tabăra în a doua zi a lunii Daisios [5]. În ziua următoare, a și sosit la Ierihon, unde s-a întâlnit cu Traianus, unul din generalii lui, care comanda trupele venite din Peraea, ținutul de dincolo de Iordan, fiind acum pe de-a-ntregul în stăpânirea romanilor.

2. Fără să mai aștepte venirea romanilor, marea majoritate a locuitorilor Ierihonului s-a refugiat în regiunea muntoasă situată față în față cu Ierusalimul; cei rămași pe loc, nici ei chiar așa de puțin numeroși, au fost masacrați. Romanii au cucerit un oraș pustiu. Ierihonul este așezat într-o câmpie, dar la poalele unui lanț muntos pleșuv și nefertil, de o mare lungime; spre miazănoapte, el se întinde până la Skythopolis, spre miazăzi până la ținutul sodomiților și până la extremitatea Lacului de asfalt. Este îndeobște învălurat și nelocuit din pricina aridității sale. În fața lui, de-a lungul albiei Iordanului, se află un alt lanț muntos care începe la miazănoapte la Iulias și se întinde apoi paralel cu primul până la Somorrha[6], învecinându-se cu orașul Petra din Arabia. El cuprinde așa-numitul „Munte-de-fier"[7], care ajunge până în țara moabiților. Ținutul de mijloc dintre cele două lanțuri muntoase se cheamă „Câmpia mare"[8] și se întinde de la satul Ginnabris[9] până la Lacul de asfalt. Lungimea ei măsoară 12.000 de stadii, iar lățimea 120[10]; la mijloc câmpia este străbătută de Iordan și

[4] Localitate situată aproape de Sichem, în perimetrul căreia Vespasianus însuși va întemeia în anul 72 Flavia Neapolis (n.e.).

[5] La 20 iunie e.n. (n.e.).

[6] Vezi observația la acest nume din *Indicele alfabetic* (n.t.).

[7] Bazaltul de la nord de Arnon din actualul el Kura Basalt (compoziția principală din feldspat) conține până la 20% fier (n.t.).

[8] La fel se numea, în afară de câmpia Iezreel, și câmpia Iordanului sau valea Iordanului (el Ghor) (n.t.). La ultima se referă autorul (n.e.).

[9] Probabil una și aceeași cu Ginnaea (n.t.).

[10] Valea Iordanului are o lungime de circa 110 km, cifra dată de Iosephus reprezentând vreo 220 km (1200 de stadii), adică de două ori mai mare. Probabil că ei au inclus aici și Lacul Tiberiada și Marea Moartă. Lățimea văii variază și ea între 3 km, la sud de lacul Gennezareth, și 20 km. la extremitatea nordică a Mării Moarte, cifrele date de istoricul evreu fiind aici mai aproape de măsurătorile moderne (n.e.).

cuprinde două lacuri de natură foarte diferită: Lacul de asfalt și Lacul Tiberiada; apa celui dintâi este amară și stearpă, cea a Tiberiadei, dulce și fertilă. În timpul verii, câmpia este pârjolită de arșiță și uscăciunea ei face ca aerul să-i fie nesănătos. Căci în afara Iordanului, nu mai are nici un strop de apă; din această cauză, palmierii de pe malul fluviului sunt impunători și deosebit de înfloritori, în vreme ce semenii lor mai îndepărtați o duc ca vai de lume.

3. În apropiere de Ierihon firește că se află un izvor unde apa curge din belșug și este foarte indicată pentru irigarea ogoarelor; el țâșnește lângă orașul vechi, cel dintâi din pământul canaaniților pe care l-a cucerit cu sulița în mână Iesus[11], fiul lui Nave, căpetenia evreilor. Despre acest izvor se povestește că odinioară era vătămător nu numai roadelor pământului și pomilor, ci și plodului femeilor însărcinate, având un efect bolnăvicios și distrugător asupra tuturor vietăților, până când un anume profet Elisa i-a răpit nefasta lui putere, preschimbându-l dimpotrivă într-un izvor sănătos și dătător de viață. Acest discipol și urmaș al lui Elia a fost bine primit de către oamenii din Ierihon, care s-au arătat foarte ospitalieri, iar el le-a fost recunoscător răsplătind întregul ținut cu un dar care să dăinuie mereu. S-a apropiat de izvorul amintit și a aruncat în undele lui curgătoare un vas de lut plin cu sare, apoi, și-a ridicat spre cer justițiara-i mână dreaptă, vărsând purificatoare libații peste glie. Pe aceasta a rugat-o să îmbunătățească izvorul și să-și deschidă vinele sale de apă mai dulce, amestecând aerul mai sănătos cu apele curgătoare, pentru ca să dăruiască locuitorilor ținutului recolte bogate precum și binecuvântarea de a avea urmași astfel ca în ambele privințe să nu ducă deloc lipsă de apa zămislitoare câtă vreme ei vor rămâne oameni drepți. Acestor rugi le-a alăturat tot felul de ceremonii înfăptuite cu măiestrie și a preschimbat natura izvorului: apa care până atunci hărăzise oamenilor doar sterilitate și foamete, a devenit o dăruitoare de copii și de hrană îmbelșugată[12]. Așadar această apă are acum atâta putere în irigarea ogoarelor încât până și trecătoarea ei întrebuințare o face mai roditoare decât oricare altă apă care stagnează destulă vreme pentru a îmbiba bine pământul. De aceea, chiar și când este folosită din plin, cealaltă apă dă un randament mai mic, pe când acest izvor, întrebuințat fie și cu zgârcenie, are rezultate mai bune. Practic, el irigă

---

[11] În realitate, Iosua, slujitorul lui Moise, care a păsit pe pământul făgăduinței, cucerind Ierihonul după ce l-a iscodit (*Cartea lui Iosua*) (n.e.).

[12] Vezi *Cartea a patra a Regilor*, cap. II, 19-22 (n.t.).

o suprafață mai mare decât toate celelalte surse, căci acoperă o câmpie în lungime de 70 de stadii și în lățime de 20 de stadii, întreținând în interiorul ei parcuri foarte frumoase și întesate cu plante. Curmalii adăpați de acest izvor dau fructe care se deosebesc prin gustul aparte și prin virtuțile lor tămăduitoare. Curmalele cele mai dulcege, frământate sub tălpi, pot oferi o mulțime de miere cu nimic mai prejos de cea dăruită de albine, mierea lor găsindu-se și ea din belșug în ținutul acela. Acolo crește și copacul care dă balsamul[13], cel mai prețios produs din partea locului, așijderi cypros[14] și myrobalanul[15], încât nu greșește deloc cel care zice că este binecuvântat de Dumnezeu acest meleag unde cresc din abundență cele mai rare și mai minunate plante. Nu-i deloc ușor să găsești pe suprafața pământului un loc asemănător datorită fructelor deosebite care apar aici; atât de numeroase sunt roadele pe care le dăruiește solul în schimbul celor sădite în el. Explicația constă după mine în căldura atmosferei și în vigoarea apei: pe când cea dintâi ademenește la viață vlăstarele și le dezvoltă mai departe, umiditatea îngăduie fiecăreia să prindă rădăcini zdravene, asigurându-le totodată forța de a rezista: arșița verii este atât de puternică în acest ținut încât de-abia se încumetă cineva să iasă din casa lui. Scoasă cu găleata la asfințitul soarelui și lăsată sub cerul liber, apa devine foarte rece, adoptând o temperatură opusă mediului înconjurător. Iarna, dimpotrivă, ea este călduță și deosebit de agreabilă pentru cei care se scaldă în ea. Chiar și clima este atât de blândă încât localnicii poartă straie de in atunci când în restul Iudeei ninge. Distanța până la Ierusalim este de 150 de stadii, iar până la Iordan, de 60 de stadii[16]. Regiunea care se întinde de la Ierihon până la Ierusalim este nelocuită și stâncoasă; teritoriul până la Iordan și Lacul de asfalt este mai neted și situat mai jos, dar tot pustiu și sterp. Socot însă că am relatat destule despre binecuvântatul ținut al Ierihonului.

---

[13] Din crestăturile făcute în scoarța lui se scurge balsamul, un suc mai întâi albicios, care ulterior se înroșește („opós", în elină) (n.t.).

[14] Henna sau arbustul de Alhenna (Lawsonia alba) a cărui frunză este folosită frecvent în Orient la vopsirea unghiilor (n.t.). Ea slujește și astăzi la înroșirea stofelor (n.e.).

[15] Din fructul de Myrobalanus (Elaeaguus augustifolius L.) se extrage până în zilele noastre un ulei cu mari virtuți curative, adică uleiul de Ierihon (vezi și Plinius, *Istoria naturală*, XII, 46) (n.t.).

[16] Cele 150 de stadii antice totalizează 27 km, iar 60 de stadii = 11 km. Distanțele recente sunt de 37 km pe șosea modernă, nu lipsită de cotituri, între Ierihon și Ierusalim, iar de la Ierusalim până la albia Iordanului: 8 km (n.e.).

4. Demne de menționat mi se par și proprietățile naturale ale Lacului de asfalt; apa lui, așa cum am spus mai înainte, este amară și stearpă și, datorită ușurătății[17] sale, readuce la suprafață până și cele mai grele obiecte care au fost aruncate în lac; nu-i deloc ușor să te scufunzi în adâncul lui, oricâte eforturi ai depune în acest scop. Când a venit în fața lacului, Vespasianus, ca să se convingă cum stau lucrurile, a pus să fie aruncați în apă adâncă niște oameni care nu știau să înoate și aveau mâinile legate la spate; toți au plutit însă la suprafață, de parcă ar fi fost împinși în sus de o răbufnire a vântului. Uluitoare este și schimbarea culorii la suprafață; de trei ori pe zi, apa capătă o altă înfățișare, razele de soare care pătrund înăuntru reflectându-se în chip cu totul aparte[18]. Cât privește asfaltul, lacul dă la iveală în mai multe locuri niște grămezi negre; acestea plutesc apoi pe suprafața apei, având înfățișarea și dimensiunea unor tauri fără cap. Cei care lucrează pe lac se apropie, apucă aceste grămezi bine închegate și le trag în barca lor; după ce le-au încărcat, ei au mult de furcă cu golirea bărcilor, fiindcă, datorită vâscozității încărcăturii, aceasta este atât de încleștată de luntre, încât asfaltul nu se mai dezlipește decât cu ajutorul sângelui pierdut de femei în fiecare lună sau cu cel al urinei, unicele substanțe la care cedează el.Asfaltul este folosit nu numai la călăfătuirea corăbiilor ci și la tămăduirea unor beteșuguri trupești; de fapt el este amestecat în fel și fel de leacuri. Lacul are o lungime de 580 de stadii[19], de vreme ce se întinde până în Zoar[20] din Arabia, lățimea fiind de 150 de stadii. În vecinătatea lui se află țara Sodomei, cândva un petec de pământ binecuvântat prin dărnicia fructelor și bogăția fiecăruia dintre orașele sale, astăzi arse în flăcări în întregime. Zice-se că ele au fost preschimbate în cenușă de trăsnete năprasnice din pricina nelegiuirii locuitorilor. Într-adevăr,

---

[17] Suportă cu ușurință; căci, în realitate, din pricina salinității apa are o greutate specifică mai mare. Greutatea ei specifică față de apa distilată este după Marcet de 1211:1000 sau după Gay-Lussac de 1228:1000. Vezi și Tacitus, *Istorii*, V, 6 (n.t.).

[18] Aceste fenomene de fluorescență se explică prin evaporarea mai rapidă sau mai înceată a apei excesiv de sărate. După Gay-Lussac, în 100 de părți din această apă a lacului conțin: 3,98 calciu clorhidric, 15,31 magneziu clorhidric, 6,95 clorură de natriu (sare de bucătărie). Marea concentrație a sării dă acestei ape gustul ei amar, dezgustător(n.t.).

[19] Adică 104 km, cât rezultă din cele 580 de stadii, la care se alătură 27 km (=150 de stadii) pentru lățime. Marea Moartă măsoară însă circa 85 km în lungime și maximum 15,7 km în lățime. Se pare că în antichitate ea ocupa o suprafață mai mare (n.e.).

[20] Cetate în care se refugiază Lot după distrugerea Sodomei, vezi *Facerea*, cap. XIX, paragr. 22.

stăruie până în zilele noastre urmele focului divin și se mai deslușesc umbritele contururi lăsate de cinci orașe[21]; în plus, până și acum, cenușa mai dăinuie în poame: ele au o coajă aidoma fructelor comestibile, dar când le cojești cu mâna, ele se destramă în fum și cenușă[22]. Acestea sunt dovezile care aduc în fața ochilor legendele despre țara Sodomei.

---

[21] Aluzie la: Sodoma, Gomora, Zeboim, Adma și Zoar. Cutremure tectonice au scufundat în perioada istorică a evoluției sale extremitatea sudică a Mării Moarte, care a fost acoperită de valuri, curmând existența unor orașe intrate în legendele biblice (n.e.).

[22] Aceste „mere de Sodoma" sunt fructele de Asclepias gigantes, care seamănă cu niște mere mari, turtite și galbene; au un exterior frumos dar, când sunt apăsate, ele crapă ca niște băsici umplute cu aer, lăsându-ți în mână numai resturile coajei subțiri și câteva fibre (n.t.). Chiar și Tacitus (*Istorii*, Cartea a V-a, cap.7) vorbește de niște fructe locale care „se înnegresc și se prefac în pulbere". Beduinii cred despre „merele de Sodoma" că sunt niște lămâi vrăjite (n.e.).

CAPITOLUL IX

1. În strădania lui de a înconjura din toate părțile pe cei ce apărau Ierusalimul, Vespasianus și-a instalat tabăra la Ierihon și la Adida[1], lăsând în ambele locuri câte o garnizoană alcătuită din trupe romane și ale aliaților lor. Totodată l-a trimis la Gerasa pe Lucius Annius[2], împreună cu un escadron de cavalerie și numeroși pedestrași. Acesta a cucerit orașul din primul atac, a ucis 1000 de tineri care nu apucaseră să fugă la timp, luând familiile lor prizoniere iar avuțiile lor le-a lăsat soldaților săi, spre a fi jefuite. Apoi a dat foc caselor și s-a îndreptat împotriva satelor învecinate. Cei robuști au apucat să fugă, cei slabi au fost străpunși de sabie, tot ce-a mai rămas căzând pradă flăcărilor. Întrucât războiul bântuia prin întreaga regiune muntoasă precum și prin câmpie, locuitorii Ierusalimului nu mai aveau nici o cale de scăpare: zeloții îi păzeau cu strășnicie pe cei ce aveau intenția să dezerteze, iar cei ce nu trecuseră încă de partea romanilor erau ținuți în frâu de armata înconjurând pretutindeni orașul.

2. Vespasianus se întorsese la Caesarea și tocmai se pregătea să mărșăluiască el însuși împreună cu oastea lui întreagă când a primit vestea pieirii silnice a lui Nero[3], care fusese împărat vreme de 13 ani și 8 zile[4]. Nu voi vorbi acum despre felul cum a abuzat el de putere, lăsând conducerea treburilor statului pe mâinile unor foarte mari ticăloși: Nymphidius și Tigellinus[5], cei mai nedemni dintre sclavii

---

[1] Localitate situată la câțiva km de Lod (azi Hadid).

[2] Probabil una și aceeași persoană cu Lucius Annius Bassus, proconsulul Cyprului în anul 52 e.n. (n.e.).

[3] La 9 iunie 68 e.n. (n.t.).

[4] După socoteala lui Dio Cassius, Nero a domnit 13 ani și *8 luni*: probabil că aceste luni au fost omise de copist, datorită repetării cifrei *8* și la numărul de zile (n.e.).

[5] Nymphidius Sabinus și Ofonius Tigellinus au fost numiți prefecți ai pretoriului în anul 65, ambii trădându-l pe Nero în favoarea lui Galba (n.e.).

eliberați: cum, atunci când aceștia au conspirat împotriva lui, l-au părăsit toate gărzile de corp; cum a trebuit să fugă împreună cu patru liberți fideli[6], curmându-și singur viața într-o suburbie romană; în sfârșit, cum cei care l-au răsturnat de pe tron și-au primit pedeapsa ceva mai târziu[7]; apoi cum s-a sfârșit războiul din Gallia și cum Galba, proclamat împărat[8], s-a întors din Spania, cum propriii lui soldați l-au acuzat de avariție[9], omorându-l apoi mișelește în mijlocul Forului, după care a fost proclamat împărat Otho; cum a decurs campania acestora împotriva generalilor lui Vitellius și prăbușirea lui[10]; apoi cum au izbucnit tulburările sub Vitellius, urmate de luptele din Capitoliu[11]; în încheiere, cum Antonius Primus și Mucianus, zdrobindu-l pe Vitellius și legiunile sale germanice, au pus capăt războiului civil[12]. M-am ferit să înfățișez pe îndelete toate aceste evenimente, rând pe rând, fiindcă ele sunt îndeobște bine cunoscute și, în afară de asta, au fost descrise de numeroși autori greci și romani[13]. Doar pentru a păstra legătura dintre întâmplări și spre a nu lăsa un gol în povestirea mea, am prezentat pe scurt fiecare lucru care s-a petrecut. Mai întâi Vespanianus și-a amânat așadar expediția împotriva Ierusalimului, urmărind cu încordare să vadă cine va deține puterea după Nero. Apoi, când a aflat că Galba a devenit autocrat, n-a vrut să mai întreprindă nimic, înainte de a primi cuvenitele sale instrucțiuni privitoare la continuarea războiului; ba chiar l-a trimis pe fiul său Titus ca să-l hiritisească și să-i poruncească ce măsuri trebuie să ia împotriva iudeilor. În același scop, o dată cu Titus s-a îmbarcat și regele Agrippa, ca să călătorească până la Galba. În timp ce navi-

---

6 Este vorba de credincioșii Phaon, Sporus, Epaphroditus și un necunoscut (n.e.).

7 Vrând să ajungă el însuși împărat, Nymphidius a fost ucis de pretorieni (68 e.n.); condamnat un an mai târziu de Otho, Tigellinus s-a sinucis (69 e.n.) (n.e.).

8 Servius Sulpicius Galba, guvernatorul provinciei Hispannia Taraconensis, a fost recunoscut împărat de Senat la 9 iunie 68, sosind la Roma abia în luna octombrie; domnia lui a durat până la 15 ianuarie 69 (e.n.).

9 Auster în domeniul financiar, sever în cadrul armatei, Galba a refuzat să plătească *donativul* pretorienilor, fiind ucis de aceștia în For (n.e.).

10 Salvius Marcus Otho, proclamat împărat la 15 ianuarie 69, a luptat cu legiunile lui Vitellius, și s-a sinucis după înfrângerea de la Bedriacum (16 aprilie 69) (n.e.).

11 Recunoscut de Senat ca împărat la 19 ianuarie 69, după ce fusese guvernatorul Germaniei Inferioare, Aulus Vitellius victorios asupra lui Otho, a fost ucis la 30 decembrie 69, în luptele de stradă de la Roma împotriva trupelor lui Vespanianus (n.e.).

12 Vitellius suferise o severă înfrângere tot lângă Bedriacum la 24 octombrie 69, Vespasianus fiind recunoscut ca împărat după cucerirea Romei (n.e.).

13 Aluzie la istoricii greci Plutarh și Dio Cassius și la cei romani: Tacitus și Suetonius ș.a. (n.e.).

gau împreună de-a lungul țărmului Ahaiei cu corăbii mari[14] — căci era iarnă pe atunci — Galba fusese deja asasinat după o domnie de 7 luni și tot atâtea zile[15]. Comanda supremă a fost preluată de Otho, care își disputase rangul de împărat ca rival al lui Galba. Agrippa a hotărât atunci să-și continue călătoria până la Roma, fără să fie îngrijorat de brusca răsturnare a situației de acolo. În schimb Titus, cuprins parcă de o inspirație divină, s-a întors din Helada în Siria, ajungând repede în preajma tatălui său, la Caesarea. Adânc îngrijorați de ce se va întâmpla cu autoritatea statului, datorită furtunii care clătinase din temelii Împărăția romană, amândoi au acordat o atenție mai mică războiului împotriva iudeilor; preocupați mai mult de soarta patriei, au socotit că un atac împotriva unui popor străin era acum nepotrivit.

3. Dar un nou război se pregătea acum împotriva Ierusalimului. Vina lui o purta un oarecare Simon, fiul lui Giora[16], tânăr originar din Gerasa, mai prejos în viclenie decât Ioannes, care acaparase puterea în oraș, dar mai presus ca el prin vigoarea trupului și prin marea lui îndrăzneală; tocmai datorită temerității lui a și fost izgonit de către Marele Preot Ananos din Toparhia Acrabatene, aflat la conducerea acesteia; după aceea, el s-a înhăitat cu tâlharii care ocupaseră Masada[17]. La început, ei s-au arătat bănuitori: i-au permis să locuiască împreună cu femeile pe care le-a adus cu sine în partea de jos a fortăreței, partea de sus fiind rezervată lor. Mai târziu, pentru că avea apucături identice cu ale lor și le-a inspirat încredere, tâlharii i-au îngăduit lui Simon să-i întovărășească în escapadele lor prin țară, în incursiunile de jefuire a împrejurimilor Masadei. El n-a reușit însă să-și convingă ciracii să întreprindă expediții mai importante. Tâlharii se obișnuiseră cu viața pe care o duceau în fortăreață, temându-se să se depărteze prea mult de ceea ce le slujea drept bârlog. Dar Simon năzuia spre o domnie tiranică și era pus pe fapte mari: cum a aflat de moartea lui Ananos, el s-a retras în munți și, făgăduind prin soli libertate sclavilor și recompense celor liberi, a strâns astfel din toate părțile pe cei mai răi în jurul său.

4. Astfel și-a înrolat o trupă destul de puternică încât să jefuiască satele aflate în regiunea muntoasă; când însă a primit aderenți în

---

[14] Trireme, corăbii de război cu vâsle, care puteau naviga și iarna, fără pânze (n.e.).

[15] Tacitus susține că Titus a primit vestea morții lui Galba la Corint, colonie latină, reședința guvernatorului Ahaiei (n.e.).

[16] Vezi *Cartea a doua*, cap. XIX, paragr. 2 (n.t.).

[17] Vezi *Cartea a doua*, cap. XXII, paragr. 2 (n.t.).

număr din ce în ce mai mare, Simon a cutezat să atace și localitățile situate ceva mai jos. Fiindcă începuse să devină o cumplită primejdie până și pentru orașe, puterea și neîntreruptele sale succese au atras spre tâlhărie și o serie de oameni distinși: oastea lui nu mai era alcătuită din sclavi și din tâlhari, ci și dintr-un însemnat număr de cetățeni care i se supuneau ca unui rege. Prin incursiunile lui Simon devasta și Toparhia Acrabetene și întregul ținut până la întinsa Idumee. Lângă satul numit Nain, el și-a clădit un bastion care îi slujea drept fortăreață, garantând propria lui siguranță; într-o văgăună numită Pheretai, el a mărit numeroase peșteri și a descoperit multe altele care erau parcă făcute de natură a fi folosite drept încăperi pentru comori sau drept ascunzători. În ele își depozita și cerealele jefuite și multe dintre detașamentele sale locuiau chiar acolo. Era limpede că Simon își instruia dinainte trupele pentru un atac asupra Ierusalimului și pregătirile sale urmăreau chiar acest scop.

5. Temându-se de atacul lui prin surprindere și dornici să prevină creșterea puterii unui om care devenise o primejdie pentru ei, zeloții, dotați cu întregul armament, au ieșit din oraș cu grosul forțelor lor; Simon le-a venit în întâmpinare, s-a angajat în luptă deschisă și a ucis pe mulți dintre ei, silindu-i pe ceilalți să se întoarcă în oraș. Fiindcă nu avea suficientă încredere în forțele proprii, el nu s-a încumetat să dezlănțuie atacul asupra zidurilor de apărare; în schimb, și-a propus mai întâi să supună Idumeea, mărșăluind împotriva granițelor acestei țări cu 20.000 de oameni înzestrați cu armament greu. Comandanții din Idumeea au strâns repede sub arme pe cei mai capabili de luptă din rândurile populației, vreo 25.000 de oameni, lăsând mulțimii locuitorilor grija de a-și apăra averile de eventualele incursiuni ale sicarilor din Masada, și s-au dus să-l aștepte pe Simon la hotarele lor. Acolo a dat el bătălia, a luptat o zi întreagă, despărțindu-se apoi de adversari fără să existe învingători sau învinși; Simon s-a îndreptat spre Nain, iar idumeenii s-au întors la vetrele lor. Ceva mai târziu, a pătruns din nou în țară cu forțe și mai mari și și-a înjghebat o tabără lângă satul ce se numea Tekoa[18]; l-a trimis apoi pe Eleazar, unul dintre prietenii lui de nădejde, la garnizoana din Herodeion[19], aflată în imediata lor apropiere, cu misiunea de a obține predarea fortăreței.

---

[18] Localitate situată la 16 km de Ierusalim, pe o colină, cu o bună poziție strategică, ruinele sale dăinuind până azi (n.e.).

[19] Vezi *Cartea întâi*, cap. XXI, paragr. 10. Fortăreața denumită după întemeietorul ei ilustru, se afla la 5 km de Tekoa (n.e.).

Străjile, străine de motivul venirii lui acolo, l-au primit pe Eleazar fără întârziere; dar, de îndată ce le-a vorbit despre *predare*, ei au pornit în urmărirea lui cu săbiile trase până când, neavând încotro să mai fugă, Eleazar s-a aruncat de pe metereze în prăpastia căscată dedesubt, unde a și murit numaidecât. Înspăimântați de fortele lui Simon, idumeenii au hotărât ca, înainte de a se lupta cu el, să-i spioneze mai întâi oastea.

6. Pentru această misiune s-a oferit singur unul dintre comandanții lor, Iacobus, plănuind din capul locului o trădare mișelească. El a pornit din Alurus, satul în care își strânseseră idumeenii oastea, și s-a înființat la Simon; cu el s-a învoit să-și trădeze propriul oraș natal și, în ceea ce-l privea, a fost asigurat prin jurăminte că va ocupa mereu în conducere funcții înalte, făgăduind că va contribui la subjugarea Idumeei întregi. Drept urmare, el a fost ospătat prietenește de Simon, care l-a ademenit cu promisiuni și mai îmbietoare. O dată întors la ai săi, a început prin a-i minți că oastea lui Simon era mai numeroasă decât în realitate; apoi prin confidențiale convorbiri cu subordonații săi și, în grupe mai mici, cu întreaga lui oaste, i-a îndemnat să-l primească cu brațele deschise pe Simon, trecând în mâinile lui toată puterea fără nici o împotrivire. Încă de pe când punea acestea la cale, Iacobus a trimis o solie prin care îl poftea pe Simon să-și facă apariția, promițând solemn că-i va împrăștia pe idumeeni, ceea ce a și înfăptuit întocmai. Când oastea dușmană era deja în apropiere, Iacobus a sărit cel dintâi în șaua calului, fugind împreună cu complicii lui. Întreaga mulțime a fost cuprinsă de spaimă și, înainte de-a se ajunge la încrucișarea armelor, idumeenii au rupt rândurile de bătaie, fiecare fugind la casa lui.

7. Contrar așteptărilor sale și fără să verse o picătură de sânge, Simon a putut pătrunde în Idumeea; pentru început, el a atacat prin surprindere, cucerind orășelul Hebron, unde s-a ales cu o pradă bogată și a strâns cu japca o mare cantitate de cereale. După spusele localnicilor, Hebronul nu este doar cel mai vechi dintre celelalte orașe ale ținutului, ci este chiar mai vechi și decât Memphisul din Egipt: vârsta lui este apreciată la 2300 de ani[20]. Tot ei povestesc că acolo și-a avut locuința Avraam, strămoșul iudeilor, după pribegia lui din

[20] Așezare atestată arheologic încă din mileniul 4 î.e.n., acest oraș locuit de canaaneeni din mileniul 2 î.e.n., a fost înființat potrivit tradiției biblice cu 7 ani înainte de Zoan (= Tanis din Delta Nilului). Vremelnic adăpost al patriarhului Avraam, Hebronul a devenit prima reședință regală a lui David și centru administrativ al Iudeei (n.e.).

Mesopotamia, iar urmașii lui s-au strămutat de aici în Egipt. Mormintele lor pot fi văzute și azi în acest orășel: ele sunt cioplite din marmură frumoasă și lucrate cu măiestrie. La o distanță de 6 stadii de Hebron se află un terebint[21] uriaș și despre acest arbore se zice că dăinuie în locul acela de la facerea lumii și până în vremurile noastre. De aici a cutreierat Simon Idumeea întreagă, și a distrus nu numai satele și orașele sale, ci a prădat până și ogoarele; căci în afara oștenilor lui înzestrați cu armament greu, el era însoțit de vreo 40.000 de oameni, astfel nici măcar alimentele strict necesare nu erau suficiente pentru o mulțime atât de mare. La nevoile apăsătoare se adăugau cruzimea lui și ura pe care o purta poporului idumeean, ceea ce sporea și mai mult prăpădul. Precum după o invazie de lăcuste poți vedea o întreagă pădure prădată de frunze, tot așa în urma oștirii lui Simon rămânea un adevărat pustiu. Unele localități erau incendiate, altele rase din temelie; tot ce fusese însămânțat pe întinsul țării se făcea nevăzut: fie că era călcat în picioare, fie că era folosită drept hrană. Sub tălpile lor, pământul rodnic rămânea mai bătătorit decât un teren sterp. Într-un cuvânt, din orașele devastate nu mai dăinuia nici un semn care să le amintească existența de odinioară.

8. Aceste evenimente i-au stârnit pe zeloți să treacă la fapte; dar, cum nu aveau curajul să-l combată pe Simon într-o luptă deschisă, i-au întins o cursă într-o trecătoare și au capturat-o pe soția lui împreună cu o sumedenie de slujitori de-ai săi. Ei s-au reîntors în oraș atât de entuziasmați, de parcă l-ar fi făcut prizonier pe Simon însuși și se așteptau nici mai mult, nici mai puțin ca acesta să depună armele necondiționat, cerșind cu umilință restituirea soției sale. Numai că el nu s-a lăsat cuprins de niscaiva milă, ci de furie, îndârjit de răpirea propriei femei. S-a ivit sub zidurile Ierusalimului unde, la fel ca o fiară rănită, care, nefiind în stare să se năpustească asupra vânătorului cu pricina, își revarsă furia asupra oricui îi iese în cale. Pe cei ce se aventurau în afara zidurilor ca să strângă legume sau vreascuri uscate, fie că erau neînarmați sau bătrâni, îi prindea, îi tortura și îi ucidea fără milă, și nu mai lipsea decât ca, în furia lui excesivă, să se înfrupte și din cadavrele victimelor sale. La mulți alții le-a retezat mâinile și i-a trimis înapoi în oraș ca să inspire groază adversarilor săi; totodată el urmărea să atâțe și poporul împotriva celor ce se făcuseră vinovați

[21] În locul arborelui rășinos din care se extrage terebentina, atât *Biblia* (*Facerea*, cap. 13, paragr. 18; cap. 18 și 35) cât și Iosephus însuși în *Antichități iudaice*, I, 186) vorbesc despre *stejarul din Mamvri* (la 3 km de Hebron), unde și-a așezat corturile Avraam, apoi Isaac și Iacov (n.e.).

față de el. Cei mutilați astfel aveau misiunea să spună că, în numele Domnului Atotvăzătorul, Simon s-a jurat că, în cazul când nu-și va redobândi imediat soția, el va străpunge zidul de apărare și-i va schilodi la fel pe toți locuitorii orașului fără să țină seama de vârsta lor și fără să facă nici o deosebire între cei *nevinovați și cei vinovați*. Această amenințare a băgat în sperieți nu numai poporul, dar și pe zeloți, care i-au trimis înapoi soția capturată de ei; acest gest l-a mai îmblânzit pe Simon, făcându-l să contenească pentru câtăva vreme neîntrerupta vărsare de sânge.

9. Revolta și războiul civil bântuiau nu numai în Iudeea, ci răbufneau chiar și în Italia. Căci Galba fusese ucis în mijlocul Forumului roman iar Otho, proclamat împărat, era în război cu Vitellius, care râvnea să obțină el tronul: ultimul fusese ales împărat de legiunile aflate în Germania. Primul dăduse la Bedriacum, în Gallia, o bătălie împotriva generalilor lui Vitellius, Valens și Caecina unde, în prima zi a învins Otho, iar în a doua zi a ieșit biruitoare oastea lui Vitellius. Măcelul a fost, atât de mare încât Otho, aflând vestea înfrângerii sale, și-a curmat singur viața la Brixellum după ce a ținut în mâini frânele puterii timp de 3 luni și 2 zile[22]. Soldații lui au trecut de partea generalilor lui Vitellius, care a mărșăluit cu oastea lui întreagă până la Roma. Pe când se petreceau toate acestea, în cea de a 5-a zi a lunii Daisios[23], Vespasianus a pornit din Caesarea împotriva acelor ținuturi din Iudeea care nu fuseseră supuse încă. Pătrunzând în ținuturile muntoase, el a cucerit cele două Toparhii care se numesc Gophna și Acrabeta, urmate de orășelele Bethel și Ephraim, unde a lăsat niște garnizoane; apoi a înaintat cu cavaleria lui până la Ierusalim, omorând pe mulți dintre cei pe care i-a întâlnit pe drum sau luând numeroși prizonieri. Unul dintre ofițerii săi, Cerealis[24] în fruntea trupelor sale de cavaleri și pedestrași, a devastat și el ceea ce se cheamă Idumeea de Sus, cucerind din primul atac așa-zisul „orășel" Caphetra, pe care l-a incendiat; apoi l-a atacat și pe-al doilea, denumit Capharabin, pe care l-a supus unui asediu. Zidurile sale de apărare erau foarte puternice, ceea ce l-a făcut să creadă că va zăbovi multă vreme acolo; dar pe neașteptate, locuitorii i-au deschis porțile și, cerându-i îndurare cu ramuri de măslini în mână, s-au predat. După ce

---

[22] Suetonius afirmă că Otho s-a sinucis într-un orășel de pe malul Padului (Brixellum=Brescello) în a 95-a zi a domniei sale: 17 aprilie 69 (n.e.).

[23] La 23 iunie 68 (n.e.).

[24] Sextus Cerealis (vezi *Cartea a treia*, cap. VII, paragr. 32) (n.e.).

le-a acceptat capitularea, Cerealis a mărșăluit împotriva Hebronului, un alt oraș străvechi; așa cum am mai spus, el este situat într-un ținut muntos, nu prea departe de Ierusalim. De îndată ce a pătruns cu forța în oraș, a măcelărit populația aflată în interiorul lui, mai ales tinerii, dând apoi pradă focului cetățuia. Astfel toate localitățile întărite fuseseră subjugate, cu excepția fortărețelor Herodeion, Masada și Machairus, ocupate de tâlhari; romanii aveau în fața ochilor o singură țintă: Ierusalimul.

10. După ce și-a scăpat soția din mâinile zeloților, Simon s-a năpustit iarăși asupra rămășițelor Idumeei și, după ce i-a prigonit pretutindeni poporul, a silit marea lui mulțime să fugă spre Ierusalim. El însuși a urmărit-o până în fața orașului, înconjurând pentru a doua oară zidul său de apărare, și dădea pieirii pe oricine ieșea pe câmp să-și lucreze ogorul și astfel încăpea pe mâinile sale. Înaintea porților pândea acum Simon în care poporul vedea un dușman mai de temut decât romanii iar în interior se cuibăriseră zeloții, și mai înfricoșători decât primii doi, laolaltă; dintre ultimii, trupele provenite din Galilea le întreceau pe toate celelalte prin înclinarea spre ticăloșie și obrăznicia lor. Ei fuseseră cei care îl ajutaseră pe Ioannes să devină așa puternic și, drept răsplată pentru faptul că îi neteziseră calea spre suveranitate, acesta le-a îngăduit să facă tot ce le dădea prin cap. Pofta lor de jaf era nesățioasă; să scotocească bine casele bogătașilor, să omoare bărbații și să necinstească femeile erau pentru ei o joacă de copii. Încă mânjiți de sânge, își înfulecau prăzile și, din pură plictiseală, adoptau fără pic de rușine îndeletniciri de-ale muierilor; își pieptănau părul cu multă artă, își puneau veșminte femeiești, se ungeau pe trup cu uleiuri plăcut mirositoare, își vopseau pleoapele pentru înfrumusețare. Fără să se mărginească la gătelile femeilor, ei împrumutau și pătimașele lor deprinderi, în nerușinarea lor născocind iubiri înfierate de legi aspre: se lăfăiau în oraș ca într-un lupanar, pângărindu-l pe de-a-ntregul cu poftele lor desfrânate.Cu toată gingașa lor înfățișare femeiască, brațul lor drept împărțea moartea și, în timp ce se apropiau cu un mers lasciv, se preschimbau pe neașteptate în războinici și de sub mantelușele lor din stofe de culoare purpurie își scoteau săbiile cu care străpungeau pe primul venit. Cel ce fugea de Ioannes nimerea în mâinile și mai sângerosului Simon; cel ce scăpa teafăr de tiranul din interiorul zidurilor, cădea pradă tiranului din fața porților. Pentru cel ce căuta să dezerteze la romani orice cale era închisă.

11. În oastea lui Ioannes a izbucnit o revoltă împotriva comandantului și toți idumeenii din aceste trupe l-au părăsit, punându-se de-a curmezișul tiraniei lui, fiindcă îl invidiau pentru puterea ce-o deținea și îl urau pentru cruzimea ce-o arăta. În cursul ciocnirii lor, idumeenii au răpus o mulțime de zeloți, iar pe cei ce scăpaseră i-au constrâns să se retragă în palatul[25] regal, construit de Grapte, o rudă a regelui Izates[26] din Adiabene. Înăuntrul lui au năvălit și idumeenii de-a valma cu cei pe care îi urmăreau, împingându-i de acolo pe zeloți în incinta Templului după care au trecut la jefuirea avuțiilor strânse de Ioannes. Căci în palatul menționat mai sus obișnuia să hălăduiască îndeobște Ioannes și el își strânsese prada agonisită de pe urma tiraniei sale. Între timp cetele de zeloți răspândite în întregul oraș s-au alăturat celor refugiați în Templu și Ioannes tocmai se pregătea să pornească în fruntea lor, ca să înfrunte poporul și pe idumeeni. Fiind luptători mai buni, aceștia se temeau nu atât de atacul, cât mai ales de nebunia zeloților: în timpul nopții, ei se puteau strecura afară din Templu ca să-și răpună adversarii și să dea foc orașului. De aceea, asediații s-au întrunit cu Marii Preoți spre a se sfătui ce măsuri trebuie să ia pentru a se apăra de un atac asupra lor. Se pare însă că Dumnezeu le-a călăuzit hotărârile spre propria lor nenorocire, căci mijlocul de salvare născocit de zeloți era mai rău decât grabnica lor dispariție. În vederea doborârii lui Ioannes, ei au decis să-l cheme în oraș pe Simon și, rugându-l cu ramuri de măslin în mână, să-și aducă pe capul lor un al doilea tiran. Hotărârea a fost transpusă în faptă: așadar a fost trimis Marele Preot cu misiunea de a-l aduce înlăuntrul capitalei pe Simon cel temut de mulți; cererea lui era susținută și de cei care fugiseră datorită zeloților din Ierusalim, iar acum doreau să se întoarcă la casele și la averile lor. Plin de trufie, Simon a consimțit să fie conducătorul locuitorilor și a pătruns în oraș cu promisiunea de a-i salva de zeloți; poporul l-a salutat ca pe salvatorul și protectorul său; dar, de îndată ce s-a văzut intrat împreună cu oastea lui, unicul lui țel a fost să-și întărească autoritatea, iar pe cei care îl chemaseră i-a socotit niște dușmani în aceeași măsură cu cei dimpotrivă cărora fusese adus să lupte.

12. Astfel a încăput Ierusalimul pe mâinile lui Simon în luna Xanthicus[27] din cel de al treilea an al războiului. În schimb Ioannes și

[25] Vezi Spiess, *Ierusalimul lui Iosephus*, p. 44 (n.t.).

[26] Fiul unei regine din Adiabene, convertită la iudaism împreună cu urmașul ei (n.e.).

[27] Aprilie-mai 69 (n.e.).

mulțimea zeloților s-au pomenit cu ieșirile din Templu închise în fața lor precum și cu toate avuțiile pe care le aveau în oraș pierdute, acestea fiind jefuite numaidecât de către trupele lui Simon: situația zeloților părea lipsită de orice șansă de scăpare. Cu sprijinul poporului, Simon a întreprins un atac asupra Templului, dar apărătorii, ocupând poziții deasupra porticului și pe meterezele sanctuarului, le-au respins asalturile. Printre oamenii lui Simon s-au înregistrat numeroase victime și mulți alții au fost răniți. Căci din pozițiile lor înalte, zeloților le venea ușor să-și întâmpine adversarii cu lovituri bine țintite. Ei au știut să-și sporească avantajul oferit de teren: au și construit în plus patru turnuri puternice, pentru ca să poată trage și mai sus: unul în colțul de miazănoapte spre răsărit, al doilea asupra Xystosului, al treilea în colțul situat în partea orașului de jos. Ultimul a fost construit pe acoperișul Pastophoriilor[28], unde după datina străveche obișnuia să se prezinte un preot ca să anunțe cu sunete de trâmbiță, după-amiază, ajunul sărbătorii Sabatului, iar în seara următoare, sfârșitul acesteia, vestind poporului atât încetarea lucrului, cât și reluarea lui.

În aceste turnuri au instalat zeloții catapulte și baliste, aducându-și arcașii și prăștiașii. De atunci Simon a șovăit tot mai mult să-și susțină atacurile, căci oamenii își pierduseră îndeobște curajul. Totuși, datorită superiorității sale numerice, el a putut să continue presiunea trupelor sale, dar proiectilele mașinilor de război care aveau bătaie lungă au ucis pe mulți dintre soldații săi destoinici.

---

[28] Clădire anexă a Templului, care servea ca loc de păstrare a veșmintelor preoțești și a vaselor de cult, asemănătoare cu sacristia bisericilor creștine (n.t.).

CAPITOLUL X

1. În aceeași vreme, și Roma era încercată de necazuri grele. Vitellius tocmai sosise acolo din Germania împreună cu oastea sa, târând după el un uriaș alai de însoțitori; întrucât n-a dispus de spațiu suficient ca să-și adăpostească soldații în propriile lor castre, el a transformat întreaga Romă într-o singură tabără militară și a ocupat până la refuz fiecare casă cu luptătorii săi înzestrați cu armament greu[1]. Când ochii acestora, deloc învățați cu așa ceva au dat de bogățiile din casele romanilor, văzându-se înconjurați pretutindeni de strălucirea argintului și a aurului, ei nu și-au putut stăpâni decât cu multă trudă pofta lor de a se deda jafului cu prețul uciderii oricui ar fi stat în calea lor. Aceasta era atunci starea de lucruri din Italia.

2. De îndată ce a supus împrejurimile Ierusalimului, Vespasianus s-a întors la Caesarea; acolo a aflat de tulburările de la Roma și de proclamarea lui Vitellius ca împărat. Deși el știa la fel de bine și să se supună, și să domnească, totuși, aceste vești i-au stârnit indignarea: i se părea nedemn de a fi suveran cel ce și-a întins nebunește mâinile spre un tron rămas vacant și, profund îndurerat de cele întâmplate, nu putea să îndure tortura de a trebui să-și irosească vremea într-un război cu popoare străine atunci când propria sa țară este împinsă spre pieire. Dar cu cât de puternică era înclinarea lui de a înlătura răul, cu atât mai mult îl stânjenea gândul că Roma era foarte departe: căci soarta putea să-i ofere destule surprize neplăcute înainte de sosirea lui în Italia câtă vreme era nevoit să călătorească pe mare în anotimpul iernii. Iată de ce deocamdată el își strunea nerăbdătoarea lui mânie.

3. În schimb, ofițerii și soldații săi, în întrunirile lor camaradești, vorbeau fără înconjur, de o răsturnare și își exprimau nemulțumirea

---

[1] Această suprapopulare a Romei cu legiunile aduse de Vitellius din Germania și Gallia a fost înfățișată de Suetonius și Tacitus (n.e.).

cu glas tare: soldații din Roma,[2] care se lăfăiesc în lux și tremură doar la auzul zvonului despre un viitor război, aleg pe cine vor ei drept cârmuitori, și doar după speranța foloaselor pe care le vor obține proclamă singuri împărați. În schimb ei, care au trecut prin atâtea încercări grele și au încărunțit pretumpuriu sub coifurile lor, de ce să lase altora dreptul de a alege un împărat, mai ales că au în mijlocul lor un bărbat demn să ocupe această înaltă funcție? Vor mai putea la rândul lor să mai răsplătească pe bună dreptate binefacerile aduse de el dacă vor irosi acum ocazia favorabilă care s-a ivit? La fel cum Vespasianus are mai mari drepturi la conducerea împărăției decât Vitellius, așa sunt și ei mai îndreptățiți să-l aleagă pe el decât cei ce s-au pronunțat pentru celălalt. Războaiele duse de ei înșiși nu sunt cu nimic mai prejos decât cele purtate de trupele venite din Germania și nici armele lor nu dau lovituri mai slabe decât cele mânuite de soldații care și-au adus de acolo un tiran în Italia. De altfel, orișice luptă va fi de prisos: căci nici Senatul, nici poporul roman nu vor accepta prea multă vreme desfrâul lui Vitellius în locul cumpătării lui Vespasianus și nici nu vor prefera să aleagă în locul unui cârmuitor înțelept un tiran cumplit, darămite pe unul fără copii[3], în locul unui tată având mai mulți fii. Căci cea mai bună garanție a păcii este un moștenitor legitim la tron. Dacă pentru rangul de împărat este indispensabilă experiența bătrâneții, atunci ei îl aveau pe Vespasianus; cât privește vigoarea tinereții, ei îl aveau pe Titus; în felul acesta, se obțin avantajele ambelor vârste. Cei aleși de ei se bazează nu numai pe puterea celor trei legiuni ale lor, precum și pe trupele auxiliare aduse de regi, ci vor contribui efectiv și oștile aflate acum în întregul Orient și în acele părți ale Europei care sunt destul de îndepărtate de teroarea răspândită de Vitellius, ei contează de-asemeni pe aliații din Italia: fratele lui Vespasianus[4] și cel de-al doilea fiu al său[5]. Ultimul va putea să atragă de partea lui o sumedenie de tineri distinși, în vreme ce primului i s-a încredințat și supravegherea orașului, ceea ce nu va fi un lucru fără însemnătate într-o dispută pentru puterea supremă. Pe scurt: dacă ei mai șovăie multă vreme, probabil că Senatul îl va alege

---

[2] Cea din garda imperială, pretorienii care au contribuit din plin la întronarea lui Galba și Otho, bucurându-se de multe privilegii (n.e.).

[3] Vitellius avea, de fapt, copii dar nici unul nu era apt pentru domnie. Un fiu al său era pe jumătate nebun (Vezi Suetonius, *Vitellius*, V, 17 (n.t.).

[4] Flavius Sabinus, fost guvernator al Moesiei, apoi al Romei (*Praefectus urbis*) (n.e.).

[5] Titus Flavius Domitianus, viitor împărat roman (81-96) (n.e.).

împărat pe bărbatul pe care ei, credincioși străjeri ai Imperiului, nu l-au cinstit după cum ar fi meritat.

4. Astfel de discuții duceau soldații în adunările lor separate. Apoi ei s-au întrunit laolaltă cu toții și, încurajându-se unii pe alții, l-au proclamat deschis pe Vespasianus drept împăratul lor și i-au cerut stăruitor să salveze împărăția aflată în primejdie. El fusese de multă vreme preocupat de treburile statului, dar nu-i trecuse vreodată prin cap să preia puterea; pe temeiul faptelor sale vitejești de până acum, chiar dacă se simțea în stare de așa ceva, prefera totuși siguranța vieții private în locul pericolelor legate de o poziție strălucită. A respins așadar oferta măgulitoare, dar ofițerii au început să devină și mai insistenți iar soldații, strângându-se de-a valma în jurul lui, cu săbiile scoase din teacă, l-au amenințat cu moartea dacă nu va duce o viață demnă de el. După ce le-a expus răspicat numeroasele motive care l-au determinat să nu accepte tronul imperial, nereușind să convingă pe nimeni, Vespasianus a cedat până la urmă în fața alegătorilor săi.

5. Numaidecât Mucianus și ceilalți generali l-au îndemnat să se poarte ca un stăpân absolut și restul armatei i-a cerut prin puternice aclamații s-o conducă împotriva tuturor potrivnicilor fără deosebire; dar el a vrut ca mai întâi să-și asigure stăpânirea Alexandriei, știind prea bine că Egiptul, în calitatea lui de grânar, constituia o parte deosebit de importantă a împărăției și, prin aducerea acestei țări sub suveranitatea lui, el spera să-l doboare pe Vitellius până și în cazul prelungirii războiului, căci populația Romei nu va putea îndura prea mult înfometarea ei[6]. În afară de asta, Vespasianus urmărea să atragă de partea lui cele 2 legiuni staționate în Alexandria; în sinea lui, plănuia să se slujească de această țară ca de un bastion împotriva unei sorți nesigure. Pe uscat, Egiptul este o țară greu de cucerit, iar pe mare, duce lipsă de porturi. Spre Apus, ea este ocrotită de pustiul fără strop de apă al Libyei, spre miazăzi are drept graniță de nădejde cu Etiopia Syene[7] și cataractele nenavigabile ale Nilului; la răsărit se află Marea Roșie care se întinde până la Coptos.[8]. Spre miazănoapte, țara are drept meterez ținutul care ajunge până în Siria precum și așa-numita Mare Egipteană al cărui țărm nu este înzestrat cu golfuri. Așadar Egiptul este înconjurat din toate părțile ca de niște ziduri. Lungimea

---

[6] Privitor la importanța Egiptului pentru aprovizionarea cu cereale a Romei, vezi pasajul discursului lui Agrippa care abordează această problemă: *Cartea a doua*, cap. XVI, paragr. 4 (n.t.).

[7] Oraș situat în Egiptul de Sus (= Assuan) (n.e.).

[8] Oraș la nord de Theba, pe malul drept al Nilului (n.e.).

lui de la Pelusium și până la Syene este de 2.000 de stadii[9]. iar în călătoria cu corabia de la Plinthine și până la Pelusium ai de străbătut 3.600 de stadii[10]. Nilul este navigabil până la așa-numitul Oraș al Elefanților[11]; dincolo de el, caracterele de care am pomenit înainte constituie un obstacol de neîntrecut. Așijderi portul din Alexandria este greu accesibil pentru corăbii chiar și în timp de pace; intrarea lui este îngustă și, datorită stâncilor ascunse sub apă, locul drumului drept îl.ia calea șerpuitoare. Partea stângă a portului e apărată de un dig trainic făcut de mână; la dreapta se află insula ce se cheamă Pharos, având pe ea un turn uriaș care emite până la distanța de 300 de stadii semnale luminoase[12] spre a avertiza corăbiile dornice să intre în port că în timpul nopții, din pricina pătrunderii dificile, e mai bine să ancoreze în larg. De jur împrejurul insulei se înalță uriașe ziduri făurite de mâini omenești și, întrucât marea se năpustește asupra lor frângându-se pretutindeni de diguri ieșite în întâmpinarea ei, trecerea corăbiilor este extrem de grea și intrarea în port primejdioasă din pricina îngustimii ei. În interior însă, limanul este foarte sigur, întinderea lui măsurând 30 de stadii; pe aici sunt aduse din exterior toate produsele de care are nevoie țara pentru bunăstarea ei și tot de aici surplusul propriilor bunuri își croiește drumul spre largul lumii întregi.

6. Era lesne de înțeles că Vespasianus, din dorința lui de a-și consolida puterea în întregul imperiu, își dădea osteneala să pună stăpânire pe această țară. De aceea, i-a scris numaidecât lui Tiberius Alexander[13], guvernatorul Egiptului și al Alexandriei, și i-a prezentat cererea oastei sale, adăugând apoi că, după ce a fost nevoit să ia asupra lui povara cârmuirii statului, intenționa să-i solicite colaborarea și sprijinul deplin. După ce a dat scrisorii lui o lectură publică, Alexander a cerut legiunilor și poporului să depună jurământ de credință în favoarea lui Vespasianus. Și unii și alții i-au împlinit cu dragă inimă dorința, având prilejul să se convingă singur de destoinicia acestui om, cunoscând campaniile lui militare din imediata lor

---

9 Circa 370 km. Distanța reală măsoară în realitate mult mai mult: aproape 1000 de km. (n.e.).

10 Granița provinciei romane aflându-se la 500 de km de Pelusium, la Paraitonion, distanța corectă este mai mică decât cea indicată de Iosephus: doar 2780 de stadii.

11 Adică Elephantine (vezi *Indicele alfabetic de nume*) (n.t.).

12 Farul din Alexandria, una dintre cele 7 minuni ale lumii antice (n.e.).

13 Cel care mai înainte fusese guvernatorul Iudeei (n.t.) Vezi *Cartea a doua*, cap. II, paragr. 6; cap. XVIII, paragr. 7 (n.e.).

apropiere. Întrucât i se încredințaseră deja treburile conducerii imperiului Alexander a întreprins măsurile necesare pentru demna primire a acestuia; mai repede ca gândul s-a răspândit zvonul care purta solia noului împărat din Orient și fiecare oraș sărbătorea vestea cea bună închinând jertfe în cinstea celui proaspăt ales. Chiar și legiunile din Moesia și din Pannonia, care de curând se arătaseră indignate de nepotrivita îndrăzneală a lui Vitellius, și-au depus bucuros jurământul pentru Vespasianus, socotindu-l comandantul lor suprem. Acesta a plecat din Caesarea spre Berytus, unde era așteptat de numeroase solii din Siria și multe altele din celelalte provincii, aducându-i cununi și decrete de felicitare din partea fiecărui stat. Era de față și guvernatorul acestei provincii, Mucianus[14], ca să-i spună de devotamentul populației față de el și de faptul că fiecare oraș îi jurase credință.

7. Deoarece oriunde soarta norocoasă câștiga mereu teren așa cum își dorea Vespasianus, iar situația evolua de cele mai multe ori în favoarea lui, el a căpătat convingerea că, fără ajutorul providenței divine, el n-ar fi putut ajunge la cârma țării și că numai dreapta hotărâre a destinului a fost cea care i-a încredințat domnia lumii întregi. Printre alte semne prevestitoare — căci pretutindeni s-au ivit multe, care i-au făgăduit împărăția — el și-a adus aminte de cuvintele lui Iosephus care, încă de pe când mai trăia Nero, a avut curajul să-l numească suveran unic[15]. El era consternat de faptul că acest bărbat mai zace încătușat în preajma lui; a chemat așadar la el pe Mucianus, împreună cu alți ofițeri și prieteni, vorbindu-le mai întâi despre firea energică a lui Iosephus și cât de mult au avut de furcă oștile romane la asediul Iotapatei din pricina lui; le-a vorbit apoi despre prezicerile sale, care i s-au părut atunci lui însuși simple născociri ale fricii dar s-au dovedit mai târziu revelații divine. El le-a mai spus: „Ar fi rușinos ca tocmai omul care mi-a prezis domnia și a fost solul care mi-a transmis cuvântul lui Dumnezeu să suporte tratamentul unui prizonier de război și să aibă soarta unui întemnițat!" L-a adus pe Iosephus la el și a dat ordin să fie eliberat din lanțuri. Ca martori ai recunoștinței sale față de un străin, ofițerii au fost îndreptățiți să spere, la rândul lor, recompense și mai strălucitoare dar Titus, aflat în preajma părintelui său, a zis: „Tată, dreptatea cere ca, o dată cu lanțurile care îl împovărează, Iosephus să fie eliberat și de oprobriul său! Deoarece, dacă nu ne

---

[14] C. Licinius Crassus Mucianus a guvernat Siria în anul 67 și l-a susținut pe Vespasianus în lupta lui pentru tron. (n.e.).

[15] Vezi *Cartea a treia*, cap. VIII, paragr. 9 (n.t.)

mărginim să-i scoatem lanțurile, ci le și sfărâmăm, asta va să însemne că el va fi ca un om care n-a fost pus în lanțuri niciodată!"[16]. Acest procedeu era folosit pentru cei care fuseseră puși pe nedrept în lanțuri. Vespasianus și-a dat încuviințarea și a venit de îndată un soldat care a tăiat lanțurile cu o lovitură de bardă. Astfel că pentru profețiile sale, Iosephus a fost răsplătit, intrând în deplina posesie a dreptului cetățenesc[17] și a putut să rostească preziceri demne de a fi crezute, privitoare la viitor.

[16] Romanii nu considerau lupta lor cu iudeii *un război*, ci o răzvrătire, ceea ce constituia din punct de vedere juridic un *act criminal*, autorul lui fiind tratat ca un răufăcător. Iosephus este disculpat de această pată nedemnă de el. El a obținut totuși cetățenia romană abia după încheierea războiului, la Roma (n.e.).

[17] Dobândea calitatea de om liber („epitimos" în elină), din care decurgeau și celelalte drepturi (n.e.).

CAPITOLUL XI

1. După ce a primit delegațiile și a împărțit posturile de conducere, călăuzindu-se după dreptate și meritele fiecăruia, Vespasianus a plecat la Antiohia. Chibzuind asupra locului unde trebuia să se deplaseze mai întâi, a ajuns la concluzia că evenimentele de la Roma erau mai importante decât călătoria la Alexandria, întrucât orașul era în deplină siguranță, în vreme ce la Roma Vitellius provoca mari tulburări. L-a trimis așadar spre Italia pe Mucianus în fruntea unei oști puternice, alcătuită din călăreți și pedestrași. Temându-se să străbată marea fiindcă era în preajma iernii, acesta și-a dus oastea pe calea uscatului, de-a lungul Cappadociei și a Frigiei.

2. Între timp, Antonius Primus a pornit degrabă în fruntea Legiunii a III-a ca să dea lupta cu Vitellius; această legiune făcea parte din trupele staționate în Moesia, Antonius fiind tocmai comandantul ei[1]. Vitellius a trimis în întâmpinarea lui Antonius, împreună cu o oaste puternică, pe Caecina Alienus, fiindcă avea mare încredere în acest bărbat după victoria lui asupra lui Otho. Caecina a părăsit Roma și după un marș forțat s-a întâlnit cu Antonius la Cremona, în Gallia[2]: acest oraș se află chiar la granița Italiei. Acolo, cum i-a fost dat să vadă numărul mare și ordinea perfectă a trupelor adverse, n-a mai cutezat să dea lupta și, socotind că retragerea era primejdioasă, s-a gândit să recurgă la trădare. În acest scop a întrunit pe centurionii și tribunii subordonați lui și i-a îndemnat să treacă în tabăra lui Antonius; a prezentat cu bună știință mijloacele de care dispunea Vitellius ca fiind mai slabe, în vreme ce forțele lui Vespasianus au fost lăudate peste măsură. El le-a spus că unul este împărat numai cu

[1] Potrivit *Istoriilor* lui Tacitus (II, 86) Primus Antonius a fost pus în fruntea Legiunii a VII-a (Galbiana), aflată în Pannonia, pe care Iosephus o confundă cu Legiunea a III-a din Moesia, părtașă și ea la răsturnarea lui Vitellius (n.e.).

[2] Cremona se afla pe malul nordic al Padului, în Gallia Cisalpină (n.e.).

numele, pe când celălalt deține puterea; de aceea, pentru ei ar fi mai bine din capul locului să decidă ca nevoia să devină virtute și, întrucât în lupta cu armele înfrângerea lor este inevitabilă, să preîntâmpine primejdia printr-o înțeleaptă reținere. Oricum, Vespasianus este în stare să obțină ceea ce îi mai lipsește și fără ajutorul lor, pe când Vitellius nu va fi capabil să păstreze chiar și cu sprijinul lor ceea ce posedă în clipa de față.

3. Cu multe argumente asemănătoare, Caecina a reușit să-i convingă pe toți, trecând împreună cu oastea lui de partea lui Antonius. În aceeași noapte însă, soldații săi au fost cuprinși de remușcări și de teama că împăratul care i-a trimis acolo se va dovedi mai puternic; cu săbiile trase din teacă, s-au năpustit asupra lui Caecina, să-l omoare și poate că ei și-ar fi transpus în faptă intenția dacă n-ar fi intervenit tribunii lor, rugându-i în genunchi să se abțină de la crimă. Soldații i-au cruțat viața dar l-au pus în lanțuri pe trădător, pregătindu-se să-l expedieze lui Vitellius. Când a aflat cum stau lucrurile, și-a pus numaidecât în mișcare propriii săi oșteni și, pe deplin înarmați, i-a condus împotriva răzvrătiților. În linie de luptă, aceștia s-au împotrivit câtăva vreme; bătând apoi în retragere, ei au luat-o la fugă spre Cremona. În fruntea călăreților săi, Primus le-a tăiat calea și, înconjurându-i pe cei mai mulți dintre adversari înaintea orașului, i-a măcelărit pe loc. O dată cu restul fugarilor, a pătruns împreună cu soldații săi în oraș, a cărui jefuire a fost îngăduită. Mulți dintre negustorii străini, ca și mulți cetățeni din partea locului și-au găsit moartea alături de întreaga oaste a lui Vitellius, numărând 30.200 de oameni[3]. Din trupele aduse cu el din Moesia, Antonius a pierdut 4.500 de soldați. Eliberându-l apoi din lanțuri pe Caecina, el l-a trimis la Vespasianus, ca vestitor al celor ce se petrecuseră acolo. La sosirea lui, Caecina a fost primit cu bunăvoință de împăratul însuși, care i-a înlăturat oprobriul trădării, prin dovezi de deosebită prețuire, întrecând orice speranțe.

4. Cum a primit vestea că Antonius se afla prin apropriere, la Roma a prins curaj și Sabinus, care și-a strâns străjile însărcinate cu paza nocturnă a orașului[4] și în timpul nopții a ocupat Capitoliul. În zorii zilei i s-au alăturat mulți oameni de vază ai Romei, împreună cu

---

[3] Vezi Dio Cassius, LXV, 15 (n.t.).

[4] Încă din vremea domniei lui Augustus, Roma dispunea de gărzi de noapte, 7 cohorte puse sub comanda Prefectului pretorienilor, funcție deținută de fratele lui Vespasianus (n.e.).

nepotul său Domitianus, în care își pusese cele mai mari speranțe de izbândă. Griji prea multe în privința lui Primus nu-și făcea Vitellius care își îndrepta întreaga furie a mâniei sale mai degrabă împotriva complicilor la răzvrătirea lui Sabinus: înnăscuta lui cruzime era însetată după sânge nobil; a poruncit unei părți a armatei sale, care îl însoțise în Germania, să dezlănțuie un atac asupra Capitoliului. Fapte de vitejie au săvârșit atât aceste trupe, cât și bărbații care luptau în fața templului, dar în cele din urmă, legiunile venite din Germania, mult mai numeroase, au cucerit colina. Domitianus și destui cetățeni de vază ai Romei au scăpat ca prin minune[5], cealaltă parte a mulțimii fiind măcelărită; Sabinus, adus în fața lui Vitellius, a fost executat și între timp soldații care, după ce au prădat ofrandele templului[6], l-au incendiat. A doua zi, Antonius a pătruns cu oastea lui în oraș; susținătorii lui Vitellius au venit să-l întâmpine și, în cursul luptelor date în trei colțuri ale orașului[7], toți și-au găsit moartea. Din palatul său au ieșit atunci Vitellius amețit de băutură: simțindu-și sfârșitul aproape, se ghiftuise încă o dată la propria-i masă într-un ospăț din cale-afară de îmbelșugat. Târât în mijlocul mulțimii, care și-a descătușat asupra lui năduful prin maltratări de tot felul, el a fost ucis în plin centrul Romei. A deținut puterea supremă vreme de 8 luni și 5 zile; dacă i-ar fi fost dat să trăiască mai mult, atunci, după părerea mea, Imperiul nu i-ar fi ajuns pentru înclinarea lui spre desfrâu. Cu acest prilej și-au pierdut viața 50.000 de oameni. Toate acestea s-au petrecut în cea de a treia zi a lunii Apellaios[8]. În ziua următoare a sosit cu oastea lui și Mucianus, ordonând trupelor lui Antonius să pună capăt măcelului; căci acestea percheziționau mereu casele și omorau cu duiumul nu numai soldați vitellieni, ci și destui cetățeni în care ei vedeau niște susținători ai acestora; în mânia lor nu găseau răgazul suficient pentru o cercetare răbdătoare. Mucianus l-a adus pe Domitianus și l-a prezentat poporului drept omul care, până la sosirea

---

[5] Cel mai mic fiu al lui Vespasianus s-a ascuns în lăcașul paznicului de templu, apoi, îmbrăcat în veșminte de in, s-a pierdut în ceața preoților zeiței Isis, fără să fie recunoscut, reușind să se strecoare neobservat în casa unui client al tatălui său. Ajuns împărat, Domitianus a pus să se dărâme lăcașul paznicului, înălțând acolo o incintă lui Jupiter Conservator și un altar de marmură (vezi Tacitus, *Istorii*, III, 74) (n.e.).

[6] Templul lui Iupiter Capitolinus cinstruit pe Colina Capitolină, a cărui distrugere a fost înfierată de Tacitus ca cea mai rușinoasă faptă întâmplată de la întemeierea capitalei imperiului (n.e.).

[7] Antonius și-a împărțit oastea în trei, pătrunzând în oraș prin trei puncte diferite; vitellenii au fost siliți să se grupeze la rândul lor tot pe trei coloane (vezi Tacitus, *Istorii*, III, 82) (n.e.).

[8] La 20 decembrie 69 (n.e.).

părintelui său, va fi cârmuitorul statului. Eliberat de spaimele sale, poporul aclama alegerea ca împărat a lui Vespasianus, sărbătorind în același timp și urcarea lui pe tron, și căderea lui Vitellius.

5. Curând, după sosirea lui la Alexandria, Vespasianus a și primit veștile bune de la Roma, precum și soliile care îi aduceau felicitări din toate colțurile lumii, devenită de-acum a lui. Deși era al doilea ca mărime după Roma, acest oraș s-a dovedit neîncăpător pentru mulțimea care se strânsese acolo. Acum, când supunerea întregului imperiu fusese definitiv încheiată iar salvarea statului roman întrecuse toate așteptările, Vespasianus și-a îndreptat iarăși atenția asupra acelei părți din Iudeea care nu fusese îngenuncheată. El însuși dorea să plece cu o corabie spre Roma, o dată cu sfârșitul iernii astfel că a rezolvat repede problemele sale din Alexandria, iar pe propriu-i fiu Titus l-a trimis să cucerească Ierusalimul în fruntea unor trupe de elită. Cu ele a mărșăluit acesta pe uscat până la Nicopolis, oraș situat la 20 de stadii[9] de Alexandria; îmbarcându-și acolo oastea pe corăbii de război, a plutit pe Nil în sus de-a lungul nomei Mendes[10] până la orașul Thmuis. Aici a debarcat, urmându-și marșul pe uscat și peste noapte a poposit în târgușorul Tanis. Ținta celui de-al doilea marș a fost Heracleopolis[11], al celui de-al treilea, Pelusium. După ce a îngăduit acolo trupelor sale două zile de refacere, în a treia zi a traversat brațul de confluență de la Pelusium, străbătând într-un marș de o zi pustiul. Și-a așezat apoi tabăra în apropierea Templului lui Zeus Casios[12] iar a doua zi la Ostrakine. Acest loc de popas duce lipsă de apă, de aceea localnicii sunt nevoiți s-o aducă din afară. Următoarea oprire pentru refacere a fost Rhinocorura[13], de unde a ajuns la al patrulea popas, Raphia; cu acest oraș începe propriu-zis Siria. În a cincea zi și-a așezat tabăra la Gaza; de acolo a mărșăluit până la Ascalon, apoi până la Iamnia și, în cele din urmă, până la Ioppe. De la Ioppe, a sosit la Caesarea, locul de întâlnire prestabilit al celorlalte trupe.

---

[9] Adică 3,7 km. Distanța dată de geograful grec Strabon este de 30 de stadii (=5,4 km). Nicopolis (= Orașul Victoriei) fusese întemeiat pe țărmul mării, la est de Alexandria, pe locul unde Augustus obținuse victoria lui decisivă asupra lui Marcus Antonius (n.e.).

[10] Capitala unui district omonim din nord-estul Deltei Nilului, de unde se trage cea de-a 29-a Dinastie a Egiptului (n.e.).

[11] Nu trebuie confundat cu Heracleopolis cel Mare, situat la 130 km de Cairo (n.e.).

[12] Numit astfel după muntele Casios (azi El Cas Casarun sau El Catieh ( ), unde, în afara templului, se mai află și mormântul lui Pompeius, ucis aici (vezi Strabon, XVI,12, 33; Plinius, *Istoria naturală*, V, 12) (n.t.).

[13] Oraș al Feniciei, situat la granița cu Egiptul, pe țărmul de sud-est al Mediteranei (azi El Arîș). Rapha se afla la o distanță de 45 km (n. e.).

CARTEA A CINCEA

CAPITOLUL I

1. După ce a străbătut pustiul între Egipt și Siria, așa cum am arătat deja, Titus a sosit la Caesarea, locul stabilit de la început pentru concentrarea trupelor sale, în vederea plecării în expediția militară plănuită. Încă de pe când se mai afla în Alexandria, preocupat împreună cu tatăl său de legitima preluare a ocârmuirii imperiului încredințat lor de către Dumnezeu, conflictele izbucnite în interiorul Ierusalimului au atins punctul lor culminant, ducând la o împărțire în trei tabere opuse: într-una dintre cele două partide rivale, o parte fiind ostilă părții echivalente — întrucât ciocnirea avea loc între răufăcători — s-ar zice că era un semn bun și o dovadă de dreptate. Căci despre atacurile pornite de zeloți împotriva poporului, care a însemnat pentru un oraș începutul ruinării sale, am pomenit pe îndelete mai înainte, prezentând cauzele care le-au provocat și ce extindere au căpătat neînțelegerile. N-ar fi deloc greșit să spunem că era o răscoală ivită în sânul răscoalei, la fel ca un animal care a luat-o razna, crâncena lipsă de hrană făcându-l să-și înfigă colții în propria lui carne.

2. Eleazar, fiul lui Simon, cel ce, la început, i-a despărțit pe zeloți de popor și i-a condus în interiorul sanctuarului, s-a rupt de ceata acestora, chipurile, fiindcă era indignat de cutezătoarele nelegiuiri comise zilnic de Ioannes — acesta nepunând capăt niciodată crimelor sale — dar în realitatea, el nu suporta să se supună unui tiran mai tânăr decât el, căci năzuia el însuși spre puterea supremă și spre dominația personală. A atras așadar de partea lui pe Iudas, fiul lui Chelika și pe Simon, fiul lui Esron, doi bărbați influenți cărora li s-a alăturat și Ezechias, fiul lui Chobar, nici el lipsit de însemnătate. Fiecare dintre aceștia a fost urmat de numeroși zeloți. Noua grupă a ocupat curtea interioară a Templului, plasându-și armele deasupra porților sfinte, pe frontonul sanctuarului. Faptul că aveau provizii din belșug îi scutea de griji, căci le stăteau la îndemână multe alimente

aduse drept ofrandă, fiind îmbietoare pentru niște oameni care nu se dădeau în lături de la dovezi de impietate. Oricum, numărul lor mic îi făcea să tremure pentru viața lor, dar ei se mulțumeau să rămână pe loc fără să facă nimic. În schimb, Ioannes, având de partea lui numărul mai mare de soldați, era dezavantajat de o poziție defavorabilă: întrucât dușmanul era situat deasupra crestetului său, el nu-și putea ataca dușmanul fără să se expună primejdiilor, dar nici furia nu-i îngăduia să stea degeaba; deși îndura pagube mai mari decât cele pe care le provoca trupelor lui Eleazar, tot nu se dădea bătut; atacurile și ploaia de săgeți se succedau necontenit și pretutindeni Templul era pângărit de cadavre.

3. Cât privește pe Simon bar Giora, în care poporul, copleșit de greutăți de neînvins, își pusese speranța lui de salvare, trezindu-se însă cu un alt tiran pe cap, acesta deținea Orașul de Sus și cea mai mare parte a Orașului de Jos; mai îndârjite erau atacurile sale împotriva susținătorilor lui Ioannes când a văzut că ei se războiau și cu cei de deasupra lor. Ducând o luptă pe două fronturi, Ioannes era pus în situația de a suporta mai ușor pagubele îndurate de el prin pagubele pe care la rândul său le aducea celuilalt adversar; în măsura în care se afla mai prejos de superioara poziție a oamenilor lui Eleazar, în aceeași măsură era Ioannes mai presus de locul inferior, ocupat de Simon și ai săi[1]. De aceea, pe când asalturile venite de jos erau respinse prin lupta de-aproape, el combătea cu ajutorul mașinilor de război atacurile celor de sus care îi străpungeau oamenii cu sulițele lor. Căci Ioannes avea la îndemână nu puține aruncătoare de săgeți, catapulte și baliste[2] cu care nu numai că se apăra de atacurile războinicilor, dar omora și o mulțime de credincioși aducând jertfe la altare. Chiar dacă, în turbarea lor, răzvrătiții nu se dădeau în lături de la nici o nelegiuire, oamenii lui Eleazar lăsau să intre în templu pe cei veniți să aducă jertfe: firește, localnicii erau priviți cu suspiciune și prudență, străinii fiind percheziționați cu strășnicie. Chiar dacă la intrare aceștia reușeau să înduplece prin rugăminți cruzimea paznicilor, ei deveneau apoi nevinovatele victime ale dihoniei. Căci proiectilele azvârlite de mașinile de război erau purtate de forța zborului lor până

---

[1] Sub conducerea lui Eleazar s-au separat de zeloți cei ce țineau de tagma preoțească, ceea ce explică și pașnica lor izolare în curtea interioară a sanctuarului; partizanii lui Ioannes din Giscala ocupau curtea exterioară, orașul propriu-zis rămânând în stăpânirea lui Simon, fiul lui Giora (n.e.).

[2] Mașinile de război capturate de la Cestius Gallus, menționat în *Cartea a doua* (cap. XIV, XVI, XVIII, XIX, XX) (n.e.).

la altar și până la sanctuar, omorând deopotrivă preoții slujitori și aducătorii de jertfe: astfel mulți dintre cei ce se străduiseră să vină de la marginile lumii până la renumitul lăcaș sfânt pentru toți oamenii cădeau împreună cu propriile jertfe și cu sângele lor altarul venerat de întreaga suflare atât a grecilor cât și a barbarilor. Neînsuflețitele trupuri ale localnicilor și străinilor, ale preoților și laicilor zăceau unul peste altul iar sângele celor uciși se aduna în băltoacele din mijlocul curților interioare. O, preafericitule oraș, îndurata-i tu ceva asemănător din partea romanilor răzbind până aici doar pentru a purifica prin foc nelegiuirile cu care te-au pângărit vlăstarele tale? Căci tu nu mai ești sălașul lui Dumnezeu și nu mai poți dăinui ca atare după ce ai devenit mormântul propriilor tăi locuitori, transformându-te din sanctuar, într-un uriaș osuar al victimelor războiului civil! Poate că vei mai avea parte de zile și mai bune dacă vei reuși cândva să-l îmbunezi pe Dumnezeu, care te-a hărăzit pierzaniei! Dar se cuvine să ne stăpânim simțămintele de durere conform normelor de care ascultă scrierea istoriei și aici este locul potrivit nu pentru intonarea unui cântec de jale ci pentru depănarea faptelor petrecute aievea. De aceea voi continua să înfățișez desfășurarea evenimentelor legate de răscoală.

4. Astfel când cei ce unelteau împotriva orașului s-au separat în trei tabere rivale[3], oamenii lui Eleazar, având în păstrarea lor primele ofrande ale pământului, se lăsau îmbătați de atacurile împotriva celor din banda lui Ioannes; sub conducerea lui, aceștia își jefuiau cetățenii și duceau lupte crâncene cu trupele lui Simon; și pentru ultimul, orașul era o cămară care îl aproviziona ca să-i combată pe răzvrătiți. Ori de câte ori era amenințat și dintr-o parte și din alta, Ioannes își așeza susținătorii pe două fronturi: pe cei ce îl asediau dinspre oraș îi împroșca cu săgeți trimise din porticul Templului, iar de cei ce aruncau de sus sulițe venite dinspre Templu, el se apăra cu mașinile sale de război. De câte ori se vedea scăpat de presiunea pe care o exercitau asupra lui cei ce îl atacau de sus — căci adesea beția sau oboseala îi silea pe aceștia să se odihnească —, Ioannes făcea incursiuni împotriva taberei lui Simon cu forțe mai puternice și cu atât mai plin de îndrăzneală. În orișice parte a orașului ajungea în raitele pe care le dădea, mereu se îngrijea să dea foc caselor celor mai doldorea de cereale și felurite alimente; de îndată ce se retrăgea Ioannes, se și ivea Simon și înfăptuia același lucru. Ei dădeau astfel impreisa că făceau

---

[3] Vezi Tacitus, *Istorii*, V, 12 (n.t.).

totul intenționat, parcă spre placul romanilor, distrugând proviziile agonisite de oraș în vederea asediului, ca să taie fibra nervoasă a forțelor proprii. Drept urmare, întreaga zonă locuită din jurul Templului a fost arsă din temelii, în mijlocul orașului apărând un loc pustiu și o scenă adecvată războiului civil, așa că toate grânele care s-ar fi dovedit îndestulătoare pentru câțiva ani de asediu au fost în cele din urmă mistuite de flăcări. Nu încăpea nici o îndoială că locuitorii vor muri de foame, lucru de care n-ar fi trebuit să le fie frică deloc dacă nu și-ar fi provocat ei înșiși această năpastă.

5. Astfel orașul, în întregimea lui, a fost târât în război de perfizii dușmani și liota lor, iar poporul, situat la mijloc, era ca un trup uriaș, sfârtecat în mai multe bucăți. Dezarmați în fața nenorocirilor îndurate în interior, bătrânii și femeile se rugau pentru venirea romanilor și așteptau nerăbdători războiul cu dușmanul din afară, spre a se vedea eliberați de lăuntricele nenorociri. O cumplită deprimare și spaimă puseseră stăpânire pe adevărații cetățeni: nu se întrezărea nici o perspectivă de îmbunătățire a situației, nici o speranță într-o bună înțelegere sau în fuga din oraș, pentru cine plănuia așa ceva. Totul era supus unei paze stricte; fără să cadă de acord în celelalte privințe, căpeteniile răzvrătiților omorau pe cei atrași de încheierea păcii cu romanii ca și pe cei suspectați că vor să dezerteze, de parcă ar fi fost dușmanii lor comuni și unica lor punte de înțelegere era uciderea celor care meritau să scape cu viață. Zi și noapte răsunau fără întrerupere strigătele luptătorilor dar și mai sfâșietoare erau vaietele bântuite de frică ale celor îndoliați. Soarta nemiloasă oferea dese prilejuri pentru bocetele de înmormântare dar marea amărăciune a celor loviți de ea îi făcea să-și zăvorească tânguirea în piept și, punându-și durerea sub pecetea tăcerii, ei îndurau chinul gemetelor sugrumate. Rudele nu puneau nici un preț pe cei rămași în viață din rândurile lor și de înmormântarea răposaților nu se sinchiseau câtuși de puțin. Ambele atitudini se explicau prin totala descumpănire de care fusese cuprins fiecare. Cei ce nu luau parte la răscoală își pierduseră orice chef de viață, de vreme ce toți își așteptau sfârșitul dintr-o clipă în alta. Răzvrătiții se băteau între ei călcând pe stive de cadavre de parcă și-ar fi supt turbarea din trupurile întinse sub picioarele lor, sporindu-și furia sălbatică. Mereu găseau noi mijloace de distrugere reciprocă și transpuneau în fapte fără șovăială tot ce închipuia mintea lor, nelăsând deoparte nici un soi de silnicie și de cruzime. Lemnul destinat sanctuarului a fost folosit de Ioannes în chip nelegiuit, pentru făurirea mașinilor de război. Căci poporul împreună cu Marii Preoți

hotărâseră de multă vreme să consolideze și să înalțe cu 20 de coți temelia Templului[4]; cu mari cheltuieli și multă osteneală, Agrippa[5] a reușit să procure din Liban lemnul de construcție necesar; trunchiurile de copac meritau să fie admirate, fiind atât de drepte și de înalte. Întrucât războiul a dus la întreruperea lucrărilor de consolidare, Ioannes a poruncit ca trunchiurile să fie fierăstruite spre a se construi din ele turnuri de apărare; el a găsit că înălțimea trunchiurilor era adecvată pentru a atinge nivelul celor care atacau, stând deasupra Templului. El a adus aceste turnuri în dreptul zidului din spate al incintei, față în față cu exedra situată spre miazăzi, unicul loc unde puteau fi ele amplasate, celelalte părți ale zidului neputând fi atinse din pricina lungului șir de trepte.

6. Prin mașinile sale de război pe care le-a construit păcătuind la adresa Templului, a sperat Ioannes să-și domine dușmanii. Dumnezeu a făcut ca truda lui să rămână zadarnică, aducându-i pe romani înainte ca vreun luptător să fi pus piciorul în aceste turnuri. Căci, după ce a strâns o parte a trupelor în jurul său, restul armatei a primit ordinul să se întâlnească cu el la Ierusalim. Titus a părăsit Caesarea[6]. Celor trei legiuni împreună cu care tatăl său devastase mai înainte Iudeea[7], li s-a alăturat Legiunea a XII-a, învinsă mai demult sub comanda lui Cestius[8], dar cunoscută îndeobște pentru vitejia ei, plecând acum cu atât mai plină de avânt la luptă, spre a șterge amintirea rușinii îndurate cândva de ea. Dintre aceste legiuni, celei de a V-a i-a poruncit să vină la el pe drumul care trecea prin Emmaus, cea de a X-a urmând să ajungă prin Ierihon la Ierusalim. El însuși a pornit la marș cu celelalte legiuni[9], cărora li s-au adăugat trupele mult sporite, trimise de regii popoarelor aliate[10], precum și numeroși mercenari provenind din Syria. Golurile create în cele patru legiuni prin trupele selectate de Vespasianus și expediate în Italia sub comanda lui Mucianus au fost completate de cei care veniseră împreună cu Titus. Căci 2000 de oameni au fost aleși din oastea staționată la Alexandria și 3000 de

---

[4] Vechea temelie a Templului din Ierusalim se afundase de-a lungul timpului, coborând astfel construcția lui. Consolidarea fundației și ridicarea clădirii la înălțimea ei inițială a fost întreprinsă în timpul domniei lui Nero (n.e.).

[5] Este vorba de Agrippa II (n.e.).

[6] În primăvara anului 70 e.n. (n.t.).

[7] Legiunile a V-a, a X-a și a XV-a (n.t.).

[8] Vezi *Cartea a doua*, cap. XVIII, paragr. 9; cap. XIX, paragr. 7 ș.u. (n.t.).

[9] Legiunea a III-a și Legiunea a XVIII-a din Alexandria ș.a. (n.e.).

[10] Agrippa, regele Iudeei; Soemus, regele Emesei și Antioh al IV-lea Epiphanes Magnus, regele Commagenei și Ciliciei (vezi Tacitus, *Istorii*, V, 1 (n.e.).

soldați din garnizoanele de la fluviul Eufrat. Printre prietenii din alaiul lui Titus se număra și cel care se dovedise și mai devotat, și mai priceput: Tiberius Alexander. Acesta aranjase mai înainte ca evenimentele din Egipt să decurgă în favoarea lui Vespasianus și Titus; de aceea a fost socotit demn să devină comandantul oștilor romane, el, care întâmpinase cel dintâi cu multă căldură venirea la putere a unei dinastii noi, și cu o neasemuită fidelitate își legase propria soartă de încă nesigurul noroc al acesteia[11]. Prin prestigiul asigurat de vârsta și experiența sa, îl însoțea pe Titus ca sfetnic în treburile războinice.

[11] Vezi *Cartea a patra*, cap. X, paragr. 6 (n.t.).

CAPITOLUL II

1. Când Titus a pătruns în teritoriul inamic, trupele regale și întreaga oaste a auxiliarilor a mers în frunte. Lor le urmau constructorii de drumuri și soldații care măsurau perimetrele taberelor; apoi cei care cărau bagajele ofițerilor; înapoia celor înzestrați cu armament greu, care asigurau paza acestora, venea călare comandantul suprem, însoțit de sulițași, alături de niște soldați aleși cu grijă; le serveau drept acoperire călăreții legionari. Aceștia erau precursorii mașinilor de război, urmate nemijlocit de tribuni și de comandanții cohortelor, cu soldații lor de elită; îndărătul lor, grupate în jurul vulturului, erau purtate stindardele, precedate de trompetiștii[1] care aparțineau de ele. Abia după aceea venea grosul trupelor într-o coloană de marș cu câte șase soldați în fiecare rând. Următorul eșalon era alcătuit din slujitorii fiecărei legiuni în parte, care mânau înaintea lor vitele de povară cu bagajele lor; în încheiere, mărșăluiau toți mercenarii și, în sfârșit, trupele folosite la apărarea ariergărzii. În această deplină ordine conformă cu tradiția romană, și-a condus Titus oastea și, străbătând Samaria, a ajuns repede la Gophna, care fusese cucerită mai înainte de tatăl său și înzestrată cu o garnizoană[2]. După ce a petrecut acolo o singură noapte sub cerul liber, la ivirea zorilor și-a continuat drumul și, în urma unei zile de marș, și-a așezat tabăra în locul ce se cheamă în limba iudeilor „Valea spinilor", și se află lângă satul numit „Gibea Sauls", adică „Dealul lui Saul"[3], situat la vreo 30 de stadii distanță de Ierusalim. De acolo, luând cu el 600 de călăreți pe alese, a plecat să

---

[1] Din *Cartea a treia*, cap. VI, paragr. 2, unde ordinea de marș a romanilor a mai fost descrisă, rezultă că trompetiștii veneau după stindarde (n.t.)

[2] Vezi *Cartea a patra*, cap. IX, paragr. 9 (n.t.).

[3] Locul de naștere al biblicului Saul. Săpături arheologice făcute între 1922-1933 au scos la iveală ruinele fortificației lui Saul cu 4 turnuri (n.e.).

cerceteze tăria fortificațiilor Ierusalimului, ca și starea de spirit a iudeilor, spre a se convinge dacă, cuprinși de frică la vederea romanilor, iudeii nu se vor preda singuri, înainte de a se ajunge la încrucișarea directă a armelor. El aflase — ceea ce era și adevărat — că, terorizată de răsculați și de tâlhari, populația dorea totuși pacea, dar era prea slabă pentru a se răzvrăti împotriva asupritorilor.

2. Câtă vreme Titus a călărit drept înainte, pe drumul mare care ducea până la zid, nu s-a arătat nimeni în fața porților; dar cum s-a abătut de la acest drum în direcția Turnului lui Psephinus[4] și călărimea compactă s-a desfășurat, ca să înainteze de-a lungul zidului, pe neașteptate, s-au văzut atacați de nenumărați iudei în locul ce se cheamă Turnurile femeilor, năvălind dinspre poarta situată în fața monumentului funerar al Elenei[5]. Ei au străpuns șirurile călăreților și s-au pus de-a curmezișul romanilor ce veneau în galop pe drumul mare, împiedicându-i să se alăture celor ce făcuseră deja cotitura și astfel Titus a rămas izolat cu câțiva dintre însoțitorii săi. Era cu neputință să meargă mai departe, căci întregul teren din preajma meterezelor era împărțit în parcele pentru grădinărit și gropi, divizat fiind prin ziduri transversale și garduri multe. Titus vedea că nici nu mai putea să se alăture trupelor sale datorită, pe de o parte, mulțimii dușmanilor care îi separaseră și, pe de altă parte, deoarece călăreții care rămăseseră pe drumul mare făcuseră deja cale-ntoarsă: cei mai mulți nu observaseră deloc că prințul moștenitor era într-o cumplită primejdie, ci credeau că acesta pornise înapoi, așa că ei o luaseră la fugă. Când a văzut că pentru salvarea lui nu se putea bizui decât pe propriu-i curaj, Titus și-a întors calul, și-a chemat însoțitorii să-l urmeze și s-a avântat în mijlocul dușmanilor, străduindu-se din răsputeri să-și croiască astfel un drum spre ai săi. Privitor la asemenea cazuri se impune cu precădere gândul că Dumnezeu se preocupă de peripețiile războiului și de primejdiile care amenință regii; oricâte săgeți s-au îndreptat val-vârtej împotriva lui Titus — care nu avea nici coif și nici armură, fiindcă, așa cum am spus, el plecase înainte nu ca luptător, ci ca observator — nici una nu i-a atins trupul, ci fiecare a trecut zbârnâind fără rost mai departe, de parcă toate ar fi urmărit dinadins să nu-și atingă ținta. Cu sabia în mână a împrăștiat mereu pe

---

[4] Privitor la acest turn, ca și la toate localitățile și construcțiile Ierusalimului din acest capitol și din cele următoare, consultă planul orașului și frecvent citata lucrare: Spiess, *Ierusalimul lui Iosephus* (n.t.).

[5] Mormântul reginei din Adiabene, al cărui palat va fi menționat în cap. VI, paragr. 1 (n.e.).

cei ce-l atacau dintr-o parte sau alta, a doborât pe mulți dintre cei ce i-au ieșit înainte, trecând cu calul peste dușmanii prăvăliți la pământ. Prin pilda de vitejie pe care a dat-o, Caesar[6] a stârnit strigătele de furie și chemările de îmbărbătare ale iudeilor de a porni împotriva lui, dar oriunde își îndrepta el calul, dușmanul o lua la fugă sau se retrăgea de-a valma. Amenințați de aceleași primejdii, însoțitorii lui Titus și-au strâns rândurile în jurul acestuia, chiar dacă erau împroșcați cu săgeți fie din spate, fie de pe flancuri; căci unica speranță de salvare a fiecăruia era să răzbească până la țintă împreună cu Titus, înainte de încercuirea lor totală. Au pățit-o doi dintre ei, rămași în urmă: unul a fost împresurat împreună cu calul său și străpuns cu sulițe; al doilea, care apucase să descalece, a fost ucis de iudei, calul său fiind adus în oraș, ca pradă de război; alături de ceilalți călăreți, Titus s-a întors teafăr în tabăra sa. Dar iudeii, care ieșiseră biruitori în primul lor atac, au fost năpădiți de o speranță neîntemeiată, succesul de moment dându-le o mare încredere în viitor.

3. După ce în timpul nopții a făcut joncțiunea cu legiunea venită din Emmaus, în ziua următoare, Caesar a părăsit tabăra și a mers până la locul denumit „Scopus", de unde se și zărea orașul precum și Templul în întreaga lui măreție. Tocmai de aceea platoul care mărginește la miazănoapte orașul poartă pe drept cuvânt numele de „Scopus"[7]. Pentru ambele sale legiuni, Titus a instalat o tabără comună la o distanță de 7 stadii de oraș, stabilind însă tabăra Legiunii a V-a la trei stadii dincolo de prima. Căci el socotea că soldații, istoviți de marșul lor din timpul nopții, meritau să fie cruțați, ca să-și fortifice poziția în deplină siguranță. De-abia începuseră să lucreze la construirea taberei, când a sosit și Legiunea a X-a din Ierihon, unde lăsase un detașament de soldați înzestrați cu armament greu, spre a păzi trecerea aflată în munți, cucerită de Vespasianus. Aceste trupe au primit ordinul să-și înjghebe tabăra la o distanță de 6 stadii de Ierusalim, pe așa-numitul Munte al Măslinilor, situat în partea de răsărit a orașului, fiind despărțit la mijloc de o râpă adâncă, ce se cheamă Cedron.

4. Aprigele dispute din interiorul orașului, prin care grupările rivale se sfâșiaseră necontenit între ele, au încetat pentru prima oară pe neașteptate sub puternica presiune a războiului care se apropiase din

---

[6] În vremea aceea, Caesar era numele deosebit de însemnat pe care în acorda împăratul întronat, în timpul vieții sale, celui pe care îl proclamase succesorul său, adică prințul moștenitor (n.t.).

[7] De la verbul elin „scopein" (= a observa), așadar „Observator". E o traducere a cuvântului ebraic „Hatsofim" (n.e.).

afară. Răzvrătiții au văzut consternați cum romanii își înjghebau deja taberele în trei locuri diferite, încheind între ei o înțelegere de bună seamă nedemnă și și-au împărtășit unii altora următoarele gânduri: „Ce mai așteptăm oare și ce anume s-a întâmplat cu noi că urmărim resemnați cum se înalță trei ziduri prin care ni se taie răsuflarea, răbdând ca războiul să-și făurească nestingherit o fortăreață în preajma noastră? Noi înșine privim ca simpli spectatori la niște lucrări bune și folositoare, stând cu mâinile în sân și cu toate armele lăsate deoparte, la adăpostul propriilor metereze! Doar în luptele dintre noi știm să lovim vitejește — își strigau ei — în vreme ce romanii, profitând de dihonia noastră, ne cotropesc orașul fără să verse o picătură de sânge"! Prin asemenea vorbe își strângeau oamenii laolaltă și se încurajau reciproc; și-au luat repede tot armamentul, dezlănțuind un atac prin surprindere împotriva Legiunii a X-a și au străbătut în goană râpa, s-au năpustit cu strigăte asurzitoare asupra dușmanilor ocupați cu construirea fortificațiilor. Pentru o mai bună executare a lucrărilor, aceștia erau împărțiți în grupe mai mici, mulți dintre ei punându-și armele deoparte: nici nu-și închipuiseră că iudeii vor îndrăzni să iasă la atac și, chiar dacă ar fi avut acest curaj, convingerea romanilor era că adversarii lor își irosiseră forțele în disputele interne! Lăsându-și lucrările la voia întâmplării, unii au bătut în retragere, iar cei mai mulți au fugit să-și ia armele dar, înainte de-a apuca să se împotrivească vrăjmașilor, au fost loviți și doborâți de aceștia. Încurajați de succesul primului val de atac, iudeii au adus necontenit forțe noi și, favorizați fiind de noroc, atât lor cât și adversarilor lor de altfel li s-a părut că erau mult mai numeroși decât în realitate. Mai întâi de toate, soldații care sunt obișnuiți să lupte într-o anumită linie de bătaie, într-o ordine desăvârșită și sub o comandă pricepută, își pierd cumpătul de îndată ce se instalează pe neașteptate dezordinea. Așa se explică faptul că, luați prin suprindere de inamic, romanii au cedat în fața repetatelor sale atacuri. Firește, când iudeii îi prindeau din urmă, se întorceau din drum, le stăvileau asaltul și provocau răni adversarului care, în elanul său se preocupa prea puțin de propria-i apărare; dar, întrucât forțe tot mai puternice participau la atac, învălmășeala în rândurile legionarilor a crescut și în cele din urmă romanii au fost izolați de tabăra lor. Pentru moment, se părea că întreaga legiune nu avea scăpare din primejdia care o pândea, dacă Titus n-ar fi aflat de situația-i disperată, venind numaidecât în ajutorul ei; după ce le-a făcut aspre mustrări pentru lașitatea lor, i-a întors din drum pe fugari și, cu trupele de elită, aduse de el, i-a atacat din flancuri pe iudei, din-

tre care destui au fost uciși dar și mai mulți s-au ales cu răni, făcându-i pe toți să intre în panică și împingându-i în râpa din vale. Pantele abrupte le-au adus acestora grele pierderi însă, după ce au trecut dincolo, iudeii au făcut front comun împotriva urmăritorilor și, în pofida râpei care îi despărțea, au continuat să-i înfrunte pe romani. Astfel luptele au durat până la jumătatea zilei; la scurtă vreme după orele amiezii, Titus a lăsat la fața locului trupele ajutătoare pe care le adusese cu el precum și cohorte auxiliare, spre a sluji drept pavăză împotriva eventualelor atacuri ale iudeilor, restul legiunii întorcându-se în vârful muntelui, ca să reia lucrările de fortificație.

5. Iudeii au văzut în retragerea asta o fugă și, întrucât straja pusă de ei să vegheze pe metereze și-a fluturat mantia ca un avertisment, o și mai proaspătă gloată a năvălit în afara orașului cu atâta impetuozitate încât semăna cu goana unor fiare dezlănțuite. Dar dintre cei care primiseră misiunea să-i întâmpine, gata de luptă, n-a rămas nimeni să aștepte atacul lor ci, ca și cum ar fi fost lovit de o catapultă, toți au părăsit linia de bătaie, făcând stânga-mprejur și au rupt-o la fugă spre creasta muntelui. Numai Titus a stat pe loc împreună cu câțiva însoțitori pe la jumătatea pantei; prietenii care, din respect față de persoana comandantului suprem, rămăseseră lângă dânsul fără să se sinchisească de primejdia pe care o înfruntau, nu și-au precupețit vorbele, îndemnându-l să se retragă din calea unor iudei care-și căutau moartea cu orice preț, și să nu-și expună viața în locul celor care ar fi trebuit să rămână lângă el, asigurându-i apărarea. Mai bine să se gândească la ursita lui norocoasă de până acum și să nu îndeplinească serviciul unui soldat de rând, câtă vreme este conducătorul de oaste într-un război și totodată stăpânul lumii întregi; de aceea să nu se mai expună nici unei situații primejdioase, toate lucrurile depinzând de el. Dar Titus nici n-a stat să asculte îndemnurile lor, ci a ieșit în calea iudeilor care urcau muntele spre el, i-a doborât în lupta corp la corp pe atacatori tăbărând apoi asupra mulțimii pe care a împins-o în josul pantei. Înfricoșați de vitejia și dârzenia cu care se apăra el, iudeii n-au fugit totuși spre oraș ci, ocolindu-l pe Titus prin dreapta și prin stânga, au pornit în urmărirea celor ce goneau spre vârful muntelui. Atunci Titus i-a atacat din flanc, izbutind în felul acesta să le stăvilească iureșul. Între timp și legionarii care lucrau la întărirea taberei de pe creastă, văzând că dedesubtul lor trupele de apărare se retrăgeau precipitat, au fost din nou cuprinși de confuzie și panică. Întreaga legiune s-a împrăștiat, ferm convinsă că atacul iudeilor era de neoprit și că Titus însuși bătuse în retragere; căci, atâta timp cât el și-ar fi

păstrat poziția, ceilalți n-ar fi fugit cu nici un chip. Asemenea oamenilor în mijlocul cărora s-a răspândit o cumplită panică[8], ei au alergat de jur împrejur, oriunde s-a nimerit, până ce unii și-au zărit generalul prins în vălmășagul bătăliei și, foarte îngrijorați de soarta lui, prin strigăte puternice au vestit întreaga legiune că Titus era pândit de mari primejdii. Rușinea le-a redat judecata: își reproșau unii altora că și-au părăsit Caesarul, ceea ce era mult mai grav decât fuga de la datorie; s-au năpustit așadar asupra iudeilor cu toate puterile lor și de îndată ce au reușit să-i facă să coboare povârnișul, nu le-a venit greu să-i împingă pe toți în vale. Iudeii se retrăgeau pas cu pas, apărându-se, dar romanii, avantajați de poziția lor mai bună, i-au prăvălit pe toți în râpă. Între timp Titus și-a întețit propriile sale atacuri; și-a trimis legiunea înapoi, la lucrările ei de construire a taberei, iar el însuși, cu trupele pe care le avea la îndemână, a preluat asigurarea ordinii, ținând dușmanul la distanță. Așadar, ca să spunem adevărul curat, fără să adăugăm ceva din spirit de lingușire, dar și fără a scădea nimic din invidie, atunci Caesar însuși a salvat dintr-o mare primejdie întreaga legiune în două rânduri, îngăduindu-i să-și continue nestingherită întărirea taberei de pe munte.

---

[8] Expresia elină „Groaza lui Pan" are drept echivalent în ebraică „Groaza lui Iahve" care paralizează dușmanii în războiul sfânt (n.e.).

CAPITOLUL III

1. Pe când războiul din fața porților se domolise pentru câtăva vreme, a răbufnit din nou vrajba din interiorul orașului. Sosind sărbătoarea Paștilor în a 14-a zi a lunii Xanthicos[1], când, potrivit credinței lor, iudeii au ieșit pentru prima oară din robia egipteană, susținătorii lui Eleazar au deschis porțile Templului, după luarea cuvenitelor măsuri de prevedere, și poporul venit să se închine a primit îngăduința să pătrundă în interior. Ioannes a profitat de această sărbătoare pentru a pune la cale o lovitură vicleană: el și-a dotat cu arme bine ascunse pe cei mai puțin cunoscuți dintre ciracii săi și, în pofida faptului că cei mai mulți nu erau purificați, i-a strecurat înăuntru cu grijă printre ceilalți vizitatori, dându-le sarcina de a pune stăpânire pe sanctuar. De îndată ce s-au aflat în interiorul Templului, și-au azvârlit veșmintele de deasupra, arătându-și zestrea lor de armament greu. Numaidecât în preajma lăcașului sfânt s-a instaurat o profundă consternare și o zarvă firească: poporul care nu lua parte la răscoală credea că atacul era îndreptat fără discernământ împotriva celor de față, zeloții observând, dimpotrivă, că acesta îi avea în vedere numai pe ei. Ultimii nu s-au mai preocupat de paza porților și au sărit de pe creneluri fără să mai aștepte începutul luptelor, căutându-și refugiul în coridoarele subterane ale Templului. Închinătorii din rândurile poporului, ghemuiți lângă altar sau strânși împrejurul sanctuarului, au fost striviți sau căsăpiți fără milă cu ajutorul ciomegelor și al săbiilor. Mulți cetățeni pașnici au căzut victime dușmanilor lor, spre a le satisface urile personale sau aversiunile, sub pretextul că erau adversarii răscoalei împotriva romanilor; oricine adusese jigniri mai înainte vreunuia dintre conspiratori, pe măsură ce era recunoscut de acesta, trecea drept zelot, fiind omorât în chinuri. În vreme ce supuneau atrocităților niște inocenți, intrușii au acordat un armistițiu tacit adevăraților vinovați și, la ieșirea lor din coridoarele subterane, i-au lăsat să plece nestin-

[1] Corespunde lunii ebraice Nisan: martie-aprilie, fiind echivalentul ei în calendarul macedonean (n.e.).

gheriți. Punând astfel stăpânire pe interiorul Templului și pe toate resursele de care dispuneau din belșug, ei puteau să ducă lupta împotriva lui Simon cu și mai mult curaj. Așa se face că răscoala, înainte vreme scindată în trei, rămăsese acum divizată doar în două partide.

2. Dornic să-și strămute tabăra instalată pe Scopos ceva mai aproape de oraș, Titus strâns un număr care i-a părut lui îndestulător de călăreți și de pedestrași aleși ca să-l apere împotriva oricăror atacuri ale iudeilor; apoi a dat poruncă restului oștirii să niveleze terenul întinzându-se până la zidurile de apărare. Toate gardurile și împrejmuirile de piatră cu care localnicii își ocroteau grădinile de legume și livezile au fost doborâte, pomii fructiferi din perimetrul lor tăiați, iar adânciturile și râpele din partea locului, astupate; deoarece legionarii au înlăturat cu sculele lor de fier proeminențele stâncoase, a fost netezit întregul teren până la Scopos și până la monumentul funerar al lui Herodes[2], situat lângă așa-numitul Bazin al Șerpilor.

3. În zilele acelea, iudeii au întins romanilor următoarea capcană: cei mai îndrăzneți dintre răsculați au părăsit orașul prin așa-numitele Turnuri ale femeilor; ei se purtau de parcă ar fi fost expulzați de susținătorii taberei păcii și, de teama unui eventual atac al romanilor, s-au strâns grămadă, înghesuindu-se unii în alții. Alții, care se străduiau să pară reprezentanți ai poporului pașnic, s-au postat în diferite puncte ale zidului de apărare și strigau: „Pace!" Ei cereau încheierea unui legământ și cu glas tare îi chemau pe romani, făgăduind chiar că le vor deschide porțile. În timp ce strigau, aruncau cu pietre spre oamenii lor de afară, ca și cum ar fi vrut să-i alunge de lângă porți. La rândul lor, cei de jos dădeau impresia că vor să intre cu forța și stăruiau pe lângă compatrioții lor aflați înăuntru: alergau mereu în direcția romanilor, apoi se trăgeau iarăși înapoi, având aerul că sunt foarte tulburați. Vicleana lor manevră n-a întârziat să-și facă efectul asupra soldaților lui Titus: ei credeau de-a binelea că o parte dintre iudei încăpuseră deja în mâinile lor, gata să-și primească pedeapsa, sperând că ceilalți le vor deschide porțile orașului, așa că au înaintat, ca să treacă la fapte. Dar lui Titus i s-a părut suspectă oferta lor surprinzătoare; căci cu o zi mai înainte, prin intermediul lui Iosephus[3], încercase să ajungă la o învoială cu iudeii, fără să descopere la ei nici o dovadă de cumpătare. El a poruncit atunci soldaților săi să nu se

---

[2] Este cunoscut faptul că Herodes a fost înmormântat la Herodeion. Se pare așadar că e vorba de un mormânt care, contrar destinației sale inițiale, a rămas nefolosit ca atare (n.t.).

[3] Că Iosephus l-a însoțit pe Caesar din Alexandria până la Ierusalim, aflăm chiar din *Autobiografia* lui (paragr. 75), ca și din lucrarea intitulată *Contra lui Apion* (I, 9) (n.t.).

clintească din loc. Din păcate, fără să-i aștepte ordinul, unii soldați din față, situați înaintea celor ce lucrau la fortificații, și-au înșfăcat armele și au alergat spre porți. La început cei ce făceau pe expulzații s-au retras din calea lor; când însă romanii au ajuns în dreptul turnurilor care străjuiau porțile, ei au tăbărât asupra lor, și i-au împresurat, atacându-i din spate. Cei instalați pe metereze i-au împroșcat cu o grindină de pietre și tot felul de proiectile, omorând o puzderie dintre ei, rănind însă pe cei mai mulți. Pe de o parte, din pricina vrăjmașilor care îi presau din spate, romanilor nu le venea ușor să se îndepărteze din preajma meterezelor, pe de altă parte, rușinea provocată de eroarea lor și teama pe care le-o inspirau comandanții îi silea să-și îndure nenorocirea, până la capăt. De aceea, abia după o nespus de crâncenă luptă dusă cu sulițele și după ce s-au ales cu multe răni din partea iudeilor, provocându-le, firește, nu mai puține răni la rândul lor — au reușit în cele din urmă legionarii să spargă încercuirea. Dar iudeii i-au urmărit de-aproape în retragerea lor până la mormântul Elenei, trăgând mereu asupra lor cu ce aveau la îndemână[4].

4. După ce norocul i-a umplut de o trufie lispită de orice măsură, iudeii au luat în derâdere pe romani pentru că s-au lăsat păcăliți de o manevră înșelătoare și și-au ridicat scuturile deasupra capetelor, dansând și chiuind de bucurie[5]. În schimb soldații romani au fost primiți de către ofițerii lor cu amenințări și cu mânie de Caesar, care le-a spus următoarele: „Iudeii — cu unicul lor general: deznădejdea — dau dovadă de chibzuință și prevedere în tot ce întreprind ei; recurg la șiretlicuri războinice și capcanele pe care le întind sunt încununate de șansă pentru că nu duc lipsă de ascultare, de bună înțelegere și deplină încredere în forțele proprii. Iar soldații romani, care prin disciplina și supunerea față de conducătorii lor au adus norocul în robia lor permanentă, acum, printr-o comportare contrară, cunosc înfrângerea deoarece nu știu să-și stăpânească zelul războinic și — ceea ce este și mai rău —luptă în fața lui Caesar, fără ordinul acestuia." Vorbitorul a adăugat: „Oftează din greu orânduielile ostășești și, cu atât mai mult părintele meu, la vestea acestui eșec, el care, deși încărunțit în slujba războiului, n-a avut parte niciodată de-o asemenea înfrângere! Dintotdeauna, regulamentele pedepsesc cu moartea chiar și cea mai

---

[4] Capcanele întinse dușmanului sunt legitime forme de luptă într-un război sfânt. Cursa prin care Iosua a cuprins cetatea Ai (vezi *Cartea lui Iosua*, cap. 8) a fost întinsă la îndemnul lui Dumnezeu însuși (n.e.).

[5] Jubilația iudeilor se justifică prin faptul că ei atribuie victoria lor lui Dumnezeu, sărbătorit ca ocrotitorul Ierusalimului, care adăpostește sfântul lăcaș de cult (n.e.).

măruntă abatere de la ordinea militară, dar de astă dată ne-a fost dat să vedem cum o trupă întreagă și-a părăsit formația de luptă. Să afle de îndată înfumuraţii aceştia că la romani până și victoria dobândită fără primirea unui ordin de la comandant dezonorează pe cei ce au obținut-o!" Potrivit vehementelor vorbe rostite în prezența ofițerilor, părea mai mult ca sigur că Titus va aplica tuturor legea războiului. Vinovații se socoteau pierduți, convinși că în curând vor primi, pe bună dreptate, pedeapsa cu moartea ce li se cuvenea. Dar legiunile l-au înconjurat pe Titus și au intervenit în favoarea camarazilor lor, rugându-l stăruitor să ierte temeritatea unora, puțini la număr, de hatârul deplinei supuneri a tuturor celorlalți: greșelile comise acum vor fi îndreptate în viitor prin noi fapte de vitejie.

5. Caesar s-a lăsat înduplecat de rugămințile soldaților ca și de propriile sale interese; căci el era de părere că pedeapsa trebuia să fie dusă până la capăt doar când era vorba de un singur om, în cazul unui număr mare de persoane preferând să se mărginească numai la cuvinte de amenințare. El și-a iertat așadar soldații, avertizându-i însă ca în situații asemănătoare să fie altădată mai circumspecți; el însuși s-a gândit apoi cum i-ar putea pedepsi pe iudei pentru vicleșugul lor. După ce în patru zile de muncă întregul teren până la Templu a fost nivelat, Titus, care dorea să-și aducă în deplină siguranță, bagajele și restul oștirii, aproape de oraș, și-a desfășurat cea mai destoinică parte a trupelor sale cu fața spre ziduri orientată de la miazănoapte la apus. Linia de luptă număra în adâncime șapte rânduri: în față se aflau pedestrașii iar în spate călăreții, fiecare pe câte trei rânduri; linia a șaptea, situată la mijloc, era alcătuită din arcași. Întrucât prin compacta grupare a forțelor armate atacurile iudeilor fuseseră oprite, animalele de povară ale celor trei legiuni[6] ca și personalul însoțitor care le aparținea a putut să treacă în siguranță. Titus însuși și-a așezat tabăra la vreo două stadii depărtare de zidul de apărare, în colțul acestora din fața turnului denumit Psephinus, unde meterezul orientat spre miazănoapte o cotea spre apus. Cealaltă parte a oștirii sale și-a făcut tabăra în dreptul turnului Hippicus[7], aflat tot la o depărtare de două stadii de oraș. Cât privește Legiunea a X-a, ea și-a păstrat poziția de pe Muntele Măslinilor[8].

---

6 Legiunea a V-a, a XI-a și a XV-a (n.e.).

7 Vezi observația lui Spiess, op. cit., p. 26 (n.t.).

8 Exact la fel ca Titus a procedat mai târziu și Godefroy de Bouillon. Francezii și-au avut tabăra în fața porții lui Ștefan, vechea poartă a oilor, aproape de capătul nord-vestic al orașului, de-a lungul părții nordice și vestice a Ierusalimului până la Turnul lui David, ocupând până și Muntele Măslinilor, din pricina incursiunilor făcute de sarazini prin poarta estică (vezi Raumer, *Palestina*, ed. a IV-a, p. 388) (n.t.).

CAPITOLUL IV

1. Orașul era întărit prin trei ziduri împrejmuitoare, cu excepția locurilor unde se aflau prăpăstii de netrecut, un singur meterez dovedindu-se aici îndestulător. Prin ambele sale părți așezate față în față, orașul fusese construit pe două coline despărțite la mijloc de o râpă[1], unde se terminau casele înghesuite una în alta. Dintre cele două coline, cea pe care se înălța Orașul de Sus[2] era mult mai înaltă, fiind mai întinsă în privința lungimii. Datorită fortificației sale naturale, fusese denumită „Citadelă"[3] de către regele David, tatăl lui Solomon, primul făuritor al Templului; noi însă îi zicem Piața de Sus. Cealaltă colină, denumită Acra, pe care se afla Orașul de Jos, era arcuită ca o semilună. În fața ei se înălța o a treia colină, mai scundă de la natură decât Acra și despărțită cândva de prima tot printr-o râpă lată. Mai târziu, în timpul domniei lor, Hașmoneii au astupat râpa din dorința lor de a uni Templul cu orașul; s-au executat lucrări asupra crestei, în vederea micșorării ei, astfel ca Templul s-o depășească. Râpa care se cheamă „Tyropoion"[4] și, așa cum am spus, separă colina Orașului de Sus de cea a Orașului de Jos, se întinde până la Siloah: astfel numim noi izvorul cu apă dulce, care curge din belșug. În exterior, cele două coline care găzduiesc orașul sunt împrejmuite de râpe adânci și pantele abrupte ce se cască în ambele părți fac ca orașul să fie inaccesibil.

---

[1] Valea albiei lui Tyropeon care, după ce străbătea orașul de la nord la sud, se vărsa în Cedron (n.e.).

[2] Fusese construit pe colina vestică a cărei înălțime măsura 760 m.; Orașul de Jos ocupa colina sudică, atingând 680-700 m. (n.e.).

[3] Sion (n.t.) Cetatea lui David era situată pe Ophel, la est și nu la vest de Tyropeon (n.e.).

[4] „Valea brânzarilor" (n.t.). În greaca veche: „tyropoiós" însemna: „cel care prepară brânza". Nu se cunoaște originea și sensul acestei denumiri (n.e.).

2. Dintre cele trei ziduri de apărare, cel mai vechi era totodată și mai greu de cucerit din pricina râpelor și colinelor pe care se ridica. La avantajul poziției pe care o ocupa se adăuga trăinicia construcției sale, căci David și Solomon, ca și regii care au domnit după ei, au depus toată strădania la înălțarea lui. La miazănoapte, acest zid începea la Turnul Hippicus și se întindea până la Xystos[5]; trecea apoi pe la Sala consiliului, terminându-se la porticul de apus al Templului. De partea cealaltă, către apus, zidul pornea din același punct, trecea prin locul denumit Bethso, spre Poarta esenienilor, o cotea apoi către miazăzi[6] până dincolo de bazinul Siloah; de acolo se îndrepta iarăși către răsărit[7] spre eleșteul lui Solomon; mai apoi el străbătea locul ce se chema Ophel și ajungea în sfârșit până la porticul răsăritean al Templului. Al doilea zid pornea de la poarta care mai aparținea primului zid și se numea Gennath[8]; după ce înconjura doar partea de miazănoapte a orașului, se întindea[9] până la fortăreața Antonia. Al treilea zid avea drept punct de plecare tot Turnul Hippicus, de unde se întindea către miazănoapte până la Turnul Psephinus; trecea apoi prin fața monumentului funerar al Elenei — regina din Adiabene și mama regelui Izates —, se desfășura de-a lungul peșterilor regale și o cotea spre turnul de colț situat în dreptul așa-numitului Mormânt al piuarilor, apoi se contopea cu vechiul zid, terminându-se în așa-zisa Vale Cedron. Cu acest zid a înconjurat Agrippa noul oraș, până atunci cu totul lipsit de apărare; căci din cauza înmulțirii populației orașul care n-o mai cuprindea s-a extins treptat dincolo de zidurile sale. Zona situată la miazănoapte de sanctuar, în dreptul colinei Templului, a fost cuprinsă în perimetrul orașului, ajungându-se până acolo încât casele au năpădit de jur împrejur până și cea de a patra colină. Ea se chema Bezetha, se afla față-n față cu Antonia, fiind însă despărțită de ea printr-un șanț adânc. Această săpătură a fost dinadins făcută pentru ca temeliile Antoniei să nu fie în legătură directă cu colina, părând astfel prea lesne accesibilă și totodată prea scundă: adâncimea șanțului aducea o însemnată contribuție la înălțarea turnurilor. Partea proaspăt construită a fost denumită de către localnici Bezetha, ceea ce în limba

---

5 Vezi *Cartea a doua*, cap. XVI, paragr. 3, n.3 (n.e.).
6 Cu fațada spre sud (n.t.).
7 Cu fațada spre est (n.t.).
8 Adică Poarta grădinii (n.t.).
9 În direcție sudică (n.t.).

greacă s-ar traduce prin Cainopolis[10]. Deoarece și locuitorii de aici aveau nevoie de protecție, tatăl actualului rege, care tot Agrippa se numea, a început construirea zidului menționat mai sus; temându-se însă că, prin marile dimensiuni ale construcției, l-ar putea face pe Caesarul Claudius să-l suspecteze de țeluri subversive și de răscoală, el a încetat lucrarea după ce i-a pus doar temeliile[11]. Într-adevăr, orașul ar fi devenit de necucerit dacă s-ar fi continuat înălțarea zidului, așa cum se plănuise inițial; căci era construit din blocuri de piatră având o lungime de 20 de coți și o lățime de 10 coți, atât de bine îmbinate încât n-ar fi putut fi lesne subminate cu unelte de fier, nici dizlocate cu ajutorul mașinilor de asediu. Zidul însuși avea o lățime de 10 coți și înălțimea lui ar fi fost desigur și mai mare dacă râvna celor care îl începuseră n-ar fi fost stăvilită. Mai târziu, deși înălțat de iudei în mare grabă[12], zidul a atins înălțimea de 20 de coți; la aceasta se adăugau parapeții de doi coți și crenelurile de trei coți, înălțimea totală ajungând astfel la 25 de coți.

3. Deasupra zidurilor se înălțau turnurile având 20 de coți lățime și 20 de coți înălțime; ele erau pătrate și masive la fel ca meterezul. Prin îmbinarea pietrelor și frumusețea lor, aceste turnuri se luau la întrecere cu Templul. Mai sus de compacta înălțime de bază, care măsura 20 de coți, turnurile aveau locuințe fastuoase, iar deasupra lor încăperi și bazine pentru colectarea apei de ploaie, fiecare turn fiind prevăzut cu scări late, în spirală. Zidul al treilea avea 90 de asemenea turnuri, distanța dintre ele măsurând 200 de coți. Zidul din mijloc era jalonat de 14 turnuri, iar zidul cel vechi de 60 de turnuri. Circumferința orașului avea în întregimea ei 33 de stadii[13]. Oricât de admirabilă era construcția zidului al treilea, și mai demn de admirație era turnul Psephinus, situat în colțul de miazănoapte spre apus, în vecinătatea căruia își așezase tabăra Titus. El avea înălțimea de 70 de coți și, din vârful lui, la răsăritul soarelui, aveai perspectiva spre Arabia dar și spre mare, către cele mai îndepărtate hotare ale țării evreilor. Turnul avea o formă octogonală. În fața lui, Herodes a pus să se construiască turnul Hippicus și, în apropiere, alte două turnuri

---

10 Orașul Nou (n.t.).

11 Vezi *Antichitățile iudaice*, XIX, 7, 2, (n.t.). Tacitus precizează că încă din timpul lui Claudius, iudeii și-au putut ridica ziduri ca pentru război, deși era pace, „cumpărându-și dreptul de a se întări": de la cetățile supuse se încasau sume mari pentru fortificații (*Istorii*, V, 12) (n.e.).

12 După victoria iudeilor asupra lui Cestius, guvernatorul Siriei (n.e.).

13 Adică 6 km, (n.e.).

înălțate tot pe zidul cel vechi: ca mărime, frumusețe și trăinicie, ele nu-și găseau asemănarea în întreaga lume. Căci în afară de înnăscuta noblețe și de generozitatea lui față de Ierusalim, prin realizarea acestor minunate construcții, regele a vrut să-și exprime pătimașele sale simțăminte față de niște făpturi care i-au fost foarte apropiate, perpetuând amintirea lor prin atribuirea numelui lor acestor turnuri: fratele, prietenul și soția[14]. Pe ultima a ucis-o din gelozie, așa cum am menționat anterior[15], pe primii doi i-a pierdut în război[16], după ce s-au bătut vitejește. Turnul Hippicus[17], care purta numele prietenului său, avea forma de patrulater, și măsura în lățime și în lungime 25 de coți, iar în înălțime 30 de coți, nici cel mai mic spațiu neexistând în interiorul lui. Deasupra acestei masive construcții din blocuri de piatră perfect îmbinate, se afla un rezervor adânc de 20 de coți pentru acumularea apei de ploaie, și, peste acesta, o locuință prevăzută cu un acoperiș dublu și măsurând 25 de coți, ale cărei încăperi erau împodobite diferit. Și mai sus se aflau de jur împrejur turnulețe de doi coți fiecare și creneluri de trei coți, astfel că înălțimea totală a turnului era de 80 de coți. Al doilea turn, căruia Herodes îi dăduse numele fratelui său Phasael, avea una și aceeași lățime și lungime, adică 40 de coți fiecare; fundația masivă atingea și ea înălțimea de 40 de coți. Deasupra se afla un portic de 10 coți care alcătuia un pătrat, fiind apărat de parapete și metereze. În mijlocul porticului se înălța un nou turn care era împărțit în locuințe fastuoase, având și o baie, încât nimic nu-i lipsea acestui turn să pară un adevărat palat regal. Vârful era împodobit de jur împrejur cu creneluri și turnulețe. Înălțimea lui atingea 90 de coți și în exterior semăna cu Turnul din Insula Pharos, care trimite semnale luminoase corăbierilor ce se apropie noaptea de Alexandria, având însă un perimetru cu mult mai mare. Pe atunci el găzduia cârmuirea tiranică a lui Simon. Al treilea turn, Mariamme — căci așa se chemase regina — avea o masivitate compactă și măsura 20 de coți în lățime și tot atâta în lungime. Dar locuințele situate deasupra erau mai luxoase și mai frumos gătite decât în cazul celorlalte două turnuri, regele găsind de cuviință că această construcție care purta numele unei femei se cuvenea să fie mai împodobită decât cele

[14] Phasael, Hippicus și Mariamme (n.e.).

[15] Vezi *Cartea a doua*, cap. XXII, paragr. 5 (n.t.).

[16] Luat prizonier de parți, Phasael s-a sinucis (vezi *Cartea întâi*, cap. XIII, paragr. 10). Turnul lui Phasael este actualul Turn al lui David (n.e.).

[17] Acest prieten atât de iubit nu apare în relatarea despre Herodes cel Mare (n.e.).

cu nume bărbătești.; în schimb, ambele turnuri cu denumiri bărbătești trebuiau să fie mai trainice decât cel cu denumire femeiască. Înălțimea totală a turnului Mariamme era de 55 de coți.

4. Cele trei turnuri atât de impozante prin mărimea lor păreau și mai înalte datorită poziției lor; deoarece vechiul zid pe care se aflau ele fusese cândva construit deasupra unei coline, pe o proeminență de vreo 30 de coți, ca un fel de creastă, și turnurile de deasupra lor câștigau mult în înălțime. Uimitoare era până și mărimea fiecărui bloc în parte, întrucât el nu era dintr-o piatră obișnuită sau dintr-un stei de stâncă, putând fi lesne aduse de oameni, ci era cioplit din marmura albă de unde fusese desprins. Orice bloc de marmură avea o lungime de 20 de coți, o lățime de 10 coți și o înălțime de 5 coți; ele erau atât de bine îmbinate încât fiecare turn părea alcătuit dintr-o singură stană de piatră ivită de la sine din pământ și abia după aceea șlefuită de mâinile unui cioplitor spre a căpăta forma și unghiurile cuvenite: atât de greu se distingeau în vreun loc modul de asamblare a construcției întregi. Turnurile situate la miazănoapte se învecinau spre interior cu palatul regal care stătea mai presus de orice descriere. Prin materialele folosite ca și prin prelucrarea lor, el rămânea neîntrecut. Pe de-a-ntregul, palatul era ocrotit de un zid împrejmuitor înalt de 30 de coți, având frumos împodobite turnuri situate la egală distanță între ele; conținea apoi uriașe săli de mese cu paturi pentru o sută de oaspeți. Aceste spații erau înzestrate cu o nespus de mare varietate de pietre, căci cele ce constituiau pretutindeni niște rarități erau strânse laolaltă în număr mare și adevărate minunății erau tavanele cu grinzile lor lungi și ornamentații splendide. Existau o sumedenie de încăperi de o infinită varietate de forme; toate erau foarte bine mobilate, fiecare fiind gătită cu nenumărate obiecte din argint și din aur. De jur împrejur se aflau multe portice care comunicau între ele, coloanele tuturora deosebindu-se între ele. Curțile interioare rămase sub cerul liber erau acoperite de verdeață; aici zăreai felurite crânguri pe care le străbăteau drumuri de promenadă mărginite de adânci canale nesecate; acolo întâlneai iazuri artificiale având pretutindeni statuete de bronz din care țâșnea apa, precum și printre iscusit curgătoarele unde multe turnulețe pentru porumbeii domestici. Pare cu neputință să înfățișezi cum se cuvine acest minunat palat regal; se stârnește astfel dureroasa amintire a devastării lui prin focul pus de niște tâlhari. Căci nu romanii sunt cei ce i-au preschimbat în cenușă clădirea, ci într-o mare măsură conspiratorii din interiorul orașului, la începutul răzvrătirii, cum am spus mai înainte[18]. Incendiul a început în fortăreața Antonia, a cuprins apoi palatul regal și s-a întins spre acoperiș și cele trei turnuri.

---

18 Vezi *Cartea a doua*, cap. XVII, paragr. 7(n.t.).

CAPITOLUL V

1. Chiar dacă Templul[1] a fost — cum am zis deja — construit pe o puternică colină, platforma din vârful ei abia dacă s-a dovedit la început suficientă pentru clădirea sanctuarului și pentru altar întrucât, de jur împrejur, creasta avea pante înclinate și abrupte. Dar regele Solomon, întemeietorul propriu-zis al Templului, a întărit partea de răsărit a platformei printr-un zid; un singur portic a fost ridicat pe umplutura de pământ astfel obținută; în celelalte părți sanctuarul rămânea descoperit. În veacurile următoare, poporul a îngrămădit mereu tot mai mult pământ; în felul acesta, colina a căpătat aceeași înălțime și și-a lărgit întinderea. A fost străpuns și zidul de miazănoapte și astfel s-a câștigat o suprafață atâta de mare încât ulterior a cuprins incinta întregului sanctuar. Mai întâi colina a fost înconjurată la poale, în trei dintre laturile ei[2], de un zid de apărare, înfăptuindu-se o lucrare care a întrecut toate așteptările; pentru asta, constructorii au avut nevoie de multă vreme și au cheltuit toate tezaurele sfinte constituite din donațiile trimise lui Dumnezeu de către întreaga lume locuită. Apoi ei au înălțat de jur împrejurul curții superioare și a părții inferioare a sanctuarului un zid atotcuprinzător. În cele mai coborâte puncte ale temeliei sale, zidul împrejmuitor atingea înălțimea de 300 de coți iar în câteva locuri, chiar și mai mult decât atât. Cât de adânci erau în realitate temeliile nici nu ieșea la iveală căci, în majoritatea lor, adânciturile fuseseră îndeobște umplute în vederea aducerii lor la nivelul îngustelor drumuri ducând spre oraș. La construirea zidurilor de apărare s-au folosit blocuri de piatră mari de 40 de coți. Căci bogatele mijloace bănești și zelul arătat de popor

---

[1] Vezi *Antichități iudaice*, XV, II precum și ilustrația copertei la vol. II al traducerii mele din *Antichități iudaice* (n.t.).

[2] Regele Solomon construise deja zidul răsăritean (n.e.).

au dus la realizarea acestei întreprinderi mai presus de orice închipuire: lucrarea pe care nimeni nu mai spera s-o vadă înfăptuită, printr-o perseverență îndelungată, a fost dusă totuși la capăt.

2. Demne de aceste puternice temelii s-au arătat și construcțiile ridicate deasupra lor. Toate porticurile erau duble și acoperișurile lor se sprijineau pe coloane înalte de 25 de coți, fiecare fiind făcută dintr-o unică bucată de marmură de un alb strălucitor; tavanele lor erau din lemn de cedru sculptat. Materialul prețios, prelucrarea iscusită și îmbinarea lor armonioasă le asigura un aspect impresionant, în pofida faptului că nici o lucrare de pictură sau de sculptură nu contribuise deloc la înfrumusețarea lor exterioară. Lățimea porticurilor era de 30 de coți iar perimetrul lor, punând la socoteală și Antonia, însuma 6 stadii[3]. Întregul spațiu interior lăsat sub cerul liber strălucea în culori diferite, pavat fiind cu pietre care se deosebeau mult între ele. După ce ai străbătut spațiul deschis, înspre cel de al doilea[4] sanctuar, îl găsești înconjurat de niște bariere de piatră înalte de 3 coți și lucrate cu multă iscusință. Pe aceste bariere se aflau două coloane de piatră așezate la o distanță egală una de alta, pe ele fiind gravate pe de o parte cu litere eline, pe de altă parte, cu litere latinești, legea păstrării purității, potrivit căreia nici unui străin de neamul evreu nu-i era îngăduit să calce în lăcașul sfânt[5], căci cea de a doua incintă era numită sacrosanctă. Acolo se ajungea urcând 14 trepte dinspre prima incintă[6]. Încăperea superioară avea formă de pătrat, și era apărată de un zid făcut anume pentru ea. Înălțimea exterioară a zidului atingea 40 de coți, fiind însă acoperită de scări; înălțimea interioară era de 25 de coți. Întrucât platforma curții interioare fusese construită lângă un teren mai ridicat, zidul nu era vizibil în întreaga lui înălțime, partea lui inferioară fiind acoperită de colină. La capătul celor 14 trepte se afla un spațiu ce măsura 10 coți până la zid, având rolul de terasă perfect netedă. De aici pornea o altă scară cu cinci trepte care ducea până la porți; aceste porți erau în număr de opt, situate spre miazănoapte și miazăzi, câte patru de fiecare parte. Mai erau alte două porți aflate obligatoriu la răsărit: căci în acest punct cardinal se izolase printr-un perete despărțitor o încăpere rezervată exclusiv femeilor spre închinăciune, ceea ce a impus de la sine o altă poartă: ea a fost tăiată față-n

---

[3] Adică 1130 m. În realitate, erau 8 stadii (n.e.).

[4] Autorul se referă la „interiorul" Templului (n.e.).

[5] Cel care încălca această interdicție se condamna singur la moarte (n.e.).

[6] După ce a trecut de bariera de piatră (n.t.).

față cu cea dintâi. Și în celelalte puncte cardinale, adică dinspre miazăzi și miazănoapte, exista câte o poartă care ducea la vestibulul destinat femeilor. Lor nu le era îngăduit să intre prin celelalte porți și nici măcar să treacă prin propria lor poartă dincolo de peretele despărțitor. De altfel, de această încăpere de rugăciune beneficiau deopotrivă atât femeile băștinașe cât și cele străine de neamul evreu. Partea dinspre apus nu avea nici o poartă: acolo zidul continua fără nici o întrerupere. Acoperișurile porticurilor situate între porțile din zidul interior, ducând spre tezaurul Templului, se sprijineau pe niște coloane deosebit de frumoase și de înalte. Aceste porticuri, chiar dacă nu erau duble, în afara mărimii, nu rămâneau cu nimic mai prejos decât cele din curtea inferioară.

3. Dintre porțile Templului, nouă erau pe de-a-ntregul acoperite cu aur și argint, inclusiv usciorul și lintoul; în schimb una, aflată în exteriorul sanctuarului, era din bronz corintic, întrecând cu mult valoarea celor argintate și aurite. Fiecare poartă avea câte două canaturi cu o înălțime de 30 de coți și cu o lățime de 15 coți. După intrarea propriu-zisă, în interior se lărgea îndeobște construcția porților; ele erau înzestrate în ambele părți cu exedre în formă de turnuri late de 30 de coți și înalte de 40 de coți. Fiecare poartă era susținută de două coloane cu o circumferință de 12 coți. Toate porțile aveau de obicei aceeași mărime, numai cea situată dincolo de poarta corintică era mult mai mare; această poartă se deschidea spre vestibulul femeilor, către răsărit, aflându-se față în față cu poarta de intrare a sanctuarului. Ea atingea o înălțime de 50 de coți, iar ușile înalte de 40 de coți și împodobite cu ornamente foarte valoroase, fiind acoperite cu plăci groase de argint și de aur. Cu aceste podoabe a gătit Alexander, tatăl lui Tiberius[7], cele nouă porți. De la zidul despărțitor al vestibulului femeilor spre poarta cea mare urcau 15 trepte: ele erau mai puțin cu 5 față de celelalte porți.

4. La clădirea Templului propriu-zis, cea mai sfântă parte a sanctuarului în mijlocul căruia se afla, ajungeai urcând 12 trepte; fațada principală avea înălțimea egală cu lățimea, adică 100 de coți. În spate, clădirea era cu 40 de coți mai îngustă; zona din față se întindea de fiecare parte cu 20 de coți, asemenea unor umere. Prima poartă a Templului măsura 70 de coți în înălțime și 25 de coți lățime, fără să aibă canaturi. Căci ea întruchipa astfel faptul că, deși ascuns, cerul era

[7] Alexander Lysimachos, Alabarhul din Alexandria, fratele celebrului filosof alexandrin Filon (vezi *Antichități iudaice*, XVIII, 6, 3; 8, 1; XIX, 5, 1). Fiul său Tiberius Alexander a fost mai întâi guvernatorul Iudeei, fiind frecvent menționat (n.t.).

deschis tuturor. Întregul fronton era acoperit cu aur; prin deschizătura porții se vedea din afară prima încăpere în toată măreția ei; de-asemeni aurul care acoperea cadrul interior al porții apărea strălucitor în fața privitorilor. Dar pe când în interior clădirea Templului era constituită din două caturi, accesibil privirilor în deplina lui înălțime neîntreruptă rămânea numai vestibulul: era înalt de 90 de coți, lung de 50 de coți și lat de 20 de coți. Poarta prin care se intra în spațiul propriu-zis al Templului era, așa cum am mai spus, în întregime acoperită de aur, ca și pereții din jurul ei. Deasupra porții se aflau ramuri de viță de vie făcute din aur și din ele atârnau ciorchine de struguri de statura unui om. Întrucât era alcătuită din două caturi, clădirea Templului părea mai scundă dinăuntru decât privită din afară; intrarea se făcea printr-o poartă de aur înaltă de 25 de coți și lată de 16 coți. În fața ei atârna o perdea la fel de lungă: era o pânză babiloniană, din felurite țesături precum lâna albastră ca stânjenelul, byssus, lână stacojie și purpurie, măiastră lucrătură. Materialele nici nu fuseseră îmbinate la întâmplare, căci ea trebuia să fie deopotrivă o întruchipare a întregului univers. Stacojiul părea să subînțeleagă focul, byssusul — pământul, violetul — aerul și purpura — marea; cât privește stacojiul și violetul — pentru culoarea lor asemănătoare cu modelul; cât privește byssusul și purpura, pentru proveniența lor, unul crescând din pământ, celălalt fiind extras din mare[8]. Pe această perdea era brodată întreaga boltă cerească, cu excepția animalelor din zodiac.[9]

5. Cum treceai dincolo de acestă poartă, te aflai așadar la parterul clădirii Templului. Acesta avea o înălțime de 60 de coți, lungimea fiind aceeași și lățimea de 20 de coți. Dar cei 60 de coți ai lungimii erau împărțiți în două. În prima încăpere[10], care măsura 40 de coți, se găseau trei minunate opere de artă, a căror faimă s-a răspândit pentru toți oamenii din lume: sfeșnicul, masa și altarul de mirodenii. Cele șapte brațe ce se ramificau din sfeșnic întruchipau planetele[11], iar cele 12 pâini puse pe masă — cercul zodiacului și al anului. Altarul de mirodenii prin cele 13 soiuri de aromate care erau arse pe el,

---

8 Byssus era de fapt o pânză fină de in, iar purpura — sucul extras din scoicile marine „Purpura" și „Murex", cu care se vopseau stofele (n.t.).

9 Legea mozaică, printr-o cunoscută prevedere, interzicea iudeilor să reproducă imagini de oameni și de animale (n.t.

10 Ea se numea „Sfânta" (n.t.).

11 Planetele cunoscute de oamenii antici erau: Soarele, Luna, Mercur, Venus, Marte, Iupiter și Saturn (n.t.).

provenind fie din mare, fie din pustietate și din lumea locuită, arătau limpede că toate sunt de la Dumnezeu. Încăperea cea mai retrasă spre interior măsura 20 de coți și era separată de exterior tot printr-o catapeteasmă. Înlăuntrul ei nu se afla nimic[12]: nimeni nu avea voie să intre acolo, nici s-o atingă sau să-și arunce privirea în ea; i se spunea „Sfânta Sfintelor". Parterul Templului, pe-o latură și pe alta, era mărginit de numeroase case cu trei caturi legate între ele, având de fiecare parte căi de acces dinspre poartă. Catul superior al clădirii Templului nu era prevăzut cu asemenea locuințe alăturate, fiind proporțional mai îngust; el depășea parterul cu 40 de coți și era mai simplu decât acesta. Cei 40 de coți, adăugați la cei 60 de coți ai parterului, dădeau înălțimea totală de 100 de coți.

6. În privința aspectului exterior al Templului, n-a fost omis nimic din ceea ce umple de uimire atât sufletul, cât și ochii. Căci îmbrăcat cum era cu masive plăci de aur, la răsăritul soarelui el revărsa o strălucire atât de puternică încât privitorul care se străduia să-l contemple era silit să-și întoarcă privirile la fel ca în fața razelor astrului zilei. Așadar străinilor veniți la Ierusalim în pelerinaj, Templul le apărea din depărtare ca o creastă de munte acoperită cu zăpadă; căci porțiunile neaurite erau strălucitor de albe. Pe coama acoperișului se iveau ascuțite țepi tot din aur care împiedicau păsările să se așeze, lăsând murdărie în urma lor. Dintre pietrele folosite pentru construcția Templului, unele aveau o lungime de 45 de coți, o înălțime de 5 coți și o lățime de 6 coți. În fața clădirii propriu-zise se afla un altar înalt de 15 coți; fiindcă și lățimea și lungimea lui atingeau deopotrivă 50 de coți, aducea cu un bloc de forma unui pătrat ale cărui unghiuri se răsuceau în sus ca niște coarne, la el ajungându-se dinspre miazăzi printr-o rampă cu o pantă ușor ascendentă. Nici o unealtă de fier n-a fost utilizată la construirea altarului și chiar mai târziu, fierul nu s-a atins niciodată de el. Și Templul, și altarul erau înconjurate de un parapet făurit din pietre frumoase, înalt de un cot, care despărțea poporul din afară de preoți. Celor bolnavi de blenoragie și de lepră le era interzisă până și intrarea în oraș; interdicția frecventării sanctuarului era prescrisă femeilor în timpul ciclului lor și, chiar când erau curate, ele tot nu aveau voie să treacă dincolo de parapetul menționat anterior. Nu erau admiși în curtea interioară bărbații care nu erau pe deplin purificați, nici măcar preoții în curs de purificare.

[12] Nimic altceva decât o piatră pe care, de ziua împăcării, Marele Preot punea un vas cu mirodenii. Arca cea sfântă a fost distrusă împreună cu primul templu (n.t.).

7. Cei care, deși făceau parte dintr-o familie sacerdotală, nu aveau voie să îndeplinească serviciul divin din pricina unei infirmități corporale, erau admiși în interiorul parapetului alături de preoții fără nici un cusur trupesc și primeau tainul lor de jertfă pe temeiul obârșiei lor dar purtând, firește, straie obișnuite; doar preotul care slujea avea voie să îmbrace veșmântul sacru. La altarul de jertfă și în Templu aveau acces numai preoții fără cusur, îmbrăcați în byssus; din respect față de serviciul divin, ei se fereau să bea vin neamestecat cu apă, ca să nu comită vreo greșeală în timpul slujbei religioase. Și Marele Preot urca împreună cu ei în Templu, dar nu întotdeauna ci numai cu prilejul Sabatului și a Lunii pline, ori la strămoșeștile sărbători, ori la reuniunile anuale ale poporului. În timpul slujbei el își acoperea cu un șort coapsele până la părțile rușinoase; pe dedesubt purta un strai de in, iar deasupra o haină lungă până la glezne, albastră ca stânjenelul, rotundă și prevăzută cu franjuri, de care atârnau clopoței de aur alternând cu rodii; acești clopoței simbolizau tunetele, iar rodiile fulgerele. Cordonul care ținea haina strâns lipită de piept era alcătuit din cinci benzi frumos împodobite având diverse culori, adică: auriul, purpuriul, stacojiul, precum și de byssus și albastrul ca stânjenelul; așadar, culori care figurau în țesătura perdelei din Templu. Din același material multicolor era făcută tunica pe care o purta peste umeri Marele Preot, doar că predomina auriul. Ea semăna cu o platoșă prinsă în partea de jos cu două fibule ce aveau forma unor scuturi mici, pe care erau montate două splendide și mari sardonixuri, pe ele fiind gravate numele bărbaților pe care le-au primit după aceea triburile poporului. În partea din față, grupate pe patru rânduri a câte trei bucăți, erau fixate 12 pietre prețioase, după cum urmează: sardonix, topaz, și smarald; granat, jasp, și safir; agat, ametist, și rubelită; onix, beril și crisolit; pe fiecare era săpat iarăși numele unui întemeietor de triburi. Marele Preot purta pe creștet o tiară din byssus, cu benzi de un albastru ca stânjenelul; tiara era înconjurată la rândul ei, de o coroană de aur pe care erau imprimate patru litere sacre, tuspatru fiind niște vocale[13]. Firește că aceste veșminte nu erau îmbrăcate mereu de Marele Preot, care purta îndeobște straie obișnuite, ci numai atunci când pătrundea în partea interzisă a Templului. El intra acolo singur o dată pe an, în ziua când toți iudeii țin postul în cinstea lui Dumnezeu[14]. O amănunțită descriere a orașului, a Templului, precum și a datinilor și

[13] Este vorba de numele lui Dumnezeu (Iehova), pe care Iosephus nu-l menționează pentru că iudeii nu aveau voie să-l rostească (n.t.). Literele I, A, U, H reproduceau în greceşte tetragrama YHVH din ebraică, redată îndeobște prin Iehova (*Antichități iudaice*, 11, 12, 4) (n.e).

[14] Adică în Ziua împăcării (n.t.).

legilor privitoare la ele o voi face în altă parte[15]: căci nu puține sunt lucrurile care au rămas de spus pe această temă.

8. Fortăreața Antonia era situată în unghiul format de două dintre porticurile primei curți interioare a Templului, unul la apus, celălalt la miazănoapte; ea fusese construită pe o stâncă înaltă de 50 de coți, înconjurată pretutindeni de prăpăstii. Antonia reprezenta o operă a regelui Herodes care exprima și mai limpede fireasca elevație a spiritului său. Mai întâi, înalta stâncă a fost acoperită de la bază în sus cu netede plăci de piatră, deopotrivă pentru frumusețe și pentru a face să alunece pe oricine ar fi încercat să se cațere în vârf sau să coboare la poalele ei. Apoi, nemijlocit în fața fortăreței propriu-zise, se afla un zid de 3 coți, îndărătul căruia se profila întreaga construcție a Antoniei, înaltă de 40 de coți. Interiorul avea înfățișarea și amenajarea unui palat regal. El era împărțit în încăperi cu tot felul de forme și de destinații, având peristiluri, băi și curți spațioase pentru găzduirea trupelor, așa încât, datorită faptului că era înzestrată cu toate instalațiile indispensabile vieții, Antonia părea un oraș și, datorită somptuozității sale, o reședință regală. Dar aspectul general al construcției era cel al unui turn cu alte patru turnuri distribuite în fiecare colț al său; trei dintre ele măsurau 50 de coți pe când turnul din colțul de miazăzi spre răsărit atingea înălțimea de 70 de coți, astfel că din vârful lui ți se oferea priveliștea de ansamblu a sanctuarului. În locul unde fortăreața se mărginea cu porticurile Templului existau niște scări și pe ele coborau spre amândouă oamenii ce făceau parte din gardă. Căci în fortăreață staționa în permanență o cohortă romană ai căror soldați, în zilele de sărbătoare, bine înarmați, erau răspândiți în porticuri spre a supraveghea poporul, ca nu cumva să se răzvrătească. Așa cum Templul era o fortăreață care domina orașul, la fel Antonia era bastionul Templului, iar trupele instalate în ea le supraveghea pe toate trei. Orașul de Sus avea drept propria lui fortăreață palatul lui Herodes. Colina Bezetha, precum am spus mai înainte, era despărțită de Antonia. Dintre toate colinele, ea era cea mai înaltă, unită prin construcțiile sale cu o parte a Orașului Nou, fiind singura care adumbrea dinspre miazănoapte Templul. Deoarece tot am de gând ca despre oraș și zidurile sale să vorbesc pe îndelete în altă parte, va trebui ca, cel puțin deocamdată, să vă mulțumiți cu cele relatate până acum.

---

[15] După cum reiese din *Antichități iudaice*, XX, 11, 2, Iosephus intenționa să scrie o lucrare cu un asemenea subiect; totuși, se pare că el nu și-a realizat acest plan pentru că posterității nu i-a parvenit așa ceva (n.t.). Uitându-și probabil promisiunea, autorul nu mai vine cu interesantele detalii suplimentare în ultimele două cărți ale istoriei sale (n.e.).

CAPITOLUL VI

1. Forțele combatante ale răzvrătiților din oraș, strânse în jurul lui Simon, în afara idumeenilor, însumau 10.000 de oameni; comanda celor 10.000 era deținută de 50 de ofițeri, supremul lor comandant fiind Simon însuși. Idumeenii, aflați în cârdășie cu el, erau în număr de 5.000, având 10 comandanți, printre care cei mai de vază păreau Iacobus, fiul lui Sosas și Simon, fiul lui Cathla[1]. Pe de altă parte Ioannes, care pusese stăpânire pe Templu, deținea 6.000 de soldați înzestrați cu armament greu, în fruntea lor fiind 20 de comandanți. Lor li s-au alăturat zeloții, care încetaseră să mai constituie o tabără rivală[2]; ei dispuneau de un efectiv de 2.400 de oameni, care, ca și mai înainte, ascultau de Eleazar și de Simon, fiul lui Arinos. Cele două tabere se mai hărțuiau încă, așa cum am spus, iar poporul trebuia să dea tributul luptei pentru amândoi prin faptul că locuitorii care nu se făceau părtași la nedreptățile lor erau prădați și de unii, și de alții. Simon ținea sub stăpânirea lui Orașul de Sus și zidul cel mare până la Cedron, iar din vechiul zid, partea care se întindea de la bazinul Siloah, unde o cotea spre răsărit, până la locul unde cobora spre palatul lui Monobazus; acesta fusese rege în Adiabene, dincolo de Eufrat. El stăpânea de-asemeni și izvorul însuși, și Acra, adică Orașul de Jos, precum și terenul până la palatul Elenei, mama lui Monobazus[3]. Ioannes la rândul lui dispunea de Templu și de un teritoriu nu lipsit de însemnătate din juru-i, așijderi Ophel și râpa numită Cedron. Pentru că fusese incendiată zona locuită dintre ambii rivali, s-a creat astfel un

---

[1] Din acest loc ca și din *Cartea a patra*, cap. IX, paragr. 11, tragem concluzia că idumeenii chemați mai înainte în ajutor de către zeloți (*Cartea a patra*, cap. IV) fie că nu s-au întors acasă (*Cartea a patra*, cap. VI, paragr. 1), fie că au revenit parțial mai târziu în Ierusalim (n.t.).

[2] Vezi *Cartea a cincea*, cap. III, paragr. 1 (n.t.).

[3] Vezi *Antichități iudaice*, XX, 2; 4, 3 (n.t.).

teren propice pentru luptele lor fratricide[4]. Nici măcar faptul că romanii își făcuseră tabăra chiar lângă zidurile de apărare nu potolea dezbinarea din interiorul orașului. Curând după dezmeticirea lor vădită cu prilejul primei incursiuni împotriva romanilor, asupra răzvrătiților s-a abătut și mai abitir vechea boală: taberele învrăjbite și-au reînceput luptele, făcându-și sieși tot ce le doreau și asediatorii. Într-adevăr, ei n-au avut de îndurat din partea romanilor rele mai mari decât cele pe care și le-au pricinuit singuri unii altora și, după ce i-a tolerat pe acești oameni, orașul n-a avut parte de o suferință necunoscută; cele mai mari necazuri l-au lovit înainte de cotropirea lui astfel încât cuceritorii lui i-au făcut cetății mai degrabă un bine. Sunt înclinat să afirm că răzvrătirea din interior a adus pieirea orașului în vreme ce romanii au învins această răzvrătire, mult mai puternică decât zidurile de apărare. Avem cele mai temeinice motive să punem în seama localnicilor pacostea și în cea a romanilor dreptatea. Dar se cuvine totuși, ca fiecare să-și facă o părere proprie pe baza faptelor arătate aici.

2. În timp ce lucrurile stăteau astfel în interiorul Ierusalimului, în exterior Titus, împreună cu călăreții lui de elită, i-a făcut înconjurul călare, spre a găsi locul potrivit de unde să pornească asaltul zidurilor. Pretutindeni el era pus în încurcătură de faptul că, pe de o parte, acolo unde predominau râpele, orașul era inaccesibil și, pe de altă parte, în celelalte locuri primul zid se dovedea prea rezistent pentru a fi străpuns de mașinile lui de asediu; de aceea Titus a decis să dea atacul dintr-un punct situat lângă mormântul Marelui Preot Ioannes[5]. În acest loc cel dintâi meterez era mai scund, fără să se mai îmbine cu cel de al doilea, pentru că s-a întârziat lucrarea de fortificare a Orașului Nou, care nu era așa de populat; în afară de asta, pe acolo se ajungea mai lesne la cel de al treilea zid și, trecând de el, plănuia Titus să pătrundă în Orașul de Sus și, prin Antonia, să cucerească Templul. În timp ce, călărea în preajma zidului, o săgeată a rănit la umărul stâng pe unul dintre prietenii săi, ce se numea Nicanor[6]; împreună cu Iosephus, acesta se apropiase prea mult ca să propună eventuale tratative de pace iudeilor aflați pe metereze, pentru care el nu era un personaj necunoscut. Din acest incident a dedus Caesar cumplita îndârjire a iudeilor, fiindcă ei nu se abțineau să-i atace până

---

[4] Vezi *Cartea a cincea*, cap. 1, paragr. 3 (n.t.).

[5] Ioannes Hyrcanos (vezi *Cartea întâi*, cap. II, paragr. 3). Mormântul său se afla probabil la nord-vest de actuala poartă Iaffa (n.e.).

[6] Vezi *Cartea a treia*, cap. VIII, paragr. 2 (n.e.).

și pe solii trimiși pentru propria lor salvare, hotărând cu amărăciune să treacă la înteţirea lucrărilor de asediu. El a îngăduit numaidecât legiunilor să devasteze împrejurimile oraşului, dându-le ordinul să strângă lemnul necesar construirii unor valuri de pământ. Pentru aceste lucrări, el şi-a împărţit oastea în trei grupări: între valurile de pământ a aliniat aruncători de sulițe şi arcaşi, iar în faţa lor a instalat scorpioni[7], catapulte şi baliste pentru a preîntâmpina eventualele incursiuni ale duşmanului împotriva lucrărilor de asediu precum şi încercările celor aflaţi pe metereze să stânjenească munca celor de jos. Tăierea pomilor a dus la grabnica dezgolire deplină a suburbiilor oraşului. Dar în vreme ce întreaga oaste strângea de zor lemnele pentru ridicarea valurilor de pământ, trudind cu multă râvnă la lucrări, nici iudeii n-au stat cu mâinile în sân. Între timp poporul care trăia sub ameninţarea jafurilor şi a crimelor a avut prilejul să-şi redobândească curajul; trăgea nădejdea că atâta vreme cât asupritorii săi erau absorbiţi de lupta lor împotriva vrăjmaşilor din afară, el va putea să răsufle puţin, răzbunându-se asupra celor vinovaţi după ce romanii vor fi câştigat războiul.

3. Oricât stăruiau susţinătorii săi să pornească la atac împotriva duşmanului aflat în faţa porţilor, frica lui faţă de Simon îl făcea pe Ioannes să nu se clintească din loc. În schimb Simon n-a stat degeaba de vreme ce era şi mai aproape de asediatori: el a înşirat pe metereze maşinile care lansau proiectile, luate cândva ca pradă de război de la Cestius, ca şi cele capturate după masacrarea garnizoanei din Antonia. Firește că, pentru majoritatea soldaţilor lui, aceste unelte erau de prisos întrucât nu se pricepeau deloc să le mânuiască; cei câţiva care fuseseră instruiţi de transfugi[8] puneau în funcţiune fără îndemânare aceste maşini capturate. De pe zid, ei împroşcau cu bolovani şi săgeţi pe cei ce lucrau la fortificaţiile de pământ sau, organizaţi pe grupe, făceau incursiuni, angajându-se în lupta corp la corp. Lucrătorii romani foloseau împletiturile de nuiele întinse peste îngrădituri de pari, drept pavăză împotriva armelor aruncate de duşmani, respingând incursiunile iudeilor cu propriile lor aruncătoare de săgeţi. Toate legiunile erau echipate cu uimitoare maşini de război, dar îndeobşte se distingea Legiunea a X-a[9]: scorpionii erau mai puternici şi balistele

[7] Scorpionul era un fel de catapultă ceva mai mică (n.t.).

[8] Dezertorii proveneau din rândurile trupelor siriene auxiliare (n.e.).

[9] Cantonată pe Muntele Măslinilor, Legiunea a X-a nu putea lua parte direct la asediu; pare să fie vorba mai degrabă de Legiunea a XII-a, care a fost echipată cu noi maşini de război, după ce le-a pierdut pe cele vechi, suferind o grea înfrângere sub comanda lui Cestius (n.e.).

mai mari, încât, cu ajutorul lor, legionarii se puteau apăra nu numai de cei ce făceau incursiuni ci și de iudeii postați pe metereze. Pietrele lansate pe traiectorie cântăreau un talant[10] și zburau până la distanța de 2 stadii, ba chiar și mai mult; dinaintea lor se trăgeau nu numai cei din primele rânduri ci și cei ce se aflau mult în spatele acestora. La început iudeii au știut să se asigure împotriva acestei pietre călătoare, căci ea era albă: sosirea și vestea din vreme atât prin șuierul asurzitor, cât și prin strălucitoarea-i albeață. Observatorii care-și ocupau posturile bine stabilite în turnuri de pază anunțau din vreme oamenii clipa când mașina apuca să tragă și piatra să-și ia zborul, strigându-le în limba lor maternă: „Vine flăcăul"[11]. Atunci toți cei aflați pe traiectoria pietrei se fereau din calea ei, aruncându-se pe burtă și, dacă aceste măsuri de precauție erau respectate cu strictețe, atunci piatra trecea peste ei și cădea pe pământ fără urmări pentru nici unul. Ca să combată această manevră, romanilor le-a venit ideea să vopsească pietrele în negru; întrucât nu mai puteau fi văzute ca mai înainte, proiectilele își atingeau astfel ținta, cu o singură lovitură curmând mai multe vieți deodată. Dar chiar și în pofida acestor pierderi, apărătorii orașului nu i-au lăsat pe romani să-și continue nestingheriți munca lor la fortificațiile de pământ, ci i-au hărțuit zi și noapte, dând multe dovezi de iscusință și îndrăzneală.

4. După terminarea lucrărilor la fortificația de pământ, meșterii dulgheri au măsurat distanța până la zidul de apărare, aruncând de pe valul de pământ o bucată de plumb legată la capătul unei sfori; altă posibilitate nici nu aveau întrucât cei de sus aruncau mereu pietre grele. Constatându-se că berbecele ajungea până la zid, spărgătorul de metereze a fost adus la fața locului. Titus a apropiat cât mai mult mașinile de asediu, pentru ca apărătorii să nu poată vătăma de pe zidurile lor berbecele, dând ordinul ca acesta să intre în acțiune. Atunci din trei părți deodată, un năprasnic vuiet a cuprins orașul; în interior locuitorii au scos strigăte, până și răzvrătiții fiind stăpâniți de aceeași spaimă. Acum, când în sfârșit și-au dat seama că au de înfruntat o primejdie comună, taberele învrăjbite s-au gândit și la o apărare comună. Adversarii de altădată țipau unii la alții, spunându-și că tot ce făceau era în favoarea dușmanului atunci când, fie și dacă Dumnezeu nu le dădea o înțelegere trainică, ei trebuiau în clipa de

---

[10] Aici unitate de măsură pentru greutăți, variind în jurul a 26 kg și nu monedă de aur sau argint valorând 60 de mine sau 6.000 de drahme (n.e.).

[11] Metaforă ostășească sau posibil joc de cuvinte în limba elină, între „yiós" (=fiu) și „iós" (=săgeată, lance) (n.e.).

față să treacă peste neînțelegerile lor și să lupte cot la cot împotriva romanilor. Simon a anunțat prin crainici că oricare dintre luptătorii din Templu dorea să vină la zidul amenințat, putea s-o facă nepedepsit de nimeni; Ioannes și-a dat asentimentul, chiar dacă nu avea deplină încredere în Simon. Ambele tabere și-au dat uitării urile și conflictele lor personale, devenind unul și același trup; s-au răspândit de jur împrejurul zidurilor și au zvârlit o sumedenie de torțe aprinse asupra mașinilor de asediu; apoi și-au aruncat fără întrerupere sulițele înspre soldații care împingeau berbecele în zid. Cei mai cutezători se strângeau în cete și tăbărau asupra uneltelor războiului, le smulgeau împletiturile de nuiele și se năpusteau asupra servanților pe care izbuteau să-i biruie, mai rar prin știința armelor, mai adesea prin temeritatea lor. Mereu sosea Titus însuși în ajutorul celor aflați în dificultate și, grupându-și soldații în ambele laturi ale mașinilor de asediu, izgonea pe iudeii veniți cu torțe incendiare; totodată respingea pe cei ce aruncau arme din turnuri și se îngrijea ca berbecele să acționeze de zor. Totuși, zidul nu voia să cedeze deloc la puternicele sale izbituri; numai berbecele Legiunii a XV-a izbutise să clintească puțin colțul unui turn. În schimb zidul propriu-zis rămăsese nedeteriorat, căci el nu e pus în vădită primejdie de daunele pricinuite turnului care și așa, fiind mult ieșit în afară, n-ar fi putut desprinde ușor, în căderea lui, o bucată din zidul de apărare.

5. Pentru scurtă vreme, asediații și-au încetat incursiunile, dar îi pândeau cu strășnicie pe romanii care se răspândiseră, întorcându-se fie la lucrările lor de asediu, fie la tabăra lor, convinși că iudeii se retrăseseră sub imboldul epuizării și al fricii. Dar aceștia au năvălit în afară printr-o poartă mascată[12] din preajma turnului Hippicus: toți aduceau torțe aprinse, cu care să incendieze lucrările asediatorilor, năzuind să-i împingă pe romani până la ocrotitoarele lor fortificații de pământ. La auzul strigătelor lor, romanii care erau prin apropiere, s-au pregătit în mare grabă de luptă, iar soldații aflați mai departe au fugit în ajutorul celorlalți. Cutezanța iudeilor și-a demonstrat superioritatea față de disciplina romanilor și, după ce i-au respins pe primii soldați ieșiți în întâmpinare, s-au năpustit asupra trupelor care încă se mai regrupau. O aprigă luptă s-a dezlănțuit în preajma mașinilor de asediu: unii se îndârjeau să incendieze totul, alții se căzneau cu mari eforturi să împiedice înfăptuirea planului lor. Ambele tabere scoteau strigăte

---

12 Fusese, pare-se, abandonată după construirea palatului lui Herodes (n.e.).

din care nu se mai distingea nici un ordin și mulți dintre cei aflați în primele rânduri au căzut în luptă. Temeritatea iudeilor a ieșit biruitoare și flăcările învăluiau deja lucrările de asediu: totul ar fi căzut pradă focului, împreună cu mașinile de război dacă majoritatea trupelor de elită din Alexandria n-ar fi opus o rezistență crâncenă, dovedind o vitejie mai mare decât se aștepta de la ei. Căci în această bătălie, ei au întrecut însăși trupele care se acoperiseră de faimă. În cele din urmă, Caesar a adus la fața locului pe călăreții săi cei mai destoinici,avântându-se în fruntea lor asupra dușmanilor. Cu brațul lui a doborât 12 luptători din primul rând[13]; soarta acestora a speriat restul cetei, care a dat înapoi, iar Titus a urmărit-o pas cu pas, silindu-i pe toți să se refugieze în oraș și în felul acesta a scăpat de foc instalațiile de asediu. Întâmplător, în această bătălie a fost prins teafăr unul dintre iudei; Titus a poruncit atunci ca el să fie țintuit pe cruce înaintea zidului, sperând că ceilalți, îngroziți de priveliștea torturilor sale, se vor supune. După retragerea lor, pe când stătea de vorbă în fața meterezelor cu un soldat cunoscut, Ioannes, comandantul idumeenilor, a fost atins în piept de o săgeată trasă de un arcaș arab, murind pe loc; pieirea lui a îndoliat adânc pe idumeeni, îndurerându-i până și pe iudeii răzvrătiți; căci prin vitejia și chibzuința sa, el fusese un bărbat deosebit[14].

---

[13] Vezi Suetonius, *Titus*, 5 (n.t.).

[14] Vezi *Cartea a patra*, cap. IV, paragr. 2 (n.t.).

CAPITOLUL VII

1. În noaptea următoare, romanii au fost cuprinși de o spaimă mai presus de așteptările lor. Căci Titus dăduse ordinul să se construiască trei turnuri înalte de 50 de coți care urmau să fie insalate pe fiecare val de pământ pentru ca din vârful lor să fie alungați apărătorii de pe metereze; din întâmplare, unul dintre ei s-a prăbușit de la sine[1] în toiul nopții. Acest fapt a stârnit o zarvă cumplită care a băgat în sperieți armata și, fiindcă au crezut că sunt atacați de dușmani, toți au alergat să-și înșface armele. În sânul legiunilor domnea deruta și larma; întrucât nimeni nu era în măsură să le spună ce anume se întâmplase de fapt, soldații alergau fără rost încolo și încoace; de vreme ce nu se arăta nici un dușman, ei au început să se sperie unul de altul și fiecare cerea celuilalt parola, de parcă iudeii s-ar fi furișat în tabăra lor. Ei au arătat ca niște oameni cuprinși de panică până când Titus, aflând ce se petrecuse în realitate, a dat ordin să se transmită știrea tuturor; de-abia atunci s-a restabilit calmul cu chiu cu vai.

2. Iudeii înfruntau cu bărbăție celelalte atacuri, dar turnurile le provocau daune mari; căci de pe platformele lor, mașinile de război ușoare, aruncătorii de sulițe, arcașii și prăștiașii trăgeau din plin asupra lor; ei nu puteau să ajungă până la trăgătorii romani datorită faptului că erau situați mult prea sus; nici turnurile nu puteau fi făcute inofensive fiindcă, din pricina greutății, ele nu puteau fi răsturnate cu ușurință și nici date pradă flăcărilor datorită faptului că aveau o îmbrăcăminte metalică. Nevoiți să stea în afara câmpului de bătaie al armelor romane, iudeii deveneau neputincioși în fața agresivității berbecelor care, prin necontenitele lor izbituri, își atingeau încet dar

[1] Instalată pe roți, înalta construcție nu era terminată, ceea ce explică surparea ei neașteptată. Vegetius relatează despre o întâmplare asemănătoare în timpul asedierii Rhodosului (n.e.).

sigur ținta. Zidul începuse să cedeze în fața „Victoriosului"[2] — aceasta era porecla dată de iudeii înșiși celui mai mare berbece roman, de vreme ce biruia orice obstacol. Asediatorii își sleiseră deja puterile în atâtea bătălii și în gărzile de noapte pe care trebuiau să le susțină departe de orașul propriu-zis. Din pricina nepăsării și a obișnuinței lor de a lua în toate privințele numai hotărâri anapoda, cei mai mulți au fost îndeobște de părere că oricum, nu mai aveau nevoie de acest zid atâta timp cât mai erau alte două în spatele acestuia; prin urmare, au fost cuprinși de o moleșeală și s-au retras. Iar atunci când romanii s-au suit până la spărtura pe care „Victoriosul" o și făcuse în zid, toți și-au părăsit posturile de pază și s-au refugiat în spatele celui de al doilea zid. Cei care au răzbit dincolo de primul zid au deschis porțile, lăsând să pătrundă înăuntru oastea întreagă. Astfel au pus romanii stăpânire pe primul zid al Ierusalimului după 15 zile de asediu, în cea de a 7-a zi a lunii Artemision[3], dărâmând o mare porțiune a acestuia, precum și toată suburbia de miazănoapte a orașului, distrusă odinioară de Cestius[4].

3. Așadar Titus și-a mutat tabăra în interiorul orașului, pe locul denumit „Staniștea asirienilor", după ce a ocupat întregul său teritoriu până la Cedron, stabilindu-se atât de departe de cel de al doilea zid de apărare încât să nu intre în bătaia săgeților dușmane. Iudeii care își împărțiseră efectivele apărau zidul cu înverșunare. Susținătorii lui Ioannes luptau de la fortăreața Antonia și porticul de miazănoapte al Templului, precum și în dreptul monumentului funerar al regelui lor Alexandru[5]; iar trupele lui Simon ocupau intrarea monumentului funerar al Marelui Preot Ioannes, apărând meterezul până în dreptul porții prin care conducta de apă ajungea la turnul Hippicus. De nenumărate ori s-au avântat în afara porților înfruntându-și vrăjmașul în lupta de aproape, dar au fost întotdeauna împinși înapoi și siliți să se bată de pe metereze; ei se dovedeau inferiori în lupta corp la corp, deoarece nu aveau instruirea militară a romanilor, dar în înfruntarea de pe metereze, dimpotrivă, dețineau superioritatea. În vreme ce ro-

---

[2] În original „Nikon" (de la *Nike=Victoria*, divinitatea triumfului militar la vechii greci). Într-una din viziunile profetului Daniel (cap.8), puterea persană care va cuceri Babilonul era întruchipată de un berbec „lovind cu coarnele la apus, la miazănoapte și la miazăzi", fără ca nimeni să i se poată opune (n.e.).

[3] La 25 mai 70 (n.e.).

[4] Vezi *Cartea a doua*, cap. XIX, paragr. 4 (n.t.).

[5] E vorba despre Alexandru Iannaios (vezi *Cartea întâi*, cap. IV, paragr. 1, n.1) (n.e.).

manii, pe lângă forța lor numerică, aveau încredere în experiența războinică, iudeii se distingeau prin temeritatea lor alimentată de frică și de înnăscuta lor capacitate de a suporta, plini de resemnare, loviturile grele; aceștia nutreau necontenit speranța în salvarea lor, romanii așteptându-se în schimb la o victorie rapidă. Semne de oboseală încă nu dădeau nici unii, nici alții: fără întrerupere se succedau de-a lungul zilei întregi atacurile, bătăliile lângă metereze și incursiunile în cete mai mici, fără ca vreo formă de luptă să nu fie pusă la contribuție. Noaptea de-abia dacă le oferea un scurt răgaz căci îndeobște dis-de-dimineață hărțuielile reîncepeau; fără somn pentru ambele tabere, ea trecea mai greu decât ziua, căci aici, unii se întrebau bănuitori cât mai aveau de așteptat luarea cu asalt a zidului, iar acolo, alții socoteau cât va mai dura până când iudeii vor ataca tabăra prin surprindere; de aceea și de-o parte și de alta, fiecare își petrecea noaptea înarmat și, o dată cu primele raze ale soarelui, era din nou gata de luptă. Iudeii își disputau cinstea de a înfrunta primul primejdia spre a fi pe placul comandantului lor; cel mai respectat, dar și cel mai temut dintre toți era Simon, față de care subalternii erau atât de devotați încât fiecare ar fi fost în stare să-și curme singur viața, dacă el le-ar fi cerut așa ceva. În schimb, romanii erau stimulați să fie viteji, pe de o parte, de obișnuința lor de a învinge mereu și de a nu accepta înfrângerea, pe de altă parte, de serviciul militar neîntrerupt, de permanentele exerciții cu armele, ca și de măreția imperiului, dar în mod deosebit de Titus, întotdeauna și pretutindeni alături de ei. A te arăta lipsit de vlagă când luptai alături de Caesar constituia o mare rușine; cel ce lupta curajos avea în răsplătitorul meritelor sale un martor ocular. Era un câștig însuși faptul de a fi socotit de Caesar un bărbat viteaz. Acesta a și fost motivul pentru care mulți soldați au dovedit o râvnă mai presus de forțele lor proprii. De pildă, într-una din zilele acelea, iudeii alcătuiseră înaintea zidului de apărare o puternică ceată, pregătită de luptă, iar ambele tabere trăgeau una în alta de la distanță; atunci unul dintre călăreți, cu numele de Longinus, a năvălit din rândurile de luptă ale romanilor în mijlocul formației iudeilor, care s-au retras în fața iureșului său. Pe doi dintre cei mai viteji i-a omorât pe loc: pe cel dintâi, care i-a ațintit calea, l-a izbit în față, iar pe cel de-al doilea, când a vrut să-l ocolească, l-a străpuns dintr-o parte cu aceeași lance smulsă din rana celui dintâi; din mijlocul dușmanilor, el s-a întors apoi nevătămat la camarazii săi. Isprava lui a vădit o vitejie ieșită din comun, ca atare, mulți au căutat să împlinească asemenea acte de bravură. Fără să se sinchisească de

pierderile suferite, iudeii se arătau preocupați doar să aducă vrăjmașilor daune, iar moartea li se părea ușoară dacă, pierind, târau după ei un inamic. În schimb, Titus nu punea siguranța soldaților săi mai prejos de succesul lor militar; căci orice atac nepregătit, din vreme cu prudență, era numit de el o faptă nebunească și într-adevăr vitejească era socotită acțiunea întreprinsă cu matură chibzuință și cu ocrotirea vieții soldaților care iau parte la ea, îndemnîndu-și legionarii să-și demonstreze curajul fără să-și expună inutil primejdiilor nici trupul și nici viața.

4. Titus însuși a dat ordinul ca berbecele să fie adus la turnul din mijloc al zidului de miazănoapte, unde un iudeu șarlatan, cu numele de Castor, împreună cu zece ciraci de-ai săi, stăteau la pândă, după ce ceilalți se retrăseseră din fața arcașilor. Câtăva vreme, aceștia au adăstat tăcuți, ghemuiți după parapete; dar când turnul a început să se clatine, ei au sărit în picioare și Castor, întinzându-și mâinile ca unul care cere îndurare, l-a strigat cu fățărnicie pe Caesar și pe un ton jalnic l-a implorat să-i fie milă de ei. Titus i-a acordat încredere fără nici o reținere și, trăgând nădejdea că iudeii se vor răzgândi acum, și a poruncit ca berbecul să-și înceteze loviturile, a interzis și arcașilor să tragă, iar lui Castor i-a cerut să spună ce dorințe are. Când acesta i-a răspuns că vrea să coboare din turn dacă i se garantează siguranța, Titus s-a arătat încîntat din cale-afară de înțeleapta hotărâre luată de Castor, el fiind și mai bucuros dacă toți ar adopta aceeași decizie; până și orașul ar putea primi dezlegarea lui. Cinci dintre cei zece ciraci s-au asociat la cererea șireată a lui Castor; ceilalți cinci au strigat însă că nu vor deveni niciodată sclavii romanilor întrucât ei pot muri ca niște oameni liberi. În răstimpul acestei tocmeli, atacul a lâncezit; Castor i-a trimis vorbă lui Simon că avea acum răgazul să hotărască în liniște cele mai urgente măsuri câtă vreme el îl va mai duce de nas pe comandantul suprem al romanilor. Concomitent cu trimiterea soliei, Castor se prefăcea că vrea să-i convingă pe îndărătnicii săi ciraci să se predea la rândul lor. Dar aceștia, cuprinși de-o mare indignare, și-au înălțat deasupra parapetelor săbiile trase din teacă, pe care și le-au îndreptat spre platoșele lor, spre a se străpunge, căzând, chipurile, morți la pământ. Titus și însoțitorii săi au fost adânc impresionați de dârzenia oamenilor acelora, arătându-și admirația pentru deosebitul curaj precum și mila pentru soarta lor căci de jos, ei nu puteau să vadă ce se întâmplase, în realitate, acolo sus. Între timp un arcaș a tras asupra lui Castor și l-a nimerit lângă nas, iar acesta și-a smuls săgeata din rană și a arătat-o lui Titus, plângându-se

de nedreptatea ce i se făcuse. Caesar l-a mustrat cu asprime pe cel care a tras și i-a cerut lui Iosephus, aflat lângă dânsul, să se ducă la Castor, ca să dea mâna cu el. Dar Iosephus a ezitat să se ducă, căci el însuși bănuia că cei ce cerșeau îndurarea nu aveau gânduri curate, oprindu-și chiar și prietenii gata să plece într-acolo. Atunci un transfug cu numele de Aeneas s-a oferit să meargă el. Iar când Castor a spus să vină cineva până sus, ca să ia în primire banii pe care îi avea asupra lui, Aeneas a și fugit degrabă spre turn, desfășurând poala mantiei sale. Atunci Castor a apucat o bucată de stâncă și a aruncat-o de sus asupra lui, dar nu l-a nimerit pe el, fiindcă s-a ferit la vreme, în schimb l-a rănit pe soldatul care îl întovărășea. De îndată ce și-a dat seama, în sfârșit, că fusese amăgit, Caesar a recunoscut că în război mila nu poate duce la nimic bun, căci neînduplecata asprime barem nu se lasă păcălită de un potrivnic viclean. Indignat de faptul că fusese tras pe sfoară, Titus a cerut ca berbecele să-și întețească loviturile în zid. Când turnul a cedat în cele din urmă, oamenii lui Castor i-au dat foc și, năpustindu-se printre flăcări, au pătruns într-un tainic coridor subteran, atrăgându-și pentru a doua oară, deplina prețuire a romanilor pentru bărbăția lor, căci aceștia erau siguri că ei s-au aruncat singuri în mijlocul vâlvătăilor.

CAPITOLUL VIII

1. Din acest loc, Caesar a pus stăpânire pe cel de al doilea zid de apărare în a cincea zi de la cucerirea celui dintâi; după ce iudeii au fugit de acolo, el, împreună cu o mie de soldați înzestrați cu armament greu și cu trupele de elită care făceau parte din garda lui personală, a intrat în locul unde se aflau maghernițele negustorilor de lână, atelierele arămarilor și Târgul de haine din Orașul Nou, străzile ducând oblic spre zid. Dacă de la început, fie că el ar fi dărâmat cea mai mare parte a zidului, fie că, după pătrunderea lui acolo, ar fi prădat porțiunea cucerită, potrivit datinilor războiului, atunci socot că această izbândă n-ar fi fost umbrită de nici o pierdere. Dar Titus a tras nădejdea că-i va dezarma pe iudei, nevrând să le facă răul la care se așteptau ei și n-a lărgit spărtura din zid, încât să fie îndestulătoare pentru o eventuală retragere fără necazuri: nu putea să accepte că ei vor pune la cale o lovitură împotriva lui, care le arăta atâta bunăvoință. O dată intrat în oraș, el a interzis uciderea vreunui prizonier și incendierea caselor; până și răzvrătiților le-a făgăduit că au îngăduința lui să se retragă în siguranță dacă — fără să aducă vreo daună poporului — vor să-și continue lupta, iar poporului propriu-zis că-și va păstra bunurile sale. Căci Titus ținea nespus de mult să salveze orașul în favoarea lui, iar Templul în favoarea orașului. Mulțimea era de partea lui, bucuroasă mai demult să accepte ceea ce propusese el, dar susținătorii războiului au socotit această dragoste de oameni drept un semn de slăbiciune, zicându-și în sinea lor că Titus a făcut aceste oferte fiincă nu se simțea în stare să cucerească întregul oraș. Rebelii i-au amenințat pe cetățeni cu moartea, dacă vreunul ar fi cutezat fie și numai în gând, să se predea; cei ce vorbeau de pace, chiar și pe ocolite, erau uciși pe loc. Ei au atacat chiar și pe romani, când aceștia au pătruns în oraș: unii le ieșeau în întâmpinare pe

străduțele înguste, sau se năpusteau din casele proprii asupra lor; alții săreau prin porțile de sus în ținutul de dincolo de ziduri. Înspăimântați de aceștia, santinelele instalate pe metereze părăseau în grabă turnurile și se retrăgeau în taberele lor. Răsunau puternicele strigăte ale celor aflați în interiorul zidurilor și care se pomeniseră împresurați de dușmani iviți de pretutindeni, dar și al soldaților din exterior, temându-se de soarta camarazilor a căror retragere fusese tăiată. Iudeii deveniseră tot mai numeroși și, avantajați de faptul că-și cunoșteau mai bine străzile, au rănit numeroși adversari, alungându-i prin asalturile lor. Pentru că nu aveau de ales, romanii au opus rezistență, căci oricum nu puteau să fugă în număr mare prin îngusta spărtură din zid. Se părea că toți cei ce trecuseră prin breșă și-ar fi găsit sfârșitul dacă Titus n-ar fi sărit în ajutorul lor. Repede și-a grupat arcașii la capătul străzilor și s-a plasat el însuși unde îmbulzeala era mai mare, izgonind dușmanii cu săgețile trase asupra lor. Alături de el a luptat Domitius Sabinus[1], bărbat destoinic care și în această bătălie și-a arătat strălucitoarea-i vitejie. Prin săgețile trase fără întrerupere de arcașii săi, Caesar i-a împiedicat pe iudei să se apropie, rămânând pe loc până când toți soldații săi și-au terminat retragerea lor.

2. Astfel romanii, după ce puseseră deja stăpânire pe cel de al doilea zid de apărare, au fost respinși, ceea ce i-a făcut pe războinicii din întreaga cetate să fie cuprinși de îngâmfare; pe acest succes se întemeiau marile lor așteptări, convingerea lor fiind că de-acum încolo romanii nu vor mai cuteza să pătrundă în oraș sau, dacă totuși, vor veni iarăși, ei înșiși îi vor învinge din nou. Pesemne că Dumnezeu le-a întunecat dinadins mintea din pricina nelegiuirii lor, încât să nu-și dea seama că totalitatea armatei romane este incomparabil mai puternică decât acea fracțiune alungată de ei și nici că foametea se strecurase neauzită în mijlocul lor. Încă își mai puteau permite să se înfrupte din nenorocirile obștești și să soarbă din sângele orașului în vreme ce oamenii cumsecade îndurau de multă vreme o cruntă mizerie și mulți erau cei sleiți de lipsa hranei. Această exterminare a poporului constituia pentru rebeli un prilej de ușurare, căci după părerea lor, nu meritau să scape teferi decât cei ce se împotriveau cu orice preț păcii și care nu doreau să trăiască decât pentru a lupta împotriva romanilor. Când vedeau cum se stingea de la sine mulțimea potrivnicilor lor, ei se bucurau de parcă ar fi fost vorba de niște barbari: așa se purtau rebelii cu populația orașului. Se fortificau însă în preajma zidului

[1] Vezi *Cartea a treia*, cap. VII, paragr. 34 (n.t.).

împotriva romanilor, respingându-i ori de câte ori încercau să pătrundă iar în oraș; cu propriile lor trupuri astupau brești zidului de apărare și vreme de trei zile au opus o rezistență îndârjită; dar în a patra zi n-au mai putut face față crâncenului asalt al lui Titus. Au fost așadar învinși și constrânși să se retragă pe pozițiile pe care le ocupaseră mai înainte. Punând a doua oară stăpânire pe zidul de apărare, Titus a dat ordin să fie dărâmată partea lui de miazănoapte, iar pe latura lui de miazăzi a instalat garnizoane în turnuri, și de-acum încolo avea în vedere asaltarea celui de al treilea zid.

CAPITOLUL IX

1. Dar Titus a găsit de cuviință să întrerupă deocamdată asediul, ca să dea timp de gândire răzvrătiților, văzând dacă nu cumva dărâmarea celui de-al doilea zid de apărare și spaima lor față de foamete nu-i va determina să cedeze, căci proviziile obținute prin jaf nu puteau să le ajungă o vreme îndelungată. Titus a știut să dea o folositoare întrebuințare acestui răgaz; deoarece tocmai sosise ziua în care urma să se plătească soldaților solda cuvenită[1], el a dat comandanților ordinul să aducă oastea în formație de marș chiar sub privirile dușmanilor, plătind banii fiecărui soldat în parte. Trupele s-au înfățișat ca de obicei în armura lor întreagă și cu săbiile trase din teacă, iar călăreții își duceau caii frumos îmodobiți ținându-i de hățurile lor. În lung și-n lat, împrejurimile orașului străluceau de atâta argint și aur și nimic nu era mai înălțător pentru proprii camarazi, nimic mai înfiorător pentru dușmani decât acest spectacol. Vechiul zid de apărare al orașului, pe întreaga lui lungime, ca și partea de miazănoapte a Templului, erau înțesate până la refuz cu privitori; se distingeau și acoperișurile caselor pline de curioși care își întindeau capetele înainte, neexistând nici un loc din oraș care să nu mișune de mulțimea oamenilor. O cumplită deprimare a cuprins pe cei mai cutezători dintre iudei când au văzut cu ochii lor întreaga oaste adunată într-un singur loc, precum și frumusețea armelor și desăvârșita ordine a soldaților. Mie mi se pare că până și răsculații ar fi trebuit să-și schimbe părerea în urma celor văzute atunci, dar nenorocirile aduse de ei asupra orașului le răpise orice speranță că mai pot avea parte de îndurarea romanilor. Întrucât știau că depunerea armelor ar fi însem-

[1] Soldații romani își încasau solda o dată la 4 luni, abia mai târziu, în timpul domniei lui Domitianus plata devenind trimestrială. Solda zilnică a unui legionar era de două ori mai mică decât cea a unui centurion și de trei ori mai mică față de cea a unui călăreț (n.t.).

nat pentru ei condamnarea sigură la moarte, cel mai potrivit lucru li s-a părut să sfârșească în luptă. Astfel a hotărât soarta ca nevinovații să piară împreună cu cei vinovați, orașul dispărând o dată cu proprii săi răzvrătiți.

2. De patru zile au avut nevoie romanii până când, una după alta, toate legiunile și-au încasat solda; în a cincea zi însă, fiindcă n-a sosit nici o propunere de pace din partea iudeilor, Titus și-a împărțit legiunile în două și a început să înalțe valuri de pământ în dreptul Antoniei și a monumentului funerar al lui Ioannes: pe aici plănuia el să cucerească Orașul de Sus și, prin Antonia, Templul. Înainte de capturarea acestuia, stăpânirea orașului n-ar fi fost lipsite de primejdii pentru el. Și de-o parte, și de alta erau construite două valuri de pământ, unul de fiecare legiune. Trupele care lucrau în preajma monumentului funerar erau stânjenite de idumeeni precum și de oastea bine înarmată a lui Simon prin incursiunile lor surprinzătoare; împotriva soldaților din preajma Antoniei, procedau la fel oamenii lui Ioannes și cetele de zeloți. Ei erau avantajați nu numai de poziția superioară din care își mânuiau armele în luptă, ci și din aportul adus de armele de asediu, a căror manevrare o deprinseseră între timp: prin exercițiul zilnic, iscusința lor crescuse simțitor. Ei dețineau 300 de scorpioni și 40 de baliste, prin intermediul cărora îngreunau mult munca romanilor la valurile de pământ. Știind prea bine ce importanță avea pentru el salvarea orașului sau distrugerea lui, în vreme ce își continua cu zel lucrările de asediu, Titus nu-și neglija încercările sale de a schimba atitudinea iudeilor față de romani, îngemănând pregătirile militare cu tratativele de pace. Deoarece era de părere că adesea cuvintele au mai mult succes decât armele, i-a îndemnat iarăși el însuși pe iudei să se salveze, predându-și orașul aproape cucerit; l-a însărcinat însă pe Iosephus să le vorbească în limba lor maternă, nădăjduind că poate se vor lăsa înduplecați de un compatriot de-al lor.

3. Mergând așadar de jur împrejurul zidului care înconjura orașul, spre a găsi un loc pe cât posibil nesituat în raza de bătaie a armelor, dar de unde să i se audă glasul, Iosephus i-a rugat pe iudei în repetate rânduri să se cruțe și pe ei, și poporul, să-și cruțe patria și Templul, și să nu se arate față de toate acestea mai nepăsători decât străinii înșiși. Romanii, care nici nu au voie să calce pragul Templului, respectă sanctuarul vrăjmașilor lor și până în prezent și-au ținut mâinile departe de el. În schimb ei, care au crescut în ambianța lui sacră, singurii cărora ar trebui să le aparțină, au făcut ce le-a stat în putință să-l distrugă. De fapt, cele mai puternice ziduri, cum au văzut

ei înșiși, au fost dărâmate și din toate trei n-a mai rămas decât cel mai slab. Unanim cunoscut era faptul că puterea romană nu putea fi înfrântă, recunoașterea supremației lor nerămânându-le străină. Căci, negreșit, oricât de drept și de frumos ar fi să lupți pentru libertate, acest lucru trebuia făcut chiar la început; dar după ce ai fost odată înfrânt, fiind și supus atâta vreme, să vrei să-ți scuturi jugul nu înseamnă altceva decât să-ți alegi singur o moarte crâncenă, nicidecum să îndrăgești libertatea. Ești îndreptățit să disprețuiești în fel și chip niște stăpâni neînsemnați, dar nu pe cei care au subjugat întreaga lume. Ce ținuturi au mai scăpat de dominația romanilor în afară de cele pe care arșița sau frigul le-au făcut de nelocuit? Pretutindeni norocul a fost de partea lor, iar Dumnezeu, care lasă să treacă atotputernicia de la un popor la altul, se află acum în Italia. O lege de seamă, la fel de valabilă atât la fiarele sălbatice cât și la oameni îți cere să cedezi în fața celui mai tare ca tine și face ca puterea să aparțină posesorului armelor mai bune. De aceea și strămoșii lor care își întreceau urmașii în ce privește sufletul și trupul, precum și prin alte resurse proprii, s-au înclinat în fața romanilor, ceea ce nu s-ar fi întâmplat dacă ei n-ar fi știut că Dumnezeu era de partea Romei. Și de ce și-ar mai fi pus ei nădejdea într-o dârză împotrivire atunci când cea mai mare parte a orașului fusese deja cucerită și, chiar dacă le mai rămânea un zid de apărare, în interior le mergea mai rău decât dacă ar fi fost luați prizonieri? Romanilor nu le era străin faptul că foametea bântuia în oraș și că ea secera mai întâi poporul, dar că în curând ea urma să-i răpună și pe luptători. Chiar dacă romanii ar fi încetat asediul și n-ar mai fi năvălit în oraș cu săbiile scoase din teacă, pe asediați tot îi mai pândea nedomolitul dușman care devenea din ce în ce mai puternic; cel mult dacă ar fi putut lupta împotriva foametei cu armele în mână, fiind singurii oameni care biruie astfel chinurile ei. Dacă nu vor stărui până la capăt în aroganța lor, nu le vor păstra nici o ranchiună pentru cele întâmplate, romanii care, prin firea lor, se lasă călăuziți de blândețe când obțin victoria și pun un preț mai mare pe avantajul lor decât pe setea de răzbunare. Ei n-au interesul să pună stăpânire pe un oraș privat de locuitori și pe o țară pustiită. Tocmai de aceea Cezarul le mai cere acum să cadă la învoială și să se predea; căci nimeni nu va scăpa cu viață dacă el va fi nevoit să cucerească orașul cu forța, mai ales în cazul când pașnica lui propunere i-a fost respinsă în cea mai disperată situație. Cât de curând va fi luat cu asalt și cel de al treilea zid, primele două ziduri cucerite putând fi luate ca martore. Dar și

dacă fortificația lor s-ar dovedi de necucerit, foametea va lupta împotriva lor, în locul romanilor.

4. În timp ce Iosephus le adresa aceste îndemnuri, mulți îl batjocoreau de pe metereze, îl ocărau sau trăgeau asupra lui. Când a văzut că nu-i poate convinge pe iudei cu transparentele lui sfaturi, Iosephus a recurs la istoria patriei lor, spunând următoarele: „Nefericiților, oare ați uitat de aliații voștri de nădejde și vreți să-i înfruntați pe romani cu armele și cu pumnii! Pe cine ați mai învins voi pe această cale? Dar când oare Dumnezeu, creatorul nostru, n-a fost totodată și Războinicul, ori de câte ori iudeii au îndurat o nedreptate? Oare nu vedeți, privind în jurul vostru, de unde anume porniți în faptele voastre de arme și ce fel de aliați puternici ați jignit amarnic? Nu vă mai amintiți de minunatele fapte săvârșite de strămoșii voștri și de puternicii dușmani pe care i-a doborât cândva în fața voastră acest Loc sfânt? Mă înfioară faptul că trebuie să pomenesc faptele lui Dumnezeu, vorbind unor urechi nedemne. Ascultați însă cu luare-aminte ca să vă dați seama că nu luptați doar împotriva romanilor, ci și a lui Dumnezeu! Cândva Nechao, regele Egiptului[2], numit și Faraon, a venit cu oaste puternică și a răpit-o pe prințesa Sara, strămoașa neamului nostru. Ce-a făcut atunci soțul ei, Avraam, strămoșul nostru? L-a pedepsit cumva cu ajutorul armelor pe nelegiuit, când de poruncile lui ascultau 318 vasali,[3] fiecare având la dispoziția lui un număr nesfârșit de trupe? N-a pus nici un preț pe toți aceștia câtă vreme se simțea părăsit de Dumnezeu, ci și-a ridicat brațele sale curate spre locul pe care voi îl pângăriți acum, ca să-și asigure astfel sprijinul celui atotputernic. Înainte de noaptea următoare, prințesa rămasă neatinsă n-a fost trimisă înapoi soțului ei, în timp ce egipteanul s-a prosternat în fața locului pe care voi îl pângăriți cu sânge frățesc și înspăimântat de nocturne apariții de coșmar, i-a trimis acasă pe acești evrei îndrăgiți de Dumnezeul lor, oferindu-le drept daruri argint și aur[4]? Să vorbesc dinadins despre strămutarea strămoșilor noștri în Egipt? N-au fost ei oprimați vreme de 400 de ani și supuși unor regi străini și, în pofida faptului că se puteau apăra cu armele, ei s-au sprijinit pe ajutorul lui

---

[2] În *Vechiul Testament* (*Facerea*, 12, 10-20), Avraam coboară în Egipt, cerându-i Sarei să se prezinte drept sora și nu soția lui, Faraonul (din Tanis) și nu Nechao, o ia la el pentru scurtă vreme, restituind-o soțului ei, după grele lovituri date de Dumnezeu casei lui. Nechao a domnit mult mai târziu (n.e.).

[3] În realitate, *oamenii de casă ai lui Avraam* (*Facerea*, cap. 14, paragr. 14) (n.e.).

[4] Vezi *Antichități iudaice*, 1, 8, 1 (n.t.).

Dumnezeu? Cine nu știe că Egiptul întreg a fost năpădit de felurite viețuitoare și bântuit de toate molimele, că pământul nu mai dădea nici un rod, că Nilul a secat, și că s-au abătut una după alta asupra țării cele zece plăgi[5], în urma cărora strămoșii noștri au fost conduși dincolo de hotare de o escortă înarmată, fără vărsare de sânge și fără înfruntarea unor primejdii, Dumnezeu pășind în fruntea viitorului popor de slujitori ai Templului său? Pentru răpirea chivotului sfânt de către sirieni, oare n-au avut de pătimit amarnic atât Palestina[6] cât și idolul ei Dagon[7]? Au nu s-a văitat întregul neam de răpitori că părțile ascunse ale pântecelui intrau în descompunere iar măruntaiele se scurgeau o dată cu mâncarea înghițită[8]? Cu propriile lor mâini, jefuitorii au adus înapoi chivotul și prin sunete de timbale și tâmpine ca și prin tot felul de jertfe pentru a-și ispăși vina față de sanctuar. Sub comanda lui Dumnezeu au obținut această izbândă strămoșii noștri, căci ei nu puneau deloc mâna pe arme, așteptând ca Dumnezeu să aibă cuvântul hotărâtor în treburile lor. De mâini omenești a fost doborât regele asirienilor, Sennaherib, în oastea căruia se înrolaseră toate popoarele Asiei, atunci când a împresurat orașul nostru? N-au lăsat aceste mâini armele deoparte și s-au ridicat în semn de rugăciune în vreme ce îngerul Domnului a nimicit într-o singură noapte o oaste uriașă? Iar când s-a trezit în zorii zilei, Asirianul n-a găsit 185.000 de trupuri moarte[9] în tabăra lui și cu restul trupelor a fugit din fața evreilor neînarmați, care nici măcar nu au pornit pe urmele lor? Vă este bine cunoscută captivitatea din Babilon, unde poporul nostru a adăstat vreme de 70 de ani pe meleaguri străine, fără să se răzvrătească până când Cyrus[10] i-a redat libertatea ca o cinstire adusă

---

5 Descrierea lor ocupă cap. 7-12 din *Ieșirea* (*Vechiul Testament*) (n.e.).

6 Iosephus îi numește palestinieni pe filisteni (n.t.).

7 După ce filistenii i-au înfrânt pe israeliți, au luat ca pradă de război chivotul legii, ducându-l de la Eben-Ezer la Așdod, în templul lui Dagon, idol cu trup de pește și cap de om. Pedepsele îndurate de filisteni și de Dagon precum și întoarcerea chivotului legii sunt descrise în cap. V-VI din *Cartea întâi a Regilor* (n.e.).

8 Din *Antichități iudaice*, VI, 3, reiese că filistenii au fost secerați de dizenterie (n.e.).

9 De astă dată, Iosephus este fidel *Bibliei* (*Cartea a patra a Regilor*, 19, 35), unde întâlnim aceeași cifră. Herodot (*Istorii*, 11, 141) atribuie brusca retragere a lui Sennaherib, regele Asiriei (705-681 î.e.n.), invaziei șoarecilor de câmp care au ros corzile arcurilor și cingătorile săbiilor, încât soldații din tabăra de la Pelusium nu s-au mai putut apăra. Alt motiv poate fi izbucnirea unei epidemii de ciumă, care a făcut numeroase victime (n.e.).

10 Regele persan Cyrus II cel Mare (590/580-529 î.e.n.), cuceritorul Babilonului, a îngăduit în 538/537 î.e.n. revenirea în Palestina a evreilor strămutați acolo de Nabucodonosor, ordonând reconstruirea Templului din Ierusalim (n.e.).

lui Dumnezeu; așadar mulțumită Lui s-a întors acasă neamul evreu și s-a îngrijit iarăși de Templul lui Dumnezeu, aliatul său[11]. Ca să scurtăm vorba, n-a existat nici un caz în care strămoșii noștri au întreprins ceva cu arma în mână sau în absența acestora, fără să se bizuie pe sprijinul lui Dumnezeu. Așadar rămânând fără soldați la postul lor, ei biruiau potrivit hotărârii luate de judecătorul lor divin; cum intrau în luptă, erau mereu învinși. De pildă, atunci când regele Babilonului a asediat acest oraș, regele nostru Sedechia[12], contrar proorocirilor lui Ieremia, s-a războit cu acesta; a căzut el însuși prizonier și a trebuit să vadă cu ochii lui cum au fost dărâmate orașul și Templul său. Și totuși, cu cât mai măsurat a fost regele acela decât conducătorii voștri, precum și poporul condus de el față de voi înșivă. Atunci Ieremia le-a spus sus și tare că Dumnezeu le-a devenit potrivnic din pricina greșelilor pe care le-au comis față de El, și că vor fi luați prizonieri dacă orașul nu va fi predat dușmanului, nici regele și nici poporul nu l-au ucis pe prooroc. Dar cum vă purtați voi? Nici nu vreau să vorbesc despre ce se petrece în interiorul zidurilor, căci n-aș fi în stare să înfățișez cum se cuvine încălcările legii pe care le săvârșiți; voi mă jigniți și trageți asupra mea, cel ce vă dau sfaturi pentru mântuirea voastră, clocotind de furie când vă reamintesc propriile păcate și nu tolerați să se spună pe nume lucrurilor pe care le faceți zilnic. Iată încă o pildă: când Antioh cel poreclit Epiphanes l-a sfidat pe Dumnezeu și și-a instalat tabăra în preajma orașului, strămoșii noștri l-au înfruntat cu armele în mână; au fost măcelăriți în această bătălie, orașul fiind prădat de dușmani, iar sanctuarul a fost lăsat în paragină vreme de trei ani și șase luni. De ce să menționez și alte exemple? Dar cine i-a atâțat pe romani împotriva poporului nostru? Oare nu lipsa de evlavie a localnicilor înșiși? De când am căzut noi în robie? Ea n-a început o dată cu războiul civil al strămoșilor noștri, atunci când nebunia lui Aristobol și Hyrcanos și rivalitatea dintre ei l-au făcut pe Pompeius să pornească împotriva orașului nostru, Dumnezeu lăsând să ajungă sub jugul romanilor niște oameni care nu erau demni de libertatea lor? După un asediu de trei luni și jumătate, ei au fost siliți să se predea fără să fie atât de vinovați față de sanctuar

---

[11] Și în *Cartea a II-a a Macabeilor*, Dumnezeu este frecvent menționat drept „ajutorul" evreilor și „Căpetenie în luptă" (cap. 12, paragr. 36) (n.e.).

[12] Dacă Iezechia a reușit să salveze Regatul Iudeu de cotropirea asiriană cu ajutorul rugăciunii, ultimul ei suveran a fost capturat de Nabucodonosor II, care l-a orbit, așa că n-a mai apucat să vadă cucerirea și distrugerea Ierusalimului survenită după un asediu de doi ani și jumătate (586 î.e.n.) (n.e.).

și de lege ca voi, deși dispuneau de mijloace mult mai mari în vederea ducerii războiului decât aveți voi. Nu cunoaștem adică sfârșitul lui Antigonos, fiul lui Aristobul, sub domnia căruia Dumnezeu a pedepsit iarăși poporul pentru păcatele sale prin cucerirea orașului? Herodes, fiul lui Antipater, l-a adus pe Sossius, iar Sossius la rândul lui, armata romană; ea a asediat Ierusalimul timp de șase luni până când, drept pedeapsă pentru nelegiuirile lor, iudeii au fost subjugați și orașul lor jefuit de dușmani[13]. Așadar, armele n-au încăput niciodată pe mâinile neamului nostru, după fiecare război a survenit îndeobște subjugarea. Așadar, după părerea mea, localnicii care au sub oblăduirea lor lăcașul sfânt trebuie să se bizuie în toate privințele pe sentințele lui Dumnezeu și, dacă vor să aibă parte de binevoitoarea ascultare a Judecătorului suprem, să-și arate disprețul față de mâna și forța omenească. Dar dintre lucrurile binecuvântate de Legislator[14], pe care anume le-ați săvârșit? Sau mai degrabă: pe care dintre cele detestate de el le-ați ocolit? Cu cât sunteți voi mai nelegiuiți decât tații voștri, care au pierit mai repede decât voi? Desigur că nu v-ați arătat disprețul față de păcatele tăinuite precum: furtul, vicleșugul și adulterul — dar în privința jafului și a crimei, vă luați de-a binelea la întrecere și prin ticăloșia voastră, trasați drumuri noi și neobișnuite. Sanctuarul a devenit un fel de refugiu al tuturor acestora și de mâinile băștinașilor a fost profanat sfântul lăcaș, în fața căruia s-au prosternat din depărtare romanii, trecând cu vederea multe din propriile lor obiceiuri din respect pentru datina voastră. Și după toate acestea, mai așteptați să primiți sprijinul lui Dumnezeu față de care ați păcătuit atât de mult? Dar firește, sunteți negreșit niște pioși închinători și-l strigați pe ocrotitorul vostru întinzând spre el niște mâini neprihănite. Cu asemenea mâini odinioară a cerut ajutor împotriva asirienilor regele nostru, atunci când, într-o singură noapte, Dumnezeu a pus la pământ uriașa lor armată. În tratativele pașnice de-acum sunt oare romanii la fel ca asirienii de altădată, încât să vă așteptați la aceeași răsplată? N-a primit Asirianul bani de la regele nostru[15], făgăduind solemn că nu va pustii orașul, iar el și-a încălcat legământul și s-a întors apoi ca să dea foc Templului? Dimpotrivă, romanii vă cer numai tradiționalul tribut, pe care strămoșii noștri l-au plătit mereu; odată satisfăcută această

---

[13] Vezi *Cartea întâi*, cap. XVIII, paragr. 1-2 (n.e.).

[14] Moise (n.e.).

[15] Sedechia. Adversarul său Nabucodonosor n-a domnit însă în Asiria, ci în Regatul Noului Babilon, emancipat de sub autoritatea asiriană (n.e.).

cerere, ei nu vor mai devasta orașul și nici nu se vor atinge de sanctuar, asigurându-vă deopotrivă și toate celelalte lucruri care intră în discuție: libertatea familiilor noastre, neîngrădita stăpânire a averilor personale și respectarea legilor sfinte. E o curată nebunie să-ți închipui că Dumnezeu se va purta față de cei drepți la fel ca și față de cei nedrepți. Dimpotrivă, el este în măsură să se răzbune pe loc, atunci când e cazul. De pildă, pe asirienii care își instalaseră tabăra în preajma orașului, i-a nimicit din prima noapte; așadar dacă ar fi găsit de cuviință că generația noastră merita să dobândească libertatea, iar romanii trebuiau să-și primească pedeapsa, judecata Lui ar fi venit numaidecât, ca în cazul asirienilor, atunci când Pompeius a atacat neamul nostru, sau când a intervenit Sossius, sau când Vespasianus a devastat Galileea, sau în sfârșit acum, când Titus s-a apropiat de oraș. Din contră, și Magnus[16], și Sossius, fără să sufere pierderi, ne-au luat orașul cu asalt, iar Vespasianus și-a obținut rangul de împărat prin intermediul războiului dus împotriva noastră. Mai multă apă îi dau lui Titus izvoarele care pentru voi încetaseră cu desăvârșire să curgă. Înaintea sosirii sale, cum știți și voi, atât Siloah, cât și celelalte izvoare din afara orașului secaseră, astfel că apa era vândută cu amfora; acum ele curg din belșug pentru dușmanii voștri încât apa ajunge nu numai pentru romani și vitele lor de povară, ci și pentru stropitul grădinilor. Același semn prevestitor arătat și mai înainte, la o anterioară cucerire a orașului, când babilonianul pe care l-am pomenit deja a pornit într-o expediție împotriva noastră, dând pradă flăcărilor orașul și Templul, deși, după părerea mea, nici unul dintre cei ce au păcătuit atunci n-au comis nelegiuiri atât de mari ca ale voastre. Asta mă face să cred că Dumnezeu ne-a părăsit sanctuarul, trecând de partea celor cu care vă războiți acum. Când orice om cumsecade fuge de o casă unde domnește desfrâul, detestându-i locuitorii, voi vă închipuiți că Dumnezeu, care vede fiecare lucru ascuns și aude fiecare gând tăinuit, va mai zăbovi într-un lăcaș plin de vicii? Ce-a mai rămas printre voi demn de trecut sub tăcere sau ascuns? Ce lucruri mai aveți voi care să nu fie de mult familiare dușmanilor voștri? Vă tot împăunați cu încălcarea legilor, vă întreceți zilnic în cele mai rele fapte, fălindu-vă cu orice nedreptate săvârșită de parcă ar fi o dovadă de virtute. Dar și pentru voi a rămas deschisă o cale spre salvare, dacă vi-o doriți, căci Dumnezeu se împacă lesne cu cel ce-și mărturisește vina și se căiește. Voi oameni, a căror duritate se ia la întrecere cu

[16] Iosephus se referă la Cnaeus Pompeius (n.e.).

fierul, aruncați-vă cât colo armele! Îndurați-vă de orașul vostru natal distrus în bună parte de pe-acum! Întorceți-vă și priviți câtă frumusețe hărăziți voi pieirii, ce mândrețe de oraș, ce minunăție de sanctuar, ce bogăție de daruri primite de la multe popoare! Cine vrea să dea pradă flăcărilor, cine urmărește să distrugă toate acestea? Ce merită mai presus de orice să dăinuie, voi, inimi neînduplecate și mai nesimțitoare decât pietrele?! Iar dacă privirile vă sunt prea împăienjenite ca să le mai vedeți, atunci aveți milă barem de familiile voastre, puneți-vă fiecare în fața ochilor soția și copilul, tatăl și mama pe care fie foametea, fie războiul îi va doborî cât de curând! Eu știu că în mijlocul acestor primejdii se află mama și soția mea, de-asemenea o familie care nu duce lipsă de faimă și un neam care se bucură de o faimă străveche, astfel că unii ar putea să creadă că nu vă dau aceste sfaturi decât pentru mântuirea lor. Nici vorbă de așa ceva! Ucideți-i pe ei, luați sângele meu drept preț al salvării voastre: sunt gata să-mi dau și viața, dacă prin asta vă va veni mintea la cap!"

CAPITOLUL X

1. În pofida cuvintelor rostite cu glas tare de Iosephus cu lacrimi în ochi, răsculații au persistat în încăpățânarea lor, socotind că această schimbare de atitudine nu reprezenta în nici un caz o cale sigură pentru ei; poporul, dimpotrivă, a fost ispitit să dezerteze. Unii își vindeau pe prețuri de nimic proprietățile lor, alții obiectele prețioase și înghițeau monedele de aur obținute pentru agonisirea lor, ca nu cumva acestea să fie descoperite de către tâlhari. Apoi, fugeau la romani și, după ce eliminau aurul pe calea nevoilor naturale, aveau cu ce să-și asigure traiul lor zilnic. Titus i-a lăsat pe mulți dintre ei, să plece în localitățile de la țară, unde dorea fiecare. Acest lucru i-a făcut pe tot mai mulți iudei să devină transfugi, fiindcă astfel scăpau de mizeriile pe care le îndurau în oraș, fără să mai ajungă sclavi ai romanilor. Dar susținătorii lui Ioannes și ai lui Simon pândeau ieșirile transfugilor cu ochii mai necruțători decât eventuala apropiere a romanilor și era de-ajuns umbra unei bănuieli pentru ca oamenii să fie uciși pe loc.

2. Chiar și dacă rămâneau în oraș, cei bogați își riscau în aceeași măsură viața: fiecare putea să fie omorât sub pretextul dezertării, ca să i se ia averea. O dată cu foametea, creștea și nebunia răsculaților, ambele plăgi devenind de la o zi la alta și mai cumplite. Întrucât cerealele nu mai puteau fi zărite nicăieri, ei năvăleau prin surprindere în casele oamenilor și le percheziționau; oriunde se descopereau niscaiva provizii, locuitorii erau bătuți fără milă fiindcă tăgăduiseră existența lor: acolo unde nu se găsea nimic, proprietarii erau supuși torturilor, fiindcă, pasămite, își ascunseseră prea bine rezervele de hrană. Dovada că alimente mai erau sau lipseau cu desăvârșire era oferită de trupeasca înfățișare a nefericiților. Cei care păreau să mai aibă ceva putere în ei, aceia își dosiseră negreșit proviziile lor; de cei care arătau din cale-afară de vlăguiți nu se atingea nimeni, fiindcă nu avea nici un rost să ucizi oameni care oricum urmau să fie răpuși în

curând de lipsuri. Mulți își dădeau pe ascuns avuția lor întreagă pentru o măsură de grâu, dacă se întâmplau să fie mai înstăriți, în vreme ce sărăntocii se alegeau doar cu o măsură de orz; după aceea, ei se ascundeau în cea mai tăinuită încăpere a casei lor, unii fiind atât de lihniți încât rontăiau grăunțele nemăcinate, alții făcând pâine coaptă, după cum îi îndemna nevoia sau frica. Nu mai existau nicăieri mese întinse: mâncărurile pe jumătate gătite erau scoase de pe foc și înfulecate cu lăcomie.

3. Demnă de milă era hrana lor iar aspectul ei îți storcea lacrimi; cei puternici își primeau partea lor întreagă, săracii având asigurate numai vaietele. Dintre toate poftele omenești, cea mai puternică rămâne foamea, dar aceasta distruge în mod deosebit sentimentul bunei-cuviințe și al onoarei. Ceea ce în alte situații putea să devină stânjenitor, nu mai preocupa nici un om răzbit de foame. Astfel femeile rupeau mâncarea de la gura bărbaților, copiii de la cea a părinților și — ceea ce era și mai întristător — mamele o smulgeau de pe buzele pruncilor lor; în timp ce scumpele lor odrasle li se stingeau în brațe, ele nu se sfiau să le răpească ultimii stropi dătători de viață. Dar până și aceste jalnice prânzuri nu treceau neobservate, căci pretutindeni stăteau la pândă răsculații, gata să le fure și puținul pe care-l mai aveau locatarii. Unde vedeau o casă cu ușile zăvorâte, asta era pentru ei un semn că în interior se servea câte ceva; numaidecât, răsculații smulgeau ușile din țâțâni, dădeau buzna înăuntru și înhățau totul, în stare să strângă oamenii de gât spre a le smulge bucatele înfulecate. Moșnegii care-și țineau bucata de pâine cu dinții erau snopiți în bătaie, femeile erau trase de păr dacă își ascundeau mâncarea în mâini. Nu erau cruțați nici cei cu pletele cărunte, nici copilașii: smulgeau dumicatele de la pruncii care se agățau de ele, ridicându-i și hâțânându-i încolo și încoace, până ce aceștia se prăvăleau la podea. Cu locuitorii caselor ce apucaseră mai înainte de descinderea lor, să înghită toate bucatele pe care urmăreau să și le însușească, răsculații se purtau și mai rău, de parcă li s-ar fi făcut cine știe ce nedreptate. Ei născoceau cele mai cumplite torturi pentru a da de urma resurselor de hrană: astupau cu boabe de mazăre căile de scurgere ale mădularelor rușinoase și împlântau bețe ascuțite în șezutul nefericitelor victime. Te apucă groaza doar la auzul faptelor de care erau ei în stare pentru descoperirea unei bucăți de pâine ori pentru aflarea locului unde fusese ascuns un pumn de făină de orz. Și totuși, schingiuitorii nu duceau lipsă de nimic, căci cruzimea lor ar fi fost mai mică dacă ar fi fost într-adevăr la ananghie; astfel își exersau ei zilnic nebunia și își

agoniseau niscaiva provizii pentru zilele negre care urmau să vină. Celor ce se furișaseră sub obrocul nopții în afara zidurilor, până în preajma gărzilor romane, ca să adune legume sălbatice și plante hrănitoare, le ațineau calea tocmai când ei se credeau scăpați de dușmani, luându-le tot ce aveau asupra lor. Oricât de mult îi rugau aceștia, invocând temutul nume al lui Dumnezeu, să le lase măcar o parte din cele culese cu primejduirea vieții lor, tot nu se alegeau cu nimic de la ei. Aceștia se puteau socoti norocoși că au fost numai jefuiți, fără să-și piardă în același timp și viața.

4. Astfel de persecuții trebuiau să suporte oamenii de rând din partea sulițașilor, în schimb cei de vază și bogații erau aduși în fața tiranilor; unii dintre ei erau acuzați pe nedrept că puneau la cale presupuse comploturi, fiind executați, alții piereau sub mincinosul pretext că, chipurile, urmăreau să dea orașul pe mâna romanilor. Procedeul cel mai frecvent folosit era aducerea unui martor mincinos care susținea că arestații doreau să dezerteze. Cel ce fusese prădat de Simon era trimis apoi la Ioannes, iar cei jefuiți de Ioannes erau luați în primire de Simon. Așadar, ei sugeau rând pe rând sângele concetățenilor lor, împărțindu-și între ei cadavrele nefericiților. Amândoi își disputau cu ardoare hegemonia, dar în privința comiterii nelegiuirilor, armonia lor era deplină. Cel ce nu îngăduia ciracului său să contribuie la persecutarea străinilor, acela trecea drept un ticălos egoist, iar cel ce nu era lăsat să devină părtaș la o grozăvie, se supăra de parcă ar fi fost înlăturat de la înfăptuirea unui bine.

5. Nu-i cu putință să înfățișezi pe îndelete, fiecare mârșăvie comisă de aceștia; ca să nu lungim vorba, nici un alt oraș n-a mai îndurat atâtea suferințe, nici un alt neam n-a mai fost în stare de atâtea nelegiuiri. În cele din urmă, răsculații au împroșcat cu ocări neamul evreilor, pentru ca ticăloșia lor să pară mai mică în fața străinilor, recunoscându-se drept ceea ce erau în realitate: sclavi, liotă de vagabonzi, bastarzi și scursura poporului. Ei sunt cei ce au distrus orașul, ei i-au făcut pe romani, contar voinței lor, să parafeze sinistra lor izbândă, tot ei au dus până la Templu, aproape cu de-a sila, focul care șovăia să ardă. Oricum, când l-au văzut din Orașul de Sus cum era mistuit de flăcări, ochii lor n-au fost năpădiți nici de durere și nici de lacrimi; în schimb asemenea emoții au putut fi observate la romani[1]. Dar asupra acestor lucruri vom reveni mai târziu, la locul potrivit.

[1] Este evidentă tendința lui Iosephus de a-și disculpa protectorii de distrugerea Templului, spre a arunca întreaga vină a prăpădului asupra zeloților prezentați mereu în cele mai sumbre culori (n.e.).

CAPITOLUL XI

1. Între timp, lucrările de fortificație ale lui Titus înaintau cu mare repeziciune, în pofida faptului că apărătorii zidurilor provocau multe pierderi soldaților. Totodată, el însuși a trimis un detașament de călăreți, cu ordinul de a prinde în cursă pe iudeii care părăseau orașul, umblând după hrană în râpele din jur. Printre aceștia se aflau și niscaiva răsculați înarmați, care nu se mai descurcau cu proviziile jefuite de la populație, dar cei mai mulți erau simplii oameni din popor pe care teama pentru soarta familiilor lor îi împiedicau să treacă de partea romanilor. Ei nu trăgeau speranța că pot înșela vigilența răsculaților dacă își luau cu ei nevestele și copiii; dar nici nu se îndurau să-i părăsească pe cei ce le erau dragi, pentru ca tâlharii să-i căsăpească în locul lor. Doar foametea le dădea curajul să plece și chiar dacă reușeau cumva să se strecoare neobservați afară din oraș, nu aveau siguranța că nu vor fi prinși de dușmanii lor. Atunci când erau capturați, ei se zbăteau să scape din impasul în care se aflau, iar după o dârză împotrivire, era prea târziu să mai ceară îndurare. Prinșii erau biciuiți și înainte de a fi trimiși la moarte, supuși la tot felul de cazne, fiind în cele din urmă țintuiți pe cruce înaintea meterezelor. Jalnica lor soartă firește că n-a fost trecută cu vederea de către Titus, dar zilnic erau aduși câte 500 de prizonieri, uneori și mai mulți; pe de o parte, el recunoștea că n-ar fi fost prudent să elibereze pur și simplu pe cei capturați în luptă; pe de altă parte, a pune sub pază un număr atât de mare de iudei, însemna să-i facă paznicii propriilor paznici. Principalul motiv care l-a determinat pe Titus să nu interzică crucificările a fost însă altul: el nădăjduia că, având în fața ochilor o asemenea priveliște, poate că iudeii se vor lăsa convinși să cedeze, ca nu cumva să aibă și ei aceeași soartă dacă nu se vor preda romanilor. Plini de furie și de ură, soldații își băteau joc de prizonieri, țintuindu-l pe fiecare de cruce[1] într-o altă poziție și în scurtă vreme n-au mai fost destule locuri pentru cruci și nici destule cruci pentru atâtea trupuri.

[1] Potrivit izvoarelor antice, crucile aveau și ele forme diferite (n.e.).

2. Dar răsculații n-au catadicsit câtuși de puțin să se răzgândească, ca urmare a caznelor la care erau martori oculari ei, dimpotrivă, au înțeles să se folosească de ele pentru a înșela restul populației orașului. De aceea au târât pe metereze rudele fugarilor precum și pe cetățenii dornici să se încheie un acord de pace, ca să se convingă singuri de jalnica soartă a celor ce-și căutau scăparea la romani; victimele erau prezentate drept niște oameni veniți să cerșească îndurare, nicidecum ca niște prizonieri. Așa i-au făcut să renunțe pe mulți dintre cei ce se pregăteau să fugă la romani până când, în cele din urmă, adevărul a ieșit la iveală. Au fost și unii care nu șovăiau deloc să dezerteze, chiar dacă erau siguri de pedeapsa ce-i aștepta, căci moartea venită din partea dușmanului li se părea o ușurare în comparație cu tortura foamei. Titus a dat ordin să li se taie mâinile celor mai mulți prizonieri pentru ca ei să nu mai fie socotiți transfugi și prin slutirea lor să li se dea crezare, apoi aceștia erau trimiși înapoi la Simon și Ioannes. Astfel Titus atrăgea atenția amândorura ca barem acuma să pună capăt împotrivirii lor, spre a nu-l sili pe dânsul să distrugă întregul oraș și, prin schimbarea lor, survenită în ultima clipă, să-și salveze viețile, patria atât de minunată și Templul care și în viitor nu putea să aparțină nimănui în afara lor. Dar în același timp făcea înconjurul valurilor de pământ, zorindu-și soldații ce lucrau la ele, pentru ca vorbele să fie însoțite cât mai repede și de fapte. Drept răspuns, iudeii trimiteau de pe metereze injurii la adresa lui Caesar și a părintelui său; îi strigau că disprețuiau fățiș moartea, care li se părea mai atrăgătoare decât sclavia nedemnă, arătându-se dornici să aducă romanilor cele mai mari pagube de care erau în stare, atâta timp cât mai aveau suflare în pieptul lor. De orașul lor natal nu se sinchiseau deloc căci, după spusele lor, el era oricum sortit pieirii; și dacă Templul va pieri la rândul său, Dumnezeu își va găsi un altul mai bun ca el, adică universul. Dar până și sanctuarul pământesc va fi salvat de cel ce sălășluiește în el; iar cu un aliat de talia lui, ei pot să dea cu tifla tuturor amenințărilor netranspuse în fapte: căci ultimul cuvânt îl are Dumnezeu. Acestea erau reproșurile lor, înțesate cu vorbe de ocară.

3. Între timp a sosit în fața Ierusalimului și Antioh Epiphanes[2], care, în afara numeroșilor săi soldați înzestrați cu armament greu, adusese cu el și o trupă de așa-numiți „macedoneni", drept garda lui personală: toți aveau aceeași vârstă, de statură înaltă, abia trecuți de

[2] Din Commagene (referitor la el, vezi *Antichități iudaice*, XIX, 9, 1 și XX, 7, 1) (n.t.).

anii adolescenței, echipați și instruiți după tradiția macedoneană, de unde și porecla lor, cu toate că puțin dintre ei se trăgeau cu adevărat din neamul macedonenilor. Dintre toți regii aflați sub stăpânire romană, cel din Commagene[3] era de departe cel mai răsfățat de noroc până când a trebuit să cunoască și el toanele destinului: și el a dovedit la bătrânețe că nimeni nu poate fi socotit un om fericit înaintea morții sale[4]. Pe vremea când se mai afla încă în apogeul domniei sale, s-a ivit în tabără fiul său care a întrebat din cale-afară de uimit de ce șovăie romanii să înceapă atacul zidului de apărare. Avea o fire războinică, era pus pe fapte mari din născare și atât de puternic încât îndrăzneala lui a fost aproape mereu încununată de succes. Titus i-a răspuns zâmbind: „Cauza noastră este comună", după care Antioh, urmat de „Macedonenii" lui, s-a și năpustit asupra zidurilor. Mulțumită forței și iscusinței sale militare, el însuși a știut să se ferească de săgețile iudeilor, pe când cele pornite din arcul său nu și-au greșit ținta, pe când foarte tinerii săi însoțitori, cu puține excepții, au fost de-a dreptul copleșiți de loviturile primite: ca să-și respecte legământul de credință, ei s-au ambiționat să-și ducă lupta până la capăt. Când în cele din urmă, au trebuit să se retragă, cei mai mulți sângerau de pe urma numeroaselor răni primite; în momentele lor de răgaz, ei au tras învățătura că, pentru a învinge, până și adevărații macedoneni aveau nevoie de norocul lui Alexandru.

4. Începute la 12 Artemisios[5], lucrările la valurile de pământ au fost terminate de către romani, cu multă osteneală și caznă, la data de 29 a aceleiași luni[6], după 17 zile de muncă neîntreruptă; căci toate cele patru fortificații erau deosebit de înalte. Primul, situat față-n față cu fortăreața Antonia a fost ridicat de către Legiunea a V-a pe unde se afla mijlocul bazinului numit Struthion[7]; al doilea val, situat la o distanță de 20 de coți, era înfăptuirea Legiunii a XI-a. Mult mai de-

---

[3] Ținut muntos din nord-estul Siriei, a făcut parte din Regatul Asirian Nou, apoi din Regatul Seleucid, când a fost guvernată de urmașii satrapului persan Orontes, fiind transformat în provincie romană (în anul 17 e.n.). Împăratul Caligula l-a reinstalat pe Antioh IV ca rege clientelar (38-72 e.n.). El l-a sprijinit pe Vespasianus, iar lui Titus i-a trimis trupe conduse de fiul său Epiphanes. Sfârșitul domniei sale este înfățișat în *Cartea a șaptea*, cap. 7, paragr. 1-2 (n.e.).

[4] Celebru dicton al lui Solon relatat de Herodot (*Istorii*, I, 32) (n.e.).

[5] Adică 30 mai 70 (n.e.).

[6] La 16 iunie 70 (n.e.).

[7] Poate să însemne deopotrivă bazinul Vrăbiilor sau al Săpunelului (Spiess), prima traducere fiind cea mai des folosită (n.t.).

parte de ele, spre miazănoapte, lângă bazinul numit Amygdalon,[8] dădeai de lucrarea Legiunii a X-a; alături, la o distanță de 30 de coți, Legiunea a XV-a își înălțase propriul său val de pământ, în preajma monumentului funerar al Marelui Preot[9]. Romanii își instalaseră deja mașinile de asediu pe pozițiile prevăzute dinainte; între timp, Ioannes a poruncit ca din interior, în intervalul dintre Antonia și valurile de pământ, să se sape pe dedesubt un tunel, căptușind galeria cu trunchiuri de copaci, astfel că întreaga construcție se sprijinea pe stâlpi. A introdus apoi în subteran lemne unse cu smoală și asfalt, cărora le-a dat foc. După ce stâlpii au ars mocnit de jos în sus, tunelul a cedat dintr-o dată, iar valurile de pământ s-au prăvălit în adânc cu un zgomot înfiorător. Mai întâi, în același timp cu norul de praf, s-a ridicat și un fum gros, căci povara uriașei grămezi de pământ aproape că a înăbușit focul; dar după ce au fost mistuite lemnele sfărâmate, au izbucnit în afară vâlvătăi strălucitoare. Această neașteptată surpare i-a speriat aidoma unui trăsnet pe romani; când însă au descoperit vicleșugul dușmanului, ei au căzut pradă descurajării. Tocmai când se credeau atât de siguri de izbândă, întâmplarea de-acum le înghețа speranțele pe care și le puseseră în viitor. Li s-a părut de prisos să mai lupte împotriva focului căci, chiar dacă l-ar fi stins, valurile de pământ erau oricum pierdute.

5. Două zile mai târziu, susținătorii lui Simon au atacat și celelalte valuri de pământ căci de-acum romanii își și instalaseră pe aceste poziții berbecii lor de asalt, începând să clatine zidurile de apărare. Așa-numitul Tephtheus, originar din Garis, oraș al Galileei, Megassarus, slujitor de la curtea regală al Mariammei[10], precum și un altul din Adiabene, fiul lui Nabataeus, căruia din pricina infirmității sale i se zicea și Agiras, adică Șchiopul — tustrei s-au repezit spre mașinile de război cu torțe aprinse în mâini. Dintre bărbații care s-au distins în luptele din afara orașului, nici unul n-a fost mai temerar și mai înfricoșător decât aceștia. De parcă ar fi fost vorba de niște camarazi apropiați, așa au fugit ei spre mulțimea deasă a vrăjmașilor și, fără să șovăiască sau să-i ocolească, s-au aruncat în mijlocul adversarilor lor, și le-au incendiat mașinile de război. Deși întâmpinați de o ploaie de

---

[8] Al Migdalelor (n.t.). Bazinul era situat la nord de palatul lui Herodes și totodată de primul zid de apărare, aproape de actuala poartă Iaffa (n.e.).

[9] Vezi cap. VI, paragr. 2, n.5 (n.e.).

[10] Nu este vorba de soția lui Herodes, Mariamme din familia Hașmoneilor, ci o urmașă a acesteia (vezi arborele genealogic al Hașmoneilor de la traducerea mea din *Antichitățile iudaice*) (n.t.).

săgeți și loviți din toate părțile de săbii, nimic nu i-a putut îndepărta de locul primejdios până ce ne-au dat foc uneltelor războiului. Doar după ce flăcările s-au ridicat deasupra, au venit în ajutor și romanii din taberele lor apropiate; dar iudeii de pe metereze le-au barat drumul și s-au angajat apoi într-o aprigă încăierare cu soldații veniți să stingă focul, fără să evite riscul luptei corp la corp. Romanii se străduiau să smulgă din foc mașinile de război, deasupra cărora ardeau deja împletiturile de nuiele, însă iudeii înconjurați de flăcări li se împotriveau, nevrând să dea drumul berbecelor, în pofida faptului că fierul lor se încinsese. De la mașinile de asediu, focul s-a extins repede și asupra digurilor de pământ, mai înainte ca trupele venite în ajutor să-l poată stăvili. Când s-au văzut împresurați de vâlvătăi, romanii au pierdut orice speranță să-și salveze mașinile, retrăgându-se spre taberele lor. În schimb iudeii, care primeau necontenit forțe proaspete din interiorul orașului, îi urmăreau pas cu pas; îmbărbătați de succesele lor, au devenit atât de îndrăzneți încât au dezlănțuit atacuri furibunde, lăsând deoparte orice măsură de prevedere, până ce au ajuns la fortificațiile taberei, unde au început lupta de-aproape cu santinelele. Îndeobște romanii au mereu în fața taberelor lor un șir de soldați care stau de strajă în permanență, fiind schimbați la anumite intervale de timp[11]. Ei trebuiau să respecte severa lege romană de război care prevedea că oricine dintre ei își părăsea postul, indiferent de motivul invocat, primea pedeapsa cu moartea. Preferând firește o moarte eroică unei execuții capitale, aceste străji s-au opus cu îndârjire; mulți dintre romanii care o luaseră la fugă, când au văzut lupta disperată dusă de camarazii lor, au fost cuprinși de rușine și s-au întors din nou împotriva dușmanului. După ce și-au instalat în grabă scorpionii de-a lungul zidului taberei, soldații au putut să oprească în sfârșit puhoiul de oameni care ieșeau de-a valma pe porțile orașului, neluând nici o măsură de acoperire sau de eventuală apărare a lor: iudeii se angajau în lupta corp la corp cu cel dintâi dușman ieșit în calea fiecăruia, și fără șovăială se repezeau în vârful sulițelor îndreptate spre ei, astfel că-și doborau la pământ potrivnicii prin greutatea propriului lor trup. Iudeii ieșeau biruitori mai puțin prin succesul faptelor cât mai ales prin totala absență a fricii, și mai degrabă funesta lor temeritate decât pagubele provocate de ei i-au făcut pe romani să dea înapoi.

---

[11] Este vorba de așa-numitele *„stationes ante portas"*, unități numeroase care străjuiau intrările taberelor romane și nu de posturi izolate (n.e.).

6. Dar de-acum Titus se afla din nou în mijlocul lor, venind dinspre Antonia, unde fusese ca să caute locul de amplasare al altor valuri de pământ; el a adus multe mustrări soldaților săi pentru faptul că, după ce puseseră stăpânire pe zidurile dușmanilor, își primejduiseră propriile fortificații, și lăsaseră să ajungă ei înșiși în postură de asediați îngăduind iudeilor să năvălească asupra lor ca dintr-o temniță. El a făcut o manevră de învăluire împreună cu trupele sale de bază și, în fruntea lor, a căzut în flancul vrășmașilor. Cu toate că erau în același timp atacați viguros din față, iudeii s-au întors numaidecât împotriva lui, fără să se retragă deloc. În apriga încleștare a bătăliei care bătea pasul pe loc, din pricina prafului stârnit precum și a sălbaticelor strigăte scoase de luptători, nu se mai vedea și nu se mai auzea nimic, fiind cu neputință să mai distingi inamicul de amic. Iudeii rezistau cu succes, mai puțin prin vitejia, cât mai ales prin palida nădejde în salvarea lor; dar nici pe romani nu-i părăsea preocuparea pentru faima și onoarea lor militară, dar mai cu seamă pentru strălucita pildă pe care le-o dădea Caesarul, înfruntând primejdiile în primele rânduri. Zelul războinic le-a crescut în așa măsură încât, după părerea mea, în cele din urmă ei ar fi capturat mulțimea întreagă a luptătorilor iudei dacă aceștia nu s-ar fi retras repede în oraș, fără să mai aștepte momentul decisiv al luptei. Prăbușirea valurilor de apărare a contribuit, firește, la adânca descurajare a romanilor care au văzut cum ceea ce realizaseră ei printr-o îndelungată muncă istovitoare se dusese de râpă într-un singur ceas, mulți dintre ei îndoindu-se sincer că vor putea cuceri vreodată orașul cu mașinile lor de război obișnuite.

CAPITOLUL XII

1. Titus a ținut un consiliu de război cu comandanții săi: cei ce se înfierbântau prea repede erau de părere să fie pusă în mișcare întreaga armată deodată, ca să supună zidurile unui asalt viguros; căci până acum doar unitățile ei răzlețe au dus lupta cu iudeii: aceștia nu vor putea să facă față nici măcar primului atac al tuturor forțelor reunite, grindina de săgeți acoperindu-i de-a binelea. Cei care se arătau mai chibzuiți propuneau să se înalțe alte valuri de pământ, alții cereau ca asediul orașului să continue fără ele, ci doar să fie păzite cu strășnicie toate căile de legătură cu exteriorul, pentru a zădărnici orice încercare de a aduce alimente în interior. În felul acesta, orașul era lăsat pradă foametei, fără să se ajungă la nici o luptă de-aproape cu dușmanul; căci este *dificil* să te *războiești* cu niște *disperați* care și-au luat nădejdea de la viață, dorind cu orice preț să fie răpuși de sabie, căci altfel îi așteaptă o soartă și mai amarnică. Lui Titus i s-a părut înjositor să nu întreprindă nimic cu o oaste atât de numeroasă, pe cât era de inutil să te lupți cu niște oameni care și așa se omoară unii pe alții. El a explicat apoi că, pe de altă parte, foarte greu poate fi dusă la capăt și construirea unor noi valuri de pământ datorită lipsei materialului lemnos, cu mult mai grea fiind însă supravegherea tuturor ieșirilor; nu era deloc simplu nici să încercuiești cu oastea întregul oraș din cauza întinderii Ierusalimului și a terenului accidentat impropriu, desfășurarea prezentând și reale primejdii în cazul surprinzătoarelor *incursiuni* ale asediaților. Așijderi chiar dacă ar fi puse sub pază ieșirile cunoscute, atunci constrânși de nevoie și bazați pe excelenta cunoaștere a terenului, iudeii vor descoperi drumuri secrete; iar dacă, pe căi ocolite, vor fi aduse niscaiva provizii în oraș, atunci asediul se va prelungi singur. El se temea de altfel ca orice tărăgănare să nu umbrească gloria victoriei. Toate pot fi realizate cu timpul, dar izbânda

trebuie să fie înfăptuită cu o mare rapiditate. Așadar, ca să îmbini rapiditatea cu siguranța, nu mai rămâne altceva de făcut decât ca întregul oraș să aibă un zid împrejmuitor; numai și numai așa vor fi închise toate intrările, iar iudeii ar avea de ales între a-și pierde orice speranță, predându-se, și între a cădea de la sine în mâinile dușmanului din pricina foametei. Firește că nici el nu va sta cu mâinile-n sân, ci se va îngriji de înălțarea altor valuri de pământ, pentru a folosi din plin slăbirea hărțuielilor dușmanului. Iar dacă cineva consideră că această lucrare este prea mare și prea greu de dus la capăt, acela trebuie să se gândească la faptul că stă mai prejos de demnitatea romanilor să se ocupe de treburi mărunte și că, fără trudă, nici măcar Dumnezeu n-ar putea realiza ceva măreț.

2. După ce și-a convins conducătorii prin vorbele sale, Titus a dat ordinul ca trupelor să li se repartizeze lucrările care le reveneau. De un zel nemaipomenit au fost cuprinși soldații și, după ce le-au fost distribuite cuvenitele porțiuni din împrejurimile orașului, nu numai legiunile, ci și cohortele s-au luat la întrecere între ele: oșteanul simplu căuta să-l mulțumească pe decurion, decurionul pe centurion, acesta pe tribun, în vreme ce râvna tribunilor aspira la laudele generalilor, cel ce dădea verdictul asupra întrecerii fiind Caesar însuși. Titus făcea personal de mai multe ori pe zi ronduri de inspecție, pentru a supraveghea lucrările. Începând de la "Staniștea asirienilor" unde se afla cartierul său general, zidul cobora spre Orașul Nou, de unde, prin valea Cedronului, atingea Muntele Măslinilor; apoi o cotea spre miazăzi, și înconjura creasta până la așa-zisa Stâncă Peristereon[1], precum și până la colina ce domina râpa și izvorul Siloah; de acolo, se îndrepta către apus și cobora spre râpa izvorului. După aceea, zidul urca spre mormântul Marelui Preot Ananos și înconjura muntele unde și-a făcut tabăra Pompeius[2], îndreptându-se spre miazănoapte până la satul ce se numea Casa Năutului[3]; dincolo de el, includea monumentul funerar al lui Herodes, după care se întâlnea la răsărit cu tabăra generalului, de unde pornise de fapt. Zidul avea o lungime de 39 de stadii și în exteriorul lui erau construite 13 turnuri de pază, fiecare

---

[1] Hulubăriile. Se presupune că aici s-ar fi aflat mormintele profeților sau așazisul Labirint mic, pe vârful sudic al Muntelui Măslinilor (n. t.).

[2] Nu este amintit decât aici faptul că Pompeius, înainte de a pătrunde în oraș (vezi *Antichități iudaice*, XIV, 4, 1 ș. u.), ar fi poposit aici, adică la nivelul părții de jos a văii Cedronului și a drumului care ducea spre Bethlehem. După aceea, venind dinspre Ierihon, el a ocolit Ierusalimul pe la sud (n. t.).

[3] În original: „Erebínthos oíkos" (n.e.).

măsurând de jur împrejur 10 stadii[4]. Totul a fost construit în numai trei zile; așadar o lucrare care avea nevoie de luni de zile de muncă a fost executată cu o repeziciune greu de crezut. După ce a închis orașul printr-un zid împrejmuitor, instalând trupe în turnurile de pază, Titus însuși a făcut inspecția de la prima strajă de noapte și s-a dus pretutindeni, ca să vadă totul cu ochii săi. Inspecția de la cea de a doua strajă a nopții a încredințat-o lui Alexander[5], iar pentru cea de la a treia strajă, au tras la sorți comandanții legiunilor. Până și santinelele își trăgeau la sorți orele de somn și întreaga noapte patrulau în intervalele dintre turnurile de pază.

3. O dată cu posibilitatea ieșirii din oraș, iudeilor li s-au tăiat și toate speranțele lor de se salva, iar foametea făcea ravagii în rândurile poporului, casă de casă și familie de familie. Acoperișurile erau năpădite de femei și de odrasle sleite, iar străzile pline de cadavre de moșnegi; copiii și tinerii buhăiți cutreierau piețele ca niște spectre șovăitoare, prăvălindu-se în drum acolo unde îi răpunea năpasta. Nimeni nu se mai simțea în stare să-și înmormânteze rudele din pricina epuizării, dar până și cei care mai aveau vlagă în ei se abțineau de la îndatoririle lor, căci numărul morților era prea mare și propria lor soartă nesigură. De altfel mulți se prăvăleau morți peste cadavrele celor pe care urmau să-i îngroape, mulți alții se târau până la mormintele hărăzite lor mai înainte ca ei să-și fi dat obștescul sfârșit. Nici un bocet nu răsuna la asemenea pogrebanii, nici un vaiet nu se auzea, căci foamea pricinuise amuțirea oricărui simțământ. Cu ochii secătuiți de lacrimi și cu gurile încleștate de durere, cei aflați în lupta cu moartea se holbau la cei ce o luaseră înaintea lor. O înspăimântătoare liniște învăluise orașul ca o noapte a morții; dar și mai presus de aceste grozăvii erau tâlharii care, la fel ca niște profanatori de morminte, dădeau năvală în casă spre a jefui morții și, smulgând lințoliul de pe trupurile lor reci, plecau apoi râzând batjocoritor. Își încercau ascuțișul săbiilor pe cadavre și câteodată îi străpungeau și pe cei care zăceau întinși pe jos, dar mai erau încă în viață, ca să-și verifice tăișul armelor. În schimb pe alții, care îi rugau stăruitor să le dea lovitura de grație cu brațul și sabia lor, îi lăsau disprețuitori să moară de foame; iar muribundul ca la ultima-i suflare își mai arunca o dată ochii încremeniți spre Templu, zărea acolo pe răsculații care îi supraviețuiau. Dacă la început, aceștia au dat ordinul ca morții să fie

---

[4] De aici rezultă că aceste forturi aveau o circumferință proprie de 142 m. (n. e.).
[5] Vezi cap. 1, paragr. 6 (n. t.).

înhumați pe cheltuiala statului, fiindcă nu le mai suportau duhoarea, mai târziu, incapabili să mai facă față numărului lor mare, îi aruncau pur și simplu peste zidurile cetății, în râpe.

4. Atunci când Titus, în timpul rundelor sale de inspecție, a văzut aceste râpe pline de morți și mâzga deasă care se scurgea din hoiturile intrate în putrefacție, el și-a ridicat mâinile spre cer, luându-l ca martor pe Dumnezeu că asta nu este opera lui. Atât de rău se prezenta situația din interiorul orașului: în timp ce nici unul dintre răsculați nu mai cuteza să facă vreo incursiune în afară, căci și în rândurile lor domnea foametea și descurajarea, romanii se ghiftuiau având din belșug cereale și celelalte alimente, pe care le primeau din Siria și provinciile învecinate. Mulți dintre ei se instalau în preajma zidurilor și își prezentau marele lor număr de merinde spre a atâța și mai mult poftele dușmanilor lihniți de foame. Întrucât răsculații nu se lăsau înduplecați de chinurile pe care le îndurau. Titus, cuprins de milă față de restul populației și dornic să-i salveze pe supraviețuitori de la pieire, a început să înalțe iarăși valuri de pământ, chiar dacă lemnul de construcție era procurat cu mare greutate; căci în împrejurimile orașului toți pomii fuseseră tăiați cu prilejul lucrărilor anterioare, iar soldații trebuiau să aducă acum alt lemn de la o distanță de 90 de stadii[6]. Doar în fața fortăreței Antonia au fost construite în patru locuri valuri de pământ, ele fiind mult mai mari decât cele care le-au precedat. Caesar călărea de la o legiune la alta și le îndemna să-și zorească lucrul, ca să arate tâlharilor că se aflau în mâinile sale. Dar aceștia erau singurii care nu se căiau deloc pentru nelegiuirile comise de ei de parcă sufletele ar fi fost despărțite de trupurile lor, ca și cum amândouă le-ar fi fost străine. Nici o durere nu le mai îmblânzea sufletul, nici o suferință nu le mai atingea trupul: ca niște câini sfârtecau ei poporul devenit cadavru, umplându-și temnițele doar cu oameni rămași fără putere.

6 Adică 16,650 km, (n. e.).

CAPITOLUL XIII

1. Un lucru sigur este faptul că Simon nu l-a scutit de o moarte în chinuri crâncene nici măcar pe Matthias cu ajutorul căruia pusese stăpânire pe oraș[1]: el era fiul lui Boethos și descindea dintr-o familie de Mari Preoți, bucurându-se de o mare încredere și de prețuirea poporului. Atunci când zeloții asupreau mulțimea și Ioannes trecuse deja de partea lor, el a fost cel care a convins poporul să-l primească pe Simon în oraș ca aliat, fără să fi încheiat mai întâi o înțelegere cu acesta și fără să se aștepte la răutăți din partea lui. De îndată ce a pătruns în oraș și a devenit stăpânul acestuia, tocmai pe acest Matthias, care intervenise în favoarea lui, el l-a pus ca pe toți ceilalți în rândurile dușmanilor săi, după părerea lui inițiativa acestuia fiind o dovadă de naivitate. Târât în fața judecății, Matthias a fost acuzat că era prietenul romanilor și Simon nici nu i-a dat voie să se apere, condamnându-l pe loc la moarte împreună cu cei trei fii ai săi; cel de al patrulea fiu a apucat însă să se refugieze la Titus. Când condamnatul l-a rugat fierbinte pe Simon să-l execute înaintea fiilor săi, drept răsplată pentru că-i deschisese cândva porțile Ierusalimului, Simon a dat ordinul ca el să fie lăsat la urmă. Sub ochii lui au fost răpuși așadar propriii săi fii, fiind ucis peste cadavrele lor el însuși, după ce mai întâi a fost adus într-un loc unde putea fi văzut bine și de romani. Simon l-a însărcinat pe cel mai aprig din garda lui personală — Ananos, fiul lui Bagadates — să-l întrebe provocator, înainte de execuție, dacă vor veni să-l salveze romanii la care intenționase să dezerteze; a fost interzisă totodată îngroparea cadavrelor. Următoarele victime au fost preotul Ananias, fiul lui Masbalos, un om distins, împreună cu secretarul Consiliului, Aristeus, originar din Emmaus, precum și alți 15 bărbați foarte bine văzuți de popor. Tatăl lui Iosephus a fost zvârlit în temniță și păzit cu strășnicie, apoi locuitorii

[1] Vezi *Cartea a patra*, cap. IX, paragr. 2 (n. e.).

orașului au fost vestiți prin crainici că nu au voie să aibă legături unii cu alții, nici să se întrunească laolaltă, de teama trădării, cei care se adunau ca să se plângă de această situație erau executați pe loc, fără să se mai facă cercetări.

2. Văzând toate aceste întâmplări, Iudas, fiul lui Iudas, unul dintre subalternii lui Simon, care îi încredințase paza unui turn, a fost cuprins de compasiune pentru soarta jalnică a celor uciși fără milă, dar mai ales de adâncă îngrijorare pentru propria lui viață; a chemat la el pe zece dintre oamenii săi cei mai de încredere și le-a spus următoarele: „Cât vom mai îndura noi aceste nelegiuiri? Ce speranțe mai putem să ne punem în salvarea noastră, rămânând credincioși acestui nemernic? Nu bântuie oare foamea printre noi și puțin mai lipsește ca romanii să se afle de-a binelea în oraș? Simon a trădat și pe binefăcătorii săi; cu atât mai mult trebuie să ne temem noi înșine de pedeapsa lui, putând în schimb să ne încredem în cuvântul romanilor. Să le predăm așadar zidul de apărare și ne vom salva și pe noi, și orașul! Nu va fi nici o nedreptate dacă, ajuns pradă disperării, Simon își va primi mai curând binemeritata lui pedeapsă"! După ce prin aceste vorbe i-a câștigat de partea lui pe cei zece, în zorii zilei el a trimis pe ceilalți subordonați ai săi în diverse direcții, ca să nu se afle nimic din ceea ce s-a pus la cale, chemând la a treia oră[2] pe romani la turnul său. Unii dintre ei și-au arătat disprețul față de acest apel, alții neîncrederea, dar cei mai mulți șovăiau să întreprindă ceva, căci oricum, orașul urma să fie cucerit de ei în scurtă vreme. Dar tocmai când Titus se pregătea să se apropie de zid cu soldații săi înzestrați cu armament greu, Simon, avertizat din timp, le-a luat-o înainte, a ocupat la vreme turnul și, arestându-i pe cei aflați acolo, i-au executat sub ochii romanilor și le-au aruncat trupurile mutilate la poalele zidului.

3. În acest răstimp Iosephus, care nu încetase în ocolurile sale să-i îndemne la supunere pe iudeii de pe metereze, a fost lovit la cap de o piatră, căzând la pământ fără să mai știe de el. După prăbușirea lui, iudeii au făcut o incursiune și l-ar fi târât, desigur, în interiorul orașului dacă Caesar nu și-ar fi trimis numaidecât oamenii în apărarea lui. În vreme ce aceștia s-au luptat cu iudeii, Iosephus, străin de cele ce se petreceau în jurul lui, a fost dus de acolo, iar răsculații, convinși că-l uciseseră pe omul a cărui moarte o doreau din toată inima, au scos strașnice chiote de bucurie. De îndată ce vestea s-a răspândit ca fulgerul în oraș, mulțimea care mai rămăsese a fost cuprinsă de

---

[2] Ora 7 dimineața (pentru luna iunie) (n. e.).

adâncă descurajare, crezându-l mort cu-adevărat tocmai pe omul care îi încurajase până atunci să fugă la romani. Dar când mama lui Iosephus, în temnița unde fusese aruncată, a aflat de moartea fiului ei, a spus paznicilor săi că, încă de la căderea Iotapatei, ea se așteptase la așa ceva și că, atât cât a trăit el, nu i-a adus prea multe bucurii. În schimb, când rămânea singură cu slujitoarele sale, ea striga și se văieta că, de pe urma binecuvântării de-a zămisli copii, n-a avut nici măcar parte să-și îngroape fiul de care sperase cândva să fie înmormântată ea însăși. Totuși, zvonul mincinos n-a întristat-o prea multă vreme și nici nu i-a mai bucurat mult pe tâlhari. Iosephus și-a revenit repede de pe urma loviturii primite și a reapărut în fața zidurilor, spunând dușmanilor săi că nu va mai dura mult până când se vor căi pentru rana pe care i-au pricinuit-o; a îndemnat poporul să nu-și piardă încrederea. Prezența lui a inspirat cetățenilor siguranță, iar răsculaților consternare.

4. Unii transfugi, împinși de nevoie, săreau de pe zid fără să mai stea la îndoială; alții, înarmați cu pietroaie, se avântau chipurile, în luptă și o ștergeau apoi la romani. Acolo îi pândea o soartă mai rea decât mizeria pe care o înduraseră în oraș; ei învățau din proprie experiență că sațietatea întâlnită la romani avea urmări mai funeste decât foamea îndurată în Ierusalim. Din pricina lipsurilor îndurate, ei soseau în tabără umflați și asemenea bolnavilor de dropică, iar atunci când își umpleau pântecul gol cu o mulțime de bucate, le plesneau intestinele. N-au fost prea mulți atât de experimentați încât să-și strunească foamea de lup și să se hrănească puțin câte puțin, căci trupurile lor se dezvățaseră să mai suporte mâncărurile. Cei care aveau norocul să scape teferi din această primejdie, erau pândiți de-o altă nenorocire. Un transfug ajuns la trupele siriene a fost surprins când scotea monede de aur din scârna stomacului său. Așa cum am mai spus, iudeii înghițeau asemenea monede înainte de-a fugi, căci răsculații îi percheziționau cu deosebită grijă, iar în oraș era aur din belșug: monedele din acest metal prețios puteau fi cumpărate cu 12 drahme atice, când prețul lor obișnuit era de 25 de drahme[3]. Deși acest șiretlic a fost descoperit într-un caz, imediat s-a răspândit în întreaga tabără zvonul că toți transfugii soseau îndopați cu aur; de aceea mulțimile de arabi și de sirieni despicau pur și simplu burțile

[3] În epoca imperială, etalonul monetar atic, alături de cel roman, a căpătat o deosebită importanță; de aceea, Iosephus a recurs la el, în dauna etalonului tyrian cu care iudeii erau familiarizați. Prețul monedelor de aur este confirmat și de Dio Cassius (*Istoria romană*, 55, 12) (n. e.).

transfugilor, ca să le scotocească măruntaiele. După părerea mea, asupra iudeilor nu s-a abătut nici o altă nenorocire mai mare ca asta: într-o singură noapte au fost spintecate vreo 2000 de burți ale fugarilor.

5. Când Titus a auzit de această faptă monstruoasă, puțin a lipsit ca el să-i împresoare cu cavaleria lui și să-i străpungă cu lăncile pe cei vinovați; prea mare era mulțimea celor implicați în nelegiuire, iar numărul celor ce urmau să fie pedepsiți depășea de câteva ori pe cel al victimelor. A chemat la el pe comandanții trupelor auxiliare și pe cei ai legiunilor, căci printre acuzați se numărau și niscaiva legionari, și a explicat ambelor părți ale armatei că este revoltat de faptul că unii soldați de sub comanda lui cutează să înfăptuiască asemenea infamii de dragul unui câștig îndoielnic, fără să le fie rușine de armele lor făurite din argint și din aur[4]. El este pornit însă împotriva arabilor și sirienilor, în primul rând, fiindcă într-un război străin ei și-au dat frâu liber patimilor, de parcă s-ar lupta pentru cauza lor proprie; în al doilea rând, fiindcă prin pofta lor de omor și prin ura față de iudei, ajung să terfelească numele romanilor, întrucât acum chiar și unii dintre legionarii săi s-au împovărat de cele mai rele calomnii. În cel mai aspru ton a amenințat trupele străine cu condamnare la moarte dacă vreunul dintre ei va îndrăzni să mai facă ceva asemănător; condamnaților de legiuni le-a dat ordinul să facă cercetări, spre a-i trimite la el pe cei suspectați. Dar se pare că goana după bani nu ține seama de nici o pedeapsă și amarnica râvnă de câștig a omului este înnăscută, dar nici o altă patimă nu-l răvășește mai mult decât lăcomia. Firește că poftele își au granițele lor și îndeobște frica le poate stăvili, numai că de astă dată la mijloc era Dumnezeu însuși, care condamnase întregul popor și fiecare cale de salvare era deturnată spre pierzanie. Faptele interzise de Caesar sub amenințarea pedepsei cutezau să le comită pe ascuns unii în dauna transfugilor și, înainte de a fi văzuți de toți ceilalți, fugarii erau prinși și căsăpiți de barbari. Apoi ei se uitau cu mare atenție în jurul lor, ca să nu fie văzuți de vreun roman, după care spintecau burțile nefericiților, smulgând din măruntaie murdarul lor câștig. Doar în prea puține cazuri descopereau ceva și astfel cei mai mulți au fost sacrificați degeaba, dintr-o speranță deșartă. Oricum această pacoste i-a făcut pe mulți dintre cei ce plănuiau trecerea la dușman să renunțe la intențiile lor.

[4] Aceste arme scumpe erau strict decorative, fiind purtate de soldați doar la festivități și parăzi (n. e.).

6. După ce bunurile răpite cu de-a sila poporului s-au ispărvit. Ioannes a trecut la jefuirea Templului: multe dintre ofrandele sanctuarului, dar și numeroase obiecte ale serviciului divin, precum vase de amestecat vinul cu apa, blide și mese de cult le-a dat la topit, fără să se abțină barem de la pocalele aduse în dar de Augustus și soția lui. Împărații romani au cinstit firește mereu Templul, sporind podoabele sale și tocmai un iudeu a luat darurile unui străin. Ioannes a spus ciracilor săi că pot să se slujească fără teamă de avuția lui Dumnezeu câtă vreme ei se luptă pentru divinitate, fiind un lucru firesc să fie întreținuți de Templu aceia care îi apărau de primejdii. Din același motiv el a luat tot vinul sfânt și uleiul pe care preoții le păstrau în interiorul sanctuarului pentru arderea-de-tot[5] a jertfelor; pe amândouă le-a distribuit mulțimii oamenilor săi, fiecare ungându-se fără teamă pe trup cu mai mult de un *hin*[6] de ulei sau bând vin. Nu pot să mă abțin și trebuie să-mi dezvălui gândul pe care mi-l impune durerea. Eu cred că, dacă romanii ar fi întârziat să stârpească liota lor criminală, atunci pământul s-ar fi căscat ca să înghită orașul sau acesta ar fi fost măturat de un potop sau ar fi fost ars de fulger la fel ca Sodoma, căci orașul nostru a zămislit un neam cu mult mai ticălos decât oamenii peste care s-au abătut acele calamități. Nebunia lor a fost cea care a târât întregul popor în prăpastie.

7. Dar ce rost are să istorisesc, una câte una, nenorocirile care s-au întâmplat atunci? Chiar în zilele acelea s-a înfățișat la Titus, ca fugar, un anume Mannaeus, fiul lui Lazarus, și a susținut că printr-o singură poartă, pe care o avea sub supravegherea lui, au fost scoase 115.880 de cadavre și anume în intervalul dintre cea de a 14-a zi a lunii Xanthicus, data instalării taberei romane în fața zidurilor Ierusalimului, până la Luna nouă a lui Panemus[7]. Această uriașă mulțime făcea parte numai din rândul sărmanilor; el nu se instalase acolo din proprie inițiativă, ca să facă numărătoarea, ci în virtutea funcției sale, căci trebuia să plătească din tezaurul public cheltuielile de îngropăciune. Rudele aveau datoria să se îngrijească de înhumarea celorlalți. Dar înmormântarea însemna scoaterea morților din oraș și aruncarea lor într-o râpă. Mulți cetățeni de vază, care au fugit din oraș după Mannaeus, au apreciat că, în total, vreo 600.000 de cadavre ale celor săraci au fost azvârlite dincolo de porțile orașului; numărul

---

[5] Adică *holocaustul* (termen folosit de Iosephus) (n. e.).

[6] Cuvânt ebraic indicând o măsură de lichide (n. e.). 1 Hin= 12 Log; 1 Log= conținutul a 6 coji de ouă (n. t.).

[7] De la 1 mai și până la 20 iulie 70 (n. e.).

celorlalți nici nu poate fi stabilit. Când supraviețuitorii n-au avut puterea de a căra cadavrele până la poartă, potrivit spuselor lor, acestea erau îngrămădite în casele cele mai spațioase și închise acolo. O singură măsură[8] de grâu se vindea pe un talant; mai târziu, când nici măcar zarzavaturile nu mai puteau fi culese, fiindcă orașul fusese înconjurat cu un zid, nevoia i-a împins pe unii până acolo încât scotoceau canalele de scurgere și vechiul bălegar al vitelor, mâncând scârboșeniile pe care le găseau; lucruri care prin simpla lor vedere stârneau cândva greață, slujeau acum drept hrană. La auzul acestor grozăvii, romanii erau cuprinși de milă; în schimb răsculații, care aveau nenorocirea în fața ochilor lor, nu se răzgândeau deloc, așteptând ca mizeria să răzbească până la ei; căci erau orbiți de Destinul care plana asupra orașului și a lor deopotrivă.

[8] Această *măsură* (métron) era romana baniță (*modius*)= 8,75 l., utilizată și în Iudeea (n. t.).

CARTEA A ȘASEA

CAPITOLUL I

1. Suferințele Ierusalimului sporeau, devenind mai groaznice de la o zi la alta, deoarece nenorocirile îndârjeau și mai mult pe răsculați iar foamea, care până atunci bântuise doar în rândurile poporului, se abătuse acum și asupra lor. Mulțimea cadavrelor adunate grămadă în întregul oraș înspăimânta vederea, umplând atmosfera cu o duhoare cumplită și constituia un obstacol pentru incursiunile luptătorilor; ca niște soldați deprinși cu străpungerea rândurilor dușmanului și cu mii de victime, ei erau nevoiți să calce în picioare cadavrele. Nu erau cuprinși nici de groază și nici de remușcări când treceau peste cei morți, fără să le treacă prin gând că jignirea adusă răposaților putea să fie și pentru ei o piază-rea. Cu mâinile încă mânjite de sângele fraților uciși, ei se avântau în lupta împotriva străinilor, de parcă ar fi vrut să-i aducă mustrări lui Dumnezeu pentru faptul că întârzia să-și reverse pedeapsa peste capetele lor. Căci nu speranța victoriei, ci pierderea oricărei încrederi în propria lor salvare le insufla atâta curaj. Între timp, în pofida dificultăților pe care le întâmpinau în procurarea materialului lemnos, adus cu multă trudă, romanii și-au înălțat valurile de pământ în 21 de zile, defrișând întregul ținut de jur împrejurul orașului pe o distanță de 90 de stadii, precum am arătat mai înainte[1]. Jalnică era priveliștea pe care o oferea țara: meleaguri odinioară împodobite cu pomi și grădini minunate arătau acum cu desăvârșire pustii și lipsite de vegetație; nici un străin care mai văzuse Iudeea de altădată și splendidele suburbii ale orașului, având în fața ochilor acest deșert, nu și-ar fi putut stăpâni lacrimile și gemetele pricinuite de schimbările neobișnuite ale întregului. Căci toate dovezile de frumusețe ale Ierusalimului fuseseră nimicite de război; iar dacă vreunul care știa mai dinainte ținutul s-ar fi pomenit aici pe neașteptate,

---

[1] Vezi *Cartea a cincea*, cap. XII, pragr. 4 (n. t.).

n-ar mai fi recunoscut locul unde se afla, ci ar fi căutat orașul din fața lui.

2. Terminarea valurilor de pământ a fost, de fapt, un prilej de îngrijorare la fel de mare pentru romani ca și pentru iudei; în cazul când nu reușeau să incendieze și aceste lucrări, ultimii nu se puteau aștepta decât la căderea orașului lor; în schimb romanii puteau să-și ia rămas bun de la cucerirea lui în cazul când valurile de pământ le-ar fi fost din nou vătămate. Căci, pe de o parte, ei n-ar mai fi avut de unde să facă rost de lemne, iar pe de altă parte, soldații erau, din punct de vedere fizic, istoviți de pe urma eforturilor grele și la capătul puterilor lor sufletești datorită eșecurilor lor succesive. Așa se face că, în realitate, cumplitele evenimente din interiorul orașului descurajau mai mult pe romani decât pe asediații înșiși; căci ei aveau de furcă cu niște adversari care, în pofida atâtor suferințe îndurate, nu luptau cu mai mică îndârjire, iar romanii vedeau cum speranțele li se năruiau mereu. La valurile de pământ erau hărțuiți de capcanele care li se întindeau, la mașinile de asediu întâmpinau rezistența zidurilor de apărare și în lupta de aproape erau dezavantajați de avântul cu care vrăjmașii porneau la atac. Dar cel mai neliniștitor lucru pentru ei era constatarea curajului de neclintit al iudeilor, cu ajutorul căruia biruiau răscoala, foametea, războiul și multe alte întâmplări nefericite. Astfel romanii au ajuns la concluzia că forța ofensivă a acestor oameni nu poate fi slăbită în nici o bătălie și n-ai cum să le zdruncini seninătatea cu care înfruntă ei loviturile destinului. Câte lucruri ar fi în stare să înfăptuiască iudeii în cazul când soarta le-ar surâde, dacă au dovedit atâta răbdare în fața nenorocirilor! Aceste considerente i-au făcut pe romani să-și întărească paza în jurul valurilor de pământ.

3. Fără să neglijeze deloc măsurile de prevedere pe care le-a luat în fortăreața Antonia pentru viitorul lor, în cazul când zidul de apărare va fi dărâmat, oamenii din tabăra lui Ioannes au pornit un atac împotriva lucrărilor de asediu mai înainte de aducerea berbecelor. Această tentativă a lor n-a mai fost încununată de succes căci, după ce au năvălit afară cu torțe aprinse în mâinile lor, au făcut cale-ntoarsă cu speranțele risipite, nemaiapucând să se apropie de valurile de pământ. Mai presus de orice, planurile lor nu erau bine coordonate, fiidcă ei atacau în grupuri mici, cu intervale între ele și șovăieli inspirate de teamă, de parcă n-ar fi fost cu adevărat iudei. Darurile acestui popor le lipseau cu desăvârșire: temeritatea, iureșul atacului, elanul vădit de toți dar mai ales, efectuarea retragerii fără nici o greșeală militară. În înaintarea lor lipsită de tradiționala energie s-au

ciocnit de o linie de luptă a romanilor mai puternică decât cea obișnuită. Cu trupurile și armele lor, împrejmuiau pretutindeni valurile de pământ încât nu mai lăsau nici un locșor pe unde să se strecoare focul, fiecare având inima înarmată cu ferma hotărâre de a muri mai degrabă decât să-și părăsească postul încredințat lui. Toate speranțele lor ar fi fost retezate dacă flăcările ar fi mistuit lucrările de asediu; în afară de asta, soldaților li se părea extrem de rușinos ca de fiecare dată viclenia să triumfe asupra vitejiei, temeritatea asupra armelor, gloata asupra meșteșugului precum și iudeii asupra romanilor. În același timp, mașinile de război își făceau datoria, nimerind pe cei ce porneau la asalt; oricine cădea, devenea un obstacol în calea celui din spatele său și primejdia la care se expuneau înaintașii domoleau avântul lor războinic. Cei ce izbutiseră să treacă dincolo de bătaia mașinilor de război se întorceau din drum înainte de încăierarea propriu-zisă, unii fiind înspăimântați de disciplina și desimea rândurilor inamice, alții atinși de sulițe. În cele din urmă iudeii s-au retras fără nici un rezultat, acuzându-se reciproc de lașitate. Atacul lor a avut loc la crai-nou al lunii Panemos[2]. După retragerea iudeilor, romanii și-au adus berbecele lor cu toate că, din fortăreața Antonia, asupra lor erau aruncate frânturi de stâncă, torțe aprinse, bucăți de fier și feluritele proiectile pe care nevoia le punea la îndemâna iudeilor. Deși aveau deplină încredere în rezistența zidurilor de apărare și disprețuiau mașinile de asediu, ei se străduiau să împiedice apropierea romanilor. Totuși, s-au luat la întrecere prin eforturile lor cu aceștia, deoarece au socotit că râvna cu care apărau Antonia de izbiturile mașinilor de război se datora fragilității zidurilor de apărare, sperând că temeliile lor erau de-acum șubrede. Însăși porțiunile supuse loviturilor nu voiau să cedeze iar romanii, deși supuși unui bombardament neîntrerupt, nu s-au sinchisit deloc de primejdiile care îi pândeau de sus, acționându-și din plin berbecele lor. Dar fiindcă se aflau mereu în dificultate și sufereau pretutindeni pierderi de pe urma pietrelor aruncate peste metereze, alți soldați și-au făcut un acoperământ din scuturile puse deasupra trupurilor lor, încercând să submineze temeliile cu mâinile și pârghiile și cu stăruitoare eforturi au reușit să desprindă patru blocuri de piatră. Truda ambelor tabere a fost curmată de noaptea în cursul căreia, clintit de loviturile berbecelui, zidul s-a prăbușit pe neașteptate tocmai în locul unde galeria îndreptată de Ioannes împotriva precedentelor valuri de pământ s-a surpat.

---

[2] În 20 iulie 70 (n. e.).

4. Acest eveniment a făcut asupra luptătorilor din ambele tabere o impresie diferită, la care nu s-ar fi așteptat nimeni: iudeii, care, după toate aparențele, ar fi trebuit să fie descurajați întrucât această prăbușire se produsese contrar așteptărilor lor, fără ca ei să fi întreprins deosebite măsuri de apărare pentru această eventualitate, se arătau cât se poate de încrezători pentru că Antonia propriu-zisă rămăsese în picioare; în schimb la romani, buna dispoziție pricinuită de nescontata surpare a meterezului s-a risipit numaidecât la vederea celui de al doilea zid pe care oamenii lui Ioannes îl înălțaseră în interior, drept înlocuitor al celuilalt. Oricum, el era mai ușor de asaltat decât precursorul său; chiar și escaladarea lui părea înlesnită de sfărâmăturile porțiunii zidului care se dărâmase; noul zid era socotit de ei mult mai șubred decât Antonia și, având în vedere faptul că era o construcție ocazională, făcută în mare grabă, urma să fie doborât repede. Firește, nu cuteza nimeni să urce în vârful lui căci cei ce făceau prima încercare erau sortiți unei morți sigure.

5. Socotind că avântul luptătorilor poate fi stârnit cel mai mult prin cuvinte dătătoare de speranță și că adesea încurajările și promisiunile fac ca primejdiile să fie date uitării, ba chiar și moartea ajunge uneori să fie disprețuită, Titus și-a strâns laolaltă pe cei mai viteji oșteni ai săi și, pentru a-i pune la încercare, le-a zis următoarele: „Tovarășii mei de luptă! A îndemna oamenii să ia parte la niște acțiuni nepândite de primejdii înseamnă o jignire adusă celor cărora te adresezi, atrăgând asupra celui ce li se adresează dojana înclinării spre lașitate. Cred că îmbărbătarea își găsește locul cuvenit doar când avem de-a face cu misiuni periculoase. În celelalte cazuri înfăptuirea lucrurilor venind de la sine. Eu însumi țin să vorbesc deschis: escaladarea zidului e o sarcină grea. Dar tocmai despre faptul că lupta dusă în condiții vitrege se potrivește de minune cu cei ce aspiră la faima vitejiei, că este frumos să ai parte de o moarte glorioasă și că nu va rămâne fără răsplată bărbăția celor care vor cuteza să pășească primii pe această cale — iată despre ce vă voi cuvânta pe îndelete. Fie mai întâi pentru voi un prilej de înflăcărare ceea ce pentru unii poate constitui un motiv de îngrijorare: perseverența iudeilor și dârzenia cu care întâmpină ei toate nenorocirile. Ar fi rușinos pentru niște romani, care pe deasupra sunt și soldații mei, învățați cu luptele chiar și în timp de pace și deprinși să iasă mereu învingători în război, — să rămână mai prejos decât iudeii în forță și curaj chiar acum, când victoria este aproape câștigată și noi ne bucurăm de sprijinul lui Dumnezeu! Eșecurile noastre se datorează exclusiv disperării iudeilor

pe când suferințele îndurate de ei sunt sporite deopotrivă de vitejia voastră ca și de sprijinul pe care ni-l dă Dumnezeu! Căci războiul civil, foametea, asediul și prăbușirea zidului de apărare fără intervenția mașinilor de război oare ce altceva sunt toate dacă nu dezlănțuirea mâniei lui Dumnezeu asupra lor și implicit ajutorul adus nouă? N-ar fi demn de noi să supunem niște adversari mai slabi și să pierdem de bunăvoie sprijinul acordat de Dumnezeu. Nu este într-adevăr o rușine? Căci iudeii, pentru care înfrângerea nu înseamnă un fapt umilitor, întrucât și așa ei s-au deprins să fie sclavi, disprețuiesc moartea doar ca să nu mai îndure din nou aceeași soartă și năvălesc adesea în mijlocul trupelor noastre fără să spere într-o izbândă, ci numai ca să-și dovedească pur și simplu vitejia; în schimb voi, care vă întindeți stăpânirea aproape asupra întregului pământ și asupra mărilor, pentru care până și victoria constituie o pată câtă vreme nu este deplină, voi nu vă aruncați nici măcar o singură dată asupra dușmanului, ci așteptați ca foametea și soarta să-l răpună, rămânând cu brațele încrucișate în pofida strălucitelor arme de care dispuneți? Și asta când, printr-un risc minim din partea voastră, ați putea încheia cu deplin succes acțiunea pe care o întreprindeți? Căci de îndată ce am reușit să ne cățărăm în fortăreața Antonia, orașul este al nostru. Și chiar dacă va trebui să mai ducem niscaiva lupte în interiorul cetății — lucru de care mă cam îndoiesc —, contează faptul că deținem o poziție dominantă și că nu vom îngădui dușmanului nostru să respire, obținând astfel o victorie rapidă și totală. Eu nu vreau să ridic un imn de slavă morții în război și nici nemuririi hărăzite celor care cad în toiul bătăliei aprige; totuși, celor ce au altfel de concepții le doresc să-și dea duhul în timp de pace, în urma unei boli, trupul lor fiind condamnat să coboarea în mormânt împreună cu sufletul. Oricine dintre oamenii bravi știe că sufletele celor căzuți pe câmpul de luptă, care au fost slobozite de sabie din învelișul lor de carne, sunt preluate de cel mai pur dintre elemente, eterul, și strămutate printre astre[3], reapărând după aceea în fața urmașilor sub forma unor spirite bune și eroi binevoitori; în schimb, sufletele celor care lâncezesc în trupuri măcinate de boli, oricât de neîntinate de vreo pată sau faptă rea ar fi acestea, tot sunt înghițite de noaptea subpământeană și cufundate într-o adâncă uitare, văzând cum o dată cu viața și cu trupul li se stinge până și amintirea. Atunci când ursita i-a hărăzit omului necruțătorul

[3] Potrivit stoicilor, luminosul eter este împărăția sufletelor și, potrivit pitagoreicilor, fericiții sălășluiesc printre stele, cultul eroilor fiind caracteristic tradițiilor populare ale vechilor greci (n. e.).

sfârșit, iar sabia se dovedește o slugă mai folositoare decât orice boală, ce anume cadrează mai mult cu demnitatea și interesul nostru decât să pui în slujba altora ceea ce oricum trebuie să dai ca obol destinului? În expunerea mea de până acum m-am sprijinit pe presupunerea că cei care vor întreprinde atacul nu vor putea să scape cu viață; dar printre acești viteji s-ar putea să existe și oameni în stare să se descurce în cele mai grele situații. Căci din capul locului, nu-i atât de greu să te urci pe niște ruine și, după aceea, tot ce s-a construit recent poate fi dărâmat cu ușurință. Dacă vă încumetați mai mulți să porniți cu dibăcie la treabă, vă veți îndemna și sprijini unii pe alții: atunci, hotărârea cu care veți acționa va înfrânge repede trufia dușmanului. Nu-i exclus ca fapta voastră să izbutească fără vărsare de sânge, firește, dacă ați început așa cum se cuvine. Este de așteptat ca ei să caute din răsputeri să împiedice escaladarea voastră; dar dacă vă veți cățăra neobservați până sus și veți năvăli dintr-o dată cu de-a sila, ei nu vă vor opune o rezistență îndelungată, în pofida numărului vostru mic. Cât privește cel ce va deschide drumul, ar trebui să-mi fie mie rușine dacă prin răsplata pe care i-o voi aduce, nu-l voi face un om de invidiat. Numai să scape cu viață și-l voi face comandant peste camarazii săi. Dar până și cei căzuți în luptă vor avea parte de cele mai înalte onoruri!"

6. Chiar și după discursul rostit de Titus, mulțimea soldaților a rămas înspăimântată de gravitatea primejdiei la care era chemată să se expună; dar un luptător dintr-o cohortă, cu numele de Sabinus, originar din Siria, s-a dovedit un războinic de o deosebită forță și îndrăzneală, cu toate că, judecându-l după înfățișarea lui exterioară, nici nu puteai să-l socotești un soldat obișnuit: cu piele neagră, slab și descărnat; totuși, un suflet de erou sălășluia în trupul său uscățiv care părea prea neîncăpător pentru forța lui de luptă. El s-a ridicat cel dintâi și a zis: „Sunt gata să mă jertfesc cu dragă inimă, pentru tine, Caesar! Mă voi urca primul pe zid și-mi doresc ca norocul tău să-mi însoțească puterea și hotărârea. Dar dacă soarta va pizmui împlinirea cu succes a misiunii mele, atunci află că eșecul nu-mi va contrazice așteptările, dar prin libera mea opțiune am ales să mor pentru tine!" Spunând acestea, cu mâna stângă el și-a ținut scutul deasupra capului iar cu mâna dreaptă și-a smuls sabia din teacă, apoi s-a îndreptat spre zid chiar în cea de a șasea oră a zilei[4]. L-au urmat alți 11 soldați, sin-

[4] Adică la amiază (n. e.).

gurii care au vrut să se întreacă în vitejie cu el. Dar Sabinus a luat-o mult înaintea celorlalți, parcă mânat de o forță supranaturală. Gărzile de pe ziduri i-au ales drept țintă a sulițelor lor, i-au împroșcat de pretutindeni cu o puzderie de săgeți, prăvălind asupra lor uriașe blocuri de stâncă, unii dintre cei 11 fiind uciși de acestea. Dar Sabinus s-a avântat cu mult curaj în pofida tuturor obiectelor aruncate spre el și, chiar dacă ploaia de săgeți aproape că-l acoperise în întregime, nu s-a oprit din goana lui până ce n-a ajuns în vârful zidului silindu-și adversarii să dea înapoi. Înspăimântați de puterea și cutezanța lui, iudeii și-au pierdut cumpătul și au fugit, convinși că numeroși dușmani urcau pe urmele sale. Și aici ar putea fi mustrată Soarta că pizmuiește faptele de vitejie și că întotdeauna ea se opune ca isprăvile extraordinare să se încheie cu bine. Așa s-a întâmplat și cu acest bărbat: tocmai când asaltul său fusese încununat de succes, el a alunecat, poticnindu-se de-o piatră și s-a prăvălit peste ea cu un zgomot asurzitor. Iudeii s-au întors din drum și, când l-au văzut singur, trântit la pământ, l-au atacat din toate părțile. Dar Sabinus s-a ridicat în genunchi și în această poziție, a reușit la început să se apere, găsindu-și protecția sub scutul său. Astfel a rănit pe mulți dintre cei ce s-au apropiat de el. Slăbit însă de mulțimea rănilor primite, mâna dreaptă i-a căzut fără vlagă și, mai înainte de a-și da duhul, a fost până la urmă ciuruit de săgeți: pentru vitejia lui, acest bărbat ar fi meritat o soartă mai bună, dar sfârșitul său a fost pe măsura atacului întreprins de el. Dintre camarazii care ajunseseră până la metereze, iudeii au ucis cu pietre alți trei, ceilalți opt, deși răniți, au fost târâți și aduși înapoi în tabără. Toată această întâmplare a avut loc în cea de a treia zi a lunii Panemos[5].

7. După două zile, douăzeci de soldați din posturile de pază ale valurilor de pământ s-au strâns laolaltă, atrăgând de partea lor pe purtătorul emblemei de vultur a Legiunii a V-a, împreună cu doi oameni din trupele de cavalerie auxiliare, precum și un trompetist. La a noua oră a nopții, ei s-au îndreptat în liniște pe deasupra dărâmăturilor spre Antonia, au înjunghiat primele santinele, biruite de somn, au luat apoi în stăpânire zidul, punând trompetistul să-și sune semnalul din trâmbiță. La auzul lui, au sărit numaidecât în picioare și celelalte santinele, rupând-o la fugă fără să mai stea să socotească deloc numărul atacatorilor. Spaima și trompeta i-au făcut să-și închipuie că o mare mulțime de dușmani urcase până la ei. Când semnalul a ajuns la ure-

[5] În 22 iulie 70 (n. e.).

chile sale, Caesar și-a pregătit la repezeală oastea în vederea atacului. și a pornit el însuși spre fortăreață împreună cu comandanții săi, fiind urmat de o ceată de luptători pe alese. Întrucât iudeii își căutaseră refugiul în sanctuar, romanii și-au permis la rândul lor să intre prin galeria subterană pe care Ioannes o săpase în dauna valurilor de pământ înălțate de romani. Deși împărțiți în două tabere separate — cea a lui Ioannes și cea a lui Simon —, răsculații căutau să-i respingă împreună pe romani, fără să piardă nici un prilej de a se lua la întrecere în privința forței și a vitejiei lor. Își dădeau seama că soarta orașului era pecetluită prin cucerirea lăcașului sfânt de către romani, așa cum la rândul lor și aceștia vedeau în asta începutul victoriei lor. Astfel că în fața porților, s-a încins pe loc o aprigă luptă între cei ce se străduiau din răsputeri să ocupe Templul și iudeii care se zbăteau să-i împingă pe romani spre Antonia. Nici unii și nici alții nu puteau să se folosească de săgeți sau de sulițe, înfruntarea corp la corp ducându-se doar cu săbiile trase din teacă și în toiul încăierării nu mai distingeai din care tabără făcea parte fiecare luptător deoarece războinicii alcătuiau o singură grămadă încâlcită în care pozițiile se inversau din pricina locului strâmt și doar niște chemări confuze mai răzbeau până la urechi datorită vuietului puternic. Mult sânge a curs de ambele părți, războinicii călcând în picioare trupurile celor căzuți și armamentul lor. După partea în care atârna mai greu balanța luptei, mereu răsunau când strigătele de îmbărbătare ale învingătorilor, când gemetele de durere ale învinșilor. Nu exista spațiu suficient nici pentru fugă, nici pentru urmărire și mai limpede era sinuoasa linie de luptă care indica înaintarea sau retragerea, împărțită în mod egal. Cei ce ajungeau să lupte în primele rânduri trebuiau fie să moară, fie să omoare ei pe alții, retragerea lor fiind cu neputință; din ambele părți, cei ce se aflau mai în spate își împingeau viguros propriii lor oameni mereu înainte, nelăsând nici măcar spațiul intermediar, indispensabil desfășurării ostilităților. Până la urmă, impetuozitatea iudeilor a triumfat asupra experienței romanilor, rândurile lor cedând în toate punctele după ce bătălia a durat de la cea de a noua oră a nopții până la cea de a șaptea oră a zilei[6]. Pe de o parte, iudeii au participat la lupte cu întreaga oaste de care dispuneau și curajul lor a fost cu atât mai mare cu cât aveau în fața ochilor pericolul cuceririi orașului; pe de altă parte, romanii au recurs doar la o parte a armatei lor, căci legiunile în care își puseseră speranța lor, luptătorii nici nu esca-

6 Adică de la ora 3 noaptea și până la ora 1 după-prânz (n. t.).

ladaseră măcar cetatea. Așadar pentru moment, ei s-au declarat satisfăcuți cu cucerirea fortăreții Antonia[7].

8. Dar s-a ivit Iulianus, centurion din Bithynia, bărbat nelipsit de importanță, unul dintre cei pe care am avut prilejul să-l cunosc[8] drept cel mai experimentat în știința armelor și cel mai bine înzestrat cu forță trupească și sufletească, stând până atunci în preajma lui Titus la Antonia; când a văzut că romanii băteau în retragere și se apărau din ce în ce mai slab, s-a avântat în luptă împotriva iudeilor aproape victorioși, alungându-i într-un colț al curții interioare a Templului. Adunată în grupuri compacte, mulțimea fugea din fața lui, căci i se păreau supraomenești puterea și îndrăzneala de care dădea dovadă. Năpustindu-se de la un capăt la altul, în mijlocul adversarilor împrăștiați, el ucidea pe oricine îi ieșea înainte, nimic neputând să desfete mai mult vederea lui Caesar și să-i îngrozească totodată pe ceilalți. Dar și pe el l-a urmărit fatalitatea, de care nu scapă nici un muritor. Aidoma celorlalți, purta în picioare încălțări soldățești[9], având tălpile întesate cu cuie ascuțite; alergând pe pardoseala de piatră, el a alunecat și a căzut pe spate, iar armura lui a scos un zăngănit înfiorător, ceea ce i-a făcut pe fugari să se întoarcă din drum. Atunci în fortăreața Antonia a răsunat puternicul strigăt al romanilor, îngrijorați de soarta viteazului, în vreme ce iudeii îl și înconjuraseră, strânși grămadă în jurul lui, lovindu-l din toate părțile cu sulițele și săbiile lor. El a reușit să abată numeroasele lor arme cu scutul, dar cu toate repetatele lui încercări de a se ridica în picioare, el a fost trântit mereu la podea de ploaia loviturilor pe care le-a primit, chiar și doborât izbutind să rănească cu sabia pe mulți dintre adversarii lui. N-a fost însă ucis atât de repede, căci toate punctele mai vulnerabile ale trupului său erau ocrotite de cască și de platoșă, iar el își trăgea ceafa înapoi. De-abia după ce i s-au hăcuit mădularele și nici un camarad n-a îndrăznit să-i sară în ajutor, a trebuit să-și dea duhul. Caesar a fost cuprins de o cumplită durere pentru faptul că acest bărbat viteaz a pierit astfel, sub privirile atâtor luptători: în pofida dorinței lui de a-l ajuta, locul unde se afla l-a împiedicat să intervină în sprijinul lui, iar cei care ar fi putut s-o facă au rămas încremeniți de spaimă. După ce

---

[7] Importanța ei strategică era mai mare pentru romani decât Templul care avea o deosebită semnificație religioasă pentru iudei (n. e.).

[8] Din această mărturisire, se poate deduce că și Iosephus a făcut parte dintre însoțitorii lui Titus, ca martor ocular al luptelor din Antonia.

[9] Acest gen de încălțăminte este reprezentată în cartea lui Lindenschmit, *Ținuta și armamentul armatei romane în epoca imperială*, ilustrația XII (n. t.).

s-a luptat din greu cu moartea și puțini dintre ucigașii lui au scăpat nevătămați de rănile provocate de el, așa a fost doborât, nu fără multă trudă, Iulianus, lăsând o glorioasă amintire atât în memoria romanilor și a lui Caesar, cât și a propriilor săi vrăjmași. De îndată ce au luat cu ei cadavrul, iudeii i-au respins din nou pe romani, închizându-i în fortăreața Antonia. Cei care s-au distins în mod deosebit din partea lor în această bătălie au fost următorii: Alexis și Gyphteus, din tabăra lui Ioannes; dintre oamenii lui Simon: Malachias și Iuda, fiul lui Merton, apoi Iacobus, fiul lui Sosa, comandantul idumeenilor, iar dintre zeloți, ambii frați Ari, fiii lui Iudes.

CAPITOLUL II

1. Titus a dat soldaților săi ordinul să dărâme din temelii fortăreața Antonia pentru ca întreaga oaste să urce mai lesne până la Templu, aducându-l el însuși pe Iosephus în preajma lui; el a aflat că în acea zi — cea de a XVII-a a lunii Panemus — tradiționala „Jertfă necontenită"[1] adusă lui Dumnezeu[2] n-a fost celebrată datorită lipsei de bărbați[3], fapt care a pricinuit poporului o adâncă dezamăgire. Titus i-a cerut lui Iosephus să-i repete ceea ce i-a mai spus și mai înainte: dacă apriga-i sete de luptă nu poate fi potolită, n-are decât să vină să se războiască el însuși, însoțit de atâția oameni cât dorește să ia cu dânsul, ca să nu ducă spre pieire și orașul și Templul, fără să mai pângărească sanctuarul sau să păcătuiască față de Dumnezeu; rămâne la libera lui alegere să celebreze nesărbătorita „Jertfă necontenită" împreună cu iudeii pe care îi dorește singur. Iosephus s-a plasat în așa fel încât să fie bine auzit nu numai de Ioannes, ci și de mulțimea care trăgea cu urechea, și le-a transmis mesajul lui Caesar în limba ebraică[4], adăugând multele-i rugăminți stăruitoare ca ei să-și cruțe patria, să îndepărteze de Templu focul ale cărui pălălăi îi dau deja târcoale și să aducă lui Dumnezeu jertfe de ispășire. Poporul a ascultat aceste vorbe într-o tăcere apăsătoare dar tiranul, după ce l-a copleșit cu insulte și ocări pe Iosephus, a spus în încheiere că el nu se teme de

---

[1] În ebraică *Tamid*, sărbătoare care avea loc în august (Panemus din calendarul macedo-tyrian sau la 17 Tammuz, durând mai multe zile l-a rând). (n. t.).

[2] Vezi *Antichități iudaice*, X, 1, 2, și *Ieșirea*, 29, 38-42 (n. t.).

[3] Unii comentatori moderni au presupus că asediații nu duceau lipsa bărbaților (*andron*, în elină), ci a *mieilor* (=*arnon*) destinați jertfelor. Dar autorul se referă la o criză de preoți: unii fugiseră la romani, ca să nu fie uciși, alții, din pricina rănilor, nu mai puteau oficia, după ce participaseră la lupte, cu sau fără voia lor (n. e.).

[4] De fapt, în aramaică (n. e.).

cucerire, întrucât orașul este al lui Dumnezeu. Drept răspuns Iosephus a rostit cu glas răspicat următoarele:

„Negreșit că orașul l-ai păstrat curat pentru Dumnezeu! Sanctuarul lui a rămas și acum tot neîntinat! De nici o infamie nu te știi vinovat față de cel al cărui sprijin nădăjduiești să-l dobândești, primind de la tine jertfele cerute de datini! Pe cine vine să-ți ia de la gură pâinea cea de toate zilele, tu, cel mai mare nelegiuit, îl socotești dușmanul tău; în schimb, îți închipui că-ți va fi aliat în acest război Dumnezeu de la al cărui străvechi ritual tu te-ai sustras? Propriile tale păcate vrei să le pui în cârca romanilor care până acum au avut grijă de legile noastre și vor să te silească să reinstaurezi jertfele aduse lui Dumnezeu, de întreruperea cărora ești pe deplin vinovat. Cine oare nu va căina și deplânge orașul acesta pentru nefireasca inversare de roluri, întrucât niște străini și, pe deasupra, și dușmani, caută să îndrepte un sacrilegiu în vreme ce tu, un iudeu crescut în spiritul legilor noastre, te înverșunezi împotriva lor mai abitir decât cei ce le sunt din capul locului vrășmași? Și totuși, o, Ioannes, nu e deloc rușinos să te căiești de păcatele tale chiar și în ultimul ceas și pentru frumoasa ta intenție de a salva țara, te poți sluji de strălucita pildă a regelui iudeilor Iehonia[5]. Odinioară, când Babilonianul a pornit cu oaste împotriva lui, el a părăsit de bunăvoie orașul, înainte de cucerirea lui, plecând într-un prizonierat voluntar împreună cu familia lui[6], ca să nu dea pe mâinile dușmanilor locurile sfinte și să nu lase pradă flăcărilor Casa Domnului. De aceea îl și proslăvește sfânta tradiție a tuturor iudeilor, iar amintirea lui în curgerea ei de la un veac la celălalt, se transmite, eternă și împrospătată, generațiilor următoare. Iată un minunat exemplu pentru tine, Ioannes, repetarea lui nefiind lipsită de riscuri: eu însumi îți garantez că vei fi iertat de romani. Ia aminte că-ți vorbesc ca un compatriot de-al tău și ca iudeu îți fac această promisiune, căci tu trebuie să ai în vedere cine anume îți dă sfaturi și de unde provine el. Negreșit, nu mi-aș dori deloc să fiu prizonierul nevoit să trăiască în așa fel încât să renunțe la obârșia lui și să dea uitării moștenirea strămoșească. Tu te dezlănțui iar împotriva mea și-mi strigi vorbe de ocară și merit pe deplin să fiu tratat și mai rău fiindcă, în pofida destinului, eu dau sfaturi unor oameni condamnați de Dumnezeu, străduindu-mă din greu să-i salvez. Cine nu cunoaște

---

[5] Urmașul lui Ioachim și precursorul lui Sedechia, ultimul suveran al regatului Iudeii, Iehonia a domnit 3 luni (597 î. e. n.), predându-se lui Nabucodonosor al II-lea (n. e.).

[6] Vezi *Antichități iudaice*, X, 7, 1 și *Cartea a patra a Regilor*, 24, 8-12 (n. t.).

însemnările vechilor profeți și proorocirea lor privitoare la sfârșitul acestui nefericit oraș a cărui adeverire se prefigurează acum? Ei au prezis cucerirea Ierusalimului atunci când cineva va începe să verse sângele confraților săi. Oare atât orașul cât și întregul Templu nu sunt pline de cadavrele propriilor voastre victime? Așadar Dumnezeu, da, Dumnezeu însuși, prin intermediul romanilor, aduce focul care va purifica Templul și va nimici orașul împovărat de atâtea fapte odioase"!

2. După ce a rostit printre gemete și lacrimi aceste vorbe, glasul lui Iosephus a fost sugrumat de suspine. Romanii înșiși erau înduioșați de suferința lui și admirau calea aleasă de el, dar ciracii lui Ioannes se împotriveau cu o și mai mare îndârjire romanilor, mânați de apriga lor dorință de a pune mâna pe Iosephus. Cu toate că mulți oameni de vază au fost impresionați de discursul lui, unii dintre ei au rămas pe loc, temându-se de gărzile răsculaților, chiar dacă erau convinși de inevitabila pieire a lor și a orașului; dar alții au pândit momentul potrivit când puteau scăpa fără nici o primejdie și s-au refugiat la romani. Printre aceștia s-au aflat Marii Preoți Iosephus și Iesus[7], niște feciori de Mari Preoți, așijderi cei trei fii ai lui Ismael, decapitat în Cyrene, tuspatru fiii lui Matthias, precum și feciorul celuilalt Matthias; acesta izbutise să fugă după cumplitul sfârșit al părintelui său care fusese executat de Simon, fiul lui Giora, împreună cu tustrei fiii săi, așa cum am relatat mai înainte[8]. Alături de Marii Preoți au trecut deopotrivă de partea romanilor și mulți alți oameni de neam mare. Caesar i-a întâmpinat prietenește, ba chiar, știind că nu se vor simți în largul lor din pricina obiceiurilor străine de ei, i-a trimis la Gophna, unde le-a cerut să rămână deocamdată: el va restitui fiecăruia averile lui de îndată ce va găsi răgazul necesar, după terminarea războiului. Ei s-au retras bucuroși în orașul care le-a fost repartizat, unde se simțeau în deplină siguranță. Întrucât ei n-au mai fost văzuți de nimeni, răsculații au răspândit din nou zvonul că transfugii au fost masacrați de romani — asta pentru a-i înspăimânta pe cei care mai rămăseseră, având intenția să fugă la rândul lor. Câtăva vreme, acest șiretlic a avut succes ca și mai înainte[9], căci frica i-a făcut pe mulți să-și suspende fuga lor la romani.

3. Mai târziu însă, când Titus i-a rechemat pe oamenii trimiși de el la Gophna și le-a ordonat să facă înconjurul zidurilor de apărare,

---

[7] Amândoi fuseseră numiți și apoi destituiți de Herodes Agrippa II (n. e.).

[8] Vezi *Cartea a cincea*, cap. XIII, paragr. 1 (n. t.).

[9] Vezi *Cartea a cincea*, cap. XI, paragr. 2 (n. t.).

împreună cu Iosephus, spre a fi văzuți de popor, numeroși au fost locuitorii care au fugit la romani. Strâns grupați și postați în fața liniilor romane, cu suspine și lacrimi în ochi, ei i-au rugat pe răsculați ca mai întâi de toate să-i primească pe romani în întregul oraș și să-și salveze iarăși patria sau, dacă nu sunt gata s-o facă, barem să treacă la evacuarea totală a sanctuarului, păstrând astfel intanct Templul pentru popor, căci romanii nu vor cuteza să dea foc locurilor sfinte decât numai în caz de forță majoră. Aceste cereri n-au făcut decât să sporească și mai mult împotrivirea răsculaților și, după ce au strigat o sumedenie de ocări la adresa transfugilor, au instalat în poziție de tragere, deasupra porților sanctuarului, scorpionii, catapultele și balistele lor astfel încât tot înconjurul lăcașului sfânt, acoperit cu stive de cadavre nenumărate, semăna cu un osuar, iar Templul cu o fortăreață. În sacrele încăperi unde intrarea era strict interzisă, răsculații dădeau buzna cu arma în mâinile mânjite de sângele încă nerăcit al fraților uciși de ei; încălcarea legilor fusese împinsă atât de departe încât indignarea care ar fi fost firească îndeobște la iudei, dacă romanii ar fi comis asemenea nelegiuiri împotriva lor, era resimțită acum de romani față de iudei, pentru lipsa de respect pe care o arătau în privința propriilor lor sanctuare. Căci printre soldați nu se afla nici măcar unul care să nu fi privit cu o înfiorată venerație Templul, prosternându-se și n-ar fi năzuit în sinea lui ca tâlharii să se căiască înainte ca nenorocirea să-și pună pecetea ei necruțătoare.

4. În adânca-i tulburare lăuntrică, Titus a adresat încă o dată liotei lui Ioannes mustrările sale, rostind cuvintele următoare: „N-ați trasat voi, ticăloși fără pereche, acea barieră din jurul sfântului vostru lăcaș? N-ați înălțat deasupra ei, din loc în loc, acei pilaștrii având inscripții de advertisment cu litere de-ale grecilor și de-ale noastre prin care era interzisă trecerea balustradei? Nu v-ați permis să pedepsiți cu moartea pe oricine o depășea, chiar dacă era roman? De ce atunci, ucigașilor, călcați în picioare cadavrele situate dincolo de barieră? De ce pângăriți sanctuarul cu sângele străinilor și al localnicilor? Drept martori să-mi slujească zeii străbunilor mei și cel care a ocrotit cândva acest ținut, dar sunt sigur că acum n-o mai face deloc; drept martori să-mi slujească propria mea oaste precum și iudeii care se află acum la mine, dar până și vouă vă cer să adeveriți faptul că nu vă silesc să profanați sanctuarul acesta! Iar dacă voi doriți să vă alegi alt câmp de luptă, atunci nici un roman nu va încălca și nici nu va pângări sfântul vostru lăcaș! Templul vi-l voi păstra neatins, chiar și în pofida voinței voastre"!

5. După ce Iosephus, la ordinul lui Caesar, a transmis mesajul său, tâlharii l-au tratat cu batjocură și dispreț, socotind că îndemnurile sale nu erau o dovadă de bunăvoință, ci un semn de slăbiciune. Când a văzut că acești oameni nu arată nici o milă față de soarta lor și nici o preocupare pentru slavarea Templului, Titus a trecut, din nou, nu fără strângere de inimă, la aplicarea măsurilor războinice. Să pornească cu întreaga lui armată împotriva lor era cu neputință căci spațiul era mult prea mic pentru desfășurarea ei; de aceea, a și ales din fiecare centurie câte 30 dintre cei mai viteji soldați, repartizând unui tribun câte 100 de luptători, iar în fruntea lor a pus drept comandant pe Cerealius[10], cu misiunea de a porni atacul împotriva gărzilor iudaice la a 9-a oră a nopții. Titus se înarmase și se pregătea să coboare împreună cu soldații, dar l-au reținut propriii săi prieteni, arătându-i că se expunea la o mare primejdie, precum și obiecțiile comandanților lui. Căci, potrivit spuselor acestora, era mult mai indicat ca el să rămână pe loc, în fortăreața Antonia și în decursul luptelor să-și asume rolul de judecător al soldaților săi, decât să coboare jos, spre a înfrunta fățiș pericolele. Asta deoarece, sub privirile lui Caesar, toți vor căuta să se arate niște vajnici luptători. Caesar s-a lăsat convins de aceste argumente și a explicat sodaților săi că el va rămâne deoparte numai pentru ca să cântărească faptele lor războinice, spre a nu lăsa nici un viteaz lipsit de răsplata cuvenită și nici un laș nepedepsit după cum merită. Va fi așadar privitor și martor direct al tuturor faptelor, el, suveranul împărțitor al pedepselor și al recompenselor. Oamenii aleși pentru îndeplinirea misiunii au primit ordinul să plece la ora menționată mai sus, iar el s-a dus la un bun punct de observație din Antonia, unde a așteptat, cu încordare, desfășurarea evenimentelor.

6. Luptătorii plecați la atac n-au găsit, firește, santinelele adormite, așa cum speraseră ei, ci dimpotrivă, ele au sărit în picioare, strigând și numaidecât romanii s-au și angajat în lupta corp la corp. La strigătul lor de luptă, și celelalte gărzi de noapte au ieșit în grupuri compacte din interior. Romanii au fost asaltați de primele lor rânduri, fiindcă următorii s-au ciocnit de propriile lor trupe și mulți și-au tratat camarazii ca pe niște dușmani. Căci unul nu-l mai recunoștea pe celălalt, nici cu ajutorul chemărilor, de vreme ce strigătele se înălțau de-a valma din ambele părți, chiar și mai puțin cu ajutorul văzului, de vreme ce era noapte adâncă. Pe unii furia, pe alții frica îi făcea să or-

---

10 Sextus Cerealius, care avea sub comanda lui legiunea a V-a: vezi *Cartea a cincea*, cap. VII, paragr. 32 (n. e.).

bească de-a binelea, luptătorii lovind la întâmplare pe oricine se nimerea în calea lor. Faptul că ei nu se recunoșteau reciproc a provocat mult mai puține daune romanilor, care își țineau scuturile strâns lipite unul de altul, înaintând grupați în ordine de luptă; în plus, fiecare soldat ținea minte parola. Dar iudeii, mereu dispuși să se împrăștie, atacau și se retrăgeau la voia întâmplării, ajungând să pară dușmani unii altora. Căci oricine se întorcea la propriii săi camarazi devenea din pricina întunericului un presupus roman care se apropia. Ca atare, numeroși iudei au fost răniți mai degrabă de semenii lor decât de către dușmani până când, o dată cu mijirea zorilor, ochii au văzut din nou și situația bătăliei s-a limpezit cât de cât; de-abia atunci oamenii s-au grupat în ordine de luptă și au putut să-și slobozească săgețile, luându-și ostășeștile măsuri de apărare. Dar nici una dintre tabere nu ceda și nu dădea semne de oboseală. Mai ales romanii, știindu-se urmăriți de privirile Caesarului lor, se luau la întrecere între ei, om cu om, unitate cu unitate și fiecare era convins în sinea lui că această zi îi va aduce avansarea în grad, dacă se va lupta vitejește. În schimb, ceea ce stimula temeritatea iudeilor era, pe de o parte, grija față de propria lor viață și față de sanctuar, pe de altă parte, prezența tiranului, care îi îmbărbăta pe unii, iar pe alții îi mâna din urmă cu lovituri de bici sau amenințări. Așa se face că bătălia se desfășura îndeobște în unul și același loc, lentele avansări ale liniei de luptă interveneau într-o mică măsură, fiind urmată repede de deplasări în sens invers. Nici una, nici alta dintre tabere nu avea spațiu suficient pentru fugă sau urmărire. La fiecare schimbare a situației, dinspre Antonia porneau puternicele strigăte ale propriilor oameni, care își aclamau camarazii atunci când erau în avantaj sau îi încurajau să reziste atunci când băteau în retragere. Era ca o bătălie reprezentată pe scena unui teatru: nimic din ceea ce se petrecea în cursul încleștării nu trecea neobservat atât de Titus cât și de însoțitorii săi. După ce au început să se bată de la cea de a 9-a oră a nopții, părțile adverse și-au încetat ostilitățile la cea de a 5-a oră a zilei[11], chiar din locul unde se dezlănțuise atacul, fără ca vreuna din tabere să-și fi silit rivala să se retargă, ambele lăsând ca victoria să rămână nedecisă. De la romani, mulți au fost cei ce s-au distins în luptă; de la iudei, s-au remarcat din grupul lui Simon: Iudes, fiul lui Mareotos și Simon, fiul lui Osaia; dintre idumeeni: Iacobus și Simon — ultimul fiind fiul lui Acatela —

[11] La ora 11 a. m. (n. e.).

precum și Iacobus, fiul lui Sosa; dintre luptătorii lui Ioannes: Gephteos și Alexas, iar dintre zeloți: Simon, fiul lui Ari.

7. Între timp, restul armatei romane a ras din temelii în decurs de șapte zile fortăreața Antonia, croind un drum larg până la Templu. De îndată ce au ajuns în preajma primului zid împrejmuitor, legiunile au și început să înalțe noi valuri de pământ: cel dintâi, față în față cu colțul curții interioare a Templului, situat în partea de miazănoapte spre apus; cel de al doilea, în fața exedrei de miazănoapte, aflată între cele două porți; mai erau apoi alte două: unul în dreptul porticului de apus din curtea exterioară a Templului și altul mai departe, în dreptul porticului de miazănoapte. Totuși, aceste lucrări au atras asupra romanilor multe eforturi și mari greutăți, deoarece materialul lemnos trebuia să fie adus de la o distanță de 100 de stadii. Li s-a întâmplat uneori ca în timpul ciocnirilor să aibă de suportat pagube, deoarece din pricina superiorității lor zdrobitoare, romanii n-au fost prea prevăzători, în iudeii care își pierduseră orice speranță că vor scăpa dând peste niște dușmani tot mai cutezători. De pildă, anumiți călăreți, trimiși să strângă lemne sau să procure furaje, în răstimpul cât erau ocupați cu aceste corvezi, își lăsau caii să pască liber, cu hamurile scoase; inamicii atunci năvăleau în cete mari, răpindu-le cabalinele. Întrucât faptul acesta s-a repetat de mai multe roi, Caesar a căpătat convingerea — cum era de altfel și cazul — că asemenea jafuri se datorau mai mult neglijenței propriilor săi luptători decât deosebitei vitejii a iudeilor și a decis ca prin drastice măsuri să-i determine pe ceilalți să-și păzească mai bine caii lor. El a dat ordinul ca unuia dintre soldații care rămăsese fără cal să i se aplice pedeapsa cu moartea, prin groaza pe care a inspirat-o făcându-i pe ceilalți să-și păzească cu strășnicie caii: acum nu-i mai lăsau să pască la întâmplare, ci îi luau cu ei de parcă ar fi crescut împreună, de câte ori se simțea lipsa materiilor prime. Așa cum am spus, romanii asediau Templul și înălțau noi valuri de pământ.

8. A doua zi după urcarea legiunilor în sanctuar[12], numeroși răsculați, cărora li se terminaseră proviziile luate cu japca și acum erau chinuiți de foame, și-au strâns rândurile și au întreprins în cea de a 11-a oră a zilei un atac împotriva santinelelor roamne de pe Muntele Măslinilor: ei credeau că vor străpunge lesne rândurile lor pentru că mai întâi gărzile nu bănuiau nimic și mai apoi, pentru că sosise vre-

---

[12] După ce fortăreața Antonia a fost distrusă în întregime, netezindu-se drumul armatei romane spre Templul asediat (n. e.).

mea când ele se ocupau de curățenia lor corporală[13]. Romanii au observat din timp apropierea lor și de la fortificațiile învecinate au venit în fugă ca să-i împiedice pe iudei să treacă de zidul împrejmuitor, reușind să răzbească cu forța. S-a încins o luptă crâncenă, în ambele tabere desfășurându-se multe fapte de vitejie; romanii și-au pus în valoare nu numai puterea, ci și îndemânarea lor militară, în schimb iudeii și-au demonstrat impetuozitatea necruțătoare și nestăvilita lor furie războinică. Unii luptau sub imboldul onoarei, alții sub cel al nevoii. A oferi iudeilor prilejul să scape acum, când erau prinși ca într-o plasă, constituia pentru romani un fapt foarte rușinos, unica șansă de salvare a primilor, doar în cazul când reușeau, fiind străpungerea cu forța a zidului împrejmuitor. Când iudeii erau cuprinși de panică și împinși de-a valma înspre o râpă, atunci s-a întâmplat ca un călăreț dintr-o cohortă, pe nume Pedanius, să dea frâu liber calului său, ca să galopeze vijelios în flancul dușmanilor fugari, trăgând spre el un tânăr zdravăn la trup și bine înarmat, pe care îl înșfăcase de călcâie. Atât de mult s-a aplecat de pe calul său în plin galop și atâta vigoare a avut în brat ca și întregul său corp, dovedind de asemeni în cel mai înalt grad măiestria lui de călăreț! Ținându-și prizonierul în mâini ca pe un obiect de mare preț, răpit de el. Pedanius l-a adus înaintea lui Caesar. Față de cel ce realizase această captură, Titus și-a arătat admirația pentru puterea lui deosebită; cât privește însă prizonierul, el a dat ordin să fie executat pentru participarea la atacul împotriva zidului împrejmuitor. Apoi s-a consacrat luptei decisive pentru cucerirea Templului, grăbind construirea valurilor de pământ.

9. Între timp, mâhniți de daunele suferite în ciocnirile lor cu dușmanii și de faptul că, încetul cu încetul, războiul atingea punctul culminant și în desfășurarea lor luptele se apropiau necontenit de Templu, iudeii au extirpat mădularele deja bolnave, la fel ca în cazul unui corp atins de cangrenă, spre a împiedica proliferarea răului: ei au dat pradă flăcărilor porticul situat la miazănoapte spre apus, puntea de legătură dintre sanctuar și fortăreața Antonia, distrugându-l apoi pe încă o distanță de 20 de coți. Așadar, cu propriile lor mâini, ei au început incendierea lăcașului sfânt. Două zile după aceea, la data de 24 a lunii de care am mai vorbit[14], romanii au dat foc porticului învecinat. Când vâlvătaia a avansat preț de 15 coți, iudeii au dărâmat din nou acoperișul, fără să arate nici un respect față de construcția propriu-zisă,

---

[13] Nu era vorba exclusiv de baia de seară a soldaților romani, ci și de cină și de pregătirea pentru repaosul de noapte (n. e.).

[14] În 12 august 70 (n. e.).

nimicind legătura acesteia cu Antonia. De aceea ei au asistat în liniște la asaltul flăcărilor, deși ar fi putut să stăvilească incendiul, îngăduind focului să progreseze doar cât era în interesul lor. În acest interval, luptele din jurul Templului n-au cunoscut nici o întrerupere, ci aveau loc mereu hărțuieli între grupele care se năpusteau unele asupra altora.

10. În acele zile, unul dintre iudei — care era mic de statură, deloc arătos și fără să se distingă nici prin originea și nici prin calitățile sale și se numea Ionathan — a înaintat în fața mormântului Marelui Preot Ioannes[15] și, adresând romanilor multe cuvinte pline de trufie, l-a provocat pe cel mai viteaz dintre ei la un duel. Dar cei mai mulți dintre soldații înșirați în linie de luptă chiar în locul acela l-au tratat cu dispreț, deși mai mult ca sigur, unii se temeau de el; alții, își făceau socoteala — și chibzuința lor nu era deloc fără temei — că nu este indicat să te măsori cu unul care își caută moartea cu orice preț; căci asemenea oameni care nu mai au nici o speranță că vor scăpa demonstrează în atacurile lor o totală lipsă de prevedere și Dumnezeu se lasă lesne influențat de ei; chiar și o victorie obținută asupra lor nu este o mare ispravă, iar a suferi o înfrângere din partea lor constituie o faptă nu numai rușinoasă, ci și primejdioasă întrucât nu-i o dovadă de curaj, ci de temeritate să te expui. Multă vreme nimeni n-a ieșit în fața rândurilor și iudeul i-a împroșcat pe toți cu batjocoritoare învinuiri de lașitate, căci era un palavragiu grosolan și nerușinat; până la urmă, unul dintre romani, care făcea parte din escadronul de cavalerie și se numea Pudens, indignat de flecărerile și aroganța lui, a ieșit să lupte cu Ionathan; ce-i drept, n-a fost deloc prevăzător, lăsându-se amăgit de statura scundă a adversarului său. Chiar dacă, la înfruntarea lor, și-a dovedit superioritatea în toate privințele, soarta lui l-a trădat; el s-a prăvălit la pământ și Ionathan a tăbărât asupra lui, înjunghiindu-l. S-a urcat apoi cu picioarele pe cadavru, și-a ridicat în mâna dreaptă sabia de pe care șiroia sânge și în mâna stângă și-a agitat scutul, proclamându-și întruna izbânda în fața oastei romane în vreme ce se fălea cu cel căzut și-i batjocorea pe romanii ce-l priveau până când centurionul Priscus și-a încordat arcul și l-a străpuns cu o săgeată în timpul smintitului său dans victorios. Și în tabăra iudeilor, ca și în cea a romanilor, s-a înălțat în același timp un strigăt având un sens diametral opus. Încovoiat de durere, Ionathan s-a prăvălit peste cadavrul potrivnicului său, dovedind prin acest exemplu cât de repede știe Războiul să pedepsească cum se cuvine pe cei încununați de soartă cu un noroc nemeritat.

---

15 Vezi *Cartea a cincea*, cap. VI, paragr. 2, n. 5 (n. e.).

CAPITOLUL III

1. Între timp, răsculații din preajma Templului n-au renunțat la lupta lor deschisă, desfășurată zi de zi, împotriva soldaților dușmani înșirați pe valurile de pământ și în cea de a 27-a zi a lunii de care am vorbit mai înainte[1], au urzit vicleșugul următor: spațiul cuprins între grinzile de la acoperișul porticului de apus și tavanul de dedesubtul lor l-au umplut cu lemne uscate, precum și bitum, și smoală, după care s-au retras, prefăcându-se că sunt doborâți de oboseală. Mulți soldați nechibzuiți, excesiv de zeloși, s-au încumetat să-i urmărească pe iudeii fugari, proptind niște scări de pereți, ca să ajungă până la portic. Dar cei prevăzători n-au avut încredere în curioasa retragere a iudeilor și au rămas pe loc. De îndată ce acoperișul galeriei s-a umplut cu cei ce se cățăraseră până sus, numaidecât iudeii au dat foc de jos clădirii întregi. Când flăcările s-au înălțat pe neașteptate din toate părțile, romanii aflați în afara zonei dezastrului au fost cuprinși de-o mare panică, iar cei aflați în interiorul ei au constatat deplina lor neputință. Atunci când s-au trezit înconjurați de vâlvătăi, unii s-au prăbușit de pe peretele posterior al porticului în orașul de dedesubt, alții, chiar în preajma dușmanilor, mulți au sărit în mijlocul camarazilor lor, în speranța că vor scăpa teferi, dar și-au frânt oasele mădularelor; focul a devansat elanul celor mai mulți, unii dintre ei preîntâmpinând pârjolul cu propriile lor săbii. Flăcările ce ajungeau departe răzbeau repede până la cei ce-și găsiseră un alt soi de moarte. Deși era supărat în sinea lui pe soldații care-și pierdeau viața, fiindcă se urcaseră pe acoperișul porticului fără să fi primit nici un ordin în acest sens, Caesar simțea o mare milă pentru ei. Întrucât nimeni nu putea să le vină în ajutor, acești nefericiți, ajunși în pragul morții, aveau barem mângâierea următoare: vedeau cât de îndurerat era cel

[1] În 15 august 70 (n. e.).

pentru care își sacrificau viața. Ei puteau să constate limpede cum le adresa strigăte puternice, cum alerga el din loc în loc, cerând oamenilor din jurul lui să dea cât mai repede tot ajutorul de care erau în stare. Căci chemările și sufleteasca participare a comandantului erau socotite de fiecare drept o glorioasă ceremonie de înmormântare, făcându-i să moară cu inima împăcată. Câțiva, găsindu-și refugiul pe zidul porticului, care era gros, s-au salvat de foc, dar au fost împresurați de iudei; multă vreme, ei au opus o dârză rezistență însă până la urmă au fost uciși cu toții.

2. Ultimul a pierit un tânăr cu numele de Longus: el a revărsat un dram de strălucire asupra groaznicei scene și — dintre toți bărbații care și-au găsit acolo moartea, meritând fiecare în parte să i se păstreze o vie amintire — el a fost cel mai viteaz. Plini de admirație față de puterea lui de luptă și prea slabi pentru a fi capabili să-l doboare, iudeii i-au cerut lui Longus să coboare de pe zid, făgăduind că-i vor cruța viața; de cealaltă parte, fratele său Cornelius l-a rugat stăruitor să nu-și păteze propria onoare și cea a armatei romane. El l-a ascultat și, smulgându-și sabia din teacă, cât mai în văzul ambelor tabere, și-a grăbit singur sfârșitul. Dintre cei împresurați de flăcări, un oarecare Artorius și-a salvat viața printr-un vicleșug; l-a chemat pe camaradul său Lucius, împreună cu care împărțea același cort, zicându-i cât a putut de tare: „Te numesc moștenitorul averii mele dacă te apropii de mine, ca să mă prinzi în brațe"! Lucius s-a apropiat bucuros: Artorius a căzut peste el, scăpând teafăr, dar celălalt, care l-a apucat a fost strivit de pietrele pavajului, datorită greutății camaradului și a murit pe loc. Această cumplită întâmplare i-a descumpănit pe soldați pentru moment, dar ea le-a slujit pentru ceea ce a urmat și i-a făcut să nu se mai lase așa ușor ademeniți de provocări, romanii devenind mult mai prevăzători față de șiretlicurile iudeilor, de pe urma cărora au avut de tras ponoase datorită necunoașterii locurilor și a firii acestor oameni. Porticul a ars în întregime până la turnul lui Ioannes[2], construit de acesta l-a înălțat în timpul luptelor sale cu Simon deasupra porților care se deschideau spre Xystos. Iudeii au dărâmat ceea ce mai rămăsese din portic, după ce romanii urcați deasupra lui își găsiseră moartea. În ziua următoare, romanii, la rândul lor, au mistuit în flăcări întregul portic de miazănoapte, până tocmai la porticul de apus. Acolo se întâlneau ambele porticuri și, împreună, alcătuiau un

---

[2] Al doilea din cele patru turnuri construite de Ioannes în timpul ostilităților cu rivalul său Simon (*n. e.*).

unghi ce se profila deasupra așa-numitei râpe Cedron, unde terenul se prăvălea într-o prăpastie ametitoare. Aceasta era situația din preajma Templului.

3. În oraș, bântuia foametea ucigătoare, o mulțime uriașă îi cădea victimă, mizeriile provocate de ea fiind de nedescris. În fiecare casă, în care se întrezărea undeva o umbră de mâncare, se desfășura propriu-zis o bătălie, cei mai buni prieteni tăbărau cu pumnii unii asupra altora, smulgându-i jalnicele firimituri, spre a-și mai prelungi viața amară. Nici măcar muribunzilor nu li se dădea crezare că n-ar mai avea nici o îmbucătură; tâlharii îi scotoceau mai ales pe cei aflați în agonie, dacă nu cumva se prefăceau că mor, ascunzând în faldurile hainei, la sân, vreun rest de mâncare. Cu gurile căscate de foame, păreau niște câini turbați; așa cutreierau, hoinăreau la voia întâmplării, luau cu asalt ușile, aidoma bețivilor, și în năuceala lor intrau de două-trei ori pe oră în una și aceeași casă. Nevoia îi silea să ducă totul la gură, nesfiindu-se să adune și să mănânce până și obiecte cu care nu s-ar fi împăcat nici măcar cele mai murdare și mai proaste dobitoace. Până la urmă, nu s-au abținut să-și mestece însăși cordoanele și încălțările și, smulgând pieile de pe propriile scuturi, le rontăiau și pe acelea. Unii se hrăneau cu frânturi de fân vechi, alții strângeau firele de paie și cantitatea cea mai mică era vândută cu prețul de 4 drahme atice. Dar ce rost are să descriu amănunțit nerușinarea omenească pe care foamea a abătut-o asupra obiectelor neînsufletite? Prefer să dau la iveală o performanță a foametei cum nu mi-a mai fost dat să aud printre cele depănate atât la greci cât și la barbari; simpla povestire este înfiorătoare, iar ascultarea și mai greu de crezut! În ce mă privește, bucuros aș fi trecut sub tăcere acest caz aparte, ca să nu apar în fața generațiilor următoare drept un scornitor de fapte incredibile, dacă n-aș fi avut nenumărați martori printre contemporanii mei. Pe de altă parte, ar însemna să arăt o recunoștință rece față de patria mea dacă n-aș reda cu fidelitate ceea ce a trebuit să îndure ea în realitate.

4. Este vorba de o femeie din rândurile locuitorilor de dincolo de Iordan, care se chema Maria, tatăl ei numindu-se Eleazar; ea se trăgea din satul Bethezuba (ceea ce înseamnă Casa Isopului), se bucura de o mare vază datorită obârșiei și bogăției sale și împreună cu mulțimea s-a refugiat la Ierusalim, unde i-a fost dat să trăiască peripețiile asediului. O parte din averea pe care a izbutit s-o aducă cu ea din Peraea în oraș i-a fost de mult răpită de tirani, restul de bijuterii, precum și puțina hrană rămasă fiindu-i furate de sulițașii tâlharilor în timpul zil-

nicelor incursiuni. Femeia fusese cuprinsă de-o cumplită indignare; își ocăra și blestema adesea jefuitorii, căutând să-i atâțe astfel împotriva lor. Dar nimeni nu s-a îndurat s-o ucidă nici de silă, nici de milă. Se săturase ea însăși să tot strângă bruma de mâncare numai și numai pentru alții și, de fapt, nicăieri nu se mai găsea nimic. Foamea îi răzbise până în măruntaie și în măduva oaselor dar, și mai tare decât foamea, se aprinsese mânia ei; pentru propriu-i necaz și-a luat drept sfetnic mânia și a recurs la un gest împotriva naturii; înșfăcându-și copilul, căci avea un prunc încă neînțărcat, i-a grăit astfel: „Băiețaș nefericit, ce rost mai are să te cresc acum când bântuie cu furie războiul, foametea și răscoala? Soarta pe care ne-o rezervă romanii este robia, dacă vom mai avea zile până să ajungem în stăpânirea lor. Înaintea robiei ne și paște foametea și răsculații sunt un rău mai mare decât amândouă la un loc. Așadar, hrană să devii pentru mine, pentru răsculați, temutul geniu al răzbunării[3], iar pentru cei ce trăiesc o întâmplare de pomină, singura care mai lipsea pentru ca să atingă culmea toate nenorocirile îndurate de iudei"! După ce a rostit aceste cuvinte, și-a ucis fiul, l-a fript și a mâncat jumătate din el, acoperind cealaltă parte, pentru păstrarea ei. Cât ai bate din palme, s-au și înfățișat răsculații care adulmecaseră blestematul abur al fripturii și au amenințat femeia că, dacă nu le va arăta mâncarea pe care tocmai a pregătit-o, ei o vor ucide pe loc. Dânsa i-a asigurat că le-a pus de-o parte o ciozvârtă bună și a descoperit resturile pruncului ei: un fior de groază a străbătut bandiții pe care ceea ce vedeau cu ochii lor îi schimbase în stane de piatră. Atunci ea le-a zis: „Este copilul meu legitim, fapta îmi aparține. Ospătați-vă, căci și eu am mâncat cu poftă din el! Nu fiți voi mai slabi decât o femeie și nici mai simțitori decât o mamă! Dacă sunteți atât de pioși, iar jertfa mea vă înspăimântă, socotiți că am mâncat și partea voastră, restul rămânându-mi tot mie"! Răsculații au părăsit casa tremurând; de astă dată se dovediseră niște fricoși, lăsând mamei această cumplită hrană, chiar dacă n-o făceau cu plăcere. Ca fulgerul s-a răspândit în întregul oraș vestea despre această grozăvie și fiecare tremura de spaimă, aducându-și în fața ochilor înfricoșătoarea nelegiuire, de parcă el ar fi comis-o. Înfometații se zoreau acum să moară și-i socoteau norocoși pe oamenii care apucaseră să se stingă mai înainte de a le fi dat să audă despre sau să vadă asemenea fioroase întâmplări.

---

[3] În original Erinys= personificarea răzbunării nelegiuirilor la elini (Furii la romani) (n. e.).

5. Vestea despre oribila faptă s-a răspândit repede și printre romani. Unora le-a inspirat neîncrederea, altora, milă, dar celor mai mulți le-a atâțat ura față de acest popor. Caesar s-a dezvinovățit și-n această privință față de Dumnezeu, susținând că, în ceea ce-l privea personal, le promisese iudeilor pacea și independența și suprimarea pedepselor pentru nelegiuirile pe care le-au comis. „Totuși, în locul armoniei, au ales învrăjbirea, în locul păcii, războiul, în locul îndestulării și prosperității, foametea, ei, cu mâinile lor, dând foc Templului lor pe care noi doream să-l păstrăm în favoarea lor: acum au parte de un asemenea ospăț pe care l-au și meritat!" Infamia devorării unui prunc, el o va acoperi cu ruinele patriei lor, spre a nu mai oferi soarelui prilejul de a vedea pe fața pământului un oraș unde mamele se hrănesc în acest fel! Mai degrabă decât mamele, demni de crâncenă hrană sunt tații care mai țin armele în mână după o întâmplare atât de cutremurătoare. După ce și-a spus acestea, Caesar s-a convins de disperarea fără margini a iudeilor: nu-și vor mai redobândi judecata limpede niște oameni care au îndurat mai înainte toate nenorocirile de care ar fi putut scăpa dacă ar fi acceptat cumva să-și schimbe propria atitudine.

CAPITOLUL IV

1. Când însă două dintre legiuni își terminaseră deja valurile de pământ, în a 8-a zi a lunii Loos[1], Titus a dat ordin ca berbecele să fie aduse aproape de exedra de apus din curtea interioară a Templului. Încă mai înainte de sosirea acestora, cel mai puternic dintre berbecii de care dispuneau romanii a izbit șase zile în șir zidul fără nici un folos: nici el, nici ceilalți aidoma lui nu izbutiseră să dovedească mărimea și perfecta îmbinare a blocurilor de construcție. Între timp, alții săpaseră la temelia porții de miazănoapte și, după multe eforturi istovitoare, reușiseră să dizloce piatra din față. Totuși, temelia a fost susținută de celelalte pietre situate mai în interiorul zidului și poarta a rămas în picioare. Atunci romanii au renunțat să se mai ostenească cu mașinile de război și cu pârghiile lor de fier și au proptit de portice scările de asalt. Iudeii nu se grăbeau deloc să-i stânjenească în vreun fel; de-abia după ce romanii au ajuns sus, iudeii porneau la atac împotriva lor: pe unii îi împingeau înapoi, prăvălindu-i în gol cu capul în jos, pe alții, care li se împotriveau, îi ucideau. Pe mulți dintre ei îi străpungeau cu săbiile în clipa când coborau de pe scările de asalt, atacându-i înainte de-a apuca să se apere cu scutul propriu; alteori, iudeii reușeau să încline de sus unele scări pline cu soldați romani înzestrați cu armament greu, și să-i arunce la pământ. Chiar și din propriile lor rânduri, numărul celor ce au pierit n-a fost neînsemnat. Acei soldați romani care au adus cu ei stindardele s-au luptat să le apere, căci capturarea lor de către dușmani trecea drept o mare nenorocire, care atrăgea după ea și pierderea onoarei celor în cauză. Până la urmă, iudeii au izbutit să pună mâna pe stindarde și să ucidă pe cei ce se cățăraseră până sus, pe ziduri. Toți ceilalți au bătut în retragere, înspăimântați de soarta camarazilor lor doborâți. Din rândurile ro-

[1] În 27 august 70 (n. e.).

manilor, nimeni n-a murit fără să dea o dovadă de vitejie; dintre răsculați s-au evidențiat și de data asta prin bravura lor în luptă tot cei care se purtaseră exemplar și în bătăliile anterioare, în afara acestora distingându-se și Eleazar, nepotul tiranului Simon. Când a văzut că menajarea sanctuarelor străine aducea soldaților săi numai pierderi și prăpăd, Titus a dat ordin să se dea foc porților.

2. Între timp, au dezertat la el Ananos din Emmaus[2], cel mai sângeros dintre sulițașii care îl ocroteau pe Simon și Archelaos, fiul lui Magaddates, sperând că vor fi iertați de Titus pentru că se despărțiseră de iudei într-un moment când aceștia erau victorioși. Titus era convins din capul locului de șiretenia acestor bărbați, iar când a aflat și despre cruzimea cu care s-au purtat față de propriii lor compatrioți, a fost înclinat să-i execute pe amândoi: au venit la dânsul — și-a zis el — nicidecum la libera lor alegere, ci siliți de nevoie și nu merită să scape cu viață niște oameni care fug din orașul lor natal cuprins de vâlvătaia aprinsă chiar din vina lor. Totuși, respectarea promisiunii solemne a stat iarăși mai presus de mânia Caesarului și el i-a eliberat pe acești oameni, firește, fără să le acorde aceeași prețuire ca și celorlalți. Între timp, soldații dăduseră foc porților sanctuarului și, topindu-se, argintul a deschis repede drumul flăcărilor spre lemnărie; de-acolo, ele s-au răspândit val-vârtej și au cuprins porticurile[3]. Când au văzut că focul bântuia de jur împrejur, iudeii și-au pierdut dintr-o dată vigoarea lor trupească și curajul și, pradă consternării generale, nici unul nu s-a grăbit să stăvilească focul sau să-l stingă: încremeniți, stăteau în picioare și priveau. Dar nici această distrugere și nici descumpănirea pricinuită de ea nu i-a influențat câtuși de puțin ca să se preocupe și mai mult barem de partea intactă a Templului, iar furia lor împotriva romanilor creștea dinadins de parcă încă de-atunci întregul lor lăcaș sfânt era deja cuprins de flăcări. Atât ziua aceea cât și noaptea care i-a urmat, focul a deținut supremația. Căci romanii nu puteau să incendieze porticurile decât unul după altul și nu din toate părțile deodată.

3. A doua zi, Titus a dat ordin unei părți a oștirii să se ocupe de stingerea incendiului și să netezească un drum, spre a ușura urcarea legiunilor sale până la porțile Templului; apoi a chemat la el pe generalii săi. S-au adunat șase dintre căpeteniile cele mai de seamă:

---

[2] Vezi *Cartea a cincea*, cap. XIII, paragr. 1 (n. t.).

[3] Poarta sanctuarului era învelită în aur și mai ales argint, metal care se topește la o temperatură mai mică (n. e.).

Tiberius Alexander, care deținea comanda tuturor trupelor, Sextus Cerealius, comandantul Legiunii a V-a, Larcius Lepidus, comandantul Legiunii a X-a, Titus Phrygius, comandantul Legiunii a XV-a; în afara lor au mai fost Fronto Heterius, care avea în subordinea lui ambele legiuni venite din Alexandria, precum și Marcus Antonius Iulianus, guvernatorul Iudeei; lor li s-au alăturat alți guvernatori și ofițeri de rang înalt. Titus le-a cerut acestora să supună dezbaterii soarta Templului. Unii erau de părere că se cuvine să se aplice legea războiului. Căci iudeii nu vor înceta să se răzvrătească atâta vreme cât el va dăinui ca loc unde ei se întrunesc din toate colțurile lumii. Alții s-au pronunțat pentru păstrarea Templului cu condiția ca iudeii să-l evacueze și nimeni să nu aibă cumva, în interiorul lui, arme la îndemână; dar dacă ei se vor urca deasupra lui, ca să poarte război, atunci sanctuarul să fie ars. El va deveni astfel o fortăreață, nicidecum un lăcaș sfânt. În acest caz, nu romanii vor fi trași la răspundere pentru nelegiuirile comise, ci cei care au impus înfăptuirea lor. Dimpotrivă, Titus a susținut că, chiar dacă iudeii se vor urca deasupra Templului, ca să ducă războiul de acolo, răzbunarea nu trebuie să se reverse asupra lucrurilor neînsufletite, ci asupra oamenilor, dându-se pradă flăcărilor o construcție fără de pereche. Paguba va fi îndurată, la urma urmei, de romani căci, dacă va fi păstrat, sanctuarul ar constitui o adevărată podoabă a împărăției. Fronto, Alexander și Cerealius s-au alăturat bucuros părerii lui. Titus a dizolvat apoi adunarea și a ordonat comandanților săi să acorde timp de refacere ansamblului trupelor pentru ca ele să-și împrospăteze forțele în vederea luptelor ce le așteaptă; doar anumitor soldați, aleși din cohorte pentru acest scop, le-a încredințat sarcina să cutreiere printre dărâmături și să stingă focul.

4. Răzbiți de oboseală și dezamăgire, iudeii n-au mai fost în stare să pornească la atac în ziua aceea. A doua zi, ei și-au recăpătat forța și curajul și la cea de a 2-a oră[4] au ieșit la atac prin poarta de miazăzi, împotriva gărzilor din curtea exterioară a templului. Acestea s-au împotrivit vitejește asaltului iudeilor; în timp ce se acopereau cu propriile scuturi, ele își strângeau rândurile de parcă ar fi fost un zid de cetate. Dar romanii și-au dat seama că nu vor rezista prea multă vreme, având în vedere mulțimea și elanul atacatorilor. Caesar n-a mai așteptat ca bătălia să ia o întorsătură nefavorabilă: el a văzut totul de sus, din Antonia, și a trimis în ajutorul gărzilor călăreții lui aleși pe

[4] Adică la ora 7 (n. e.).

sprânceană. Iudeii n-au putut să facă față impetuosului lor asalt, au făcut stânga-mprejur și, după ce au căzut cei din față, toți ceilalți au fugit de-a valma. Dar în vreme ce romanii se retrăgeau la rândul lor, iudeii au făcut cale-ntoarsă încă o dată; atunci romanii s-au întors iarăși spre ei, punându-i din nou pe fugă până când, la a 5-a oră a zilei[5], ei au fost împinși din răsputeri spre interiorul incintei Templului, zăvorându-se înăuntru.

5. Apoi Titus s-a retras iarăși în fortăreața Antonia, ferm hotărât ca în zorii zilei următoare să se năpustească cu oastea lui întreagă asupra dușmanului și să încercuiască Templul. Acesta fusese demult hărăzit de Dumnezeu să cadă pradă flăcărilor și în scurgerea timpului îi venise data sorocită — cea de a 10-a zi a lunii Loos[6] —, zi în care și sanctuarul de dinaintea lui fusese preschimbat în cenușă de regele Babilonului. Cei care au pricinuit și au purtat vina incendierii Templului au fost însă de data asta, firește, iudeii înșiși. Căci atunci când Titus s-a retras la Antonia și răsculații au avut un scurt răgaz de odihnă, ei au pornit un nou atac împotriva romanilor și s-a ajuns la o încăierare între gărzile Templului și soldații care se îndeletniceau cu stingerea incendiului în curtea interioară a lăcașului sfânt. Romanii i-au alungat pe iudei, urmărindu-i pas cu pas până în fața clădirii sanctuarului. Acolo, unul dintre soldați, fără să mai aștepte vreun ordin și fără să se sperie de gravitatea faptei sale, dintr-un îndemn supranatural, a smuls din lemnărie o bucată cuprinsă de flăcări și, ridicat în brațe de propriul său camarad, a aruncat-o printr-o portiță de aur, pe unde se ajungea din latura de miazănoapte la locuințele din jurul Templului. De îndată ce flăcările s-au ridicat în sus, iudeii au scos un strigăt demn de nenorocirea abătută asupra lor; fără să se sinchisească de viețile lor și fără să-și cruțe puterile, ei au alergat cu toții, ca să stingă focul și să nu dispară acum tocmai ceea ce fuseseră ei puși să străjuiască.

6. Sosind în fugă, un soldat i-a adus vestea lui Titus. Acesta era în cortul său, să se odihnească de pe urma luptelor; așa cum se afla, a și sărit în picioare alergând spre Templu, ca să oprească răspândirea incendiului: îl însoțeau toți generalii săi și în urma lor pășeau legiunile profund îngrijorate. Strigătele și vacarmul predominau, cum era și firesc să se întâmple când o mare mulțime de trupe se deplasează în dezordine. Fie prin viu grai, fie prin semne făcute cu mâna, Caesar

---

[5] La ora 11 (n. e.).

[6] În 30 august 70 (n. e.).

căuta să dea de înțeles soldaților care luptau, să stingă incendiul, dar aceștia nu-i auzeau chemările, fiindcă țipetele mai puternice le împuiau urechile, nici nu țineau seama de gesturile mâinilor sale, fiind prea absorbiți de bătălie unii, iar alții prea îndârjiți de mânia care îi cuprinsese. Impetuozitatea cu care porneau la atac legiunile năvălitoare nu putea fi frânată nici prin îndemnuri, nici prin amenințări, unicul lor comandant suprem al tuturor rămânând furia. Atât de cumplită era îmbulzeala din fața intrărilor încât mulți romani au fost călcați în picioare de către propriii lor camarazi, mulți s-au prăvălit peste ruinele încă fierbinți și fumegânde ale porticurilor, îndurând și ei soarta dușmanilor doborâți.

Ajunși în imediata apropiere a Templului, soldații se prefăceau că nici nu aud ordinele date de Caesar, strigând celor din fața lor să arunce focul în interiorul clădirii. Răsculații pierduseră orice nădejde să mai stingă incendiul: pretutindeni erau uciși și puși pe fugă. Dar îndeobște cetățeni slabi și neînarmați, făcând parte din rândurile populației, încăpeau pe mâinile dușmanilor și erau măcelăriți pe loc. Cadavrele se adunau în grămezi uriașe în preajma altarului; sângele curgea în pâraie pe treptele sanctuarului, urmate de trupurile înjunghiaților, care se prăvăleau de sus.

7. Când însă a văzut că nu mai poate stăvili năvalnicul atac al soldaților ce-și descătușaseră furia, și că incendiul cotropise totul, Caesar, însoțit de comandanții săi, a pătruns în interiorul sanctuarului și a contemplat sfântul lăcaș și ceea ce se afla în el: toate se situau mai presus de faima lui printre străini, dar nu rămâneau mai prejos față de renumele și strălucirea de care vorbeau mereu localnicii. Deoarece flăcările nu răzbiseră înlăuntru în nici un loc, ci pustiiseră deocamdată doar încăperile laterale, Titus a crezut — și lucrurile așa stăteau — că opera mai putea fi cruțată de foc. El a ieșit repede afară și a căutat să-i convingă personal pe soldați să stingă incendiul; a ordonat apoi și centurionului Liberalius, unul dintre sulițașii care alcătuiau garda lui de corp, ca prin lovituri de toiag să-i silească să se supună pe cei ce nu ascultau de poruncile lui Caesar. Dar mai puternice decât respectul față de Caesar și teama inspirată de centurionul[7] care le stătea în drum au fost îndârjirea, ura împotriva iudeilor și nestăvilitul lor avânt războinic. Cei mai mulți erau atrași de perspectiva jafului: întrucât le-a fost dat să vadă în exterior atâtea obiecte făurite din aur, soldații

---

[7] Centurionul avea întotdeauna la el un vrej de viță de vie (*vitis*), ca semn distinctiv al rangului său (vezi Lindenschmit, *op. cit.*, tab. I, fig. I, 6, 7) (n.t.).

aveau ferma convingere că interiorul Templului era ticsit cu comori. Dar tocmai când Caesar se grăbise să iasă afară, ca să-i rețină pe soldați, unul dintre romanii care pătrunsese deja în interior, zorit de întunericul din jur, a dat foc balamalelor porții masive. Când flacăra a țâșnit luminoasă din lăuntrul Templului, atunci generalii, împreună cu Caesar, au fost siliți să se retragă; n-a mai rămas nimeni care să-și dea osteneala să-i împiedice pe soldații din afară să pună alte focare de incendiu. În acest fel, contrar voinței lui Titus, sanctuarul a fost cuprins de flăcări.

8. Se cuvine negreșit să deplângem mult acest edificiu: dintre toate construcțiile pe care am avut prilejul să le cunoaștem, fie pe calea vederii, fie pe cea a auzului, Templul rămâne cel mai demn de admirația noastră, nu numai prin splendoarea arhitectonică și mărime ci, dimpotrivă, pentru bogăția fiecărui detaliu în parte și pentru sfințenia locului pe care-l ocupă. Ceea ce ne aduce o mare consolare este gândul că nici monumentele, nici locurile unde trăiesc oamenii nu pot să-și ocolească propria soartă[8], la fel ca și vietuitoarele. Uimitoare rămâne însă precizia cu care evenimentele se succed în trecerea timpului: s-au potrivit, așa cum am mai spus, atât luna cât și ziua când sanctuarul a fost incendiat de babilonieni[9]. De la prima întemeiere de către Solomon până la distrugerea lui de acum în cel de al doilea an al domniei lui Vespasianus s-au scurs 1130 de ani, 7 luni și 15 zile, iar de la cea de a doua întemeiere înfăptuită de Haggai în cel de al doilea an al domniei lui Cyrus și până la cucerirea orașului de către Vespasianus, au trecut 639 de ani și 45 de zile.

---

[8] Că prin Soartă (*eimarméne*) Iosephus înțelege voința lui Dumnezeu, stăpânul care călăuzește unanima providență divină, reiese din lucrarea lui Lewinski intitulată *Contribuții la cunoașterea conceptiilor religioase și filosofice ale lui Flavius Iosephus*, p. 28 ș. u. (n. t.).

[9] Aceasta s-a întâmplat în anul 586 î. e. n. (n. t.).

CAPITOLUL V

1. În timp ce sanctuarul ardea fără întrerupere, soldații jefuiau tot ce le cădea în mână și măcelăreau cu miile iudeii care le ieșeau în cale, fără nici o milă față de vârstă și fără nici un respect față de locurile sfinte: bătrâni și copii, mireni sau preoți au fost căsăpiți de-a valma. Furia războiului nu făcea nici o deosebire între categorii, chiar dacă oamenii cerșeau îndurare sau se mai apărau cu armele lor. Pârâitul flăcărilor care se întindeau departe și pretutindeni se îmbinau cu gemetele celor căzuți. Datorită înălțimii colinei sanctuarului și a uriașului edificiu incendiat, aveai impresia că întregul oraș luase foc, dar nici nu puteai să-ți închipui ceva mai copleșitor și mai fioros decât zarva pornită de acolo. Căci legiunile romane își înălțau chemarea la luptă când porneau la atac, iar răsculații, simțind în jurul lor și focul, și sabia, scoteau vaietul lor de groază; aflat în partea de sus și pomenindu-se acum izolat, poporul cuprins de spaimă alerga singur în calea dușmanilor și-și acoperea durerea cu gemete de jale. Urletele oamenilor strânși pe colina sanctuarului se contopeau cu strigătele celor rămași în oraș. Mulți dintre cei care erau atât de sleiți de foame încât nu mai puteau rosti un cuvânt, la vederea templului în flăcări, au mai găsit în ei puterea să mai scoată gemete și plânsete. Ecoul stârnit de Peraea[1] și de munții din jur făcea ca vacarmul să fie și mai greu de îndurat. Dar spectacolul suferințelor îndurate era mult mai cumplit decât acest vuiet înspăimântător. Colina Templului, chiar de la poalele ei, putea să pară privitorului un clocotitor furnicar, de jur împrejur năpădit de pârjol, de parcă pâraiele de sânge ar fi fost mai abundente decât flăcările, iar cei uciși mult mai numeroși decât uci-

[1] Se înțelege că nu poate fi vorba de îndepărtații munți din Peraea. Iosephus se gândește mai degrabă la regiunea deluroasă din partea de est și de nord a Cedronului (n. t.).

gașii lor. Sub puzderia de cadavre nu se mai zărea deloc pardoseala; soldații trebuiau să calce pe movile de trupuri neînsuflețite, ca să-i urmărească pe fugari. Exercitând o puternică presiune asupra coloanei romanilor, ceata de tâlhari și-a croit cu mare greutate un drum până în curtea exterioară a Templului, iar de acolo a fugit în oraș; mulțimea rămasă pe loc și-a găsit refugiul în porticul exterior. Mai întâi, câțiva preoți au smuls sulițele de pe acoperișul sanctuarului[2], împreună cu plumbul cu care erau fixate, aruncându-le asupra romanilor; mai apoi, când au văzut că n-au obținut nici un rezultat și focul a ajuns până la ei, s-au retras cu toții pe un perete cu lățimea de 8 coți, unde au rămas neclintiți. Doi dintre ei, oameni de vază, care s-au văzut puși în alternativa de a scăpa cu viață, trecând de partea romanilor, sau să împartă o soartă tristă împreună cu ceilalți, s-au aruncat singuri în mijlocul flăcărilor, arzând împreună cu Templul: cei doi erau Meirus, fiul lui Belgas și Iosephus, fiul lui Dalaeus.

2. Deoarece romanii au socotit că acum, după ce Templul fusese ars din temelii, nu mai avea nici un rost să cruțe clădirile aflate în preajma lui, ei au dat toate celelalte porticuri pradă flăcărilor, cu excepția a două porți: cea de răsărit și cea de miazăzi; dar și acestea au fost distruse mai târziu. Ei au ars de-asemenea și tezaurul sanctuarului, unde se păstrau uriașe sume de bani, nenumărate veșminte scumpe și alte obiecte de preț, într-un cuvânt toată avuția pe care iudeii și-o adunaseră acolo, golindu-și locuințele. Apoi romanii s-au îndreptat împotriva porticului care rămăsese neatins în curtea exterioară a Templului; acolo se refugiaseră femei, copii și o mulțime pestriță de oameni din popor, cam 6.000 la număr. Neașteptând nici decizia lui Caesar privitoare la soarta acestora și nici ordinele comandanților lor, soldații mânați de furie au dat foc porticului de jos; unii au pierit când au fugit de flăcări, alții chiar în mijlocul lor: din marea lor mulțime, nu s-a salvat nici unul. Vinovat de moartea lor era un fals profet care deunăzi, tocmai răspândise printre locuitorii orașului vestea că Dumnezeu le poruncește să urce până la Templu, așteptând semnele mântuirii lor. În vremea aceea mulți profeți se lăsau ademeniți de tirani ca să amăgească poporul, vestindu-l că poate fi sigur de sprijinul lui Dumnezeu, pentru ca oameni cât mai puțini să treacă de partea romanilor, iar cei care scăpaseră de teamă și de temniță să-și recapete speranța. Ce lesne se lasă oamenii târâți de vorbe în prăpastie! Când un șarlatan flutură nimbul salvării în fața

---

[2] Vezi *Cartea a cincea*, cap. V, paragr. 6 (n. t.).

ochilor celui pândit de mari nenorociri, sărmanul care suferă se agață fără reținere de speranță.

3. Nefericitul popor s-a lăsat atunci ademenit de niște amăgitori și înșelători, dându-se în chip cu totul mincinos drept trimișii Domnului, în schimb minunilor care prevesteau apropiata distrugere nu le-a dat nici atenție și nici crezare; ca și cum ar fi fost încremenit de un trăsnet, fără să mai fie înzestrat cu vedere și simțuri, el n-a luat în seamă avertismentele divine. De pildă atunci când deasupra orașului s-a ivit o stea în formă de sabie și o cometă a dăinuit pe cer timp de un an întreg[3]; sau cu puțin înainte de izbucnirea revoltei și a agitației care a dus la război, când poporul s-a întrunit pentru sărbătorirea Paștilor — era în a 8-a zi a lunii Xanthicus[4] —, pe la ora 9 seara, o puternică lumină s-a revărsat asupra altarului și a Templului, de parcă ar fi fost în plină zi, totul durând o jumătate de ceas: profanii au văzut în asta o prevestire bună dar numaidecât cunoscătorii scrierilor sfinte au dat întâmplării interpretarea adeverită de evenimentele ulterioare. La aceeași sărbătoare, o vacă dusă la locul de înjunghiere a jertfelor a fătat în mijlocul sanctuarului un miel. Poarta răsăriteană a curții interioare, făurită din bronz și atât de masivă încât seara putea fi trasă la loc cu multă trudă de 20 de oameni voinici, care pe deasupra era și închisă cu traverse de lemn, căptușite cu fier, având și zăvoare verticale, adânc înfipte într-un prag cioplit dintr-o singură bucată de stâncă — ei bine, această poartă a fost găsită deschisă în cea de a 6-a oră a nopții. Paznicii sanctuarului s-au grăbit să aducă vestea comandantului lor; când acesta a venit la fața locului, a reușit cu chiu cu vai să închidă iarăși poarta. Iarăși au socotit profanii și asta o foarte bună prevestire, chipurile, că Dumnezeu le-a deschis poarta spre bine; cărturarii au socotit, în schimb, că siguranța Templului va ceda de la sine și poarta se va deschide ca un dar oferit dușmanului, tâlcuind între ei această întâmplare drept un semn al devastării. La puține zile după sărbătoarea aceea — a 21-a din luna Artemision[5] — a survenit o înfricoșătoare apariție, aproape de necrezut: ceea ce vreau să vă înfățișez poate să pară, după socoteala mea, o scorneală, dacă n-ar fi avut mărturia unor martori oculari, suferințele îndurate ulterior meritând să fie alăturate acestor semne. Așadar înainte de asfințitul soarelui, văzduhul din întreaga țară a fost bântuit de spectre: oști și

---

[3] Vezi Tacitus, *Istorii*, V, 13 (n. t.).

[4] În 25 aprilie 66 (n. e.).

[5] La data de 8 iunie a aceluiași an (n. e.).

cete bine înarmate care se vânturau printre nori și înconjurau orașe[6]. De-asemeni, la așa numita sărbătoare a Rusaliilor, când au pătruns noaptea în curtea interioară, ca să-și pregătească din vreme slujba, așa cum aveau obiceiul, preoții, potrivit spuselor lor, au auzit mai întâi o mișcare și un vacarm, mai apoi strigătul unei mulțimi: „Lăsați-ne să ieșim de aici"! Dar și mai neliniștitor decât aceste prevestiri a fost următorul fapt: cu patru ani înainte de izbucnirea războiului, când orașul se bucura de pace și prosperitate deplină, un anume Iesus, fiul lui Ananias, om neinstruit, care trăia la țară, a venit să ia parte la sărbătoarea unde se obișnuia ca toți iudeii să înalțe câte un tabernacol lui Dumnezeu, și în mijlocul Templului a început deodată să spună în gura mare: „Un glas din răsărit, un glas din apus, un glas din cele patru vânturi, un glas peste[7] Ierusalim și Templu, un glas peste logodnic și logodnică, un glas peste întregul popor"! Apoi a cutreierat zi și noapte toate străzile Ierusalimului, strigând aceleași vorbe. Exasperați de cobelile lui, niște cetățeni de vază l-au prins pe acest om și i-au dat o bătaie zdravănă. Dar el n-a scos o vorbă, nici pentru propria lui apărare, nici împotriva celor ce-l cotonogiseră, ci a stăruit să strige mai departe cuvintele sale. Socotind, ceea ce era de altfel adevărat, cum că bărbatul ăsta era mânat de o forță supranaturală, magistrații l-au târât în fața guvernatorului care fusese numit atunci de romani. Deși loviturile de bici îl răzbiseră până la oase, el n-a îngânat acolo nici o rugăminte, n-a vărsat nici o lacrimă ci, cu cea mai jalnică intonație a glasului său, a răspuns la fiecare plesnitură cu: „Vai ție, Ierusalime"! Dar când Albinus — căci el era pe atunci guvernator — l-a întrebat cine este, de unde vine și de ce rostește aceste cuvinte, schingiuitul nu i-a dat nici o lămurire, ci a continuat să bocească soarta orașului și n-a încetat până ce Albinus, socotind că nu era în toate mințile, l-a eliberat. În întregul răstimp până la izbucnirea războiului, el n-a avut de-a face cu nici unul dintre concetățenii săi, ci zi de zi, ca pe o rugăciune învățată pe de rost, și-a rostit jalnicul său refren: „Vai ție, Ierusalime"! Nu blestema pe nici unul dintre cei care-l băteau, deși asta se întâmpla zilnic, nici nu-i binecuvânta pe cei care-i ofereau de mâncare — dând tuturor drept unic răspuns cobitoarea lui invocație. Dar el își trimitea strigătele mai ales cu prilejul sărbătorilor;

---

[6] Cu alte cuvinte, un miraj (Fata morgana). Astfel de povestiri sunt cât se poate de credibile, setea de adevăr a istoricului fiind mai presus de orice îndoială. Tocmai fiindcă nu cunoaște deloc explicația acestui fenomen natural, Iosephus îi face o descriere exactă, ceea ce adevărește cele relatate de el (n. t.).

[7] „Un glas peste" este totuna cu: „Vai-vai!" (n. t.).

asta a făcut timp de 7 ani și 5 luni necontenit — fără ca vocea lui să răgușească sau să dea semne de oboseală, până când a amuțit cu totul în vremea asediului, căci a văzut cum prezicerea lui se adeverise. Dând așadar ocol zidurilor de apărare, a mai trimis în jos strigătul său strigăt: „Vai ție, orașule, și ție, poporule, și ție, Templule"!, apoi a adăugat la sfârșit: „Vai și mie"!, căci a și fost izbit de o piatră aruncată de o catapultă, care l-a ucis pe loc și astfel și-a dat sufletul cu jalnicul său vaiet pe buze.

4. Dacă stăm să judecăm toate acestea, ne dăm seama că Dumnezeu are grijă de făpturile omenești în fel și chip El arată dinainte ce căi contribuie la salvarea neamului lor ce-și datorează pieirea nechibzuinței precum și nenorocirii pe care singur și-o provoacă. Așa și iudeii, prin distrugerea fortăreței Antonia, au făcut ca sanctuarul lor să fie pătrat, deși prin oracolele divine căpătaseră avertismentul că orașul și lăcașul lor sfânt vor fi cucerite când Templul va avea o formă pătrată[8]. Dar ceea ce i-a îndemnat mai ales să-și dezlănțuie războiul a fost o profeție echivocă, păstrată tot în scripturile lor sacre, cum că în acest răstimp cineva din țara lor va deveni stăpânul lumii[9]. Iudeii au crezut că acela va fi neamul lor și mulți dintre înțelepții lor au dat o interpretare greșită prezicerii. Oracolul divin avea în vedere întronarea lui Vespasianus, care a fost proclamat împărat tocmai în Iudeea. Dar omul nu este în stare să scape de soarta lui, chiar și când el a prevăzut-o. Iudeii au tâlcuit unele prevestiri numai după bunul lor plac, iar pe altele nici nu le-au luat în seamă până când cucerirea orașului natal și propria lor pieire au dovedit convingător nepriceperea lor.

---

[8] Rămâne discutabil dacă textul se referă la Daniel, 8, 22 și la Daniel 9, 27 sau la Zacharia, 1, 18. Cel mai probabil este ultimul (n. t.).

[9] Vezi Tacitus, *Istorii*, V, 13 și Suetonius, *Vespasianus*, 4 (n. t.).

CAPITOLUL VI

1. În timp ce răsculații își găsiseră refugiul în oraș iar Templul împreună cu toate clădirile din preajma lui erau mistuite de flăcări, romanii și-au adus stindardele în incinta sanctuarului și le-au implântat în fața porții răsăritene, aducând tot acolo și jertfe[1], unde cu entuziaste urări de sănătate, l-au proclamat pe Titus *imperator*[2]. Soldații erau atât de împovărați de comorile răpite încât în Siria aurul a ajuns să fie vândut la jumătatea prețului pe care îl avusese anterior. Printre preoții care rămăseseră ascunși pe zidul Templului[3] se afla și un băiețaș; chinuit de sete, el a stăruit pe lângă străjile romane să-l cruțe, și le-a arătat cât de însetat era. Milostivindu-se de tinerețea, dar și de suferința lui, aceștia i-au făgăduit că nu-i vor face nici un rău, așa că poate să coboare până la ei. După ce și-a potolit setea, băiețașul și-a umplut cu apă vasul pe care îl adusese cu el și, îndepărtându-se în fugă, s-a întors sus, pe zid, la ai săi. Pentru că nici unul dintre ei n-au putut să-l prindă, străjile l-au batjocorit pentru lipsa lui de credință. El a susținut însă că nu a încălcat deloc învoiala pe care o făcuseră împreună: nu a primit asigurarea că va fi cruțat pentru ca să rămână la ei, ci doar pentru ca să coboare și să se aprovizioneze cu apă; devreme ce le-a făcut pe amândouă, și-a respectat pe deplin cuvântul. Atâta șiretenie dovedită de un copil la o vârstă încă fragedă a uluit pe soldații păcăliți de el. Chinuiți de foame, în a cincea oră a zilei, preoții au coborât de pe zidul sanctuarului; conduși de străji în fața lui Titus, ei l-au rugat să le cruțe viața. Acesta le-a explicat că răgazul iertării a

---

[1] Vezi *Cartea a treia*, cap. VI, paragr. 2, n. 1 (n. t.).

[2] Acest titlu era acordat comandantului de oști atunci când cel puțin 6000 de dușmani uciși acopereau după victorie câmpul de luptă și soldații înșiși îl aclamau astfel. Dar Caesarii purtau acest titlu ca semn al demnității lor, echivalând-o pe cea a unui șef de stat (n. t.).

[3] Vezi cap. V, finalul paragr. 1 (n. e.).

trecut pentru ei întrucât ceea ce l-ar fi îndreptățit să-i păstreze în viață nu mai exista și prin rangul lor de preoți aveau menirea să dispară împreună cu propriul lor sanctuar; apoi Titus a ordonat executarea preoților.

2. Când au văzut că luptele îi hărțuiau de pretutindeni și zidul împrejmuitor înălțat de romani le tăiase orice posibilitate de fugă, cetele din jurul tiranilor l-au poftit pe Titus să vină la o consfătuire. Deoarece firea lui avea o prietenoasă înclinare față de oameni, el ținea nespus să salveze barem orașul, iar amicii săi îl și sfătuiseră de asemeni să primească invitația, presupunând că acum tâlharii deveniseră mai chibzuiți; ca atare, s-a instalat în partea apuseană a curții exterioare a Templului, *căci acolo erau porțile situate mai sus de Xystos*, precum și podul[4] care făcea legătura dintre Orașul de Sus și Templu; această punte se afla acum la mijloc între tirani și Caesar. Mulțimea era îngrămădită de ambele părți: în jurul lui Simon și Ioannes, iudeii fremătând de speranța grațierii și în jurul lui Caesar, romanii nerăbdători să asculte ce anume li se cerea. Titus a poruncit soldaților să-și potolească mânia și să nu-și mai trimită săgețile înspre dușmani; a chemat lângă el un tălmaci și — ca un semn doveditor că el era biruitorul — a luat cuvântul cel dintâi: „*Sunteți în sfârșit sătui de* suferințele orașului natal, voi, cetățenii lui? Fără să fi apreciat câtuși de puțin puterea noastră și slăbiciunea voastră, doar dintr-o oarbă temeritate și curată nebunie, v-ați dus spre pieire poporul, orașul și Templul, iar acum v-a venit și vouă rândul, pe bună dreptate! De mult, încă de pe când v-a subjugat Pompeius, voi n-ați încetat să puneți la cale răscoale, pentru ca apoi să porniți războiul declarat împotriva romanilor. Oare numărul vostru mare să vă fi inspirat atâta încredere? Practic, doar o mică parte a oștirii romane a fost în stare să vă doboare. Aveți cumva încredere în aliații voștri? Dar care popor din afara împărăției noastre ar prefera să treacă mai degrabă de partea iudeilor decât a romanilor? Vă bazați atunci pe forța fizică? Totuși, știți prea bine că până și germanii sunt sclavii noștri. Contați oare pe trăinicia zidurilor de apărare? Dar ce obstacol poate fi mai greu de învins decât meterezul Oceanului? Britanicii sunt înconjurați de el și totuși, se înclină până la pământ în fața armelor romane. Contați pe propria tărie morală și pe șiretenia comandanților voștri? Dar, cum

[4] Dacă urmele acestui pod trebuiesc căutate în așa-numitul arc al lui Wilson sau cel al lui Robinson din zilele noastre, este problematic. Referitor la această întrebare vezi *Spiess*, op. cit., p. 63, ș. u. (n. t.).

prea bine știți, și cartaginezii au fost înfrânți de noi. Prin urmare, împotriva romanilor nu v-a îndreptat nimic altceva decât omenia romană. Mai întâi, noi v-am încredințat țara, ca s-o stăpâniți și am întronat regi din neamul vostru; mai apoi, am respectat legile pe care vi le-au transmis strămoșii și v-am lăsat să trăiți după placul vostru nu numai între cei de același neam cu voi, ci și între cei ce vă erau străini. Dar suprema favoare a fost că v-am îngăduit să încasați biruri în numele lui Dumnezeu[5] și să strângeți ofrandele, fără să aducem mustrări și fără să punem piedici celor ce le ofereau — numai pentru ca voi să vă îmbogățiți pe cheltuiala noastră și să vă înarmați cu banii noștri împotriva noastră. Și tocmai voi, care ați trăit din beneficiul acestor favoruri, ați dăruit în schimb celor care vi le-au oferit ghiftuiala voastră semeață și, după pilda șerpilor neîmblânziți, ați împroșcat cu venin pe cei veniți să vă mângâie prietenește. Se cuvine să recunoașteți că ați disprețuit firea ușuratică a lui Nero; în perioada de început ați păstrat o răutăcioasă cumințenie la fel ca rupturile și sfărâmăturile dintr-un corp care iese la iveală de-abia când se agravează boala[6]: profitând de ocazie, ați dat adevărul la iveală și nemăsuratele dorințe au căpătat aspirații nerușinate. Tatăl meu n-a venit în țara voastră ca să vă pedepsească pentru ciocnirile voastre cu Cestius, ci doar ca să vă amintească ce datorie aveți. În orice caz, dacă el ar fi urmărit să stârpească neamul vostru, atunci, atacându-vă de la rădăcini, el ar fi trebuit să vă distrugă neîntârziat orașul; dar în timpul acesta, a pustiit Galileea și împrejurimile sale, dându-vă astfel mai mult răgaz, ca să vă răzgândiți. Dar dragostea lui de oameni a fost socotită de voi drept un semn de slăbiciune și blândețea noastră a alimentat impertinența voastră. După moartea lui Nero, voi v-ați purtat aidoma celor mai mari ticăloși: v-au dat curaj tulburările interne ale Împărăției noastre și atunci când eu însumi, împreună cu părintele meu, am plecat în Egipt, voi v-ați folosit de acest prilej ca să faceți pregătirile de război, nesfiindu-vă să-l stânjeniți pe cel care a obținut demnitatea imperială, după ce voi l-ați cunoscut mai înainte drept un inimos comandant de oști. De îndată ce Imperiul și-a găsit refugiul sub ocârmuirea noastră și și-a redobândit liniștea în toate privințele, popoarele străine trimițându-ne soliile care ne împărtășeau bucuria

---

[5] Vezi *Evanghelia după Matei*, cap. 17, paragr. 24 precum și *Cartea a șaptea*, cap. VI, paragr. 6 din prezenta lucrare (n. t.).

[6] Aluzie la așa-zisul an „al celor patru împărați" (vezi și *Cartea a patra*, cap. IX, paragr. 2) (n. e.).

lor, din nou iudeii au fost cei ce ne-au declarat război. Trimișii voștri au ajuns până la oamenii de dincolo de Eufrat, ca să le propovăduiască răscoala; v-ați construit de îndată noi ziduri de apărare, au izbucnit revolte și certuri între tirani, țara a fost bântuită de războaie civile — năpaste care survin numai la niște oameni răi ca voi! Am venit în fața orașului ca să împlinesc sumbrele porunci pe care mi le-a dat tatăl meu, fără nici o plăcere. M-am bucurat când am aflat că poporul are intenții pașnice. Încă înainte de izbucnirea războiului, am căutat să vă conving să renunțați la el din capul locului; când voi ați pornit ostilitățile împotriva mea, multă vreme m-am străduit să vă cruț; i-am grațiat pe transfugi, față de cei ce și-au căutat scăparea la mine mi-am ținut cuvântul dat; am fost milos cu mulți prizonieri, iar pe cei ce i-au supus torturilor i-am pedepsit după un aspru interogatoriu; mi-am apropiat de zidurile voastre mașinile mele de război cu de-a sila: mereu a trebuit să-mi domolesc soldații mei prea ahtiați să vă ucidă; iar după fiecare victorie v-am făcut propuneri de pace, ca și cum eu aș fi fost cel învins. Ajuns în preajma Templului, iarăși n-am mai ținut seama de legile războiului, chiar din inițiativa mea, rugându-vă să evitați distrugerea lăcașului sfânt și să vă salvați sanctuarul în propriul vostru interes; v-am aprobat liberă trecere, cu asigurarea că vietățile vă vor fi garantate și, în cazul în care țineați cu orice preț, v-am oferit prilejul de-a strămuta lupta în alt loc. Toate propunerile mele au fost ignorate de voi, care ați dat foc Templului cu mâinile voastre. Pângăriți de atâtea mârșăvii, veniți la mine și-mi pretindeți să duc tratative cu voi? A mai rămas ceva de salvat, care să poată fi pus alături de ceea ce a căzut deja pradă distrugerii? Ce rost mai are propria voastră existență după ce Templul a fost definitiv distrus? Încă mai rămâneți înarmați și acum, nefericiților, și nici măcar în extrema primejdie în care vă aflați nu vă schimbați atitudinea, cerșindu-vă îndurarea? Pe ce vă mai bazați? Neamul vostru n-a murit, Templul vostru nu-i distrus, orașul vostru nu-i al meu, viața voastră nu-mi stă și ea la îndemână? Socotiți o faptă eroică să vă căutați moartea cu orice preț? Cu orbirea voastră nu țin să rivalizez: celui ce-și aruncă armele și se predă, aceluia îi voi dărui viața; eu fac ceea ce face orice bun stăpân în casa lui — pedepsind ceea ce nu poate fi îndreptat și păstrând restul pentru mine însumi!"

3. La toate acestea, răsculații au răspuns că nu-i pot accepta deloc legământul; căci ei s-au jurat să n-o facă niciodată, cu nici un chip. În schimb îi cer liberă trecere prin zidul împrejmuitor pentru ei.

împreună cu soțiile și copiii lor; atunci vor pleca în pustiu[7], lăsând orașul în stăpânirea lui. Indignat de faptul că niște oameni ajunși în situația de prizonieri cutezau să-i impună condiții de parcă ei ar fi fost învingători, Titus le-a transmis printr-un crainic ordinul că de-acum înainte nimeni să nu mai dezerteze și nici să nu mai conteze pe un legământ cu dânsul: căci nu va mai cruța pe nimeni. E de datoria lor ca toți să lupte cu întreaga putere de care dispun, spre a se salva și în fiecare măsură se va ține seama numai de legile războiului. A lăsat orașul în seama soldaților săi, ca să-l incendieze și să-l jefuiască. Aceștia s-au abținut în ziua aceea, dar în ziua următoare, ei au prefăcut în scurm Arhiva, Acra, Sfatul și așa-numita colină Ophel. Focul s-a întins până la palatul Elenei, aflat în mijlocul Acrei. Au ars și străzile, și casele care erau pline de cadavrele celor morți de foame.

4. În aceeași zi, fiii și frații regelui Izates, împreună cu numeroși cetățeni de vază, care se adunaseră acolo, i-au cerut lui Caesar îndurare. Oricât de supărat era pe restul iudeilor, nu s-a abătut de la bunătatea cu care era înzestrat, ci a acceptat supunerea lor. Pentru moment, i-a pus pe toți sub pază strictă; mai târziu i-a trimis la Roma, în lanțuri, pe fiii și pe celelalte rude ale regelui, ca să slujească drept ostateci.

[7] Zeloții au în vedere regiunea situată între muntele Iuda, malul Iordanului și Marea Roșie și care a jucat un rol important în istoria Israelului, mai ales în vremea Macabeilor, ca loc de refugiu (n. e.).

CAPITOLUL VII

1. Răsculații s-au năpustit atunci asupra palatului regal[1] în care mulți iudei își adunaseră avuțiile lor, datorită faptului că era fortificat; i-au izgonit pe romanii de acolo, măcelărind toată populația strânsă înăuntru — vreo 8400 de oameni și au prădat toate bogățiile găsite. Au fost capturați și doi romani: un călăreț și un pedestraș. Pe pedestraș ei l-au ucis pe loc și l-au târât prin oraș, de parcă ar fi vrut să se răzbune printr-un cadavru asupra tuturor romanilor; dar călărețul care a susținut că poate să le facă dezvăluiri folositoare pentru salvarea lor, a fost adus în fața lui Simon. Întrucât n-a avut nimic deosebit să-i spună, el a fost dat pe mâna unuia dintre comandanți, pe nume Ardalas, în vederea executării lui. Acesta i-a legat mâinile la spate, l-a legat la ochi și l-a dus într-un loc situat în raza vederii romanilor, ca să-l decapiteze. Prizonierul i-a luat-o înainte și a reușit să fugă la romani în timp ce iudeul își trăgea sabia din teacă. Pe un om care izbutise să scape din mâinile dușmanului, Titus nu s-a îndurat să-l execute, dar, socotindu-l nedemn de a fi soldat roman, pentru că fusese capturat viu, l-a dezarmat și l-a exclus din legiune[2], ceea ce pentru un soldat însemna o pedeapsă mai rea decât moartea.

2. A doua zi, romanii au alungat pe tâlharii din Orașul de Jos și au incendiat întreaga zonă până la bazinul Siloah[3]; ei au avut satisfacția de a vedea orașul mistuit de flăcări, dar prada le-a scăpat din mâini, căci răsculații goliseră totul mai înainte de retragerea lor în Orașul de Sus. Nici vorbă ca aceștia să se căiască pentru nelegiuirile

---

[1] Fusese construit de Herodes cel Mare în Orașul de Sus (vezi *Cartea a cincea*, cap. IV, paragr. 4) (n. e.).

[2] Așa-zisa *missio ignominiosa* făcea parte dintre asprele pedepse disciplinare (*poene militum*), care presupunea alungarea din Roma și din preajma împăratului a celor cu rang înalt (n. e.).

[3] Adică latura sud-estică, cea nordică fiind arsă cu o zi mai înainte (n. e.).

pe care le comiseseră, ci, dimpotrivă, se și lăudau cu ele, de parcă ar fi fost vorba de niște isprăvi vitejești; ei priveau cu fețe vesele la cetatea în flăcări și își spuneau că sunt gata să-și primească sfârșitul acum, când poporul a fost măcelărit, Templul distrus de foc, orașul incendiat, dușmanilor nerămânându-le nimic de luat. Până și în această situație extremă, Iosephus nu obosea totuși să-i roage, încercând să scape de la pieire măcar ceea ce mai rămăsese din oraș; dar cu toate că le-a adus multe mustrări pentru cruzimea și lipsa lor de credință, dând și multe sfaturi salvatoare, nu s-a ales decât cu mârșave vorbe de ocară din partea răsculaților. Deoarece pe de o parte, nu se puteau preda romanilor, fiind împiedicați de jurământul lor, pe de altă parte nici nu erau în stare să-i înfrunte pe romani de la egal la egal, ei se simțeau împresurați ca într-o temniță, dar, întrucât deprinderea de a ucide le punea brațele în mișcare, răsculații s-au răspândit în terenurile din fața orașului, vânând printre ruine pe cei ce intenționau să fugă la romani. Mulți au căzut în mâinile lor și zeloții îi masacrau fără excepție, mai ales că cei slăbiți de nemâncare nici nu erau în stare să fugă: cadavrele lor erau aruncate la câini. Orice alt fel de moarte decât cea pricinuită de foame părea mai ușoară acestor nefericiți care, în pofida faptului că își pierduseră orice speranță că vor avea parte de îndurare, ei fugeau totuși la romani, lăsându-se să cadă de bunăvoie în mâinile răsculaților asasini. În oraș nu mai rămăsese nici un loc liber: pretutindeni zăcea un înfometat sau unul căzut în lupta dintre taberele rivale. Fiecare loc era năpădit de victimele răscoalei și ale foametei.

3. Ultima speranță a tiranilor și a liotei lor de tâlhari erau hrubele subterane, în care intenționau să se refugieze și unde, după părerea lor, nu puteau fi găsiți. După cucerirea orașului, în întregimea lui, și după retragerea romanilor, ei își propuseseră să iasă din ascunzătoarea lor și să fugă. Dar planul lor n-a fost decât un vis frumos, căci nu le era hărăzit să scape nedescoperiți de Dumnezeu și de romani. Mânați de speranțele pe care și le puseseră în hrubele subterane, tocmai în vremea aceea, ei dădeau foc orașului mai mult decât romanii înșiși; fără pic de rușine, răsculații îi ucideau și prădau pe cei ce din ruinele în flăcări își căutau scăparea în acele adăposturi subpământene; iar dacă găseau la una dintre victime un lucru ce putea fi mâncat, îl smulgeau și-l înghițeau pe de-a-ntregul, chiar dacă era cumva stropit cu sânge. Chiar și între ei se purta o luptă aprigă de dragul prăzii. Sunt ferm convins că, din pricina cruzimii lor excesive, ei s-ar fi înfruptat și din cadavre, dacă orașul n-ar fi fost cucerit din vreme.

CAPITOLUL VIII

1. Deoarece, datorită faptului că era înconjurat numai de prăpăstii, orașul nu putea fi cucerit decât cu ajutorul digurilor de pământ, la data de 20 a lunii Loos[1], Caesar și-a repartizat lucrul forțelor sale armate. Deosebit de dificilă era procurarea materialului lemnos după ce, cum am mai spus, toată regiunea din jurul orașului, pe o distanță de 100 de stadii, fusese deja defrișată, cu prilejul construirii anterioarelor valuri de pământ. Lucrările celor patru legiuni au început să se înalțe în povârnișul de miazăzi al orașului, în dreptul palatului regal. Trupele auxiliare și surplusul mulțimii își înălțau valurile de pământ aproape de Xystos, de pod și de turnul lui Simon, construit de acesta ca un bastion împotriva lui Ioannes.

2. În zilele acelea, conducătorii idumeenilor s-au întrunit în mare taină și au luat hotărârea să se predea romanilor; în acest scop, au trimis cinci soli, ca să obțină de la Titus legământul lui. Sperând că și tiranii se vor preda după abandonarea lor de către idumeeni, a căror participare cântărea mult în desfășurarea războiului, acesta le-a acordat clemența lui, nu fără oarecare șovăială, și a trimis solii înapoi. Tocmai când idumeenii făceau pregătirile de plecare, Simon a aflat de planul lor; i-a executat numaidecât pe cei cinci bărbați care fuseseră la Titus, iar pe conducătorii lor, dintre care cel mai de vază era Iacobus, fiul lui Sosa, i-a arestat și întemnițat. Nici mulțimea soldaților idumeeni, descumpănită de pierderea căpeteniilor lor, n-a fost lăsată nesupravegheată de Simon, punând pe metereze străji întărite, care să-i supravegheze cu strictețe. Totuși, străjile nu erau în stare să stăvilească puhoiul dezertărilor și, oricât de însemnat era numărul celor uciși de ei, mult mai numeroși se dovedeau cei care fugeau. Romanii îi primeau acum pe toți fugarii, căci Titus, datorită bunătății

[1] În 25 septembrie 70 (n. e.).

lui, nu mai ținea seama de poruncile sale anterioare, iar soldaților li se făcuse lehamite de omoruri și-și puneau speranța în câștiguri. Ei îi lăsau să treacă numai pe cetățenii Ierusalimului, cei din mulțime, împreună cu nevestele și copiii, fiind vânduți ca sclavi, fiecare pe un preț de nimic, datorită ofertei prea mari de robi și a numărului prea mic de cumpărători[2]. Deși Titus anunțase prin crainici ca nimeni să nu fugă de unul singur, au fost lăsați să treacă și dezertori solitari care se prezentaseră fără familie. El a dispus să fie triați oamenii, spre a fi separați de cei ce meritau să fie pedepsiți. Numărul persoanelor care au fost vândute ca sclavi a fost nemărginit. În schimb cetățenii care s-au putut salva au trecut de 40000, fiecare fiind lăsat de Caesar să plece oriunde dorea.

3. În cursul acelorași zile, s-a înfățișat un preot cu numele de Iesus, fiul lui Thebuti, pe care Caesar l-a asigurat prin jurământ că-l va cruța, cu condiția ca el să-i predea o parte din comorile sfinte. El a scos și i-a dat din zidul Templului două sfeșnice asemănătoare celor aflate în interiorul sanctuarului, precum și mese de cult, cratere[3] și cupe, toate fiind făurite din aur masiv. I-a mai adus perdele, veșminte ale Marilor Preoți, care erau împodobite cu pietre prețioase și multe alte obiecte indispensabile slujbei preoțești. A fost capturat și trezorierul Templului, cu numele de Phineas; acesta le-a arătat straie și cordoane ale preoților, precum și multă purpură și vopsea stacojie, păstrate pentru ameliorarea perdelelor Templului. El a mai dat și multă scorțișoară, casia[4] și numeroase alte substanțe aromatice, care, bine amestecate, erau arse zilnic pe altar, în cinstea lui Dumnezeu. Totodată, el a predat romanilor și multe alte bijuterii ale Templului, precum și un mare număr de podoabe sfinte, datorită cărora s-a bucurat de același tratament ca și transfugii, cu toate că, la arestarea lui, trezorierul opusese o dârză împotrivire.

4. După ce în 18 zile de muncă, au terminat construirea valurilor de pământ — la data de 7 a lunii Gorpiaios[5] —, romanii și-au apropiat de ziduri mașinile de asediu. Pierzându-și de pe-acum orice speranță în salvarea orașului lor, unii dintre răsculați s-au retras de pe metereze în Acra, alții s-au ascuns în canalele subpământene. Numeroși au fost cei ce și-au împărțit între ei pozițiile căutând să-i

---

[2] În antichitate, oștile cuceritorilor erau însoțite de negustori de sclavi, aidoma vulturilor negri ai caravanelor (n. t.).

[3] Vas mare, care slujea la amestecarea vinului cu apa (n. e.).

[4] Arbust care producea scorțișoară, la fel ca și cinnamomul (n. e.).

[5] În 25 septembrie 70 (n. e.).

împiedice pe soldații care aduceau berbecii de asalt. Dar romanii îi întreceau pe răsculați atât ca număr, cât și ca putere și, ceea ce era mai important, aveau un moral mult mai ridicat față de niște oameni descurajați și fără vlagă. După ce zidul a fost străpuns într-un loc și turnurile au început să se clatine sub loviturile berbecelor, apărătorii au și fugit numaidecât, tiranii fiind cuprinși de o spaimă care nu avea nici o legătură cu situația de fapt. Căci mai înainte ca romanii să fi apucat să treacă dincolo de spărtura zidului, zeloții rămăseseră încremeniți, fără să mai știe dacă trebuiau să fugă sau să rămână pe loc. Acum ai fi putut să vezi cum niște oameni odinioară atât de aroganți și de mândri de nelegiuirea lor, deveniseră acum umili și înfricoșați încât schimbarea lor profundă îți inspira milă, chiar dacă era vorba de niște ticăloși fără pereche. Intenția lor era să întreprindă un atac asupra zidului împrejmuitor și să respingă gărzile și, strecurându-se printre rânduri, să-și găsească scăparea. Când însă ei n-au mai văzut în jurul lor oamenii întotdeauna credincioși — căci aceștia fugiseră acolo unde fuseseră chemați de nevoie —, când unii s-au grăbit să-i anunțe că toată partea de apus a zidului fusese distrusă, iar alții pretindeau că romanii pătrunseseră deja înăuntru, alții cum că se și aflau prin apropiere, porniți în căutarea lor, în timp ce alții le spuneau că-și văzuseră dușmanii în turnuri, făcându-i să aibă vedenii de groză —, atunci tiranii au căzut cu fața la pământ, și-au deplâns propria orbire, incapabili să se mai miște din loc, de parcă li s-ar fi tăiat picioarele. Aici s-a vădit cel mai bine puterea lui Dumnezeu asupra nelegiuiților, precum și norocul romanilor; căci tiranii au renunțat singuri la siguranța lor și au coborât nesiliți de nimeni din turnurile unde nimeni nu iar fi putut supune cu forța ci numai prin foame. Romanii, după ce avuseseră atâta de furcă cu ziduri mult mai slabe, ajutați de soartă au ocupat niște construcții pe care n-ar fi putut pune mâna niciodată cu ajutorul uneltelor lor de război, cele trei turnuri[6] descrise mai sus[7] fiind fiecare în parte mai puternice decât orice mașină de asediu.

5. După ce au părăsit turnurile sau, mai degrabă, după ce Dumnezeu i-a izgonit din ele, răsculații și-au găsit adăpost în râpa de sub Siloah; aici și-au revenit puțin din prima frică pe care o resimțiseră și au atacat împrejmuitorul val de pământ al romanilor. Totuși, curajul le-a fost mai prejos decât situația lor critică, căci frica

---

[6] Hippicus, Phasael și Mariamne (n. t.).

[7] Vezi *Cartea a cincea*, cap. IV, paragr. 3 (n. e.).

și nenorocul au contribuit din plin la dispariția puterii; răsculații au fost respinși de către gărzile romane și despărțiți unii de alții, apoi s-a afundat în canalele subterane. După ce au cucerit meterezele, romanii și-au înfipt stindardele în vârful turnurilor și, cu multă larmă și bucurie și-au intonat cântecul lor de biruință, deoarece sfârșitul războiului li s-a părut mai ușor decât începutul său. După ce le-a fost dat să treacă de ultimul zid de apărare fără să verse o picătură de sânge, romanilor nu le-a venit să creadă și, când au văzut că nu întâlnesc nici un adversar, contrar obiceiului lor, au fost puși în încurcătură. Cu săbiile smulse din teacă, ei au năvălit în străzile înguste și au omorât fără deosebire pe oricine le-a ieșit în cale; casele în care își mai căutau refugiul iudeii, ei le dădeau foc împreună cu oamenii aflați în interiorul lor. Cu prilejul jefuirii multor case, romanilor li s-a întâmplat adesea ca atunci când pătrundeau înăuntru, pentru pradă, să dea peste cadavrele întregii familii sau peste case ticsite de victime ale foametei; când dădeau cu ochii de asemenea scene, ieșeau îngroziți afară din casă, cu mâinile goale. Chiar dacă arătaseră milă pentru cei care avuseseră un sfârșit atât de jalnic, romanii nu împărtășeau același simțământ față de cei vii, ci îi străpungeau pe fiecare dintre cei întâlniți întâmplător, astupând cu hoituri ulițele, astfel că multe dintre ele care fuseseră deja incendiate, erau stinse de pâraiele de sânge care inundaseră tot orașul. La căderea serii omorurile au încetat, dar în timpul nopții, focul a luat proporții, iar cea de a 8-a zi a lunii Gorpiaios[8], soarele a răsărit peste ruinele încă fumegânde ale Ierusalimului; orașul acesta a îndurat atâtea nenorociri în timpul asediului, încât dacă el ar fi avut parte la fondarea lui de tot atât de mult noroc, atunci ar fi ajuns demn de invidiat, el care nu merita, totuși, nici una din năpastele, dacă n-ar fi dat naștere unei generații care l-a dus la pieire.

[8] În 26 septembrie 70 (n. e.).

CAPITOLUL IX

1. După ce a pătruns înăuntru, Titus n-a admirat numai trăinicia orașului, ci mai ales turnurile pe care tiranii, în nebunia lor, le-au părăsit. În timp ce contempla înălțimea masivelor construcții, mărimea fiecărui bloc de piatră și perfecta lor îmbinare, observând cât de late și de semețe erau turnurile, el a exclamat cu glas tare: „De fapt, noi am luptat cu ajutorul lui Dumnezeu, căci Dumnezeu a fost cel ce i-a alungat pe iudei din aceste bastioane, fiindcă ce-ar fi putut face mâinile omenești și mașinile de asediu împotriva unor astfel de turnuri?". Și multe alte lucruri asemănătoare a discutat el atunci cu prietenii săi; apoi a eliberat pe prizonierii pe care i-a găsit în beciurile turnurilor[1], redându-le libertatea. Mai târziu, când a distrus din temelii restul orașului și a pus să se dărâme zidurile de apărare, el a lăsat neatinse cele trei turnuri, ca o mărturie a norocului său, cu sprijinul căruia a putut să cucerească chiar și ceea ce părea inexpugnabil.

2. Deoarece soldații obosiseră între timp să tot răpună oameni și o mare mulțime de supraviețuitori din rândurile iudeilor încă mai ieșeau la iveală, Caesar a dat ordinul ca să fie uciși numai cei înarmați sau care opuneau rezistență, ceilalți urmând să scape cu viață, spre a fi luați prizonieri. Pe lângă categoriile destinate pieirii prin ordinul lui Titus, soldații mai ucideau bătrânii și nevolnicii; dar cei aflați în floarea vârstei și apți de muncă au fost mânați spre templu și închiși în interiorul zidurilor din curtea femeilor. Caesar a încredințat paza lor unui dezrobit, iar prietenului său Fronto, sarcina de a decide soarta fiecăruia. Acesta a executat pe toți răsculații și tâlharii care se denunțau de fapt unii pe alții; din rândul tinerilor, el a triat însă pe cei mai dezvoltați și mai frumoși, spre a-i păstra pentru marșul triumfal.

---

[1] Zeloții au întemnițat de la început elementele incomode sau nesigure din popor, precum și pe unii comandanți idumeeni (n. e.).

Dintre ceilalți, Titus i-a trimis pe prizonierii peste 17 ani, ca să muncească în minele din Egipt[2]: pe cei mai mulți i-a dăruit provinciilor, unde trebuiau să piară în teatre[3], răpuși de sabie sau de fiarele sălbatice. Cei care nu împliniseră 17 ani au fost vânduți ca sclavi. În zilele în care Fronto își făcea trierea lui, au mai murit de foame încă 11.000 de prizonieri, unii fiindcă paznicii lor nu le-au dat hrană, datorită urii pe care le-o purtau, alții fiindcă au refuzat să mănânce ceea ce li se oferea. De altfel, pentru o mulțime atât de mare nici cerealele nu erau suficiente.

3. Numărul total al celor care au fost luați prizonieri în cursul întregului război a fost de 97.000, iar numărul celor care au murit în timpul asediului se ridică la 1.100.000 de oameni. Cei mai mulți dintre aceștia au fost iudei prin naștere, nu însă originari din Ierusalim[4]. Căci adunat din întreaga țară, cu ocazia sărbătoririi Paștilor, poporul a fost încercuit acolo pe neașteptate de desfășurarea războiului, astfel că mai întâi, datorită aglomerării excesive, el a fost bântuit de ciumă, iar mai târziu de foametea care i-a cuprins și mai repede în vârtejul ei. Faptul că orașul putea să adăpostească atâta mulțime de oameni reiese din recensământul făcut în timpul lui Cestius; pentru a-l convinge pe Nero, care era înclinat să subestimeze poporul iudeu, că Ierusalimul avea o situație înfloritoare, el i-a însărcinat pe Marii Preoți să facă numărătoarea populației cum vor găsi ei de cuviință[5]. Când a sosit așa-numita sărbătoare a Paștilor, în care între ora a 9-a și ora a 11-a se aduceau jertfe, unde de fiecare dată nu luau parte mai puțin de zece oameni, ca într-o fratrie[6] de unul singur neavând voie să se ospăteze nimeni — iar câteodată se adunau și 20 de bărbați —, s-a ajuns la numărul total de 255.600 de animale de jertfă. Dacă socotim numai câte zece inși de fiecare jertfă, rezultă un număr de 2.700.000 de participanți[7], absolut toate persoane curate și purificate: cei bolnavi de

2 Vezi Diodor, *Biblioteca istorică*, III, 12. Din aceste mine se extrăgea aur (n. t.).

3 Se subînțelege: *amfiteatre* (n. e.).

4 Privitor la soarta creștinilor, aflăm de la Eusebius (*Istoria bisericii*, III, 5) că înainte de asediul Ierusalimului, ei s-au refugiat la Pella (n. t.).

5 La iudei numărarea poporului era interzisă pentru că mai întâi, potrivit profetului Osea (2,1): „va fi ca nisipul mării, care nu se socotește, nici nu se numără", și mai apoi pentru că recensământul făcut de regele David a avut urmări nefaste (*Cartea a doua a Regilor*, cap. 24). Cifra locuitorilor urma să fie aflată, cerându-se fiecăruia câte o monedă sau numărându-se mieii jertfiți de Paști. Ultimul procedeu, potrivit lui Midraș Echa Rabbati, a fost respectat și de regele Agrippa (n. t.).

6 *Frăție* — reuniune de cetățeni care participau la o jertfă, urmată de ospăț și totodată o subdiviziune a tribului la grecii vechi (n. e.).

7 Cifră rotunjită în plus (n. t.).

lepră și sculament, femeile în perioada lor de ciclu, precum și cei cu alte feluri de impurități, nu aveau voie să ia parte la jertfe, așijderi cei de alt neam decât iudeii, care participau totuși la servicul religios.

4. Majoritatea celor strânși laolaltă de sărbătoare erau sosiți din afara capitalei. Astfel soarta a făcut atunci ca întregul popor să fie închis ca într-o temniță, iar războiul a încercuit un oraș ticsit de oameni. Așa că mulțimea celor care a pierit întrece cu mult distrugerile provocate fie de oameni, fie de către cer. Dintre cei care au ieșit la iveală, unii au fost uciși pe de o parte, iar alții, luați prizonieri, pe de altă parte. Romanii i-au căutat și pe cei din canalele subpământene, au scormonit chiar și pământul, omorând pe toți cei descoperiți de ei. Astfel, s-au găsit acolo peste 2000 de morți, dintre care unii își luaseră viața cu mâna lor, iar alții se răpuseseră între ei; cei mai mulți muriseră însă de foame. Soldații intrați în subteranele acelea au fost întâmpinați de groaznica duhoare a hoiturilor, așa că mulți s-au retras imediat; dar alții, mânați de lăcomia lor, au trecut peste mormanele de cadavre; multe obiecte prețioase au fost găsite în canale sub pământ, căci o îndreptățită răsplată încununa fiecare drum. Au fost scoși de acolo și mulți prizonieri ai tiranilor; până și în această situație extremă, aceștia mai persistau în cruzimea lor. Dar Dumnezeu i-a pedepsit pe amândoi, după cum merita fiecare: Ioannes, împreună cu frățânii săi, a răbdat de foame în canalele subterane, cerând romanilor îndurarea pe care o disprețuise de atâtea ori; după o aprigă luptă cu nevoile, Simon s-a predat și el, așa cum vom arăta mai departe[8]. Ambii au fost luați prizonieri: Simon a fost păstrat spre a sluji drept jertfă la marșul triumfal, iar Ioannes, condamnat la închisoare pe viață. Romanii au incendiat până și cele mai îndepărtate părți ale orașului, zidurile de apărare fiind una cu pământul.

8 Vezi *Cartea a șaptea*, cap. II, paragr. 2 (n. t.).

CAPITOLUL X

1. Așa a căzut Ierusalimul în al doilea an al domniei lui Vespasianus, în cea de a 8-a zi a lunii Gorpiaius[1]; orașul fusese mai înainte cucerit de cinci ori, fiind distrus cu acest prilej pentru a doua oară. Asochaeus[2], regele Egiptului, după el Antioh[3], Pompeius, urmat de Sossius împreună cu Herodes, au cucerit orașul, păstrându-l însă întreg. Înaintea acestora, regele Babilonului[4] l-a cucerit și distrus după 1468 de ani și 6 luni de la fondarea lui. Primul său ctitor a fost un domnitor cananeean, al cărui nume însemna în limba țării: „rege drept"[5]; în realitate, așa a și fost. Acesta l-a slujit pe Dumnezeu ca primul său preot, tot el a fost cel dintâi constructor al sanctuarului dând și numele de „Hierosolyma"[6] orașului care mai înainte se chemase „Solyma". Apoi David, regele iudeilor, a gonit de acolo pe locuitorii cananeeni și a populat orașul cu oameni din neamul lui: după 477 de ani și 6 luni, el a fost ras din temelii de babilonieni. De la regele David, primul iudeu care a domnit asupra orașului, și până la distrugerea lui de către Titus, s-au scurs 1179 de ani. De la prima întemeiere și până la ultima cucerire, au trecut 2177 de ani[7]. Așadar nici marea vechime, nici nesecata bogăție, nici larga răspândire a poporului său peste întregul pământ și nici măcar deosebita faimă a serviciului divin, întreținut de el, — n-au putut feri orașul de propria distrugere. Astfel a luat sfârșit asediul Ierusalimului.

---

[1] În 28 septembrie 70 (n. t.).

[2] În *Antichități iudaice*, VIII, 2 ș. u., el numește Susac, la Herodot (*Istorii*, II, CII) Sesostris, în *Vechiul Testament* (*Cartea a treia a Regilor*, 14, 25) Șișac (n. t.).

[3] E vorba de Antioh IV Epiphanes, suveran al Regatului Seleucid (n. e.).

[4] Nabucodonosor II din Regatul Noului Babilon (598 î. e. n.) (n. e.).

[5] Melhisedec, regele Salemului (*Facerea*, 14, 18; Apostolul Pavel, *Epistola către evrei*, cap. 7); cuvântul înseamnă: „Sedec (Dreptatea) este rege" (n. e.).

[6] Adică: „Sfânta Solyma" (în greaca veche *hieros= sacru*). Etimologia propusă de Iosephus este eronată pentru că scrisorile expediate de egipteni din El Amarna (secolul XIV î. e. n.) orașul era numit „Urusalim", adică „Ctitoria din Salem" (n. e.).

[7] Nu se poate conta pe precizia acestor cifre deoarece vechile texte n-au fost totdeauna transcrise corect. De aceea, fiecare codex dă cifre diferite (n. t.).

CARTEA A ȘAPTEA

CAPITOLUL I

1. Când însă armata n-a mai avut ce să măcelărească și să jefuiască, întrucât soldații nu mai aveau la îndemână nimic asupra căruia să-și reverse mânia lor, căci ei nu se îndurau să cruțe nici oameni și nici obiecte care să scape de furia lor distructivă — Caesar a dat ordin ca întregul oraș împreună cu Templul să fie rase în întregime. Urmau să rămână în picioare numai turnurile Phasael, Hippicus și Mariamme, care stăteau mai presus de celelalte, ca și zidul de apărare, atâta cât împrejmuia partea de apus a orașului. Zidul trebuia să slujească drept loc de instalare a taberei pentru garnizoană hărăzită să se stabilească acolo, iar turnurile, ca să fie păstrate anume, pentru a dovedi urmașilor cât de măreț și de bine apărat a fost orașul pe care vitejia romanilor a izbutit să-l învingă. Soldații cu forța lor demolatoare au făcut una cu pământul restul zidului împrejmuitor astfel încât eventualii vizitatori ai regiunii să nu aibă nici un motiv să-și închipuie că aici au locuit vreodată ființe omenești. Acesta a fost sfârșitul pe care l-a avut acest minunat Ierusalim, oraș vestit în lumea întreagă, datorită orbirii propriilor lui răzvrătiți.

2. Caesar a hotărât să lase acolo, ca trupe de pază, Legiunea a X-a, precum și câteva escadroane de cavalerie și unele cohorte de pedestrași. Acum, când toate misiunile războiului erau deja încheiate, el a dorit să felicite oastea, în întregimea ei, pentru perfomanțele obținute, și să dea cuvenitele răsplăți celor ce se evidențiaseră mai mult. După ce i s-a înălțat în mijlocul fostei sale tabere o tribună mare, s-a instalat acolo împreună cu comandanții săi și a vorbit astfel, ca să fie auzit de întreaga oștire: El le mulțumește pentru exemplarul lor devotament, pe care l-au păstrat până la capăt. Le aduce laude pentru supunerea pe care i-au arătat-o în tot cursul războiului, oferind adevărate pilde de vitejie personală în numeroase și cumplite primejdii; ei au sporit prestigiul puterii romane în folosul patriei și au arătat

limpede tuturor oamenilor că nici mulțimea dușmanilor, nici trăinicia fortărețelor, nici mărimea orașelor, nici temeritatea nestrunită a vrăjmașilor sau sălbăticia de fiară dezlănțuită nu pot împiedica virtutea romană să triumfe, chiar dacă adesea adversarii descoperă în noroc un aliat de încredere. Le-a mai spus că au încununat în chip glorios un război de lungă durată; că nici nu-și putea dori un sfârșit mai bun decât cel pe care l-au sperat de la început. Dar ceea ce le sporește și faima, și onoarea, este faptul că cel pe care ei l-au ales ca să fie conducătorul și stăpânitorul imperiului și pe care l-au trimis în patrie, s-a bucurat de buna primire a tuturora, că măsurile luate de el au parte de o aprobare unanimă, recunoștința revărsându-se acum chiar asupra alegătorilor săi. De aceea — le-a mai spus — îi admiră și îndrăgește pe toți, căci știe prea bine că fiecare a făcut ce i-a stat în putință, cu un zel străin de șovăială. Totuși, unii s-au evidențiat în luptă printr-o mai mare forță corporală și și-au împodobit întreaga lor viață prin nobila strălucire a faptelor războinice, reușitele acțiuni întreprinse de ei asigurând armatei sale o și mai mare faimă. Acelora vrea el să le distribuie numaidecât meritatele distincții și cinstiri, pentru ca să nu rămână fără răsplată nici unul dintre cei ce s-au străduit să facă mai mult decât ceilalți camarazi. Căci cea mai arzătoare năzuință a lui este ca mai degrabă să recompenseze bravura tovarășilor de arme decât să-i pedepsească pentru abaterile lor de la disciplină.

3. Titus a poruncit de îndată celor care aveau funcția cuvenită să citească numele realizatorilor de fapte vitejești deosebite în cursul războiului. În timp ce aceștia se prezentau, el îi desemna fățiș, strigându-i pe nume, îi lăuda și se bucura din cale-afară, de parcă ar fi fost propriile sale isprăvi; le punea pe creștet cununi de aur, le dăruia lănțișoare de aur, mici sulițe tot din aur, insigne din argint și-i înălța în grad pe fiecare. Din ce-și însușise victoria le mai împărțea cu dărnicie argint, aur și veșminte scumpe, precum și multe obiecte din restul prăzilor. După ce au fost răsplătiți cu toții așa cum a găsit de cuviință, el s-a rugat ca binecuvântarea zeilor să se reverse asupra oștirii întregi și a coborât de pe tribună în mijlocul aclamațiilor entuziaste ale mulțimii, îndreptându-se spre locul de celebrare a jertfelor închinate izbânzii. În fața altarelor se strânseseră deja nespus de mulți tauri: toți au fost înjunghiați, iar carnea lor distribuită oștirii pentru banchet. El însuși a sărbătorit împreună cu ofițerii săi, trei zile la rând, ospățul victoriei; apoi a îngăduit trupelor străine să se îndrepte unde doreau ele. A încredințat paza Ierusalimului Legiunii a X-a, în loc s-o mai

trimită pe malul Eufratului, unde staționase ea mai înainte[1]. Întrucât Titus nu putea să dea uitării faptul că, sub comanda lui Cestius, legiunea a XII-a se retrăsese din fața iudeilor, el a îndepărtat-o cu totul de Siria — căci mai înainte statornica-i tabără se afla la Raphanaea[2] — și a expediat-o tocmai la Melitene, regiune situată pe fluviul Eufrat, la hotarul dintre Armenia și Cappadocia. Două legiuni — cea de a V-a și cea de a XV-a — au primit deosebita cinste de a-l însoți până la sosirea lui în Egipt. S-a îndreptat apoi cu oastea lui în jos, spre Caesarea de lângă mare, unde a lăsat uriașa lui pradă de război, spre a fi păstrată, precum și prizonierii de război, spre a fi păziți; căci anotimpul nefavorabil al iernii îi zădărnicise călătoria pe mare spre Italia.

---

[1] Legiunea a X-a Fretensis a participat la luptele împotriva Armeniei (vezi Tacitus, *Anale*, XV, 6) (n. e.).

[2] Adică la 150 km distanță de Antiohia pe râul Orontes, capitala provinciei romane Siria (n. e.).

CAPITOLUL II

1. În răstimpul când Caesarul Titus asedia de zor Ierusalimul, Vespasianus s-a îmbarcat pe o corabie negustorească, străbătând marea din Alexandria până în insula Rhodos. De aici, și-a continuat călătoria pe o triremă și a vizitat toate orașele întâlnite în drumul său; pretutindeni, el a fost primit cu mare cinste. Apoi a plecat din Ionia spre Grecia[1] și mai departe din Corcyra[2] până la Promontoriul Iapygiei[3], de unde și-a urmat drumeția pe uscat. Între timp, Titus a plecat din Caesarea de lângă mare și s-a dus la Caesarea numită Philippi; acolo a rămas un timp mai îndelungat spre a organiza tot felul de spectacole, unde mulți prizonieri și-au găsit moartea, fie aruncați în ghearele fiarelor sălbatice, fie siliți să se lupte între ei, grupați în cete adverse. Aici a primit Titus vestea capturării lui Simon, fiul lui Giora, care s-a produs în felul următor:

2. Câtă vreme Ierusalimul a fost supus asediului, Simon s-a aflat în Orașul de Sus; când însă armata romană a pătruns în interiorul zidurilor și devastau întregul oraș, Simon și-a luat cu el pe cei mai apropiați prieteni ai săi, împreună cu niște pietrari, înzestrați cu uneltele lor de fier pentru tăierea pietrelor, aprovizionându-se cu hrană care să le ajungă pentru mai multe zile; cu toții s-au afundat laolaltă într-un coridor subpământean întunecat. Ei au înaintat atât cât le-a îngăduit vechea galerie; când au dat peste un pământ întărit, au săpat mai departe, în speranța că vor putea să înainteze și va răzbi deasupra într-un loc mai ferit, unde se vor simți în siguranță. Dar desfășurarea lucrărilor le-a dovedit că nădejdea pe care și-o puneau în ele era amăgitoare: căci muncitorii avansaseră foarte puțin și cu multă trudă

---

[1] În anul 69 (n. t.).

[2] Insulă de pe coasta Epirului (azi Corfu) (n. e.).

[3] Iapigia reprezenta partea sud-estică a Apuliei și Calabria până la capul Salentinum. Este vorba de Capul Santa Maria di Leuca (Otranto) (n. e.).

pe când alimentele, deși drămuite cu zgârcenie, amenințau să se isprăvească curând. Ca să-i păcălească pe romani prin înspăimântarea lor, Simon s-a îmbrăcat atunci cu o tunică albă, peste care a prins cu agrafe o mantie purpurie și a ieșit de sub pământ în locul unde mai înainte fusese Templul. Mai întâi, soldații care l-au văzut s-au speriat și au rămas pe loc, încremeniți, mai apoi s-au apropiat de el și l-au întrebat cine este. Simon nu s-a lăsat recunoscut și le-a cerut să-l aducă pe ofițerul lor. Ei s-au dus repede la Terentius Rufus, care a și venit imediat, fiindcă acesta era comandantul trupelor lăsate la fața locului. După ce a aflat tot adevărul de la Simon, el l-a încătușat, punându-l sub pază și i-a comunicat lui Caesar felul cum l-a capturat. Așa l-a lăsat Dumnezeu să cadă în mâinile celor mai aprigi dușmani ai săi pe Simon, spre a-l pedepsi pentru cruzimea lui față de propriii concetățenii, pe care i-a asuprit ca un tiran nemilos. El n-a încăput pe mânile romanilor cu de-a sila, ci s-a predat de bunăvoie, spre a-și primi pedeapsa: ca s-o merite din plin, singur a trimis cândva la moarte pe mulți alții, sub mincinoasa învinuire că plănuiau să dezerteze la romani. Față de răutate, mânia divină nu-i nici iertătoare, nici nepunticioasă. Dreptatea acționează mai târziu asupra celor care au încălcat legea și abate o pedeapsă și mai rea pe creștetul nelegiuitului tocmai când acesta se și credea scăpat de ea; căci nici unul nu este pedepsit pe loc. Acest lucru l-a aflat și Simon când i-a fost dat să cadă în răzbunătoarele mâini ale romanilor. Revenirea lui de sub pământ a permis ca în zilele acelea o mare mulțime de alți răsculați să fie dibuiți în canalele subterane. Când s-a întors din Caesarea de lângă mare, în fața lui Titus a fost adus, în lanțuri, Simon; potrivit poruncii sale, acesta a fost păstrat pentru marșul triumfal care urma să se desfășoare sărbătorește la Roma.

CAPITOLUL III

1. În timpul cât a stat la Caesarea, Titus a sărbătorit cu mare fast ziua de naștere a fratelui său[1] și în cinstea lui a lăsat ca o mare parte dintre condamnările la moarte să-i aibă în vedere pe iudei. Numărul celor care au pierit în lupta cu fiarele sălbatice, au ajuns pradă flăcărilor sau au căzut în luptele dintre ei este mai mare de 2500. Indiferent de feluritele căi în care și-au găsit moartea, romanilor li s-a părut că pedepsele primite de răsculați erau, totuși, prea ușoare. După aceea, Caesar a plecat la Berytus, o colonie romană din Fenicia. Acolo a poposit o vreme și mai îndelungată pentru ca să celebreze și ziua de naștere a tatălui său cu o și mai mare pompă[2], dovedită atât prin măreția organizării spectacolelor, cât și prin costisitoarele cheltuieli făcute, oglindind bogăția resurselor. Și cu acest prilej, o mulțime de prizonieri au trebuit să-și piardă viața în împrejurările arătate mai sus.

2. În acest timp s-a întâmplat ca iudeii care mai rămăseseră în Antiohia să devină ținta unor grave acuzații[3] și să ajungă în primejdie de moarte; antiohienii erau foarte porniți împotriva lor nu numai ca urmare a recentelor învinuiri care li se aduceau, ci și datorită unor întâmplări petrecute cu mult timp în urmă; tocmai de aceste incidente trebuie să vorbesc pe scurt pentru a urmări mai ușor desfășurarea faptelor ulterioare.

3. Poporul iudeu cunoaște o largă răspândire printre locuitorii de baștină din lumea întreagă, dar mai cu seamă în Siria, datorită învecinării ei cu Palestina și mai presus de orice în Antiohia datorită

---

[1] Firește, Domitianus, născut la 24 octombrie 51 e. n. (vezi Suetonius, *Domitianus*, I), când tatăl său era *consul designatus* (n. e.).

[2] Vespasianus a văzut lumina zilei la 17 noiembrie anul 9 e. n., locul lui de baștină fiind Reate, în țara sabinilor (n. e.).

[3] Vezi *Cartea a doua*, cap. XVIII, paragr. 5 (n. t.).

întinderii orașului; îndeosebi urmașii lui Antioh[4] le-au permis să trăiască acolo în deplină siguranță. Chiar dacă Antioh, supranumit Epiphanes, a devastat Ierusalimul și a prădat Templul, cei care i-au urmat la domnie au restituit toate ofrandele din bronz iudeilor din Antiohia, îngăduind expunerea lor în sinagogi; în plus ei au acceptat să li se acorde aceleași drepturi ca și grecilor. Întrucât și regii de mai târziu i-au tratat la fel de bine pe iudei, numărul lor a sporit simțitor; ei și-au gătit sanctuarul cu ofrande lucrate cu măiestrie și nespus de frumoase și au permis mereu ca la ceremoniile lor religioase să asiste o mare mulțime de greci, încât aceștia erau socotiți ca făcând parte dintre ai lor. Dar atunci când a izbucnit războiul și Vespasianus de-abia debarcase în Siria cu trupele sale, iar ura împotriva iudeilor atinsese apogeul, unul dintre ei — care se numea Antioh și se bucura de mult respect datorită părintelui său, însăși căpetenia comunității iudaice[5] din Antiohia — a pătruns în teatrul unde se adunaseră cetățenii antiohieni și și-a arătat cu degetul propriul tată și pe alți iudei, acuzându-i că împreună au pus la cale să dea foc într-o noapte întregului oraș. Numaidecât le-a predat și câțiva iudei străini, care trebuiau să ia parte la complot. De îndată ce a aflat știrea, mulțimea n-a mai putut să-și stăpânească furia și a înjghebat repede un rug pentru toți acuzații care urmau să fie arși chiar în teatru. Apoi ea s-a năpustit asupra iudeilor, aflați în mare număr, convinși că-și pot salva mai sigur orașul natal, cu cât mai repede își vor înfăptui răzbunarea asupra lor. Antioh a întețit și mai mult mânia localnicilor; deoarece credea că e neapărat nevoie să aducă o dovadă a convertirii precum și a urii lui față de datinile iudaice, a adus o jertfă după tradiția grecească. Apoi a cerut grecilor să-i constrângă și pe ceilalți iudei să facă același lucru; deci va fi cât se poate de limpede că recunoașterea conspiratorilor se va face după refuzul lor. Când antiohienii au făcut într-adevăr această încercare, puțini iudei s-au lăsat înduplecați; îndărătnicii au fost executați pe loc. Antioh a primit de la guvernatorul roman soldați cu ajutorul cărora și-a persecutat și mai rău concetățenii: nu le-a îngăduit să se odihnească în a 7-a zi, silindu-i să lucreze la fel ca și în celelalte zile. El i-a supus pe iudei la o cruntă asuprire pentru ca răgazul din ziua a 7-a să fie suprimat[6] nu numai în

[4] Antioh I Soter, suveran al Regatului Seleucid (281-261 î. e. n.) (n. e.).

[5] Regii din Alexandria și din Antiohia au admis ca iudeii să aibă un asemenea conducător (aici arhonte îndeobște denumit Alabarh) drept propriul lor magistrat suprem și până și sub autoritatea romanilor s-a menținut această ormanizare (n. t.).

[6] Pângărirea zilelor de odihnă și a sărbătorilor a fost cerută de Antioh Epiphanes (*Cartea întâi a Macabeilor*, I, 48) (n. e.).

Antiohia ci — o dată cu începutul făcut acolo — și în alte orașe, oricum însă, pentru scurt timp.

4. Asemenea nenorociri au avut de îndurat iudeii din Antiohia în vremea aceea când s-a abătut peste capul lor o a doua pacoste, pentru înțelegerea căreia am și povestit-o pe cea care a precedat-o. Întâmplarea a făcut ca un incendiu să cuprindă piața pătrată, sediul magistraților, arhiva și basilicele[7] și cu mare trudă a fost împiedicată extinderea flăcărilor asupra întregului oraș; Antioh a susținut că iudeii purtau vina pârjolului. Chiar dacă n-ar fi fost mai dinainte porniți împotriva iudeilor, antiohienii tot s-ar fi lăsat lesne ademeniți de această calomnie, răvășiți de nenorocirea care-i lovise; cu atât mai ușor puteau ei să dea crezare vorbelor cu cât precedentele învinuiri erau proaspete, de parcă și vedeau cu ochii lor cum focul fusese pus de către iudei. Ca și orbiți de furie, în nebunia de care erau cuprinși, toți s-au năpustit asupra celor calomniați. Cu mare greutate a reușit să calmeze tulburarea lor locțiitorul guvernatorului, Gnaeus Collega, care le-a cerut să aibă răbdare până ce va raporta Caesarului cele întâmplate. Vespasianus tocmai îl trimisese pe Caesennius Paetus, să ocupe postul de guvernator al Siriei[8], dar acesta nu sosise încă la destinație. După cercetări minuțioase, Collega a aflat adevărul: dintre iudeii acuzați de Antioh, nimeni n-avea nici un amestec în această treabă. Toată isprava fusese pusă la cale de niște ticăloși care erau împovărați de datorii și crezuseră că prin incendierea pieții și distrugerea documentelor publice ei vor scăpa de angarale. Atâta vreme cât acuzațiile planau deasupra creștetului lor, iudeii își priveau viitorul cu neîncredere, pândiți de-o mare teamă.

---

[7] Vaste clădiri publice puse deopotrivă în slujba justiției, negoțului, învățământului ș. a. m. d. (n. e.).

[8] În anul 72 (n. e.).

CAPITOLUL IV

1. Când Caesarul Titus a primit veşi privitoare la tatăl său: că în toate oraşele Italiei s-a bucurat de o călduroasă primire şi mai cu seamă Roma l-a întâmpinat cu mare entuziasm, inima i s-a umplut de o nespusă bucurie şi satisfacţie, simţindu-se eliberat în chip atât de fericit de grija pe care i-o stârnise propriu-i părinte. Încă de când Vespasianus se afla departe de ei, îl omagiau deja locuitorii Italiei, de parcă ar fi sosit de-a binelea; dorinţa lor fierbinte de a-l vedea le punea la încercare aşteptarea sosirii sale, ataşamentul lor fiind scutit de orice constrângere. Având amintirea încă vie a rapidelor schimbări a succesorilor la tron pentru Senat, nu putea fi nimc mai preţios decât un împărat cu prestigiul vârstei înaintate, şi cu aureola strălucitelor fapte războinice, de la care te puteai aştepta să-şi folosească înalta-i poziţie numai spre binele supuşilor săi. Poporul, pus la grea încercare de tulburările interne, aştepta cu atât mai nerăbdător sosirea lui, cu cât se credea definitiv scăpat de nenorocul său, ferm convins că-şi va redobândi siguranţa şi prosperitatea. Mai cu seamă armata avea ochii aţintiţi asupra lui: căci soldaţii pricepeau cel mai bine importanţa pe care o aveau războaiele câştigate de Vespasianus şi, de vreme ce cunoscuseră nemijlocit incapacitatea şi laşitatea celorlalţi împăraţi, ei doreau să-şi înlăture marea înjosire, socotindu-l singurul în stare să le aducă salvarea şi gloria. În fervoarea care cuprinsese toate păturile populaţiei, cei care ocupau ranguri înalte n-au mai putut să aştepte atâta, îndreptându-se către un loc cât mai în afara Romei, ca să fie primii care îl vor întâmpina. Dar nici alţi cetăţeni n-au mai îndurat amânarea întâlnirii cu împăratul: şi-au strâns rândurile, ieşind cu hurta în afara oraşului, căci li se părea tuturor mai comod şi mai plăcut să mărşăluiască decât să zăbovească astfel încât, pentru prima oară în istoria ei, cetatea a avut bucurosul prilej să simtă că interiorul i s-a depopulat. Căci numărul celor rămaşi era mult mai mic decât al celor

plecați. Când însă s-a anunțat sosirea lui, iar cei ce se grăbiseră să-i iasă înainte au lăsat să se afle cordialitatea cu care saluta fiecare grup, atunci și restul populației, femei și copii de pe traseul său, a dorit neapărat să-l întâmpine pe marginea drumului. Plăcerea de a-i privi chipul blând și farmecul făpturii sale îi făcea pe cei prin fața cărora trecea să-l aclame în chip și fel: „Binefăcătorul", „Salvatorul" și „Unicul împărat demn de Roma"; întregul oraș era la fel ca un templu năpădit de ghirlande și fum de tămâie[1]. Cu mare greutate a reușit Vespasianus să-și croiască drum prin mulțimea strânsă în jurul lui, ajungând până la palatul unde a închinat zeilor protectori ai vetrei[2] jertfe de mulțumire pentru norocoasa-i sosire acasă. Între timp poporul s-a îndreptat spre sărbătorescul ospăț: împărțiți așadar după triburi, neamuri și vecinătate, romanii s-au așezat la mesele banchetului, unde prin libațiuni cereau zeilor să-l păstreze cât mai multă vreme pe Vespasianus în fruntea împărăției, iar domnia fiilor și urmașilor săi să rămână mereu la adăpost de orice dispută. Într-adevăr, după entuziasta primire pe care i-a oferit-o Roma lui Vespasianus, prosperitatea orașului a cunoscut un mare avânt.

2. Ceva mai devreme, pe când Vespasianus se afla încă la Alexandria, iar Titus era absorbit de asediul Ierusalimului, o mare parte a germanilor[3] a recurs la răscoală[4] și galii[5], învecinați cu ei, au îmbrățișat aceeași cauză, punându-și mari speranțe în scuturarea jugului impus de romani. Ceea ce i-a determinat pe germani să se pronunțe pentru răscoală și să înceapă războiul ținea mai întâi de firea lor care-i face să nu asculte de sfatul rațiunii, împingându-i orbește în cea mai mare primejdie la cea mai slabă licărire de speranță. Mai apoi venea ura față de asupritorii lor, căci ei știau că romanii au fost singurii care le-au pus poporul sub jugul robiei. Mai ales starea generală a lucrurilor le inspira curaj; cum vedeau că imperiul roman era profund măcinat în interior de necontenita schimbare a conducătorilor săi, aflând că fiecare parte a lumii romane era nesigură și șubredă, ei

---

[1] Și Cassius Dio (*Istoria romană*, LXV, 10, 1) susține că Vespasianus n-a fost primit la Roma ca un *autocrat*, ci ca un simplu particular (n. e.).

[2] Adică Penații, ocrotitorii căminelor la romani (n. e.).

[3] E vorba de batavii conduși de Iulius Civilis (n. e.).

[4] Această revoltă, ca și cea a sarmaților, menționată mai departe, a fost introdusă de Iosephus în istoria sa doar în scopul glorificării protectorilor săi, Domitianus și Vespasianus. Oricum, meritele lui Domitianus sunt fără îndoială exagerate mult (vezi Suetonius, *Domitianus*, 7) (n. t.).

[5] Trevirii (vezi Tacitus, *Istorii*, cărțile II și V) (n. e.).

socoteau că prin nenorocirile romanilor și dezbinarea lor, li se oferea în clipa aceea cel mai favorabil prilej. Doi oameni transpuneau în faptă acest plan și-i îmbrobodeau cu oarbe speranțe pe germani: un oarecare Classicus împreună cu Vitillus[6], care erau comandanții lor. De multă vreme pregăteau ei pe față această răzvrătire; ocazia ivită acum le-a inspirat o mare încredere, așa că și-au dat în vileag planul; ambii căutau să-și încerce norocul cu mulțimile credincioase lor. Germanii, în cea mai mare parte a lor, se și pronunțaseră pentru revoltă, iar ceilalți nu aveau nici ei alte intenții când, printr-un semn al providenței, Vespasianus a trimis fostului guvernator al Germaniei Ventidius Cerealius, o scrisoare care îi conferea demnitatea de consul, dându-i ordinul să preia administrația Britaniei. Pornit la drum spre destinația lui, el a aflat despre răscoala germanilor și, întrucât aceștia își strânseseră forțele laolaltă, a dezlănțuit atacul asupra lor, și în cursul bătăliei a măcelărit un mare număr dintre ei, silindu-i să renunțe la planurile lor nebunești și să le vină mințile la loc. Chiar dacă Cerealius n-ar fi venit atât de promt la fața locului, răsculații tot și-ar fi primit pedeapsa ceva mai târziu. Dar de îndată ce prima știre despre răscoala lor a ajuns la Roma și Caesar Domitianus a aflat de ea, n-a șovăit ca oricare altul la vârsta lui — căci era încă foarte tânăr[7] — să-și asume o sarcină atât de grea; grație vitejiei pe care o moștenise de la părintele său, precum și a experienței militare situându-se mai presus de vârsta lui, el a pornit de îndată împotriva barbarilor. Din clipa când le-a parvenit știrea că înainta în marș spre ei, răsculații s-au și decis să i se supună[8]; datorită cumplitei lor frici, ei au socotit un mare câștig faptul că, fără să mai sufere iarăși alte pierderi, vor putea reveni la vechiul jug. După ce a pus în ordine treburile din Galia, astfel ca asemenea tulburări să nu se mai petreacă în țara aceea, el s-a întors la Roma, încununat de faimă și unanim admirat pentru fapte măreț, care nu erau de așteptat la vârsta lui, dar demne de fiul unui asemenea tată ca al său.

3. În același timp cu deja menționata ruptură a germanilor, a ajuns și vestea cutezătoarei revolte a sciților împotriva romanilor. Căci așa-numiții sarmați, acea ramură a sciților, cu o populație numeroasă, au trecut fără să fie observați Istrul, ajungând cu bine pe celălalt mal;

---

6 El trebuia să se numească Claudius Civilis, potrivit lui Tacitus (*Istorii*, IV, 54-78) (n. t.).

7 Avea doar 19 ani (n. e.).

8 Când Cerealius i-a zdrobit pe romani, Domitianus ajunsese doar la Lyon= Lugudunum (Tacitus, *Istorii*, IV, 85) (n. e.).

printr-un atac foarte puternic și cu atât mai primejdios, cu cât fusese dezlănțuit prin surprindere, ei au răpus numeroși romani puși să străjuiască acolo; l-au ucis și pe legatul consular Fonteius Agrippa, care li se împotrivise cu îndârjire; apoi au străbătut întreaga țară care se deschidea larg înaintea lor, pustiind și prădând tot ce au întâlnit în calea lor. Când a aflat despre aceste evenimente și despre devastarea Moesiei, Vespasianus le-a trimis neîntârziat pe Gubrius Gallus, ca să-i pedepsească pe sarmați. Mulți dintre ei au căzut sub loviturile acestuia în cursul bătăliei, iar cei care au scăpat cu viață, de frică, s-au refugiat în țara lor. Astfel a pus capăt războiului generalul care s-a îngrijit și de siguranța viitoare a ținutului; a plasat în regiune garnizoane mai numeroase și mai puternice pentru ca trecerea fluviului de către barbari să devină cu neputință. Acesta a fost rapidul sfârșit al războiului din Moesia.

CAPITOLUL V

1. Caesarul Titus a poposit câtăva vreme la Berytus, așa cum am mai spus; de acolo a pornit iar la drum și în toate orașele Siriei, pe unde a trecut, a organizat fastuoase spectacole, unde prizonierii de război iudei au trebuit să apară ca să moară, luptând între ei. În calea lui a întâlnit un râu care merită să fie pomenit datorită naturii lui aparte. El curge între Arkea[1] din regatul Agrippa și Raphanaea și are o particularitate ieșită din comun. Atâta timp cât curge, are un bogat debit de apă și un curent puternic; apoi, dintr-o dată, izvoarele lui seacă în întregime timp de șase zile și el își dezvăluie în fața ochilor albia lui uscată. De parcă n-ar fi survenit nici o schimbare, în a șaptea zi izvorăște ca mai înainte; această succesiune este păstrată cu strictețe. De aceea, el a și fost numit „Râul Sabatului", după cea de a 7-a zi, care la iudei este sfântă[2].

2. Când locuitorii Antiohiei au aflat că Titus se afla în apropierea orașului, bucuria nu le-a mai permis să rămână în spatele zidurilor și ei s-au grăbit să iasă în întâmpinarea lui. Nu numai bărbații au fost cei ce au înaintat vreo 30 de stadii, ci chiar și cete de femei și copii au ieșit în afara orașului. De îndată ce l-au văzut pe Titus apropiindu-se, ei s-au înșirat pe ambele laturi ale drumului, și-au întins mâinile spre el în semn de salut și l-au condus în oraș cu tot felul de urări de bun-venit. Dar toate felicitările erau necontenit însoțite de cererile lor insistente, privitoare la alungarea iudeilor din oraș. Titus nici nu a luat în seamă rugămințile lor, ci doar le-a ascultat în tăcere vorbele, dar câtă vreme n-aveau cum să știe nici ce gândește și nici ce planuri avea în privința lor, iudeii au plutit multă vreme într-o atmosferă de mare

---

[1] Port la 50 km de Byblos (azi Arca) (n. e.).

[2] Plinius (*Istoria naturală*, 31, 11) prezintă lucrurile invers: râul curgea 6 zile în șir, iar în a 7-a zi stagna (n. t.).

panică. De fapt, Titus nici n-a zăbovit în Antiohia, ci și-a continuat marșul până la Zeugma[3] pe Eufrat, unde îl aștepta o solie a regelui parților Vologese[4], care îi adusese în dar o cunună de aur pentru victoria de curând obținută asupra iudeilor. Titus a primit cadoul, a oferit un ospăț în cinstea solilor regali, după care s-a reîntors în Antiohia. La stăruințele consiliului orășenesc și al cetățenilor de a veni la Teatrul lor, unde mulțimea adunată îl aștepta, el a acceptat invitația cu bunăvoință. Când localnicii l-au asaltat și mai insistent și fără întrerupere i-au expus rugămintea să-i alunge pe iudei din oraș, Titus le-a dat acest răspuns prompt: „Da, dar orașul lor de baștină, unde s-ar fi cuvenit să fie strămutați ca iudei ce sunt zace distrus, iar alt loc care să-i primească nu mai există"[5]! Dar întrucât fuseseră nevoiți să renunțe la prima lor cerere, antiohienii au venit numaidecât cu cea de a doua: anume că, după părerea lor, s-ar cuveni ca să fie distruse barem tăblițele de bronz pe care au fost gravate drepturile iudeilor. Nici măcar această doleanță nu le-a fost acceptată de Titus care, lăsându-i pe iudeii din Antiohia să-și păstreze orânduirea de până atunci, s-a îndreptat mai apoi spre Egipt. În drumul său s-a abătut și prin Ierusalim. Când a comparat înfiorătorul pustiu din fața ochilor săi, cu fosta strălucire a orașului, reamintindu-și grandoarea construcțiilor devenite ruine și întreaga lor splendoare de odinioară, s-a lăsat copleșit de milă față de părăginita capitală; altfel decât oricare altul aflat în situația lui, nu s-a făli cătuși de puțin cu faptul că a cucerit prin forța armelor o cetate atât de întinsă, ci i-a blestemat iarăși și iarăși pe urzitorii răscoalei, care l-au silit să aducă cumplita pedepsire a orașului. Titus a arătat limpede că n-a fost deloc în intenția lui să-și lege celebritatea de jalnica soartă a unor vinovați pedepsiți. O însemnată parte a bogățiilor orașului mai erau descoperite și acum sub dărâmături. Majoritatea lor erau scormonite de romani dar cele mai multe descoperiri se datorau indicațiilor date de prizonierii de război: aur, argint și alte obiecte prețioase pe care foștii lor proprietari le îngropaseră în pământ, fiindcă nu știau ce surprize le mai rezervă schimbările războiului.

3. Apoi Titus și-a reluat marșul său spre Egipt, așa cum fusese prevăzut, străbătând pustiul în cea mai mare grabă, și a sosit la

---

[3] Oraș situat pe Eufratul superior, la nord-est de Antiohia (n. e.).

[4] Vologese I care a domnit în Parția între anii 51-78 e. n. În tradiția elenistică, cununa de aur era o distincție acordată generalilor victorioși (n. e.).

[5] Expulzarea iudeilor dincolo de hotarele orașului și statului lor, preconizată de antiohieni, este respinsă de Titus din rațiuni de stat, dar și din considerente umanitare pe care Iosephus le sugerează în scopurile sale encomiastice (n. e.).

Alexandria; în urma hotărârii lui de a se îmbarca spre Italia, el a trimis ambele legiuni pe care le-a avut până atunci sub comanda lui, fiecare în tabăra permanentă de unde fuseseră aduse: Legiunea a V-a înspre Moesia, iar Legiunea a XV-a, înspre Panonia. Din rândurile prizonierilor de război, în afara conducătorilor Simon și Ioannes, a mai ales un număr de 700 de bărbați care se distingeau prin statura înaltă și frumusețea lor corporală, dând ordinul ca ei să fie transportați numaidecât în Italia, unde urmau să ia parte la marșul lui triumfal. După ce călătoria pe mare a decurs așa cum și-o dorise singur, orașul Roma i-a *ieșit înainte, fiind primit cu aceleași onoruri, ca și tatăl său, odinioară.* Cu atât mai solemnă a fost pentru Titus intrarea în oraș, cu cât propriul său părinte l-a întâmpinat personal și i-a urat bun-venit. Mulțimilor de cetățeni romani li s-a oferit prilejul de a privi cu un ceresc entuziasm pe cei trei principi reuniți laolaltă. După câteva zile, tustrei au hotărât ca printr-un triumf comun să-și sărbătorească glorioasele lor fapte, în pofida faptului că Senatul decretase pentru fiecare câte unul aparte. În ziua dinainte anunțată, când urma să se desfășoare festivitățile marșului triumfal, n-a mai rămas acasă în întregul oraș nici un om din uriașa mulțime de locuitori; toți s-au revărsat pe străzi și au ocupat fiecare locșor unde puteau să stea în picioare, astfel încât să rămână liber doar spațiul strict necesar pentru trecerea celor pe care erau atât de dornici să-i vadă.

4. Încă din timpul nopții întreaga oștire — pe centurii și cohorte, sub comanda ofițerilor ei — și-a ocupat poziția în fața porților, dar nu cele ale Palatului de Sus[6], ci în preajma Templului lui Isis[7], unde imperatorii și-au aflat noptateca lor odihnă. În zorii zilei, și-au făcut apariția Vespasianus și Titus; aveau deja cununi de lauri pe frunte, dar purtau încă tradiționalele veșminte de purpură și s-au dus spre galeria Octaviei[8]. Acolo Senatul, magistrații de frunte și cei mai de vază dintre cavaleri așteptau sosirea lor. În fața porticului fusese înjghebată o tribună, pe care se aflau scaune de fildeș, pregătite pentru sărbătoriți. Ei au păsit pe tribună și s-au așezat pe scaune, și numaidecât s-au înălțat aclamațiile trupelor, proslăvind printr-un cor pe mai multe voci faptele lor de vitejie. Soldații nu aveau arme asupra lor, ci purtau veșminte de mătase și erau încununați cu lauri. Așadar, după ce le-a primit cu bunăvoință omagiile, iar ei nu se mai îndurau să-și înceteze

---

6 Pe Palatin (n. e.).

7 În Câmpul lui Marte (n. e.).

8 Lângă Teatrul lui Marcellus (n. e.).

ovațiile, Vespasianus le-a făcut un semn să tacă. Pretutindeni s-a așternut o adâncă tăcere și atunci Vespasianus s-a ridicat în picioare, și cu o pulpană a veșmântului său și-a acoperit aproape întregul creștet, rostind rugăciunile prescrise de datină; la fel s-a rugat și Titus. După rugăciuni, Vespasianus a adresat adunării întregi un scurt discurs, apoi și-a trimis soldații să ia micul dejun pe care îl oferă îndeobște împărații cu acest prilej. El însuși a pășit pe sub poarta pe unde încă din vremuri vechi obișnuiesc să treacă triumfalele cortegii, fapt care i-a dat și numele[9]. Aici au luat și principii o gustare, apoi ei și-au îmbrăcat veșmintele triumfale, închinând jertfe zeilor ale căror statui se înălțau lângă porți, după care au dat ordinul să pornească în sfârșit marșul triumfal; au lăsat anume cortegiul să treacă prin teatru, pentru ca mulțimea să-l poată vedea mai bine.

5. Este cu neputință să zugrăvești cum se cuvine multitudinea lucrurilor demne de a fi văzute și splendoarea tuturor formelor cu greu îmbrățișate de închipuire, fie că erau opere de artă, obiecte de lux sau curiozități ale naturii. Căci tot ce putea fi mai uimitor și mai costisitor, și fusese achiziționat treptat și bucată cu bucată de către oamenii avuți, fiind și ceea ce era mai aparte la fiecare popor — iată ce s-a strâns laolaltă și din belșug în acele zile, spre a ilustra pe viu măreția împărăției romanilor. Nenumăratele scule din argint, aur și fildeș, lucrate sub cele mai diverse aspecte, nu erau numai singulare obiecte de fast dintr-un cortegiu sărbătoresc, ci alcătuiau cum s-ar spune un fluviu curgând fără întrerupere: țesături din cea mai rară purpură, alte pânzeturi care, potrivit meșteșugului babilonian, aveau brodate pe ele iscusit lucrate tablouri; transparente pietre prețioase, fie montate pe coroane de aur, fie prelucrate prin alte procedee, erau aduse într-un număr atât de mare, încât oricine putea să socotească drept o eroare presupunerea că avea de-a face cu niște giuvaiere rare. Erau purtate pe sus și statui ale zeilor cinstiți de ei, de-a uimitoare mărime, lucrate cu desăvârșită măiestrie, fără nici o excepție, din materiale scumpe. De asemeni, animale din toate speciile erau mânate din urmă cu alai, fiecare, gătit cu podoabele care i se potriveau; chiar și purtătorii obiectelor de mare preț erau îmbrăcați în veșminte purpurii și brodate cu fire de aur. Cei aleși să formeze cortegiul triumfal propriu-zis purtau însă cele mai alese și neasemuite găteli. Nici măcar la ceata prizonierilor de război, ochiul nu era tulburat de absența podoabelor:

[9] Poarta triumfală, situată între Capitoliu și Tibru (n. e.).

aici varietatea și frumusețea hainelor trebuia să cruțe privirea spectatorilor de neplăcuta impresie lăsată de infirmitățile corporale. Cea mai mare admirație o stârneau construcțiile decorurilor mobile: înălțimea lor ținea trează grija pentru siguranța încărcăturii, care se putea răsturna oricând; multe dintre aceste înjghebări aveau câte 3-4 etaje, splendoarea și înzestrarea lor provocând privitorilor bucurie și spaimă, deopotrivă. Multe erau niște schele drapate cu stofe întrețesute cu fire de aur, de jur împrejur fiind fixate pretutindeni opere de artă din aur și fildeș. Războiul însuși era înfățișat prin nenumărate tablouri care dădeau o plastică imagine despre fazele sale într-o neîntreruptă desfășurare: aici se vedea cum o binecuvântată regiune era pustiită, cum întregi formațiuni de luptă ale dușmanilor piereau într-o bătălie; aici niște vrăjmași care fugeau, acolo alții, luați prizonieri; aici, prăbușirea unor ziduri înalte sub loviturile mașinilor de război; acolo, zdrobirea rezistenței unei fortărețe sau cucerirea de sus a meterezelor unui oraș înțesat de oameni. Mai departe se vedea cum oastea dădea năvală într-un oraș, cum măcelul bântuia întregul ținut sau cum bărbați lipsiți de apărare își întindeau mâinile, ca să cerșească îndurare; cum sanctuarele erau pe cale de a fi incendiate, iar casele se prăbușeau peste stăpânii lor. În sfârșit, după scenele de distrugere și prăpăd, erau reprezentate niște fluvii; dar ele nu brăzdau terenuri cultivate și nici nu adăpau oamenii sau animalele, ci curgeau printr-o țară încă mistuită pretutindeni de flăcări — toate aceste suferințe pricinuindu-și-le singuri iudeii prin războiul în care s-au lăsat târâți. Măiestria executării tablourilor și impresionantele construcții ale decorurilor mobile reproduceau atât de autentic în fața ochilor evenimentele încât cei ce nici nu le văzuseră parcă ar fi luat ei înșiși parte la ele. Pe fiecare dintre decorurile mobile, comandantul de odinioară al câte unui oraș cucerit era înfățișat așa cum fusese capturat, precum și locul ocupat de el; apoi urma un mare număr de corăbii[10]. Cât privește prăzile de război, luate laolaltă, acestea au fost aduse cu grămada; dintre toate, se distingeau cele smulse din Templul Ierusalimului: o masă de aur în greutate de câțiva talanți și un sfeșnic, de asemenea din aur, de o formă cu totul diferită de cele obișnuite. Din mijlocul soclului se înălța un stâlp din care se desprindeau, întocmai ca la trident, niște ramuri apropiate; fiecare dintre aceste ramuri avea la capătul ei o

---

10 Comemorarea bătăliei navale, desfășurată pe lacul Tiberiada (vezi *Cartea a treia*, cap. X, paragr. 9) (n. e.).

lampă de bronz. Ramurile erau în total șapte, spre a dovedi marea prețuire de care se bucură printre iudei cifra 7[11]. Ca ultima piesă a prăzii de război, a fost adusă legea de căpetenie a iudeilor[12]. Ea a fost urmată de mulți oameni care purtau statui ale Victoriei, făurite din aur și fildeș. La sfârșit a trecut mai întâi Vespasianus în carul său, urmat de Titus, în vreme ce Domitianus — el însuși în strălucitoare veșminte — călărea pe un armăsar demn de toată admirația.

6. Țelul cortegiului sărbătoresc era piața din fața Templului lui Iupiter Capitolinus; ajuns în acest loc, el făcea un proces. Era un vechi obicei, moștenit din străbuni potrivit căruia se aștepta acolo până când un sol aducea vestea morții comandantului dușman. În cazul de față, era vorba de Simon, fiul lui Giora, care participase la marșul triumfal ca prizonier de război; acum, cu funia legată de gât, biciuit fără întrerupere de către călăii săi, el era târât într-un loc situat aproape de Forum[13], unde, potrivit legilor romane, erau executați criminalii condamnați la moarte. De îndată ce a sosit vestea morții sale, toți au scos chiote de bucurie, triumfătorii și-au început jertfele de mulțumire; după împlinirea lor, sub auspicii favorabile, prin rostirea rugăciunilor prevăzute, ei s-au retras în palat. Din partea lor, unii au fost invitați să ia parte la banchet, pentru tot restul mulțimii, bucatele pentru ospețe așteptând gata pregătite acasă. În această zi, orașul Roma își sărbătorea izbânda în campania împotriva dușmanilor, ca și încetarea conflictelor interne și începutul speranțelor puse într-un viitor mai bun.

7. După ce triumful a fost celebrat astfel, iar situația imperiului s-a stabilizat pe deplin, Vespasianus a hotărât să înalțe un templu închinat zeiței Păcii; acesta a fost construit foarte repede[14] și realizarea lui a întrecut toate așteptările omenești. El a cheltuit sume

---

[11] Probabil sulurile Torei, după cum s-ar putea deduce din finalul prezentului capitol și nu o tablă de aur cu cele 10 porunci (n. t.).

[12] Cifra se întâlnea în numărul zilelor săptămânii și al planetelor (n. e.).

[13] Așa-zisul Tullianum, subsolul închisorii publice, construit de Servius Tullius. Uciderea căpeteniilor dușmane, capturate în război, intra în tradiția celebrării triumfurilor romane. Pentru executarea condamnaților se folosea însă securea, nu ștreangul, ca în cazul lui Simon. Moartea acestei căpetenii a iudeilor a fost menționată și de Dio Cassius (*Istoria romană*, LXVI, 7, 1) (n. e.).

[14] Situat în partea de est a Forumului roman, aproape de Forumul lui Vespasianus, Templul Păcii a fost inaugurat abia în anul 75 e. n., fiind distrus de un incendiu în timpul domniei lui Commodus (161-169 e.n.). Din mâinile lui Genserih, vasele sanctuarului jefuit de romani au trecut în cele ale bizantinilor, care le-au readus în Ierusalim (n. e.).

uriașe din bogăția lui, împodobind în afară de asta sanctuarul cu opere de pictură și de sculptură, înfăptuite în vremurile vechi. În noul templu au fost adunate și păstrate cu grijă lucruri pentru contemplarea cărora altădată oamenii trebuiau să cutreiere lumea în lung și-n lat, dacă țineau cu orice preț să vadă obiecte împrăștiate într-o țară sau alta. Vespasianus a poruncit să fie expuse aici și sfintele vase de aur luate din templul iudeilor, de care era din cale-afară de mândru. Dar sulurile legilor lor precum și catapetesmele de purpură ale sanctuarului, el le-a adus în palatul său, spre a fi păstrate acolo cu grijă.

CAPITOLUL VI

1. Între timp, Lucius Bassus a fost trimis ca *Legat*[1] în Iudeea și a preluat comanda armatei de la Cerealius Vetilianus, supunând fortăreața Herodeion și garnizoana ei. După aceea, a reunit toate forțele militare, risipite în felurite grupuri mai mici, și le-a alăturat Legiunii a X-a[2], spre a porni împreună ca să atace Machaerus[3]. Trebuia cu orice preț ca această fortăreață să fie distrusă, căci însăși rezistența ei putea să îndemne pe mulți evrei la răzvrătire, fiindcă, prin avantajele poziției sale, ea inspira apărătorilor îndreptățite speranțe în salvarea lor, iar atacatorilor, dimpotrivă, numai ezitare și teamă. Porțiunea împrejmuită cu ziduri era propriu-zis o colină stâncoasă având o deosebită înălțime care, în temeiul acestui fapt, făcea ca ansamblul să fie foarte greu de cucerit; în plus, natura avusese grijă ca ea să devină inaccesibilă. Din toate părțile, colina era flancată de râpe atât de adânci, încât nu li se zărea fundul, și de aceea nu era ușor să treci peste ele și de-a dreptul cu neputință să le astupi cu pământ. Valea care o mărginea la apus se întindea tocmai până la Lacul de asfalt, pe o lungime de 60 de stadii; de asemeni, Machaerus însăși era dominată de cel mai înalt pisc. Râpele dinspre miazănoapte și dinspre miazăzi nu erau tot atât de adânci ca și cele menționate anterior, dar și ele făceau cu neputință orice fel de atac. Adâncimea râpei dinspre răsărit nu era mai mică de 100 de coți. Râpa se termina lângă un munte situat față-n față cu Machaerus.

---

[1] Trimis special al împăratului într-o provincie romană (n. e.).

[2] Fusese lăsată în Iudeea spre a constitui trupele de ocupație locale (vezi *Cartea a șaptea*, cap. I, paragr. 2) (n. t.).

[3] Fortăreața este cunoscută mai ales prin faptul că Ioan Botezătorul a fost executat în acest loc (vezi *Antichitățile iudaice*, XVIII, 5, 2) (n. t.).

2. Recunoscând poziția strategică a acestui loc, regele iudeu Alexandru[4] a fost cel dintâi care i-a înconjurat creștetul cu un zid, ca pe un punct de sprijin, care a fost distrus curând după aceea de către Gabinius în cursul războiului său cu Aristobul. Cum a ajuns rege, Herodes a socotit că acest teren era mai prielnic decât oricare altul pentru construirea unei fortărețe deosebit de puternice, mai ales pentru vecinătatea ei cu arabii; căci locul oferea o excelentă perspectivă spre țara acestora. De aceea, a și înconjurat cu ziduri și turnuri o suprafață mai mare, unde a întemeiat un oraș din care pornea un drum ducând spre vârful propriu-zis. Totodată, el a întărit vârful în partea de sus cu un zid împrejmuitor, prevăzut la colțurile sale cu turnuri înalte de 60 de coți. În centrul spațiului astfel fortificat, Herodes a înălțat apoi un palat de un fast neasemuit prin spațioasele și minunatele lui încăperi. În cele mai potrivite locuri, a construit multe bazine de colectare a apei, ca să-și asigure mereu rezerve îmbelșugate. Aflat parcă într-o întrecere cu natura, el i-a consolidat inexpugnabilitatea cu care fusese înzestrată așezarea prin iscusit lucrate fortificații. Apoi a înarmat localitatea, întărită cu o mulțime de săgeți și mașini de război, și în toate privințele s-a îngrijit să permită locuitorilor să reziste chiar și unui asediu mai lung.

3. În interiorul palatului regal creștea un virnanț de o mărime impresionantă căci nici prin înălțimea și nici prin circumferința lui, nu rămânea mai prejos decât un smochin[5]. Zice-se că el data din vremea lui Herodes și ar mai fi dăinuit mult și bine dacă n-ar fi fost tăiat de iudei atunci când au ocupat fortăreața. De asemeni, în valea situată în partea de miazănoapte a orașului, se află un loc numit Baaras; acolo crește o plantă cu același nume[6]. Ea este roșie ca focul și spre seară, revarsă o lumină strălucitoare. Nu-i deloc ușor să te apropii de ea și s-o apuci, ca s-o culegi, căci se sustrage mereu și nu rămâne nemișcată până ce n-o stropești cu urină sau cu sângele vărsat lunar de femei. Chiar și atunci, ea înseamnă o moarte sigură pentru oricine atinge planta în afară de cazul când rădăcina smulsă nu-i atârnă mai jos de mână. Ea poate fi obținută și pe-o altă cale, ferită de primejdii, în felul următor: se dizlocă de jur-împrejur pământul astfel încât doar o mică porțiune a rădăcinii mai rămâne ascunsă în sol. Apoi se leagă de ea un

---

[4] Alexandru Iannaios (vezi *Cartea întâi*, cap. I, paragr. 4, n. 1) (n. e.).

[5] Ruta (în lat.) are îndeobște 1,25 m., în timp ce smochinul atinge o înălțime de 10 m. Relatarea de mai sus întrece măsura (n. t.).

[6] Poate că este vorba de mătrăgună (Mandragora officinalis). Cele ce urmează nu sunt decât povești (n. t.).

câine care, străduindu-se numaidecât să-l urmeze pe cel ce l-a legat, smulge lesne rădăcina cu totul; câinele moare pe loc, drept victimă care se substituie celui care a vrut să smulgă planta, căci după aceea, aceasta poate fi luată în mână fără nici o teamă. Ea are însă o însușire aparte pentru care, în pofida primejdiilor menționate mai sus, este atât de râvnită. E de ajuns ca rădăcina să fie adusă în preajma celor bolnavi pentru ca să fie alungați așa-numiții demoni, adică duhurile oamenilor răi, care se strecoară în trupurile celor vii, spre a-i ucide dacă aceștia nu sunt ajutați la vreme. În acel loc țâșnesc și izvoare de apă caldă, al căror gust diferă mult: unele dintre ele sunt amare, iar altele cu o savoare deosebită. Se întâlnesc însă și o sumedenie de izvoare reci, care nu țâșnesc unele lângă altele, numai din locuri adânci, ci și din cele înalte și astfel ajungem la un fapt și mai deosebit: în imediata apropiere se află o grotă nu prea adâncă, ocrotită de niște stânci ieșind mult în afară. Deasupra stâncilor, foarte aproape una de alta, se află două ridicături asemenea unor sâni de femeie. Tocmai de sus, dintr-unul curge o apă foarte rece, din celălalt o apă foarte caldă; amestecate, ambele oferă împreună o baie plăcută, în stare să vindece numeroase boli, mai ales cele de natură nervoasă. Locul mai are și zăcăminte de sulf și alaun.

4. După ce a examinat obiectivul din toate punctele de vedere, Bassus a decis să-și croiască drumul înspre o fortăreață prin astuparea râpei răsăritene; s-a așternut numaidecât pe treabă, făcând tot ce i-a stat în putință să înalțe cât mai repede terasamentul, spre a înlesni în felul acesta asediul. Iudeii încercuiți în interior s-au separat de străini, pe care oricum îi socoteau o adunătură, silindu-i să rămână în orașul de jos, spre a fi expuși cei dintâi primejdiilor. Ei au ocupat citadela situată mai sus, nu numai pentru că prezenta o mult mai mare siguranță, ci și pentru a se îngiji de propria lor salvare și pe altă cale: ei plănuiau să obțină grațierea dacă vor preda cetățuia romanilor, fără luptă. Iudeii doreau ca mai întâi să-și valorifice speranța de a scăpa în întregime de asediu. De aceea, ei întreprindeau în fiecare zi viguroase incursiuni, intrând în lupta corp la corp cu adversarii și pierdeau astfel o mulțime dintre oamenii lor, dar ucideau totodată și numeroși romani. Dar ceea ce făcea ca victoria să-și încline balanța de-o parte sau de alta era îndeobște numai alegerea momentului potrivit: în cazul iudeilor atunci când îi luau pe romani prin surprindere; în cazul romanilor, atunci când de pe terasamente, observau la timp ieșirea la atac și îl preîntâmpinau strângându-și rândurile. Totuși, nu aceste hărțuieli aveau să aducă până la urmă sfârșitul asediului; mai degrabă

întâmplarea a contribuit mult la faptul că iudeii au fost constrânși pe neașteptate să-și predea fortăreața. Printre cei asediați se afla și un tânăr cu numele de Eleazar; viteaz și temerar, el a întreprins multe acțiuni cutezătoare. În incursiunile făcute, s-a evidențiat cel mai mult; el îmbărbăta mulțimea să pornească la atac împotriva dușmanilor, spre a împiedica lucrările lor la fortificațiile de pământ. Singur i-a atras pe romani în multe și totodată primejdioase lupte, iar celor gata să pornească într-o incursiune împreună cu el, le-a înlesnit lupta; în timpul retragerii camarazilor, le-a acoperit spatele, părăsind cel din urmă locul bătăliei. Într-una din zile, când ostilitățile se încheiaseră și ambele tabere se retrăgeau, Eleazar a rămas singur în fața porților fortăreței; el urmărea să-și arate astfel disprețul său față de dușmani și era convins că nici unul dintre ei nu intenționa deloc să reia lupta. Eleazar pălăvrăgea cu iudeii aflați pe ziduri, atenția lui fiind îndreptată spre aceștia. De acest prilej favorabil s-a slujit un egiptean din armata romană, cu numele de Rufus; dintr-o dată, când nimeni nu se aștepta, a alergat spre tânăr, l-a luat pe sus cu arme cu tot și, în vreme ce privitorii de pe metereze rămăseseră încremeniți de uimire, l-a dus în tabăra romană. Generalul a dat ordin ca tânărul să fie dezbrăcat în pielea goală și dus într-un loc unde să poată fi văzut cât mai bine de cei ce priveau dinspre oraș, ca să-l biciuiască acolo. Iudeii au fost adânc înduioșați de soarta tânărului. Întregul oraș a început să se tânguie, jalea fiind mult mai mare decât s-ar fi cuvenit când era vorba de nenorocirea unui singur om. Când Bassus a constatat dispoziția sufletească a vrăjmașilor, s-a folosit de un șiretlic războinic; a hotărât să le întețească până într-atât durerea încât, de dragul salvării acestui bărbat, asediații să fie constrânși în cele din urmă să predea fortăreața; și Bassus nu s-a înșelat deloc în speranțele sale. El a dispus să se ridice o cruce, ca și cum intenția lui imediată era ca Eleazar să fie țintuit pe ea. Jalea privitorilor din fortăreață a devenit și mai amarnică. Scoțând puternice gemete, ei au strigat că suferința lor este insuportabilă. Atunci până și Eleazar și-a rugat concetățenii să nu privească nepăsători cum el va pieri de cea mai nemiloasă moarte și să-și asigure propria salvare, înclinându-se în fața puterii și norocului romanilor, care au deja aproape totul în mâinile lor. Cuvintele sale au impresionat profund pe iudei. Când însă mulți alții din interiorul fortăreței au intervenit în favoarea lui — căci el descindea dintr-o familie renumită și numeroasă — s-au lăsat copleșiți de milă, contrar firii lor și prin soli trimiși de ei au dus tratative cu romanii pentru predarea fortăreței: au cerut pentru ei îngăduința de a pleca

nestingheriți, împreună cu Eleazar. Romanii și generalul lor le-au acceptat condițiile propuse. Când însă cei din orașul de jos au aflat de acordul separat care prevedea condiții favorabile doar pentru iudei, ei au decis să fugă în timpul nopții pe ascuns. De îndată ce locuitorii au deschis porțile orașului lor, Bassus a primit o înștiințare de la cei care îi mijlociseră intrarea, fie din invidie, căci pizmuiau salvarea lor, fie de teama că vor fi trași la răspundere pentru fuga altora. Dintre locuitorii ce căutau să iasă din oraș, cei mai viteji au avut norocul să răzbească și să fugă. Dar dintre oamenii care au rămas în interiorul fortăreței, vreo 1.700 au fost uciși, în schimb femeile și copiii lor au fost vânduți ca sclavi. Întrucât a crezut că trebuie să respecte învoiala făcută cu cei ce i-au predat citadela, Bassus i-a lăsat să plece pe iudei[7], eliberându-l și pe Eleazar.

5. După ce și-a îndeplinit astfel misiunea, Bassus și-a dus oastea în marș forțat până la pădurea Iardes[8]. El fusese informat că acolo se adunaseră mai demult numeroși iudei care scăpaseră din asediul Ierusalimului și din cel de la Machaerus. Sosind la fața locului și constatând că informația primită nu era mincinoasă, mai întâi a încercuit întregul ținut cu ajutorul cavaleriei sale; astfel urmărea el să înlăture, cu ajutorul călăreților, orice posibilitate de fugă, în cazul când iudeii ar fi cutezat să străpungă rândurile romanilor. Bassus a dat ordin pedestrașilor săi să culce la pământ trunchiurile pădurii unde se adăpostiseră fugarii. Puși în această situație, iudeii s-au văzut constrânși să întreprindă o acțiune temerară. Ei au hotărât să dea o luptă dârză crezând că poate își găsesc scăparea pe această cale; s-au năpustit așadar de-a valma cu strigăte sălbatice asupra romanilor care îi încercuiau. Aceștia i-au întâmpinat fără să dea înapoi un pas; întrucât pe de o parte unii erau mânați de curajul disperării, iar alții de ambiție soldățească, lupta s-a prelungit câtăva vreme. Dar deznodământul ei s-a dovedit foarte inegal pentru ambele tabere. Dintre romani n-au căzut în luptă decât 12 oameni și destul de puțini s-au ales cu răni ușoare; în schimb dintre iudei, nici unul n-a scăpat teafăr din luptă, ci toți și-au pierdut viața, numărul total nefiind mai mic de 3.000 de morți, împreună cu generalul lor, Iudas, fiul lui Ari. Despre el s-a mai

---

[7] Prezentându-l pe Bassus ca un militar integru, Iosephus lasă să se înțeleagă că romanii nu-și încălcau cuvântul dat chiar și când erau tentați s-o facă. Se pare că iudeii din Machaerus nu făceau parte din tagma zeloților și a sicarilor răzvrătiți, constituind o tabără aparte (n. e.).

[8] Localitate neidentificată (n. e.).

spus că în asediul Ierusalimului[9] a condus o ceată de iudei, reușind să se salveze printr-un canal subteran.

6. În vremea aceea, Caesar a transmis printr-o scrisoare lui Bassus și Laberius Maximus, pe atunci vistiernicul provinciei, ordinul de a arenda întregul pământ al Iudeei. Fiindcă nu luase hotărârea să întemeieze acolo un oraș al său, împăratul a păstrat țara, ca proprietate personală. Doar unui număr de 800 de soldați lăsați la vatră, le-a cedat o colonie care s-a numit Emmaus, fiind situată la 30 de stadii de Ierusalim. Iudeilor, indiferent unde își aveau reședința, le-a impus un tribut anual de 2 drahme pe cap de locuitor, pe care trebuiau să-i dea Capitoliului, așa cum îl plătiseră cândva Templului lor. Aceasta era situația de atunci a iudeilor.

---

9 Vezi *Cartea a șasea*, cap. I, paragr. 8 (n. e.).

CAPITOLUL VII

1. La 4 ani de când Vespasianus devenise cârmuitorul imperiului[1], o mare nenorocire s-a abătut din senin asupra lui Antioh, regele din Commagene și a familiei sale[2], lucrurile întâmplându-se în felul următor: Caesennius Paetus, care era pe atunci guvernatorul provinciei Siria, a trimis împăratului o solie scrisă; dacă a fost numai din dragoste față de adevăr sau de ura lui față de Antioh, nu se știe cu siguranță. Oricum, mesajul susținea că Antioh și fiul său Epiphanes au convenit să-i trădeze pe romani și au încheiat un pact cu regele parților; de aceea trebuie să se ia măsuri de preîntâmpinare a tratativelor, ca să nu se precipite lucrurile și toată stăpânirea romană să fie târâtă în vălmășagul războiului. Primirea unui asemenea avertisment nu putea fi trecută cu vederea de împărat; vecinătatea celor doi regi impunea de la sine urmărirea împrejurărilor cu o maximă atenție. Căci Samosata, capitala Commagenei, este situată chiar pe Eufrat astfel încât, dacă parții ar fi pus ceva la cale în această privință, ei ar fi găsit aici un bun punct de trecere și un sprijin de nădejde. Paetus a câștigat încrederea împăratului și a primit depline puteri să întreprindă ceea ce găsea el de cuviință; fără să șovăie, luând prin surprindere pe Antioh și curtea lui, el a năvălit fulgerător în Commagene în fruntea Legiunii a VI-a, a unor trupe de pedestrași și escadroane de cavalerie. În afara acestora, l-au însoțit, ca aliați, Aristobul, regele ținutului numit Chalkidica[3], precum și Soaemus, regele a ceea ce se cheamă Emesa.

---

[1] În anul 72 (n. t.).

[2] Iosephus menționează acest eveniment întrucât casa regală din Commagene — cu excepția lui Epiphanes (vezi Antichități iudaice, X, 7, 1), a îmbrățișat credința iudaică (n. t.).

[3] Probabil Chalkis din munții Liban, dăruit de Claudius lui Herodes, nepotul lui Herodes cel Mare, de al cărui fiu ar putea fi vorba aici (n. e.).

Invazia lor n-a întâmpinat nici o rezistență căci locuitorii nu intenționau să-și ridice mâna împotriva lor. Când neprevăzuta veste a ajuns la Antioh, acesta nici nu s-a gândit să poarte război cu romanii. El a decis pe loc să-și părăsească toată țara în situația în care se găsea și să fugă pe ascuns împreună cu soția și copiii săi; credea că în felul acesta va putea dovedi că, în fața romanilor, el se va disculpa de vina care i se imputa. Îndepărtându-se de oraș, la o distanță de 120 de stadii[4], într-o vale, și-a instalat acolo tabăra.

2. Paetus și-a trimis o parte dintre soldații săi, să cucerească orașul și prin ei, a intrat în stăpânirea lui, iar cu restul trupelor a pornit el însuși atacul împotriva lui Antioh. Dar nici măcar în această situație de forță majoră, n-a avut de gând să întreprindă războince măsuri împotriva romanilor, ci și-a deplâns singur soarta[5], lăsându-se cu totul în voia desfășurării evenimentelor. Dar fiilor săi, niște tineri versați în arta militară și înzestrați cu o impunătoare forță fizică, nu le-a fost ușor să îndure această grea cumpănă fără să se lupte deloc. Epiphanes și Callinicos au recurs la violență. Timp de-o zi întreagă, s-a desfășurat o aprigă luptă, amândoi dovedind o extraordinară vitejie, încât spre seară ei s-au despărțit de adversari, fără ca trupele acestora să fi obținut cel mai mic avantaj. Dar nici după bătălia care se terminase în acest fel, Antioh tot n-a fost de părere să mai rămână pe loc. Luându-și cu el soția și fiicele, a fugit în Cilicia[6]; dar gestul acesta a descurajat războinicul elan al soldaților săi care, având impresia că el însuși își socotea tronul definitiv pierdut, au dezertat și au trecut de partea romanilor; deznădejdea era vădită pe chipurile lor. Înainte de a se despărți pentru totdeauna de camarazii lor de luptă, pentru Epiphanes și cei care îl însoțeau s-a pus arzătoarea problemă de a se debarasa de dușmani; ca soți de drum, doar zece călăreți credincioși au mai rămas ca să treacă împreună cu ei Eufratul. Simțindu-se de atunci încolo în siguranță, ei s-au dus la regele parților, Vologese; departe de-a fi priviți cu dispreț, ca niște fugari, au fost primiți cu toată cinstea, de parcă apusul lor noroc încă mai era de partea lor.

---

[4] Circa 20 km.

[5] Se socotește el însuși un suveran căzut în dizgrația împăratului de la Roma, ferm convins că orice împotrivire era zadarnică. Iosephus s-a referit la destinul lui Antioh IV și la nefericitul sfârșit al domniei sale fericite în *Cartea a cincea*, cap. II, paragr. 3 (n. e).

[6] Regiune de pe coasta Asiei Mici, la poalele muntelui Taurus, unde Antioh avea probabil o proprietate a lui (n. e.).

3. De îndată ce Antioh a ajuns la Tars în Cilicia, Paetus a trimis la el un centurion și l-a expediat înlănțuit la Roma. Dar Vespasianus n-a admis ca regele să fie adus astfel în fața lui, găsind că era mai nimerit să respecte vechea lor prietenie decât să-și reverse asupra lui o necruțătoare mânie pentru un pretins război. De aceea, el a dat ordin, încă de când mai era pe drum, să i se scoată lanțurile, scutindu-l chiar și de călătoria până la Roma și i-a îngăduit să se stabilească la Lacedemona[7]. S-a îngrijit să-i parvină bogate venituri bănești, ca să poată duce un trai nu numai lipsit de griji, ci de-a dreptul demn de curtea unui rege. Când Epiphanes și fratele lui au aflat cum se prezentau lucrurile, s-au simțit ușurați de grija lor apăsătoare, căci mare fusese frica cu care se gândiseră până atunci la părintele lor; chiar și în privința lor, și-au pus mari speranțe în împăcarea cu Caesar, mai ales că Vologes intervenise pe lângă el printr-o scrisoare care le era favorabilă: chiar dacă le mergea bine, nu suportau să trăiască în afara granițelor stăpânirii romane. În bunătatea lui, Caesar le-a acordat grațierea, așa că ei au venit la Roma. După ce și tatăl s-a grăbit să ajungă din Lacedemona până la ei, au rămas împreună acolo, înconjurați de toate onorurile.

4. Dar poporul alanilor — niște sciți care locuiesc în ținutul dintre fluviul Tanais[8] și lacul Maeotic[9], așa cum am mai arătat altundeva[10] — au plănuit în vremea aceea să întreprindă o expediție de jaf înspre Media și mult mai departe, în acest scop, intrând în tratative cu domnitorul Hyrcaniei[11]. El era pe atunci stăpânul trecătorilor pe care regele Alexandru le închisese cu porți de fier[12]. După ce regele le-a permis libera trecere, ei au năvălit în hoarde mari asupra mezilor luați prin surprindere; au prădat țara dens populată și bogată în turme de vite de tot felul, fără ca vreunul să îndrăznească să li se

---

[7] La întemeierea provinciei Ahaia, Augustus a dat Spartei străvechi statutul de oraș liber („civitas externa") care putea să primească exilați (n. e.).

[8] Donul de azi (n. e.).

[9] Așa numeau oamenii antici marea de Azov, socotită de ei un lac (vezi *Cartea a doua*, cap. XVI, paragr. 4, n. 19) (n. e.).

[10] Probabil că Iosephus are în vedere cap. XVI, din cartea a doua, paragr. 4, unde este vorba despre populațiile din Pont și Marea Maeotică fără nici o menționare aparte a alanilor. Ce legătură poate să fie între prădalnica incursiune a acestor neamuri scitice în Media și istoria războiului iudeilor împotriva romanilor rămâne greu de înțeles (n.t.).

[11] Hyrcania era în partea sud-estică a Mării Caspice și Media în cea sud-vestică. Pentru a evita Caucazul, alanii au ocolit Caspica pe la nord, străbătând Hyrcania (n. e.).

[12] Adică așa-zisele „Porți caspiene" (vezi Arrianus, *Istoria expediției lui Alexandru cel Mare*, 1, 15) (n. t.).

împotrivească. Chiar și regele țării, Pacorus[13], cuprins de groază, s-a refugiat în pustietăți aproape de nestrăbătut, renunțând la toate posesiunile sale; cu mare greutate, și-a răscumpărat din ghearele dușmanilor soția și concubinele sale, care fuseseră luate prizoniere, plătind pentru ele suma de 100 de talanți. Cu o surprinzătoare ușurință și fără nici o luptă, alanii au devastat totul în calea lor, ajungând tocmai până în Armenia. Regele de atunci al țării, Tiridate[14], le-a ieșit în întâmpinare și s-a încins o bătălie în care puțin a lipsit să nu fie prins de viu. Un dușman a aruncat asupra lui, de la distanță, un laț și poate că l-ar fi târât după el, dacă n-ar fi reușit să taie repede frânghia cu sabia lui, scăpând apoi cu fuga. Alanii, pe care lupta i-a făcut să devină și mai sălbatici, au jefuit întreaga țară. Cu o uriașă mulțime de prizonieri și cu o pradă foarte bogată, luată din ambele regate jefuite, ei s-au întors în propria lor țară.

---

[13] Fratele lui Vologese I, regele parților, care l-a întronat în Media din anul 54 (n. e.).

[14] Tiridate I, alt frate al lui Vologese I, care l-a impus pe tronul Armeniei și a domnit între anii 52-60 și 62-88 (n. e.).

CAPITOLUL VIII

1. Între timp, Bassus își găsise moartea în Iudeea și cel care i-a preluat funcția de guvernator a fost Flavius Silva[1]; când a văzut că, în urma războiului, întreaga țară fusese subjugată și doar o singură fortăreață mai rămăsese răzvrătită, a strâns laolaltă trupele împrăștiate în diverse locuri, pornind împotriva ei. Numele fortăreței era Masada[2]. Ea fusese ocupată de sicari, în fruntea cărora se afla un om influent, Eleazar[3], urmașul acelui Iudas care, așa cum am arătat mai înainte[4], atunci când Quirinius fusese trimis să stabilească tributul în Iudeea, convinsese un număr deloc neînsemnat de iudei să se împotrivească taxării acesteia. Pe atunci sicarii au făcut o conjurație îndreptată împotriva celor dispuși să se supună romanilor, pe care ei îi tratau ca pe niște dușmani, le răpeau avuțiile, ducându-le cu ei, apoi le incendiau casele. Ei socoteau că acești concetățeni nu se deosebeau cu nimic de străini, fiindcă sacrificau mișelește libertatea dobândită cu prețul atâtor lupte de către iudei, preferând după propria lor mărturisire să-și plece grumazul sub jugul romanilor. Acestea nu erau decât vorbe de clacă cu care-și acopereau cruzimea și lăcomia: ei le-au dovedit cu prisosință prin faptele lor. Căci tocmai compatrioții care s-au alăturat răscoalei lor și i-au sprijinit nemijlocit în războiul împotriva romanilor au avut de îndurat din partea sicarilor cele mai mari mârșăvii. Și de asemenea, când li se dovedea faptul că pretextele lor erau mincinoase, ei își tratau și mai mișelește concetățenii care le

[1] La sfârșitul anului 72 (n. e.).

[2] Iosephus a menționat-o de două ori în *Cartea a patra*: când a ajuns în stăpânirea sicarilor (cap. VII, paragr. 2) și când în Masada s-a refugiat Simon, fiul lui Giora, care urma să devină celebru (cap. IX, paragr. 3) (n. e.).

[3] Vezi *Cartea a doua*, cap. XVII, paragr. 9 și *Cartea a patra*, cap. VII, paragr. 2 (n. t.).

[4] Vezi *Cartea a doua*, cap. VIII, paragr. 1 (n. t.).

aduceau mustrări perfect îndreptățite pentru răutatea lor. Această perioadă a istoriei iudeilor a fost îndeobște fertilă în crime de tot felul încât nici o ticăloșie n-a rămas neînfăptuită; nimeni, chiar dacă s-ar fi căznit să scornească acest lucru, n-ar mai fi descoperit o nouă formă de nelegiuire. Boala molipsise totul, atât treburile particulare, cât și pe cele publice. Se luau la întrecere între ei pentru a-și depăși reciproc nelegiuirea față de Dumnezeu și nedreptatea față de aproapele lor. Cei puternici asupreau poporul, iar mulțimea se străduia, la rândul ei, să-i stârpească pe cei puternici; unii se canoneau nespus de mult ca să pună mâna pe putere, pe când alții foloseau din plin violența, ca să ia cu japca averile bogaților. Mai întâi, sicarii au început să dea dovadă de nelegiuire și cruzime față de consângenii lor; n-a rămas nerostit nici un cuvânt care să aducă jignire, n-a rămas neîmplinită nici o faptă care să atragă după sine pieirea celor hăituiți de ei. Dar și pe aceștia, Ioannes i-a făcut să pară ponderați în comparație cu el; căci nu i-a fost de-ajuns să-i asasineze pe toți cei care l-au sfătuit mereu să aleagă o cale dreaptă și folositoare, tratându-i ca pe cei mai aprigi dușmani ai săi dintre toți concetățenii, ci prin felul cum și-a exercitat puterea, a căsunat patriei sale o sumedenie de suferințe așa cum n-ar fi fost în stare s-o facă decât un om gata oricând să-l înfrunte până și pe Dumnezeu. Căci el a servit la masă alimente interzise, iar în traiul zilnic n-a respectat niciodată strămoșeasca datină a purificării. Așadar nu-i de mirare că un individ care a sfidat de-a dreptul nebunește respectul cuvenit lui Dumnezeu să calce în picioare și față de oameni regula cumpătării și a bunei înțelegeri. În sfârșit, Simon, fiul lui Giora, a lăsat vreo crimă necomisă? De la ce silnicie s-a abținut el față de trupurile unor oameni liberi, cărora le datora rangul său de despot? A existat vreo prietenie sau legătură de sânge care să nu-l împingă pe el și pe oamenii lui să comită zi de zi asasinate și mai brutale? Căci toți aceștia socoteau drept o netrebnicie măruntă a pricinui vreun rău unui străin; în schimb, aveau ferma convingere că răfuiala cu semeni apropiați era o strălucită ispravă. Dar smintita trufie a acestor oameni a fost cu mult întrecută de furia turbată a idumeilor. După ce i-au înjunghiat pe Marii noștri Preoți, ca să nu mai rămână nici o urmă de frică față de Dumnezeu, acești odioși netrebnici au înlăturat și tot ce mai dăinuia din ordinea publică, instaurând pretutindeni totalul dispreț față de legi, în temeiul cărora cetele din tagma așa-numiților zeloți au obținut puteri depline. Căci zeloții erau niște oameni care căutau să-și adeverească porecla prin isprăvile care grăiau de la sine. Ei imitau cu străsnicie, fără excepție, fiecare faptă rea; iar dacă istoria

le înfățișa o nelegiuire săvârșită odinioară și doar amintirea ei se mai păstrase, ei nu șovăiau s-o depășească, demonstrându-și în felul acesta zelul lor. Ei și-au luat, totuși, acest nume de dragul zelului lor pentru virtute, fie pentru a-și bate joc de victimele lor, ceea ce se explică prin firea lor sălbatică, fie prin faptul că socoteau cele mai josnice crime drept niște fapte bune. Oricum, fiecare dintre ei și-a găsit sfârșitul pe deplin meritat întrucât Dumnezeu a hărăzit tuturora cuvenita pedeapsă. Deci deosebitele cazne pe care natura umană abia le poate îndura s-au abătut asupra lor până în ultimul lor ceas, când felurite chinuri le-au adus moartea. Și totuși, se poate spune că ei au suferit mai puțin decât ar fi meritat, ținând cont de nelegiuirile lor; căci pedepse care să fie pe măsura dreaptă a crimelor lor nu s-ar fi găsit pe lume. Dar pentru a-i deplânge pe cei ce au devenit victimele cruzimii acestor zeloți nu este acum momentul potrivit. Mă întorc așadar la partea care a mai rămas din povestirea noastră.

2. Împotriva lui Eleazar și a sicarilor, care ocupaseră împreună Masada, a pornit oastea romană în frunte cu comandantul ei suprem; el a pus repede stăpânire pe întreaga regiune, a instalat garnizoane în locurile cele mai indicate și de jur împrejurul fortăreței a înălțat un zid inelar, pentru ca nici unul dintre asediați să nu poată evada cu ușurință, aducând și santinele pentru asigurarea pazei. Singur și-a pus tabăra în cel mai potrivit loc pentru asediu, acolo unde stânca fortăreței venea în directă atingere cu muntele situat în apropiere; din păcate, locul nu era apt pentru o aprovizionare bună; căci nu numai că alimentele erau aduse de departe și cu mare greutate de către iudeii care primiseră ordinul să facă această corvoadă, dar până și apa trebuia să fie cărată în tabără căci nici un izvor nu se afla prin apropiere. După terminarea lucrărilor pregătitoare, Silva a trecut la asediul propriu-zis. Acesta pretindea de la el o deosebită artă războinică și multă trudă, datorită solidității fortăreței pe care o vom descrie în cele ce urmează.

3. O stâncă cu o circumferință nicidecum mică și cu o înălțime apreciabilă este înconjurată din toate părțile de râpe adânci; prăpăstii abrupte ating o adâncime care scapă vederii, nici oamenii și nici animalele neputând să urce pe această stâncă; excepție fac două locuri, permițând o ascensiune, nici măcar ea lipsită de dificultate. Dintre cele două drumuri, unul pleacă de la Lacul de asfalt spre răsărit, în schimb al doilea vine dinspre apus, utilizarea lui fiind ceva mai acceptabilă. Datorită extremei îngustimi și a neîntreruptelor spirale, primul se numește „Drumul Șarpelui", căci se poate asemui cu o târâ-

toare. El se curmă la proeminențele atâncilor, apoi indică adesea vechea direcție și chiar pentru o scurtă înaintare, avansul este istovitor. Cel ce se aventurează pe acest drum, trebuie să-și proptească bine, rând pe rând, fiecare picior. Moartea îți stă necontenit în fața ochilor; de fiecare parte a drumului se cască hăul prăpăstiilor și strecoară o tainică spaimă până și în inima celui înarmat cu mult curaj. După ce ai urcat astfel de-a lungul drumului vreo 30 de stadii, ajungi pe o culme care nu se termină printr-un vârf, ci așterne un așa-zis platou. Pe el a clădit mai întâi Marele Preot Ionathan[5] o fortăreață și a denumit-o Masada. Mai apoi regele Herodes și-a dat toată strădania pentru amenajarea fortăreței. De jur împrejur, pe marginea platoului de pe culme, care măsoară 7 stadii, a ridicat în primul rând un zid din pietre albe, înalt de 12 coți și lat de 8 coți. A clădit apoi pe zidul împrejmuitor 37 de turnuri de apărare, fiecare de 50 de coți înălțime, de unde se putea pătrunde în încăperile interioare înșirate de-a lungul zidului. În schimb platoul de pe culme, care era fertil și afânat ca orice altă câmpie, n-a fost prevăzut cu construcții pentru ca în eventualitatea întreruperii aprovizionării din afară cu mijloace de trai, oamenii care și-au pus speranța salvării lor în fortăreață, să nu aibă de suferit de pe urma lipsurilor. Herodes a construit de asemeni dedesubtul crestei muntelui și un palat regal pe rampa apuseană, orientat spre miazănoapte. Zidul palatului era foarte înalt și puternic, având 4 turnuri de colț, înalte de 60 de coți. În interiorul spațiului locuibil, amenajarea încăperilor, precum și a porticurilor și băilor era variată și somptuoasă; coloanele întâlnite pretutindeni erau cioplite din aceeași piatră, pereții și podelele locuințelor fiind împodobite cu iscusit lucrate mozaicuri multicolore. În imediata vecinătate a fiecărei locuințe, sus, în jurul palatului și în fața zidului împrejmuitor s-au săpat în stâncă mari și adânci bazine. În felul acesta s-a asigurat aprovizionarea cu apă întocmai ca la oamenii care au la dispoziția lor izvoare. Un drum săpat în piatră duce din palatul regal spre pisc, fără să poată fi observat de cei aflați în exterior. Desigur, dușmanului nu-i venea deloc ușor să se folosească până și de drumurile perfect vizibile; drumul care urcă dinspre răsărit — după cum am mai spus mai înainte — este prin natura lui greu accesibil; dar drumul dinspre apus, în cel mai îngust punct al său, Herodes l-a închis cu un turn aflat la o distanță nu mai mică de 1000 de coți de pisc. Acest turn nu putea fi

---

[5] Fratele lui Iudas Macabeul care a domnit între 160-143 î. e. n. (n. t.) Vezi *Cartea întâi*, cap. II, paragr. 1 (n. e.).

ocolit și nici cucerirea lui nu era ușoară. Chiar și cei ce străbăteau acest drum, fără să aibă motive de îngrijorare, își vedeau călătoria îngreunată în felul acesta. Iată așadar cum era apărată fortăreața împotriva dușmanilor atât de către natură cât și prin iscusite construcții.

4. Dar o și mai mare uimire putea să stârnească deosebita abundență și desăvârșita conservare a proviziilor depozitate în interiorul fortăreței. Acolo era strânsă o mare rezervă de cereale, îndestulătoare pentru o vreme îndelungată, precum și o însemnată cantitate de vin și de ulei, de asemenea felurite soiuri de legume uscate și grămezi de curmale. Eleazar împreună cu sicarii punând stăpânire pe fortăreață prin viclesug, au găsit acolo toate acestea într-o stare bună, cu nimic mai prejos decât proviziile proaspăt înmagazinate; și totuși, de la stocarea rezervelor și până la cucerirea fortăreței de către romani se scursese aproape un secol. Dar și romanii, la rândul lor, au constatat că fructele care mai rămăseseră erau într-o stare impecabilă. Nu prea dă greș cel ce face presupunerea că motivul acestei durabilități trebuie căutat în compoziția aerului. Favorizat de altitudinea din jurul piscului, el era cu totul lipsit de elemente pământești și impure. Alături s-a găsit un mare depozit de arme de tot felul, care fuseseră adunate de Herodes ca să ajungă pentru 10.000 de luptători; de asemenea fier brut și aramă, ba chiar și plumb, preparativele acestea neputând fi făcute decât pentru un scop foarte serios. Se zice îndeobște că Herodes și-a costruit această fortăreață, spre a-i sluji drept refugiu personal, bănuiala lui întrezărind un pericol dublu: primul din partea poporului iudeilor, de care se temea că va fi detronat, pentru ca dinastia anterioară să-și recapete locul; al doilea — acesta era pericolul cel mai mare și mai amenințător — venea din partea reginei Cleopatra. Aceasta nu-și ascundea intențiile și nu contenea să-l roage și să-l preseze pe Antonius să-l înlăture din drumul ei pe Herodes, atribuindu-i regatul Iudeei. Herodes nu s-a așteptat deloc ca Antonius să nu-i acorde favoarea solicitată, dar îi sporea de-a dreptul uimirea faptul că acesta nu-i îndeplinise încă cererea, cu toate că era atât de subjugat de pasiunea pentru ea. Iată așadar temerile care l-au determinat pe Herodes să consolideze fortăreața Masada, lucrare care a devenit ultima sarcină ce a revenit romanilor în lupta lor împotriva iudeilor.

5. Așadar comandantul roman, precum am arătat mai sus, a înconjurat pe dinafară întregul loc cu un zid împrejmuitor, luând cele mai severe măsuri pentru ca nimeni să nu poată fugi, și abia după

aceea a trecut la asediul propriu-zis; n-a găsit decât un singur teren adecvat pentru construirea unui val de pământ. În spatele acelui turn care bara drumul venind de la apus spre palat și apoi spre pisc, se afla o proeminență stâncoasă destul de lată și deosebit de întinsă, situată însă cu 300 de coți mai jos de nivelul Masadei: ridicătura aceasta era denumită „Leuce"[6]. Silva s-a urcat acolo, a ocupat-o și a dat poruncă să se aducă pământ de către oștirea lui. Deoarece ea a lucrat cu dăruire și dispunea de multe brațe de muncă, masivul val de pământ s-a înălțat repede la 200 de coți. Această terasă a fost socotită insuficient de zdravănă și de rezistentă pentru a sluji drept platformă mașinilor de asediu. Deasupra s-a așternut un strat de pietre mari și perfect îmbinate, măsurând 50 de coți atât în lățime cât și în înălțime. În ansamblul lor, aceste mașini de război erau echipate îndeobște la fel ca și cele concepute mai întâi de Vespasianus și mai apoi Titus pentru asediile lor; Silva a mai construit și un turn mobil înalt de 60 de coți și căptușit pe de-a-ntregul cu plăci de fier. De pe acest turn trăgeau romanii cu numeroase catapulte și baliste; astfel i-au alungat repede de pe metereze asediații, împiedicându-i să-și scoată capul afară. În același timp, Silva a ordonat să se făurească și un mare berbece și a dispus ca zidului să i se aplice lovituri fără întrerupere; nu fără trudă, el a izbucnit în sfârșit să facă o breșă în zid și să-l doboare. Dar sicarii s-au grăbit să înalțe din interior un al doilea zid care să nu mai îndure aceeași soartă în fața mașinilor de asediu; ca să aibă o oarecare elasticitate și astfel să poată rezista puternicelor lovituri primite, sicarii l-au construit după cum urmează: au potrivit, una lângă alta, niște bârne lungi și le-au îmbinat bine la tăietura capetelor lor; ele alcătuiau două rânduri paralele separate de un interval corespunzător lățimii zidului și spațiul rămas gol îl umpleau cu pământ; pentru a împiedica alunecarea lui pe măsură ce i se ridica grămada, prin bârne de astă dată transversale erau unite cele dispuse longitudinal. Pentru romani lucrarea părea o construcție durabilă, dar puternicele lovituri ale mașinilor de război nu aveau nici un efect asupra flexibilei îmjghebări; dimpotrivă, faptul că pământul se tasa mereu în timpul zguduiturilor, făcea ca zidul să reziste și mai bine la atacuri. Când Silva a observat acest lucru, i s-a părut mai simplu să distrugă zidul cu ajutorul focului; ca atare a ordonat soldaților săi să arunce, în stoluri, făclii aprinse asupra meterezului. Dar, deoarece, în mare măsură, era construit din

---

[6] „Alba" (în elină). „Stânca albă" era numele unei roci calcaroase situată ceva mai jos de zidul de apărare al Masadei (n. e.).

lemn, zidul a luat foc repede; datorită lipsei lui de consistență, din focul care a ars mocnit, a țâșnit în sus o flacără puternică. Totuși, când incendiul de-abia izbucnise, s-a stârnit un vânt de miazănoapte sădind groază în rândurile romanilor; el răsfrângea vâlvătaia în sus și o abătea asupra romanilor înșiși și, convinși că mașinile lor de război urmau să fie arse, toate speranțele lor păreau năruite. Dintr-o dată însă, vântul și-a schimbat direcția — parcă printr-o inspirație divină[7] — înspre miazăzi. El a suflat năprasnic în sens opus, către zidul de apărare, a mânat flăcările spre el, mistuindu-l repede în întregime, până la temelie. După această confirmare a ajutorului dumnezeiesc, romanii s-au întors bucuroși în tabăra lor, ferm hotărâți ca a doua zi, să dezlănțuie atacul asupra dușmanului. În timpul nopții și-au postat străjile cu o deosebită grijă, pentru ca nimeni din forătreață să nu poată fugi pe ascuns[8].

6. De altfel, Eleazar nu avea în vedere fuga din Masada nu numai în privința persoanei lui, dar el n-ar fi admis nimănui să recurgă la ea. Când a văzut zidul mistuit de flăcări și a priceput că nu mai exista nici o cale de salvare și nici un ajutor, a întrezărit soarta pe care, după obținerea victoriei, romanii ar fi hărăzit-o bărbaților, copiilor și soțiilor lor, ajungând la concluzia că toți trebuiau să moară. Deoarece i s-a părut că, în situația de față, această hotărâre era și cea mai bună, a strâns laolaltă pe cei mai curajoși dintre tovarășii săi de luptă, căutând să-i impulsioneze spre această cale prin următoarele vorbe: „De multă vreme am hotărât noi, bărbați viteji, să nu fim sclavi nici ai romanilor și nici ai altora, în afară de Dumnezeu; căci el este unicul și adevăratul stăpân al oamenilor. Iată că acum a sosit ceasul care ne poruncește să transpunem în faptă intenția noastră. Să nu ne facem singuri de rușine în fața lui, noi, care și mai înainte n-am vrut să ne plecăm sub jugul unei robii care nu ne primejduia viața. Iar acum să acceptăm de bunăvoie o robie care va fi extrem de răzbunătoare de îndată ce vom cădea în mâinile romanilor? Căci așa cum am fost primii care s-au răsculat împotriva lor, la fel suntem și ultimii care se luptă cu ei . Socot că Dumnezeu ne-a dăruit această favoare deosebită de-a avea parte de-o moarte frumoasă și liber consimțită;

---

[7] Din interpretarea fenomenelor naturale, prezicătorii antici deduceau orientarea divinității față de destinele umane individuale și colective. La fel procedează și Iosephus, sugerând că Dumnezeu, și în cazul zeloților și al Masadei, a trecut în cele din urmă de partea romanilor (n. e.).

[8] Măsură de prevedere superfluă câtă vreme exista zidul împrejmuitor de care ar fi trebuit să treacă evadații din Masada (n. e.).

așa ceva nu mai este la îndemâna celor ce au suferit înfrângerea contrar așteptărilor lor. Noi avem în fața ochilor cucerirea fortăreței o dată cu ivirea zorilor, dar ne rămâne libertatea de a ne alege o moarte nobilă, împreună cu oamenii cei mai dragi nouă! Căci așa cum dușmanii nu ne pot împiedica să facem acest lucru, oricât își doresc ei să ne captureze vii, tot astfel nici noi nu suntem în stare să-i biruim în luptă. Încă de la început ar fi fost imperios necesar ca atenția noastră să fie ațintită asupra intenției lui Dumnezeu și să recunoaștem deschis că El a hotărât ca poporul iudeu, pe care l-a îndrăgit atât odinioară, să fie sortit pieirii; căci încă din clipa când am vrut să emitem pretenții privitoare la libertatea noastră, am întâmpinat toate greutățile venite din partea propriilor compatrioți și necazuri încă mai mari venite din partea adversarilor. Deoarece, dacă ar fi fost mai îngăduitor față de noi sau barem pornit într-o mică măsură împotriva noastră, Dumnezeu n-ar fi privit cu nepăsare pieirea atâtor oameni și n-ar fi lăsat ca orașul său cel mai sfânt să ajungă pradă focului și devastării dușmanului. Puteam oare nădăjdui ca noi să supraviețuim singuri, din întregul popor iudeu și să ne păstrăm libertatea? Adică chiar n-am greșit cu nimic față de Dumnezeu și n-am fost părtași la nici o nelegiuire, noi, care i-am deprins pe alții să le comită? Vedeți dară cum Dumnezeu ne arată că iluziile noastre au fost deșarte și ne pune la o cumplită încercare, dovedindu-se mai puternică decât speranțele noastre; caracterul inexpugnabil al fortăreței n-a slujit la salvarea noastră așa cum nu ne folosește faptul că avem provizii din belșug, o sumedenie de arme și ne prisosesc echipamentele de tot felul. Dumnezeu însuși ne-a arătat limpede că am pierdut orice speranță de salvare. Focul care mai întâi a fost mânat spre dușman nu s-a întors întâmplător împotriva zidului înălțat de noi; foarte îndreptățită este mânia lui Dumnezeu provocată de toate nedreptățile pe care am cutezat, în nebunia noastră, să le comitem împotriva propriilor consângeni. Cuvenita pedeapsă nu vrem însă s-o primim de la dușmanii noștri cei mai înverșunați, ci de la Dumnezeu, chiar cu mâinile pe care le avem: sancțiunea va fi astfel mai lesne de suportat. Femeile să ne moară nesiluite și străini de lanțurile sclaviei să ne rămână copiii! După aceea să ne oferim unii altora nobilul serviciu prin care ne vom păstra libertatea ca pe cel mai frumos veșmânt de îngropăciune! Dar mai întâi să distrugem prin foc zestrea de preț a fortăreței, căci știu sigur că romanii vor crăpa de necaz fiindcă, în afară de posibilitatea de a ne captura încă vii, rămân fără pradă. Doar proviziile să le păstrăm nevătămate căci, după moartea noastră, ele vor sluji drept mărturie că nu foamea este cea care

ne-a răpus ci, încă din capul locului, noi am preferat sclaviei moartea!"

7. Acestea au fost cuvintele rostite de Eleazar, dar ele n-au întrunit adeziunea tuturor celor de față. Chiar dacă o parte dintre ei s-au învoit repede să dea ascultare îndemnurilor sale, nu pe de-a-ntregul bucuroși la gândul că vor avea parte de o moarte aleasă, cei mai simțitori dintre oameni au fost cuprinși de milă față de femeile și copiii lor, arătându-se nehotărâți în privința propriului sfârșit apropiat; cu lacrimi în ochi, ei se uitau unii la alții și-și arătau sufleteasca lor opoziție față de planul propus. Când au văzut deprimarea acestor camarazi al căror curaj ceda în fața unei hotărâri atât de însemnate, Eleazar s-a temut ca nu cumva prin vaietele și plânsetele lor să-i dezarmeze și pe cei ce ascultaseră cu bărbăție cuvintele sale. Fără să renunțe câtuși de puțin la îndemnurile sale, el și-a strâns forțele și, cuprins de-o voință și mai dârză, a început un discurs și mai plin de avânt despre nemurirea sufletului, cu nespus de indignate priviri ațintite asupra celor ce se văicăreau: „Într-adevăr — a zis el — m-am înșelat amarnic când am crezut că, în lupta pentru libertate, am alături de mine niște bărbați curajoși care sunt hotărâți fie să ducă o viață demnă, fie să moară. În privința vitejiei și a eroismului, nu vă deosebiți cu nimic de oamenii de rând; iată că voi vă temeți de moarte, care vă poate elibera de cel mai mare rău, deși în acest caz n-ar trebui nici să șovăiți, nici să ascultați sfatul altora. Încă multă vreme, de la primele licăriri de conștiință, preceptele primite de la înaintașii noștri și de la Dumnezeu n-au încetat să ne învețe ceea ce a fost confirmat prin faptele și nobilele cugetări ale strămoșilor — anume că suprema nenorocire pentru om este viața și nu moartea: Fiindcă ea dăruie sufletelor libertatea de a se întoarce la locurile de baștină și de puritate, slobode de orice nenorocire, ele sunt scutite de suferință. Atâta vreme cât sunt încătușate de trupurile lor muritoare, împovărate de toate năpastele, sufletele sunt, propriu-zis, moarte; căci îngemănarea dintre Dumnezeire și ceea ce se supune morții este cu totul nepotrivită. Mare putere dobândește sufletul câtă vreme zace înlănțuit de trup, căci el face din acesta instrumentul său: invizibil îl pune în mișcare și-l îndeamnă să săvârșească fapte cu mult mai presus de natura umană. Dar, de îndată ce s-a desprins de tot ce-l trăgea în jos, spre pământ și-l împovăra, sufletul se reîntoarce în patria lui și atunci el devine, în sfârșit, părtașul preafericitei puteri și obține o forță fără nici o stavilă, rămânând nevăzut de ochii oamenilor, asemenea lui Dumnezeu. Căci el nu poate fi zărit nici când se mai află încă

în corp; căci invizibil pătrunde el acolo și invizibil iese afară după aceea. Natura l-a făcut nepieritor dar provoacă corpului schimbări. Tot ceea ce atinge pururi sufletul este plin de viață și înflorește, dar tot ce a fost părăsit de el vestejește și moare. Cu atâta putere este înzestrată nemurirea lui. Somnul dă o deplină confirmare spuselor mele. Somnul vă va da cea mai limpede dovadă a spuselor mele. Scăpate de trupurile care le solicită mereu, sufletele află în el cea mai plăcută odihnă, regăsindu-se pe sine; potrivit înrudirii lor cu Dumnezeu intră în contact cu el, colindă peste tot și ghicesc dinainte multe dintre viitoarele întâmplări. De ce să ne temem atunci de moarte când ne este dragă tihna din timpul somnului? Ce mare nebunie este să fugim după libertatea din această viață și să n-o invidiem pe cea care dăinuie veșnic! Pe baza educației noastre de acasă, s-ar cuveni, de fapt, să fim o pildă pentru ceilalți prin graba noastră de a muri. Dacă tot avem nevoie să luăm exemple din credințele popoarelor străine, să ne aruncăm privirile asupra indienilor care se mândresc cu faptul că cultivă înțelepciunea. Ca oameni nobili ce sunt, primesc mai mult în silă timpul pe care îl au de trăit, ca pe o corvoadă impusă de natură; se și grăbesc să-și descătușeze sufletele de trup. Fără ca nici un necaz să-i înghiontească sau constrângă, numai din dorul lor după nemurire ei își anunță semenii că vor pleca și nu încearcă nimeni să-i rețină, dimpotrivă, toți îl socotesc norocos, unii transmițând chiar solii prin intermediul lor către rudele decedate. Atât de neclintită și de profund adevărată este credința indienilor în comuniunea dintre suflete! Apoi după ce au dat ascultare recomandărilor primite, ei își încredințază trupul focului, pentru ca astfel despărțirea sufletului de trup să fie de o desăvârșită puritate, primindu-și moartea în cântecele de slavă ale celorlalți. Aceștia își escortează prietenii cei mai buni cu inima mai ușoară spre obștescul lor sfârșit așa cum oricare om își însoțește concetățeanul care pornește la un drum lung. Ei își deplâng propria lor persoană și fericesc în schimb pe cei care mor, pentru că intră de-acum în rândurile nemuritorilor. Nu trebuie oare să ne rușinăm de faptul că atitudinea noastră morală este mult mai rea decât cea a indienilor și propria lipsă de curaj ne face să disprețuim atât de mult legile strămoșești, pentru care toți oamenii au cea mai înaltă considerație? Chiar dacă am fi fost educați de la început în spiritul unor principii opuse — anume că viața este supremul bine pentru oameni, iar moartea, dimpotrivă, o mare nenorocire — tot s-ar fi cuvenit ca barem acest prilej să ne îndemne acum să suportăm moartea cu resemnare, noi oricum urmând

să murim prin vrerea lui Dumnezeu și prin această situație extremă. De multă vreme, pe cât se pare, Dumnezeu a luat o hotărâre împotriva neamului evreu, potrivit căreia noi trebuie să părăsim această viață deoarece nu mai suntem în măsură să ne purtăm cu el cum se cuvine. Nu aruncați vina asupra voastră și recunoașteți cu atât mai puțin romanilor meritul că acest război împotriva lor ne-a pierdut pe noi toți; nu se puteau întâmpla toate acestea numai prin puterea romanilor, căci a intervenit o forță superioară și le-a dat strălucirea exterioară de a ieși victorioși. Fost-au oare armele romane cele care au adus moartea locuitorilor iudei din Caesarea[9]? Pe când aceștia nici măcar n-aveau de gând să se răscoale împotriva romanilor, într-o zi, tocmai în timp ce-și sărbătoreau Sabatul, asupra lor s-a năpustit gloata din Caesarea și i-a ucis pe toți, împreună cu femeile și copiii lor, fără ca ei să fi pus măcar mâna pe arme. Nu s-au sinchisit deloc de romani și nu ne-au socotit dușmani decât pe noi, cei răzvrătiți. În acest caz, cineva ar putea obiecta că populația din Caesarea s-a învrăjbit mereu cu iudeii împreună cu care conlocuia, așteptând doar ivirea prilejului potrivit ca să-și astâmpere ura care mocnea de multă vreme. Dar ce să mai spunem despre iudeii din Skythopolis[10]? Aceștia au cutezat să ne înfrunte, luptând de partea elenilor și au refuzat să ne ajute împotriva romanilor pe noi, frații lor de sânge. De mare folos le-a fost bunăvoința și credința față de aceștia: au fost măcelăriți fără milă împreună cu toți membrii familiei, primindu-și cuvenita răsplată pentru devotamentul lor exemplar. Ceea ce au evitat aceia să primească din mâinile noastre au îndurat astfel de la alții, ca și cum singuri și-ar fi căutat pricină! Ar dura însă prea mult acum ca să vorbesc pe îndelete despre fiecare; știți prea bine că în Siria nu există un singur oraș, locuit de iudei, unde aceștia să nu fi fost uciși, deși ei ne erau mai ostili nouă decât romanilor. Fără să fi născocit măcar un pretext mai acătării, locuitorii Damascului și-au umplut orașul cu victimele unui josnic măcel, căsăpind 18.000[11] de iudei împreună cu nevestele și copiii lor. În Egipt, marele număr al celor ce au pierit în chinuri trece de 60.000[12]. Se prea poate că aceștia au murit astfel fiindcă locuiau într-o țară străină și nu s-au putut apăra deloc în fața dușmanului, dar

---

9 Vezi *Cartea a doua*, cap. XVIII, paragr.1 (n. e.).

10 Vezi *Cartea a doua*, cap. XVIII, paragr. 3 (n. e.).

11 Numărul iudeilor masacrați acolo a fost apreciat de Iosephus la 10500 în *Cartea a doua*, cap. XX, paragr. 2 (n. e.).

12 Potrivit *Cărții a doua*, cap. XVIII, paragr. 7, în Alexandria au fost asasinați 50000 de iudei (n. e.).

ce s-a întâmplat cu cei care în propria lor patrie au luptat împotriva romanilor? N-au avut ei la îndemână toate forțele precum și speranța în obținerea unei victorii depline? Armele, meterezele și fortărețele — care prin înzestrarea lor păreau de necucerit —, de asemenea avântul care în lupta pentru libertate nu se lăsa intimidat de nici o primejdie, toate acestea constituiau un imbold pentru fiecare. Întregul acesta n-a rezistat decât puțină vreme și, după ce a fost dătător de cunoscute speranțe, a dat semnalul începutului unei nenorociri și mai mari. Căci totul a fost cucerit, toate au încăput pe mâinile dușmanului, de parcă ar fi fost întocmite cu grijă doar ca să procure celuilalt o victorie mai strălucită și nicidecum pentru cei ce au pregătit totul pentru propria lor salvare. Iar iudeii care au căzut în luptă au fost pe drept cuvânt proclamați fericiți, căci ei au murit întru apărarea și nu întru renunțarea la libertate. Dimpotrivă, de mulțimea celor care au încăput în mâinile romanilor, cui îi mai este milă? Cine n-ar prefera să moară înainte de-a avea aceeași soartă ca ei? Unii dintre ei au pierit în torturi groaznice sau după ce au fost supuși caznelor focului și a biciului; alții în schimb, devorați în parte de fiarele sălbatice, au fost păstrați în viață pentru a sluji și la a doua cină sinistră, după ce au stârnit râsul și distracția dușmanilor. Dar cei mai nefericiți dintre toți sunt cei care mai trăiesc încă deoarece, oricât de mult au rugat-o să vină, moartea nu i-a ascultat. Unde mai este acum orașul acela mare, cetatea de baștină a întregului neam iudaic? Doar era întărit prin numeroase ziduri împrejmuitoare, drept scut îi slujeau multe fortărețe și masive turnuri înalte și abia dacă îi mai rămăsese loc suficient pentru armamentul de război, având atâtea mii și mii de oameni care luptau pentru el! Ce s-a mai ales din orașul care, potrivit credinței noastre, era socotit lăcașul lui Dumnezeu? Până și temeliile sale au fost smulse și aruncate cât colo! De pe urma lor n-a rămas decât simpla amintire a celor uciși, care mai dăinuie încă printre ruine! Niște bărbați în vârstă și nespus de jalnici mai adastă lângă cenușa Templului, precum și câteva femei care au fost cruțate de dușmani doar pentru poftele lor desănțate. Care dintre noi, când îi trec prin minte asemenea gânduri, mai poate privi lumina soarelui, chiar dacă mai are niscaiva zile de trăit în siguranță? Cine poate să-și urască până-ntr-atât patria sau să fie atât de laș și atașat de viața lui încât să nu-i pară rău că a mai rămas în viață și-n ceasul acesta? Barem să fi murit cu toții înainte de-a apuca să vedem orașul acela sfânt nimicit de mâinile vrăjmașe, înainte ca Templul, sanctuarul însuși să fie smuls din pământ cu atâta nelegiure! După ce ne-am păstrat în sân speranța deloc lipsită de noblețe că ne vom putea

răzbuna cumva pe dușmani, acum, când acestă speranță s-a dovedit zadarnică, iar noi am ajuns singuri la mare strâmtoare, să ne îndreptăm grabnic spre o moarte demnă! Să avem milă de noi înșine, de copiii și femeile noastre, atâta vreme cât lovitura de grație mai poate veni din propriile mâini. Căci doar pentru a muri ne-am născut și noi, și copiii pe care i-am zămislit, nici măcar cel mai norocos dintre noi nefiind în stare să scape de moarte. Silnicia, sclavia și privelișteа oferită de femeile mânate să se necinstească, împreună cu copiii lor, nu sunt niște nenorociri pe care natura le impune de la sine, dar toate trebuie să fie îndurate de omul care, din lașitate, nu este pregătit să moară, deși are posibilitatea de a-și aduce moartea cu mâna lui.

Noi însă, din deplina încredere în bărbăția noastră, ne-am răsculat împotriva romanilor și acum, când ni s-a cerut pentru ultima oară să ne predăm, ca să scăpăm cu viață, din nou am refuzat să le dăm ascultare. Cui nu-i apare limpede în fața ochilor mânia cumplită a romanilor când vor pune mâna pe noi, rămași în viață? Vai și amar de tinerii care, datorită puterii lor trupești, vor îndura mult și bine torturile! Vai și amar și de cei care și-au pierdut deja vigoarea bărbătească și din pricina vârstei lor înaintate nu vor mai suporta loviturile sorții! Veți avea prilejul să vă vedeți soția dusă spre a fi siluită, și să vă auziți copilul cum strigă după tatăl lui, dar mâinile vă vor fi legate la spate. Deci atâta timp cât aceste mâini ne sunt slobode și mai sunt în stare să țină o sabie, să ne aducă și cel mai nobil serviciu; nu ca niște sclavi ai dușmanului să murim, ci în deplină libertate să ne desprindem de viață împreună cu copiii și soțiile noastre! Iată ce cer de la noi legile, iată ce ne imploră și soțiile, și copiii! De la Dumnezeu ne vine această trebuință în vreme ce, la rândul lor, romanii ne cer exact contrariul, ei temându-se ca nu cumva vreunul dintre noi să moară mai înainte de cucerirea fortăreței. Să ne grăbim așadar ca, în locul bucuriei pe care o așteaptă de la noi, să le oferim groaza confruntării cu moartea și admirația față de actul nostru curajos!"

CAPITOLUL IX

1. În timp ce Eleazar voia să-și continuie îndemnurile sale adresate bărbaților, toți i-au întrerupt cuvântarea și, cuprinși de-o nestăvilită impetuozitate, ardeau de nerăbdare să treacă la fapte. Parcă stăpâniți de un duh rău, ei s-au împrăștiat cu arzătoarea dorință de a se întrece unul pe altul; li se părea că-și dovedeau bărbăția și bunăvoința nelăsându-se să fie văzuți pe ultimele locuri: atât de puternică era patima lor de a curma viața femeilor și copiilor, apoi și pe a lor. Și moralul lor n-a scăzut deloc — așa cum era de prevăzut — nici măcar în clipa când au trebuit să treacă nemijlocit la treabă; dimpotrivă, nu le-a slăbit elanul care s-a trezit în sânul lor nici atunci când au dat ascultare vorbelor lui Eleazar. Deși resimțeau cu toții o adâncă milă față de oamenii apropiați și dragi lor, biruitor a ieșit însă verdictul rațiunii; ceea ce hotărâse ea că era mai bine pentru făpturile iubite. Numaidecât, ei și-au luat rămas-bun: și-au îmbrățișat soțiile, și-au tras încă o dată spre ei copiii și, printre șuvoaie de lacrimi, le-au dat ultimul sărut. În aceeași clipă, de parcă s-ar fi slujit de mâini străine, au trecut la îndeplinirea hotărârii lor. Gândul la mârșăviile pe care aceștia le-ar fi îndurat din partea dușmanilor le-a adus mângâiere în cumplita lor datorie de a ucide. Până la urmă, în înfăptuirea temerarului act, n-a rămas nici unul în urma celuilalt, ci toți și-au răpus, rând pe rând, pe cei mai apropiați de ființa lor: nefericiții de ei, ajunși la ananghia care îi împinsese să socotească drept răul cel mai mic uciderea cu propriile mâini a soțiilor și copiilor lor! După aceea, firește, suferința pricinuită de tot ceea ce se întâmplase a devenit de-a dreptul insuportabilă; li se părea că săvârșesc o nedreptate față de cei masacrați prin faptul că le-au supraviețuit chiar și pentru scurtă vreme. Repede și-au aruncat claie peste grămadă întreaga lor avuție și i-au dat foc. Din rândurile lor, au ales prin tragere la sorți zece bărbați: ei urmau să fie ucigașii tuturor celorlalți. Fiecare se culca lângă ai săi, ce zăceau întinși pe jos, soția și copiii, îi cuprindeau cu brațele lor, întinzând apoi de bunăvoie gâtlejul oamenilor care îndeplineau jalnica lor funcție. Aceștia i-au înjunghiat pe toți ceilalți fără să șovăie măcar; apoi au aplicat regula tragerii la sorți și între ei. Cel ales trebuia să-i ucidă pe ceilalți nouă

și, în urma tuturora, să-și dea singur lovitura fatală. Au avut atâta încredere reciprocă încât n-a fost nici o deosebire între unul sau altul în privința execuției și a suferinței, ținându-și astfel până la urmă gâtlejurile întinse spre tăiș. Singurul supraviețuitor și-a rotit privirile peste mulțimea celor ce zăceau fără suflare, dacă nu cumva vreunul dintre atâția morți mai rămăsese viu și avea nevoie de mâna lui. Când s-a convins că toți muriseră deja, a dat foc palatului în mai multe locuri; apoi, cu brațul său voinic, și-a străpuns trupul cu propria-i sabie, prăbușindu-se alături de ai săi. Astfel au pierit toți sicarii, convinși că n-au mai lăsat nici măcar un suflet din neamul lor, care să încapă pe mâinile romanilor. Dar o bătrână împreună cu o rudă a lui Eleazar, mult superioară celorlalte femei prin sensibilitatea și educația ei, precum și cinci copii, s-au ascuns în tainicele canale care aduceau apa pe sub pământ. Ele s-au pitit de sicari în clipa când ceilalți își concentraseră întreaga atenție asupra sinuciderilor. Numărul morților s-a ridicat la 960, socotind și femeile, și copiii. Groaznica întâmplare s-a petrecut în a 15-a zi a lunii Xanthicos.[1]

2. Așteptându-se încă la luptă, dis-de-dimineață, romanii au pornit pregătirile de război și după ce au unit căile de acces ale valului de pământ prin poduri de scările de asalt, au trecut la atacul propriu-zis. N-au zărit însă nici măcar un dușman, ci pretutindeni o înfiorătoare pustietate, iar în interior numai focul și tăcerea deplină. Fără să bănuiască ce s-a întâmplat, în cele din urmă — ca semn de început al tragerilor cu arcul — asediatorii au scos un strigăt puternic, convinși că poate în felul acesta îi vor ademeni să iasă pe cei ce se zăvorâseră acolo. Strigătul lor a ajuns până la urechile femeilor sărmane, care s-au furișat afară din canalele subterane, dezvăluind romanilor felul cum s-au petrecut lucrurile[2]; una dintre ele știa să înfățișeze cu precizie ce vorbe s-au rostit și ce fapte s-au întâmplat. Romanilor nu le-a fost deloc ușor să acorde atenție acelei femei deoarece le venea greu să creadă în amploarea unei asemenea decizii; ei au și început imediat să stingă focul și și-au croit repede un drum printre flăcări, spre interiorul palatului. Când au dat însă peste marea mulțime a sinucigașilor, nu s-au bucurat de pieirea dușmanilor lor; mai mult i-au admirat pentru mărinimia hotărârii lor și disprețul nezdruncinat față de moarte al atâtor oameni împlinindu-și neabătut fapta.

---

[1] Adică la 2 mai 73 (n. e.).

[2] Iosephus revine asupra femeii înrudite cu Eleazar; ea a jucat un rol decisiv în reconstituirea exactă a tragicului caz de sinucidere colectivă, aproape rituală, care i-a uluit pe romani (n. e.).

CAPITOLUL X

1. După ce a cucerit astfel Masada, comandantul roman a lăsat în fortăreață o garnizoană iar cu trupele sale s-a îndreptat el însuși spre Caesarea. Căci nu mai rămăsese nici un dușman în toată țara, supusă pe de-a-ntregul după un lung război, care a fost resimțit până și de mulți locuitori din cele mai îndepărtate meleaguri, aducându-le primejdii și tulburări. Chiar și după aceea, numeroși iudei și-au aflat moartea în Alexandria, din Egipt. Acolo își găsiseră refugiul unii dintre sicarii care participase la răscoală. Fără să se mulțumească doar cu salvarea lor, aceștia au căutat să stârnească de îndată noi frământări și au convins pe mulți dintre cei care-i găzduiseră să se răzvrătească în numele libertății și să nu-i creadă pe romani mai puternici decât ei, recunoscându-l pe Dumnezeu drept unicul lor stăpân. Deoarece unii dintre iudeii cei mai de vază li s-au împotrivit, sicarii i-au ucis pe loc, iar pe ceilalți îi presau, îndemnându-i să se răzvrătească. Când însă cei mai bătrâni din Consiliu au aflat despre agitația lor deșănțată, au socotit că nu pot s-o treacă cu vederea fără să-și riște propria lor siguranță. În acest scop ei au convocat întreaga populație iudaică la o adunare unde au dat în vileag nebunia sicarilor, iar pe aceștia i-au prezentat drept cauza tuturor nenorocirilor. Iar acum, potrivit spuselor lor, acești fugari fără nici o speranță de salvare — căci de îndată ce vor fi recunoscuți de romani, pieirea lor va fi sigură — caută să atragă în dezastrul pe care și-l merită, pe drept cuvânt, și niște oameni care n-au nici un amestec în rătăcirile lor. Conducătorii adunării au îndemnat mulțimea să se ferească de pacostea pe care o aduceau cu sine acești oameni și să se dezvinovățească singuri, dându-i pe mâna romanilor. Conștienți de marea primejdie care-i păștea, iudeii s-au lăsat convinși de vorbele sfătuitorilor lor și s-au năpustit cu mare avât asupra sicarilor, ca să-i înhațe. Dintre ei, au fost capturați pe loc vreo 600 de sicari, pe când cei care fugiseră în Egipt și mai ales în Theba de acolo, au fost și ei prinși nu după multă vreme și aduși înapoi. N-a

rămas nimeni care să nu fie uimit de încăpățânarea prizonierilor — numiți-o fie nebunie, fie neclintită tărie de caracter. În pofida nenumăratelor torturi și mutilări corporale la care au fost supuși numai pentru ca să-i facă să-l recunoască pe Caesar drept stăpânul lor suprem, nici unul n-a cedat, nici unul n-a scos un cuvânt; toți și-au păstrat convingerile, punându-le mai presus de constrângeri, ca și cum în fața caznelor și a focului, trupurile lor ar fi fost insensibile, iar sufletul lor de-a dreptul bucuros. Ceea ce a stârnit cel mai mult uimirea privitorilor a fost vârsta fragedă a copiilor; nici unul nu s-a lăsat înduplecat să-l numească pe Caesar propriul lor suveran: în așa mare măsură se ridica tăria voinței deasupra slăbiciunii trupului lor fragil.

2. Pe atunci Alexandria era administrată de Lupus[1], care a semnalat lui Caesar tulburările cât a putut de repede. Deoarece privea cu neîncredere permanenta înclinare spre revoltă a iudeilor și se temea că ei se vor regrupa din nou într-o mișcare unitară, atrăgându-i și pe alții de partea lor, Vespasianus i-a poruncit lui Lupus să dărâme templul iudaic din așa-numitul district Onias. Templul se afla în Egipt, împrejurările în care a fost întemeiat și a căpătat acest nume fiind următoarele: Onias, fiul lui Simon[2], unii dintre Marii Preoți ai Templului din Ierusalim, silit să fugă de regele Siriei, Antioh, care intrase în război cu iudeii, s-a refugiat în Alexandria. Întrucât Ptolemeu, care îl dușmănea fățiș pe Antioh, i-a făcut o primire călduroasă, el i-a spus că-și va dovedi prietenia față de poporul iudeu în cazul când el, Ptolemeu, va da ascultare vorbelor sale. Regele i-a promis că va face tot ce-i va sta în putință și atunci Onias i-a cerut permisiunea să construiască în orice loc în Egipt, un templu pentru ca acolo să-l poată cinsti pe Dumnezeu după datina străbună. El a adăugat că în acest fel iudeii îl vor combate cu mai multă înverșunare pe Antioh, devastatorul Templului din Ierusalim; în schimb, față de el, regele, vor avea și mai multă simpatie, un număr și mai mare adunându-se în jurul lui, atrași de ocrotirea acordată cinstirii lui Dumnezeu.

3. Ptolemeu s-a lăsat convins de aceste vorbe și i-a dăruit lui Onias un teritoriu situat la o distanță de 180 de stadii de Memphis; dar noma se numea Heliopolis. Acolo Onias a construit mai întâi o fortăreață și abia apoi a înălțat un templu care nu semăna cu cel din

---

[1] Titus Iulius Lupus, care ocupa în Alexandria funcția de *praefectus* (n. e.).

[2] Vezi *Cartea întâi*, cap. I, paragr. 1, n. 7, precum și *Antichitățile iudaice*, XII, 1, 7 (n. t.).

Ierusalim[3], ci aducea cu un turn clădit din blocuri mari de piatră și înalt de 60 de coți. Dimpotrivă, altarul a fost conceput într-un fel asemănător cu altarul din patrie; l-a împodibit cu aceleași ofrande, excepție făcând însă felul cum arăta candelabrul. Onias nici n-a făcut măcar un sfeșnic, ci a făurit propriu-zis o lampă de aur, care revărsa lumină și atârna de un lanț de aur[4]. Incinta sanctuarului era înconjurată cu un zid de cărămidă, poarta fiind cioplită din blocuri de piatră masivă. Regele i-a lăsat și o mare suprafață de pământ menit să-i aducă venituri, pentru ca preoții să nu ducă lipsă de nimic, pe de o parte, iar pe de altă parte, ca să poată fi aduse multe daruri întru cinstirea lui Dumnezeu[5]. Firește, Onias nu a înfăptuit toate acestea cu gânduri nevinovate, ci pentru ca să se ia la întrecere cu iudeii din Ierusalim. Datorită fugii sale silnice, stându-i mereu în fața ochilor, el era plin de ură împotriva lor. Prin construirea noului templu, Onias spera să atragă mulțimea la el și s-o desprindă de ei. A existat de fapt și o proorocire veche de 600 de ani; ea fusese rostită de Isaia, care prezisese că în Egipt se va înălța un templu, iar întemeietorul lui va fi un iudeu[6]. Iată așadar cum a fost construit acest sanctuar.

4. După ce a primit ordinul scris al lui Caesar, Lupus, guvernatorul Alexandriei, s-a dus la templu și, luând cu el câteva ofrande, a închis sanctuarul. La scurtă vreme după aceea, Lupus a închis ochii pentru totdeauna și Paulinus a căpătat funcția de guvernator. Acesta n-a mai lăsat nici o ofrandă în templu și i-a amenințat cu aspre pedepse pe preoții lui, dacă nu-i vor preda totul, interzicând totodată accesul în sanctuar celor veniți să se închine. După ce i-a zăvorât și porțile, frecventarea incintei sanctuarului a devenit cu neputință; astfel, el n-a lăsat nici cea mai mică dovadă a vreunui servicu divin în acest loc. Timpul care s-a scurs de la construirea templului și până la închiderea lui a fost de 343 de ani.[8]

---

[3] La începutul lucrării sale, Iosephus a vorbit despre o copie în miniatură a Ierusalimului și a imitației a Templului original. Flagranta contradicție i-a făcut pe unii comentatori moderni să considere acest pasaj adăugat de cineva care a avut acces la raportul întocmit de Lupus (n. e.).

[4] Asemănător așa-numitei lămpi de Sabat folosită de iudei în Evul Mediu și până aproape de timpurile mai noi (n. t.).

[5] Referitor la templul lui Onias vezi *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft der Judentums*, 1851-1852, p. 273-277; 1872, p. 150-155; Grätz, *Geschichte der Judentums*, III, p. 31 ș. u. (n. t.).

[6] „În ziua aceea, va fi un jertfelnic în mijlocul pământului Egiptului și un stâlp de pomenire la hotarul lui, pentru Domnul", Isaia, *Proorocire pentru Egipt* (XIX, 19). Biblica porfeție a fost făcută cu vreo 800 de ani înaintea evenimentului propriu-zis (n.e.).

[8] Construit în 170 î. e. n., templul lui Onias a funcționat, în realitate, doar 243 de ani (n. e.).

CAPITOLUL XI

1. Nebunia sicarilor a molipsit ca o epidemie și orașele din preajma Cyrenei. Căci acolo s-a refugiat un oarecare Ionathan, cel mai mare ticălos, de meserie țesător. El a atras de partea lui un număr deloc neînsemnat de săraci; cu promisiunea unor minuni și apariții, i-a condus într-o pustietate. Uneltirile și șartalaniile sale au trecut neobservate cu excepția iudeilor din Cyrene, instalați în cele mai înalte funcții, care i-au semnalat plecarea din oraș și planurile sale lui Catullus, guvernatorul Pentapolisului[1] libyan. Acesta și-a trimis împotriva lor călăreții și pedestrașii, care au învins cu ușurință gloata neînarmată, cei mai mulți fiind răpuși pe loc de mâinile romanilor; doar câțiva supraviețuitori au fost capturați și aduși lui Catullus. Ionathan, conducătorul răscoalei, a izbutit să fugă atunci. Dar după lungi și amănunțite cercetări în întreaga țară, el a fost prins. Adus în fața guvernatorului, a scăpat de pedeapsă, târându-l pe calea nelegiuirii: în fața lui a susținut în mod calomnios că cei mai bogați dintre iudei au fost ațâțătorii lui la răscoală.

2. Guvernatorul a îmbrățișat cu entuziasm calomniile; a făcut pe grozavul peste măsură și a dramatizat lucrurile în această privință ca să dea impresia că și el a încheiat cu bine un fel de război iudaic. Și mai funest era faptul că nu se mulțumea numai să creadă totul cu ușurință, ci a și dat sicarilor lecții cum să depună mărturii false. Astfel i-a poruncit lui Ionathan să-l numească printre iudeii defăimați și pe un oarecare Alexandru. Guvernatorul era de multă vreme pornit împotriva lui și adesea își arătase fățiș dușmănia față de dânsul. După ce a târât-o în rândul acuzaților și pe soția acestuia, Berenice, i-a executat mai întâi pe amândoi. Dar după ei, el a dat poruncă să fie uciși

[1] Pentapolis (Cele-cinci-orașe), adică Berenice, Arsinoe, Ptolemais, Cyrene și Apollonia erau principalele centre ale provinciei romane Cyrenaica (n. e.).

deopotrivă și toți iudeii care erau din cale-afară de bogați, cam o mie de bărbați. El credea că putea să se poarte astfel nestingherit de nimeni, deoarece averile confiscate se vărsau în veniturile Caesarului[2]?

3. Dar pentru că niscaiva iudei din alte părți să nu-l poată învinui pentru nedreptățile sale, Catullus și-a întins plasa de minciuni mult în afară; i-a convins pe Ionathan și pe cei luați prizonieri împreună cu el să-i acuze pe cei mai de vază iudei din Alexandria, ba chiar și din Roma, că ațâță la revoltă pe ceilalți. Printre bărbații denunțați pe această cale cu multă perfidie se afla și Iosephus, autorul scrierii de față. Dar speranțele pe care Catullus și le pusese în uneltirea lui nu s-au realizat: a venit la Roma aducând cu el, în lanțuri, pe Ionathan și pe acoliții săi, convins că ancheta era ca și încheiată de vreme ce mărturiile false vor fi făcute în prezența și la inițiativa lui. Dar lui Vespasianus i s-a părut că nu-i o afacere curată și a cercetat îndeaproape lucrurile; el s-a convins de netemeinicia acuzațiilor aduse acelor oameni și, la insistentele rugăminți ale lui Titus, i-a scos din orice culpă pe toți. Ionathan a avut parte de pedeapsa pe care o merita: el a fost mai întâi supus torturilor și apoi ars de viu.[3]

4. În schimb Catullus, mulțumită blândeții celor doi împărați, nu s-a ales decât cu fățișa stabilire a nedreptății comise de el. Dar nu după multă vreme, el a fost cuprins de o boală fără leac și a murit în împrejurări cumplite. Nu numai trupul său a avut de suferit, ci și sufletul asupra căruia maladia s-a abătut și mai rău. El era bântuit de fantome și striga necontenit, căci zărea mereu umbrele celor uciși apărând în fața lui. De parcă ar fi îndurat chinul caznelor și al focului, sărea din așternut îngrozit. Boala i s-a agravat din ce în ce mai mult până când semnele putrezirii măruntaielor au fost slobozite de trup și s-a înfățișat moartea — dovedind că providența divină a adus cuvenita pedeapsă nelegiuiților.

5. Aici se termină așadar istoria pe care am promis s-o transmit cu toată exactitatea celor doritori să cunoască felul cum s-a desfășurat războiul dus de romani împotriva iudeilor. Judecarea felului în care a fost expusă materia rămâne la îndemâna cititorilor; cât privește însă adevărul, nu mă dau înapoi să susțin sus și tare că, în întreaga mea scriere, atenția mi-a fost îndreptată numai spre el.

---

[2] În cazul pedepsei cu moartea sau a exilului, averea condamnaților revenea casieriei imperiale (n. e.).

[3] Potrivit dreptului roman, cele mai grele pedepse erau: decapitarea, crucificarea și arderea pe rug (n.e.).

INDICE ALFABETIC DE NUME

A.

ABILA: oraș din Peraea, la E de Cadara, față-n față cu Ierihon
ABSALOM: partizanul lui Manaem
ACHABARON: stâncă din Galileea de Sus (= Acbarah)
ACHIAB: vărul lui Herodes cel Mare
ACME: camerista Liviei, soția lui Augustus
ACRA: cartier al Ierusalimului antic
ACRABATENE: circumscripție (Toprahie) din Iudeea
ACRABATTA: oraș din Iudeea (= Acrabeth)
ACTIUM: promontoriu în NV Acarniei, la ieșirea din Golful Ambracia, unde la 2 sept. 31 î.e.n. flota lui Caius Octavianus a nimicit escadra lui Marcus Antonius și a Cleopatrei, care s-au refugiat în Egipt
ADASA: sat din Iudeea, situat între Migdal și Ascalon, unde se presupune că a căzut în luptă Iudas Macabeul
ADIABENE: regiune din N. Mesopotamiei care în primele secole ale e.n. a format un regat propriu, dependent de Persia
ADIDA: oraș din Iudeea, la E de Lydda
ADOREOS: oraș în Iudeea, în districtul Hebron (= Dura sau Dora)
AEBUTIUS: decurion trimis de Vespasianus să încercuiască Iotapata
AGESILAU: rege spartan, învingătorul satrapului Tisaferne
AGGAEUS: profet biblic care i-a îndemnat pe iudei să rezidească Templul din Ierusalim
AGIRAS (Șchiopul): locuitor din Adiabene, care se evidențiază în apărarea Ierusalimului
AGRIPPA: fiul lui Aristobul și al Berenicei, nepotul lui Herodes cel Mare
AGRIPPA: fiul celui dintâi și al lui Cypros, rege din Chalkis, Trachonitis, Batanea, Gaulanitis și aliatul lui Vespasianus
AGRIPPA, Marcus Vipsanius: ginerele lui Augustus și prietenul lui Herodes cel Mare
AGRIPPEUM: vechiul Anthedon, reconstruit de Herodes cel Mare și numit astfel în semn de devotament față de Marcus Vipsanius Agrippa
AGRIPPINA, Minor Iulia: mama împăratului Nero

AHAIA: regiune din NV Peloponesului, care a dat numele unei provincii romane, cuprinzând Grecia și având capitala la Corint.
ALANII: populație scitică dintre Don și Marea de Azov
ALBINUS: procuratorul Iudaeei, numit de Nero
ALEXANDER: tatăl lui Tiberius Alexander
ALEXANDRA: fiica lui Aristobul, nepoata lui Alexandru Iannaios
ALEXANDRA: văduva lui Aristobul, soția lui Alexandru Iannaios, regina Iudeei
ALEXANDREION: fortăreață din Iudeea (vezi *Antichități iudaice*, XIII, 16, 4 și XIV, 3, 4)
ALEXANDRIA: oraș portuar al Egiptului, întemeiat de Alexandru cel Mare
ALEXANDRU IANNAIOS: fiul lui Ioannes Hyrcanos, rege al Iudeei elenistice
ALEXANDRU: fiul regelui Aristobul
ALEXANDRU: fiul lui Herodes cel Mare
ALEXANDRU: fiul celui dintâi și al Glaphyrei, nepotul lui Herodes cel Mare
ALEXANDRU: bogătaș iudeu din Cyrene, executat de Catullus
ALEXANDRU: jefuitor al locuitorilor din Acrabatene
ALEXANDRU: iudeu care se dă drept fiul lui Herodes, executat de propriul său părinte, ca urmare a unor intrigi de curte
ALEXANDRU: regele Macedoniei, cuceritorul Egiptului, favorabil iudeilor
ALEXAS: prieten al lui Marcus Antonius, negrațiat de Augustus
ALEXAS: prieten și cumnat al lui Herodes cel Mare
ALEXIS: iudeu din tabăra lui Ioannes care se distinge în lupta pentru apărarea Ierusalimului
ALURUS: sat unde s-a strâns oastea idumeană
AMATHUS: citadelă la E de Iordan, aproape de Pella (= Amâteh)
AMMATHUS: orășel cu izvoare termale din preajma Tiberiadei, unde și-a instalat tabăra Vespasianus
AMYGDALON: bazin situat la N de palatul lui Herodes din Ierusalim
ANANIAS: Mare Preot al Templului din Ierusalim, asasinat de răsculați
ANANIAS: fiul lui Masbalos, preot ucis de oamenii lui Simon
ANANIAS: fiul lui Saduki
ANANIAS: doi soli trimiși de zeloți la idumeeni
ANANOS: fiul Marelui Preot Ananias
ANANOS: Mare Preot,saducheu, ostil zeloților, care îl ucid
ANANOS: fiul lui Ionathan, cetățean de vază din Ierusalim
ANANOS: fiul lui Bagadates, fervent susținător al lui Simon
ANDROMEDA: fiica unui rege etiopian, soția eroului grec Perseu
ANNAEUS: cel mai de încredere cetățean din Tarichea
ANNIUS Lucius: trimis de Vespasianus să cucerească orașul Gerasa
ANTHEDON: port în S. Palestinei, lângă Gaza, reconstruit mai întâi de Gabinius (vezi AGRPIPEUM)
ANTIGONOS: fiul lui Ioannes Hyrcanos și fratele lui Aristobul
ANTIGONOS: fiul lui Aristobul, rege al Iudeei

ANTIOH IV EPIPHANES: suveran al Regatului Seleucid (175-163 î.e.n.)
ANTIOH V EUPATOR: urmașul celui dintâi (164-162 î.e.n.)
ANTIOH VI EPIPHANES: succesor la tronul seleucid (145-142 î.e.n.)
ANTIOH VII EUERGETES SIDETES: succesor la tronul seleucid (139-129 î.e.n.)
ANTIOH VIII PHILOMETOR GRYPHUS, supranumit ASPENDIUS: rege din aceeași dinastie, confundat cu ANTIOH IX (CYCIKENOS)
ANTIOH XII DIONYSUS: fiul lui ANTIOH GRYPHUS, penultimul rege seleucid
ANTIOH I THEOS DIKAIOS EPIPHANES: *principalul* suveran al Regatului din Commagene, fostă provincie a Regatului Seleucid (70-38 î.e.n.)
ANTIOH IV EPIPHANES: ultimul rege al dinastiei, aliat al romanilor, detronat de Vespasianus, la instigarea lui Caesennius Paetus
ANTIOH EPIPHANES: fiul celui dintâi refugiat la Vologese, regele parților
ANTIOH: iudeu din Antiohia, trădătorul compatrioților săi
ANTIOHIA: oraș pe fluviul Oronte, capitala Regatului Seleucid, ulterior capitala provinciei romane Siria
ANTIOH, Valea lui: trecătoare în munți, la E de lacul Tiberiada, în Gaulanitis, (vezi și *Antichități iudaice*, XIII, 15, 3)
ANTIPAS (HERODES): fiul lui Herodes cel Mare și al lui Malthake, numit Tetrarh de către Augustus și mort în exil
ANTIPAS: rudă a regelui Agrippa II, ucis de răzvrătiții din Ierusalim
ANTIPAS: bărbat de neam regesc din Ierusalim, arestat de răsculați
ANTIPATER: tatăl lui Herodes cel Mare, numit de Caesar procurator al Iudeei
ANTIPATER: fiul lui Herodes cel Mare și al lui Doris, exilat și numit moștenitor de tatăl său, care l-a executat apoi, în urma unui proces
ANTIPATER: samaritean, administratorul prințului Antipater
ANTIPATER: fiul Salomeei, adversarul lui Archelaos
ANTIPATRIS: oraș din Iudeea, întemeiat de Herodes cel Mare în amintirea tatălui său, numit și Chabarzada (*Antichități iudaice*, XIII, 5, I) sau Capharsaba (*Antichități iudaice*, XVI, 5, 2)
ANTIPHILUS: prietenul lui Antipater, fiul lui Herodes cel Mare
ANTONIA: fortăreața Baris din Ierusalim, denumită astfel de Herodes cel Mare după prietenul său Marcus Antonius
ANTONIUS MARCUS: general roman care și-a început cariera în Palestina, devenind după moartea lui Caesar guvernatorul Orientului și, din pricina iubirii lui pentru Cleopatra, dușmanul lui Octavianus, care l-a înfrânt la Actium (82-30 î.e.n.)
ANTONIUS: comandantul garnizoanei Ascalonului, care respinge atacul dezlănțuit de iudei asupra orașului, după înfrângerea lui Cestius
ANTONIUS: centurion ucis de iudei la asediul Iotapatei
ANTONIUS PRIMUS: comandantul Legiunii a III-a din Moesia, care a luptat cu succes împotriva trupelor fidele lui Vitellius
ANUATH: poreclit BORCAIOS, sat la granița de S a Iudeei cu Samaria

APAMEEA: oraș din Siria, capitala regiunii Apamene de pe fluviul Oronte, situat la S de Antiohia (= ruinele Kala'at-el-Medîk)
APHEK: turn situat între Antipatris și Iaffa
APHTIA: satul de baștină al lui Phanni, ales Mare Preot de răzvrătiți prin tragere la sorți
APOLLONIA: port din Palestina, situat între Caesarea și Ioppe
ARABIA FERICITĂ: regatul Saba, bogat în mirodenii (= Yemen)
ARBELIA: sat din Galilea, bântuit de tâlhari adăpostiți în peșterile din jur
ARCEA: port fenician la poalele Libanului (= Arca)
ARCHELAOS SISINES PHILOPATRIS: ultimul rege al Cappadociei (36-14 e.n.), tatăl Glaphyrei și socrul lui Alexandru, fiul lui Herodes cel Mare
ARCHELAOS: fiul lui Herodes și al Malthacei, numit Etnarh și surghiunit apoi de Augustus
ARCHELAOS: fiul lui Magaduttus, partizanul lui Simon, transfug la romani
ARDALAS: una dintre căpeteniile răzvrătiților din Ierusalim
ARETAS III: rege arab al Coelosiriei, învingătorul lui Alexandru Iannaios
ARETAS: rege arab din Petra, aliatul lui Varus în expediția împotriva Galileei
ARETHUSA: oraș sirian situat între Epiphania și Emessa (=Rostan sau Restun)
ARI: fiii lui Iudas, doi frați zeloți
ARISTEUS: din Amaus, secretarul Consiliului din Ierusalim
ARISTOBUL: fiul lui Ioannes Hyrcanos I, primul Hașmoneu care și-a pus diadema regală după întoarcerea iudeilor din captivitatea babiloniană
ARISTOBUL: fiul lui Alexandru Iannaios, otrăvit de Pompeieni
ARISTOBUL: fiul lui Herodes cel Mare, persecutat și executat de tatăl său
ARISTOBUL: fiul celui dintâi, nepotul lui Herodes cel Mare
ARISTOBUL: fiul lui Herodes, regele din Chalkis și al Mariammei
ARISTOBUL: regele din Chalkidica, aliatul lui Caesennius Paetus împotriva lui Antioh IV, ultimul suveran al Commagenei
ARIUS: centurion răpus de oamenii lui Anthrongaios
ARMENIA: stat micro-asiatic condus de dinastia Arsacizilor (sec. II î.e.n.) din care au făcut parte mai mulți regi cu numele de Tigrane, Armenia Mică a fost denumirea dată de romani ținuturilor armene situate la V de Eufrat, alipite Cappadociei de Pompeius, după înfrângerea lui Tigrane II cel Mare. Nero l-a înscăunat pe tronul Armeniei Minor pe Aristobul, fiul lui Herodes, regele din Chalkis.
ARPHA: sat de graniță, necunoscut, situat în Iudeea traniordaniană
ARTABAZES: ARTAVAZDES II, fiul lui Tigrane II, rege al Armeniei Mari
ARTORIUS: soldat roman participant la asediul Ierusalimului
ARUS: sat din Samaria, proprietatea lui Ptolemeu, jefuit de arabii lui Aretas
ASAMON: munte din Galileea, refugiul răzvrătiților atacați de Gallus
ASCALON: oraș din Iudeea, odinioară unul din centrele filistenilor
ASFALT Lacul de:Marea Moartă

ASOCHAEUS: în *Vechiul Testament*, la Herodot Sesostris, cel mai însemnat faraon al Regatului Mijlociu (1878-1842 î.e.n.)
ASOCHIS: oraș din Galileea de V, cucerit de Ptolemeu IX, poreclit Lathyros
ASIRIENII: care și-au instalat o tabără când au asediat Ierusalimul în frunte cu Sennacherib (701 î.e.n.)
ATENIENII: victorioși asupra flotei persane a lui Xerxes la Salamina
ATHENION: unul dintre generalii Cleopatrei, ostil lui Herodes cel Mare
ATHRONGAIOS: cioban care a aspirat la diadema regală
ATRATINUS, L. *Sempronius*: retor roman pledând cauza lui Herodes cel Mare în fața lui Octavianus, după înfrângerea prietenului său Marcus Antonius
AURANITIS: regiune a Palestinei, situată dincolo de Iordan (= Haurân)
AVRAAM: fiul lui Terah și strămoșul izraeliților
AZOTOS: oraș al filistenilor (Așdod) repopulat de Gabinius

B.

BAARAS: vale din preajma orașului Machaerus, unde creștea o ciudată plantă omonimă (= Zerka Main?)
BABILON: capitala Regatului caldeo-babilonian, atingându-și apogeul sub Nabucodonosor II, cuceritorul Ierusalimului (586 î.e.n.), care i-a deportat populația în Mesopotamia, de unde ea a revenit acasă după cucerirea Babilonului de către Cyrus II, suveranul Persiei Ahemenide
BACA: sat situat la granița Galileei cu ținutul tyrian
BACCHIDES: comandantul Ierusalimului, după cucerirea orașului de către suveranul seleucid Antioh IV Epiphanes, înjunghiat de hașmoneul Matthias
BAGADATES: tatăl lui Ananus care făcea parte din garda personală a lui Simon
BALANEA: oraș de pe coasta sudică a Siriei, scutit de impozite de Herodes cel Mare (= Bania)
BAREIS: tatăl lui Zacharis, cetățean de seamă din Ierusalim
BARIS: vezi Antonia
BARZAPHARNES: satrapul parților, cotropitorul Siriei
BASSUS Caecilius: partizanul lui Pompeius, asasinul lui Sexuts Caesar
BASSUS Lucilius: trimisul lui Vespasianus în Iudeea, cuceritorul fortăreței Machaerus, precursorul lui Flavius Silva
BATANEA: ținut din Iordania vestică, dăruit de Augustus lui Herodes cel Mare
BATHYLLOS: sclav eliberat al lui Antipater, fiul lui Herodes cel Mare
BEDRIACUM: localitate între Verona și Cremona unde Vitellius a înfrânt oastea lui Otho în lupta pentru tronul imperial
BELAEUS: fluviu din Fenicia numit de Tacitus Belus iar de Plinius (*Istoria naturală*, V, 17) Pagida (= Nahr Zerca sau Fluviul crocodililor)
BELZEDEC: sat de lângă Ascalon având un turn de apărare
BEMESELIS: cetate din Iudeea, distrusă de Alexandru Iannaios

BERENICE: fiica Salomeei, soția lui Aristobul și mama lui Agrippa
BERENICE: fiica lui Agrippa și a lui Cypros, sora lui Agrippa II
BERENICE: soția iudeului Alexandru din Cyrene
BERENICIANOS: fiul lui Herodes, fratele lui Agrippa cel Mare
BERSABE: localitate la granița dintre Galileea de Sus și Galileea de Jos
BERYTUS: vechi oraș fenician, unde romanii au întemeiat o colonie, devenită centru al administrației imperiale (= Beirut, Liban)
BESIMOT: vechi oraș amorit din Peraea, situat pe malul stâng al Iordanului, aproape de Marea Moartă
BETABRIS: sat din centrul Idumeei
BETHARAMTHA: oraș din valea Iordanului, numit de Herodes Antipas Iulias sau Livias, în cinstea soției lui Augustus
BETHELA: orășel din Iudeea (= Beitîn)
BETHENNABRIS: târg pe malul estic al Iordanului, cucerit de Placidus (= Tell Nimrin)
BETHEZUBA (CASA ISOPULUI): sat din Peraea
BETHLEPTENPHA: Toparhie necunoscută a Iudeei
BETHORON: trecătoare prin care s-au retras trupele lui Cestius
BETHSO (ORAȘUL NOU): parte a Ierusalimului antic
BETHSURA: oraș cucerit de oastea seleucizilor (= Beit Sur)
BETHZACHARIA: localitate muntoasă unde a murit Eleazar, fratele lui Iudas, numit Macabeul, în luptă cu seleucizii
BEZETHA: cartier periferic al Ierusalimului asediat de romani
BITHYNIA: stat elenistic situat între Marea Neagră și Marea de Marmara, devenit regat clientelar și apoi provincie a Imperiului roman
BORCIUS: sol trimis de Agrippa II pentru împăcarea iudeilor cu Cestius Gallus
BOSPORAN: locuitorul Regatului Bosporan, situat pe ambele maluri ale Bosporului Cimerian (strâmtoarea Kerci), cu capitala la Pantikapaion
BRITANIA: Anglia transformată în provincie romană până la granița meridională a Scoției
BRITANNICUS, Tiberius Claudius Caesar: fiul împăratului Claudius și al Valeriei Messalina, fratele său adoptiv fiind Nero
BRIXELLUM: oraș în Galia cispadană, pe malul drept al Padului (= Brescello)
BRUTUS, Marcus Iunius: inițiatorul conjurației care a dus la asasinarea lui Caius Iulius Caesar
BRUNDISIUM: străvechi oraș portuar al Calabriei (= Brindisi)
BYBLOS: oraș al Feniciei, situat nu departe de mare, între Tripolis și Berytus (= Jubayl Liban)

C.

CADASA: oraș din Galileea, lângă lacul Tiberiada
CAECINA: general aflat de partea lui Vitellius, apoi a lui Vespasianus

CAESAR, Caius Iulius: general și dictator roman, aliat și apoi adversar al lui Pompeius, numește pe Antipater procuratorul Iudeei și este asasinat la Roma, desemnând ca moștenitor pe Caius Octavianus, nepotul său

CAESAREA *maritimă*: vechi oraș de pe coasa palestiniană, reconstruit de Herodes cel Mare, reședința guvernatorilor romani din care n-a mai rămas decât un morman de ruine (= Kaisarîje)

CAESAREA PHILIPPI: oraș întemeiat la izvoarele Iordanului de către Philippus, fiul lui Herodes cel Mare, lăsat în fruntea Toparhiei sale de Augustus (= Banias)

CAESAREUM: una din clădirile palatului lui Herodes cel Mare, cealaltă numindu-se Agippeum în amintirea prietenilor regelui iudeu

CALIGULA: Caius Iulius Caesar Germanicus, poreclit „Cizmuliță", nepotul și urmașul la tron al lui Tiberius, împărat care a cerut să i se instaleze statuia în Templul din Ierusalim

CALLINICUS: fiul lui Antioh IV Epiphanes, regele din Commagene și fratele lui Antioh Epiphanes

CALLIRHOE: izvoarele termale din Peraea, în preajma Mării Moarte, la tratamentul cărora a recurs Herodes cel Mare, fără să se vindece (= Zerka Ma'in)

CALVARIUS Sextus: tribun militar care a pătruns în Iotapa asediată

CANA: sat din ținutul Galileei, unde și-a instalat tabăra Herodes cel Mare

CANA: sat din Iudeea, unde s-au retras trupele seleucide, învinse de arabi

CANATHA: localitate în Coelesiria

CANTABRII: popor din Spania de N

CAPHARABIS: orășel întărit din Idumeea de Sus, cucerit de Sextus Cerealis

CAPHAREKHO: sat din Galileea de Jos, întărit de Iosephus împotriva romanilor

CAPHARNAUM: izvor din Câmpia Gennesarului (diferit de Capernaum)

CAPHARTOBA: sat din ținutul Idumeei

CAPHETRA: orășel din Idumeea de Sus, incendiat de Vespasianus

CAPITO: centurion din trupele lui Florus

CAPITOLIUL: una din celebrele coline ale Romei

CAPPADOCIA: regiune din partea centrală a Asiei Mici, transformată de Tiberius în provincie romană

CARMEL: munte (= Jebel Mar Elyas)

CARTAGINEZII: locuitorii Cartaginei, oraș-stat de pe țărmul mediteranean al Africii de Nord, cucerită de romani după un asediu de 3 ani

CASA NĂUTULUI (Erebinthon oikos): sat de lângă Ierusalimul antic

CASIOS: munte între Arabia și Egipt, alcătuit din dune de nisip, unde se afla și un templu al lui Zeus (= El Cas Casrun sau El Cathieh)

CASSIUS, Longinus Caius: părtaș la conjurația împotriva lui Caesar, după asasinarea căruia preia comanda armatei romane din Siria, primind puteri excepționale din partea Senatului, mort la Filippi (42 î.e.n.)

CASTOR: iudeu din Ierusalim care îl păcălește pe Titus

CATULLUS: guvernatorul Pentapolisului („Cele-cinci-orașe) din Libya, persecutorul iudeilor din Cyrene
CEDRON: vale care desparte Ierusalimul de Muntele Măslinilor
CELADUS: libertul lui Augustus care îl demască pe falsul Alexandru
CELENDERIS: oraș în Cilicia (= Calandria sau Gulnar)
CELER: tribun militar, pedepsit de împăratul Claudius
CENDEBEUS: generalul unei oștiri a Seleucizilor, trimisă să devasteze Iudeea
CENEDAEUS: rudă a regelui Monobazus din Adiabene
CEREALIUS, Sextus: comandantul Legiunii a V-a, trimis de Vespasianus împotriva samaritenilor și idumeenilor
CEREALIUS, Ventidius: guvernatorul Germaniei care reprimă răscoala germanilor, atacându-i prin surprindere
CESTIUS, Gallus: guvernatorul Siriei, implicat în războiul împotriva iudeilor
CHAALIS: orășel din Idumeea, unde s-a refugiat Niger, învins de romani
CHABULON: oraș la granița Galileei de Jos cu Ptolemais
CHALKIS: oraș și ținut sirian, situat la poalele munților Liban
CHARES: cetățean de vază din Gamala, preocupat de apărarea orașului său
CILICIA: regiune de SE Asiei Mici, devenită provincie romană (101 î.e.n.)
CLASSICUS: comandant al germanilor răzvrătiți împotriva lui Vespasianus, înfrânt de Ventidius Cerealius (70 e.n.) (Civilis, la Tacitus)
CLAUDIUS: al 4-lea împărat roman (41-54 e.n.), căsătorit cu Valeria Messalina, mama lui Britannicus, apoi cu Agrippina Minor, al cărei fiu dintr-o altă căsătorie, Nero, a fost adoptat, devenind succesorul său la tron
CLEOPATRA: mama lui Ptolemeu IX Lathyrus, rege din dinastia Lagizilor (116-107 î.e.n.)
CLEOPATRA: una din soțiile lui Herodes cel Mare, născută în Ierusalim
CLEOPATRA VII: faimoasă regină a Egiptului Lagid (51-30 î.e.n.) care l-a subjugat pe Marcus Antonius, adversara temută a lui Herodes cel Mare
CLEITOS: locuitor din Tiberias care și-a ațâțat concetățenii împotriva lui Iosephus, silindu-l pe acesta să-l pedepsească
COELESIRIA: regiune din Siria, situată între Liban și Antiliban
COLHIDIENII: locuitorii Colhidei, regiune din SE Mării Negre, patria Medeei
COLLEGA, Gneus: locțiitorul guvernatorului Siriei care aplanează tulburările din Antiohia, împiedicând pedepsirea iudeilor nevinovați din oraș
COMMAGENE: regiune din SE Asiei Mici, provincie asiriană, persană și seleucidă, cârmuită de 4 suverani proprii cu numele de Antioh, înainte de a deveni posesiune romană
COPONIUS: procurator al Iudeei, numit de Augustus după înlăturarea Etnarhului Archelaus
COPTOS: oraș egiptean din vecinătatea Thebei (= Kebti sau Keft)
CORBAN: templu iudeu al cărui tezaur a fost folosit de Pilatus din Pont
CORCYRA: insulă din Marea Ionică (= Corfu)

COREAI: oraș fortificat din Iudeea
CORINT: istmul care leagă Peloponesul de Grecia continentală, a cărui străpungere a început-o Nero, lucrarea fiind terminată în era modernă
CORINTHUS: arab trădător din garda de corp a lui Herodes cel Mare
CORNELIUS: soldat roman, fratele lui Longus
COS: insulă din SE Mării Egee, lângă coastele SV ale Asiei Mici
COSTOBAR: idumean, al doilea soț al Salomeei, sora lui Herodes cel Mare
COSTOBAR: rudă a regelui Agrippa II
CRASSUS, Caius Licinius: membru al primului triumvirat (60 î.e.n.), obține guvernarea Orientului, murind în bătălia de la Carrhae împotriva parților (*53 î.e.n.*)
CREMONA: oraș din Italia, situat pe malul Padului
CRETA: insulă din Marea Mediterană, locuită de iudeii care l-au sprijinit pe falsul Alexandru
CUMANUS: procurator al Iudeei în timpul domniei lui Claudius
CYDASSA: oraș sirian din apropierea Tyrului
CYPROS: soția lui Antipater și mama lui Herodes cel Mare
CYPROS: fiica cea mai mare a lui Herodes cel Mare
CYPROS: fiica lui Phasael, fratele lui Herodes cel Mare și a lui Salampsio
CYPROS: soția lui Agrippa, nepotul lui Herodes cel Mare și mama lui Agrippa, regele din Chalkis
CYPRU: insulă din Marea Egee
CYRENE: veche colonie greacă de pe litoralul Africii de N, inclusă în Pentapolis și locuită de iudeii tulburați de sicarii răzvrătiți
CYRUS II: marele rege persan, cuceritorul Babilonului, care a admis repatrierea iudeilor captivi și reînălțarea Templului din Ierusalim

D.

DABARITTA: localitate a leviților, aflată în capătul nordic al întinsei câmpii Kison, la E de Tabor (= Deburieh)
DACII: locuitorii Daciei care amenință legiunile romane din Iliria
DAGON: idol ihtioform, constit de filisteni în templul din Așdod, unde a fost adus temporar și chivotul legii, fapt menționat și de *Biblie*
DALMATIA: provincie de pe coasta răsăriteană a Adriaticii, dalmații opunându-se cu îndârjire cuceririi lor de către romani
DAMASC: oraș în S Siriei, cucerit de Pompeius și devenit capitala provinciei fiind locuit de iudei supuși masacrelor
DAPHNE: crâng de dafini din preajma Antiohiei
DAPHNE: localitate de unde își are sursa Iordanul cel mic, situată în apropierea lacului Semechonitis (= Daphna)
DARIUS I: celebru suveran persan, strămoșul Glaphyrei, fiica ultimului rege al Commagenei elenistice, nora lui Herodes cel Mare
DAVID: suveranul care a centralizat statul iudeo-israelian
DARIUS: comandantul unui escadron trimis de Agrippa cel tânăr în sprijinul populației Ierusalimului

DECAPOLIS (= Zece -orașe): reunirea a 10 orașe siriano-elenistice autonome, aproape toate situate la E de Iordan, inițiată de Pompeius, care le-a subordonat provinciei romane Siria. Numărul lor a variat ulterior, printre ele figurând sigur: Skythopolis, Hippos, Pella, Gadara, Philadelphia, Dion și Abila. Plinius (*Istoria naturală*, V, 16) le adaugă: Damascul, Canatha, Raphanaea și Ptolemeus Capitolias

DELLIUS: solul însărcinat de Marcus Antonius să-l întroneze pe Herodes cel Mare, care își strânsese o oaste în acest scop

DELTA: regiune a Egiptului de Jos, situată între brațul Canopic și cel Pelusiac al Nilului

DELTA: cartier al orașului Alexandria, locuit exclusiv de iudei

DEMETRIOS gadaritul: libertul lui Pompeius, care a reconstruit pentru el orașul Gadara

DEMETRIUS III: rege al Damascului, supranumit „Eukairos" (= Oportunul)

DICAIARCHAIA: numele grecesc al portului Puteoli din Campania (= Pozzuoli)

DIDIUS Quintus: guvernatorul Siriei care corespondează cu Augustus în timpul bătăliei de la Actium

DIOGENE: prietenul lui Alexandru Iannaios, victimă a farizeilor

DIOPHANTOS: secretarul lui Herodes cel Mare, plastograf pedepsit cu moartea

DION: oraș din regatul lui Aristobul, cucerit de Alexandru Iannaios

DOLESOS: cetățean de vază din Gadara asediată de romani

DOMITIANUS, Titus Flavius: fiul mai mic al lui Vespasianus, care va fi al 3-lea împărat din dinastia Flaviilor

DOMITIUS, Sabinus: tribun militar care pătrunde printre primii în Iotapata

DORA: oraș de pe țărmul Feniciei

DORCAS: (= Fiul Gazelei), Ioannes: tâlhar care a măcelărit prizonieri din temnițele Ierusalimului

DORIS: una dintre soțiile lui Herodes cel Mare

DRUSILLA: fiica lui Agrippa și Cypros

DRUSIUM: turn închinat lui Drusus în portul Caesarea

DRUSUS, Nero Claudius: fiul Liviei Drusilla care a devenit soția lui Augustus, fiind adoptat de acesta

DRYMUS: Pădure de stejar de la poalele Muntelui Carmel

E.

ECDIPPON (în *Antichitățile iudaice*, ACTIPUS): oraș portuar fenician din câmpia Acco, probabil localitatea actuală Kesaba, situată la SE de Eleutheropolis

EGIPT: țară condusă de dinastia Lagizilor, unde iudeii fără a mai fi robii faraonilor, ca strămoșii lor, sunt acceptați în Alexandria și alte orașe, conviețuind alături de grecii elenistici în relații bune sau tensionate în timpul războiului iudeo-roman

ELEAZAR: fiul Marelui Preot Ananias, comandantul gărzii Templului, care i-a convins pe preoți să nu mai accepte jertfele străinilor
ELEAZAR: fiul lui Dinaeus, căpetenia unei cete de jefuitori din Acrabatene
ELEAZAR: fiul lui Giora, fratele tiranului zelot Simon
ELEAZAR: fiul lui Iair, comandantul sicarilor de la Masada
ELEAZAR: fiul lui Samaeus, galilean din Saba, venit să apere Ierusalimul
ELEAZAR: prietenul lui Simon, fiul lui Giora, trimis de acesta la fortăreața Herodeion, ca s-o supună
ELEAZAR: fiul lui Simon, căpetenie a zeloților
ELEAZAR: fratele lui Iudas Macabeul, căzut în lupta cu seleucizii
ELEAZAR: tânăr viteaz din Machaerus, luat prizonier de Bassus
ELENA: regină din Adiabene, mama lui Monobazus, care își avea palatul și mormântul în Ierusalim
ELEPHANTINE: oraș situat pe o insulă a Nilului, în dreptul Syenei, în aval de prima cataractă, fortăreață la hotarul Nubiei (= Assuan)
ELEUSA: insuliță lângă țărmul cilician
ELEUTHERUS: fluviu care slujea drept graniță între Siria și Fenicia (= Nahr el Kebir)
ELIS: capitala Elidei, ținut din V Peloponesului, unde se afla Olympia, locul de desfășurare a Jocurilor Olympice
ELISA: profet, discipol și urmaș al lui Elia
ELPIS: una dintre soțiile lui Herodes cel Mare, mama Salomeei
ELTHEMUS: comandant de oaste arab, învins de Herodes cel Mare
EMESA: oraș în Siria (= Hems sau Homs), peste care domnea Soaemus
EMMAUS: capitala unei Toparhii din Iudeea (= Amwas)
EMMAUS: colonie întemeiată de Vespasianus aproape de Ierusalim
ENEAS: transfug din Ierusalim
ENGADDI: oraș din S Palestinei, pe malul Mării Moarte (= Ein Gedi)
ENIACHIM: numele unui trib sacerdotal
EPHRAIM: orășel din Iudeea
ESEBON: oraș situat la E de fluviul Iordan
ESENIENII: sectă religioasă cu un statut aparte, înfățișat de Iosephus
ESENIENILOR, POARTA: una din intrările Ierusalimului, din zidul vechi
ETIOPIA: țara etiopienilor („Fețe-arse"), populația Africii Negre, cu predilecție locuitorii Nubiei (Tara Kuș)
EUFRAT: principalul fluviu al Orientului Mijlociu (alături de Tigru), frontiera orientală a Imperiului Roman, unde acesta a întâmpinat rezistența parților, Babilonul aflându-se pe malurile sale
EUROPA: continent invadat de uriașa oștire persană a lui Xerxes I
EURYCLES: lacedemonian intrigat care a exercitat o influență nefastă asupra lui Herodes cel Mare, dezbinându-l de fiii săi
EUARESTOS: locuitor din insula Cos, prietenul fidel al lui Alexandru, fiul lui Herodes cel Mare și al Mariammei

EZECHIAS: fratele Marelui Preot Ananias, asasinat împreună cu acesta de către răsculați

EZECHIAS: șeful unei bande de hoți, capturat și ucis de Herodes cel Mare

EZECHIAS: fiul lui Chobar, din tagma zeloților, partizanul lui Eleazar

EXALOTH: *sat din Galileea de Jos, situat în câmpia Esdrelon, lângă Tabor*

F.

FABATUS: procuratorul lui Augustus în Arabia, cumpărat de Syllaeus

FABIUS: centurion din oastea lui Pompeius, distins în asediul Ierusalimului

FABIUS: general din Damasc, cumpărat de Antigonos, fiul lui Aristobul

FADUS, Cuspius: guvernator de provincie în timpul domniei lui Claudius

FARIZEII: sectă religioasă pentru care a optat Iosephus

FAUSTUS, Cornelius: fiul lui Lucius Cornelius Sulla, luptând sub comanda lui Pompeius în Iudeea

FELIX: procurator al Iudeei, numit de Claudius, care a ucis și jefuit pe iudeii răzvrătiți din Caesarea

FESTUS, Porcius: procuratorul Iudeei în timpul domniei lui Nero, precursorul lui Albinus

FILIP II: regele Macedoniei, care a pregătit drumul fiului său Alexandru cel Mare

FLORUS, Gessius: procuratorul Iudeei, succesorul nefast al lui Albinus

FONTEIUS, Agrippa: Legat consular ucis în lupta cu sarmații

FRONTO, Haterius: comandantul ambelor legiuni din Alexandria care au participat la asediul Ierusalimului

FURIUS: centurion viteaz din oastea lui Pompeius

G.

GABA: oraș din Galileea, în preajma muntelui Carmel

GABAO: biblicul Gibeon, orașul tribului Benjamin (= El Gib)

GABARA: oraș în Galileea (= Kubarah)

CABINIUS, Aulus: guvernatorul Siriei, succesorul lui Scaurus

GADARA: principalul oraș din Peraea

GADIRA (GADES): oraș și insulă din Hispania Baetica (SV Peninsulei Iberice) (= Cadix)

GALIA: scena luptelor pentru putere dintre împărații Otho, Vitellius și Vespasianus

GAIUS: fiul lui Marcus Vipsanius Agrippa și al Iuliei, fiica lui Augustus, care l-a adoptat ca succesor

GAIUS: prietenul lui Varus, care i-a încredințat o parte a oștirii sale

GAIUS, Iulius Caesar Germanicus: nepotul lui Tiberius și urmașul lui la tronul Romei, sub numele de Caligula

GALBA, Servius Sulpicius: proclamat împărat după moartea lui Nero de către soldații săi și asasinat la Roma, spre a face loc lui Otho și Vitellius

GALILEEA: fertilă regiune din N Palestinei, inclusă în Iudeea elenistică de Ioannes Hyrcanos, devenind focarul răscoalei antiromane, fortificată de Iosephus însuși

GALLICANUS: tribun însărcinat de Vespasianus să-l facă pe Iosephus să-și părăsească ascunzătoarea din Iotapata și să se predea benevol

GALLUS: centurion care scapă teafăr din asediul Gamalei

GAMALA: oraș fortificat din Gaulanitis, care s-a împotrivit cu dârzenie cuceririi sale de către oastea lui Vespasianus

GARIS: oraș din Galileea, aflat în apropiere de Sepphoris, unde trupele adunate de Iosephus au poposit înaintea confruntării cu romanii

GARIZIM: munte din Samaria, menționat și în Vechiul Testament (= Djebel el Tor)

GARSIS: oraș din Galileea

GAULANA: oraș din Batanea

GAULANITIS: regiune din Palestina, aparținând regatului lui Agrippa și desprinsă apoi din el

GAZA: oraș din Iudeea, una dintre cele cinci străvechi cetăți ale filistenilor, și astăzi un centru comercial important

GAZARA: oraș din Samaria, ale cărui ruine se păstrează între el Kulab și Ekron (Akir), la Tell-el-Djezer

GEMA: sat la granița nordică a Samariei cu câmpia Jezreel, numit și Ginaea

GENNATH: poartă din primul zid al Ierusalimului, de unde începea cel de al doilea zid

GENNESAR: atât ținutul din preajmă cât și lacul din Galileea numit Tiberiada, sau Gennesareth de către evangheliști

GEPHTEUS: susținător al tiranului Simon, originar din Garis

GERASA: oraș din Galaditis (= Djeraș din provincia Djebel Adjlun)

GERMANII: supuse de romani până la fluviul Rin, triburile germanice sub comanda lui Classicus și Vitilius se răzvrătesc, fiind prompt atacate și masacrate de Ventidius Cerealius, fost guvernator al Germaniei

GIBEA SAULS (Dealul lui Saul): satul natal al biblicului Saul, fondatorul Regatului Izrael, căzut în lupta cu filistenii

GERMANICUS: titlu triumfal primit de Drusus, nepot și fiu al lui Tiberius, datorită victoriilor lui asupra germanilor, tatăl lui Caligula

GINAEA: vezi GEMA

GINNABRIS: una și aceeași , fie cu Ginaea, fie cu Sennabris, prin confundarea lui Gamma cu Sigma (Γ și Σ)

GISCALA: oraș din Galileea, la est de Iotopata, fortificat de Ioannes, fiul lui Levi și cucerit de Titus aproape fără împotrivire

GITTA: fortificație din Idumeea (=Juttah sau Gaddi la SE de Hebron)

GLAPHYRA: fiica lui Archelaos, regele Cappadociei, văduva lui Alexandru, ucis de Herodes cel Mare și recăsătorită cu Iuba, regele Libyei

GOPHNA: oraș din Iudeea, cucerit de Cassius

GORION: fiul lui Iosephus, ucis, pare-se, de zeloți
GORION: fiul lui Nicomedes din Ierusalim
GRAPTE: ruda regelui Izates din Adiabene
GRATUS: comandantul sebastenilor, soldați dintr-un ținut al Samariei
GUBRIUS, GALLUS: general trimis de Vespasianus să-i alunge pe sarmații invadatori
GYPHTEUS: luptător viteaz din tabăra tiranului zelot Ioannes

H.

HAȘMONEII: familie preoțească din care se trag conducătorii răscoalei populare împotriva Seleucizilor care acaparaseră Iudeea, obținând independența ei și întronarea unor regi autohtoni fideli lui Iahve, al cărui cult fusese interzis de Antioh IV Epiphanes
HEBRON: străvechi oraș din Palestina, centru administrativ al Iudeei
HANNIBAL: comandantul oștirii cartagineze în cel de al 2-lea război punic, biruitor în Italia și înfrânt acasă de generalul Scipio Africanul
HELIOPOLIS: oraș din Egiptul de Jos, în noma căruia surghiunuitul Onias a construit un templu amintind de cel din Ierusalim
HELIX: comandantul unei oști cu care îl atacă pe Phasael, fratele lui Herodes cel Mare
HELLESPONT: strâmtoare dintre Europa și Asia, aleasă de Vespasianus pentru a-și duce în Siria oștile destinate cuceririi Ierusalimului răsculat
HENIOCHII: populație sarmatică din bazinul Pontului Euxin
HERACLEOPOLIS: oraș egiptean din Delata Nilului, diferit de cel situat pe cursul inferior al Nilului (aproape de Cairo)
HERODES cel Mare: fiul lui Antipater, cel mai important suveran al Iudeei elenistice (37-4 î. e. n.), prietenul lui Marcus Antonius, menținut de Augustus după bătălia de la Actium
HERODES: fiul celui dintâi și al Mariammei, care nu i-a moștenit tronul
HERODES: fiul lui Herodes cel Mare și al Cleopatrei
HERODES: fiul lui Aristobul și al Berenicei, numit de Claudius în fruntea regatului Chalkis
HERODIADA: fiica lui Aristobul și a Berenicei
HERODION: fortăreață construită de Herodes cel Mare la granița arabă, unde a și fost înmormântat
HERODION (HERODIAS): fortăreață construită de Herodes cel Mare în Iudeea (= Djebel el Fureidis sau Ferdis "Muntele micului Paradis")
HESBON (ESEBON): oraș amorit, care făcea parte din Decapolis, fiind devastat de iudei alături de alte localități siriene
HIPPICUS: prieten în amintirea căruia Herodes cel Mare a construit pe zidul de apărare al Ierusalimului un falnic turn păstrat de romani la distrugerea orașului

HIPPOS: oraș din Iudeea, alipit de Augustus Siriei după moartea lui Herodes cel Mare
HUTEII: samaritenii care au rezultat din amestecul israeliților cu străinii
HYRCANOS, Ioannes: fiul Hașmoneului Simon, nepotul lui Iudas Macabeul, cârmuitorul Regatului iudeu (134-104 î. e. n.), care atinge expansiunea lui teritorială maximă
HYRCANOS: fiul lui Alexandru Iannaios și al Alexandrei Salomea, ales Mare Preot și silit să abdice, fiind reconfirmat ulterior
HYRCANOS: fiul lui Herodes, rege din Chalkis și al Berenicei
HYRCANIA: regiune din zona SE a Mării Caspice
HYRCANION (HYRCANIA): fortăreață din Palestina, distrusă de romani

I.

IACOBUS: fiul lui Sosas, unul dintre generalii idumeenilor chemați de răzvrătiți la Ierusalim
IAMBLICHUS: principe din Liban
IAMNIA: oraș din Iudeea, între Ioppe și Așdod
IAMNIA: sat din Galileea de Sus
IAMNITH: localitate din Galileea, fortificată de Iosephus
IAPHA: oraș din Galileea, aproape de Nazaret, fortificat de Iosephus și cucerit de Titus (= Iafa)
IAPYGIA (Promontoriul): coasta SE a Apuliei și Calabriei, unde se află și Capul Santa Maria di Leuca (Otranto)
IARDAN: extremitatea sudică a Iudeei dinspre Arabia
IARDES: pădure din Palestina
IBERICII: locuitorii din preajma Ebrului (Hiberius) și, prin extensie, ai Spaniei
IDUMEEA: Toparhie a Iudeei
IEHONIA: penultimul suveran al Regatului Iudeei
IEREMIA: profetul din *Vechiul Testament*
IERIHON: străvechi oraș din Palestina, înfloritor în epoca elenistică
ILIRII: populație din V și NV Peninsulei Balcanice, ocupând teritoriul dintre Marea Adriatică, fluviile Dravus (Drava), Istru (Dunăre) și Margus (= Morava) și Epir, corespunzând Dalmației și Albaniei
IERUSALIM (HIEROSOLYMA în gr. și lat.): capitala Iudeei, cu unicul lăcaș de cult legitim: Templul Sfânt; focarul răscoalelor antibabiloniene și antiromane, asediat, cucerit și distrus de Titus
IESUS: fiul lui Ananias, prezice ruinarea Ierusalimului
IESUS: fiul lui Gamalas, Mare Preot care ține un discurs adresat idumeenilor chemați de zeloți la Ierusalim și este asasinat de aceștia
IESUS: fiul lui Nave, este biblicul Iosua, fiul lui Navi, slujitorul lui Moise și cuceritorul Ierihonului, ale cărui fapte apar în *Cartea lui Iosua*
IESUS: fiul lui Sapphia, magistrat din orașul Tiberias
IESUS: Fiul lui Sappha, ales general pentru Idumeea
IESUS: fiul lui Tupha (Sappias sau Saphitas), căpetenie de jefuitori

IESUS: fiul lui Thehuti, preot care predă lui Titus comorile Templului
IESUS: Mare Preot, fiu de Mare Preot care s-a refugiat la romani
IOESDROS: fiul lui Nomicos, care vrea să-l înlăture pe Iosephus
IOANNES: fiul lui Ananias, comandantul regiunilor Gophna și Acrabatene
IOANNES, Essaeus: eseninian pus în fruntea Toparhiei Thamna
IOANNES: tâlhar și asasin, vezi DORCAS (Fiul gazelei)
IOANNES: fiul lui Levi, originar din Giscala, unde provoacă o răscoală refugiindu-se la Ierusalim; căpetenie a răzvrătiților alături de Eleazar și Simon, fiul lui Giora, dușmanul neînduplecat al lui Iosephus
IOANNES: fiul lui Sosas, general idumean, fratele lui Iacobus
IONATAN: fiul lui Matthias Hașmoneul, fratele și urmașul lui Iuda Macabeul, primul care a fortificat Masada
IONATAN: sicar vinovat de tulburările din Cyrene
IONATAN: fiul lui Ananos, presupus Mare Preot, asasinat de sicari
IONATAN: fratele Mariammei, cumnatul lui Herodes cel Mare, care l-a executat
IONATAN: soldat iudeu care provoacă la luptă și îl ucide pe Pudens
IONIA: centrul litoralului Asiei Mici, populat de ionienii refugiați din Grecia invadată de dorieni
IORDAN: principalul fluviu al Iudeei, al cărui curs este descris pe larg
IOPPE: oraș situat pe coasta Iudeei, cuib de pirați distrus de Vespasianus
IOSEPHUS: fratele lui Herodes cel Mare
IOSEPHUS: cumnatul aceluiași, soțul surorii sale Salomea
IOSEPHUS: fiul lui Iosephus, nepotul lui Herodes cel Mare
IOSEPHUS: fiul lui Gorion, numit comandant al războiului după înfrângerea lui Cestius
IOSEPHUS: fiul lui Simon, trimis în Peraea, drept comandant
IOSEPHUS: cetățean de vază al Gamalei care aduce apărători ai orașului
IOSEPHUS: Mare Preot care trece de partea lui Titus după distrugerea fortăreței Antonia
IOSEPHUS: fiul lui Dalaeus, care a preferat să ardă împreună cu Templul
IOSEPHUS: fiul lui Matthias, supranumit FLAVIUS, autorul lucrării
IOTAPATA: oraș din Galileea, fortificat și apărat de Flavius Iosephus și cucerit de Vespasianus, care îl ia prizonier
IOTAPE: fiica unui frate al lui Agrippa II
IRENAEU: orator roman, apărătorul lui Herodes Antipas
ISAIA: fiul lui Amos, prooroc din *Vechiul Testament*
ISIS: zeiță egipteană cu un vestit templu aflat la Roma
ISMAEL: fiul lui Phabi, Mare Preot executat la Cyrene
ISTRU: cursul inferior al Dunării, pe atunci graniță a Imperiului Roman
ITABYRION: muntele Tabor
IUBA: regele Libyei, cel de al doilea soț al Glaphyrei
IUCUNDUS, Aemilius: comandant de cavalerie din oastea lui Cestius, ucis în timpul retragerii acesteia
IUCUNDUS: comandantul cavaleriei din Cesarea

IUCUNDUS: fost general de cavalerie din oastea lui Herodes cel Mare
IUDAS MACABEUL: fiul lui Matthias Hașmoneul
IUDAS: esenian și profet în privința uciderii lui Antigonus
IUDAS: fiul lui Seppheraios (Sariphaeus), învățat ars de viu
IUDAS: galilean instigator la revoltă, cuvântătorul unei secte eseniene, strămoșul lui Eleazar, apărătorul Masadei
IUDAS: fiul lui Ezechias, căpetenie de tâlhari, capturat de Herodes cel Mare
IUDAS: fiul lui Ionatan din Ierusalim
IUDAS: fiul lui Chelka, adeptul zelotului Eleazar, fiul lui Simon
IUDAS: fiul lui Iudas, subalternul tiranului Simon, care își trădează șeful
IUDAS: fiul lui Merton, viteaz adept al lui Simon tiranul
IUDAS: fiul lui Mareotos, luptător din ceata tiranului Simon
IULIA: nume primit de Livia, soția lui Augustus, după moartea acestuia
IULIA: fiica lui Augustus, mama lui Gaius, îndepărtat de Livia
IULIANUS, Marcus Antonius: procuratorul Iudeei
IULIANUS: viteaz centurion din Bithynia, ucis de iudei la Antonia
IULIAS: oraș în Peraea, numit cândva Betharamphta, aproape de Iordan, cu un palat regal ars de răzvrătiți
IULIAS: oraș din Galileea, pe malul răsăritean al Iordanului, fost Bethsaida
IUPITER CAPITOLINUS: templu de pe colina Capitoliului din Roma
IZATES: fiul lui Monobazus, regele din Adiabene și al Elenei
IXION: erou mitic elin, aspru pedepsit în Infern pentru nelegiuirea lui

L.

LABERIUS MAXIMUS: vistierul provinciei Iudeea după cucerirea Ierusalimului
LACEDEMONA: veche cetate din Pelopones, proclamată de romani „Oraș liber", unde a poposit Antioh, fostul rege din Commagene, în drum spre Roma
LAODICEEA: oraș de pe coasta de V a Siriei, la S de muntele Casios, cucerit de Cassius, în război cu Marcus Antonius (= Al Ladhakia)
LATHYROS: Ptolemeu IX, Soter II, rege al Egiptului elenistic (116-104 î. e. n.)
LEPIDUS, Larcius: comandantul Legiunii a X-a, luptând la asediul Ierusalimului sub comanda lui Titus
LEUCE (ALBA): "Stâncă albă" aflată în preajma fortăreței Masad.
LEVI: soldat din garda personală a lui Iosephus la Tiberias
LEVIAS: bărbat de neam regesc din Ierusalim, întemnițat și ucis mișelește
LIBAN: lanț de munți din Siria
LIBERALIUS: centurion, sulițaș din garda lui Titus
LIBYA: ținut de pe coasta de N a Africii, numită pentapolitană, după numărul orașelor sale importante: Cyrene, Berenice, Tenchira (Arsinoe), Ptolemais și Apollonia
LIMANUL LUI AUGUSTUS (Sebastos): numele portului din Caesarea.
LIVIA: soția lui Augustus, numită și Iulia

LOLLIUS: general roman, cuceritorul Damascului, contemporan cu Pompeius
LONGINUS: tribun care a murit în timpul retragerii dezastruoase a lui Cestius
LONGINUS: călăreț roman cutezător
LONGUS: soldat roman care se sinucide, pentru a nu cădea în mâinile iudeilor
LUCIUS: soldat roman care își pierde viața păcălit de camaradul său
LUCULLUS, Caius Licinius: general roman, precursorul lui Pompeius în Orient
LUPUS, Titus Iulius: administratorul Alexandriei (*praefectus*), care a închis templul lui Onias
LUSITANII: populație iberică stabilită în SV Peninsulei Iberice (Portugalia)
LYCIA: ținut din SE Asiei Mici
LYDDA (Diospolis): oraș din Iudeea, capitală de Toparhie, azi Ludd sau Ludda, aflat pe drumul de la Ierusalim spre Caesarea
LYSANIAS: urmașul tatălui său, Ptolemeu, fiul lui Menneus, regele din Chalkis

M.

MABARTHA: localitate din prejma Sichemului, în Samaria
MACEDONENII: urmașii oștenilor lui Alexandru cel Mare, care au cucerit împărăția persană și Egiptul, amenințând, prin Seleucizi, și Iudeea, pe care Hașmoneii au eliberat-o de dominația lor
MACHAIRAS: comandantul trupelor romane subordonate lui Marcus Antonius
MACHAERUS: fortăreață din S Peraeei, la granița dintre Palestina și Arabia, cucerită de Bassus
MAEOTIC, Lacul: Marea de Azov, socotită de antici un lac
MAGASSARUS: slujitor de la curtea regat a Mariammei
MALACHIAS: iudeu viteaz din tabăra lui Simon, fiul lui Giora
MALCHUS: rege al arabilor din Nabateea, otrăvit de Cleopatra
MALCHUS: urmaș al celui dintâi, care trimite trupe auxiliare lui Vespasianus
MALICHUS: iudeu influent, dușmanul lui Antipater, pe care îl otrăvește, fiind ucis de fiul acestuia, Herodes cel Mare
MALTHACE: samariteancă, soția lui Herodes cel Mare
MANAEM, Galileanul: fiul lui Iudas, cărturar, întemeietorul partidului zeloților
MANNAEUS: fiul lui Lazarus, care fuge din Ierusalim la romani
MANASSES: trimis să cârmuiască Peraea
MARIA: fiica lui Eleazar din Bethezuba, femeia care și-a mâncat copilul
MARIAMME: fiica lui Alexandru și nepoata lui Hyrcanos, a doua soție a lui Herodes cel Mare, care a asasinat-o din gelozie
MARIAMME: fiica Marelui Preot Simon, altă soție a lui Herodes cel Mare
MARIAMME: fiica lui Aristobul și a Berenicei, fata Salomeei

MARIAMME: fiica lui Agrippa cel Mare și a lui Cypros
MARIAMME: soția Etnarhului Archelaos, fiul Malthacei
MARION: tiranul Tyrului, numit Cassius
MARISA: oraș din Idumeea, cucerit de Hyrcanos
MARMARICANII: locuitorii din Marmarica, ținut african dintre Egipt și Siria, lângă Engaddi
MASADA: fortăreață din deșertul Iudeei, pe malul de V al Mării Moarte, lărgită de Herodes cel Mare și locul de refugiu al lui Eleazar, care înfruntă oastea lui Flavius Silva, preferând sinuciderea lui și a sicarilor, ca să nu cadă în sclavia romanilor
MATTHIAS: fiul lui Hașmoneus, tatăl lui Iudas Macabeul
MATTHIAS: tatăl lui Iosephus, întemnițat de către răsculați
MATTHIAS: fiul lui Margalos (Margaloth), cărturar din Ierusalim
MATTHIAS: Mare Preot care introduce în Ierusalim oastea lui Simon, fiul lui Giora, ca să-l înfrângă pe Ioannes din Giscala, spaima cetății
MATTHIAS: Mare Preot decapitat de Simon, al cărui fiu fuge la romani
MATTHIAS: Mare Preot ai cărui feciori se refugiază la romani de teama aceluiași Simon, fiul lui Giora
MAURII: locuitorii Mauretaniei, ținut din NV Africii
MEDABA: oraș din Palestina (= Madeba)
MEDIA: regat din Podișul Iranului, cucerit de Cyrus cel Mare, care îl include în imperiul său, fiind invadat de alami în timpul domniei lui Vespasianus
MEIRUS:fiul lui Belgas, om de vază din Ierusalim, victima unui incendiu
MELITENE: ținut din N Armeniei Mici, cu o capitală omonimă (Malathija din Kurdistan)
MELOS: insulă din Marea Egee (= Milo)
MEMNON: fiul Aurorei, aliat al troienilor, răpus de Ahile și înmormântat după legendă în locuri diferite
MEMPHIS: vestit oraș egiptean din Delta Nilului
MENDES: nomă (disstrict) și oraș din NV Deltei Nilului
MENNAEUS: tatăl lui Ptolemeu, regele orașului Chalkis din Coelesiria
MERO: oraș din Galileea de Sus
MEROTH: localitate din apropierea Giscalei
MESOPOTAMIA: „Tara dintre Fluviile" Tigru și Eufrat de unde a venit Avraam
MESSALA, Valerius Corvinus: celebru orator roman care apără cauza lui Herodes cel Mare în fața Senatului
MESSALINA, Valeria: a treia soție a lui Claudius, mama lui Britannicus și a Octaviei
METELLUS, Quintus: consul, cuceritorul Damascului, alături de Lollius
MITHRIDATES: rege al Pergamului, regat elenistic din V Asiei Mici

MITHRIDATES VI Eupator, Dionysos: a domnit în Pont, regat elenistic din N Asiei Mici (112-63 î. e. n.) și a purtat trei războaie împotriva romanilor, fiind nevoit să-și pună capăt singur zilelor

MITHRIDATES: refugiat part

MOABIȚI: locuitorii Moabului, situată la E de Iordan și Marea Moartă

MODEIN: sat din Iudeea, de unde se trage preotul Matthias, fiul lui Hașmoneu

MOESIA: Provincie romană situată în NV Peninsulei Balcanice

MONOBAZUS: regele din Adiabene, convertit la iudaism

MUCIANUS: C. Licinius, guvernatorul Siriei, susținătorul lui Vespasianus

MUNTELE MĂSLINILOR: munte din partea de E a Ierusalimului

MURCUS: praetor al Siriei, succesorul lui Sextus Caesar

MYSIA: provincie din Asia Mică

N.

NABATEENII: locuitorii din Nabateea, regiune din Arabia Petrea

NABATEUS din Adiabene: tatăl așa-zisului Agiras (Șchiopul)

NAÏN: sat din Iudeea, de pe malul de E al Iordanului, care nu trebuie confundat cu localitatea omonimă din *Vechiul Testament*

NARBATA: sat din împrejurimile Caesareei și totodată Toparhie a Iudeei (Narbatene)

NASMONII: popor libyan din preajma Syrtei Mari (vezi Herodot, *Istorii*, IV, 172 și Plinius, *Istoria naturală*, IV, 5,5; V, 5, 5; VII, 2, 2)

NAVE: Navi, tatăl lui Iosua numit de Iosephus Iesus

NEAPOLIS: localitate unde Vespasianus întemeiază Flavia Neapolis, pe care autohtonii o numeau Mabartha

NEAPOLITANUS: tribun militar trimis de Gessius Florus la Ierusalim

NECHAD: rege al Egiptului confundat cu faraonul din Tanis

NERO: succesorul lui Claudius, împăratul care face recensământul iudeilor punându-l pe Vespasianus în fruntea armatei din Siria care urma să pedepsească răscoala lor

NETIRAS: galilean din satul Ruma, luptând vitejește la Iotopata

NICANOR: tribun militar, prietenul lui Iosephus care îl prezintă lui Vespasianus, atunci când s-a predat la Iotopata

NICOLAOS din Damasc: istoric și prieten al lui Herodes cel Mare

NICON (VICTORIOSUL): numele celui mai mare berbece folosit de romani la asediul Ierusalimului

NICOPOLIS: oraș grecesc din Epir (= Paleoprevyza)

NICOPOLIS (Orașul Victoriei): întemeiat pe malul mării, lângă Alexandria, unde Augustus a obținut izbânda hotărâtoare asupra lui Marcus Antonius, fostul stăpân al Orientului cucerit de romani

NIGER: iudeu din Peraea, guvernatorul Idumeei, luptător viteaz împotrva romanilor, asasinat de zeloți

NIL: fluviu al Egiptului, navigabil până la Elephantine

NOARUS: prietenul lui Agrippa II, administratorul treburilor publice în absența lui
NUMIZII: locuitorii Numidiei, regiune din Africa de Nord
NYMPHIDIUS, Sabinus: libert al lui Nero, care a uneltit împotriva lui

O.

OBAIDA: rege al Arabiei
OBEDAS: rege al Arabiei nabateene
OCEANUL ATLANTIC: latura vestică a împărăției romane, opusă Mării Roșii
OCTAVIA: fiica lui Claudius și a Messalinei, soția lui Nero, repudiată de el.
OCTAVIANUS AUGUSTUS: triumfă asupra lui Marcus Antonius în bătălia navală de la Actium și devine primul împărat roman, favorabil lui Herodes cel Mare, care l-a ajutat în campania lui din Egipt
OLYMPIAS: fiica lui Herodes cel Mare și a Malthacei
OLYMPICE, Jocurile: sprijinite de Herodes cel Mare ca o amintire a Greciei vechi, când întrecerile atletice de la Olympia aveau un caracter panelenic, ținându-se din patru în patru ani
OLYMPUS: curteanul lui Herodes cel Mare trimis ca sol la Roma
ONIAS: Mare Preot alungat de Seleucizi și refugiat în Egipt, unde a construit în noma Heliopolis un sanctuar iudaic, cu ajutorul lui Ptolemeu
OPHELLIUS: prietenul lui Phasael, fratele lui Herodes cel Mare
OPHEL: colină din Ierusalim, la S de Piața Templului, aproape de Cedron
ORMIZA: localitate neidentificată, unde s-au refugiat de arabi trupele lui Herodes cel Mare
ORSANES: part refugiat.
OSTRAKINE: localitate din Egiptul de Jos, la S de Nil, pe drumul care duce de la Rhinocorura spre Pelusium (= Straki)
OTHO: împărat roman efemer, rivalul lui Galba

P.

PACORUS: fiul lui Orodes I, regele parților și regentul său
PACORUS: paharnicul omonim al acestuia
PACORUS: regele Mediei, în timpul invaziei alanilor
PAETUS, Caesennius: guvernatorul provinciei Siria, în timpul domniei lui Vespasianus
PALLAS: fratele lui Felix, procurator al Iudeei, Galileei, Samariei și al Peraeei, numit de Nero
PALLAS: una dintre soțiile lui Herodes cel Mare
PAMPHILIA: regiune din S Asiei Mici, învecinată cu Lycia, Pisidia, Licaonia, Cilicia și Marea Mediterană
PANEAS: ținut la izvoarele Iordanului, unde a fost întemeiat orașul numit Caesarea Philippi
PANEION: peștera lui Pan, de unde țâșnesc presupusele izvoare ale Iordanului

PANNONIA: provincie romană situată între versanții Munților Alpi, Dunărea mijlocie, și Sava, populată de triburi ilire printre care și cel al pannonilor, care i-a dat numele

PANNYCHIS: concubină pe care Herodes cel Mare a dăruit-o lui Archelaos, tatăl Glaphyrei, care-i era noră

PAPPUS: prietenul lui Aristobul, învins de Herodes cel Mare în Samaria

PAPYRON: lac și oraș din Arabia

PARȚII: locuitorii regatului part, condus de dinastia Arsacizilor, care au creat cel mai puternic stat din Orientul Mijlociu, puternic rival al Romei în Asia, victoriile alternând de-o parte și de alta

PASTOPHORIILE: clădire anexă a Templului din Ierusalim

PAULINUS, M. Valerius: tribun militar, prietenul lui Vespasianus

PAULINUS: administratorul Alexandriei, succesorul lui Lupus

PEDANIUS: Legat al tribunalului din Berytus în procesul dintre Herodes cel Mare și fiii săi, Alexandru și Aristobul

PEDANIUS: călăreț de elită dintr-o cohortă, lăudat de Titus

PEITHOLAUS: subcomandantul Ierusalimului

PELLA: oraș la granița de N a Peraeei

PELUSIUM: oraș din E Deltei Nilului, fortăreață și stație vamală la granița Egiptului, frontiera cu Asia

PERAEA: regiune a Palestinei, situată dincolo de Iordan

PERGAMON: oraș din Mysia, în NV Asiei Mici, capitala regatului Attalizilor

PERISTEREON: stâncă din apropierea Ierusalimului

PETINA: una dintre soțiile împăratului Claudius

PETRA: oraș în NV peninsulei Arabice, capitala Regatului Nabateilor

PETRONIUS: guvernatorul Siriei, trimis de Claudius să-i introducă statuile în Templul din Ierusalim

PHAEDRA: una dintre cele opt soții ale lui Herodes cel Mare

PHALLION: fratele lui Antipater, ucis de Aristobul

PHANNI: fiul lui Samuel, ales de zeloți drept Mare Preot prin tragere la sorți

PHAROS: insulă din portul Alexandria, celebră pentru uriașul turn care trimitea semnale luminoase corăbiilor ce navigau noaptea

PHASAEL: fiul lui Antipater și fratele lui Herodes cel Mare, victimă a parților care l-au luat prizonier

PHASAEL: fiul celui dintâi

PHASAEL: fiul lui Herodes cel Mare și al lui Pallas

PHASAEL, Turnul lui: cel mai înalt dintre turnurile de apărare ale Ierusalimului, înălțat de Herodes cel Mare în amintirea fratelui său drag și nedărâmat de Titus după cucerirea orașului

PHASAELIS: oraș de lângă Ierihon, întemeiat de Herodes cel Mare spre a perpetua memoria aceluiași frate

PHERETAI: văgăună cu peșteri în care și-a ascuns comorile Simon, fiul lui Giora, devenit căpetenia tâlharilor

PHERORAS: fratele mezin al lui Herodes cel Mare

PHIALA (Ceașcă); mic lac de munte în N Palestinei, situat mai la N de Baneas (= Birket el Rau sau Rani)

PHILADELPHIA: oraș situat la granița de S a Peraeei, devastat de iudei (= Amman)

PHILIPPION: fiul lui Ptolemeu Menneus

PHILLIPPI: câmpie în E Macedoniei, unde au fost înfrânți Brutus și Cassius.

PHILIPPUS: fiul lui Herodes cel Mare și al Cleopatrei, care a întemeiat Caesarea Philippi și Iulias, aflând izvoarele Iordanului

PHILIPPUS: fiul lui Iakimus, general din oastea lui Agrippa II

PHILIPPUS: administratorul palatului lui Archelaos Etnarhul

PHILIPPUS: galilean viteaz, fratele lui Netiras

PHINEAS: trezorierul Templului din Ierusalim, capturat de Titus

PHOEBUS: iudeu din suita lui Agrippa II, solul său ucis de răsculați

PINEHAS: fiul lui Clusoth, unul dintre cei patru generali ai idumeenilor, chemați de zeloți în ajutorul lor

PILATUS din Pont: guvernator al Iudeei, numit de Tiberius

PIREU: port al Atenei la Golful Saronic

PISIDIENI: locuitori ai Pisidiei, ținut din S Asiei Mici, mercenari în slujba lui Alexandru Iannaios

PISON: ofițer al lui Pompeius în campania din Iudeea

PITHOLAOS: comandantul trupelor de elită ale lui Antipater, ucis de Cassius

PLACIDUS: tribun militar trimis de Vespasianus cu diverse misiuni în Galileea, Peraea, la Iotapata și muntele Thabor

PLATANE: sat din ținutul sidonienilor, unde erau ținuți sub pază fiii lui Herodes cel Mare, învinuiți de uneltiri împotriva tatălui lor

PLATEEA: oraș în S Beoției, unde armata grecilor, comandată de regele spartan Pausania, a învins trupele persane invadatoare ale lui Mardanios, generalul lui Xerxes, punând capăt celui de al doilea război medic

PLIHTHINE: oraș la granița de V a Egiptului de Jos, situat în afara Deltei, în așa-numitul Sinus Plinthinetes (= Golful Arabic)

POMPEIUS, Cnaeus, Magnus: membru în primul triumviurat, alături de Caesar și Crassus, cuceritorul Ierusalimului, asasinat și înmormântat în Egipt

POMPONIUS, Secundus: consul roman, ostil întronării lui Claudius

POPLAS: prietenul lui Archelaus Etnarhul

PRISCUS: centurion roman participant la asediul Ierusalimului

PRISCUS TYRANNIUS: comandant de tabără în oastea lui Cestius

PSEPHINUS, Turnul: turn de apărare al Ierusalimului, în preajma căruia și-a instalat tabăra Titus, în timpul asediului

PTOLEMAIS: oraș de pe țărmul maritim al Galileei (= St Jean d'Acre)

PTOLEMEU IX SOTER II zis LATHYROS: suveran al Egiptului din dinastia Lagizilor (116-107 î. e. n.), alungat în Cypru, fiind regele insulei

PTOLEMEU XIII AULETES: tatăl Cleopatrei, alungat din Egipt și readus pe tron de Gabinius pentru o sumă substanțială
PTOLEMEU VI PHILOMETOR: rege al Egiptului elenistic (180-145 î. e. n.)
PTOLOMEU: ginerele și asasinul lui Simon Macabeul
PTOLEMEU: fiul lui Menneus, regele din Chalcis
PTOLEMEU: general al lui Herodes cel Mare, ucis de iudei
PTOLEMEU: fiul arabului Soemus
PTOLEMEU din Rhodos: prietenul lui Herodes cel Mare, care poposește la el
PTOLEMEU: fratele lui Nicolaos din Damasc
PTOLEMEU: administratorul lui Agrippa II și al Berenicei
PUDENS: călăreț roman învins în duel de iudeul Ionatan
PYTHIANUL APOLO, Templul lui: sanctuar apolonic din Rhodos, reclădit de Herodes cel Mare după ce a fost distrus de un incendiu

Q.

QUADRATUS, Ummidius: guvernatorul Siriei în timpul conflictului dintre galileeni și samariteni
QUIRINUS: consul roman

R.

RAPHANAEA: oraș din provincia siriană Cassiotis, la V de Epiphania și la E de Acra, la capătul de N al Libanului (= Rafaniyeh)
RAPHIA: oraș la granița Palestinei, situat la SV de Gaza, la începutul pustiului
RHINOCORURA: oraș la granița dintre Iudeea și Egipt, pe țărmul mediteranean (= El Arîș)
RHODOS: insulă din SE Mării Egee care a beneficiat de generozitatea lui Herodes cel Mare
RIN: fluviu care desparte Galia de Germania
ROMA: din stăpână a Italiei, ea devine capitala unui vast imperiu de care va depinde și soarta Iudeei elenistice și a Ierusalimului
ROȘIE, Marea: una din laturile împărăției romane, locuită de etiopieni
ROMANĂ, armata: cea mai puternică și mai disciplinată oaste a antichității
ROXANA: una din fiicele lui Herodes cel Mare
RUFUS: viteaz soldat roman din oastea lui Bassus
RUFUS: conducătorul sebastenilor care luptau alături de romani
RUMA: sat din Galileea

S.

SABA: sat din Galileea
SABATULUI, Râul: izvorăște din nou în ziua a 7-a, care este sfântă la iudei (= Fuwar ed-Dèr sau Arka)
SABINUS: trezorierul Siriei după moartea lui Herodes cel Mare
SABINUS FLAVIUS: fratele lui Vespasianus

SABINUS, Domitius: tribun militar
SABINUS: soldat roman care cade eroic la asediul fortăreței Antonia
SADUCHEII: sectă religioasă iudaică, alături de farisei și esenieni
SALAMINA: insulă din N Golfului Saronic, unde flota grecească a triumfat asupra celei persane în timpul celui de al doilea război medic
SALOMEA: sora lui Herodes cel Mare
SALOMEEA: fiica lui Herodes cel Mare și a lui Elpis
SAMAGA: oraș aflat la extremitatea de S a lacului Gennezareth (= Semakht)
SAMARIA: regiune a Palestinei, situată între Galileea și Iudeea
SAMARIA: oraș cucerit și distrus de fiii lui Ioannes Hyrcanos, fiind repopulat de Pompeius
SAMARITENII: locuitorii Samariei, asupriți de Archelaos
SAMOS: insulă din V Mării Egee, inclusă de romani în provincia Asia
SAMOSATA: oraș fondat pe malul stâng al Eufratului, capitala Commagenei
SAMPHO: sat fortificat din Samaria
SAPPHINIUS: prietenul lui Herodes cel Mare din insula Rhodos
SARA: soția lui Avraam
SARAMALA: bogătaș sirian
SARMAȚII: neamuri scitice de la N Mării Negre, care au invadat Moesia
SATURNINUS: guvernatorul Siriei, care a pledat pentru moderație în procesul intentat de Herodes cel Mare fiilor săi, Alexandru și Aristobul
SAUL: iudeu de vază din Skythopolis
SCAURUS: general roman trimis în Siria de Pompeius, năvălind după aceea și în Arabia
SCIPIO, Q. Metellus: guvernatorul Siriei, socrul lui Pompeius
SCIPIO, Publius Cornelius zis Africanus cel Mare: biruitorul generalului cartaginez Hannibal la sfârșitul celui de al doilea război punic
SCOPUS: deal din preajma Ierusalimului pe care și-a instalat tabăra Cestius
SCYTHOPOLIS: oraș la granița de S a Galileei, cel mai mare din Decapolis
SEBASTE: orașul Samaria, reconstruit de Herodes cel Mare și numit astfel în cinstea lui Augustus ("Sebastos" în greceşte)
SEBASTENI: soldați din ținutul Sebasta (Samaria)
SEDECHIA: ultimul suveran al Regatului Iudeei, capturat de Nabucodonosor
SELAME: sat din Galileea, întărit de Iosephus (= Khirbet Sellâmeh)
SELEUCIA: oraș din Gaulanitis, lângă Lacul Merom (= Seluqije), ce nu trebuie confundată cu Seleucia pe Tigru, capitala Regatului Seleucid, întemeiat, ca și orașul, de Seleucos I Nicator.
SEMECHONITIS, Lacul: lacul Merom din *Vechiul Testament* (= Hule).
SENNABRIS: localitate din Galileea, aproape de Tiberias
SENNACHERIB: rege al Asiriei, asediatorul Ierusalimului
SEPPH: fortificație din Galileea de Sus
SEPPHORIS: oraș din Galileea, numit de Herodes Antipas Diocaesarea
SERVIANUS: ofițer al lui Gabinius
SEXTUS CAESAR: guvernatorul Siriei, ruda lui Iulius Caesar, protectorul lui Herodes cel Mare

SICARII: oameni înarmați cu pumnale curbate (sica), bine ascunse, cu care își înjunghiau adversarii, strecurați în mulțime, terorizând Ierusalimul; ei au reușit să pună stăpânire pe fortăreața din Masada, unde s-au sinucis în comun, ca să nu cadă prizonieri în mâinile romanilor

SIDON: vechi oraș fenician de pe litoralul mediteranean (= Saida)

SIGOPH: sat din Galileea

SIKIMA: oraș în Samaria, biblicul Sichem (= Nablus)

SILAS: babilonian care a trecut din oastea regelui Agrippa, în tabăra iudeilor răsculați împotriva romanilor

SILAS: însărcinat de Iosephus să supravegheze orașul Tiberias în lipsa lui

SILO: ofițerul lui Ventidius, având misiunea să-l întroneze pe Herodes cel Mare

SILO, Antonius: ofițer trimis de Vespasianus să cucerească înălțimile din fața orașului Tarichea

SILOAH: bazin de lângă Ierusalim pentru captarea apelor unui izvor

SILVA, Flavius: guvernatorul Iudeei și cuceritorul Masadei ocupate de sicari, ultimii iudei care nu acceptau autoritatea romană

SIMON: fiul lui Matthias, fratele lui Iudas Macabeul

SIMON: sclavul lui Herodes cel Mare care și-a pus diademă regală după moartea stăpânului său

SIMON: din secta esenienilor, prezicător

SIMON: fiul lui Ananias, sol al locuitorilor Ierusalimului către Florus

SIMON: fiul lui Saul, iudeu viteaz din Skythopolis

SIMON: fiul lui Gamala (Gamaliel) care ațâță poporul împotriva zeloților

SIMON: fiul lui Thakeas: general al idumeenilor sosiți la Ierusalim.

SIMON: fiul lui Ionathas, adversarul lui Iosephus.

SIMON: fiul lui Esron, susținătorul lui Eleazar zelotul

SIMON: fiul lui Cathlas, comandat de vază al idumeenilor

SIMON: fiul lui Arinos, căpetenie a zeloților

SIMON: fiul lui Giora, introdus în Ierusalim pentru înlăturarea zeloților în frunte cu Ioannes din Giscala, cu care se aliază pentru a lupta împotriva romanilor, devenind un tiran sângeros temut de toți

SIMON: fiul lui Osaia, din tabăra omonimului său

SIRIA: provincie romană din Orientul Apropiat, fost nucleu al Regatului Seleucid

SISENNA: ofițer al lui Gabinius

SISIF: erou mitologic supus celor mai aspre pedepse din Infern

SOEMUS: arab influent din Petra, asasinat de Syllaeus

SOEMUS: regele din Emesa și Tetrarh al Libanului

SODOMA: oraș din extremitatea Mării Moarte, menționat și în *Vechiul Testament*

SOGANE: oraș din Gaulanitis de Sus, a cărui poziție n-a fost încă stabilită

SOLYMA: vezi Ierusalim

SOMORRHA: oraș învecinat cu Petra din Arabia, azi necunoscut. S-a presupus (Böttger) că e o greșeală a copistului, care a confundat litera Gamma (Γ) cu Sigma (Σ), astfel că lectura corectă este Gomorrha

SOSSIUS: guvernatorul Siriei, numit de Marcus Antonius, care îl ajută pe Herodes cel Mare să supună Ierusalimul

STEPHANUS: sclavul împăratului Claudius, jefuit de tâlhari lângă Bethoron

STRATON, Turnul lui: vechiul nume al orașului maritim reconstruit de Herodes cel Mare sub denumirea de Caesarea de lângă mare

STRUTHION: bazin din Ierusalim

SYENE: oraș situat la granița Egiptului antic cu Etiopia, pe malul estic al Nilului, într-o peninsulă, regiunea fiind bogată în granit roșu = syenit (=Asuan)

SYLLAEUS: guvernatorul Arabiei, dușmanul lui Herodes cel Mare, cu care sora lui, Salomeea, urmărea să se căsătorească

SYPHAS: fiul lui Ergetes, bărbat de viță regală din Ierusalim, ucis de tâlhari

SYRTELE (cea Mare și cea Mică): două golfuri adânci ale Mării Libyene, pe coasta de Nord a Africii: cea Mare (la Est), actualului Golf Sidra, iar cea Mică, Golful Cabes

T.

TANAIS: fluviu din Sciția care se varsă în Marea de Azov (=Don)

TANIS: oraș din Estul Deltei Nilului, cândva reședință regală, decăzut între timp, din care n-a mai rămas decât un morman de ruine (=Sân el Hagar)

TARICHEA: oraș din Galileea, fortificat de Iosephus și cucerit de Titus

TARS: capitala Ciliciei (=Tarsus)

TAURII: locuitorii Chersonesului Tauric (=Crimeea)

TAURUS: lanț de munți din Asia Mică

TEKOA: localitate situată aproape de Bethleem

TEMENOS: rege legendar din Argos

TEMPLUL din IERUSALIM: nejefuit de Pompeius, loc de refugiu al zeloților, prădat de Ioannes din Giscala, incendiat și distrus de romani înainte de cucerirea orașului

TEMPLUL lui ONIAS: întemeiat de Heracleopolis și închis de Lupus

TAPHTEUS: galileean care se distinge în apărarea Ierusalimului de romani

TERENTIUS RUFUS: comandantul trupelor lăsate de Titus la Ierusalim, după cucerirea și distrugerea orașului, care îl capturează pe Simon, fiul lui Giora

THAMNA: capitala unei Toparhii a Iudeei, supusă de *Vespasianus*

THEBA: oraș antic din Valea Nilului, situat aproape de Karnak și Luxorul de azi, unde s-au păstrat ruinele sale

THELLA: sat din Galileea, învecinat cu Iordanul

THEDORUS: fiul tiranului Zeno

THERMOPYLE: trecătoare fortificată între Grecia septentrională și centrală, unde trupele elene, în frunte cu regele spartan, Leonidas, au rezistat

eroic puhoiului oștilor persane ale lui Xerxes I, venit să cucerească Grecia, fiind învinse în urma unei trădări

THEUDION: cumnatul lui Herodes cel Mare și unchiul lui Antipater

THMUIS: vechi oraș egiptean, la SV de Mansurah

THRESA: fortăreață din Idumeea, identică cu Rhesa

TIBERIAS: oraș în Galileea de lângă lacul Gennezareth (= Tabarlye)

TIBERIADA: lac din Galileea, cu apă dulce

TIBERIUS, Iulius Caesar Augustus: al doilea împărat roman, urmașul lui Octavianus Augustus

TIBERIUS ALEXANDER: procurator al Iudeei, fiul Alabarhului Alexander, susținătorul lui Vespasianus și consilier militar al lui Titus

TIGELLINUS, Ofonius: numit prefect al pretoriului de către Nero, pe care l-a trădat în favoarea lui Galba

TIGRANE: fiul lui Alexandru și al Glaphyrei, nepotul lui Herodes cel Mare

TIGRANE II: rege al Armeniei

TIGRANE: fiul regelui parților, Artabazes

TIRIDATE I: rege al Armeniei Mari, fratele lui Vologese I

TIRON: veteran al lui Herodes cel Mare

TITUS, Flavius Vespasianus: fiul împăratului Vespasianus, urmașul acestuia la tronul Romei și precursorul fratelui său Domitianus, cuceritorul Ierusalimului și ocrotitorul lui Iosephus

TITUS PHRYGIUS: comandantul Legiunii a XV-a la asediul Ierusalimului

TOBIAS, fiii lui: alungați din Ierusalim de Marele Preot Onias

THONITIS: ținut din Palestina, situat la E de Iordan

TRAIANUS: comandantul Legiunii a X-a, tatăl viitorului împărat al Romei

TRYPHON: bărbierul lui Herodes cel Mare

TRYPHON: tutorele lui Antioh VI

TYRANNIUS PRISCUS: tribun militar

TYROPOION: râpă care separa colina Orașului de Sus de colina Orașului de Jos

TYR: oraș portuar fenician, al cărui tiran a ajuns Marion (= Sur)

TYRIANA, Scara (Promontorium album): lanț de munți (= Ras en Nakura)

V.

VALENS: general subordonat lui Vitellius, împreună cu Caecina

VALERIANUS: decurion din oastea lui Vespasianus

VARRO: guvernatorul Siriei întregi, numit de Augustus

VARUS, PUBLIUS QUINTILIUS: guvernatorul Siriei, favoritul lui Augustus

VARUS: Tetrarh al Libanului, ministrul lui Agrippa II

VENTIDIUS, Publius: guvernatorul Siriei și învingătorul parților la Gindarus, unde a fost ucis Pacorus, fiul lui Orodes I

VESPASIANUS, FLAVIUS: general experimentat, însărcinat de Nero să reprime revolta antiromană din Iudeea, asediatorul Iotopatei, unde îl ia

prizonier pe Ioswphus, care îi prezice că va fi împărat, el fiind întemeietorul dinastiei Flaviilor, din care vor mai face parte cei doi fii ai săi: Titus și Vespasianus

VIENNA: oraș de pe fluviul Ron. în Galia Narbonensis, unde a fost exilat Archelaos (=Vienna)

VINDEX, C. Iulius: procuratorul Galiei, care s-a răsculat împotriva lui Nero

VITELLIUS, Aulus: guvernatorul Germaniei Inferioare, proclamat împărat de legiunile revoltate, învingătorul lui Otho, învins la rândul lui de Antonius Primus, general fidel lui Vespasianus

VITILLIUS: conducătorul germanilor răsculați în timpul domniei lui Vespasianus (împreună cu Classicus)

VOLOGESE I: rege al parților, fratele lui Tiridate și tatăl lui Pacorus

VOLUMNIUS: tribun militar, apoi procurator al Siriei

X.

Xerxe I: fiul lui Darius I, suveran al Persiei, care, ca și părintele său ilustru, a invadat Grecia, fără s-o poată cuceri

XYSTE: piață din Ierusalimul elenistic

Z.

ZACHARIAS: fiul lui Amphicalleus, adversarul zeloților

ZACHARIAS: fiul lui Bareis, judecat de zeloți și executat în pofida achitării sale de către juriu

ZELOȚII: infractori susținători ai războiului împotriva romanilor care s-au infiltrat în Ierusalim, au executat pe cei bogați, au ocupat Templul și i-au chemat în oraș pe idumeeni, împărțindu-se în facțiuni rivale și au instaurat tirania și teroarea

ZENON: poreclit Cotylas, tiranul din Philadelphia

ZENODORUS: care a arendat domeniul lui Lysanias

ZEPHYRION: promontoriu și orășel din Cilicia

ZEUGMA: oraș din provincia siriană Cyrrhestica, întemeiat de Seleucos Nicator ca o punte pentru corăbii peste Eufrat (de aici și numele)

ZOAR: oraș arab din apropierea Mării Moarte

CUPRINS

Prefață
Cuvânt asupra ediției

Cartea întâi

Exordiu
Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Capitolul VII
Capitolul VIII
Capitolul IX
Capitolul X
Capitolul XI
Capitolul XII
Capitolul XIII
Capitolul XIV
Capitolul XV
Capitolul XVI
Capitolul XVII
Capitolul XVIII
Capitolul XIX
Capitolul XX
Capitolul XXI
Capitolul XXII
Capitolul XXIII
Capitolul XXIV
Capitolul XXV
Capitolul XXVI
Capitolul XXVII
Capitolul XXVIII
Capitolul XXIX
Capitolul XXX
Capitolul XXXI
Capitolul XXXII
Capitolul XXXIII

Cartea a doua

Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Capitolul VII
Capitolul VIII
Capitolul IX
Capitolul X
Capitolul XI
Capitolul XII
Capitolul XIII
Capitolul XIV
Capitolul XV
Capitolul XVI
Capitolul XVII
Capitolul XVIII
Capitolul XIX
Capitolul XX
Capitolul XXI
Capitolul XXII

Cartea a treia

Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Capitolul VII
Capitolul VIII
Capitolul IX
Capitolul X

Cartea a patra

Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Capitolul VII
Capitolul VIII
Capitolul IX
Capitolul X
Capitolul XI

Cartea a cincea

Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Capitolul VII
Capitolul VIII
Capitolul IX
Capitolul X
Capitolul XI
Capitolul XII
Capitolul XIII

Cartea a șasea

Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Capitolul VII

Capitolul VIII
Capitolul IX
Capitolul X

Cartea a șaptea

Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Capitolul VII
Capitolul VIII
Capitolul IX
Capitolul X
Capitolul XI

Indice alfabetic de nume